

**AHMEDÎ'NİN İSKENDERNÂME ADLI ESERİ
ÜZERİNDE İNCELEME
(SES BİLGİSİ-ŞEKİL BİLGİSİ-CÜMLE BİLGİSİ),
METNİN TRANSKRİPSİYONU, SÖZLÜK
ÇALIŞMASI**

Hazırlayan: Salih DEMİRBİLEK

Danışman: Prof. Dr. Hidayet Kemal BAYATLI

96142

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı için öngördüğü

DOKTORA TEZİ olarak hazırlanmıştır.

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Edirne

Trakya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Nisan, 2000

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Hidayet Kemal BAYATLI

Üye : Prof. Dr. Mahmut KAŞGARLI

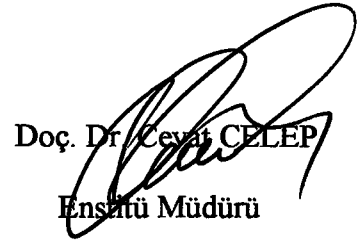

Üye : Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN

Onay :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../19.....

Doç. Dr. Cevat CELEP
Enstitü Müdürü

Tez Veri Giriş Formu

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

• **Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.**

Tez yazarının

Soyadı: DEMİRBİLEK

Adı: SALİH

Tezin Türkçe Adı: AHMEDÎ'NİN İSKENDERNÂME ADLI ESERİ ÜZERİNDE İNCELEME (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Cümle Bilgisi), METNİN TRANSKRİPSİYONU, SÖZLÜK ÇALIŞMASI

Tezin Yabancı Dildeki Adı: THE ARTICLE ON THE WORK OF AHMEDÎ TITLED İSKENDERNÂME (Phonology-Structure-Syntax) THE TRANSCRIPTION OF THE VOCABULARY OF THE TEXT

Tezin Yapıldığı

Üniversite: TRAKYA

Enstitü: SOSYAL BİLİMLER

Yılı: 2000

Diğer Kuruluşları:

Tezin Türü:

1- Yüksek Lisans

Dili: TÜRKÇE

X2- Doktora

Sayfa Sayısı: xvii + 649

3- Tıpta Uzmanlık

Referans Sayısı: 154

4- Sanatta Yeterlik

Tez Danışmanının

Ünvanı: PROF. DR.

Adı: HİDAYET KEMAL

Soyadı: BAYATLI

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1- AHMEDÎ

2- İSKENDER-NÂME

3- DİLBİLGİSİ

4- METİN

5- SÖZLÜK

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1- AHMEDÎ

2- İSKENDER-NÂME

3- GRAMMER

4- TEXT

5- DİCTIONARY

Tarih: NİSAN 2000

İmza:

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

XIV. YY. TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ VE İSKENDERNÂMELER

1. XIV. YY. ANADOLU'DA SİYASÎ DURUM	1
2. XIV. YY.'DA ANADOLU'DA TÜRK EDEBİYATININ GENEL ÇİZGİSİ	5
3. XIV. YY.'DA ANADOLU'DA YAZILAN MESNEVÎLER.....	8
4. İSKENDERNÂMELER	10
5. İSKENDERNÂMELER'İN DOĞUŞU	11
6. İSLÂM EDEBİYATINDA İSKENDERNÂME	13
6.1. Fars Edebiyatında İskendernâme.....	13
6.2. Hind Edebiyatında İskendernâme.....	14
6.3. Türk Edebiyatında İskendernâme.....	14

I. BÖLÜM

AHMEDÎ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1. KAYNAKLAR.....	16
2. AHMEDÎ'NİN HAYATI.....	17
2.1. Adı	17
2.2. Doğum Yılı ve Yeri	18
2.3. Öğrenimi	19
2.4. Ölüm Tarihi ve Yeri.....	22
3. AHMEDÎ'NİN ESERLERİ.....	22
3.1. Divan.....	22
3.2. İskendernâme.....	23
3.3. Cemşîd ü Hurşîd	23

3.4. Tervihü'l-Ervâh	24
3.5. Bedâyi'u's-Sihr fi Sanâyi'i's-Şi'r	24
3.6. Mirkâtü'l-Edeb	24
3.7. Mîzânü'l-Edeb, Mi'yârü'l-Edeb	25
4. AHMEDÎ'NİN EDEBÎ ŞAHSİYETİ	25
5. AHMEDÎ'NİN SANATI	27

II. BÖLÜM

AHMEDÎ'NİN İSKENDERNÂMESİ

1. İSKENDERNÂME'NİN ÖZETİ	29
2. İSKENDERNÂME'NİN MEVCUT NÜSHALARI	44
3. İSKENDERNÂME'NİN NAZIM BİÇİMİ, TEKNİĞİ	44

III. BÖLÜM

YAZIM BİLGİSİ

1. ÜZERİNDE ÇALIŞTIĞIMIZ NÜSHA	47
2. EAT METİNLERİNDE YAZI GELENEKLERİ	47
2.1. Uygur Yazı Geleneği	48
2.2. Arap Yazı Geleneği	48
3. ÜNLÜLERİN YAZIMI	49
3.1. A Ünlüsünün Yazılışı	49
3.2. E Ünlüsünün Yazımı	51
3.3. I Ünlüsünün Yazımı	52
3.4. İ Ünlüsünün Yazımı	54
3.5. O Ünlüsünün Yazımı	56
3.6. Ö Ünlüsünün Yazımı	57
3.7. U Ünlüsünün Yazımı	58
3.8. Ü Ünlüsünün Yazımı	60
4. ÜNSÜZLERİN YAZIMI	61

4.1. C ile Yazılan Kelimeler	61
4.2. Ç ile Yazılan Kelimeler	62
4.3. Gayın ile Yazılan Kelimeler.....	62
4.4. Kef ile Yazılan Kelimeler	63
4.5. Kaf ile Yazılan Kelimeler	64
4.6. Dal ile Yazılan Kelimeler.....	65
4.7. Te ile Yazılan Kelimeler	67
4.8. Tı ile Yazılan Kelimeler.....	67
4.9. Sad ile Yazılan Kelimeler	68
4.10. Sin ile Yazılan Kelimeler	68
4.11. Zel ile Yazılan Kelimeler	69
4.12. Be ile Yazılan Kelimeler	69
4.13. Pe ile Yazılan Kelimeler	70
4.14. Nazal Nun (ñ) ile Yazılan Kelimeler	70
5. BİR DEN FAZLA İMLA İLE YAZILAN KELİMELE R.....	71
6. DİĞER ÖZELLİKLER.....	73
6.1. Tamlamaların Yazılışı.....	73
6.2. “u”, “ü” Bağlama Edatlarının Yazımı.....	73
6.3. Vasil İşareti	73
6.4. Şedde.....	73

IV. BÖLÜM

DİLBİLGİSİ

1. SES BİLGİSİ.....	75
1.1. Ünlüler	75
1.1.1. Kapalı e (é) ünlüsünün varlığı meselesi	75
1.1.2. Uzun ünlüler meselesi.....	76
1.1.3. Ünlü değişmeleri.....	76
1.1.3.1. i/e değişmesi (i>e, e<i değişikliği bakımından ilk hece).....	76
1.1.3.2. a / e değişmesi.....	80

1.1.3.3. e / ö değişmesi	80
1.1.3.4. ı / a değişmesi	81
1.1.3.5. ı / i değişmesi	81
1.1.3.6. u / ı, ü / i değişmeleri (düzleşme).....	81
1.1.3.7. o/u, ö/ü değişmesi	82
1.1.4. Ünlü uyumları	83
1.1.4.1. dil uyumu	83
1.1.4.2. dudak uyumu	83
1.1.5. Ünlü türemesi	99
1.1.6. Ünlü düşmesi	99
1.1.7. Ünlü karşılaşması (birleşme).....	100
1.2. Ünsüzler	101
1.2.1. Ünsüz değişmeleri.....	101
1.2.1.1. -đ- / -y- değişmesi	101
1.2.1.2. k/h değişmesi	102
1.2.1.3. k-/g- değişmesi.....	105
1.2.1.4. t-/d- değişmesi	105
1.2.1.5. g / v değişikliği	107
1.2.1.6. ğ / v değişikliği	107
1.2.1.7. b / v değişikliği	107
1.2.1.8. b / p değişikliği	108
1.2.1.9. p / f değişmesi.....	108
1.2.1.10. ñ / ğ değişmesi	108
1.2.1.11. ñ / m değişikliği	108
1.2.1.12. ñ / n değişmesi	109
1.2.1.13. ş / ç değişmesi	109
1.2.2. Ünsüz benzeşmesi.....	109
1.2.2.1. imlâsı klişeleşmiş eklerde.....	109
1.2.2.2. sadalılaşma (tonlulaşma) yoluyla benzeşme	110
1.2.3. Ünsüz türemesi	111
1.2.3.1. y türemesi	111
1.2.3.2. n türemesi	111

1.2.3.3. v protezi.....	112
1.2.4. Ünsüz düşmesi.....	112
1.2.4.1. ğ / -g düşmesi.....	112
1.2.4.2. r düşmesi.....	113
1.2.4.3. b düşmesi.....	113
1.2.4.4. y- düşmesi.....	113
1.2.4.5. -l- düşmesi.....	114
1.2.4.6. şeddeli kelimelerde düşme.....	114
1.2.5. Ünsüz ikizleşmesi.....	114
1.2.6. Yer değiştirme (metatez).....	114
1.2.7. Hece düşmesi.....	115
2. ŞEKİL BİLGİSİ.....	115
2.1. Yapım Ekleri.....	115
2.1.1. İsimden isim yapım ekleri.....	115
2.1.2. Fiilden isim yapım ekleri.....	119
2.1.3. İsimden fiil yapım ekleri.....	122
2.1.4. Fiilden fiil yapım ekleri.....	124
2.2. İsimler.....	127
2.2.1. Renk isimleri.....	127
2.2.2. Sayı isimleri.....	127
2.2.3. İsim çekim ekleri.....	132
2.2.3.1. çokluk eki.....	132
2.2.3.2. iyelik ekleri.....	133
2.2.3.3. aitlik eki.....	134
2.2.3.4. hâl ekleri.....	134
2.2.3.5. soru eki.....	142
2.3. Sıfatlar.....	142
2.3.1. Niteleme (vasıflandırma) sıfatları.....	142
2.3.2. Karşılaştırma sıfatları: -rak / -rek: -ca / -ce.....	142
2.3.3. Belirtme sıfatları.....	143
2.3.3.1. işaret sıfatları.....	143

2.3.3.2. sayı sıfatları	143
2.3.3.3. soru sıfatları	150
2.3.3.4. belirsizlik sıfatları	151
2.4. Zamirler	153
2.4.1. Şahıs zamirleri	153
2.4.2. İşaret zamirleri	153
2.4.3. Dönüştürme zamirleri	154
2.4.4. Belirsizlik zamirleri	156
2.4.5. Soru zamirleri	157
2.4.6. İyelik (vasfiyet) zamiri	158
2.4.7. Bağlama (ilgi) zamiri	158
2.5. Zarflar	159
2.5.1. Yer, yön zarfları	159
2.5.2. Zaman zarfları	160
2.5.3. Suret, nasıllık-nicelik, tarz, hal zarfları	163
2.5.4. Miktar, azlık-çokluk zarfları	165
2.5.5. Soru zarfları	167
2.6. Edatlar	167
2.6.1. Bağlama edatları	167
2.6.1.1. şart bildirenler	167
2.6.1.2. sınırlama bildirenler	168
2.6.1.3. sebep bildirenler	168
2.6.1.4. istisna bildirenler	169
2.6.1.5. cümle bağlayıcıları	169
2.6.2. Atıf edatları	170
2.6.3. Teşbih edatları	171
2.6.4. Son çekim edatları	171
2.6.4.1. yalın hal isteyenler	171
2.6.4.2. sebep bildirenler	172
2.6.4.3. yönelme hali isteyenler	172
2.6.4.4. ayrılma hali isteyenler	173
2.6.5. Soru edatları	174

2.6.6. İşaret edatları	175
2.6.7. Berkitme (tekit) edatları	175
2.6.8. Karşılaştırma edatları	176
2.6.9. Ünleme edatları.....	177
2.7. Fiiller.....	177
2.7.1. Şahıs ekleri	177
2.7.2. Zaman ekleri.....	184
2.7.2.1. anlatılan geçmiş zaman	184
2.7.2.2. görülen geçmiş zaman.....	185
2.7.2.3. geniş zaman	187
2.7.2.4. gelecek zaman eki	189
2.7.2.5. şimdiki zaman eki	190
2.7.2.6. istek kipi	190
2.7.2.7. gereklilik kipi.....	191
2.7.2.8. şart kipi	192
2.7.2.9. emir kipi	193
2.7.3. İsim-fiiller.....	195
2.7.3.1. hikâye bileşik zaman.....	195
2.7.3.2. rivâyet bileşik zaman	196
2.7.3.3. şart bileşik zaman.....	196
2.7.4. Sıfat-fiiller	199
2.7.5. Zarf-fiiller.....	200
2.7.6. Soru eki	203
3. CÜMLE BİLGİSİ.....	203
3.1. Kelime Grupları.....	203
3.1.1. Birleşik fiiller.....	203
3.1.1.1. isim + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller.....	203
3.1.1.2. fiil + yardımcı fiil şeklindeki birleşik fiiller.....	213
3.1.2. Tekrarlar (ikilemeler).....	213
3.1.2.1. aynen tekrarlar	213
3.1.2.2. eş mânâlı tekrarlar.....	213

3.1.2.3. zıt mânâlı tekrarlar	213
3.1.2.4. ilâveli tekrarlar	213
3.1.3. Bağlama grubu	213
3.1.4. İsim tamlaması	214
3.1.5. Sıfat tamlaması	214
3.1.6. Aitlik grubu	215
3.1.7. Ünvan grubu	215
3.1.8. Ünlem grubu	215
3.1.9. Sayı grubu	216
3.1.10. Edat grubu	216
3.1.11. İsim-fiil grubu	216
3.1.11.1. -mağ / -mek ile kurulan isim-fiil grubu	216
3.1.11.2. -ma / -me ekiyle kurulan isim-fiil grubu	216
3.1.11.3. -ış / -iş, -uş / -üş eki ile kurulan isim-fiil grubu	216
3.1.11.4. -maklık / -meklik eki ile kurulan isim-fiil grubu	217
3.1.12. Sıfat-fiil grubu	217
3.1.13. Zarf-fiil grubu	217

V. BÖLÜM

İSKENDERNÂME

METİN	218
-------------	-----

VI. BÖLÜM

SÖZLÜK

1. KELİMELER	558
2. DEYİMLER	584
SONUÇ	638
KAYNAKLAR	644

ÖNSÖZ

Ahmedî, henüz lâıyıkıyla anlaşılammış şâirlerimizin başında gelir. Türk edebiyatı tarihini belli bir sisteme oturtan Prof. Dr. Fuad Köprülü, İskendernâme şâiri Ahmedî için, “İran ve Türk edebiyatlarını çok iyi bildiği ve bundan çok istifâde ettiği anlaşılın Ahmedî’yi XIV. asrın en büyük şâiri saymak zarûridir” ifâdesini kullanmaktadır. Yaşadığı devri içerisinde en fazla esere sahip olan bu velûd şâirimiz hakkında bilgilerimiz ne yazık ki çok azdır. Ondan bahs eden yazarlar birbirlerinin taklidi bilgiler nakl etmekten öteye gitmezler. Bunun sonucunda Ahmedî mahlasını kullanan şâirimizin gerçek isminden tutalım da doğduğu yıl, doğum yeri, öğrenimi, yaşantısı, ölüm tarihi ve yeri ile ilgili bilgiler bugün bize meçhul kalmıştır. Şâirimiz, kendi eserlerinde de hayatına dair pek bilgi vermemektedir.

İskender; hem Doğu hem de Batı kültüründe sahiplenmiş şahsiyetlerden birisidir. O, cesaretini Batı’dan, imanını Doğu’dan almıştır. Batı’nın Cihangir Alexander the Great’ı ile Doğunun Peyamberi Zülkarneyn’i tek şahısta birleştirmek: “mükemmel hükümdar” idealinin bir sonucudur. Bu mükemmel hükümdar -Batılı anlayışa göre-: Dünyada önüne çıkabilecek hiçbir güç yoktur, her engeli ber-taraf eder ve gittiği her yere sukûnet ve huzuru da beraberinde götürür. -Doğulu anlayışa göre ise-: Bu kadar çırpınması kendisine hiçbir fayda getirmez, yıllardır uğruna mücadele ettiği herşey onu bir gün mutlaka terk edecektir. Ab-ı hayât’ı bulamadan, her fâni gibi ecel şerbetini içecektir.

Bu iki farklı görüşün tek şahısta toplanması ile İskender temsilinden hakikate geçilir ve hükümdara verilmek istenen mesaj ortaya çıkar: Hükümdar: Raiyeti altında bulunan halka daima iyi davranmalı ve hırsa kapılmamalıdır. Yoksa İskender gibi topladığı mal-mülk ona hiçbir fayda getirmeyecek, kendisi eli boş bu dünyadan gidecektir.

İskendernâme bir baş yapıttır. Türk dili ve edebiyatı sahasında pek çok ilki içinde toplayan bu eseri, bu şekilde vasıflandırmamız elbette kuru bir övgü değildir.

Her şeyden önce İskendernâme; Türk edebiyatında yazılmış ilk manzum İskender hikâyesidir. Eser, ilk manzum Osmanlı tarihini ve yine Anadolu'da yazılan ilk manzum cihân tarihini de içerisinde bulundurmaktadır. Eserin bir başka ilki de; Mevlîd bölümüdür. Süleymân Çelebi'nin Bursa'da 1409-10 yıllarında yazmış olduğu Mevlîd'inden 4-5 yıl önce Ahmedî, 1405-1406 yıllarında yazdığı Mevlîd'i -ilginç bir tesâdüf, Ahmedî de Süleyman Çelebi gibi Mevlîd kısmını Bursa'da yazmıştır-. İskendernâme içerisinde 615 beyit tutmaktadır. Son zamanlarda bazı İskendernâme nüshaları içerisinde 497 beyit tutarında bir Mirâcnâme bölümünün bulunduğu ortaya çıkarılmıştır ki, bu da: Anadolu'da yazılmış ilk Mirâcnâme demektir. İşte bir eserin; içeriğinde bu kadar ilki barındırması onun bir baş yapıt sayılması için yeterli değil midir?

Orhun Abideleri, Divânu Lugat-it Türk, Kutadgu Bilig, Oğuz Kağan, Dede Korkut.... Daha nice ismini sayamadığımız Türk kültürünün temel eserleri arasına Ahmedî'nin 1390 yılında bitirdiği İskendernâme'si de alınmalıdır. Yurt içerisinde ve yurt dışında en az 75 nüshasının kütüphane raflarında bulunduğunu bildiğimiz bu eserin bu denli fazla nüshâsı bulunduğu düşünülürse, eserin Anadolu'dan Avrupa'ya, Asya'ya kadar nasıl sevilerek okunduğu anlaşılır. Ne yazık ki eserin, tamamının hâlen çeviriyazısı yayınlanmamıştır. Bu ilgisizlik, eserin İstanbul kütüphânesindeki nüshâsının Prof. Dr. İsmail Ünver tarafından Türk Dil kurumu yayınları arasında tıpkıbasım olarak neşr edilmesi ile bir nebze olsun kırılmıştır. 1987 Yılında yayınlanan tıpkıbasımın Önsöz'ünde sayın Ünver; eseri en kısa süre içerisinde çeviriyazısı ile birlikte Türkçe kelimeler sözlüğünü de yayınlacağını söylemesine karşılık aradan geçen bunca zamana rağmen eser halen yayınlanmamıştır. Kendisi ile yaptığımız görüşmede de aynı dileklerini tekrarlamıştır.

Teze Ahmedî'nin yaşadığı dönemin tarihî ve edebî görünümünü çizerek başladık. Bu "Giriş" bölümünde XIV. yy. mesnevîlerini ve özelliklerini sıraladıktan sonra İskendernâme'nin Batı'da ve Doğu'daki kaynakları hakkında genel bilgiler verdik. İslâm edebiyatında İskendernâmeler ile ilgili bilgileri de bu bölüm içerisine aldık.

I. Bölüm’de Ahmedî’nin hayatı ve eserleri anlatıldı. Şâir hakkında şimdiye kadar bilinen bütün bilgilerin verilmesine özen gösterdik. Ahmedî’nin eserleri anlatılırken, eserler üzerinde yapılmış olan araştırmaların künyelerini dipnotlarda verdik.

II. Bölümde İskendernâme mesnevîsinin özeti, nüshaları ve içeriği hakkında bilgiler verdik. İskendernâme sadece bir beşeri aşk öyküsü olmayıp, içerisinde pek çok ilimlerin anlatıldığı bir kitaptır. Dolayısıyla eseri, ansiklopedik bir kitap olarak görenler kuşkusuz haksız sayılmazlar. Şâir, bu davranışıyla XIV. yy.da adetâ, Tanzimat edebiyatının Ahmet Mithat Efendi’si nin rolüne soyunmuştur. Mesnevîyi özetlerken, eserin hikâye kısımlarını özetledik. Şâirin çeşitli konulara ilişkin görüşlerini ve ilimlere dair bilgilerini dikkate almadık.

III. Bölümde elimizdeki yazmanın yazım hususiyetlerini belirtmeğe çalıştık. Ünlülerin yazımını kelime başlarında, ortalarında ve sonlarında olmak üzere üç şekilde inceledik. Bazı ünsüzlerin ve işaretlerin yazımı ile farklı şekillerde kaydedilmiş kelimelerin yazımını gösterdik. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde etkisini gösteren Uygur ve Arap imlâ geleneklerinin, üzerinde çalıştığımız metne nasıl yansıdığını göstermeye çalıştık.

IV. Bölümde eserin dilbilgisi özelliklerini üç kısımda ele aldık. İlk olarak eserin ses bilgisini inceledik. Burada, eserin “kapalı e (é)” sesini verecek kararlı bir yazımın olmadığını gördük. Aynı kararsızlık “uzun ünlüler” in yazımı için de geçerlidir. Dil uyumunun sağlamlığına karşılık dudak uyumunun EAT.nin karakteristik özelliği olarak bulunmadığını gördük. İkinci olarak şekil yapısı üzerinde durduk. Eserde gereklilik kipi ve şimdiki zaman için müstakil bir ek olmamasının yanısıra zengin bir birleşik fiil kadrosuna sahip olmasına karşılık vir- tezlilik fiilinin de bulunmadığını gördük. Üçüncü olarak kelime grupları ve eserdeki özelliklerini belirtmeye çalıştık.

V. Bölümde transkripsiyonlu metni verdik.

VI. Bölümde Sözlük kısmı bulunmaktadır. Sözlüğü: “Kelimeler sözlüğü” ve “Deyimler sözlüğü” şeklinde iki kısma ayırdık. Bu şekilde kelime ve deyimlerin ayrılmasından, okuyucuya doğacak kolaylığının yanısıra metindeki, kelime ve deyimler hazinesinin zenginliğini de gözler önüne sermeyi amaçladık. Kelimeler

sözlüğü; metin içerisinde geçen Türkçe ya da Türkçeleşmiş kelimeleri kapsamaktadır.

Kaynakça kısmında sadece tezin oluşturulması sürecinde faydalanılan kaynaklar belirtildi. Ancak erişilmeyen kaynaklar ile bilgi mahiyetinde “gönderme yapılan” kaynaklar ise Kaynakça’ya alınmadı, sadece dipnot kısmında yer aldılar.

Tezde kullanılmış olduğumuz imla: Türk Dil Kurumu’nun imla sistemidir. Ancak, dipnotlarda, alıntı yapılan eserlerin kullanmış oldukları imlalara bağlı kaldık, onları yenileştirme yoluna gitmedik.

İskendernâme üzerinde çalışmaya hocam Yard. Doç. Dr. Cevdet Şanlı’nın isteği üzerine başladık. Ancak, Sakarya Üniversitesi’ne geçmesi üzerine, kendisinden gördüğüm ilmî destek de sona ermiş oldu. Tezin hazırlanmasında kendisinden çok istifâde ettim. Burada kendisine teşekkür etmeyi bir vazife sayıyorum.

Tezin hazırlanması sırasında yöntem konusunda bana yol gösteren Yard. Doç. Dr. Ahmet Günşen’e teşekkür ederim. Eğer, yardımı olmasaydı, bu tez daha da uzayabilirdi. Erhan Tosun tezin bütün tashih-düzenleme işlerini omuzlarına aldı ve tezin son aşamasında Dr. Ali İhsan Öbek, Dr. Ömür Ceylan, Arş. Gör. Fatih Günay ve Arş. Gör. Yüksel Topaloğlu’nun yardımlarını gördüm. Kendilerine teşekkür ederim.

Hocam Prof. Dr. Hidayet Kemal Bayatlı, tez sürecinde bana sadece bilgisiyle değil engin hoşgörüsü ile de rehber oldu. Bir hocaanın, öğrencisine olan güvenini her seferinde belirtmesinin, öğrenciye nasıl sorumluluk yüklediğini ve cesaret verdiğini hocamın yanında çalışırken anladım. Tez süresince bana sağlamış olduğu maddî-manevî yardımları için kendilerine teşekkür etmeyi zevkli bir ödev biliyorum.

Benim dile yönelmemi sağlayan hocam Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu’yu da burada rahmetle anarım.

Salih DEMİRBİLEK

Mart-2000, Edirne

ÖZET

Ahmedî, 14.yy.ın en tanınmış şâirlerinden birisidir. Neredeyse hayatı hakkında hiçbir şey bilinmemektedir. Buna rağmen ismi asla unutulmamıştır. Bu; “İskender-nâme” adlı kitabının bir sonucudur.

İskender-nâme; Kral İskender’in hayatını anlatan, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yazılan ilk şiir kitabıdır. Ahmedî, sadece İskender’in hayatından bahs etmemiş, ayrıca dönemi hakkında bilgi de vererek çalışmasını ansiklopedi tarzında yazmıştır.

İskender-nâme, Eski Anadolu Türkçesi dil bilgisini yansıtan çalışmalardan birisidir. 8754 Beyit içerdiğinden dolayı; deyim ve kelime olarak zengindir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER:

- 1) Ahmedî,
- 2) İskender-nâme,
- 3) Dilbilgisi,
- 4) Metin,
- 5) Sözlük.

SUMMARY

Ahmedî, is one of the well-known poets of the 14th century. Almost nothing is known about his-life. However his name is never forgotten. That is the result of his book titled “İskender-nâme”.

İskender-nâme is the first poetic story written in Ottoman Empire period, telling the life of king İskender. Ahmedî, wrote his work in enclopedia style, not only mentioning İskender’s life, but also giving information about his period.

İskender-nâme is one of the works which leflects the language knowledge of the ancient Anatolian Turkish. Since it contains 8754 verses, it is rich for idioms and vocabulary.

KEY WORDS:

- 1) Ahmedî,
- 2) İskender-nâme,
- 3) Grammer,
- 4) Text,
- 5) Dictionary.

KISALTMALAR

1. KİTAP, DERGİ VE MAKALE KISALTMALARI:

AD	: “Ahmedî’nin Dili” (Mehmet Akalın yay.)
CH	: Ahmedî-Cemşid ü Hurşid (Mehmet Akalın yay.)
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ETT.	: Eski Türkiye Türkçesi (Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş yay.)
GT	: Gülistan Tercümesi (Mustafa Özkan yay.)
İsk.	: İskender-nâme(İsmail Ünver yay.)
KG	: Kitab-ı Gunya (Muzaffer Akkuş yay.)
KY	: Kıssa-i Yusuf (Leyla Karahan yay.)
MRZ	: Marzubân-nâme Tercümesi (Prof. Dr. Zeynep Korkmaz yay.)
TDA	: Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi
TDB	: Türk Dil Bilgisi (Muharrem Ergin yay.)
TDED	: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (İstanbul Üniversitesi yay.)
TDAY-B	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten (Türk Dil Kurumu yay.)
TDGAEAT	: Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi (Mustafa Özkan yay.)
TTK-B	: Türk Tarih Kurumu Belleten (Türk Tarih Kurumu yay.)

2. DİĞER KISALTMALAR:

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
AKDITYK	: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
AKM yay.	: Atatürk Kültür Merkezi yayını

a.mlf.	: adı geçen müellif
Ank.	: Ankara
Ank. Üni.	: Ankara Üniversitesi
Bas.	: Baskı
Basm.	: Basımevi
Bkz.	: Bakınız
BT	: Batı Türkçesi
c.	: cilt
DTCF	: Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
ET	: Eski Türkçe
Edb. Fak.	: Edebiyat Fakültesi
Fak.	: Fakültesi
gb.	: gibi
İst.	: İstanbul
Kült. ve Trzm.Bak.	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
Mad.	: Madde, maddesi
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TDAV	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TT	: Türkiye Türkçesi
Üni.	: Üniversitesi
vb.	: ve benzeri
Yay.(yay.)	: Yayını (yayınları)

GİRİŞ

XIV. YY. TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ VE İSKENDERNÂMELER

Türkiye’de Türkoloji’yi kuran, edebiyat tarihçimiz Prof. Dr. F.KÖPRÜLÜ, Ahmedî için; “İran ve Türk edebiyatlarını çok iyi bildiği ve bundan çok istifâde ettiği anlaşılan Ahmedîyi XIV. asrın en büyük şâiri saymak zaruridir.”¹ ifadesini kullanır. Bundan dolayı Ahmedî’nin yetiştiği devrin siyasi, kültürel ve edebî çerçevesini çizmek; hem onun kendisini nasıl bir ortam içerisinde yetiştirdiğini anlamamıza yarar, hem de eserlerinin Türk edebiyatı tarihindeki değerlerini kavramamızı sağlar.

1. XIV. YY. ANADOLU’DA SİYASÎ DURUM

XIV. yy.da Türk hakimiyeti sadece Anadolu toprakları ile sınırlı değildi. Bu yüzden Anadolu’da siyasi hayatı irdelemeden önce, Anadolu dışında kurulmuş Türk hakimiyetine kısaca değinmek gerekir.² Kuzeyde, Volga Irmağının aşağısında **Altın Orda Devleti** (1241-1502) bulunuyordu. Özbek Han zamanında bütün Altın Orda halkı müslüman oldu. Ancak Timur ile yapılan savaşlardaki yenilgiler bu devletin kısa bir süre içerisinde tarihten silinmesine yol açtı. Güneyde **İlhanlılar Devleti** (1256-1336) Cengiz’in torunu Hülâgu Han tarafından İran’da kurulmuştur. 1258’de Bağdat’ı alarak Abbasi Devletine son verdi. Türkiye Selçukluları devletini egemenlikleri altına aldılar. Altınorda Devleti ile yaptıkları savaşlar sonucu zayıfladılar. İlhanlılar, Gazan Mahmut Han zamanında müslümanlığı kabul ettiler. İslamiyeti kabul ettikten sonra giderek Türkleşmeye başladılar. XIV.yy.’ın başlarında çıkan iç karışıklıklar sonucu İlhanlılar parçalandı. Mısırda kurulan Memlükler diğer

---

¹ F. KÖPRÜLÜ; “Ahmedî”, Edebiyat Araştırmaları, Ötüken yay. c.2 s. 449.

² Ahmedî, İskendernâme içerisinde yer alan cihân tarihi içerisinde hiçbir Türk devletinden bahsetmez.

bir adıyla **Kölemenler Devleti** (1250-1517) ise; Kafkasya ve Kıpçak bozkırlarından getirilen Türk gençlerinin köle olarak getirildikleri Eyyubî Devletinde önce yüksek mevkilere getirilmeleri ardında da yönetimi ellerine geçirmeleri ile kuruldu. Devlete, kısa süre içerisinde sahip olmalarıyla Mısır'da Türk hakimiyeti başladı. Memluk sultanı olan Sultan Baybars, Anadolu'yu Moğol istilasından kurtarmak için Elbistan'a gelerek Moğollarla savaşarak onları yenilgiye uğratmıştır. Kayseri'yi ele geçirmesine karşılık Anadolu Beylerinden destek görmeyince tekrar Mısır'a dönmüştür. XVI yy. başlarında Yavuz Sultan Selim, kazanmış olduğu Mercidabık ve Ridaniye zaferleri ile bu devlete son verdi. 1326'da İslâmiyeti kabul edip hızla Türkleşen **Çağataylılar Devleti** (1227-1369) XIV. yy. ın başlarında Moğolca'yı unutup, bu dilin yerine Türkçe'yi benimsemişlerdir. Çağatay hanlarından İlyas Hoca Han zamanında ortaya çıkan Timur, çağatayları kendi egemenliği altına aldı. Timur'un kendisini Belh şehrinde emir ilan etmesiyle kurulan **Timur Devleti** (1369-1507), kısa sürede Altı orda ve Osmanlılar'a karşı kazanmış olduğu zaferlerle genişledi. 1405'te Timur'un ölümü üzerine ülkesi çocuklar ve torunları arasında paylaşıldı. Sırasıyla Şahruh, Uluğ Bey ve Hüseyin Baykara tarafından yönetilen devlet, Hüseyin Baykara'nın ölümünden kısa bir süre sonra dağıldı.

XIV.yy.da, Anadolu'da Beylikler devri hüküm sürüyordu. **Anadolu Selçuklu Devleti** (1077-1308), 1243 yılında Moğollarla giriştikleri Köseadağ Savaşı'nı kaybettikleri için İlhanlılar tarafından vergiye bağlanmışlardı. Anadolu Selçuklu Devletinin bu şekilde Anadoludaki hakimiyetini yitirmesi, küçükkü büyüklü sayısı yirmiyi aşan beyliğin kurulmasına yol açtı. Siyasi otoritenin yokluğu Anadolu'da kargaşanın yaşanmasına neden oluyordu. Batıda **Bizans**, Orta ve Doğu Anadolu'da İlhanlılar, Doğu Karadeniz'de **Trabzon Rum Devleti**, Güney Anadolu'da memlukler ile daha önce kurulmuş bulunan **Eratna ve Kadı Burhaneddin Devletleri** (1381-1398), **Dulkadiroğulları** (1337-1515), **Ramazanoğulları** (1352-15179) **Karakoyunlular** (1365-1467) ve **Akkoyunlular** (1403-1502) arasında sıkışan bu beylikler; Anadolu'da kendi aralarında "hakimiyet kurma" yarışında bulunuyorlardı. Fakat, bu amaca, kurulan beyliklerin en küçüklerinden biri olan Osmanlı Beyliği nail oldu. Kuruluşunun üzerinde daha bir asır geçmeden Yıldırım Bayezid, Anadolu'da kurulan beylikleri egemenliği altına alarak, Anadolu'da siyasi

hakimiyeti sağladı. Fakat 1402'de Ankara Savaşı yenilgisi, kurulan bu siyasi düzeni bozmakla kalmadı, on bir yıl boyunca kardeş kavgalarının yaşanmasına da neden oldu. Adına Fetret Devri de denilen bu buhranlı yıllar, Çelebi Mehmet (I. Mehmet)'in, kardeşlerini yenilgiye uğratarak Osmanlı Devleti'nin başına geçmesi ile son buldu.

Anadolu'da kurulan beyliklerin içerisinde Ahmedî ile ilgisi saptanmış bulunan üç beylik bulunmaktadır. Bunlar: Aydınogulları Beyliği, Germiyanogulları Beyliği ve Osmanlı Beyliği'dir. Ahmedî'nin bu beyliklerle ilişkileri, bugün tam olarak ortaya çıkarılamamıştır. Bu üç beyliğe ne zaman ve nasıl intisap ettiği de bugün cevaplandırılmamış sorulardır. Ahmedî'nin yaşadığı yıllarda bu beyliklerin siyasi görünümleri şu şekildedir:

Aydınogulları Beyliği (1307-1403): Aydınoglu Mehmet Bey tarafından Birgi, Selçuk ve Tire'de kurulmuştur. Mehmet Bey'in ölümünden sonra yerine Gazi Umur Bey geçti. Bu dönemde meydana getirilen güçlü donanma ile Ege'de üstünlük kurarak, Bizans ile dostça geçindi. Bizans'a yardım ediyor, zaman zaman onların iç işlerine bile karışıyordu. Mesela: Kantakuzenos'a yardım ederek imparator olmasını sağlamıştır. Papa'nın çabaları sonucu meydana getirilen haçlı donanması ile savaştı, haçlıların eline geçen İzmir'i geri almak için giriştiği mücadelede şehit oldu. Yerine geçen Hızır Bey zamanında Aydınogulları eski güçlerini kaybettiler. İsa Bey zamanında bu beylik Yıldırım Bayezid tarafından ortadan kaldırıldı (1390). Ankara Savaşı'ndan sonra yeniden kurulan Aydınogulları Beyliğine II. Murat 1426'da son verdi.

Germiyanogulları Beyliği (1300-1423): Celâleddin Harzemşah ile birlikte Anadolu'ya gelen Germiyan aşireti, önce malatya civarına, daha sonra Kütahya dolaylarına yerleştirildiler. Beyliğin kurucusu I. Yakup Bey'dir. Yakup Bey, karamanoğullarından sonra en güçlü beyliğin başında bulunuyor ve Bizans ile mücadele ediyordu. Germiyanogulları, Süleyman Şah zamanında zor bir dönem geçirdi. Karamanoğulları ile Osmanlılar arasında kalan Süleyman Şah, Karamanoğullarına karşı, Osmanlılara yakınlaşma ihtiyacı duydu. Kızını I. Murat'ın oğlu Yıldırım Bayezid'e verirken, çeyiz olarak Kütahya, Emet, simav ve Gediz'i Osmanlılara bırakarak, kendisi Kula'ya çekildi. II. Yakup Bey zamanında

Germiyanoğulların, karamanoğullarıyla anlaşması ve daha önce verdikleri yerleri geri almak istemeleri üzerine, Yıldırım Byezid bu beyliğe son verdi(1390). Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar kurulan beyliğin başına geçen II.Yakup Bey, kardeşler mücadelesinde Mehmet Çelebi'yi desteklemiştir. Erkek çocuğu bulunmayan II. Yakup Bey, ihtiyarlığında Edirne'ye gelerek II.Murat ile görüşüp, ölümünden sonra beyliğini II.Murat'a vasiyet etmiştir. II.Yakup Bey'in 1429 yılında ölümüyle Germiyanoğulları Beyliği, Osmanlılara katıldı.

Osmanoğulları (1299-1413'e kadar): Oğuz boylarından olan Kayı aşireti, XI. Yüzyılda Anadolu'yu fethetmeye gelen Oğuz boylarının içinde yer almıştır. Ekonomik ve siyasi sebeplerle Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılan Kayılar, köyler kurmuşlar ve bir kısmı da batıda Bizans sınırına yerleşip Osmanlı Beyliği'ne temel oluşturmuşlardır. XIII.yüzyılın ortalarında Kayılar, Ankara'nın batısındaki Karacadağ civarına yerleşmişlerdi. Kayıların başında Ertuğrul Bey bulunuyordu. Buradan batıya doğru ilerleyen Ertuğrul Bey, Söğüt ve Domaniç'i ele geçirerek, bu bölgeye yerleşti. Ertuğrul Bey'in 1281 yılında ölmesinden sonra Kayıların başına oğlu Osman Bey geçti. Osman Bey, Bizans tekfurlarıyla sürekli savaşarak topraklarını genişletti. Türkiye Selçukluları Devleti'nin dağılma dönemine girmesinden yararlanan türkmen beylikleri gibi, Osman Bey de 1299 yılında beyliğinin bağımsızlığını ilan etti. 1326 yılında tahta geçen Orhan Bey, önce 1326 yılında Bursa'yı, ardından 1329 yılında İznik'i aldı. Türklerin Rumeli'ye geçişi de Orhan Bey zamanında gerçekleşti. 1361 Yılında Edirne alındı. 1362 yılında Orhan Bey'in ölümü ile tahta oğlu Murat geçti. I.Murat (Hüdavendigâr) zamanında Rumeli seferlerine ağırlık verildi. 1364 Sırp Sındığı Zaferi Balkanların yolunu açmakla kalmadı, ayrıca Osmanlı nüfuzunu arttırdı. I.Kosova Savaşı (1389) zaferle neticelenmesine karşılık, I.Murat savaş alanını gezerken, bir düşman askeri tarafından hançerlenerek şehid edildi. Hükümdar'ın şehit olması üzerine yerine büyük oğlu Bayezid geçti (1389). Bayezid döneminde Osmanlı Devleti artık başta Anadolu Beylikleri olmak üzere -Bizans da dahil- etrafındaki bütün devletleri sindirmiştir. Önce Niğbolu zaferi (1396), ardından İstanbul'un Kuşatılması Osmanlı'yı Avrupa'da büyük bir güç haline getirdi. Avrupa zaferlerinden sonra sıra Anadolu'da siyasi birliğin sağlanmasına gelmişti. Başta Karaman Beyliği olmak

üzere bütün Beyliklere son verilerek Anadolu'da siyasî hakimiyet sağlanıp, tekrar İstanbul'un kuşatılması yapılacakken, Timur tenhlikesi ortaya çıktı. Ancak 1402 Ankara Savaşı'nın kaybedilmesi, Anadolu'da sağlanan siyasî birliği parçaladı. Beylikler tekrar kuruldu. Osmanlı için ise adına Fetret Devri denilen kardeşlerin taht mücadelesi başladı. 11 yıl süren bu kardeş kavgaları, Çelebi Mehmet'in 1413 yılında kardeşlerini ber- taraf ederek tahta oturması ile son buldu.

Osmanlı Devleti'nin gelişip büyümesi bütün yüzyıl boyunca devam eder. Sınırlar, XIV. yüzyılın sonu ve XV. yüzyılın başında, Doğuda Trabzon Rum İmparatorluğu ile Timur Devleti'ne, Güneydoğuda Memlük (Kölemen) Devleti'ne dayanır ve Batıda, Eflâk Prensiği ile Sırp Kralığı'nı da içine alan bir genişliğe ulaşır. Egemenliklerine son verilenler dışında kalan Anadolu beylikleri ise genellikle itaatkâr hale sokulur. Elde edilen toprakların, Rumeli'nin sistemli şekilde Türklerle iskâmı sağlanır, böylece Türk dilinin konuşulduğu alan da genişletilir.³

2. XIV. YY.'DA ANADOLU'DA TÜRK EDEBİYATININ GENEL ÇİZGİSİ

XIV.yy.da Sadece Anadolu'da değil, Türklerin bulunduğu diğer bölgelerde de yazılıp, bizlere kadar ulaşabilmiş pekçok eser bulunmaktadır. Bu eserler hem edebiyat tarihimiz hem de dil tarihimiz için çok kıymetli bir vesika değerindedirler. Harezmi-Altın Orda sahasında⁴ yazılmış bulunan **Rabguzi'nin Kisasü'l-Enbiyâ'sı** (1310-11), **Kutb'un Hüsrev ü Şirîn'i** (1341), **İslâm'ın Muînü'l Mürîd'i** (1313), **Harezmi'nin Muhabbetnâme'si** (1352), Kerderli Mahmut'un **Nehcü'l-Ferâdis'i** (1357); Kıpçak sahasında: **Ebû Hayyan'ın Kitâbu'l-İdrâki'l-Lisânü'ül-Etrâk'ı** (1312), **Kitâb-ı Mecmû u Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mogolî** (1343), **Seyf-i**

³ H.E. CENGİZ, *Divan Şiiri Antolojisi*, Bilgi yayınevi, Ank.-1983, 2.bas., s.115.

⁴ Altın Orda sahasının Hârizm sahası ile birlikte anılması konusunda Prof. Dr. M.Özkan şunları söylemektedir: "XIII. yüz yılda Hârizm ve Aşağı Sirderya bölgelerinde görülen kültür faaliyetleri, Hârizm'den bir çok âlim, şair ve yazarın Altın Orda topraklarına göç etmesi sebebiyle, XIV. yüz yılda Altın Orda'nın Saray ve Kırım şehirlerinde de kendini gösterdi. Böylece Hârizm'deki Türk yazı dili, Altın Orda sahasına da yayılmış oldu. Bu bakımdan Hârizm-Altın Orda sahası, aynı yazı dilinin gelişme gösterdiği bir alan olarak değerlendirilmektedir".Bkz.: TDGA, s.24.

Sarayî'nin *Gülîstan Tercümesi* (1391), *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin* (1387); Çağatay sahasında: *Celâleddin Tabîb'in Gül ü Nevrûz'u* (1313), *Hucendî'nin Letâfetnâme'si*, *Sekkâkî'nin Divân'ı*, *Belhli Atâyî'nin Şiirler'i*, *Mîr Haydar Tîlbe'nin Mahzenü'l-Esrâr'ı*, *Yusûf Emîrî'nin Beng ü Çağır'ı*, *Ahmedî'nin Münâzara'sı*; Azeri sahasında: *Nesimî Divânı*, *Mustafa Darîr'in Eserleri* ve *Kadı Burhaneddin'in Divânı* XIV.yy.ın yadigarlarıdır.

XIV. Yüzyılda Anadolu'daki siyasal gelişmelere paralel olarak Türk Edebiyatı da önemli gelişmeler gösterir⁵. XIV.Yy. Anadolu'da Türk Edebiyatı üç koldan gelişmesini sürdürür: Divan edebiyatı, Tasavvuf edebiyatı, Halk edebiyatı.

Prof. Dr. F.K. TİMURTAŞ, XIV.yy. Anadolu Türk Edebiyatının genel karakteristiğini şöyle hülâsa etmektedir: "XIV. asır Osmanlı devletinin kuruluş çağına rastladığı için daha çok dinî-tasavvufî, tarihî, hamâsi (epik) ve ahlakî mahiyette eserler yazılmıştır. Türkçe artık Anadolu'da tamamiyle yerleşmiş ve bir edebiyat dili hâline gelmişti. Selçuklu devletinin çökmesiyle ortaya çıkan Anadolu Beyliklerinde Türkçeye büyük itibar ve ehemmiyet verilmiş, pek çok eser yazılmıştır. İnanç oğulları, Aydın Oğulları, Menteşe ve Germiyan Oğulları sahalarında meydana getirilen bu eserler, *Fâtiha Tefsîri*, *İhlâs Tefsiri*, *Tebâreke Tefsîri*, *Kısas-ı Enbiyâ Tercümesi*, *Cevâhirü'l-Esdâf (Kur'an Tefsiri)* gibi daha çok dinî kitaplardır. En fazla eser Osman Oğulları sahasında telif edilmiştir. Türkçe eser vermeği şuurlu şekilde isteyen ve bunu gerçekleştirmeğe çalışan şairler, Anadolu'da bir millî edebiyat çağının açılmasını sağlamışlardır. Bunların başında *Gülşehrî* ve *Aşık Paşa* gelmektedir."⁶

XIV.Yy.da Anadolu beylikleri birbirlerine, sadece siyasi alanda değil, kültür alanında da hakimiyet sağlama yarışına girişmişlerdi. Bu dönemde sırf beylerin emirleri doğrultusunda telif ya da tercüme edilmiş pekçok eser Türkçe'ye kazandırılır: *Kelile ve Dimne*, *Kabusnâme*, *Marzubânnâme*, *Süheyl ü Nevbahâr*

⁵ H.E. CENGİZ, age., s.115.

⁶ F.K. TİMURTAŞ, "Türkiye Edebiyatı (XIII-XV. Yüzyıllar)" Türk Dünyası El Kitabı, TKAE yay., Ank. 1992, c. 1, s.107-116.

gibi pek çok eser bu dönemde yazılır.⁷ Bunun sonucunda Türk dili, Anadolu’da, hızla Eski Türkçe’den ayrı bir gelişme çizgisi tutturup, Oğuzca unsurların egemen olduğu bir şive’ye bürünmüştür. Bu yüzdendir ki, dilde adeta bir “reform” yaşanmakta, “olga-bolga” denilen Ortaasya şiveleriyle yazılmış eserlerin dilleri, beylerin emriyle ya da yazarların-müstensinlerin çabalarıyla yenileştirilerek telif edilmekteydi.⁸

Siyasî belirsizlik ve kargaşanın yarattığı huzursuzluğa karşı, bu devirde başta Mevlâna olmak üzere; Yunus Emre, Ahmed Fakîh ve Sultan Veled gibi ünlü mutasavvıf âlim ve şairlerin eserlerindeki cezbeli, uhrevî telkinler, Anadolu halkını tasavvufa meylettirmiştir. Kırşehirli Aşık Paşa; başta ünlü mesnevisi **Garîb-nâme** olmak üzere **Fakr-nâme**, **Vasf-ı Hâl**, **Hikâye** ve **Kimya Risalesi** gibi eserleri ile XIV. yy.ın en büyük mutasavvıf şairdir. Aşık Paşa’nın oğlu **Elvan Çelebi** de **Menâkıbu’l-kudsiyye fî menâsibi’l- ünsiyye** adlı eserini kaleme almıştır. Kırşehirli bir başka mutasavvıf şair de **Gülşehrî’dir**. **Mantıku’t-Tayr** (1317) ve **Kerâmet-i Ahî Evrân** eserleriyle tanınmıştır. Dinî-Tasavvufî alanında yazılan başlıca eserler şunlardır: **Keşfü’l Meânî** (Lâdikli Mehmet b. Aşık Süleymân), **Mansurnâme** (Niyâzî-i Kadim), **İbtidânâme Tercümesi** (Muhyî), **Maktel-i Hüseyin** (Kastamonulu Azmî)’, **Muhamed Hanefî Cengi** (Dursun Fakîh), **Dâstân-ı Hamâme** (Kirdecî Ali), **Vefât-ı İbrâhîm** (Kayserili İsa), **Şefaât-nâme** (Ömeroğlu), **Feth-i Kal’a-i Selâsil**, **Cenâdil Kalesi** (Beypazarlı Maazoğlu Hasan), **Yusuf u Züleyha** (Süle Fakîh), **Yusuf u Züleyha**, **Siyer-i Nebî**, **Fütûhu’ş-Şâm**, **Yüz Hadîs Yüz Hikâye** (Erzurumlu Darîr). Bunların yanısıra müellifleri meçhul olan: **Gazavât-ı Resûlullah**, **Kıssa-i Mukaffa**, **Mevlid-i Hadîcetü’l-Kübrâ**, **Destân-ı Kesikbaş**, **Hikâyet-İdelletü’l-Muhtel**, **Dâstân-ı İbrâhîm Edhem**, **Dâstân-ı Ahmed Harâmî**, **Kitâb-ı Tecvîd**, **Tabiatnâme**, **Kastamonulu Ömer b. Ahmed’in Risâle-i**

⁷ Anadolu Beyliklerinin tercüme ve telif suretiyle ortaya koydukları eserler için Bkz.:F. KÖPRÜLÜ; Türk Edebiyatı Tarihi, s. 339-342, Z. KORKMAZ; “Anadolu Beylikleri Devrinde Türk Dili ve Karamanoğlu Mehmet Bey”, Türk Dili Üzerine Araştırmalar; c.1, s. 424-428,

⁸ R.R.ARAT; “Anadolu’da Türk yazı dilinin inkişafı” Makaleler-I, TKAE yay., Ank.-1987, s.311-318. M.MANSUROĞLU; “Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi”, TDED, IV/3, İst.-1951, s.215-229. Ş. TEKİN; “1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘olga-bolga’ Sorunu”, TDAY-Belleten 1973-1974, s.59-133.

Münciyye, Ankaralı Mustafa b. Muhammed'in İhlâs Tefsiri, Fatıha Tefsiri, Tebareke Tefsiri, Hulvü'n-Nâsihîn, Amme Cüzi Tefsiri, Cevâhirü'l-Asdâf, Aynü'l-Hayât fî Tefsiri, Kelâmı Hâlikü'l-Beriyât, Sure-i Mülk Tefsiri, adlı eserler günümüze kadar gelmiştir.

XIV. Asrın tasavvufî halk şairleri Said Emre ve Kaygusuz Abdal'dır. Kaygusuz Abdal'ın bilinen eserleri şunlardır: **Divan, Gülistan, Gevhernâme, Minber-nâme, Dilküşâ, Saraynâme, Budalanâme, Vücûdnâme, Kitâb-ı Miglâte.**

Kuruluş aşamasında bulunan Divan edebiyatı alanında yazılmış eserler şunlardır. **Süheyl ü Nevbahar, Ferhengnâme-i Sa'dî Tercümesi (Hoca Mesud), Hüsrev ü Şirîn (Fahrî), Hurşîdnâme, Marzubânâme Tercümesi, Kabusnâme Çevirisi, Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (Şeyhoğlu Mustafa), Gül ü Hüsrev (Tutmacı), İşknâmesi (Mehmed), Varka vü Gülşâh (Yûsuf-ı Meddâh), Ferâhnâme (Kemaloğlu), Bahtiyarnâme (Pîr Mahmud b. Pîr Ali), Hikmetnâme (İbrahim b. Bâlî)**

Oğuznâme mahiyetindeki **Dede Korkut Hikayeleri, Hamza-nâme (Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî), Dâstân-ı Yiğit (İbrahîm) Kelile ve Dimne (Kul Mesud)** de bu devirde kaleme alınmış, halka hitap eden eserlerdir. Müellifi meçhul halk hikayeleri ise şunlardır: **Dasitân-ı İblîs⁹, Hikâyet-i Kız ve Cehûd, Kadı ve Uğru Destanı.**

Tıp konusunda kaleme alınmış eserler şunlardır: **Müntehab-ı Şifâ (Hacı Paşa), Edviye-i Müfrede (Geredeli İshak b.Murad), Yâdigâr-ı İbn-i şerîf (Ali Çelebi b. Şerîf), Tuhfe-i Mübârizî Hulâsa (Hekim Bereket).** Müellifi meçhul olanlar: **Müfredât-ı İbn Baytar Tercümesi, Kâmilü's-Smâa, Teshil.**

3. XIV. YY.'DA ANADOLU'DA YAZILAN MESNEVÎLER

Prof. Dr. İ.ÜNVER, XIII. Yy. ve XIX yy.'da Anadolu'da kaleme alınmış mesnevîleri konuları bakımından dört gruba ayırmaktadır. Ancak, Prof. Dr. İ. ÜNVER:" Şairlerin gördükleri, yaşadıkları olayları anlatan, toplum hayatından

⁹ F.K. TİMURTAŞ, bu eserin yazarını Yûsufi-i meddâh" olarak göstermektedir. "Türkiye Edebiyatı (XIII-XV. Yüzyıllar)" Türk Dünyası El Kitabı, TKAE yay., Ank. 1992, c. 1, s.112.

kesitler veren: kişileri, meslekleri, düğünleri ve belli yöreleri tasvir eden mesnevîler” dediği dördüncü grup için XIV. yy. da Anadolu’da yazılmış hiçbir mesneviye yer vermemiştir. Prof. Dr. İ. ÜNVER’e göre XIV. yy.’da Anadolu’da kaleme alınan mesnevîleri konuları bakımından şu üç grupta toplayabiliriz:¹⁰

1. Grup: Okuyucuya bilgi vermek, onu eğitmek amacı güden mesnevîler şunlardır:

Ahvâl-i Kıyâmet (Şeyyâd İsâ), Maktel-i Hüseyin (Meddâh Şâzî), Dâstân-ı Adnder-Hikâyet-i Hasan ve Hüseyin (Nakiboğlu), Ferâh-nâme (Kemâloğlu), Garîb-nâme (Aşık Paşa), Mantıku’t-Tayr (Gülşehri), Menâkıbul-Kudsiyye (Elvan Çelebi), Ferheng-nâme-i Sa’dî (Mesu’ud bin Ahmed)

2. Grup: Okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap eden, konusunu menkıbelerden ya da tarihten alan mesnevîler:

Kıssa-i Mukaffa, Hz. Muhammed’in Ebu cehl ile Güreş Tuttuğu, Gazavât-ı Emîrû’l- mü’minîn Alî, Muhammed Hanefî Cengi (Tursun Fakîh), Feth-i Kal’a-i Selâsil, Canâdil Kal’ası Cengi (Maazoğlu Hasan), İskender-nâme (Ahmedî)

3. Grup: Sanat yönü ön plânda olan, okuyucunun edebî zevkine hitap eden, ana çizgisi aşk ve macera olan mesnevîler:

Yusûf u Zelîhâ (Şeyyâd Hamza, Suli Fakîh, Kadı Darîr, Haliloğlu Ali), Husrev-i Şîrîn (Fahri), Hurşîd-nâme (Şeyhoğlu Mustafa), Varka vü Gülşâh (Yusuf-ı Meddâh), Süheyl ü Nevbahâr (Mes’ud bin Ahmed)

Prof. Dr. A. ÇELEBİOĞLU; XIV. yy.da yazılmış “ilmî ve edebî” mahiyetteki mesnevîlerin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1- Kısmen beyit sayısı daha çoktur. Mesela: Garib-nâme on bin, İskendernâme sekiz bin beyitden fazladır.

2- Bunlardan tek vezinli olanlar bulunmakla beraber, Hurşîd-nâme gibi on değişik vezinde şiir ihtiva edenler de vardır.

3- Kafiye ve vezin ihmalleri daha azdır.

¹⁰ İ. ÜNVER; “Mesnevî”, Türk Dili, TDK yay. Ank.-1986, S.415-416-417, s.430-563.

4- Tertip hususiyeti daha kılasiiktir. Başta tevhd, münacaat, nat, sebeb-i telif, medh-i sultan, sonra hâtimü'l-kitâb bölümleri nisbeten belirli ve düzenli olarak uygulanmıştır.

5- Bu tür eserler, dinlemekten çok okunmak için yazılmışlardır. Umumiyetle münevver zümreye hitap ederler. Bu bakımdan hiç olmazsa bir kısmı, İskender-nâme gibi tasannu'lu dil ve ifade evvelki guruptaki eserlere nazaran külfetli ve çeşitli mazmunlarla dolu olabilir.¹¹

Prof. Dr. C. DİLÇİN, "Süheyl ü Nev-bahâr" adlı çalışmasında, XIV. yy. mesnevîlerinin "öz ve yapı bakımından" 14 ortak özelliklerini saptamıştır.¹²

4. İSKENDERNÂMELER

Türk edebiyatında ilk manzum İskender hikâyesini yazan Ahmedî ile böylece Anadolu'da yeni bir mesnevi konusu ortaya çıkmıştır. İlk zamanlarda İskender hikâyesi öylesine büyük raĒbet görmüştür ki yazılan İskendernâmelerin çokluĒu dışında özellikle saray için yapılmış minyatürlü nüshalar bunun göstergesidir. Manzum olarak Ahmedî'nin eseri okunurken, kıssahanlar da Ahmedî'nin kardeşi olan Hamzavî'nin yazmış olouĒu mensur İskender kıssalarını okuyorlardı.

Ancak, Türk edebiyatında İskender hikâyesi pek revâç görülmediĒini elde bulunan pek az yazarın deĒiřik İskendernâmelerinden anlıyoruz. Bunların hepsi XIV-XVI yy.lar arasında kaleme alınır. Daha sonra ki zamanlarada Osmanlı için İskender örnek alınacak bir sembol olmaktan çıkar. İskender maceralarının yerine, en parlak dönemlerini idrâk etmiş olan osmanlı şair ve yazarları, kendi padişahlarını, İskender'e tercih ederek, padişahlarının maceralarını yazar, okur: Selim-nâme'ler, Süleymân-nâme'ler gibi.

Böylece Osmanlı'nın Duraklama ve Gerileme devirleri olan XVII. yy.ve sonrası İskendernâmeler artık yazılmaz olur.

¹¹ A. ÇELEBİOĒLU; Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. Yy. kadar), Kitapevi yay., İst.-1999, s.46.

¹² C. DİLÇİN; Süheyl ü Nev-bahâr, AKM yay. Ank.-1991, s.1-8.

5. İSKENDERNÂME'LERİN DOĞUŞU

Kaynaklarda adı: “İskender-i Zülkarneyn, İskender-i Kebîr, İskender-i Ekber, İskender-i Himyerî, İskender-i Makedonî, İskender-i Yunanî, İskender-i Rumî” diye adlandırılan kimse: Genellikle Yunan Kralı **Büyük İskender** ile peygamber yahud evliya olduğu tam olarak aydınlatılamamış **Zülkarneyn**’in birbiriyle karıştırılması sonucu ortaya çıkmış bir efsanevî hükümdardır. Halbuki gerçekte ikisi arasında; hem zaman hem şahsiyet olarak büyük farklar bulunmaktadır.

Büyük iskender (Alexander the Great) olarak bilinen hükümdar hakkında kısaca bilinenler şunlardır: M.Ö. 356 yılında Makedonya’nın Pella kasabasında doğdu. Yedi yaşından itibaren Aristoteles (M.Ö. 384-322)’den ders aldı. Babasının bir suikastta öldürülmesi sonucu, yirmi yaşında tahta çıktı. Saltanat sürdüğü 13 yıl içerisinde Anadolu, Lübnan, İsrail, Ürdün, Mısır, Libya, Kıbrıs, Suriye, Irak, İran, Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Rusya’nın bir kısmı bulunuyordu. Arabistan’a yürümeyi planladığı bir sırada ölünce (M.Ö. 13 Haziran 323) kurduğu imparatorlukta kısa sürede yıkıldı.¹³

Zülkarneyn hakkında ise bilgilerimizi **Kur’an-ı Kerim** (Kehf suresinin 83 ilâ 99. Ayetler)’e borçluyuz. Müşriklerin Zülkarneyn hakkında sordukları sual dolayısıyla nazil olan cevabî ayette meâlen şudur: “Yer yüzünde iktidar sahibi olmuş, kendisine Allah tarafındanyardım gösterilmiştir. Batı istikametine ilerleyerek okyanus kenarında bir kavme rastladığı ve onlara iyi muamelede bulunduğu bildirilen Zülkarneyn’in ikinci yolculuğu, ev ve elbiseden habersiz bir toplulukla karşılaştığı doğu istikametine olur. Daha sonraki yolculuğu ise güneyden kuzeye olup Azerbaycan dolaylarında Ye’cüc ve Me’cüc üzerinde sed yaptırmasıyla sonuçlanır.”¹⁴

Bu iki şahsiyetin birbiriyle karıştırılmasına dair Prof. Dr. İ. PALA şunları söylemektedir: “ Büyük İskender’in hayatına bir göz attığımızda değil bir peygambere, iman ve salah sahibi bir kula dahi yakışmayacak nice davranışları olduğunu hemen görürüz. Büyük İskender’in ırk ayırımını gütmesi, Yunanistan’da çıkan ayaklanmayı bastırmak için Thebai kentini yerle bir edip 6.000 kişiyi

¹³ İ. PALA; “ İskender mi? Zülkarneyn mi?” TDED, İÜ yay. İst.-1993, c. XXVI, s.117-146.

¹⁴ İ.PALA, agm., s.119.

öldürtmesi, Mısır'a girdiğinde kendini tanrı Ammon'un oğlu olarak göstermesi, mabeyincilerine rüşvet vererek Dara (Darius)'yı öldürtmesi ve katliamlar düzenlemesi, içki içmesi, Sus şehrini alınca burayı yakıp yıkarak halka eziyet etmesi vs. hareketler bu cümleden sayılabilir. Ayrıca çok tanrılı Grek dinine ve Aristo'dan aldığı felsefeye bağlıdır. Kendi tanrılığını ilan ederek işret ve seks partileri düzenleyecek kadar ahlaksızdır ve üstelik dünyanın en namlı eşcinsellerinden biridir. Bütün bu niteliklere sahip olan birinin salih kullardan olması ihtimalini bile düşünmek abestir. Büyük İskender'e Zülkarneyn lakabının verilmesi Anadolu ve Fars ülkelerini istilasından dolayıdır. Bu lakabı ona ilk yakıştıranın Firdevsî olması gerekir. Şehname müellifinin, Pers ordularını hezimete uğratan bir kumandana peygamberlik veya olağanüstülük payesi vermesinin nedeni, kırılan milli gururlarını tamir etmek olmalıdır. Şark edebiyatlarında büyük bir yer işgal eden İskendernâmeler ise Şehnâme'den etkilenecek kaleme alınmışlardır. Böylece islam ülkelerinde İskender'in Zülkarneyn olduğu görüşü revaç bulmuştur. Yunanlı Büyük İskender'in peygamber ve salih kullardan olmadığı kesin olmakla beraber herhangi bir set yapmadığı da tarihen kesindir.¹⁵

Büyük İskender, çıkmış olduğu seferlere, yanına yazar, tarihçi ve diğer ilimlerle uğraşan bilim adamlarını da götürmüştür. Bu âlimlerin görevi: İskender'in başında geçenleri yazmak ve bulunduğu bölgelerle ilgili bilgiler vermektir. Dolayısıyla İskender'in başında geçenler, seferleri günü gününe not ediliyordu. Daha sonra İskender'in büyük fütuhatları, şöhretinin yayılması, onun hayatı ve kişiliğine dair kitapların yazılması talebini doğurmuştur ki, bu kitapların kaynakları işte bu âlimlerin yazmış oldukları güncelerdi. Güncelere eklenen zengin hayâl ürünü olaylarla ortaya yeni bir mit çıkarıldı.

İlk İskender hikayesinin, yazarının adı tespit edilmemiş olmakla birlikte, İskender'in vakanüvisi görevini gören Kalisthenes'e atf edilmektedir. Pseudo-Kalisthenes'in *Alexander Romans* adlı bu eseri, orijinal şekliyle günümüze kadar ulaşmıştır. Bize ulaşan metinlerin kaynağı bu eserdir. İlk Latince yapılmış tercümenin tarihi 3.-5. yy.lar arasındadır. Bir diğer önemli Latince tercüme de

---

¹⁵ İ.PALA, agm., s.127-128.

Archpresbiter Leo tarafında 10.-11. yüzyıllarda yapılmıştır. Bu çeviri de pek çok esere kaynaklık etmiştir.

Latince kanalıyla Batı edebiyatında yayılan İskender kitaplarının Doğu'da çeşitli dillere çevirileri yapılmış, kahramanın yaşam öyküsü yerel mitoslarla beslenerek yeni metinler oluşturulmuştur: 5. yy.da Ermenice'ye, 7. yy.da Pehlevi'ye, 7.-8. Yüzyıllarda Süryanice'ye tercüme edilmiştir.¹⁶

Firdevsî ile Şark edebiyatına giren İskender hikayesi, öncelikle Nizâmî'nin hamsesinin mesnevîlerinden birisine konu olmuş, ardından Fars, Hind ve Türk edebiyatlarında yer edinen ortak bir mesnevi konusu olmuştur.

Şark'da İskender hikayesini işleyen şairler şunlardır:

6. İSLÂM EDEBİYATINDA İSKENDERNÂME

6.1. Fars Edebiyatında İskendernâme:

Firdevsî (934?-1020?): İskender hikayesini manzum olarak işleyen ilk şair Firdevsî'dir. **Şehnâme**'sinde, İskender'i Keyânîler'in son hükümdarı olarak zikr eder.¹⁷

Genceli Nizâmî (1150?-1214?): Hamsesinin beşinci mesnevisi olan **Şeref-nâme** ve altıncısı olan **İkbâl-nâme**'de İskender konusunu işlemiştir. Kimilerince, bu iki mesnevi aynı konuyu işledikleri için hamsenin beşinci kitabı sayılmaktadırlar. Nizâmî, **Şeref-nâme**'de İskender'i bir hükümdar, **İkbâl-nâme**'de ise düşünür ve peygamber olarak işler.¹⁸

Hüsrev-i Dihlevî (1253-1325): Emir Hüsrev-i Dihlevî, Nizâmî'nin **Penc-Genc** adlı hamsesine nazire suretinde kaleme aldığı "**Ayine-i İskender**" adlı mesnevisi 4450 beyit tutarındadır. Mesneviyi, 1299-1300 yıllarında kaleme almıştır.¹⁹

¹⁶ S.BAĞCI; "Osmanlı Dünyasında Efsanevi Yönetici İmgesi Olarak Büyük İskender ve Osmanlı İskendernâmesi", HUMANA, Bozkurt Güvenç'e Armağan, Kült. Bak. yay.-1994, s.112-113.

¹⁷ İ.ÜNVER. İskender-nâme, TDK yay., Ank.-1983, s.9-10.

¹⁸ İ.ÜNVER, age., s.10.

¹⁹ İ.ÜNVER, age., s.11.

Câmî (öl.1501): “**Hırednâme-i İskenderî**” adıyla kaleme alınmıştır. Ancak, Câmî eserini Nevâî’den sonra bitirmiştir.

Râî Hidayetullah (XVI yy.): Kaynakların İskendernâme yazdığı şairin eseri henüz ele geçmemiştir.

Ebû İshak Saburî: Kıssa-i İskender adlı mensur eserin yazarıdır.

Ayrıca, İrân edebiyatında elde bulunan “Sîretü'l-İskender” adlı mesnevînin yazarı henüz ortaya çıkarılamamıştır.

6.2. Hind Edebiyatında İskendernâme:

Gokulaprasada'nın “Kârnâme-i Skenderî” ve Cemâleddin'in “Kıssa-i Skender” adlı eserlerinde işlenmiştir.²⁰

6.3. Türk Edebiyatında İskendernâme:

1- Ahmedî'nin İskendernâmesi: Türk edebiyatında ilk İskendernâme Ahmedî tarafından 1390 yılında yazılmıştır.

Daha geniş bilgi için “İskendernâme” bölümüne bakınız.

2- Ali Şîr Nevâî: “Sedd-i İskender” adıyla yazılan bu mesnevi, şairin hamsesinin son mesnevisidir. Sedd-i İskender'in beyit sayısı 7000'i aşmaktadır. “Feûlün feûlün feûlün feûl” vezniyle olan bu son mesnevinin yazılış tarihi 1485'tir. Nevâî bu eserinde: İskender'i bir Türk hükümdarı gibi tasavvur ederek, onun şahsında hükümdar Hüseyin Baykara ile oğlu Bedüzzaman'ı anlatmıştır.²¹ Eser, Hatice Tören tarafından TDK yayınları arasında çıkacaktır.²²

3- Cemâlî: Prof. Dr. İ.Pala Türk edebiyatında İskendernâme yazan şairleri arasında zikr eder.²³ Ancak, Cemâlî'nin biyografisinde “İskendernâme” adlı bir eser yazdığı belirtilmez.²⁴

²⁰ İ. PALA; Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Akçağ yay. 1990, s.261

²¹ G. KUT: “Ali Şîr Nevâî”, İslam Ansk.TDV yay., İst.1989, c. 2, s.449-452.

²² TDK yayın kataloğunda eserin, 674 yayın numarasıyla baskıda olduğu belirtiliyor.

²³ İ.PALA; age. s.262.

²⁴ G. KUT, “Cemâlî” biyografisinde, şairin eserleri arasında bu mesneviyi zikr etmez. Bkz.İslâm Ansk. TDV yay. İst.-1993, c.7, s.316-317.

4- Ahmed Rıdvân: Hamse sahibi olan şâir Ahmed Rıdvân diğer ismiyle Tütünsüz Ahmed Bey (Bî-duhân Ahmed), Ahmedî'nin İskender-nâmesinden faydalanarak meydana getirdiği mesnevisinin beyit sayısı 8300'dür. Eser 1499 yılında tamamlanmıştır.²⁵ A.S.Levend; Ahmed Rıdvân'ın eserini Ahmedî'nin İskendernâme'sine bir nazîre olarak değerlendirmektedir.²⁶

5- Hayâtî: Tezkirelerde, İskendernâme yazarı Hayâtî isimli bir şâirden bahsedilmez. Bu eserin Ahmed-i Rıdvân'ın bir intihâli olduğu ortaya çıkarılmıştır.²⁷ A.S.Levend ise; Hayâtî'nin bitiremeden öldüğünü, bu yüzden yarım kalmasın diye bir müstensih tarafından Ahmed Rıdvân'ın eserinden ekleyerek yazıldığını söylemektedir.²⁸

6- Hamzavî: Ahmedî'nin kardeşi olan Hamzavî hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Ahmedî, İskendernâmesini mensur şekilde "Kıssa-i İskender" adıyla yazmıştır. Eserin, özellikle kıssahanlar tarafından okunduğunu biliyoruz.

7- Nevalî: "Hikâyet-i İskender" adıyla İskender'in hayatının bir bölümünü anlatan eserler yazmıştır.²⁹

8- Figânî-i Kadîm: Lâtîfî, Hasan Çelebi ve Kâtip Çelebi; Figânî-i Kadîm ya da diğer adıyla Figânî-i Karamânî'nin Şeh-nâme vezniyle bir İskendernâme yazdığını söylüyorlarsa da bugün bu eser ortada yoktur.³⁰

---

²⁵ Ahmed Rıdvân hakkında Prof. Dr. İ. Ünver'in şu çalışmaları bulunmaktadır: Ahmed-i Rıdvân Hayatı, Eserleri ve Edebi Şahsiyeti, (Basılmamış Doçentlik Tezi) AÜ-1982; "Ahmed-i Rıdvân", TTK-Belletini, Ank.-1986, s.73-127;"Ahmed Rıdvân", İslam Ansk.TDV yay., İst.1989, c. 2, s.123-124,

²⁶ A.S.LEVEND; "Ahmed Rıdvân'ın İskendernâmesi" Türk Dili Dergisi, TDK yay., Ank-1951, c.I, S.3, s.23-31.

²⁷ İ.ÜNVER; "Ahmed-i Rıdvân", TTK-Belletini, Ank.-1986, s.73-127.

²⁸ A.S.LEVEND; "Hayâtî'nin İskendernâmesi", Türk Dili Dergisi, TDK yay. Ank.-1952, c.1, S.4, s.11-17.

²⁹ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh yay., Ank.-1989, c.IV, s. 417.

³⁰ İ.ÜNVER; "Ahmed-i Rıdvân", TTK-Belletini, Ank.-1986, s. 99.

I. BÖLÜM

AHMEDÎ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1. KAYNAKLAR:

Anadolu'da Klasik şiirin başlanmasında bir merhale olarak kabul edilen Ahmedî, eserleri ile XIV. yy.a damgasını vurmuş bir şairimizdir. Eserlerinin hem çokluğu hem çeşitliliğinin yanısıra hekimlik ve hocalık da yapan Ahmedî, lâıyıkıyla edebiyat tarihimizde yer alamamış olduğundan hayatı ve eserlerinin niteliği karanlıkta kalmıştır. Kendisinden bahseden Osmanlı devri tezkire ve tarihler onun hayatı hakkında bilgiler vermek yerine daha çok şiirdeki kabiliyeti hakkında klişe ibareler kullanmakla yetinmişlerdir. Bir insanı tanımak için sorulan: adı, doğum tarihi, doğum yeri, ölüm tarihi, ölüm yeri gibi en temel soruları Ahmedî için soracak olursak hiçbirisine tam cevap alamayız. Onun hakkında pek çok uydurma anekdotların varlığı, şairimizin hayatı hakkındaki bilgilerin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Buna göre; "Hayatı hakkındaki bilgiler yetersiz ve tutarsızdır. Sehî, Latîfi, Hasan Çelebi ve Alî'nin verdiği bilgiler İbn Arabşah³¹, Taşköprizâde ve Mecdî'den alınmış olup dağınık ve zayıftır."³²

Ahmedî'nin tetkik edilen eserlerinden, hiçbirisinde kendisi hakkındaki bilgileri açıklıkla yansıtmaması da onun yeterince tanınmamasının nedenlerinden biridir.

---

³¹ F. KÖPRÜLÜ, Şehâbeddin İbn Arabşah (ö.1450) için:"Ahmedî hakkında en mühim kaynak, öyle görünüyor ki, muâsırı olup, Memed I. Devrinde onun ile görüşmüş olan İbn Arabşah'ın Ukudû'n-nasiha adlı eseridir." demektedir.F.Köprülü, agm. S.439.

İbn Arabşah'ın hayatı ve eserleri için bkz.: Abdülkadir Yuvalı; "İbn Arabşah" İslâm Ansk. TDV.yay., İst.-1999, c.19, s.314-315.

³² G.KUT, "Ahmedî", İslam Ansk., TDV yay., c.2, İst.-1989, s.165-166.

Ahmedî hakkındaki bilgilerimizin çoğunu Prof. Dr. T. Kortantamer'e borçluyuz.³³

2. AHMEDÎ'NİN HAYATI:

2.1. Adı:

Şairimizin gerçek adı bilinmemektedir. Bilinen, gerçek adı yerine, eserlerinde hep Ahmedî lakabını kullanmış olduğudur.

Gerçek adı için kaynaklar birbirlerine benzer beş isim sıralıyorlar:

Tâcü'd-din İbrahîm b.Hızır³⁴

Tacü'd-din Ahmet b. İbrahîm el-Ahmedî³⁵

Tacü'd-din b. İbrahîm Ahmedî³⁶

Tacü'd-din Ahmet b. İbrahîm b. Hızır³⁷

Tacü'd-din Ahmet³⁸

---

³³ T. Kortantamer, Ahmedî üzerine Almanya'da doktora tezi yapmış, daha sonra kitap haline getirmiştir: *Leben und Weltbild des altosmanischen Dichters Ahmedî unter besonderer Berücksichtigung seines Diwans*, klaus Schwarz Verlag, Freiburg im Breisgau 1973. Tezinin geniş bir özetini makale haline getirmiştir: "Yeni Bilgilerin Işığında Ahmedî'nin Hayatı", Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, c.2 izmir 1980.

Bu makale; Kortantamer'in Eski Türk Edebiyatı ile ilgili makalelerini topladığı kitabında da yayımlanmıştır. Bkz. Makaleler, Akçağ yay., s. 1-31, 1993.

³⁴ Bu isim Katip Çelebi'de geçmektedir. Bütün Osmanlı tarih ve tezkirecilerin içinde sadece Katip Çelebi, Ahmedî'nin tam adını vermektedir. Bursalı Mehmet Tahir de Katip Çelebi'nin bu görüşünü benimser. F. Köprülü ise Katip Çelebi'nin görüşünü şu nedenle haklı bulur: "Tacü'd-din lakabından sonra genellikle İbrahim adının gelmesidir". Köprülü'nün bu iddiası: A. Adıvar, İ.A. Gövsa, B. Lewis, B. Fleming, M. Götz, N. Pekolcay, B.N. Şehsuvaroğlu, M. Akalın gibi yazarlar tarafından kabul görülerek, eserlerinde, Katip Çelebi'nin görüşünü kabul etmişlerdir. Ancak T. Kortantamer, Keşfü'-zunûn'a dayanarak Tacü'd-din isminin her zaman "İbrahîm" ya da "Ahmet" isimleri ile birlikte kullanılmadığını söyleyerek Köprülü'nün iddiasına karşı çıkmaktadır..

³⁵ Rieu tarafından ortaya atılmıştır. Bu ismi benimseyenler yabancı müsteşriklerdir: Süsseim, Riedel, Seif, Blochet.

³⁶ Minorsky tarafından ortaya atılmıştır.

³⁷ Petraçek tarafından ortaya atılmıştır.

³⁸ Gibb tarafından ortaya atılmıştır.

Bu beş isim içerisinde en çok benimseneni; “Tacü’-d-din İbrâhîm b. Hızır”dır.³⁹ Buna göre şairimizin asıl adı “İbrâhîm”, lakabı “Taceddin”, babasının adı da “Hızır”dır.

Ancak şairimiz, edebiyat tarihimize gerçek adı ile değil; “Ahmedî” mahlası ile mâl olmuştur.⁴⁰

2.2. Doğum yılı ve yeri

Ahmedî’nin adı üzerinde ihtilâfa düşen kaynaklar, doğum tarihi konusunda tek bir tarih üzerinde birleşirler. Bu tarihin kaynağı da Mecdî Efendi’nin onun ölüm tarihini;” sekseni aşkın bir şekilde H.815 / M.1412”de öldüğünü söylemesidir. Bundan hareketle H. 735 / M.1334-35 yıllarında doğmuş olduğu kabul edilebilir.⁴¹ Hiçbir tezkire ya da tarih kitabı onun doğum tarihini vermez.

Ahmedî’nin doğum yeri kesinlikle bilinmemekle birlikte bazı şehir isimleri ortaya atılmıştır. Bunlar: Sivas⁴², Germiyan⁴³, Amasya⁴⁴,

³⁹ Meselâ Bkz. İ. ÜNVER; İskendernâme, s.4, G. KUT; “Ahmedî”, s. 165, M. ÖZKAN; Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, s. 183.

⁴⁰ Mortmann, Babinger, S.N.Ergun bir isim tercih etmeden, şairimizi mahlası ile yâd ederler. T. Kortantamer şairimizin gerçek adının hâlâ ortaya çıkarılmadığını söylemektedir.

⁴¹ İ. Ünver, İskendernâme, s.3.

⁴² Latîfi tarafından ortaya atılmıştır. Gelibolulu Mustafa Ali, Hammer, M. Süreyya, A.S. Levend bu görüşü benimsemişlerdir.

⁴³ Taşköprüzâde tarafından ortaya atılmıştır. Mecdî Efendi, Aşık Çelebi, Katip Çelebi, N.S.Banarlı, G. Lewis, F.Taeschner, W. Bjorkmann, C.Brockelmann bu görüşü benimsemişlerdir.

⁴⁴ F. Reşad tarafından ortaya atılmıştır. Bursalı Mehmet Tahir, H. Hüsameddin, İ.H.Danişmend, B.N.Şehsuvaroğlu.T.Kortantamer ise Ahmedî’nin Divan’ında yer alan aşağıdaki beyitlere dayanarak onun Amasyalı olabileceğini söylemektedir:

“Sabâ varurisen Rûm’a selâm it benden ashâba
Ver ger hâlüm sorarlarsa haber virgil ol ahbâba
Ki sizden ayru düşüben giriftâr olalı Uc’a
Ta’amum derd-i dil oldı şerâbum derd-i hunâbe”
....
“İ binüm derdümi gören nolısar hâlümi soran
Serencâmum nolasıdur kıyâs eyle serâgâze
Cemâlün vasfıyile Ahmedînazmı safâsından
Amasiya urur ta’na bugün Mısır ile Şirâz’e”

Uşak'ın Sivashlı Köyü⁴⁵

Bazı yazarlar, bir tercih yapmaksızın şairin doğum yeri için hem Sivas'ı hem de Germiyan'ı vermektedirler.⁴⁶ Yukarıda da dile getirildiği gibi Ahmedî'nin çağdaşı olup, I. Mehmet zamanında şairimile görüşmüş olan, İbn Arapşah'ın şairimizin ömrünün sonlarına doğru, seksen yılını aşmış olarak Amasya'da vefat ettiğini söylemesi, insanların ömürlerinin sonlarına doğru doğup büyüdüğü yerlerde yaşamlarını noktalamak istemesi ruh hâleti düşünülünce onun Amasyalı olabileceği düşünülebilir.⁴⁷

2.3. Öğrenimi:

Ahmedî'nin önce Anadolu'da çevresindeki âlimlerden medrese eğitimi aldığı⁴⁸ daha sonra Mısır'a gittiği⁴⁹ bir "uydurma hikâye" ile birlikte nakl ediliyor.⁵⁰

⁴⁵ İ. H. Uzunçarşılı tarafından ortaya atılmıştır. S.N.Ergun'de bu görüştedir.

⁴⁶ Hasan Çelebi, Ş. Sami, F.Köprülü, M.Akalm, N.Pekolcay Ahmedî'nin doğum yeri konusunda temkinli davranmışlardır.

⁴⁷ Onun şiirleri arasında bulunan şu beyit:

"Cemâlîfî vasfıyla Ahmedî nazmı safâsından
Amasiyye urur ta'na bu gün Mısırıla Şîrâza"

gibi Amasya'yı övücü şiirlerinin bulunması onun, Amasyalı olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

⁴⁸ Mecdî, s.71.

⁴⁹ Kadı Burhanettin, Molla Fenâri, Hacı Paşa, Şeyh Bedrettin, Erzurumlu Darîr'in de Mısır'a ilim öğrenmek için gittiklerini biliyoruz. Mısır'ın XIV.yy.da şair ve yazarlar için niçin ilim tahsil edilmek için tercih edildiği de bir başka mevzuudur.

⁵⁰ Ahmedî, Hacı Paşa ve Molla Fenâri birlikte Mısır'a ilim tahsiline gitmişler, burada karşılaştıkları bir şeyhe ileride ne olacaklarını sormuşlar, Şeyh'de Aşık Çelebi'nin ifâdesiyle onlara:"Hacı Paşa'ya dir ki sen 'ilm-i tubba iştigal idersin ve Fenâri'ye dir ki sen iktibâs-ı envâr-ı 'ulûm ile ke'en-nâr 'alâl- 'ilm iştigâl idersin ve niceleri senden süyül-i selâmet ihtidâ için çırâğ uyandırurlar. Ve Ahmedî'ye dir ki sen şi'irle tazyî-i evkât idersin ve 'ulûm-ı külliden firâğ idüp fûnûn-ı cüz'iyeye iltifât idersin." Diyerek her üçünün de ileride ne olacağını kendilerine bildirir. Bkz.:Aşık Çelebi; Meşâ'irü'-ş-şu'arâ, İÜ Ktb. TY-2406, s.48-a.

Prof.Dr. T. Kortantamer, Ahmedî, Hacı Paşa ve Molla Fenâri arasındaki yaş farklarından dolayı bunun olamayacağını ileri sürüp, hikâyenin her üçünün şöhretine dayandırılarak üretildiğini söylemektedir., Bkz.: ETM, s.10-11.

Ahmedî, Mısır'da bir Hanefî bilgini olan Ekmelüddin el- Bâbârtî (ölm. 1384)'den ders almıştır.⁵¹ Mısır'a ne zaman gittiği ve ne kadar kaldığı belli olmadığı gibi, ne zaman Anadolu'ya döndüğü ve neler yaptığı da belli değildir. Çağdaşlarının yirmi bir ya da yirmi iki yaşlarında medrese eğitimini bitirdiklerine göre Ahmedî'nin de o yaşlarda tahminen 1354 yıllarında Anadolu döndüğü düşünülebilir.⁵²

Aydın Sarayında: Ahmedî'nin Mısır dönüşünden sonra ne yaptığını bilmiyoruz. Bazı araştırmacılar; "Mirkâtü'l-Edeb" adlı eserini⁵³ Mısır dönüşünden sonra, Aydın beyi Fahrettin İsâ'nın oğlu Hamza için yazdığını ileri sürmüşlerdir.⁵⁴ Buna göre; Ahmedî'nin Aydın Sarayı'nda bulunuşu 1381 yılından önce olmalıdır.⁵⁵ Tekrar edilecek olursa; Ahmedî'nin Aydın'a ne zaman ve ne için gittiği bilinmemektedir.

Germiyan Sarayında: Aydın Sarayına ne zaman gittiği belli olmayan Ahmedî'nin Germiyan sarayı'na ne zaman kapıldığı belli değildir. Taşköprüzâde ve Katip Çelebi onun, Mısır dönüşünden sonra Germiyan Beyi Süleyman Şah'a hoca olduğunu söylüyorlar. Latîfi ve Hasan Çelebi ise onun bu devri ile ilgili olarak bir "uydurma" hikâyeye anlatırlar.⁵⁶ Burada, dönemin diğer büyük bir şairi olan

⁵¹ Mecdi Efendi, Aşık Çelebi, Hasan çelebi, Ali, Kâtip Çelebi de adı geçen bu âlimden Erzurumlu Darîr de istifâde etmiştir.(Bkz. L. Karahan, age.s.15)

⁵² T. Kortantamer, age.s.10

⁵³ Prof.Dr. Nihad Çetin, bu esri 1951'de Konya Kütüphanesinde bulmuştur.

⁵⁴ Aydın beyi Fahrettin İsâ'nın Hamza adında bir oğlu olup olmadığı bilinmediği için, bazı araştırmacılar Fahrettin İsâ'nın Aydın beyi değil bir başka kişi olabileceği görüşünü savunuyorlar. Bu görüşe göre Ahmedî'nin Aydın Beyliği ile ilişkisinde olmamıştır.

⁵⁵ Ünlü hekim Hacı Paşa, İsâ Bey'e "Şifâ'ü-l Eskâm"adlı eserini 13817de sunmuştur. Ahmedî,tıp konusunda yazmış olduğu "Tervîhü'l-Ervâh" adlı kitabında ünlü tıp eserlerini sıralırken,Hacı Paşa'nın eserini söylemez. Eğer Ahmedî o tarihlerde Aydın sarayında bulunmuş olsaydı bu eserde bilmesi ve zikr etmesi gerektir.

⁵⁶ "Mir Süleyman ve yanındakiler Ahmedî'nin İskendernâme'sini beğenmemişler. Ahmedî'ye bir güzel kasidenin bu kocaman kitaptan daha üstün tutulabileceğini söylemişler. Bunun üzerine Ahmedî üzgün,Şeyhi ile birlikte oturduğu hücre'ye dönmüş.Ona yardım etmek isteyen Şeyhi, o akşam güzel bir kasîde yazıp Ahmedî'ye vermiş.Ahmedî ertesi gün bu kasîdeyi götürdüğünde, Bey ve çevresi okuduktan sonra:"Bu kasîde seninse, o kitap senin olamaz, o kitap seninse bu kasîde senin olamaz." demişler."

Şeyhoğlu'yla şiir yarışmaları yapmıştır.⁵⁷ Ahmedî, Şeyhoğlu'yla hiçbir zaman geçinememiş, eserlerinde onun şahsına ve eserlerine yönelik pekçok eleştirileri bulunmaktadır.⁵⁸

Osmanlı Sarayında: Kaynaklar, Ahmedî'nin ne zaman Osmanlılara katıldığını söylemiyorlar. Onun, eserlerinde hiç Yıldırım Bayezit'tan ve devrindeki olaylardan bahsetmeyişine bakılırsa, Ahmedî'nin ancak Timur tehlikesi yüzünden sivas'tan Karesi, saruhan ve Aydın bölgelerinin beeyliğine gelen yirmi üç yaşlarındaki Emîr Çelebi'ye yetmiş yaşlarına doğru katılmış olduğu sanılıyor.⁵⁹ Timur 1402'de Ankara Savaşı'nı kazanınca, Emîr Süleyman Edirne'ye, Mehmet Çelebi ise Amasya'ya kaçıp hükümdarlıklarını ilân etmişlerdir. Bu arada Ahmedî'nin ne yaptığı belirlenememiştir.⁶⁰ Emîr Çelebi 1405'te Bursa'yı Mehmet Çelebi'nin elinde almıştır. Buna göre kimi araştırmacılar Ahmedî'nin Bursa'da kimi

---

Hikayenin "uydurma" olmasının sebebi: İskendernâme 1390 yılında biterken, Süleyman Şah ise iki yıl önce, 1388 yılında ölmüştür. Kaldı ki İskendernâme bittiği yıl Şeyhî henüz on iki – on beş yaşları arasında bulunuyordu. Ahmedî ise altmış yaşına yaklaşmıştı.

Prof. Dr. T. Kortantamer, bu hikayenin Ahmedî'nin Divanında yer alan şiirlerin İskendernâme'ye oranla daha güzel olduğundan kaynaklanabileceğini söylemektedir. (Bkz. Age. S.12-13)

⁵⁷ Bkz. T. Kortantamer, age. s.17

⁵⁸ Şeyhoğlu'nun elimizde Divan'ı bulunmadığı için Ahmedî'ye yönelik eleştirini bilmiyoruz.

⁵⁹ T. Kortantamer, age. s.19.

⁶⁰ Bazı kaynaklar Onun Timur'a katıldığını, onun sempatisini kazandığını ve Timur'un onu devamlı yanında bulundurduğunu söylüyorlar. Hatta Nasrettin Hoca'nın meşhur hamam hikayesini Timur ve ahmedî için uyarlamışlardır. Ahmedî kendi eserlerinde Timur'la en küçük bir ifade olmamasının yanısıra o, eserlerinde Timur'dan da takdirle değil, düşmanca bahseder.

Aşık Çelebi, Timur ile Ahmedî arasındaki hamam hikâyesini şu şekilde anlatmaktadır: "Bir gün hamâmsohbetin ve mehâbib cem'iyetin iderler. Esnâ-ı sohbetde temür Ahmedî'ye şu dilberleri behâya tut diyü mutâyebe yüzinde muhataba ider. Ahmedî, kimisini ağırî sîm ü zer ve kimi dünyâ değer diyü her birin takvîm ider. Temür begenüp teslîm ider. Ba'dehû beni dahî takvîm eyle dir. Ahmedî seksen akça bahâ biçer. Temür eydür: Be-hey Ahmedî bu nice insâfdur ki baña sen seksen akça kıymet begladuñ yaluñuz belümdeki futa seksen akça değer dir. Benüm dahî kıymete tutduguk belüñdeki futadır. Yog ise sen iki pula degmezsin dir. Temür işidüp tahsîn ider ve in'âm-ı hil'ât-i zerrîn ider." Bkz.: Aşık Çelebi; Meşâ'irü' -ş-şu'arâ, s. 32-a

araştırmacılar ise Edirne’de Emîr Çelebi’ye katıldığını söylemişlerdir.⁶¹ Ahmedî çeşitli şiirlerinde Emîr Süleyman’ın Bursa’ya girişini tasvir etmiştir. Gene şiirlerine göre, bir ara hükümdarla arası bozulmuş, bir müddet uzakta kalmış, sonra tekrar hükümdarın gözüne girmiştir. Emîr Çelebi, 1410’da Musa Çelebi ile yaptığı savaş sonucunda öldürülür. Ardından kısa bir süre sonra Mehmet Çelebi Bursa’yı alır. Ahmedî üç kasîdesini Mehmet Çelebi’ye sunarak genç hükümdarın beğenisini kazanmıştır. Hatta bir başka kasîdesinde hükümdardan eğerli bir at istediğine göre, hükümdarla arası bayağı iyidir.⁶² Şehzâde I. Murat için hocalık yaptığı da ileri sürülmektedir.⁶³ Buna karşılık ömrünün son yıllarında kendisini çekemiyenlerin oyunları yüzünden gene hükümdardan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu ayrılığın sonunda Bursa’dan ayrılmıştır.⁶⁴

2.4. Ölüm tarihi ve yeri:

Onun ölüm tarihini ve yerini söyleyen tek Osmanlı kaynağı Mecdi Efendi’nindir. Mecdi Efendi, Ahmedî’nin seksen yaşını aşkın 1412 tarihinde Amasya’da öldüğünü söylüyor. F. Köprülü ise onun Amasya’da ömrünün son günlerini divan katibi olarak görev yaptığını söylemektedir.

3. AHMEDÎ’NİN ESERLERİ:

Ahmedî’nin bilinen eserleri şunlardır:

3.1. Divan:

8 tevhid, 4 naat, 1 Hz. İsa medhiyesi, 1 hazâniye, 10 bahâriye, 23 Emîr Süleyman kasîdesi, 16 nesâyih, 1 rümûz, 1 mükâleme-i seyf ve’l-kalem, 1 bülbüliye, 1 işretiye olmak üzere 74 kasîde; 2 Emîr Süleymân terci-i bendi, 5 Emîr Süleyman

---

⁶¹ Kortantamer, Edirne’de, Köprülü ise bursada katıldığı görüşündedir. Ünver ise Edirne’nin o yıllardaki taht kavgaları yüzündeki güvensizlik ortamı yüzünden ayrıca eserlerinde Bursa ve Bursulardan bahsetmesine karşılık hiç edirnededen bahsetmemesi yüzünden şairin bursada olabileceğini söyleyerek Köprülü’nün görüşünü kanıtlamaya çalışır

⁶² T. Kortantamer, age. s. 27

⁶³ T. Kortantamer, age. s. 28

⁶⁴ T. Kortantamer’e göre doğum yeri Amasya’ya gitmiştir.

terkib-i bendi, 1 Melik Süleymân terkib-i bendi, 1 Emir Süleyman mersiyesi, 1 musammat, 764 gazelden müteşekkil Divan toplam 9000 beyite ulaşır. Yurt içinde ve yurt dışında bilinen yazma nüshası 6-7 civarında bulunmaktadır.⁶⁵

Y.AKDOĞAN, onun Divan'ı ile birlikte Divan'ında bulunmayan sadece, nazîre mecmualarında rastlanan şiirlerini de toplayarak; "Ahmedî Divânı, Tenkitli Metin ve Dil Hususiyetleri" adıyla doktora tezi hazırlamıştır.⁶⁶ Daha sonra da Divan'da yer alan şiirlerden bir seçme yaparak, "Ahmedî Divanından Seçmeler" adıyla yayınlamıştır⁶⁷.

3.2. İskendernâme:

Bir sonraki bölüme bakınız.

3.3. Cemşîd ü Hurşîd:

İran şairi Selmân-ı Sâveci 'nin(ölm. 1376) aynı adlı eserinden hareketle yazılan bu mesnevî, yapılan eklemelerle tercüme olmaktan çıkıp, bir telif eser hüviyetinebürünmüştür. 2700 Beyitlik Selmân-ı Sâveci'nin eserine karşılık Ahmedî'nin mesnevisi 5000 beyittir. Aruzun "mefâilün mefâilün feülün" kalıbıyla kaleme alınan eser, önce 1403'te Emir Süleyman'a sunulmuştur. Ancak, onun ölümünün ardından bu seferde I.Mehmet'e -yapılan değişikliklerle birlikte- sunulmuş ve ya sunulmak istenmiştir.⁶⁸

Eser, ilim âlemine N.S.BANARLI tarafından tanıtılmış⁶⁹, M. AKALIN tarafından da metnin çeviriyazısı, dil incelemesi ve indeksiyle birlikte doktora tezi

⁶⁵ Y. Akdoğan, ADS, s.51.

⁶⁶ Y. Akdoğan; Ahmedî Divânı, Tenkitli Metin ve dil Hususiyetleri, İÜ, Edb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Doktora tezi, 1979, Basılmamıştır.

⁶⁷ Y.AKDOĞAN, Ahmedî Divânından Seçmeler, Kült. Ve Trz. Bak. yay.:937, 1000 Temel Eser Dizisi:139, Ank.-1988, 296 s.

⁶⁸ M. ÖZKAN, TDGA,s.191.

⁶⁹ N. S. BANARLI, bkz. DTMAO, s.82-111.

olarak hazırlanmıştır.⁷⁰ Daha sonra metnin çeviriyazısı yayımlanmıştır.⁷¹ S.DENİZ’de eserde geçen temsilleri bir makalede işlemiştir.⁷²

3.4. Tervihü’l-ervâh:

Emir Süleyman adına yazılan mesnevinin beyit sayısı 10000’i geçmektedir. Tıbbın muhtelif bahislerine, teşrihe, teşhise ve tedâviye dair geniş bölümler ihtivâ eden bu eser, yazarının tıp sahasındaki bilgilerinin ciddiliğini gösterir. Şairin yazmak için dokuz ay çalıştığını söylediği bu eser, bir çok engellemelere rağmen aruzun “mefâilün mefâilün feülün” vezniyle sade ve ustalıklı bir üslupla yazılmıştır. Eserin yazılış tarihi kayd edilmemiş, ancak, eserin son sahifesinde Bursa’da yazıldığı belirtilmektedir.⁷³ Eser, üzerinde geniş bir şekilde duran B:ŞEHSUVAROĞLU, Ahmedî’nin daha sonra bu eseri yeni eklemelerle I.Mehmet’e sunduğunu belirtir.⁷⁴

3.5. Bedâyi’u’s-sihr fî sanâyi ‘i’s-şi’r:

Edebî sanatlarla ilgili olarak kaleme alınmış olan eser, Reşîdüddin-i Vatvât’ın; “Hadâyiku’s-sihr” adlı eserinin değişik bir uyarlamasıdır. Eser N.ÇETİN tarafından ilim âlemine tanıtılmıştır.⁷⁵

3.6. Mirkâtü’l-edeb:

N.ÇETİN tarafından ilk defa ilim âlemine tanıtılan Arapça-Farsça manzum sözlüğün, mensur mukaddemesinden Aydınoğullarından İsa Bey’in oğlu Hamza için

⁷⁰ M. AKALIN, Ahmedî, Cemşid ü Hurşid, inceleme-Metin-İndeks, AÜ, Erzurum 1969.

⁷¹ M. AKALIN, bkz. CH.

Bu yayımın elştirisi için bkz. İ. ÜNVER, “Ahmedî’nin cemşid ü Hurşid Mesnevisi üzerine”, Türkoloji Dergisi, c.VIII, 1979, Ankara.

⁷² S. DENİZ; “Cemşid ü Hurşid Mesnevisindeki Temsilî Hususiyetler”, Marmara Üni., türklük Araştırmaları dergisi, İst.-1993, S.7, s.187-202.

⁷³ Y. AKDOĞAN, İS, s.62

⁷⁴ B.ŞEHSUVAROĞLU, Şair ve Hekîm Ahmedî, İst. 1954.

⁷⁵ N. ÇETİN, “Ahmedî’nin Bilinmeyen Birkaç Eseri”, Tarih Dergisi, c. II, S.3-4, s.103-108, 1952.

yazıldığı anlaşılmaktadır.⁷⁶ Ancak, eserin yazmalarında bulunan mukaddemelerin farklılığı, bu eserin de diğerleri gibi Ahmedî tarafından yapılan değişikliklerle, başkalarına da sunulmuş olması ihtimalini akla getirmektedir.⁷⁷ N.ÇETİN'den sonra eserin, başka bir yazmasından hareketle A. ALPASLAN, eserin gerçek isminin "Mirkât-ı Edeb" olması gerektiğini savunur.⁷⁸

3.7. Mîzânü'l-edeb, Mi'yârü'l-edeb:

Her iki eserin de Aydınoglu İsa Bey'in oğlu Hamza için yazılmış ders kitaplarıdır. Mîzânü'l-edeb Arapça sarf(şekil bilgisi), Mi'yârü'l-edeb ise Arapça nahif(cümle bilgisi) ile ilgilidir. Farsça manzum olan iki eser de N.ÇETİN'in tanıttığı mecmua içerisinde dirler.⁷⁹

Bunlardan başka onun, kaynaklarda geçen; "Kasîde-i Sarsarî Şerhi", "Hayretü'l-ukalâ" adlı eserleri bulunamamıştır. Ona isnat edilen; "Süleymân-nâme", "Çeng-nâme"⁸⁰ adlı eserlerin ona ait olmadığı bugün bilinmektedir. "Kanûn ve Şifâ Tercümesi" ise Tervîhü'l-Ervâh'ın bir başka adıdır. 'Abdülvâsi' Çelebi'nin bildirdiğine göre; Ahmedî "Vîs ü Râmin"i Türkçeye tercümesine başlamış fakat, tamamlayamadan ölmüştür.⁸¹ Ahmedî'ye ait olduğu sanılan; "Yusûf u Züleyhâ" ve "Esrâr-nâme" çevirilerinin ise Akkoyunlu Ahmedî'ye ait oldukları N. AZAMAT tarafından ortaya çıkarılmıştır.⁸²

4. AHMEDİ'NİN EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Ahmedî'den bahs eden Osmanlı kaynakları genellikle onu; devrinin büyük bir şairi olarak görmüşler ve ondan övgü ile bahs etmişlerdir. Onun İskendernâmesi'nin

⁷⁶ N. ÇETİN, "Ahmedî'nin Mirkâtü'l-edeb'i Hakkında", Türkiyat mecmuası, c.XIV, 1965.

⁷⁷ İ. ÜNVER, Aİ, s.6.

⁷⁸ A. ALPASLAN; "Ahmedî'nin Yeni Bulunan Bir Eseri: Mirkât-ı Edeb" TDED, c.X, s.35-40, İst.1960.

⁷⁹ N. ÇETİN; "Ahmedî'nin Bilinmeyen Birkaç Eseri", Tarih Dergisi, c. II, S.3-4, s.103, 1952.

⁸⁰ Bu eser, Ahmedî'nin değil, Ahmed-i Dâî'ye ait olduğu artık kabullenilmiştir.

⁸¹ G: ALPAY; "Abdülvasi Çelebi, Eseri ve Nüshaları", TDAY, 1969.

⁸² N.AZAMAT;Yeni Bir Ahmedî ve İki Eseri", OAD, VII-VIII, s.347-364, 1988.a.mlf."ahmedî, akkoyunlu", İslam Ansk., TDV yay, İst.-1989, c.2, s.167-168.

şöhreti Anadolu'nun dışına taşmış ve pek çok nüshası yazılmıştı. Mısır'a gidip ilimlerde kendisini yetiştirmiş ve bir âlim olarak Anadolu'ya dönmüştür. Onun şiire, edebiyata bütünüyle yönelmesi, Emîr Süleymân'ın teşvik ve ısrarıyla olmuştur. Sehi Bey, Ahmedî'nin eğer şair olmayıp, ilim yolunda çalışmaya devam etmesi durumunda, Molla Sadeddin, Taftazanî ve Seyyid Şerif Cürcanî kadar büyük bir âlim olabileceğini savunmaktadır.⁸³

Ahmedî; İran şairlerinden: Nizamî, Kemâl hocendî, Selmân Sâveci; Türk şairlerinden ise: Mevlana, Yunus Emre, Aşık Paşa, Gülşehrî, Elvan Çelebi, Şeyhoğlu'nun tesirinde kaldığını şiirlerinden çıkarmaktayız. Ancak, o bir türlü Gülşehri'yi, Elvan çelebi'yi ve Şeyoğlu'nu sevmemiş, kıyasıyla onları eleştirmiştir.

Ahmedî'nin tesirlerini başta, Şeyhî, Süleyman Çelebi olmak üzere, Ahmed Rıdvan, Hamzavî'de görebilmekteyiz. Fuzûlî; "Leyla ile Mecnûn" mesnevisinin mukaddemesinde onu, Şeyhî ile birlikte Türk mesnevîcilerinin en meşhuru olarak gösterir.

Onun edebî şahsiyeti hakkında Osmanlı kaynakları genellikle kılışe ibarelerle geçiştirirlerken, onun bu yönünü ciddî çalışmalarla değerlendiren bazı otoritelerin görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

Edebiyat tarihimizin en büyük otoritesi kabul edilen F.KÖPRÜLÜ, İslam Ansiklopedisinde yer alan şairin biyografisinin şu cümlelerle başlamaktadır: "Ahmedî (1334?-1413), XIV. asırda yetişen Osmanlı şâirlerinin en büyüğü ve meşhuru olup, XV. Asrın ilk yarısında Şeyhî'nin iştiharından sonra bile şöhreti büsbütün sarsılmamış ve bilhassa **İskendernâmesi**'si, XVI. asırlardaki sür'atli tekâmülü ve yeni şöhretlerin inkişafı Ahmedî'yi gölgede bırakmışsa da, edebiyat tarihi bakımından, Ahmedî'nin Türk şiirinde mühim bir merhale olduğu asla inkâr olunamaz."⁸⁴

N.S.BANARLI'da **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**'nde, Ahmedî'nin biyografisine KÖPRÜLÜ'ye benzer ifadelerle başlamaktadır: "XIV. asır Anadolu Türkçesi Edebiyatı'nın en büyük şâiri Germiyanlı Ahmedî'dir. Ahmedî, çok sayıda

⁸³ M. İSEN; Sehi Bey, Tezkire, Tercüman 1001 Temel Eser:152, İst.-1980, s.119-111.

⁸⁴ F.KÖPRÜLÜ, "Ahmedî", s.439.

kasîde, gazel söyleyerek; büyük aşk ve mâcerâ hikâyeleri yazarak; manzum târih, tıb v.b. kitapları meydana getirerek; **Dîvan şiiiri**'nde, **Mesnevî vâdisinde** ve **ilim yolunda** tam bir **kurucu şâir** sıfatıyla çalışmıştır."⁸⁵.

F. K. TİMURTAŞ, XIV. yy. Türk edebiyatı içerisinde Ahmedî'nin önemini şu cümle ile dile getirmektedir."XIV. asrın en çok eser veren, klâsik edebiyatın kurulmasında büyük rolü olan şairi Ahmedî'dir."⁸⁶.

Ahmedî üzerinde **Türk Edebiyatında Manzum İskendernâmeler**⁸⁷ adlı doktora tezi dolayısıyla pek çok makalesi bulunan Prof. Dr. İsmail ÜNVER, Ahmedî'yi "Yaşadığı yüzyılın en çok yazan şairi" olarak görür⁸⁸.

Prof. Dr. Necla PEKOLCAY, Ahmedî'nin edebî şahsiyeti için şu yargıya varmaktadır: "Onun için XIV. asır türk edebiyatına hükmetmiş şâirlerden biridir, demek uygun olacaktır. Mevzua hâkim üslûbu ve muhtelif nazım şekilleri içinde hünerli kalem oynatışı ile, bu şekilde vasıflandırmaya hak kazanmıştır."⁸⁹.

5. AHMEDÎ'NİN SANATI:

Ahmedî'nin sanatı için F.KÖPRÜLÜ; " Büyük divanından başka, muhtelif mevzularda mesnevîler yazmış olan bu şâir, İran şâirlerinden bilhassa Nizâmî, Kemâl Hocendî, Selmân Sâvecî'nin tesirleri altında kalmış ve bunu açıkça itiraf etmiştir. Muhtelif vesileler ile "başka şâirleri taklit etmediğini, yazdıklarının kendine has bulunduğunu, Gülşehrî gibi, kendini beğenmiş bir adam olmadığını" söyler; zamanın kıymet bilmediğinden şikâyet eder; fakat bu ifadelere rağmen, Ahmedî'nin kendi edebî kıymeti hakkında, kuvvetli bir kanaat beslediğini görüyoruz; kendisinden evvel şöhret kazanmış Anadolu şâirlerinden Elvan Çelebi'ye ve bilhassa germiyan sarayındaki rakibi Şeyh-oğlu Mustafa'ya karşı, şiddetli tenkitlerde bulunmuş, kendi şiirleri meydana çıktıktan sonra artık onların okunmaz olduğunu iddia etmiş, kendisini Nizâmî, Enverî ve Selmân gibi İran şâirleri ile mukayeseye kalkmıştır. Eski

⁸⁵ N.S.BANARLI, RTET, s. 387.

⁸⁶ F.K.TİMURTAŞ, "Türkiye Edebiyatı (XIII-XV. Yüzyıllar), s. 113.

⁸⁷ AÜ; DTCF, No: 205, Ank.

⁸⁸ İ.ÜNVER, İskender-nâme, s.5.

⁸⁹ N.PEKOLCAY, İslâmî Türk Edebiyatı, Kitabevi yay., İst..1996, s.183.

şâirler arasında, hodbinliğini tenkit etmekle berâber, Gülşehrî'yi beğendiği anlaşılıyor ki, edebî zevkinin yüksekliğine bu da bir delildir. Maamafih bütün iddialarına rağmen, edebî şahsiyetinin teşekkülünde Gülşehrî'nin Hoca Mes'ud'un, Şeyh-oğlu'nun tesirleri açıkça gözükür. Bazı sûfiyâne şiirlerinde Yunus ve Aşık Paşa tesiri de sarıdır. İran ve Türk edebiyatlarını çok iyi bildiği ve bundan çok istifade ettiği anlaşılan Ahmedî 'yi XIV. asrın en büyük şâiri saymak zaruridir. Muhtelif şiir nevilerinde ve nazım şekillerinde, devrine göre, en büyük muvaffakiyeti göstermiştir. Lisânı ve ifadesi düzgün, üslûbu, mevzularının icabına göre, mütenevvi, tasvirleri canlı ve renklidir. Eserlerinde sık sık tesadüf edilen nazım kusurlarını, daha ziyade Türkçenin o zamanki tekâmül derecesine isnât etmek lâzımdır. Kendinin yaşlı rakibi Şeyh-oğlu'na kadar bir çok XIV. asır, hatta XV. asır şâirleri Türkçenin, nazım dili olarak, kabalığından şikâyet ettikleri halde, Ahmedî'de asla böyle bir düşünceye tesadüf olunmaması, dikkate değer bir noktadır. Umumiyetle şiirlerinde taşkın bir lirizmden ziyade, ölçülü bir san'atkâr itinası vardır.”⁹⁰

Ahmedî'nin Divân'ı üzerinde Doktora çalışması yapan Yaşar AKDOĞAN ise Ahmedî'nin sanatını şu şekilde değerlendirmektedir: “ Ahmedî, sanatını en işlek bir şekilde daha çok divanındaki şiirlerinde kullanmıştır. Mesnevî eserlerinde de bu sanat alışkanlığına arada bir tesadüf edilmektedir. Mesnevilerine işlediği içtimâî çizgiler, tarih bilgileri ve daha bir çok bilgilerden akisler, bu eserlere sanat eseri niteliği yanında aynı zamanda birer ilmî eser hususiyeti de vermiştir.

Türk şiirinde Hoca Dehânî ile başlayan, devrin sosyal hayatına dikkat edişler ve en mühim sosyal hadiseleri şiire işleyişler, Ahmedî'de daha zengin bir şekilde bulunur”⁹¹.

⁹⁰ F. KÖPRÜLÜ; “ Ahmedî”, s.449.

⁹¹ Y. AKDOĞAN; “Ahmedî Divânından Seçmeler”, s.22.

II. BÖLÜM

AHMEDÎ'NİN İSKENDERNÂMESİ

1. İSKENDERNÂME'NİN ÖZETİ

İskender hikâyesine hemen giriş yapılmaz. Şâir, okuyucuyu hikâyeye hazırlamak maksadıyla, mesnevîsine; şairliğinin övgüsüyle başlar. 21 Beyitlik bu bölümden sonra “Pervâne ile Mum” ve “Micmer ile Mum” arasındaki karşılıklı münâzara bölümleri gelir. Toplam 43 beyit tutan bu bölümler de şairin ve yazacağı eserinin övgüsünü içermektedir. Bu bölümlerden sonra klasik mesnevilerde olduğu gibi “Tevhîd” ve “Na’t” bölümleri yer alır. “Söz” hakkında 6 beyit ve “Kitabın adı” hakkında da 15 beyit söylendikten sonra asıl hikâyenin Girizgâh’ı başlar. Toplam 21 beyit süren bu bölümlerden sonra mesnevinin 319. Beyti olan:

“ol zamân k’irâna dârâbdı şâh
dilegince seyr iderdi mihr ü mâh”

ile İskender’in macerâları anlatılmaya başlanır.

Dârâ İran şahıdır. Her türlü arzusu eline geçmiş, felek adeta dileğince dönmektedir. Buna rağmen ihtiras ile Rum’u da eline geçirmeyi istemektedir. Hemen büyük bir ordu hazırlar ve Rum üzerine yürür. Bu arada Rum Kayseri de boş durmamakta, ümitsiz olduğu halde sırf korkaklık suçlamaları ile karşı karşıya kalmamak için bir ordu teşkil eder. Önüne gelen herşeyi yakıp yıkan Dârâ’nın ordusu ile Rum Kayseri’nin orduları büyük bir savaşa tutulurlar. Her tarafın kan buharından göz gözü görmediği bu savaşta, kanlar adeta Ceyhun nehri gibi akmaktadır. Bu büyük savaşın sonucunda Dârâ ve ordusu galip gelir. Kayser atdan düşüp esir alınır. Dârâ’nın emriyle Kayser savaş meydanında asılır. Bütün Rum memleketi Dârâ’nın hükmü altına girer. Rum’u dileğince pay eder. Yunan şehirlerini Feylekûs’a bırakır. Bunun karşılığında her yıl Rum’dan 6000 altın haraç alacaktır. Feylekûs’un kızı ile evlenmiş olan Dârâ, kızı hamile iken Rum’da bırakıp tekrar İran’ın başkenti

Medâyin'e gider. Dârâ giderken Feylekûs'a: "Kızdan doğacak olan çocuğun erkek olması halinde bütün Yunan şehirlerinin hakimiyetini ona bıraktığını, Feylekûs'un da ona atabeglik etmesini" vasiyyet eder. Tahta geçip tekrar işrete devam eder.

Feylekûs, bahçede içerken, birisi gelip kızının bir erkek çocuk doğurduğunu söyler. Feylekûs memnuniyetinden haber getirene çok bağışlarda bulunur. Hemen bir müneccim getirtip çocuğun taliğine baktırırlar. Müneccim çocuğun büyük bir cihangir olacağını müjdeler. Bu müjde üzerine Feylekûs, başta müneccim olmak üzere bütün halka çok ihsanlarda bulunur. Meclisler düzenlenir. Bütün ülkede 7 gün boyunca şenlikler tertiplenir. Bir meclisde Eflatun ve Bukrat doğan çocuğa "İskender" adını verirler. İskender 6 yaşına kadar bir Dâye'nin hizmetinde yetişir, 7 yaşından itibaren Aristo'dan dersler almaya başlar. Aristo'dan siyâset, ilm-i hâl, riyâzetilm-i menzil öğrenir. İskender, 10 yaşına geldiğinde ise artık Aristo ile karşılıklı tartışabilen ve bütün esrarların aslına ermiş bir feylesof olmuştur. Tıp'ta bukrat, Eflatun ve Sokrat ile yarışmaktadır. Ata binmekte ve ok atmakta üzerine kimse yoktur. İskender 15 yaşına eriştiğinde Feylekûs ölür ve bütün Yunan şehirlerinin idâresi kendisine kalır. Zülkarneyn Şah, bütün beyleri etrafına toplayıp, onlara çok bağışlarda bulunur. Bu bağışlar, beylerin daha önce Dârâ ile etmiş oldukları ahdlarını bozmalarına neden olur. Hatta Mısır sultanı bile İskender'in bu lutûfkâr halini görünce kendisine bağlanır.

İskender, devrin alimleri olan Aristo, Bukrat, Eflatun ve Sokrat'tan âlemin aslını, eşyânın mahiyetini sorar. Aristo eşyânın aslının ateş, Bukrat hava, Eflatun su, Sokrat ise toprak olduğunu iddia eder. Hemen orada aniden beliren Hızır; bütün âlemlerin Allah'ın eseri olduğunu söyleyerek pek çok delil gösterir. Hepsini Hızır'ı takdirle tasdik ederler. Ardından İskender dört feylesofdan kendisine birer nasihatnâme yazmalarını rica eder. İskender her başı sıkıştıkça bu nasihatnâmelere başvuracaktır. Feylesoflar nasihatnâmeleri yazıp İskender'e getirirler. İskender dört nasihatnâme'yi de çok beğenir.

Mısır sultanının kendisine tabi olmasıyla Mısır ve Şam yöresinin kendisine bağlanmasını yeterli görmeyen İskender, İran ve Turan'ın da kendisine bağlanmasını istemektedir. Bir gece yatarken, bir rüya görür. Rüyada göğden inen bir melek kendisine bir kılıç verir ve "Bunu sana Allah gönderdi. Uçdan uca şark ve

garp senindir, yürü sultanlarla harp et.” der. Ertesi gün görmüş olduğu rüyayı Aristo’ya anlatır. Aristo evvelâ yalancı ve sadık rüyalar hakkında bilgiler verir. İskender’e ayna gibi saf olan gönlüne Hakk’ın ilhâm ettiğini söyler. İskender, bu rüyanın tabirinden çok memnun kalır.

Bu zaman içinde İran’da ise Dârâ ölmüş yerine oğlu Dârâb geçmiştir. İskender bütün Yunan ve Rum’u hükmü altına aldıktan sonra Dârâb’a elçi gönderir. Dârâb’a hükümdar olarak kalmak istediği takdirde kendisine haraç vermesini aksi takdirde savaşa hazır olması gerektiğini bildirir. Dârâb ise gönderdiği elçi vasıtasıyla Rum’un kendilerinden İskender’e kaldığını, yaşının çok genç olmasından dolayı cahilce işler işlemekte olduğu uyarısında bulunur. Bu cevaba İskender tekrar yolladığı elçi vasıtasıyla cevap verir. İskender, Rum’un kendisine Dârâb’ın atalarından değil, Allah’tan emanet olarak aldığını ve kılıca güvenmenin hata olduğunu çünkü kılıcın da felek gibi iki yüzlü olduğunu söyler. Gençliğin kemal olmasına mukabil yaşlılığın acizlik ve zayıflık demek olduğunu belirtir. Bu cevaba çok kızan Dârâb hemen bir ordu teşkil etmek isterse de son olarak tekrar İskender’e nasihat etmek ister ve bir elçi gönderir. Korkutmak ve nasihat vermek için gönderdiği elçi İskender’e Dârâb’ın soyca hep şahların soyundan geldiğini söyleyerek İskender’in önüne bir avuç kuş yemi bırakır. İskender bu yem ile kendisine eğer Dârâb’ın gazabına uğraması mukabilinde böyle sayısız bir ordu ile Rum’a geleceği mesajının verilmek istendiğini anlar ve hemen bir horoz getirtip yerdeki sayısız yem tanelerinin hepsini ona yedirir. Elçiye verdiği sözlü mesajında ise, insanın atları ile değil eğer varsa kendisinde bulunan bir hünerle övünmesini ve ordusunun kalabalıklığı ile boş yere övünmemesi gerektiğini çünkü Allah diledikten sonra azların çoklara galib geleceğini söyleyerek Dârâb’ı eleştirir. Bu eleştiri artık iki taraf için savaştan başka bir yol bırakmaz. Dârâb, sayısını hiç kimsenin bilemeyeceği büyük bir ordu ile Rum’a harekete geçer. Dârâb’ı ordusunda Magrib, Sudan, Rus, Kişmir, Sind gibi ülkelerin hem hükümdarları hem de askerleri bulunmaktadır. İskender’in ordusunun sayısı Dârâb’ın ordusuna göre çok mütevâzi kalmasına karşılık, moral olarak daha güçlüdür. İskender savaş başlamadan önce ordusuna yaptığı hutbede, sayı çokluğundan korkmamaları, Allah’ın zayıfların yanında yer aldığını ve savaşı kazandıkları takdirde her bir askere önemli bağışlarda bulunacağını söyler.

İskender'in ordusunun en önünde bir asker gibi savaşması, ordusunun gayrete gelmesine sebep olmaktadır. Sonuçta Şam yakınlarında iki ordu karşı karşıya gelir ve her iki taraf arasında tarihlerin yazmadığı bir savaş olur. Yeryüzünde at seslerinden ve kılıç şakırtılarından başka bir ses duyulmamaktadır. Kanlar Fırat nehri gibi akmakta, kan buharında insanlar birbirlerini görmemektedirler. Sonuçta İskender'in ordusu galip gelirken, Dârâb'ın ordusu dağılır, pek çok ülkenin hükümdar ya öldürülür ya da esir edilir. Bu arada Dârâb, kaçmakta iken daha önceden incittiği iki askeri tarafından ağır yaralanır. Askerler Darâb öldü diyerek yol kenarına bırakıp, İskender'e gelirler ve müjdeyi verirler. İskender ise Mahâr ve Mahyâr adlı bu iki kinci ve hain askeri hemen orada astırır. Daha sonra İskender'in iki askere yaptıklarını son nefesini vermekte olan Dârâb'a bildirirler. İntikamının alınmasına çok sevinen dârâb bütün ülkesini İskender'e bağışladığını vasiyyet eder. İskender, Dârâb'ın yanına vararak kendisin bağışlamasını ister, Dârâb ise artık nöbetini tamamladığını ve sıranın İskender'e geçtiğini söyleyerek son nefesini verir. Bundan sonra İskender bütün beyleri kendisine biat ettirdikten sonra herkesi eski makamında bırakarak gönüllerini hoşnut eder. Kendisi de Medâyin'de kalır.

Bundan sonra yeni bir macera başlar. İskender gerçi bütün İran ve Turan'a sahip olmuştur ancak hala Zablistan kendisine bağlanmamıştır. İskender, bu ülkenin girip çıkacak yollarını öğrenmek için elçi kılığına girer. O sıralar Zablistan hükümdarı olan Zeresb'le görüşme fırsatını bulur. İskender'in sohbetinden çok hoşlanan hükümdarla üç hafta boyunca karşılıklı sohbet ederler. Neden sonra Şebistan'a gider. Burada halvetinde İskender'den bahs eder. Onun konuşmalarını dinleyen dünyalar güzeli kızı Gülşâh duydukları ile İskender'i merak eder. Bir fırsatını bulup İskender'i gören Gülşâh hemen İskender'e aşık olur. Dâyesi her ne kadar nasihat edip Gülşâh'ı sakinleştirmek istese de Gülşâh aşk derdinden bir dem sakin olmaz. Bunun üzerine İskender'e durumu bildirecek bir hile düşünürler. Sonuçta bir nakkaş bulup kızın resmini çizdirip, resmin arkasına da aşk ve özlem dolu bir gazel yazarlar. Mühür vurdurup, elçi kılığındaki İskender'e verip İskender'e ulaştırmasını tenbihlerler. Elçi kılığındaki İskender, mektubu açıp içindeki Gülşâh'ın resmini görünce hemen oracıkta Gülşâh'a aşık olur. Gülşâh'ın bir hâdimini bulup onunla görüşmek isteğini bir gazelle iletir. İskender'den çok bağışlar alan hâdim

mektubu Dâye'ye verir. Dâye, İskender'e ertesi gün Gülşâh'la beraber gülzâra gideceklerini ve Gülşâh'ı orada görebileceğini haber verir. Ertesi gün Dâye ile birlikte gülzârda Gülşâh'ı gören İskender orada kendisinden geçer. Kendisine geldiğinde Gülşâh'ın aşkıyla ağlayıp sızlar. Üç hafta bu şekilde ağlayıp inlemekle geçer. Bir gün yol kenarı bağçelik bir yerde bir çeşme yanında oturup ağlamaktadır. Her nereye baksa adeta Gülşâh'ı görmektedir. Özlem dolu bir mektup yazar ve bir de gazel ekleyerek bir kişiyle Gülşâh'a yollar. Kendisi de orada birkaç gün durur. Bu süre içerisinde sevda ateşinden hasta düşüyor. Mektubu ve gazeli okuyan Gülşâh ise orada baygın düşüp üç gün boyunca baygın kalır. Neden sonra kendisine geldiğinde İskender'e bir mektup ve gazel yazarak gönderir. Mektup ve gazeli alan İskender, Aristo'yu çağırıp ona beraberinde hazineden pek çok armağan vererek Zeresb'e Gülşâh'ı kendisine istemesi için gönderir. Aristo Sistan'a vararak, Zeresb'le görüşür. Ondan kızını istemesine mukabil, Zeresb atalarının düşmanlığını ileri sürerek kızını İskender'e vermek istemez. Bu cevap üzerine İskender 600.000 kişilik bir ordu ile Sistan üzerine yürür. Zeresb de kendi askerlerinin haricinde Bahreyn, Aden, Kış, Bedahşan askerlerinin de içinde bulunduğu bir ordu hazırlar. İskender Sistan'a varıp mancınıklar kurdurarak şehri kuşatır. Şehrin ok ateşiyle mahv edilmesi planına İskender, Gülşâh'ın korkmasından ve ona bir şey olması endişesinden buna izin vermez. Bu arada iki aşık arasındaki haberleşmeler kısıntıya uğramaz. Birbirlerine mektup ve beraberinde gazel yazarak bunu bir oka bağlayıp birbirlerinin bulunduğu tarafa atmak suretiyle haberleşmektedirler. İki aşığın kale burcuna dayatılacak bir merdiven sayesinde buluşması düşünülürken, Zeresb bundan haberdar olur. Ancak iki aşık arasındaki bu sevda Zeresb'i yumuşatır ve kızını İskender'e vereceğini bildirir. Yapılan muhteşem düğün sonucunda iki aşık muradlarına ererlerken, hazinden halka yapılan bağışlar sonucu Sistan hiç yoksul kimse kalmaz.

Devletin sınırlarını daha da büyütme isteyen İskender Hindistan'ı da ele geçirmek istemektedir. O sıralar Hindistan hükümdarı olan Keyd, Hind'in yarısı onun elindedir ve büyük bir orduya sahiptir. Çin Fur'u da onun emri altındadır. Keyd bir gün bir rüya görür. Rüyasında Rum'dan parlak bir ayın doğduğunu ve onun ışığıyla bütün şark ve garpbın aydınlandığını, bütün yıldızların ona secde ettiğini görür. Keyd ertesi gün Mehrân adlı muabbirine gördüğü rüyayı yorumlatır. Mehrân,

Keyd'e Rum'dan bir cihangir kopacağını ve herkesi emrine alacağını, emrine girmeyenleri de telef edeceğini söyler. Bu arada İskender, Keyd'e haber göndererek, kendisine ya haraç vermesini ya da savaşa hazır olmasını isteyen bir mesaj gönderir. Keyd, İskender'le başedemeyeceğini bildiği için sulh yollarını araştırır. O ana kadar sadece kendi elinde bulundurup da diğer hiçbir hükümdara nasip olmamış dört adet nesneyi İskender'e armağan olarak yollar. Bunlar: feleklerin esrarına ermiş bir feylesof, tıp ilminde eşsiz bir hekîm, devamlı içildiği halde içkisi hiç tükenmeyen bir kadeh ve İskender'in de güzelliğinden haberdar olduğu Şehrbânu isimli kızıdır. Bir elçi ile bu armağanlarının haricinde kendisinin de İskender'e kul olduğunu bildirir. Yapılan muhteşem düğünle İskender Şehrbânu ile evlenir ve iki gün halvetde kalır.

İskender, Feylesof'a gökyüzünde bulunan gezegenlerin ve yıldızların büyüklükleri ile ilgili sorular sorup cevabını alır. Tabîb'den de ruh, beden ve sağlıklı yaşam ile ilgili sorduğu sorularının cevaplarını alır. Her iki bilgine de çok ihsanlarda bulunur.

Fûr, hâlâ İskender'in hükmü altına girmemiştir. İskender her ne kadar Fûr'un hemen üzerine gitmek isterse de kış gelmiştir ve ister istemez İskender bu seferi bir iki ay ertelemek zorunda kalır. Bir meclis düzenleyip birkaç gün keyf ettikten sonra Hind dağlarında ava çıkar. Çok alımlı ve şimşek gibi hızlı olan atının arkasında askerleriyle ava çıkan İskender'in karşısına aniden bir arslan çıkar. İskender, bu dev büyüklüğündeki arslana fırlattığı oku ile onun beynini yarıp öldürür. Kendisini izleyenler tebrik ve alkışlarını sunarlar. İskender sonradan sırasıyla azgın bir kaplanı bir kemendle avlar, iki kaplanı birden birisini okla diğerinin peşine düşüp kılıçla başına vurarak öldürüp avlar. Av bu şekilde sona erer.

Artık Fûr ile yapılacak savaş için hava müsaittir. İskender ordusuyla Fûr'un üzerine giderken, Fûr'da misli görülmemiş bir ordu hazırlamıştır. Fûr'un ordusu içinde 12.000.000 adet fil bulunmaktadır. Her filin üzerinde üç okçu bulunmaktadır. Şimdiye kadar hiç fil savaşıyla karşılaşmayan İskender, bir hile ile filleri savuşturmayı düşünür. Bulduğu hileye göre; bakırdan 1000 tane fil yaptırıp, güher ve fil ile süsletir. Her fili bir kağına bağlatıp, ardından ordusunu yürütür. İki ordunun filleri karşı karşıya gelince itişmelerden dolayı sahte filler ateş alıp, büyük bir gürültü ile patlamaya başlarlar, bu büyük gürültü üzerine Fûr'un filleri paniğe kapılıp her biri

bir tarafa kaçarlar. Karşı karşıya kalan iki ordu arasında kanlı bir savaş olur. Savaşın sonucunda İskender galip gelip, Fûr savaş meydanında öldürülür. Böylece Hind ve Sind'in bütünü İskender'in eline geçer. İskender bir meclis kurup işrete dalar.

Bir gün Sind'den bir adam çıkagelir. Ülkelerine dalan bir ejderhanın elinde aciz kaldıklarını söyleyerek İskender'den yardım ister. Şarkdan şimal iklimine gelip bir dağın altına askerleriyle birlikte kurulur. İki öküzü bir kağnyı bağlatır ve kendisi de kağnyın içine girer. Biraz sonra öküzlerin kokusuna gelen ejderha, bir seferde öküzleri ve kağnyı yutar. Ancak kağnyın demirleri ağzına batınca, kağnyı ejderhanın ağzında kalır. İskender hemen saklandığı yerden çıkıp, önce bir kılıç darbesi ardından attığı okla ejderhayı öldürüp, o yöreyi de bu beladan kurtarır.

Bundan sonra Hind iklimini tanımak isteyen İskender, gemiler inşa ettirerek Hind okyanusundaki varlıkları tanımak ister. Râyi adasına gider. Bu adada karargâh kurdurup, ibret almak için askerlerinin adaya dağılıp her garip nesneden bir örnek kendisine getirmesini ister. Önce bir canavar bulurlar ki şekilce insan gibi görünmesine karşılık kanatları vardır ve bu kanatlar sayesinde uçmaktadır. Anlaşılmaz bir dille konuşmaktadır. Sonra uçan bir kedi ile karşılaşır. İçi ejderha büyüklüğünde yılanlarla dolu bir dağ bulurlar. Bu yılanlar dağdan hiç çıkamadıkları için acıktıklarında birbirlerini yemekte dirler. Yakaladıkları bir papağan her dili konuşabilmektedir. Gölgesi 1000 kişiyi kapsayan bir kafür ağacıyla karşılaşır. Ancak ağaç yılanlarla dolu olduğu için kimse ağacın yanına yaklaşmamakta, kafür almak isteyen kimseler ağaca yazın adları yazılı okları atıp, kışın yılanların gitmesiyle adları yazılı okları bularak kafür almaktadırlar.

Daha sonra Râmînî adasına gelinir. Cümle uryan bir halkla karşılaşır. Anlaşılmaz bir dille konuşmaktadırlar ve insanlardan ürkmekte dirler. Ada maden yönünden hayli zengindir. Öyle ki yerden sanki altın bitmektedir.

Oradan Vakvak adasına varılır. Bu yörede 1000 kadar ada bulunmaktadır. Adaların hükümdarı bir kadındır. 6000 cariye kendisine hizmet etmektedir. Kadın hükümdar İskender'i çok samimi karşılayıp, pek çok armağanlar verir. İskender çok memnun kalır. Daha sonra bu adada bir ağaç bulurlar. Ağaçtan vakvak sesleri işitilmektedir. Bu ses kıtlık, veba gibi felaketlerin habercisidir.

Ardından Betân adasına varılır. Burada yaşayan insanların güzelliği dikkat çekicidir. Ancak yüksek dağların tepelerinde yaşadıkları için kimse onlara ulaşmamaktadır. Derken hile ile birisini yakalarlar, yakaladıkları anda orada ölür. Ölüsüne çok dikkat ederler ve onun güzelliğine hepsi hayran kalır.

Etvâriye adasında da bir kavimle karşılaşırlar. Vücûdları insan şeklinde olmasına karşılık başları köpek şeklindedir. Şâh ve askerleri yakın gelince hemen kaybolurlar. Şâh bu şekilde onların cin olduklarını bilir. O zamanlar Cezayir'de devamlı bulunurlarmış. Biraz daha gidince aklı başında 1000 yaşına ermiş bir pîrle karşılaşırlar. Okyanusun içinde ne vardı hepsinden haberdârdır. Okyanusun derinliğini soran İskender'e Hz. Davut zamanında okyanusa düşen bir kimsenin aradan 300 yıl geçmesine rağmen cesedinin hâlâ okyanusun dibine varmadığını söyleyerek cevaplandırır. İskender'in okyanusda neler bulunduğu sorusuna yaşlı adam, 200 arşın uzunluğunda bir balık, tûtîyâ yapmada kullanılan bir yengeç türü, geyiğe benzer bir hayvan ki göbeğinde misk taşımaktadır, okyanusun yüzeyinde kuş biçiminde bir parıltı, gövdesi yılan başı fil biçiminde bir başka balık ki 1 mil uzunluğunda ve yediği balık bir deniz kadardır, cismi balık yüzü insan suretinde bir canavar, geceleyin uçup, yürüyerek tekrar denize dönen bir başka balık, ağzından ateş çıkaran bir hayvan bulunduğunu söyleyerek cevap verir.

Sonra Câbe adasına gelinir. Burada karargâh kurulur. Orada yüzü boynunda olduğu halde başı bulunmayan garip yaratılışlı bir kavimle karşılaşırlar. Çıplak ve baştan başa tüylüdürler. Yedikleri sadece muzdur. Büyük bir dağ görürler. Gündüz dağ sis içerisinde kaldığı için kimse dağın yolunu bulamamaktadır. Semender isimli bir ak kuş dağın içerisinde ateşte yaşamaktadır. Adanın havasının güzelliği İskender'e orada bir şehir kurdurur. Adını da Serendîb koyar. Ud ve sünbülle yaz kış kaplı bulunan bir dağ bulurlar, burada yaşayan yerli halkın hepsini hükmü altına alır.

Daha sonra Lenkavûs adasına gelinir. Burada yaşayan halk elbise nedir bilmemekte, uryân olarak dolaşmaktadırlar. Adada çeşitli nâdir bitkiler yetişmektedir.

Tinnîn adlı başka bir adaya varılır. Bu adaya da bir ejderha dadanmıştır ve halk bu ejderhanın elinde aciz kalmıştır. Günde iki öküz yiyip ertesi güne, karnı acıkıncaya kadar yatmaktadır. Ejderhadan haberdar olan İskender hemen adaya varır

ve halktan ejderhamın bulunduğu yeri öğrenir. İki öküz derisi buldurup, içerilerine zift, katran, kibrit gibi ateş alacak maddelerle uçları keskin hançerlerle doldurur. Ejderha uyanınca büyük bir bağırtı ile derilerin olduğu yere gelip bir lokmada iki deriyi yutar. Ancak içerisinde yanıcı maddeler tutuşmaya başlayınca ejderha sakin olabilmek için kendisini taşlara vurmaktadır. Bu seferde hançerler vücuduna batmaktadır. Elhasıl ejderha bu şekilde helâk olunca, yörenin halkı kendisine minnettârlıklarını dile getirirler.

Selâmî adasına gelinir. Bir çeşme bulunur ki önündeki kuyu bunca yıldır su ile dolduğu halde dolmamıştır. Çeşmenin su damlacıkları gündüzleyin değdiği taşlar beyaz, geceleyin değdiği taşlar ise siyah renge dönüşmektedirler. Oradan elmas vadisine varılır. Etrafin yılanlarla dolu olması elmaslara ulaşmayı engellemektedir. Hemlen askerlerine emir vererek onların kurmuş oldukları tuzakla 1000 tane kartal yakalamasını sağlar. İki gün boyunca onları aç bırakırlar. Daha sonra derenin içine salar. Kuşlar yılanları öldüp onların etlerini ağızları ile taşıyarak yuvalarına taşırlar. O etlere elmaslarda yapışmıştır. Askerler kuşların konduğu yerleri bularak elmasları alıp İskender'e getirirler.

Daha sonra bir başka bir adaya varılır ki burada bir kasr görürler. Kasr kulesi adeta semaya ermiştir. İskender Hind hekimini çağırarak, bu kasr hakkında kendisinden bilgi ister. Hekim, bu kasrın ne zaman yapıldığını kimsenin bilmediğini ve şimdiye kadar kasrın içine kimsenin de girmediğini söyler. Bu arada kasrın içerisinde bir halk çıkar. Bu halk; tenleri insan, başları köpek şeklindedir. Dişleri de hançere benzemektedir. İskender'in askerlerine saldırılarına karşılık, İskender'in askerleri onları oklarla geri püskürtür. Vaktin gece olmasından dolayı İskender ertesi gün gündüzleyin o kavmi kırıp kasrı ele geçirme fikrine, Hekim, kasrın tılsımlı olduğunu, geceleyin burada yatanların adeta uyuyup takattan düştüklerini, bunu gören kasr halkının baskın düzenleyip onları esir ettiğini söyleyerek İskender'i fikrinden vaz geçirir.

Böylece İskender Çin'e varır. Çin'i merak eden İskender, Çin'i de gezmek emelindedir. O sıralar Çin'de Tamgâç Hân melikdir ve 360 şehri yönetmektedir. Her gün bir şehirden ona mal gelmektedir. Tamgâç Hân Hita'da oturmaktadır. Tam 1 000 000 askeri vardır. Hind ve Sind'de almamak memleket bırakmayan İskender şimdi de

Çin'i ele geçirmek için geliyor şeklindeki haberi değerlendirmek için hemen Divanı toplar ve onlara danışır. Sonuçta İskender ile başa çıkamayacağını bildiği için onunla savaşmaktan vazgeçer. Zaten daha önce Fûr safında yer aldığı için İskender'e esir düşmüş olmasına karşılık İskender kendisini serbest bırakmıştır. Bundan dolayı da esasen kendisini İskender'e karşı borçlu bilmektedir. Çin sınırına gelen İskender'i ordusuyla karşılar. İskender'e karşı attan inip, toprağı öpmek suretiyle bağlılığını ifade eder. Onun bu hareketinden memnun kalan İskender de kendisini bağrına basar ve ona çok iltifat eder. Şâhların bu şekildeki hareketlerini askerler ilgiyle izlemektedirler.beraber şehre girerler, şehir İskender için süsletilmiştir. Düzenlenen büyük bir meclisde şâhlar eğlenirler.

Daha sonra Çin'de bulduğu bir bilgeye İskender, evrenle ilgili sorular sorup cevabını alır. Ardından İskender şarka gidip buradaki ilginç varlıkları ibret almak için tanımak ister. Birkaç gün yol alıp, güzel, yeşillik bir yere dinlenmek maksadıyla konar. O sırada bir kişi gelip, kendisine kayıp olan merkebini bulmak için aradığında bir taşlı yola rastgeldiğini ve bir sert, keskin ve büyük bir taşa tesadüf ettiğini söyler. Bu taşın gündüzleyin renkten renge girmesinin yanında geceleyin de etrafı aydınlattığından bahs eder. Taşı merak eden Şâh, Aristo'yu çağırıp taş hakkında bilgi almak ister. Aristo; bu taşın Feylekûs adıyla bilindiğini, sadece Çin ve Rus ikliminde bulunduğunu, yağmurlu günlerde nemin etkisiyle etragındaki toprağı gevhere dönderdiğini, taşa sahip olan kimsenin yanına akreplerin, yılanların, haşerelerin, yırtıcı hayvanların şerlerinden emin olacağını ve cinleri devamlı olarak emri altına alabileceği için, cinlerin bu taşın varlığını insanlardan gizlediklerini ve bu yüzden hiçbir âdemînin bu taşa sahip olamadığını söyler. İskender bu sözler üzerine taşın bulunduğu yere gidip taşdan bir kısım alarak hazinesine koyar. Artık, Şâh böylece cinlerin şerlerinden korunmuş olmaktadır. Daha sonra Çinlilerin hem ayna hem de keskin oklar yaptıkları Hâr-ı Çînî madenine varır. Aristo'dan Çinlilerin yaptıkları aynalara bakan kimselerin her hastalığına şifa verdiğini ve yaptıkları bu oklarının kime isabet ederse derhal öldürdüğü bilgilerini alır.

Keşmir'e gelir. Fakat buralar bakımsız insanlar ve şehirlerle doludur. Bu yörelerin bazıı Tamgâç Hân'a bağlı iken bir kısmı da asilik ederlerdi. Bu asilerin başında bulunan Tarhân, Tatarların dışında her kavme düşmandır. Aynı zamanda

putperesttir. İskender'e karşı bir ordu tertipleyip, İskender ile savaşır. Ancak, savaşta İskender'in askerleri Tarhân'ın ordusunda 1000 kişiyi okla 1000 kişiyi de kılıçla öldürerek galip gelirler. Tatarlar kaçarlar, Tarhân atdan düşüp esir olur. Esir olan komutanların yanısıra ganimetlerde İskender'in eline geçer. İskender ganimetlerini askerlerine paylaştırır. Bütün Tatar memleketlerini eline geçirir ve onları dine davet eder. O ulusa da Tamgâç Hân'ı şâh olarak atar. Memleketeler baştan başa mağmur edilir ve İskender tekrar işrete devam eder.

Bir zaman sonra o memleketdeki acayıplıkları görmek maksadıyla etrafa askerlerini yollar. Etrafa dağılan askerler yakaladıkları garip varlıkları İskender'e getirirler. İnsan şeklinde olup da tek elli ve tek ayaklı kuşa benzer bir varlık, boynuzlu bir tavşan bulunur. Daha sonra Şâh, Tamgâç Hân'ın rehberliğinde Tagargar'a gelir. Burada da çeşitli varlıklarla karşılaşır. İnsan suretinde oldukları halde fil gibi yüzlerinde hortumu olan canlılar görürler. Her birisinin tepesi gökyüzüne ulaşmış iki dağa rastlarlar. Bu dağlarda yaşayan sefil, aç, çıplak bir topluluk görür. Nedenini sorduğunda adındaki tenleri tüyle örtülü, pençeli, binlerce adam boyundaki Yecüc ve Mecüc adındaki iki fesat kavmin azgınlığından bu hale geldiklerinden yakınır. Bunun üzerine İskender iki dağın arasında bir sed yaptırır ki bu sed kıyamete kadar Yecüc ve Mecüc kavminin tecavüzlerini durduracaktır.

Mâzenderân'e varır. Burada karşısına çıkan Gürcü ve Ruslarla savaşır onları yener. Turan'dan yana giderken Ruslar ve Hazarlar İskender'e pusu kurarlar. Ancak meleklerin yardımıyla İskender galip gelir. Horâsân tarafına geçer. Mâzenderân'da şeytan ve cinlerle savaşır. Getirttiği 30 000 fil ile, fillerin bağırtıları ile onları kaçıtırır. Ancak ifritlerden birisi ansızın İskender'e saldırıp, kemend gibi ayağıyla İskender'i boğmak için sarmalamışken, Allah'ın yardımıyla bir melek ifriti kılıçla ikiye biçip Şâh'ı kurtarır. Bütün Horâsân'ı cin ve şeytanlardan kurtarıp, buralarda Merv, Herât ve Semerkand'ı inşa eder.

Mısır'a gelir. Mısır halkı da kendisini çok şaşırtıcı bir şekilde karşılarlar. Nil ırmağını görüp etrafındaki âlimlerden kaynağını öğrenir. Ünlü Belesân yağının tüm hastalıklara şifa olduğunu kendisine anlatırlar. Bu arada kulesi gökyüzüne erişmiş bir bina görürler ki bu binanın duvarında bulunan bir levhada o zamana kadar neler olmuşsa hepsi yazılıdır. Mısır'ın havasını çok beğenen İskender, burada kendi adıyla

anılan İskenderiyye şehrini kurar. Şehrin girişine devbir minare yaptırıp üzerine de dev bir ayna yerleştirir. Böylece düşman şehre yöneldiğinde ayna hemen o tarafa dönerek şehir ahalisini haberdâr etmektedir. Fakat çok sonralar bir münafiğin desiseleriyle zamanın hükümdarını güya minarenin altında İskender'in hazineleri varmış bahanesiyle bu minareyi yıktırır. Şehir de böylece düşmanların eline geçmiştir.

Magrib'de Kaydâfe adlı bir kadın hükümdar vardır. Kaydâfe'nin meclisinde bir gün İskender'den bahs edilir. Kaydâfe İskender'i merak ettiğinden dolayı ömrünü nakkâşlıkla geçirmiş bir nakkâş buldurup, ona Mısır'a gitmesini emr eder. Nakkâş Mısır'a gidip İskender'in bir resmini çizip Kaydâfe'ye getirir. Bu arada İskender'in meclisinde Kaydâfe'den bahs edilir. İskender, Kaydâfe'nin memleketini de ele geçirmek için hemen Kaydâfe'ye bir elçi yollar. Elçi, Kaydâfe'ye ya İskender'e haraç vermesini ya da savaşa hazır olmasını söyler. Kaydâfe ise verdiği cevapta kuvvetine güvenmemesine, Allah dilemedikten sonra hiçbir şeyi eline geçiremeyeceğini söyler. Bu cevap İskenderi kızdırır ve hemen ordusunu hazırlatıp, Kaydâfe'nin mülkünü ele geçirmek için yürüyüşe geçer. İlk karşısına çıkan bir kaledir. Kale komutanı olan Varka, kızını Kaydâfe'nin oğlu Kanderûş'a vermiştir. Mancınıklarla kale düşürülür, başta kale komutanı Varka ve Kanderûş tutsak olur. Bu İskender için Kaydâfe'nin memleketini zahmetsizce ele geçirmek için iyi bir fırsattır. Buna göre İskender şöyle bir hile düşünür: Vezir İskender'in yerine geçecek, İskender'de Vezir'in yerine geçecektir. Tutsak olarak huzura getirilen Kaydâfe'nin oğlu Kanderûş'un İskender'in yerine geçmiş olan Vezir ölüm fermanı vermesine mukâbil, sevgisini ve güvenini kazanmak maksadıyla Vezir'in yerine geçmiş olan İskender'in ricasıyla kaldırılır. Böylece Kanderûş'un hayatı bağışlanır. Ertesi gün Kanderûş ve elçi kılığındaki İskender beraber Kaydâfe'nin memleketine revân olurlar. Herşey İskender'in plânına göre işlemektedir. İskender, Kaydâfe'nin memleketine girilip çıkılacak yolları öğrenmektedir. Oğlunun hayatından endişe etmekte olan Kaydâfe, bütün zamanını Kanderûş'un yolunu gözyaşlarını akıtarak beklemektedir. Kaydâfe'ye oğlunun gelmekte olduğu haberi iletilince sevincinden yerinden duramaz olur. Ana oğul karşılaşp, ağlayarak kucaklaşırlar. Daha sonra Kanderûş başından geçen macerayı anlatır. Yanındaki elçinin kendisini nasıl

İskender'in elinden kurtardığını anlatır. Kaydâfe çok memnun kalır. Fakat bir müddet sonra İskender'in halinden şüphelenip, onun bir elçi olamayacağını hisseder. Daha önceden yaptırıp da mahzene attığı İskender'in resmini getirtirir ve iki sureti karşılaştırıp, elçinin İskender olduğunu anlar. Bir gün beraber sohbet ederlerken İskender'e kendisini tanıdığını söyler. Telaşlanan İskender'e telaşa kapılmamasını, oğlunun hayatını bağışladığı için kendisine zarar vermeyeceğini söyler. Ancak karşılığında da İskender'den ordusuyla ülkesine gelmemesi sözünü alır. Ertesi gün ona armağanlar vererek, hangi yollardan emin bir şekilde ordusuna kavuşabileceğini göstererek İskender'i yollar. Fûr-ı Hind'in kızını alan büyük oğlu Taynûs'dan sakınmasını çünkü Fûr'u öldürdüğü için Taynûs'un kendisine düşman olduğunu da tenbih etmeyi unutmaz. İskender sağ salim ordusuna kavuşur ancak, Kaydâfe'ye söz verdiği gibi onun ülkesine ordusuyla varmayacaktır. Başka bir çare bulur. Buna göre; aynı zamanda çok iyi bir mühendis olan İskender, okyanusdan hesaplar yaparak bugün kendi adıyla anılan İskender Boğaz'ını askerlerine kazdırarak, okyanus sularının Kaydâfe'nin bütün ülkesinin üzerine akmasını ve böylece o ülkenin harap olmasını sağlar. İskender'in önünde bir engel daha kalkmış olur.

Her yeri alan İskender, almadık yer kaldı mı diye düşüncededir. Onun bu düşüncesini öğrenen Vezir her ne kadar bütün dünya saltanatını eline geçirdiğini söylese de İskender ikna olmaz. Bir gemi hazırlatıp, kendilerine iki yıllık erzak ve her milletten iki kişiyi vererek yola çıkartır. Bunların amacı dünyada almadık bir yer kalıp kalmadığını araştırıp, ele geçirilmedik bir ülke bulduklarında gelip İskender'e haber vermektir. Bir yıl denizde yol alan gemi bir gün başka bir gemiye rastlarlar. Ancak, bu gemidekilerin dilini gemide 72 dil bilen tercüman dahil kimse anlamamaktadır. Sonuçta gemiden biri diğer gemiye, o gemiden biri de bu gemiye birbirlerini tanımak ve anlamak için yer değiştirirler. O gelen kendi ülkelerinin hükümdarını tarif eder. Durumu İskender'e hemen bildirirler. İskender, anlatılan hükümdarın kendisi olduğunu bildiğinden, yeryüzünde feth etmedik memleket kalmadığını anlar ve halıkına şükür eder. Endişelerinin bir kuruntu olduğunu idrâk eder.

İskender, Mısır'da oturup her yerden ülkesine haraç çektirirken, bir gün Aristo'ya kendisinden önce gelmiş hükümdarların kimler olduklarını, neler

yaptıklarını sorar. Ahmedî burada Aristo'nun ağzından başta cihân tarihi olmak üzere islâm tarihi de dahil olmak üzere cevap verir. Daha sonra kendisinden sonra kimlerin geleceğini, kimlerin hükümdar olacağını sorar. Bu soruya Aristo cevap veremeyeceğini, bu sorunun cevabını ancak Hızır'ın bileceğini Şâh'ın cehd ederek Hızır'a kavuşmasını ve bu sorusunu ona sorması gerektiğini söyler. Bunun üzerine İskender cehd ederek Hızır'a kavuşur ve kendisinden sonra kimlerin hükümdar olacağı sorusunu sorar. Hızır cevaplandırır, burada Ahmedî, Hızır'ın dilinden Osmanlı tarihini Çelebi Mehmed'e kadar anlatır. Sonuçta dünyanın hiçbir padişâha kalmadığını gören İskender, dünyanın vefasızlığını anlar ve boş yere dünya peşinde koşup onu zapt etmek hevesi kırılır.

Bir ordu hazırlatıp Hicaz'a doğruyola çıkar. Yolda bir manastıra rastlar. Manastırda bütün ömrünü ibadetle geçirmiş bir zahidle karşılaşır. Ondan ibretli sözler işitir. Ağlayarak yola düşer. Yolda başka bir yapıya rastlar. Burası Ad'ın mezarıdır. Bir tılsımla kaplı olduğu için şimdiye kadar kimse girmemiştir ancak, İskender elini kapıya uzatınca tılsım bozulur ve Şâh içeri girer. İçeride altın bir taht üzerine yatmış genç bir hükümdar görür ve başının üzerinde dünyanın vefasızlığına dair sözler yer almaktadır. İskender, bu ibretli manzara karşısında ağlayarak dışarı çıkar. Kabe'ye varıp hac görevini yerine getirir. Kurban kesip, halka bağışlarda bulunur. Hz. İbrahim'in türbesini ziyaret eder. Mescid-i Aksa'ya gelip iki rekat namaz kılar. Burada karşılaştığı bir zahidden nasihat alır. Tekrar Mısır'a döner ve herkesin gönlünü bağışlarla hoşnut eder.

Devletin kemâlde olduğunu gören İskender, her kemâlin zevâlê mahkûm olduğu gerçeğinin farkında olduğu için dertlidir. Onun bu derdini öğrenen Hekîm, kendisine maşrıkda bir çeşme bulunduğunu ve bu çeşmeden âb-ı hayât akmakta olduğunu, eğer bu sudan içebilirse kendisinin ve devletin bekâ bulacağını söyler. Bunu işitince oğlu İskenderûs'u yerinde bırakıp, onu Aristo'ya ısmarlayarak Hızır ve askerleriyle âb-ı hayâtı bulmak için yola çıkar.

Berehmen şehrine gelinir. Halk bir dağın her bir köşesini kendilerine vatan dutmak suretiyle gayet mütevâzi bir şekilde yaşamaktadır. İbadetle ömürlerini geçirmekteler, dünyaya değer vermemektedirler. Şâh onlardan hikmetli sözler işitir. Oradan bir künbeye gelinir. Burası kendisinden 4040 yıl önce yaşamış Zülkarneyn

padişâhın mezarıdır. İskender, dünyanın ona da kalmadığını ibretle tefekkür edip, künbedden ağlayarak dışarı çıkar. Bir sahraya gelinir. Burada bulunan devleri yenerek geçeceği yolu onlardan temizler. Rast geldiği bir vadideki yılanların tümünü askerlerine kırdırır. Çöle gelinir. Askerler oklarla burasını dolduran kaplanları yok ederler. Daha sonra bir şehire uğrarlar. Şehir cadılarla doludur. Cadılar, İskender'e ne aradığını sorarlar. Cadılar İskender'in maksadını öğrenince, âb-ı hayâtı bulmasını diye sihir yapıp, yolu ateşler içinde bırakırlar. Bu vaziyet karşısında Hızır onların bu büyülerinin bozulması için dua eder, İskender amin der. Gökten aniden beliren bir bulut, yağmur yağdırarak ateşleri söndürür. Tekrar yola çıkılır. Kadınlar şehrine varılır. Buradan zulmet'in içine girilir. Ancak zulmet içinde karşı karşıya kaldıkları ateşler, seller gibi engeller yüzünden bir çok asker ölür. Zulmet yüzünden göz gözü görmemektedir. Bu arada İskender ile Hızır ayrı düşüp birbirlerini kaybederler. Hızır, âb-ı hayâta kavuşurken, İskender kavuşmadan kurtulabilen askerleriyle zulmetin içinden çıkar.

Bir sahraya gelip, barigâh kurulur. Şâh burada bulduğu bir ağacın altına yatar. Ağaçtan kendisine ömrünün azaldığına dair bir ses gelir. Uyanan İskender, uyanınca hemen yola düşer. İran'a gelir. Burada ansızın rahatsızlanır. Annesine bir mektupla birlikte bir vasiyetname yazar. Vasiyyetine göre; bir eli tabuttan dışarı çıkarılacak, bununla yaşayanlara dünyayı feth eden İskender, nasıl eli boş geldiyse, o şekilde eli boş bu dünyadan gitmektedir ibreti verilecektir. Kimsenin bilmeyeceği bir yere gömülmesini ister. Vasiyyetini yaptıktan sonra ölür, tabutu şâhların sırtında Mısır'a getirilir.

Mısır'da tabutunu annesi Rûkiyyâ, oğlu İskenderûs ve ileri gelenlerle halk karşılar. Yapılan törende cenazenin başında devrin ileri gelen feylesofları birer mersiye okurlar. İskender'in vasiyyeti gereği bilinmeyen bir yere kendisini gömerler. İskender'in tahtına oğlu İskenderûs'un çıkması beklenirken, İskenderûs, babasının bunca uğraşının kendisine bir fayda getirmedeğini, bu vefasız dünya için yorulmanın, zahmet çekmenin boşuna olduğunu söyleyerek tahtı geri çevirir ve kendisini ibadete verir.

Ancak, kısa bir süre sonra fitne ve fesatlarla İskender'in kurmuş olduğu imparatorluğu da parçalanıp, İskender gibi tarih olur.

2. İSKENDERNÂME'NİN MEVCUT NÜSHALARI

İskendernâme'nin tıpkı basımını yayımlayan Prof. İsmail Ünver, yurt içinde ve yurt dışında 75 tane nüsha tespit ettiğini yazar.⁹² Ahmedî, İskendernâme'yi bitirdikten sonrada eklemelerde bulunduğu için bu yazmaların beyit sayısı birbirinden farklıdır. Bu yazmalar içerisinde en güvenilir on nüsha şunlardır:⁹³

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 921, 847 / 1444 tarihli

Paris, Biblioteque Nationale, Turc 309, 819 / 1416-17 tarihli

Konya, Mevlâna Müzesi, Müzelik Yazmalar 97, 864 / 1459 –60

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, A 151, 865 / 1460-61

Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah 240, 892 / 1486-87

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 6044, tarihsiz

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, A 531, tarihsiz

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 166, tarihsiz

Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y 402, tarihsiz

İskendernâme'nin bilinen minyatürlü nüshalarının sayısı ise 17'dir. Bu kopyalardan 7'si XV.yy.da, 10'u ise XVI. yy.da yapılmıştır. XV.yy.da yapılan minyatürlü nüshaların 4 tanesi Osmanlılar için hazırlanmıştır. XVI. yy.da yapılmış bütün minyatürlü yazmalar Safevi işçiliğidir.⁹⁴

3. İSKENDERNÂME'NİN NAZİM BİÇİMİ, TEKNİĞİ

İskendernâme, aruz ölçüsünün “Fâilâtün fâilâtün fâilün” vezniyle kaleme alınmıştır. Esere gazellerin de sokuşturulduğunu görmekteyiz. Bunlar İskender'in

⁹² ÜNVER, İ. , age. s.24-26.

⁹³ SILAY, Kemal; “Ahmedî'nin Osmanlı Tarihinde Arasöz (DIGRESSION) Tekniğinin kullanımı ve işlevi”, Türkoloji Dergisi, AÜDTCF yay, Ank.-1991, c.IX, s.153-163.

⁹⁴ İskendernâme'nin minyatürlü nüshaları için toplu bilgi edinmek için şu teze müracaat edilebilir: Minyatürlü Ahmedî İskendernameleri: İkonografik Bir Deneme, (yayımlanmamış Doktora Tezi), Ank. Hacettepe Üniversitesi-1989.

a.mlf.:”Osmanlı Dünyasında Efsanevi yönetici İmgesi Olarak Büyük İskender ve Osmanlı İskendernâmesi”, HUMANA, Bozkurt Güvenç'e Armağan, Kült. Bak.yay., Ank.-1994, s.111-131.

Gülşâh ile mektuplaşırken, birbirlerine olan özlem ve sevgilerini dile getirmek için yazılmışlardır. Gazeller, hep haberleşme amacıyla kaleme alınırlar ve yâ mektupların arkasına yâ da resmin arkasına yazılırlar. İskendernâme’de yer alan gazellerin ilk mısraları şunlardır:

(Gülşâh)	vâlihem yâre ‘aceb yârum kıanı	→1434-1440.
(İskender)	’ışkıla yüzüñe hayrânuñ benem	→1463-1469.
(İskender)	düni vü ‘ukbîde saña kılmışam	→1600-1607.
(Gülşâh)	k’iy nigârı gül’izâr u serv-i kadd	→1659-1665.
(İskender)	iy yüzi tâze gülistân kandasın	→1813-1819.
(Gülşâh)	’ışka dermân sorana nedür cevâb	→1872-1876

Ahmedî, “eserinde faydalı olma” amacını güttüğünden mesnevisine; “tevhîd”, “naat”, “kitabın adı” gibi bölümleri okuyucuya sunduktan sonra İskender hikâyesine geçer Aslında o İskender’in maceralarını anlatmaktan ziyâde, okuyucuya nasihat vermek emelindedir:

“Ben hakîkat şerhin iderem saña
Bu hikâyet bir bahânedür baña”

ya da:

“Ben tarîkat şerhin iderem saña
Bu hikâyet bir bahânedür baña”

beyitleriyle bunu anlatmaktadır. Anlatacağı olayların öncesinde ve sonrasında muhakkak okuyucuya seslenir. Onun bu seslenmelerini genellikle; “Dâstân” ya da “Mukaddime-i Dâstân”, “Matla’-ı Dâstân” yâ da “Hâtîme-i Dâstân” başlıkları altında buluruz.

Ahmedî, bu başlıkları kullanmadan da gelişigüzel anlattığı hikâyeyi keserek düşüncelerini sarf etmekten çekinmez. Genellikle okuyucuyu uyarmak ya da bilgilendirmek için yapılan bu “arasöz tekniği” kimi yerlerde okuyucuya gereksiz bilgilerin verilmesinde de kullanılmıştır. Ahmed Mithad, hüseyin Rahmi, Namık kemal gibi Batı tarzında il roman ve hikâye örneklerini veren yazarlar bile” okuyucularını eğitmek” için arasöz tekniğine başvurmuşlardır. Öyle görünüyor ki bu yazarlar söz konusu tekniği sözlü gelenekten öğrenmiş ve onu yazılı edebiyatta

kullanmaktan çekinmemişlerdir. O halde, epik geleneğinin çok daha canlı olduğu 14. yüzyılda Ahmedî'nin bu tekniği sözlü edebiyattan alıp uyarlamış olması ihtimaline şaşmamak gerekir.⁹⁵

---

⁹⁵ K. SILAY; " Ahmedî'nin Osmanlı Tarihinde Arasöz (DIGRESSION) Tekniğinin Kullanımı ve İşlevi", Türkoloji dergisi, AÜDTCF yay., Ank.-1991, c.IX, S.1, s. 153-162.

III. BÖLÜM

YAZIM BİLGİSİ

1. ÜZERİNDE ÇALIŞTIĞIMIZ NÜSHA

Üzerinde çalışmış olduğumuz nüsha: Prof. Dr. İ.ÜNVER tarafından TDK yayınları arasında yayımlanan tıpkıbasıdır. ÜNVER; tıpkıbasımının önüne koyduğu inceleme bölümünde bu nüshayı şu şekilde tanıtmaktadır:”İstanbul Üniversitesi Ktp. Ty.921 numaradaki yazmanın yaprak sayısı 116 (Ahmedî'nin Cemşîd ü Hurşîd'yle birlikte İskender-nâme 75b'de biter)'dir. Boyutları 31x41.5 cm. cildi kahverengi meşin ve şemseli söz başları kırmızı ile yazılmış baştan birkaç yaprağı cetveli olan bu yazma dört sütün üzerine 31 satır olarak düzenlenmiştir. Kimi sayfaların kenarında “el-Hâc İbrâhîm Paşa”nın H. 1130 tarihli vakıf damgası vardır. Yazma okunaklı ve dikkatli bir harekeli nesihle istinsah edilmiştir. Müstensih Nebî bin Resûl bin Ya'kûb yazma işini bitirdiği tarihi 17 ramazan 874 olarak vermiştir. Bu tarih 3 ocak 1444 Çarşamba gününü karşılamaktadır. Bu yönüyle yazma, Türkiye'de istinsah yılları bilinen yazmaların en eskisidir. Bu yazma, şairin sonradan yaptığı eklemelerin tümünü kapsaması ve beyit sayısının bilinen bütün yazmalardan çok (874) olması bakımlarından da büyük bir önem taşımaktadır....”⁹⁶

2. EAT METİNLERİNDE YAZI GELENEKLERİ

Eski Anadolu Türkçesi metinleri iki imlâ'nın etkisi altında yazılırlar. Bunlar: Ortaasya'dan getirdikleri Uygur imlâsı ve Türklerin İslâmiyetin kabûlu ile edinmiş oldukları Arap imlâsıdır. Her iki imlâ'nın EAT metinlerine yansıdıkları başlıca özelliklileri şunlardır:

---

⁹⁶ İ. ÜNVER; age. s.27.

2.1. Uygur yazı geleneği:

Kelimenin bütün ünlülerinin yazılması

Ñ sesi için ng grubunun kurulması

Kalın sıradan se'ler için de sin ile yazılmaları

Ç ve p'nin c ve b için de yazılması

Bazı eklerin tabandan ayrı yazılmaları

İskendernâme'de Uygur yazı geleneğinin devam ettirildiğini görüyoruz. Yazımdaki c / ç , b / p gibi ikili yazımların yazılması, +da / +dan / +dur /+lar / +lık / -miş / -se eklerinin kelime köklerinden ayrı yazılması, tañrı, kañlı gibi bir iki kelimeye münhasır kalmış ng grubunun kullanışı ile yine pek sık tesadüf edilmeyen kelime köklerinin tamamının yazılması gibi hususiyetlerin hepsini Uygur yazı geleneğine bağlayabiliriz.

Ancak, metnimizde Uygur yazı geleneğinin etkisine oranla Arap yazı geleneği daha belirgindir. Kelimenin ünlülerinin yerine harekelerin hatta seslerin tasarrufu için kullanılan şedde ve tenvin işaretlerinin bulunması bu etkinin sonucudur.

2.2. Arap yazı geleneği:

Ünlülerin yazılmaması.

Ñ için yâ nun'un yâ da keñ'in tercih edilmesi

Kalın sıradan kelimeler için sad'ın kullanılması

Çim ve pe harflerinin kullanılması

Eklerin kelime tabanları ile bitişik yazılması

Vav-elif yazılması

Tenvin'in kullanılması.⁹⁷

EAT metinleri gibi metnimizde Arap yazı geleneğinin etkisi altındadır. Metnimizde ünlülerin yazımı ilk ünlüden sonra genellikle harekelerle yazılması,

---

⁹⁷ M.MANSUROĞLU; "Eski Osmanlıca", Tarihi Türk Şiveleri, (Çev. MAKALIN), TKAE yay, Ank.-1988, s.250.

ñ'nin ng grubunun yerine yazılması, eklerin köke bitişik yazılması, şeddenin bulunması Arap yazı geleneğinin birer uzantılarıdır. Ancak metnimizde kelime sonunda vav-elif ve tenvin yoktur. Tenvin arapça kelimelerde görülmektedir.

3. ÜNLÜLERİN YAZIMI

3.1. A Ünlüsünün Yazılışı:

Kelime başında yazılışı: A ünlüsü kelime başlarında iki şekilde yazılmaktadır. Bu ikili yazımda belli bir disiplin yoktur. Bu yüzden aynı sözcüğün metin içerisinde bazan medli elifle bazan da üstünlü elifle yazıldığı görülmektedir.

Medli elif:

anı	آنى	→6	atadan	آتَدَن	→1050
adum	آدُم	→21	aşşı	آشْشَى	→1066
arudan	آرُودُن	→93	alina	آلِنَةَ	→1160
ayran	آيْرَان	→229	ara	آرَا	→1317
ayağı	آيْفَى	→251	aça	آچَا	→1738
arada	آرَادَه	→276	ağar	آقْرَا	→1790
aradık	آرَدُكْ	→294	ak	آقْ	→1972
ansuz	آنْسُزْ	→371	aç	آچْ	→2771
az	آزْ	→790	atınuñ	آتِنُورْ	→2907
aç-	آچْ	→824	anaya	آنِيَه	→4643
açılıben	آچِيلْبِنْ	→941	arıp	آرِبْ	→5503
alınup	آلِنْبْ	→1012			

Üstünlü elif:

andan	آندَن	→5	añla	آكَلَه	→752
almuşam	آلْمِشَمْ	→26	arzu	آرْزُ	→796
artuk	آرْتُوكْ	→189	az	آزْ	→820
aşdı	آشْدِ	→371	almak	آلْمُوكْ	→1008

anadan	أَنَادَان	→1050	avladı	أَوْلَاد	→3151
almağ	أَلْمَغ	→1161	aç	أَچ	→3191
ağladı	أَغْلَزِي	→1401	ana	أَنَہ	→4643
ark	أَرْق	→2612	ağırlık	أَغْرَلِو	→6107
ağız	أَغْز	→2619	aşağa	أَشَاغَا	→7551

Kelime içerisinde: A ünlüsü kelime içerisinde üç türlü şekilde yazılmaktadır:
Medli elif, üstünlü elif ve üstün ile yazılmıştır.

Medli elif:

dahi > آخ →122

Üstünlü elif:

ķamu	قَامُو	→1	ķakıdı	قَاكِيدِي	→1114
yanaram	يَانَرَام	→13	yadan"yaydan"	يَادَن	→1360
baña	بَانَا	→33	yaşadı	يَاşَاد	→1734
uğrasa	أَغْرَاة	→332	baş	بَاشَر	→2809
başıldı	بَاصِلْد	→366	aşagadan	أَشَاغَادَن	→2888
ķaravaş	قَارَاشَر	→1051			

Üstün ile:

yoldaşı	يُولَدَاشَر	→2	ķaldı	قَالْدِي	→371
ķomaz	قَوْمَزَا	→68	olmak	أَوْلَمَاق	→1127
ķamu	قَمُو	→168	ķalmaz	قَالْمَز	→3772
ķanda	قَنْدَا	→332	yarak	يَرَق	→4662

Kelime sonunda: Kelime sonunda a ünlüsü üç türlü şekilde yazılmaktadır:
Üstünlü he, üstünlü hemze ve üstünlü elif şekillerinde yazılmaktadır.

Üstünlü he ile:

kıla	كَيْلَا	→6	aça	أَحَا	→1738
bunca	بُنْجَا	→73			

Üstünlü hemze ile:

od-a	أُودَا	→14	qara"renk"	قَارَا	→2851
kurda	قُرْدَا	→419	evinde	أُودِنْدَا	→6662
elâ		→1383			

Üstünlü elif ile:

aña	أَنَا	→8	ata	أَتَا	→1081
taşra	أَشْرَا	→35	od-a	أُودَا	→1301
ayruğa	أَيْرُغَا	→317	şafra	صَفْرَا	→2574
buraya	بُورَايَا	→683			

3.2. E Ünlüsünün Yazımı:

Kelime başında: E ünlüsü metnimizde kelime başında medli elif ve üstünlü elif olmak üzere iki türlü yazıma sahiptir.

Medli elif ile:

elünde	أَلُونْدَا	→35	erenlerüñ	أَرَنْلَرَا	→1538
elâ	أَلَا	→1383	evinde	أُونْدَا	→6662
eriridi	أَرِيرِيدِي	→1384			

Üstünlü elif ile:

eyleyem	أَيْلِيم	→11	eglenecek	أَكْلَنَاجَلَكْ	→4029
esdi	أَسْدِي	→418	eski	أَسْكِي	→5065
em	أَم	→716	egriye	أَكْرِيه	→5467
eyle	أَيْلَا	→1123	emmek	أَمْمَكْ	→6126
eksilür	أَكْسِيلُورْ	→1852	ertuğrul	أَرْتُغْرُلْ	→7569
eylük	أَيْلُوقْ	→3565			

Kelime içerisinde: E ünlüsü metnimizde kelime içerisinde üstünlü elif ve üstünle yazılmaktadır.

Üstünlü elif ile:

diyeyim	دِيَايِم	→5	dönene	دُونَانَه	→369
düzedeyin	دُوَزْدَايِن	→7	yimedın	يِمَادِن	→791
giderüb	كِدَارُب	→55	gelişüñ	كَلِشْؤِن	→2544
yüregine	يُورَا كِنَه	→80	isdeyen	اِسْدَايِن	→4813
virelüm	وِرَالُم	→293			

Üstünle yazımı:

nesne	نَسْنَه	→1	çeri	چَرِي	→331
sen dahi	سِنْدَايِي	→55	niçesi	نِيچِسِي	→450
yücelür	يُوجِلُور	→64			

Kelime sonunda: E ünlüsü metnimizde kelime sonunda üstünlü elif ve üstünlü hemze ile yazılmıştır.

Üstünlü elif ile:

söyleye	سَيَلِيَا	→2	gendüye	گِنْدُوِيَا	→883
nîte	نِيْتَا	→13	deve	دَوَا	→6155
şöyle	شَيَلَا	→28			

Hemzeli elifle:

nesne	نَسْنَه	→2	elinde	اِلِنِد	→481
ne	نَه	→2	eyle	اِيْلَه	→1123

3.3. I Ünlüsünün yazımı:

Kelime başında: I ünlüsü kelime başında kesreli ye ve kesreli olmak üzere iki tip yazılışı vardır.

Kesre'li ye ile yazımı:

inanmagıl →854

اِنْمَغِیْل

Kesre ile:

ısuz →1289

اِیْسُز

ırmağın →4333

اِرْمَاغِیْن

ıraq →1646

اِرْاَق

Kelime içerisinde: I ünlüsü metnimiz içerisinde kelime içerisinde kesreli ye ve kesre ile yazılmıştır.

Kesreli ye:

kıla →6

قِیْلَه

kızıl →4676

قِیْزِیْل

çıkub →404

چِیْقُبُ

akın →7596

اَکِیْن

alına →1160

اَلِیْنَه

Kesre ile:

kıla →7

قِیْلَه

kızıl →2227

قِیْزِیْل

ululuk →784

اُولُولُق

ağız →2619

اَغِیْز

kıl →874

قِیْل

kaçdılar →4136

قَاجِدِیْلَر

kırk →1990

قِرْق

Kelime sonunda: Metnimiz içerisinde kelime sonunda kesreli ye, kesre ve dik kesre şeklinde üç tür yazıma sahiptir.

Kesreli ye:

kankı →333

قَنْقِی

kamçı →5427

قَمْچِی

oğlı →404

اَوْغِیْلِی

ağrı →6107

اَغْرِی

şaçulurdu →473

شَاچُولُرْدُی

andağı →7623

اَنْدَاغِی

kumrı →1571

قُمْرِی

Kesre ile:

dahı	دَاخٍ	→122	anı	أَنْ	→908
başıldı	بَايِلْدِي	→366	başı	بَاشِي	→1248
turanı	تُورَانِي	→847	yaşadı	يَاشَادِي	→1734
toğrı	طُغْرِي	→893	olmağı	اُولْمَاغِي	→3570

Dik kesreli ye:

kamusu قَامُوسِي →114

3.4. İ ünlüsünün yazımı:

Kelime başında: İ ünlüsü metnimizde kelime başında kesreli elif ve kesreli ye ile yazılmıştır.

Kesreli elif ile:

idem	اِدَم	→9	it "köpek"	اَب	→2513
içinden	اِچِنْدِن	→19	idüb	اِدُب	→4147
irse	اِرْسِه	→212	irmeye	اِرْمِيه	→4477
igne	اِغْنِه	→755	irgürdi	اِرْغُردِي	→4650
ivmek	اِوْمَلَك	→760	isdeyen	اِسْدِي	→4813
ister	اِسْتِرِي	→1180	ikiz	اِكِيز	→5247
irdi	اِرْدِي	→1261	işitmekle	اِشْتِمَكْلَه	→5366
irteye	اِرْتِيه	→1414	içdüğüñ	اِچْدُغُيْن	→7956
indi	اِنْدِي	→1688			

Kesreli ye ile:

iy	اِي	→4	ilerü	اِيلِرُ	→1214
ideyim	اِيدِي	→4	işitmesün	اِشْتِمَسُون	→1419
işüñi	اِشْتِگِي	→23	işigüñe	اِشْتِگُيْنِه	→1605
iki	اِكِي	→59	it "et"	اَيْت	→2605
ilçi	اِيلْچِي	→993			

Kelime içerisinde yazımı: metnimizde kelime içerisinde i ünlüsü iki şekilde yazılmıştır. Bunlar: kesre ve kesreli ye'dir.

Kesre ile:

bitüre	بتور	→791	biti	بتي	→8554
dikeni	دڪاني	→4122			

Kesreli ye ile:

bizegidür	بيزگيدور	→1	dördidür	دوردسي دور	→164
kim	ڪيم	→2	yimedın	يمادين	→791
nîte	نٽه	→13	şişeridi	شيشيريدي	→6521
nîşe	نشه	→31			

Kelime sonunda: İ ünlüsü metnimizde kelime sonunda kesre, kesreli ye ve kesreli he şeklinde üç tip yazıma sahiptir.

Kesre ile:

gişi	گيشي	→43	göñli	گونلي	→446
sözleri	سوزلر	→55	şeşdi	شيشدي	→4089
geldi	گلدی	→62	kimi	کيمي	→5920
dikdi	دکدی	→371	diri	ديري	→6933

Kesreli ye ile:

didi	دیدی	→18	gendüsi	گندوسيه	→1297
gendüñi	گندونگي	→40			

Yuvarlak he'li kesre:

gerçi	گرجي	→189
-------	------	------

3.5. O Ünlüsünün yazımı:

Kelime başında: O ünlüsü metnimiz içerisinde kelime başında ötreli elif ve ötreli vav ile yazılmaktadır.

Ötreli elif ile yazımı:

oğlı	أَخْلَى	→404	oğşamak	أَخْشَمَقْ	→4517
oğlan	أَخْلَن	→493	omuzında	أَمْرَانِيرَه	→5218
ortaya	أَتْبَه	→1162	oğlına	أَخْلَنَه	→5353
otuz	أَتْوَز	→2280	oğlan	أَخْلَان	→6157
orta	أُوتَه	→2712	oduñ	أُدْكَ	→6560

Ötreli vav ile yazımı:

ola	أُولَا	→14	otuz	أُوتَرَه	→2361
oda "ateşe"	أُودَه	→14	ot "ot"	أُوتَن	→3288
ol "o"	أُول	→33	ocaga	أُوجَاخَه	→4761
oturuban	أُوتْرُوبْن	→381	omuzında	أُومُونِيرَه	→5218
on	أُون	→528	oynayu	أُوبْنِيُو	→5704
olmak	أُولْمَقْ	→1127	oturufı	أُوتْرُفْ	→6158
oruğundan	أُورُغْنِدْن	→1357	ocak	أُوجَاقْ	→6560
okımuñ	أُوقْمُفْ	→2013	oğuz	أُوغُوز	→7065

Kelime içerisinde: O ünülüsü kelime ortasında metnimizde ötre ve ötreli vav ile yazılmıştır.

Ötre ile yazımı:

yoğ	يُؤْ	→43	koñışı	قُنْشِي	→4589
yohsa	يُخْه	→794	koyn	قُونْ	→5227
tolu	طُولُ	→3915	yohsul	يُكْلُ	→5707

Ötreli vav ile:

yoldaşı	يَوْلَدَ شَيْ	→2	boyandı	بُوَيِّنِدِر	→1404
nola	نَوْلَة	→13	boyun	بُوَيُومِن	→1952
şorma	صُورْمَة	→427	şovuk	صُوق	→3394
boynına	بُوَيِّنَه	→812	bozmağı	بُوزْمَانِيس	→5191
bozulur	بُوزَلُور	→1116			

3.6. Ö Ünlüsünün yazımı:

Kelime başında: Ö ünlüsü metnimiz içerisinde kelime başında ötreli elif ve ötreli vav ile yazılmıştır.

Ötreli elif ile yazımı:

ölmek	أَلَمَك	→359	öğretti	أَكْرَمْتَدْرِيسِي	→2339
-------	---------	------	---------	--------------------	-------

Ötreli vav ile yazımı:

örtülüdür	أُورْتُلُودُر	→91	öğüt	أُوكْت	→2853
ölmüş	أُومِش	→1081	öküz	أُوكُز	→3124
öñdin	أُوندِن	→1145	öğine	أُوكِنَه	→3564
öñinde	أُوكِنْدَه	→1418	ören	أُورِن	→6231
öter	أُوتَر	→1675	özine	أُوزِنَه	→6294
öpüben	أُوبُون	→1681	öğidür	أُوكِيدُر	→7495
öğredürdi	أُوكْرَدُرْدِي	→2048	ödenecek	أُودِنَاكَل	→7719

Kelime içerisinde: Ö ünülüsü kelime içerisinde ötre ve ötreli vav olmak üzere iki şekilde yazılmıştır.

Ötre ile yazımı:

söz	سُز	→2	körpeyse	كُورْبَيْسَه	→1157
şöyle	شَيْلَه	→5	gösterür	كُتَرُور	→1203
dörd	دُورْد	→689	bölük	بُلُوك	→2232

çözüldi	چۆزۈلدى	→4185	dört	دۆرت	→6677
döndürmek	دۆندۈرۈش	→4776			

Ötreli vav ile yazımı:

söz	سۆز	→4	yörede	يۆرەدە	→3294
şöyle	شۆيلە	→8	nöker	نۆكەر	→4623
böyle	بۆيلە	→37	döküp	دۆكۈپ	→5548
dönene	دۆنەنە	→364	söyünüp	سۆيۈنۈپ	→5969
nökeri	نۆكەرى	→1157	döşegine	دۆشەگىنە	→6127
çöziserem	چۆزىسەرم	→1479	göç	گۆچ	→7428
götürdiler	گۆتۈردىلەر	→1782	sögüt	سۆگۈت	→7584

3.7. U Ünlüsünün yazımı:

Kelime başında: U ünlüsü metnimiz içerisinde kelime başında elif-ötre vav ve elif ötre olmak üzere iki tip yazılışa sahiptir.

Elif-ötre-vav ile yazımı:

uş	اۈش	→23	uzumdur	اۈزۈمدۇر	→3337
ucdan uca	اۈقدان اۈچا	→24	ulusa	اۈلۈسا	→3870
uzar	اۈزار	→323	unıdam	اۈنۈدام	→4040
unıtmağ	اۈنۈتماغ	→401	uzadub	اۈزادۇب	→4046
ululıg	اۈلۈلۈگ	→784	ulaşdı	اۈلاشدى	→5089
urur	اۈرۈر	→1129	uşanmışdı	اۈشانمىشدى	→5289
umaca	اۈمۈچا	→1369	uydılar	اۈيدىلەر	→6049
utana	اۈتانا	→1379	ucuz	اۈچۈز	→6096
uydılar	اۈيدىلەر	→1955	ucar	اۈچار	→6233
ulalmak	اۈلالماق	→1968	unıdıldı	اۈنۈدىلدى	→6805
unıt	اۈنۈت	→2490	uşanub	اۈشانۇب	→6815
ucıb	اۈچىب	→3258	uzun	اۈزۈن	→7212

Elif-ötre ile yazımı:

uğrasa	أُخْرَسَا	→332	ucları	أَجْلَالِي	→3436
uşlulardan	أُشْلُولَارْدَان	→881	uğraduk	أُغْرَدْتُق	→4930
ummak	أُمْمَق	→1015	uydı	أُيْدِي	→6809
uyku	أُيْكُو	→1410	ussuñı	أُسْضُنْغِي	→7324
uğrı	أُغْرِي	→2805	uğrayan	أُغْرَايَان	→7657
uğradı	أُغْرَادِي	→3401			

Kelime ortasında: U ünüsü kelime içerisinde ötre ve vav-ötre olmak üzere iki şekilde yazılmıştır.

Ötre ile yazımı:

kulak	كُولَاق	→3	kurudı	كُورُودِي	→5969
bunca	بُونْجَا	→73	bulıt	بُولُت	→6135
durdılar	دُورْدِيلَار	→3851			

Vav-ötre ile yazımı:

ıtut	ئوتوت	→	burun	بُورُن	→3915
arudan	أرودان	→93	kurıyuben	كُورِيْیُوبِن	→4613
hatunı	هَاتُونِي	→394	yudar	يُودَار	→5017
kulağdur	كُولَاغْدُور	→2616	uzun	ئُزُون	→7212
buldı	بُولْدِي	→3841			

Kelime sonunda yazımı: U ünüsü kelime sonunda ötre ve vav-ötre olmak üzere iki şekilde yazılmıştır.

Ötre ile yazımı:

ķuru	→1790	قُورُ
------	-------	-------

Vav-ötre ile yazımı:

şamu	قَامُو	→1	şayru	شَيْرُو	→1717
şohu	قَشُو	→32	şorşu	قَرَقُو	→2018
şoptolu	طَبَطَلُو	→429	şarañu	قَرَاكُو	→2186
arzu	ارزُو	→796	şayu	قَيِيُو	→8383

3.8. Ü ünlüsünün yazımı:

Kelime başında yazılışı: Ü ünlüsü metnimiz içerisinde kelime başında ötreli elif ve ötre-elif- vav şeklinde iki tip yazılışa sahiptir.

Ötreli elif ile yazımı:

üstine	أُسْتِيْنَة	→1032	üzre	أُزْرَة	→1985
ürkitmegil	أُرْكِيْتْمِغِيْل	→1219			

Ötre-elif-vav ile yazımı:

üç	أُؤْ	→951	üşeleyüb	أُؤْشِيْلِيُؤْب	→5527
ünine	أُؤْنِيْنَة	→1568	üstine	أُؤْشِيْنَة	→8544

Kelime içerisinde yazımı: Ü ünlüsü kelime içerisinde ötreli vav ve ötre şeklinde iki tip yazılışa sahiptir.

Ötreli vav ile yazımı:

düzedeyin	دُوْزِدِيْئِيْن	→7	yüridi	يُوْرِيْدِي	→3590
yücelür	يُوْجِلُوْر	→64	yüce	يُوْجِي	→4598
düşürür	دُوْشُوْرُوْر	→141	güderdi	غُوْدِرْدِي	→6155
bitüre	بِيْتُوْرَة	→754	dükenmege	دُوْكِنْمِيْغِي	→6288
bizüm	بِيْزُوْم	→1012	yüzün	يُوْزُوْن	→7233
dükeli	دُوْكِلِي	→1322			

Ötre ile yazımı:

sürdi	سُوْرْدِي	→1639	çürimiş	چُوْرِيْمِيْش	→5120
-------	-----------	-------	---------	---------------	-------

dördi	درد	→5159	yükledüb	يُكَلِّدُ	→5647
-------	-----	-------	----------	-----------	-------

Kelime sonunda yazımı: Ü ünlüsü metnimiz içerisinde ötreli vav şeklinde yazılmıştır.

Ötreli vav ile yazımı:

gendü	كَنْدُ	→67	içerü	اِجْرُ	→1768
dürlü	دُرْلُ	→428	girü	كَيْرُ	→3786
delü	دَلُ	→1165	eyü	أَيُ	→4805
ilerü	اَيْلُرُ	→1214	sevgülü	سَوُّوْلُ	→5346
yügürü	يُوكُورُ	→1768			

4. ÜNSÜZLERİN YAZIMI:

Metin içerisinde kelime içerisinde c / ç arasındaki fark genellikle gözetilmemiş, kelimelerin ortasında ve sonunda ç ünsüzünün yerine c ünsüzünün yazımı fazla olmanın yanısıra ikili kullanım da sıkça karşımıza çıkmaktadır.

4.1. C ile yazılan kelimeler:

icinden	اِحْدِنْدِن	→19	üc	اِحْدِنْدِن	→1375
ucdan uca	اَوْحْدَانِ	→24	gice	اِحْدِنْدِن	→1375
pencesi	نَجْمِيسِ	→388	icdi	اِحْدِنْدِن	→1436
sac	سَاحِ	→824	cöziserem	اِحْدِنْدِن	→1479
gici	كَيْسِ	→888	çanağın	اِحْدِنْدِن	→1547
kacan	قَاصِنِ	→910	giceler	اِحْدِنْدِن	→1603
üc	اِحْدِنْدِن	→951	birkac	اِحْدِنْدِن	→1614
ilci	اِحْدِنْدِن	→993	ceri	اِحْدِنْدِن	→1730
hancer	اِحْدِنْدِن	→1168	bıcağ	اِحْدِنْدِن	→1764
kacub	اِحْدِنْدِن	→1198	icerü	اِحْدِنْدِن	→1768
sacları	صَحْلِرْ	→1268	coğ	اِحْدِنْدِن	→2457

çok	جَوو	→2458	ceküb	جَكْبُن	→3987
ciger	جِيزِر	→2611	cözüldi	جَزُلْدِي	→4185
ac	اَج	→2771	ucar	اَجْر	→6233
ucub	اَزْجَب	→3258	selcuk	سَلْجُوق	→7076
ağac	اَعْج	→3274	güc	كُود	→7428
ucları	اَجْلَار	→3436			

4.2. Ç ile yazılan kelimeler:

içümden	اِجْمِدِن	→21	çekmeyen	جَكْمِيْن	→1347
niçe	نِيچِه	→102	çanağın	چَانَاغِيْن	→1552
çok	چَاك	→331	geçdi	كِيچِدِي	→1559
çeri	چَارِي	→331	çalılmışam	چَالْمِيْشَام	→1603
çıkub	چَاكُوب	→404	çün	چُون	→1730
saçılırdı	سَاچِيلِرْدِي	→473	aça	اچَا	→1738
uçar	اُچَار	→666	çeri	چَارِي	→1740
alçaklık	اَلچَاكْلِيك	→750	çeşme	چِيْشِمِه	→2584
çeke	چِيكِه	→826	çağladı	چَاغْلَادِي	→6292
açılıben	اچِيلِبِيْن	→941	çoban	چَاوبَان	→7310
çüriyüb	چَارِيْيُوب	→1269	sıçrayub	سِيچْرَايُوب	→7785

4.3. Gayın ile yazılan kelimeler:

dağ "yara"	دَاغ	→80	yağmur	يَاغْمُور	→963
uğrasa	اُغْرَا	→332	almağ	اَلْمَاغ	→1161
unitmağ	اُونْتِيْمَاغ	→401	toprağ	تُوپْرَاغ	→1269
oğlı	اُغْلِي	→404	kayğudan	كَايْغُودَان	→1617
sağ	سَاغ	→409	dimag	دِيْمَاغ	→2613
bağlamağlı	بَاغْلَامَاغْلِي	→415	kağıd	كَاغِيْد	→2851
buzagudur	بُوزَاغُودُر	→456	yağı	يَاغِي	→5434
toğn	تُوپْرَان	→893			

4.4. Kef ile yazılan kelimeler:

bizegidür	بیز کیدر	→1	geymişidi	گیمیشیدی	→477
görse	گورسه	→6	bugün	بگون	→488
gice	گیجه	→22	igne	اگنه	→755
gözi	گوز	→29	gez	گز	→892
gendüfi	گندوکی	→40	gici	گیجی	→888
gişi	گیشی	→43	göstere	گستاره	→905
gerek	گزار	→45	yigid	یگید	→999
gönlüni	گنلکی	→46	neng	ننگ	→1149
giderüb	گیداروب	→55	teng	تنگ	→1149
gönülleri	گونلر	→56	gitsün	گیسون	→1329
öger	اذگر	→58	gice	گیجه	→1375
gögden	گوگدن	→62	gözediriken	گوزادرکن	→1487
geldi	گلد	→62	geçdi	گیجید	→1559
gün	گون	→69	kimse	کیمسه	→55
gözini	گوزینی	→79	iki	یکی	→59
yüregine	یورگینه	→80	gendüzinden	گندوزیندن	→67
gündüzüfi	گندوزد	→83	dökerdi	دوگر دی	→473
gösterme	گسترمه	→112	ilik	ایلیک	→665
gizlüdür	گزلو درر	→135	ürkitmegil	از کیتکل	→751
girü	گیرو	→139	nökeri	نوکری	→1157
gey	گی	→197	körpeyise	کوروبیسه	→1157
yig	یگ	→218	ürkitmegil	از کیتکل	→1219
yügüre	یگوره	→277	berkitmegil	بیر کیتکل	→1219
getürdi	گتور دی	→418	kesilür	گسیلر	→1248
gördügün	گوردوگون	→424	dükeli	دوکلی	→1322
gitdi	گتدی	→425	çekmeyen	چکمین	→1347

kirpükleri	كِرْبُكْرِي	→1410	gözüde	كُزْ كُودَه	→2199
köyüklü	كُيُكْلُو	→1470	göge	كُكَا	→3019
külin	كُلْن	→1536	gögsine	كُوكْسِينَه	→3034
kaygudan	-	→1617	geyige	كُيِيكَه	→3350
kağıd	كَاغِد	→2851	gözdürür	كُزْدُورُور	→4739
öküş	اَكْشُر	→3116	gemi	كُيْمِي	→4891
kerkes	كِرْكَس	→3321	gezüb	كُزُوب	→4926
kirecile	كِرْجِلَه	→3443	gizlenmekdi	كُزْلَمَكْدِي	→5208
yügürü	يُوكُرُ	→1768	gögercin	كُكُرْجِين	→6233
götürdiler	كُتُورُدِيلِر	→1782	gürci	كُزْجِي	→7258
gez	كُز	→2033	göc	كُوج	→7428
geldi	كَلْدِي	→2068	gündüz	كُزْدُوز	→7569
gözdür	كُوزْدُر	→2074	sögüt	سُوكُوت	→7584

4.5. Kaf ile yazılan kelimeler:

şamu	قَامُو	→1	ayaş	اَيُو	→664
şulaş	قَلُق	→3	kuş	قُشُر	→666
şıla	قِيلَه	→6	alçaklık ⁷⁵⁰	اَلْجَلَقْلُق	→750
şaçurur	قُشُرُر	→25	şurtarmağ	قُشُرْاَمَغ	→796
şohu	قُشُو	→32	şardeşleri	قُشُرْدِشَلِرِي	→855
şomaz	قُومَز	→67	şacan	قُحْن	→910
şandan	قَنْدَان	→75	şaravaş	قُشُرْاِش	→1051
şanşı	قَنْعِي	→333	şakıdı	قَاقِيدِي	→1114
şarşu	قُشُرْشُو	→337	şanda	قَنْدَه	→1147
şız	قُز	→393	şarşuladı	قُشُرْشُولِرْدِي	→1179
şayguı	قَيْغُويِي	→400	şurt	قُشُرَان	→1249
şorşusında	قُشُرْشُونِدَان	→409	şız	قُز	→1401
şulaş	قَلُق	→647	şanı	قَنْبِر	→1434

kaşına	قَاشِنَا	→1457	kalmaz	قَلْمَزْ	→3772
kumrı	قَمْرِي	→1571	konuştu	قَنْبَسِي	→4588
kuşlara	قَمَلَاة	→1572	kardeş	قَرْدَشَر	→4615
kurdılar	قَرْدَلِرْ	→1743	kamçı	قَمَكْجَر	→5427
kılsa	قَلْسَا	→1794	köçü	قَمَالَا	→5460
kanlı	قَانَلُو	→1790	kurdu	قَرْدُو	→5969
kırk	قِرْق	→1990	kabın	قَابِنِ	→6341
karafnu	قَرَاكُو	→2186	kar	قَار	→6399
kara	قَارَا	→2227	kazganıla	قَزْغَانِلَا	→6458
kızıl	قِزِل	→2227	kaşum	قَاكُم	→6464
kalınlığı	قَلْكِنْفُو	→2363	kış	قِشَر	→6916
karga	قَرْنِغَا	→2518	kaynadı	قَيْنَدِي	→7198
kıl "saç, kıl"	قَل	→2606	kaçma	قَاشْمُو	→7208
kara "renk ismi"	قَرَا	→2851	karavaş	قَرَاوَشَر	→7261
kañliya	قَاكَلِييَا	→3003	koyunıla	قُوْيُونِلَا	→7262
kayaydı	قَايَايْدِي	→3269	kavışınca	قَاوْشِنْجَا	→7263
kanat	قَانَت	→3382	koyun	قُوْيُون	→7362
kanķı	قَنْقِی	→3398	kazdı	قَرْد	→7486
kut	قُوْت	→3440	kayu	قِيْو	→8333

4.6. Dal ile yazılan kelimeler:

diyeyim	دِيَايِم	→5	dirilür	دِير لُوْر	→64
düzedeyin	دُوْزَا دَايِن	→7	degül	دَكْل	→67
oda "ateşe2"	اودُه	→14	düşürür	دُوْشُرُر	→141
adum	اَدُم	→21	dördidür	دُرْدِي دُر	→164
dururam	دُوْرُرَم	→25	dutma	دُتْمَا	→185
dahi	دَاخِي	→28	deñizden	دَاكِيْزْدَنْ	→220
döñderildi	دُوْل دُرْيَلِي	→47	dutışmışam	دُوْتِشْمِشَام	→282

dilegince	دِيلِكِنَجَه	→319	degül	دَكُل	→1635
dikdi	دِكِر	→371	dirdi	دِر دِيرِي	→1730
dürlü	دُرْلُو	→428	düşdi	دُشِيرِي	→1740
dökerdi	دُكِر دِيرِي	→473	gider	كِر دِر	→1776
dâye	دَايَه	→520	dadın	دَا دِن	→1938
deri	دَرِي	→665	düketdi	دُكْتَدِيرِي	→1950
dörd	دُرْد	→689	dili	دِر لِر	→2041
dükeli	دُوكَلِر	→699	döndi	دُونْدِر	→2129
düriş	دُرِيŞ	→731	dörd	دُرْد	→2310
düketdi	دُكْتَدِيرِي	→743	degdi	دَكِر	→2332
diken	دِكِن	→769	delmek	دَلْمَك	→2560
diler	دِيلِر	→773	direkle	دِير كَلَه	→2591
durmağıl	دُرْمَاغِل	→785	deri	دَرِي	→2606
degme	دَكْمَه	→825	dimag	دِمَاغ	→2653
döker	دُوكِر	→863	dili	دِر لِر	→2796
düşde	دُشْدَه	→941	dutışub	دُوتِŞ	→3011
yigid	يِيكِر	→999	dikildi	دِكِيلِر	→3019
degdi	دَكِر	→1017	dökilür	دُوكِيلُور	→3024
dek	دَك	→1119	degşirülür	دُكُŞِيرُولُور	→3103
dürişelüm	دُورِŞَالُم	→1146	demür	دَامُور	→3121
delü	دَلُو	→1165	deñizde	دَكِر دَه	→3245
döndi	دُونْدِر	→1198	derisin	دَرِيŞِن	→3437
direler	دِير لِر	→1206	dere	دَرَه	→3498
dükeli	دُوكَلِر	→1322	delüdü	دَلُودُور	→3563
doymazdı	دُيْمَزْد	→1387	duracaq	دُور_جَو	→4029
düsine	دُŞِينَه	→1481	düşüb	دُŞُوب	→4613
dişine	دِيŞِينَه	→1495	durmaz	دُرْمَز	→4822
dudağın	دُداغِن	→1496	diledi	دِيلَدِيرِي	→4834

degmez	د كمر	→4967	deve	د و ا	→6155
dirdi "topladı"	دیر دیر	→4969	dizine	دیزنا	→6244
demür	د امور	→5034	dek	د ک	→6244
dördi	د ر د	→5159	dükenmege	د و کیمکا	→6288
değşürüb	د کşürüb	→5213	dane	د انه	→6819
döküb	د و کب	→5548	diri	دیر	→6933
dedesiyidi	د د ا سیدی	→5621	doymadı	د و مادی	→7391
demrenleri	د میر نلر	→5698	degirmendür	د گ ر مندور	→7496
döşegine	د و شکینه	→6127			

4.7. Te ile yazılan kelimeler:

yaratdı	یر تدری	→77	teng	تندک	→1146
tatar	تتر	→432	tañrı	تنکریر	→1186
türk	تورک	→432	talufı	طالک	→1675
turan	تور ان	→847	tişe	تیسه	→3491
tavuğı	تور و غس	→1010	temur	تمور	→7527

4.8. Tı ile yazılan kelimeler:

tut	طون	→3	tırmaq	طرمو	→715
taña	طاکا	→29	tapuña	طابوکا	→887
taşradan	طشردن	→34	toğrı	طفر	→893
tobraqdan	طبرقدن	→46	tağılacaq	طاغلاجو	→1206
turduğıñ	طوردوغلر	→49	toprag	طبرخ	→1269
toludur	طولوور	→84	taña	طاکا	→1370
tobtolu	طبطلو	→429	tuşı	طشیر	→1406
ton	طون	→477	tañarında	طامرنده	→1529
toğdı	طفر	→483	tuşağı	طوطانی	→1697
tañladı	طاکلیر	→529	tağladı	طغلدی	→1840
tañar	طمر	→665	toğrı	طفر	→1918

toğuz	طُوقُز	→1987	toymayan	طَيِّين	→3192
toğınur	طُوقُور	→2212	tolar	طَلَار	→3464
toğsan	طُوقُصَن	→2379	tamuda	طَامُودَا	→5202
toymazdı	طَيِّمَزْد	→2509	tanuqumdur	طَانُقُمْدُر	→6078
talamaq	طَالَامُوق	→2513	taparlar	طَاطَرَلَار	→6130
toqlıgında	طُوقُلُغُندَا	→3191	tanuq	طَانُق	→7234

4.9. Sad ile yazılan kelimeler:

sanma	صِنْمَا	→16	sına	صِنَادُم	→1222
salmışam	صَلْمِشَام	→26	asdılar	أَسْدِيلَار	→1247
sınuk	صِنِنُوق	→51	sacları	عَجَلَار	→1268
sakladı	صَقَلَا دَیَر	→350	sakin	صَقِین	→1302
basıldı	بَا صِلْدَا	→366	satılan	صَا تِلَان	→1474
asdı	أَسْدَا	→371	sayru	صَا یَرُو	→1717
assi	أَسِیَر	→408	saru	صَارُو	→2227
sorma	صَوْرَمَا	→427	sol	صُول	→2341
sayd	صَا یِدَا	→533	saфра	صَفْرَا	→2574
soñra	صَوْرَدَا	→600	sandukuñı	صَنْدُوقُلَار	→3144
su	صُو	→602	sovuk	صُوق	→3394
soldurur	صَلْدُرُر	→735	soñ	صُور	→4646
sınadum	صِنَادُم	→820	saydguñı	صَا یِدْغُل	→4866
uslulardan	أُصْلُولَارْدَان	→881	sağucılar	صَفُوقْجیلَر	→6462
saru	صَارُو	→962	sıgır	صِیغِر	→7262
assi	أَسِیَر	→1066	suvarılsa	صُورَا لِسَا	→7532
soyırğayıb	صُویغِرْغَا یِیْب	→1214	sanki	صَنْكِي	→8539

4.10. Sin ile yazılan kelimeler:

söz	سُوز	→2	savaş	سُوشَر	→350
saña	سَاكَا	→30	sever	سُوز	→354

ansuz	أنز	→371	süñük	سوكلا	→2605
sağ	ساغ	→409	siñirler	سيكرلر	→2608
esdi	اسدي	→418	sinede	سينده	→2618
saçulırdı	ساچلردی	→473	sucı	سوخ	→2784
süñük	سوكلا	→665	saçardı	چكردی	→2822
sürülüb	سورولن	→748	sıçradı	چكرا دی	→5430
sac	ساغ	→824	saçındağı	چكنداغی	→5453
sudan "ülke ismi"	سودن	→1117	söyünüb	سوزنوب	→5969
ısuz	ايز	→1289	secmezdi	چكمزدی	→6714
sevdayıla	سودایله	→1580	selcuk	سلجوق	→7076
sakla	ساقلا	→1603	sağışda	ساغیשה	→7256
sevmiş	سومش	→1634	sönince	سونینجه	→7257
sürdi	سورد	→1639	sürü	سوز	→7262
yasadı	یاساد	→1734	sögüt	سوکوت	→7584
sıga mı	سیغمی	→2175	sokub	سوقت	→7649
sekiz	سکیز	→2297	sıçrayub	چکرایوب	→7785
seksen	سکسن	→2369			

4.11. Zel ile yazılan kelimeler:

gögüzi	→6126	گکو ذیری
--------	-------	----------

4.12. Be ile yazılan kelimeler:

biñ	بلا	→6	debmiş	دبمش	→697
bir	بی	→7	görbeyse	گربیشه	→1157
bigi	بیگی	→17	qobdı	قبد	→1191
tohrağdan	ظهر قدن	→46	kirbükleri	کربکله	→1410
bislenür	بسنور	→105	öpüben	اویوبن	→1681
tohtolu	طبتلو	→429	büt	بتن	→1683
qobdı	قبدیری	→557	kabuñdan	قابوگدن	→1866

qablanlaruñ	قَبْلًا نَلْرُود	→2130
diken	دِيكِن	→2132
bişürme	بِيشُرْمَه	→2483
yaprağın	يَهْرُغِين	→3300
beş	بَش	→3310
balıq	بَلَق	→9380

bütler	بُتْلَر	→5967
barmağıla	بَرْمُقِيلَه	→6356
alb	آلَب	→7569
ibsala	اِبْسَلَه	→7652
yabdı	يَبْدِر	→7769

4.13. Pe ile yazılan kelimeler:

pes	پِس	→33	yaprağıñ	يَهْرُغُل	→4021
pencesi	پَنْجِسِي	→388	pes	پِن	→4024
kopar	قَوْبِير	→870	taparlar	طَبِرْلَر	→6130
topraq	طَبِرْغ	→1269	kapuya	قَابُويَه	→6306
öpüb	اوپُب	→3105	yaprak	يَهْرُق	→8414

4.14. Nazal nun (ñ) ile yazılan kelimeler:

biñ	بِن	→6	neng	نَنْد	→1149
aña	آنَا	→8	karañu	قَرَاكُو	→2186
taña	طَانَا	→29	yüñin	يُوْنِين	→2225
añlamadın	اَنْلَا مَدِين	→113	kalıñlığı	قَالِكْلِيغ	→2363
diñleriseñ	دِيْلَر بِلْد	→154	süñük	سُونُك	→2605
deñizden	دِيْزِدِيْن	→220	siñir	سِيْغِر	→2605
teng	تَنْد	→352	iñildiyle	اِكْلِدِيلَه	→2811
beñzer	بِيْغَزِر	→362	añariben	اَنْرِيْبِن	→2896
yaña	يَانَا	→379	kañlıya	قَالِيَه	→3003
soñra	سُونْرَه	→600	hadeng	حَدَنْد	→3147
yañlış	يَانْلِيْش	→818	deñizde	دِيْزِدِه	→3245
yañağı	يَانْغِيْغ	→922	añararu	اَنْرُو	→3961
tañrı	تَنْرِر	→988	yiñi	يِيْغِي	→4322
öñdin	اُونْدِيْن	→1145	soñ	سُون	→4646

öñdin	اؤڭدىن →5168	yaluñuz	يالوڭۇز →5433
soña	سۇڭا →5168	yañış	يىڭىش →5794

5. BİR DEN FAZLA İMLA İLE YAZILAN KELİMELEER:

aña	اڭە →193, اڭە 1041	degül	دەڭۈل →67, داڭل 2200,
anı	اڭن →317, اڭن 908, اڭن 951	diyü	دەيۈ →313, دەيۈ 314
ayak	ايوق →664,	döker	دۈكەر →863, دۈكەر 1128
aygü	ايغۇ 1530, 2272	dörd	دۈرد →689,
balıq	بالوق →337, بالوق 3380	dört	دۈرت →1825
bêş	بەش →354, بەش 355	durur	دۈرۈر →135, دۈرۈر 295
bir	بىر →621, 623	dut	دۈت →282, دۈت 406
boyun	بۇيۇن →1952, بۇيۇن 7722	dutma	دۈتمە →185, دۈتمە 674
coğ	چوقۇغ →2457	dünya	دۈنيا →348, دۈنيا 373
çok	چوقۇ →331, چوقۇ 347,	gendü	گەندۈ →67, 70, گەندۈ 912
çöh	چۈنخ 790	girü	گىرۈ →139, گىرۈ 201
dahi	دەخ →122, دەخ 126, دەخ 330, دەخ 1180, دەخ 2032	gişi	گىش →117, گىش 351, گىش 710
		göñül	گۈنۈل →95, گۈنۈل 1205

güneş	كُنْش →183,	toğrı	طغری →854,
	كُونْش 1240		طغری 893,
iki	ایکی →59,		طغری 4695
	ایکی 628,	toğru	طغری →981,
	ایکی 620	toğuz	طغری →1987,
ilçi	ایچی →993,		طغری 6966
	ایچی 4703	tolu	طولو →95,
kamu	قامو →60,		طولو 471,
	صمو 168		طولا 4381
karavaş	قارواش →1051,	toprağ	طبراغ →1269
	قارواش 2096	toprak	طبراغ →2311
kızıl	قیزل →2227,	yalan	یالن →2846,
	قیزل 4676		یالن 4700,
kimi	کیمی →1201,		یالن 7995
	کیمی 1201	yaluñuz	یا لکوز →1926,
ķuru	قور →1790,		یا لکوز 5433
	قور 7778	yaña	یننه →666,
oğlan	اغلن →193,		یا نه 2120,
	اغلن 6157		یا که 2161
omuzında	اموززیده →5218,	yarın	یارن →406,
	اموززیده 5218		یارن 1476
saña	ساکه →108,	yavuz	یاوز →351,
	ساکه 136		یاوز 782,
söyle	شویه →230,		یاوز 1419
	شویه 236	yigid	ییکر →5460
şöylekim	شویه کم →122,	yigit	ییکن →1025,
	شویه کم 1607		ییکن 5334
tobrağ	توبرا →2103,	yog	یوغ →211,
	توبرا 3037		یوغ 1859

yok	يُوَوُّ →658, يُوُوُ 1282	yoldaşı	يُوُوُلْدُ شِرِّ →2, يُوُوُلْدُ شِرِّ 3199
-----	------------------------------	---------	---

6. DİĞER ÖZELLİKLER

6.1. Tamlamaların Yazılışı:

Tamlamalarda tamlayan ünlü ile bitiyorsa tamlama ünlüsü harake ile yazılmakta, eğer tamlayan ünsüzle bitiyorsa tamlama ünlüsü yazılmaktadır.

derd-i eyyûb	دردِ اَيُّوبِ →57
hâlik-ı kevneyn	خَالِقِ كَوْنَيْنِ →81
küncîd-i dâne	كُنْحِيدِ دَانِهْ →81
sayd-ı ejdehâ	صَيْدِ اَزْدِهْمَا →1135
kuvvet-i neşv ü nemâ	قُوْوَتِ نَشْوِ وَمَا →2684
hurmâ-yı ter	حُرْمَايِ تَرِّ →84

6.2. “u”, “ü” Bağlama edatlarının yazımı:

İki ismi bağlayan “u”, “ü” ünlüleri harekelerle gösterilmektedir.

âb u gilden	آبِ وَاكْلِدِنِ →81,
zâr u peşimân	ذَارِ وَاپَيْشِمَانِ →278,
sayd u atlanmak	صَيْدِ اَتْلَانْمَا →533

6.3. Vasıl İşareti:

Veze gereği imâle okunacak kimi yerlerde müstensih vasl (و) işareti kullanılmıştır.

ki ol	كِهْ اَوَّلِ →33,	ki ide	كِهْ اَيْدِهْ →578
ki irâna	كِهْ اِرَانِهْ →319,		

6.4. Şedde:

Çift ses ünsüz okunacağı zaman şedde kullanılmıştır.

evvel	اَوَّلِ →85	assı	اَصَّسِ →1418,
-------	-------------	------	----------------

tıp طب →2027 gussadan غصّان →338,
issine امّنه →352

Şedde kullanıldığı halde çift ünsüzün tekrar yazıldığı durumlar da görülmektedir:

illerin →382 اللّرن

IV. BÖLÜM

DİLBİLGİSİ

1. SES BİLGİSİ

1.1. Ünlüler

İskendernâme’de ve diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde, bugün yazı dilimizde yer alan a, e, ı, i, o, ö, u ve ü temel ünlülerin hepsi mevcuttur.

Bazı araştırmacılar, bu sekiz temel ünlüye bir de “kapalı e (é)” sesini ilave etmişlerdir. Ancak EAT metinlerinde “kapalı e” sesini kararlı bir şekilde temsil edebilen bir şekil olmamasından dolayı kimi araştırmacılar çalışmalarında bu ünlüye yer vermemişlerdir. İsk.de de bu ünlüyü kararlı bir şekilde karşılayan bir harf yoktur. Bu yüzden bu ünlüye, çalışmamızda yer vermedik. “Kapalı e” ünlüsü EAT içerisinde bir “ağız özelliği” olmalıdır.

EAT’de yer alan ünlülerle ilgili bir başka tartışma konusu ise; EAT devrinde “uzun ünlü”lerin yazılı metinlerde korunup korunmadığıdır. Bu meseleye “uzun ünlüler” bölümünde değineceğiz.

1.1.1. Kapalı e (é) ünlüsünün varlığı meselesi:

Türkçede kapalı e (é)’nin varlığına dair pekçok çalışma yapılmıştır. Bir kısım araştırmacılar; “bil, di-, biş, gice, girü, il, yig” gibi kelimelerin ilk ünlüsünün kesreli ye ile yazılmasını “kapalı e (é)” nin varlığına bir delil olarak kabul etmişlerdir. Metnimizde “kapalı e (é)” taşıdığı belirtilen bu kelimelerin istikrarlı bir yazımı yoktur. Bu yüzden kapalı e’ye yer vermedik.

biş→var yigirmi biş kevâkibden ‘ayân→2427 بیش

biş→bir yanından biş ulu çeşme ~~çışme~~ çıkar→4338 بیش

di→nilüñ uş şerhin didüm râst bil→4343 دیر

di→câm kim dirler aña gîti-nümây→4363 دیر

- gice→irte gice كَيْجِي dimedin pîr ü cüvân→4772
 gice→bir gice düşde görür k'ol nîg-rây→1977 كَيْجِي
 girü→olur anı girü كِير دöndermege muhâl→4776
 girü→ne sebedür kim girü كِير dönüp bozar→6589
 il→gâret oldı il ایل ü yıkıldı diyü şehr→7034
 il→kâla' aldı vü il ایل ü şehr ü diyâr→7178
 yig→soñra gelen öñ gelenden yig يِلر olur→7552

1.1.2. Uzun ünlüler meselesi:

Metnimizde uzun ünlülerin belirlenmesi için herhangi bir işaret kullanılmamıştır. Kelimeler değişik imlalarla yazılmıştır. Bu yüzdendir ki, bazı EAT. metinlerinde kararlı bir şekilde devamlı uzun ünlüler için kullanılan medli elif veya ötreli elif, İsk.de uzun ünlülerin tespiti amacıyla kullanılmamış olup gelişi güzel kullanılmıştır. Ahmedî'nin diğer eserleri için de uzun ünlüler için herhangi bir değer kullanılmamıştır.⁸⁴ Uzun ünlüye sahip olduğu kabul edilen bazı kelimelerin yazılışı şu şekildedir:

- iki اِيكِي - اِيكِي
 yavuz يَادز - يَادز
 yok يُو - يُو
 yoldaş يُولدَش - يُولدَش

1.1.3. Ünlü değişimleri:

1.1.3.1. i/e değişmesi (i>e, e<i değişikliği bakımından ilk hece):

EAT metinlerinin göze çarpan bir özelliği de gice/gece, ahşam/akşam, to-/doy- gibi kelimelerde görülen farklı yazılışlarıdır. Bu farklı yazılışların sebebi tam olarak izah edilmemiştir. Araştırmacılar bu konuda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir: Müstensihlerin, kopyaladıkları nüshalara kendi ağız özelliklerini katmaları, “olga-bolga devri” diye nitelendirilen arkaik şekillerin yenileştirilmesi, kullanılan veznin uzun hece gerektirmesi...

Ünlülerde ilk hecede ikili kullanım sadece “i” ve “e” seslerindedir. İskendernâme’de ikili kullanımda döneminin pek çok eserine oranla kelimenin ilk

hecesinde “e”li şekiller “i”li şekillere göre daha fazladır. Bugün Türkiye Türkçesi’nde ilk hecesinde “e” ünlüsünü taşıyan pekçok kelime metnimizde “i” ünlülüdür.

Metnimizde e/i meselesinin çift yazılımlı kelimelerde birbirleri ile mukayesesi şu şekildedir:

bin(43)	/	ben(152)	→	“ben”
sin(55)	/	sen(305)	→	“sen”
bize(7)	/	beze-(16)	→	“süsle-“
cimşîd(13)	/	cemşîd(6)	→	“Cemşîd şâh”
cîyhûn (1)	/	ceyhûn (5)	→	“Ceyhun nehri”
giy- (6)	/	gey- (9)	→	“giy-“
hîrgîz (25)	/	hergîz (71)	→	“asla, katiyyen”
imîn (7)	/	emîn (9)	→	“güvenilir kimse”
it (2)	/	et (3)	→	“et”
iv (10)	/	ev (11)	→	“ev”
niden (1)	/	niden (6)	→	“sebeb”
yer (4)	/	yir (390)	→	“yer”

Bugün ilk hecesinin ünlüsü “e” olduğu halde, İskendernâme’de “i” olarak geçen kelimeler şunlardır:

- bil→dudı anı biline degin zemîn→6248,
 bini→söz ögerem bini ögmezem saña→58,
 bisle→bisleseñ yüz yıl yılanı şehd ile→387,
 bislen→bâgda bislenür ağac ki ola cüvân→344,
 biş→biş deñizüñ her biri andan çıkar→3664,
 bit→ol ağacda bir ‘aceb yimiş biter→3301,
 biyin→yara geçdi biynisin tîr-i hadeng→2897,
 bize→gendüzünü bizeme eyle kim behâr→3993,
 bizek→kamu nesne bizegidür iy hakîm→1,
 bizen→gendü mi bizendi sakf-ı lâciverd→70,

- cîb→ eblehidi bisledi cibinde mâr→1237,
 cimşîd→ söz nedür 'arz it yürek cimşîdine→1338,
 ciyhûn→gözlerüm bu verdile ciyhûndur→4213,
 di→ didi âh itme anañ işitmesün→1419,
 dimâg→ ol dimâg içinde dutmuşdur maķâm→2700,
 dir→ kuş konan yirlerde taş dirdiler→3502,
 diril→ katına dirilmişidi cümle sind→2860,
 dîv→ âdemiseñ dîvi hergiz esleme→3695,
 iş→ cenge hayli melâyik aña iş→260
 firişte→ bir firişte indi gögden yire tîz→4189,
 firişteh→ bir firişteh dañ anda gördi ol→6410,
 gice→ gice gündüz kim gelibenüñ gider→3719,
 giçi→ giçi kardeşe itdiler anlar hased→5329,
 girü→ hâkdan olan olur hem girü hâk→5370,
 hirciz→ mihri yok hirciz velî çok anda kañr→7136,
 ilçî→ didi ilçî virib ki iy nâm-ver→993,
 il→ rûm ilinüñ hem dañi leşkerlerin→1140,
 ilt→ yohsa iltem ol diyâra bir sipâh→2017,
 imîn→ öldür anı tâ ki imîn olasın→3456,
 ir→ kimsenüñ hergiz irmez aña eli→3487,
 iriş→ oraya irişdi hem tamgâc şâh→3577,
 irgür→ mısrdan magrib zemîne irgüre→4532,
 irte→ irte gice 'işrete sâz eyledi→5374,
 işid→ ola kim çün sen anı işidesin→6059,
 it→ ilik ü süngük tamar it ü deri→665,
 it→ çıkdı biñ pâre it ile biñ 'ukâb→3501,
 it→ yire gögden itdi hak rahmeti nüzûl→6094,
 iv→ gendü ivinde nihân kıldı anı→5186,

ivme→ ivme kim ivmek nedâmet getirür→760,
 ivmek→ ivme kim ivmek nedâmet getirür→760,
 iy→ yazdı kim iy hüsrev-i pîrûz-baht→804,
 lâk→ lâk başaramayacak hak baş yiter→4397,
 lâki→ lâki peyveste bu tedbîr-i beden→973,
 lâkin→ kıl tevâzu‘ lâkin itme ol kadar→874,
 milk→ düşdi bir milke dahi kâvûs şâh→5504,
 niden→ her niden dirlerise artuk durur→336,
 nire→ bilesin mebde‘ ne niredür ma‘âd→8748,
 nirede→ çarh kande yir nirede bilmedi→5506,
 nireden→ dürlü dürlü niredendür bu sıfat→2215,
 nireye→ nireden nireyedür gidişleri→2475,
 nîşe→ nîşe giderür getirür ol bilür→5109,
 nîşter→ hem şehe irişdüginde nîşter→1622,
 sini→ sini biz ol mülke server eyledük→994,
 vir→ nola bir cân virseler iki cihân→1650,
 viribi→ cân dilerem viribiyem tuhfe saña→1649,
 virmeklik→ hâdime virmeklige anı buldı râh→1628,
 yi→gendüsi yâre yiyüben düşdi süst→1763,
 yidi→ kim yidi iklîme oldı pâzişâh→5160,
 yidil→ bir kılıyle yidilür çünkim kele→323,
 yidür→ yi yidür mâluñı kim mâr olmasun→778,
 yig→ yok durur serverlere andan yig iş→5927,
 yigser→ oldı tozdan gün yüzi yigser siyâh→5338,
 yigsere→ hem cenâh u kalb u dahi yigsere→1726,
 yimeklik→ tama‘ yimeklige muhtâcıdı→5499,
 yil→ hurmenini yil ala mıydı ‘aceb→3995,
 yil→ bunda gişi nide yügürüp yile→5976,

yilt→ nefis kim sini yiltür külhene→562,
 yim→ ol tevûgı yimince olmadı→1010,
 yimiş→ ol agacda bir ‘aceb yimiş biter→3301,
 yiñ→ dahı hırsın yiñemez ol nâm-ver→4675,
 yiñi→ yiñi sanma eski durur bu cihân→4322,
 yir→ âhiretde yiri olur dâr-üs selâm→4015,
 yir→ her gişi kim zehri yir derhâl ölür→1717,
 yir→‘âkil ol kim bunu añmaya yire→5834,
 yirin→ yogına yirinme kim budur tarîk→4824,
 yiryüzi→ dirliği yiryüzünüñ server olur→5129,
 yit→ tâc u tahtuñ yitmeye dahhâk-vâr→5308,
 yiter→ mîr süleymandan bugün ‘ibret yiter→5741,
 yitür→ kullıguñ yirine yitür ol samed→4011,

Sonuç olarak; metnimiz ilk hece bakımından “i” ünlüsünün yanında olmasına karşılık ikili yazımda “e” ünlüsünün tarafındadır.

1.1.3.2. a / e değişmesi:

TT.’de “y” sesinin inceltici etkisiyle “yeşil” olan kelime⁸⁵, metnimizde altı yerde geçmektedir.

yeşil: birisi dir saru vü biri yeşil→2227, gâh saru gâh gög ü geh yeşil→3745, ol yeşil yaş yabragı bu bād-ı serd→4018, bizedi anı yeşil saru benefş→5277, yeşil u saru kızıl âl u benefş →7241, ol ider yaş u yeşil agacı nâr→7927,

İsimleri olumsuz şekle sokan “degül” kelimesi de ET.’de “tağ ol” dan gelmiştir: öliye kimse vefâ kılmış degül→378, öliyçün kimsene ölmüş degül→378,

1.1.3.3. e / ö değişmesi:

İsk.’de “Belgesiz sıfat” veya “Belgesiz zarf” olarak kullanılan; “şöyle”, “böyle” kelimelerinin ilk ünlüsü “ö” olduğu halde, “öyle” kelimesinin ilk ünlüsü “e” iledir.

⁹⁸ M. Özmen; Ahmedî Daî Divanı, s.300.

eyle: kim bitübdür eyle kim yirden nebât→5080, rüstem eyle itdi kemândan okı cüst→5698, eyle kırdı anları ol nam-ver→6901, ki iktizâ eyle iderdi rûzigâr→7106, böyle kesilmezdi başı eyle bil→7211, eyle takdîr itdi hak ‘azze ve cell→7592,

Bugün TT.’de “gövde” olarak telaffuz edilen kelime metnimizde e’li biçimiyle geçmektedir. İsk.’de diğer bazı EAT metinleri gibi kelimenin hem e’li hem de ö’lü ikili şekline rastlanmamaktadır.

gevde: ejdehânuñ gevdesin itdi kıyâs→3134, gevde büyükligine itme nazar→3340, gevdeyidi nireye kılsañ güzar→7448, gevdele içinde olmuşıdı nihân→7784,

Arapça “nevbet” kelimesi aslı şekliyle (7 defa) kullanılmıştır.

nevbet: nevbet ile irdi bûkrâta kelâm→803, saña virdük nevbeti iy nîk-nâm→1280, tutdı şâh iskender anuñ nevbetin→1950,

1.1.3.4. ı / a değişmesi:

İki örnekte rastlanmıştır:

agaç < yıgaç : hem agaçlar secde iderlerdi aña→6136

agla- < yıgla-: çünkü aglardı gicelerde resûl→6440,

1.1.3.5. ı / i değişmesi:

ET: de “inan-“ olan fiil kökü, bu dönemde “inan-“ şekline girmiştir. Metnimizde 17 defa kullanılmıştır.

inan-: kavline inanma ki olur nâ-dürüst→3717, inanub ‘ahdına magbûn olmagıl→4978, sâde olub kimseye inanmagıl→7218,

1.1.3.6. u / ı, ü / i değişmeleri (düzleşme):

EAT. döneminde kelimeler “yuvarlaklaşma” temâyülünde iken bazı kelimeler ise, bu devirde düzleşmişlerdir. Bu düzleşme hadisesi; genellikle ET.’den BT.’ne geçiş sürecinde ğ/g seslerinin düşmesi sonucu oluşmuştur.

Kendisi de aslında bir “Gösterme edatı” olan “uş” ile birlikte ona ilave “bu” zamirinin birleşmesiyle⁸⁷ oluşmuş “işbu” kelimesinde düzleşme temâyülü vardır.

⁹⁹ M. Ergin; TDB, s. 249.

Hem aslî şekil “uş” hem de yeni şekil “işbu” metnimizde yanyana birlikte kullanılmaktadırlar. Görev bakımından aralarındaki fark; “uş” aslî fonksiyonuyla yani gösterme edatı olarak kullanılırken, “işbu” işaret sıfatı olarak kullanılmaktadır.⁸⁸

uş: dururam uş ben yahılınca temâm→25, cem‘ olub sîstâna uş gelür→1729, taşdan uş sürmeyile tûtiyâ→3346, nilüñ uş şerhin didüm râst bil→4343, bini diler uş senüñile gideyüm→5690, kopar uş âhir-zamânda bî-gümân→6142, ben burada yaturam uş hâr u zâr→8448,

işbu: olar işbu dâmile uş sini dîv→140, dimez işbu hûbdur ol nev-cüvân→1267, işbu râyı begenüb mîr ü vezîr→2052, dahi bir hayvân var işbu suda hem→3350, ‘akl işbu ‘ukdeyi hal kılamaz→5150, işbu hâliyle otuz yıl ol temâm→7165, kalır hayrân işbu söze şehriyâr→8072,

ET.’de “üçün” şeklinde bulunan edat, EAT’de ilk ünlüsü düzleşmiş olarak yaşamaktadır:

içün < üçün: mülkiçün zâr olmayaydı isfendiyâr→1077, buldı hakdan ol fenâyiçün bekâ→8143,

Bir istisnaî kullanım “gönül” kelimesi için geçerlidir. “Gönül” kelimesinin bir yerde “gönül” şekline girdiği görülmektedir. Bu hususa, Ahmedî’nin diğer eserlerinde daha çok tesadüf edilmektedir⁸⁹:

gönül: kim gönüller meyl ider cândan saña→32, kamu gönüllerde tutar ol makâm→896, bu kamusın gönül içindedir nihân→4665, aña virilen gönül şâd olmadı→4811, ol gelenlerle gönül berkitdi ol→7583,

gönül: rûşen ider gönül şöyle ki âyine→2194,

1.1.3.7. o/u, ö/ü değişmesi:

Türkçe’deki bazı ilk ünlüsü yuvarlak olan seslerin EAT’de hangi yuvarlak ünlüyü taşıdığı tam tespit edilmemiştir. Esasen kullanılan alfabe de bu meselenin çözümü için bir fikir vermemekte, böylece: “bogaz”, “büyü-”, “büyük”, “buzagu”, “uğra-“, “güzel”, “oyun”, “uyan-“, “yürü-“, “usan-“ gibi ilk ünlüsü yuvarlak ünlü

¹⁰⁰ Türkiye Türkçesi’nde “işbu” sadece resmî yazışmalarda kullanılmaktadır.

¹⁰¹ M. Akalın;AD, s.34.

olan kelimelerin bu şekilde metinde geçmelerini, Prof. Dr. Mecdut Mansuroğlu Rumeli şivesinin İstanbul ağızına olan tesirine bağlamaktadır.⁹⁰ Bu kelimelerin okunuşlarında yukarıdaki şekiller tercih edilmiştir.

1.1.4. Ünlü uyumları:

1.1.4.1. dil uyumu:

İncelik-kalınlık uyumu Türkçenin her devresinde sağlamlığını koruduğu gibi EAT.'de de sağlamdır. Öyle ki bugün TT.'nde dil uyumunun dışında kalan bazı kök ve ekler EAT.'de büyük ünlü uyumuna bağlı idiler. Örnek olarak bugün “anne”, “elma”, “hani”, “hangi” gibi kelimeler sırasıyla “ana”, “alma”, “kanı”, “kanı” şeklinde dil uyumuna bağlıydılar. Metnimizde de bu kelimeler dil uyumuna uygun aslı şekillerini muhafaza ederek kullanılmışlardır.

Ekler içerisinde ise, bugün TT.de dil uyumunun dışında kalmış bulunan “-yor”, “-(ı)ltrak” ekleri metnimizde yer almaz. “-ki” aitlik eki dil uyumuna bağlıdır: (mevsümdeki, burundağı, zamândağı, saçındağı, andağı g.b.) “-layın/-leyin” eki bir örnekte (sencileyin) ince ünlülerle geçmekte ve dil uyumuna uygunluk göstermektedir⁹¹. “-daş / -deş” eki metnimizde iki örnekte bulunmaktadır: “yoldaş” ve “kardeş”. Sadece TT. ile paralel olarak i- fiilinin zarf-fiil şekli “iken / -ken” uyum dışında kalmıştır. (yudarken, âdemîken, otururiken g.b.)

Dil uyumunun sağlamlığı kendisini Arapça ve Farsça kelimelerde de göstererek onları Türkçe'nin söyleyiş ahengine sokmuştur.

1.1.4.2. dudak uyumu:

EAT.'nin en karakteristik özelliklerinden birisi de ünlülerde mevcut olan dudak uyumsuzluğudur. Pek çok kelime ve eklerde görülen bu uyumsuzluğun çeşitli sebepleri vardır. Bazı uyumsuzluklar ET.'den beri görülmekteyken, bazıları da bu devirde ortaya çıkmışlardır. İsk.'de dudak uyumunun kelimelere yansması şu şekildedir:

¹⁰² Sencileyin iki defa metnimizde kullanılmıştır:3326, 8445.

a) Dudak uyumuna giren kelimeler:

bogaz→4773, boyan→1770, boynuzlu→3899, bölük→7588, böyle→2049, buçuğ→2289, bugün→2213, bunca→1819, burna→6922, burun→3915, buyur→3249, buzagu→456, cüvân→66, çözü→4185, çürü→1269, dolan→3447, dönder→1562, döndür→3273, döşeg→6127, dutul→3313, duzâh→6865, düket→1950, düken→2452, dürlü→1488, düşür→4043, düzed→2596, düzdür→3001, furât→2102, furkat→1407, fursat→719, gögürd→3743, gögüz→2177, gönül→1798, göster→3377, götür→1487, göynüklü→2803, gözed→1487, gözğü→2199, gündüz→3405, kocal→5460, köhne→7019, koku→3352, korku→409, kurdur→3248, kurşun→3493, kuru→1790, kuyu→3476, küyüklü→1470, nöbet→7068, nöker→1157, ocag→4761, ogul→4720, oguz→7065, okşamag→4517, okut→1689, ora→3483, orta→2584, orug→1357, öğred→2048, ögüt→4799, ögüz→3126, öküş→8477, soñra→1255, soñucu→6764, sovu→3394, söğüt→7584, söyle→1701, söyün→5969, süngük→2605, sürme→3346, sürü→7162, şöyle→3729, toğan→1032, togru→3212, toksan→2379, tolu→1560, toñuz→8457, toprak→2311, toptolu→3516, tutag→1697, tübbüt→3510, ugra→3401, ululuk→3732, ulus→3870, umac→1369, ulu→1050, usan→5289, uyhu→955, uyku→2028, uzad→1521, üngürüs→7629, ürgeñ→3540, üşele→5527, üvez→7842, yohsa→4670, yohsul→1921, yokaruben→1811, yoldaş→3199, yöre→2313, yumşak→4788, yüce→3299, yükled→5647, yüreg→1648, yürü→2026, zübân→4046,

b) Dudak uyumunun dışında kalan kelimeler:

ahıcuk→7433, altun→46, alu→1050, aru→95, ayu→2130, ayru→1831, ayrukısı→2831, ayruhsı→5360, ayruğ→913, bellü→2371, belür→3365, berkütdür→3123, bilecüg→7589, bişür→2483, boyun→1503, bulit→2869, burıl→1596, cisüm→211, çetük→3262, çürü→3080, degül→67, degşür→7317, delü→1165, demür→3121, devşür→4822, dilkü→8030, dökil→4612, dükeli→7052, düriş→3949, dürüt→2155, engüriye→7693, eyü→351, eksük→2264, ertugrul→7569, ertugrul→7586, gendü→67, getir→2545, girü→1214, gizlü→3753, gögercin→6233, ilerü→1214, ırgür→4532, kamu→1526, kapu→2587, karañu→2186, karnful→3419, karşula→1179, kaygu→1636, kayur→1144,

kirpük→1410, kokıla→1717, kumrı→1886, kurı→4612, kuyı→3474, mogol→7541, neçün→3355, nedür→1524, nâzügerek→452, okı→1746, saguçı→6618, sanduk→3144, saru→2227, sayruluk→1010, selçuk→7076, sevgü→3729, sevü→6267, suvarıl→7532, sürin→5526, şeftâlü→3811, tamu→5202, tanuk→7234, tavug→1010, tapdur→5603, tapu→1800, tatlu→3357, togrı→1915, tokın→2212, toklıg→3191, uğrı→2501, unıd→1480, urıl→1596, uyanuklık→3229, ürkit→1219, yalgun→5677, yavuz→351, yağmur→3755, yılduz→498,

EAT.'de bazı ekler devamlı olarak uyum dışında kaldığı halde bir kısım eklerin uyuma girdiği gözlenmektedir. EAT.devri metinlerinden olan İsk.'de dudak uymunun yapım ve çekim ekleri üzerindeki görüntüsü şu şekildedir:

yuvarlak ünlü alan yapım ve çekim ekleri

a) ünlüsü aslında yuvarlak olan ekler:

-up/-üp, -uban/-üben zarf-fiil eki:

ET'deki -p zarf-fiil eki'nden gelişerek, önündeki yardımcı sesi bünyesine katmakla iki sesli bir eke dönüşmüştür. EAT'de -p ünsüzünün tesiriyle hep yuvarlak ünlü taşımış, ancak EAT'nin son zamanlarında düz ünlü taşıdığı örnekler mevcuttur. Ek, metnimizde hep b'li olarak yazılmaktadır.

bulup→196, aňup→551, olup→4206, kopup→5058, varup→6012, çıkup→6247,

dönüp→339, idüp→729, yürüyüp→1114, gidüp→4954, söyünüp→5969, gelüp→5973, düşüp→6111, irişüp→6230, sürüp→6243, çeküp→7029, görüp→8645,

oturuban→381, uruban→6084, açıluban→6128, yatuban→6219, buluban→6227, oluban→6265, sokuban→7597, varuban→8394,

görüben→514, yürüben→516, getirüben→1061, diyüben→1216, yiyüben→1280, virüben→2239, öldürüben→6220, değşürülüben→6446, irişüben→7700, isdeyüben→8450,

Ekin düz ünlü taşıdığı örnekler şunlardır:

kaçıp→1223, alıp→2436, varıp→2649, uçıp→3258, saçıp→3272,
bakıp→3283, kalıp→4322, yatıp→5030, arıp→5503,

virip→993, girip→1363, yücelip→1868, gelip→2421, dirip→2505,
esip→4996, giderip→5566, geçip→5579, düşip→5709,

-duk/-dük sıfat-fiil eki:

ET'den beri daima yuvarlaklığını koruyan ek, bu halini EAT'de de devam ettirmiştir.

yıkmaduk il ile şehir→7130, yidükleri ta'âm→3282, didükleri kelâm→3286,

-dur/-dür- ettirgenlik eki:

ET'den EAT'ne kadar daima yuvarlaklığını devam ettiren eklerden birisi de -dur- / -dür- faktitif (ettirgenlik) ekidir.

tolduralar→1747, öldürel→1747, yidürmeye→2084, döndüre→2123,
indüre→2123, urdurup→2161, bildürdi→2215, düzdürdi→3001, yağdurur→3024,
kalduramaz→3079, berkütdürdi→3123, atduran→3186, kurduurdi→3248,
saldurdi→3497, basdurup→4174, kırdurdi→4174, çekdürdi→5040,

-ur/-ür- ettirgenlik eki:

ET'den EAT'ne kadar daima yuvarlaklığını muhafaza eden eklerdendir.

irürdi→1905, düşürdi→2018, bişürme→2483, savurdi→2957,
irürürdi→2995, geçürürlerdi→3426, yitürmez→4352,

-gür- ettirgenlik eki:

ET'de olduğu gibi EAT'de de yuvarlak vokallidir. İşlek bir ek değildir.

irgüre→4532,

-sun/-sün, -sunlar/-sünler emir kipi:

ET devresinde -zun/-zün; -sun/-sün; -çun/-çün şekillerinde olan teklik üçüncü şahıs emir eki Batı Türkçesi'nde -sun/-sün şeklini tercih etmiştir.

olsun→308, olmasun→713, bulmasun→1234, mansun→2116, kılsun→3931,
kalsun→4261, kalmasun→8239, aldamasun→8336, arınsun→8664,

görsün→446, bilsün→450, düşmesün→827, irmesün→845,
gelmesün→1098, itsün→1274, isdesün→1309, gitsün→1329, virmesün→1902,

eylesün→2064, göstereün→2083, düritsün→2155, düşmesün→2168, dönsün→3968, idebilsün→4310, girmesün→4376, geçmesün→4803, getürmesün→7867, neylesün→8595,

-dur/-dür bildirme eki:

ET'de ki tur- fiilden gelen 3. şahıs bildirme eki -dur'un yanında ekleşmemiş şekli -durur yan yana daima yuvarlak vokalli olarak kullanılmaktadır.

oldur→1429, lâıkdur→1649, vardur→1993, budur→2226, yıldur→2446, adıdur→3291, yokdur→4709, oğludur→5079, toludur→6199, kahrdur→6748, olardur→7370,

derddür→45, gündür→931, bizdedür→2009, gerekdür→2010, nedür→3254, bellüdür→4616, işidür→6459, nicedür→6490, habercidür→7823, böyledür→8289, gerçekdür→8713,

yoh durur→31, ol durur→658, yok durur→1881, taglar durur→3667, işbu durur→5111, çok durur→6458, böyle durur→7136, gerekmez durur→7206, öküş durur→8477,

söz dürür→59, göz dürür→1400, bir dürür→2738, degül dürür→3996, yıl dürür→5357, yig dürür→7080,

-gu/-gü, -ku/-kü fiilden isim yapım eki:

Daima yuvarlak vokalli olan ek, hemen hemen Türkçe'nin bütün tarihi devirlerinde pek az örnekte kullanılmıştır.

kaygu→6625,

-suk fiilden isim yapım eki:

İşlek değildir.

eksük→2264,

b) ünlüsü sonradan yuvarlaklaşan ekler:

-(u)m/-(ü)m, -(u)muz/-(ü)müz iyelik eki:

ET'de hem düz hem yuvarlak ünlü taşıdığı halde, EAT'de sadece yuvarlak ünlü taşımaktadır. Taşıdığı ünsüzün dudak ünsüzü olması da bunda etkindir.

bizüm işümüz →108, cânumuz→1152, pâzişâhumuz→1156, serverümüz→1158, kıssamız→4931.

-(u)ñ/-(ü)ñ, -(u)ñuz/-(ü)ñüz iyelik eki:

ET'de ünlü uyumuna bağlı iken, EAT'de de sadece yuvarlak ünlüleri tercih etmiştir, Bunda da ekin, 1. Şahıs iyelik eklerine benzetilmesi ve devrenin yuvarlak ünlülü eklerden yana olması etkindir.

yüreklerüñüz→1143, gereklüñüz→4510.

-uñ/-üñ, -nuñ/-nüñ genitif eki:

ET'de ünlü uyumuna bağlı olan ek, EAT'de ñ'nin tesiriyle yuvarlak ünlülü olmuştur. Bu yuvarlaklaşmada 1. şahıs iyelik eki -m'nin de tesiri olabilir.

cânlaruñ→44, yağmuruñ→1592, kuşuñ→2456, ejdehânuñ→3134, kamusunuñ→3250, varlığınıñ→4472, cibirüñ→4516, hafîlüñ→5516, taybenüñ→6260, vezirüñ→7193, mekkenüñ→8181, ahmedînuñ→8312.

-lu/-lü isimden isim yapım eki:

ET'de -liğ/-liğ, -luğ/-lüğ şeklinde ünlü uyumuna girmiş şekilleri mevcutken EAT döneminde ekin sadece yuvarlak ünlülerini görebiliyoruz. Ekin bünyesindeki -ğ ünsüzünün Batı Türkçesi'ne geçerken düşmesi sonucu ekin yuvarlaklaşmasına tesiri olmuştur. -lu/-lü ekinin vokali vav ile yazılmaktadır.

yaşlu→29, başlu→29, bağlu→765, kutlu→1151, adlu→1211, kanlu→1573, cânlu→1699, yazılıydı→1835, başlu→2710, kanatlu→3258, tatlu→3357, vefâlu→3573, saklu→3797, boynuzlu→3899, burunlu→3919, cerâhatlu→4133, ayaklu→5526, atlu→5557, korkulu→6223, bahtlu→6824, uslu→7144, hayrlu→7302, yapılu→8062, altunlu→8544,

iki dürlü→118, gizlü→135, örtülüdür→135, dütlü→226, halellü→1069, yirlü yirine→1296, küyüklü→1470, gereklü→1619, iki dillü→2846, iki yüzlü→2851, sevgülü→5346, payelü→6386, heybetlü→6411, sa'âdetlü→6710, zî-devletlü→7739, kudûretlü→7948,

-suz/-süz isimden isim yapım eki:

Ünlü uyumunun dışında kalan bu ek, -lu/-lü isimden isim yapım ekinin tesiri ile ve benzeşme suretiyle daima yuvarlak vokal taşımaktadır.

ansuz→371, râysuz→938, kohusuz→1453, 'adlsuz→1964, mekânsuz→2218, başsuz→2710, yilansuz→3280, vefâsuz→3573, 'aklsuz→3924, tâ'atsuz→4008, boyasuz→4021, bularsuz→4502, bekâsuzdur→4809, ısuzdı→5230, korkusuz→5251, susuz→6341, istihkâksuz→6679, cânsuz→7490, ogulsuz→8638,

müddetsüz→614, meşveretsüz→763, edebsüzlere→784, siyâsetsüz→861, cengsüz→1781, bâdesüz→1937, habersüz→2212, 'ilmsüz→2635, ikiliksüz→2848, belürsüz→3021, çâresüz→3150, töhmetsüz→3816, fikrsüz→4408, emrinsüz→4570, sensüz→4725, meliksüz→5124, nihâyetsüz→7391,

-dum/-düm Görülen geçmiş zaman eki:

Görülen geçmiş zaman 1. tekil şahıs eki bünyesindeki dudak ünsüzü -m'nin tesiriyle yuvarlak ünlü taşımaktadır. Ekin ünlüsü daima ötre ile yazılmaktadır.

oldum→37, sınadum→820, yandum→1595, kodum→1853, buldum→2228, ugradum→3742, kaldum→4802, kıldum→8729, konukladum→8751,

irdüm→27, geldüm→274, getürdüm→283, didüm→647, gördüm→820, eyledüm→1042, bilmedüm→1587, yidüm→1595, irişdüm→2480, yitürdüm→3742, itdüm→4551, işitdüm→4826, virdüm→4931,

-duñ/-düñ, -duñuz/-düñüz Görülen geçmiş zaman eki:

Görülen geçmiş zaman 2. Tekil ve çoğul şahıs ekleri de yuvarlak ünlü taşımaktadırlar.

olduñ→205, okıduñsa→217, kalduñ→226, sanayduñ→329, urduñ→1791, dutduñ→2763, bulmaduñ→4559, alduñ→5029, olmaduñ→8041, almaduñ→8396, bulmaduñ→8396, bildüñse→237, gördüñ→422, didüñ→1320, işitdüñ→2595, sevdüñ→3687, içdüñ→8032, yimedüñ→8536, dımedüñ→8536, öğretdüñ→8578, isdedüñ→8628, bilemedüñ→8652, kılduñuz→588, koduñuz→589, añladuñuz→592, olduñuz→3520, dutduñuz→8381,

bildüñüz→588,

-du(k)/-dü(k) görülen geçmiş zaman eki:

ET'de bulunan -duğ/-dük sıfat-fiiline benzeşmek suretiyle yuvarlak ünlü taşıdığı kabul edilmektedir. Ek, daima yuvarlak ünlülü ve ötre ile yazılmaktadır.

kalduk→204, araduk→294, bulmaduk→294, koduk→1281, olduk→4929,
bulamaduk→4929, ugraduk→4930,

eyledük→994, virdük→997, itmedük→1138, irmedük→2082,
görmedük→2082, gördük→4928,

-uz/-üz çokluk 1. şahıs bildirme eki:

Ek, yuvarlak ünlülü ve daima ötre ile yazılmaktadır.

birüz→1774, kimüz→3220, bahr-ı muhîüz →4679, degülüz→6220,

-vuz/-vüz çokluk 1. Şahıs eki (istekte ve şartta):

“Biz” zamirinden çıkarak b > v değişikliğine uğramış ve taşımış olduğu dudak ünsüzünün tesiriyle yuvarlak ünlülü olmuştur.

bulavuz→687, olavuz→1949, kılavuz→8355,

idevüz→3938, işidevüz→4514, idivüz→4737, virevüz→4928,
bilevüz→6117, itmiyevüz→7734,

-uz/-üz çokluk 1. Şahıs eki:

-vuz/-vüz ekine paralel olarak hep yuvarlak ünlülüdür.

tartaruz→2619, yapmışuz→4309, varuruz→8569,

itmişüz→1274, iderüz→1476, eydiserüz→5138,

-alum/-elüm çokluk 1. şahıs emir eki:

ET’de ekin TT’deki gibi sadece düz şekilleri –alım/-elim mevcutken, EAT’de taşımış olduğu dudak ünsüzlerinin tesiriyle yuvarlak ünlüleri daima görülmektedir. İskendernâme’de de ek daima yuvarlak ünlülü ve ötre ile yazılmaktadır.

kılalum→291, sunalum→293, çıkaralum→2786, olalum→7399,
añalum→7547,

idelüm→290, virelüm→293, dürişelüm→1146, yüriyelüm→1153,
eyleyelüm→1160, dönелüm→4619, eydelüm→7545, virelüm→7737,
eyidelüm→8036,

-(u)ñ/-(ü)ñ, -ñuz çokluk 2. şahıs emir eki:

EAT’de çokluk emir şahıs için -ñ/-ñuz kullanılmıştır.

duruñuz→5558, añañuz→7200, saklañuz→8374,

viruñuz→6117, görüñuz→8035,

-ur/-ür geniş zaman eki:

ET’de işlek olan geniş zaman eki -ur/-ür idi. EAT’de diğer geniş zaman ekleri-ar/-er,-r eklerine oranla daha işlektir. ET’de mevcut ekin düz ünlülü şekilleri de olmasına rağmen EAT’de sadece yuvarlak ünlülü şekilleri kullanılmıştır.

dururam→25, yücelür→64, girür→1164, virürem→1788, alur→2002, yürürler →2026, bilürem→2218, eydürler→2218, kılır→2803, eglenür→2663, yakılır→3430, görürler→3533, gösterür→3582, olurlar→3662, eydürem→4227, ayururlar→4263, bozılır→4428, kalur→5922, gelür→5013, bilür →6040, irişür→8419, virür→7348, urur→7663, görürem→8354, yaturam→8448,

-ur/-ür sıfat-fiil eki:

Geniş zaman sıfat-fiil ekinin ünlüsü yuvarlak ve ötre ile yazılmaktadır.

-dukça/-dükçe zarf-fiil eki:

EAT’de görülen zarf-fiil eki de yuvarlak ünlülü ve ötreli yazılmaktadır.

aldukça→1679, açdukça→3142, arturdukça→4102, oldukça→6933,

kesdükçe→1700, dökdükçe→1700, erdükçe→2833, gecdükçe→3530,

itdükçe→4172,

-dukda/-dükde zarf-fiil eki:

Anlam olarak “-dığı zaman” veren bu ek, -dukça/-dükçe gibi -duk/-dük sıfat-fiilinden çıkmıştır.

oldukda→211, kıldukda→384, olmadukda→639, urdukda→2926,
sundukda→3150, çıkdukda→3861, okıdukda→4186, yapdukda→4319,
çıkdukda→5456, olmadukda→5730, kıldukda→6563, saldukda→6646,
bakdukda→7378, aldukda→7625,

itdükde→168, öldükde→379, bitdükde→388, idemedükde→802,
geldükde→955, dükendükde→2453, irdükde→3109, girdükde→4515,
gıtdükde→4947, eyledükde→5190, düşdükde→7634, itmedükde→8179,

-u/-ü zarf-fiil eki:

EAT'de -u/-ü diğer tek ünlü zar-fiil ekleri -a/-e, -ı/-i'ye oranla daha çok kullanılmışlardır.

yügürü→1771, çağırü→3334, yürüyü→4339, gezleyü→5675,
gözleyü→5675, oynayu→5704, aglayu→5725,

-cuk/-cük isimden isim yapım eki:

EAT'nin sonlarında ortaya çıkan bu ek de yuvarlak ünlüdür. İskendernâme'de bir örnekte geçmektedir.

ahıcuk→7433,

-u/-ü fiilden isim yapım eki:

ET'deki -ğ/-g ünsüzlerinin Batı Türkçesi'ne geçerken düşmesi sonucu yuvarlak ünlü taşımıştır.

ölüler→64, örtülüdür→91, girü→597?, yazuyı→628?, ayru→657?,
saru→962?, uyhu→1589?, korhuyıla→5349, sevüsin→6267⁹²,

Ek, bir örnekte düzleşmiştir: öliye→378

-gun fiilden isim yapım eki:

EAT'de uyuma girmiş şekilleri de bulunmakla beraberek, daha çok yuvarlak ünlüdür.

-mur fiilden isim yapım eki:

Sadece “yağmur” kelimesinde görülmekte ve ekin ünlüsü ötre ile yazılmaktadır.

yağmur→963,

-sul isimden isim yapım eki:

Bir kelimedede görülmektedir.

yohsul→1921,

düz ünlü taşıyan yapım ve çekim ekleri**-ı/-i yapma hali:**

¹⁰³ -ğ/-g sesinin düşmediği örneği de vardır: sevgüsin→3729

ET’de ünlü uyumuna bağlı olarak dört şekli de mevcut olmasına karşılık, Batı Türkçesi’nde “ğ” ve “g” ünsüzlerin düşmesi sonucu yardımcı ünlü; ekin fonksiyonunu, tek başına yüklenmiştir.

fenâyı→26, kimesneyi→1219, ârestûyı→1689, dünyeyi→2275, kimseyi→3434, nesneyi→4495, dünyâyı→5016, bursayı→7612, gişiyi→8451.

-ı/-i iyelik eki:

ET’de ünlü uyumunun dışında kalan ek, EAT’de de birkaç istisna dışında yine uyum dışında kalmıştır.

-sı/-si iyelik eki:

Ek, daima düz ünlüdür.

kamusu→114, korkusu→539, devâsı→1810, fazlası→2620, buncası→3387, bekâsı→4821, anası→5247, ağrısı→5249, atası→5670, mihr ü vefâsı→5830, kaygusu→7675,

birisi→115, nicesi→297, cümlesi→1326, müşterisi→1467, gendüsi→2744, çerisi→3005, çevresi→3483, gamzesi okı→4447, lafz u ma’nîsi→5997, gicesi→6519, giçisi→6971, pâzişâhuñ pîşesi→7151, ol mübârek çehresi→8351,

-dın/-din ayrılma hali:

ET’de -dın/-din -tın/-tin şeklinde olan ayrılma hali ekinin dar ünlülü şekli, bulanma ve ayrılma hal eklerinin etkisi ile geniş ünlülü olmuştur.

iki yañadın→1473, yârdın yaña→1561, aşagadın yaña→1811,

ger kulak dutarisañ bendin yaña→898, sizden öñdin yürüyen ben olayın→1145, utana pervindin aña nedür→1379, gülşehdin yaña→1470,

-mı/-mi soru eki:

ET’de ekin yuvarlak ünlülü şekilleri de mevcutken, EAT’de ve metnimizde ek daima düz ünlü taşımaktadır.

gendüde var mı güher→1079, râhat-ı cân mı gerek→1943, fikr kılmaz mı→4674, dahi yir var mı→4897, taht mı var kim yile virmez cihân→5736, kurd u ugri aña koyun mı koya→7362, cânşuz olur mı beden→7490,

gişinüñ cânına yitmez mi elem→410, mülki bilmez mi allâhuñ durur→1071, bilmedüñ mi ki anda yok durur karâr→4560, fûrı sen mi öldürdüñ iy şâh-ı ecel→4567, bâde içen pend mi ider kabûl→7360, gence mi irdüñ kim olduñ pür-ferah→8032, hiç birisi beñzeyiser mi buña→8745,

-cı/-ci (-cı/-çi) isimden isim yapım eki:

ET ve EAT devirlerinde ek, hep dar ünlü taşımaktadır.

ilçi→993, yalancıdur→2845, gemicidür→4987, tamçı→5427?, sagucılar→6462, habercidür→7823, kullıkçıdur→8257,

-lık/-lik, -luğ/-lük isimden isim yapım eki:

ET’de ünlü uyumuna girmiş olan ek,EAT’de de uyuma girme temayülündedir. Bazı araştırmacılar ek, ünlü uyumuna EAT içerisinde girmiş olduklarını ileri sürmektedirler. İskendernâme’de ek, büyük bir oranla sadece düz ünlülere sahipken, pek az örnekte uyuma girmiş örneklerini görüyoruz. Yuvarlak ünlü taşıyan kelime köklerinde bu uyum oluşurken, yuvarlak ünlü taşıdığı halde uyum dışında kalmış örneklerin sayısı da bir fazladır. Bazı yuvarlak ünlülü kelime kökleri de hem düz ünlü hem yuvarlak ünlü taşımaktadırlar.

peygambarlık→810, açlık→3929, yokluk→5117, sûfilık→6465,

‘âsilik→554, birliğine→106, dirliğe→138, irişmekliğe→231, ölmekligidür→1227, virmekliğe→1628, ikiligi→1776, büyükligine→3340, düşmenligi→5050, şirinligi→5859, girmekliğe→6362, dimnelikle→7536, melekliğe→7940,

kullugını→894, togrulugin→6212,

dirilügünde→379, eyülüg→3565,

varlık→209, alçaklık→750, yavuzluk→782, ululuk→784, hoşlık→889, virânlık→1027, pâzişâhlık→1185, zârılık→1413, dünyâlık→2086, şahlık→2126, sınımlık→2553, uyanukluk→3229, bî-hôdlık→3532, vâciblık→3682, burunluluk→3916, üftâdelik→3989, yokluk→3991, aylık→4294, nâdânlık→4420, peşimânlık→4420, râstlık→4609, yağılık→4729, döstlık→4790, yıllık→4896, pâklık→5006, ‘âşık u ma‘şûklık→5320, sultânlık→5785, peygâMBERlık→5813,

olmaklık→5815, ağırlık→6107, şâzımânlık→6159, nerm-hûlık→6515,
yavuzluk→6862, ten-âsânlık→7112, râst-rûlık→7814, insanlık→7940, bî-
vefâlık→8004, gıybet ü yalancılık→8004, hâmûşlık→8010,

kendülikden→235, yigitlik→341, pîrlikde→345, istemeklik→348,
erlik→353, bî-hamiyyetlikle dirlik→353, itmeklik→385, atabeglik→396,
beglik→396, hevşiten-binlik→443, hem-nişinlikdur→461, ikilikde→620,
tîzlik→769, resm-i serverlik→832, rüstemlikile→837, düşmenlik→990,
dimeklik→1318, birlikidi→1623, benlikden→1859, ilçilik→2060,
yimeklikden→2765, ikiliksüz→2848, serkeşlikle→3990, miskînlik→4004, bî-
edeblik→5432, egrilikle→5848, edebîsüzlik→6046, gişilik→7048,
pûzevenklikdur→8005, beşerlikden→8142,

yavuzluk→3565, karañuluk→3653, ululuk→3732, kulluk→4147,
râstlukdur→6944,

eylük→3565, eksüklük→4864,

-ncı/-nci isimden isim yapım eki:

Sıra sayı sıfatlarında kullanılan bu ek, düz ünlülü kelime köklerine düz ünlülü geldiği halde, bir örnekte yuvarlak ünlülü kelime kökünde uyuma girmiştir.

altıncı→2286, ortancı→6974, onıncı→8734,

ikinci→185, üçüncü→960, yidinci→2284, bişinci→2288, dördüncü→2290,

kahuncu→1740,

-ıcı/-ici fiilden isim yapım eki:

ET’de -ğuçı/-güçi ekinden türeyen ekin sonradan baştaki ünsüzlerin düşmesi sonucu ET’deki gibi daima düz ünlülü olmuştur.

yazıcısı→1670, bulıcudur→7237,

idici→4546, çekici→8532,

-l- fiilden fiil yapım eki:

ET’de uyuma girdiği halde EAT’de ek genellikle düz ünlülüdür. Ancak ekin, uyuma girmiş örnekleri de vardır.

sürülür→1752, urlur→1752, dökilen→1831, idilse→1987, kesile→2124, asıla→2124, açıldı→2153, dirilmişidi→2861, yapıladı→3511, kurtıldı→4188, kuruldu→4247, üzülür→4266, dirilüp→5263,

Ekin, yuvarlak ünlü örnekleri de bulunmaktadır:

çözüldü→4185, dutulduğunu→4620, deşürülüben→6446,

-n- fiilden fiil (dönüşlülük) yapım eki:

ET’de ünlü uyumuna sahip olduğu halde EAT’de genellikle düz ünlü şekilleri kullanılmıştır. Ancak yuvarlak ünlü örnekleri mevcut olduğu için bu ek de ET’deki gibi tekrar ünlü uyumuna girme temâyülündedir.

arınmaz→1923, olınmışdur→1987, bezenmiş→2097, tokınur→2212, bağlandı→2549, görüdüğü→2696, deprenmegiçün→2722, yaralanur→2814, sevine→3058, yirine→3058, delinür→3486, urınmak→5036, boyandı→6349, düzinmek→8003,

-ş- fiilden fiil (isteşlik) yapım eki:

Ekin yardımcı ünlüsü daima düzdür.

dutışup→3011, deşürildi→3103,

-dı/-di görülen geçmiş zaman eki:

Görülen geçmiş zaman 3. Telik ve çokluk şahısları hep EAT içerisinde düz ünlü taşımaktadırlar.

buldı→1346, kopdı→1742, irişdi iskender eyle kıldı→2862, buldı→3462, aıladı→4480, buldı→5209, bulmadı→6483, kıldı→7111, bulunmadı→8127,

kodılar→171, buldılar→194, urdılar→1223, yazdurdılar→1430, sundılar→2878, kıldılar→3314, dutdılar→3496, sandılar→4383, kaçdılar→5407, uydılar→6049, komadılar →7130, kırdılar→8464,

itdiler→119, didiler→1137, itdiler→2163, gördiler→3378, girdiler→4603, bildiler→5534, girdiler→6630, sürdiler→7597, yitürdiler→7597, geldiler→8470,

irişdi→32, bisledi→1237, itdi→2397, düzdi→3765, didi→4667, gitdi→5727, irişdi→6347, düşdi→7023, bildi→8014,

-mıŖ/-mıŖ öğrenilen gemiŖ zaman eki:

ET'de ünlü uyumuna girmıŖ iken, EAT'de bu ek daima düz ünlüdür.

almıŖam→26, salmıŖam→26, dutıŖmıŖam→282, olmuŖam →1259,
almıŖam→1603, sanmıŖam→1805, aŖlamıŖam→3195, kalmıŖam→8454,

virmeŖem→277, eylemeŖem→897, görmeŖem→1586, dimeŖem→8333,
gelmeŖem→8444, ekmeŖem→8445, nitmeŖem→8446, söylemeŖem→8741,

olmuŖsın→1351, okumuŖsın→5072, bulmuŖsın→6444, olmuŖsın→8048,

sevmeŖsin→1634, itmeŖsin→5799, olmuŖ→23, kılmuŖ→378, yumuŖ→1678,
yakmuŖ→2810, tutmuŖ→3904, bulmuŖ→4872, baėlanmuŖ→6786, solmuŖ→8353,

depmeŖ→697, görmemeŖ→1390, bitmeŖ→1574, sevmeŖ→2512,
bizetmeŖ→3585, gemeŖ →4316, ürimeŖ→5120, örilmıŖ→6234, düzetmeŖ→8378,
dökilmıŖ→8517, kaderlenmeŖ →8560, yapmuŖsuz→4309, kılmuŖsuz→8399,

itmeŖüz→1274, irmeŖüz→2127, itmeŖüz→7398, bilmeŖüz→8399,
urmıŖlar→8118, durmuŖlar→8377,

-ısar/-ıser gelecek zaman eki:

Tipik bir EAT Ŗekli olan ekin, ilk vokali daima düz-dar olarak kullanılmaktadır.

öziserem→1479, gösderiserem→1480, idiserem→1481, viriserem→6348,
öliserem→7822, ölisersin→4565, nolısar→5524, olısar→6120,

gidiser→339, idiser→505, soriser→868, geliser→969, döniser→1992,
görmeyiser→2917, geliser→5074, düŖiser→8547, beñzeyiser→8745,

gidiserüz→1477, idiserüz→1477, eydiserüz→5138,

idiserler→1172,

-gıl/-gıl teklık 2. Ŗahıs emir eki:

ET'den beri uyum dıŖında kalmıŖ olan ek, EAT devresinde de uyum dıŖında kalmıŖtır.

kılğıl→109, sanmağıl→754, yazğıl→1337, sunğıl→2113, dutğıl→3702,
olmağıl→4978, baėıŖlağıl→5006, bağğıl→6200, urğıl→8039,

görgil→34, digil→1328, dimegil→2459, virgil→3239, isdegil→4036, eylegil→5005, kurtarıvirgil→7399, itmegil→8239,

-sın/-sin teklik 2. şahıs emir eki:

Ek, daima düz ünlülüdür.

bislersin→3692, istersin→1008, çekersin→1549, gidersin→1936, idersin→4845,

sorarsın→1646, sanursın→2447, yıkarsın→7144, varursın→7823, kılursın→8534,

iltürsın→413, görürsın→433, gelürsın→1552, görürsın→2061, virürsın→4027, bilürsın →4277, getirürsın→5885, dürişürsın→6188,

-ın/-in teklik 1. şahıs eki:

Sadece geniş zaman kipinde kullanılan ekin ünlüsü düzdür.

olayın→1145, 5757, öleyin→1145,

-sın/-sin teklik 2. şahıs bildirme eki:

Zamirlerden çıkmış şahıs eklerinden biri olan –sın/-sin ekinin ünlüsü düzdür.

-sız/-siz çokluk 2. şahıs eki:

Ekin ünlüsü düz ünlülüdür.

yidüğüñüz kutı terkin kılasız→8388

idesiz→3529, işidesiz→6326, itmeyesiz→7733, siz bilesiz→8388,

-mış/-miş sıfat-fiil eki:

Ünlüsü daima düz ünlülüdür.

atılmış ok→867, agrınmış göze→6351, ölmüş ata dededen→1081, çürümüş cisme →5120, ölmüş ağaca→7929, ölmüş nebât→7931,

-ıcak/-icek zarf-fiil eki:

Ünlü uyumunun dışında kalmış eklerden biri olarak daima düz ünlü taşımaktadır.

olıcak→2742,

-ınca/-ince zarf-fiil eki:

ET'deki -gınça/-ginçe şeklinden türeyen bu ek, daima ünlü uyumunun dışında kalmış ve bünyesinde sadece düz ünlü taşımıştır.

ardınca→3003, durduğınca→3352, olmayınca→7220, kavışınca→7263, görince→142, dilegince→314, görince→1613, irmeyince→1923, dirdüğince→2509, giregince→7813,

1.1.5. Ünlü türemesi:

Metnimizde görülen belli başlı ünlü türemeleri şunlardır:

-rağ/-rek karşılaştırma sıfatları yapan ekin önünde vezin icabı -ı/-i- ünlüsü türer:

nâzügirek→452, birirek→3941, hûbırak→4359,

Aşağıdaki iki kelimenin de orta hecesinde ünlü türemesi vardır.

giyusı→518, tagılar→1738,

TT.deki "nar" kelimesi, İsk.de aslı şekliyle yer almaktadır.

enâr→3811,

Arapça asıllı bazı kelimelerde vezin icabı ünlü türemesi görülmektedir.

cisüm→211, kutup→2309, burûc→2313, pâsubân→2589, şehirden→2100,

Farsça tamlamalarda da yardımcı ünlü türemesi görülmektedir.

bârigâhu→1741, pâdişâh→1849, kirdikâr→1983, şehribânu→2069, âfitâb→2142,

1.1.6. Ünlü düşmesi:

İskendernâme'de ünlü düşmeleri hem kelime bünyesinde hem de eklerde oluşur:

Kelimelerde görülen ünlü düşmesi genellikle orta hecede olmaktadır. Bunun da başlıca sebebi: bilindiği gibi Türkçe kelimelerde orta hece vurgusuzdur.

ikümüz→33, kılıcı→247, giysudur→519, götrile→553, ilten→1613, işkünün→1651, üzre→1985, oynına→2819, birbirine→3414, eydeyüm→3175,

eylük→3565, oglum→4720, degşirüp→5213, medneye→6226, oldu→6682, şikenceyle→8416, nabzın→8588, yumşak→4788,

Özellikle bazı Türkçe organ isimlerinde de orta hece ünlüsü düşer. Bunlar bugün TT.'de de orta hece düşürülerek yazılıp söylenmektedir:

göñli→46, agzı→1377, karnı→2509, göñline→2819, biynisin→2897, boynına→2906, burnuñ→3917, gögsine→6250, bagrın→6325.

Bazı özel kelimelerin ilk ünlüsü düşürülür:

sikender→1484, bû cehl→2132, bû müslimidi→6801, bû bekr→6579,

Eklerde ve edatlarda ünlü düşmesi daha çok “i-“ cevher fiilinde ve “ile”, “içün” edatlarının ilk ünlülerinin düşürülmesinde görülmektedir.

içün→ zahmı var anuñçündür dil-nüvâz→2937,

idi→ gerçi serkeş kopdıdı behrâm-ı gûr→5908,

iken→ husrev ü şîrîn yaturken bir gice→6331,

ile→ bir işâretle ki taga kıldı ol→6354,

ise→ şöyle kim şebnem yüceldürse beni→1866,

Yükleme hâl ekinin düşürülmesi bu devrin karakteristik özelliklerinden biridir:

anuñ nâlesin→16, anuñ devâsın→1795, cümlesin kıldı kabûl→2068, gevdesin itdi→3134, ‘avret ü oğlanların itdi esîr→4141, itdi varlığın ‘adem→4167, îrân kişverin→5386, niyâzın halka ‘arz→6874, yüzün dönderdi baht→7177.

TT.den farklı olarak bazı Farsça kelimeler aslî şekilleri ile geçer:

karnful→3419, şekli→3510, nabzu→3553, tohm→4375

Aşağıdaki Farsça kelimelerin son ünlüleri düşmüştür:

âşikâr→2342, derecden→2440, hûr(hûri)→2790,

1.1.7. Ünlü karşılaşması (birleşme):

Genellikle vezin icabı oluşan “ünlü karşılaşması” bilindiği gibi ünlü ile sona eren bir kelimenin ünlü ile başlayan bir kelimenin önüne getirildiğinde iki ünlüden birisini düşmesi olayıdır. Türkçe’nin her devresinde örneklerini gördüğümüz ünlü karşılaşması (Birleşme)’nin İskendernâme’deki örnekleri şunlardır:

ancak < ança + oğ→7347,
 böyle < bu + eyle→7419,
 gündüzüñ < gündü + öz→3688,
 kimsene < kim + ise + ne→4872,
 nesne < ne + ise + ne→4890,
 neyle- < ne + eyle→5693,
 niçün < ne + için→7175,
 nit-< ne + it→7849,
 nirede < ne + arada→73,
 nişe < ni + işe→226,
 nol- < ne+ ol→849,
 şimdi < şu + imdi→1159,
 şol < şu + ol→1676,
 şöyle < şu + eyle→1744,
 vey < ve + ey→1797,
 viy < ve + ey→5003,
 yohsa < yok + ise→5017

(u-) iktidar fiili de ekleşmiştir:

göremez < gör umaz→ kim virür cân ger göremezse şehi→1901,

1.2. Ünsüzler:

1.2.1. Ünsüz değişimleri:

1.2.1.1. -ð- / -y- değişmesi:

ET.'de yer alan d ünsüzü BT.'de yerini y ünsüzüne bırakmıştır:

ayır- < ağır-: anı tarhân ayırub almışdı→3872,

ayruğ < ağruğ: ol su ayruk yirde bitürmez anı→4352,

gey- < keğ-: geydügi vü yidügi mâlı helâl→7548,

eyü < eğgü: gişi kim ol eyü adıla öle→351,

kaygu < kağgu: kamu kayguı ferâmûş ideler→400,
 koy- < koç-: bini koyub gidesin göñlüm alup→1645,
 kuyu < kuğuğ: liki bu kuyu dahi boşdur hemîn→3476,
 uyan- < oğun: ne uyurđı ne uyanıkđı resûl→6370,
 uyku < uğıku: uyku pes anda nice ideydi karâr→1410,

1.2.1.2. k/h değişmesi:

Bugün yazı dilimizde yer alan: “Han”, “hakan”, “hani”, “hangi”, “hatun” ET ve OT’de hep k- önsesi ile sırasıyla: “Kan”, “kagan”, “kanı”, “kankı”, “katun” şeklindeydi. Türkçe’de kelime başında h- ünsüzü bulunmamasına karşılık, bu kelimelerin k- ünsüzünden h- ünsüzüne dönüşmeleri BT.de meydana gelmiş ve Osmanlıca’nın içerisinde tamamlanmıştır.

kelime başında:

Kelime başında k önsesini koruyan kelimeler şunlardır:

kaçan→ şâh olana kaçan lâıyk ola→4727,
 kaçansa→çün komaz sini kaçansa yir bu yir→2968,
 kanda→ejdehâyı sordı kanda ider karâr→3116,
 kandalığın dahi kimse bilmeye→8606,
 kandan→ menba’ın kandan diyüben sordı şâh→4333,
 kandakı→ kanda ki ola kılıcı dahhâk-fer
 kanda kim→ kanda kim bir ‘âlemi işitmişdi keyd→2239
 kankı→ kankı şehri kim alurısa yahar→333,
 kankısı→ kankısından fitne kopup âşikâr→5058,
 kanı→ didi kanı behmen ü isfendiyâr→1124,

kelime ortasında:

Kelime ortasındaki bu değişme karışık bir vaziyet arz etmektedir. Ancak, Osmanlıca içerisinde -k- ünsüzü umumileşmiştir. EAT.de görülen kelime

içerisindeki bu ikiliğin sebebi olarak; müstensihlerin ağız özelliğini yazıya geçirmeleri ve bu iki şekli gelişmiş güzel yanyana kullanmalarından ileri gelmektedir.⁹³

- aḥi→ gitdi ahicuk adlu gişi oldı ‘ayân→7433,
 sūfilig halkı talamagsa ahı→6465,
 aḥşam→ al boyar kanuḥa her aḥşam sipihr→2115,
 daḥi→ daḥi nesnedür degül bu ma’rifet→2234,
 kohu→ ne kohu irişdi cânândan saḥa→32,
 ohı→ ohıyub mecmû’mı zabt eyledi→880,
 saḥla→ saḥla ki andan gelmesün kizb ü hatâ→1098,
 uyḥu→ gözedürlerdi ki uyhusı gele→6219,
 yaha→ şâḥı görmege yahadan yol bulur→1397,
 yoḥsa→ yoḥsa kime kim bini yâd idesin→1653,
 yoḥsul→ niçeleri itdi yoḥsulken emîr→7677

kelime sonunda:

- çuh→ sūret-i tenden çuhalı ola rûh→214,
 duzah→ olmaya dûzah yirüñ çün ölesin→6865,
 matbah→ matbahuñ yazıcısı olsun ol dibîr→1670,
 oh→ mâr-meyte ezr meyte ohına kiş→260,
 yanah→ lâlenüñ yañahları hamrâyidi→474,
 yah→ işin bu kim cân ü cânları yahar→7290,
 yahıl- dururam uş ben yahılınca temâm→25,
 yih→ şugl bu kim hanedânları yihar→7290,
 yihıl→ nice yihıldı yahıldı bu cihân→422,
 yoh durur→ yoh durur bende bu sendeki nefes→31,

Mastar eki'nin de bazı kelime köklerine getirilişinde h'ye çevrildiği olur. Ancak mak/mek şeklinin mah/meh'e oranla daha çok kullanılır. Metnimizde iki

¹⁰⁴ M. Akkuş, KG, s.160.

örnekte, birbiriyle kafiyeli (yetmeh durur/ yitmeh durur, kılmah gerek/kalmah gerek) olarak kullanılmıştır.

yetmeh→ lezzeti bî-hûş olup yetmeh durur→401,

unıtmah→ kendü kendüzin unıtmah durur→401

kılmah→ bunca fahr kibr ne kılmah gerek →4678,

kalmah→bî-sebâte böyle ne kalmah gerek→4678

Bazı kelime kökleri ve ek almış gövdeleri metinde hem k'lı hem de h'lı şekilde geçmektedir. Bu çift yazılışlı kelimeler şunlardır:

ak-(11)/	ah-	(2)	
ayruḡ(16)	/	ayruḥ(1)	
ayrukısı(3)	/	ayruḥsı(1)	
çık-(101)	/	çuḥ-(1)	
kokı(6)	/	koḥı(4)	
kork-(38)	/	korḥ-(1)	
ok (56)	/	oḥ (1)	
okıyup(4)	/	boḥıyup(1)	
uyḥı(7)	/	uyku (2)	
yanak(1)	/	yanag(1)	yañah(1)
yok(120)	/	yoh(1)	
yoksa(1)	/	yohsa(14)	

Görüldüğü gibi k'lı şekiller h'lı şekillerden daha çok kullanılmıştır.

Bazı kelimelerin hem düz ünlü hem de yuvarlak ünlü aldıkları görülür:

okı-	(19)	/	oku-	(3)	
koḥı	(4)	/	koḥı	(1)	
korkı	(25)	/	korḥı	(1)	/ korkı (6)

1.2.1.3. k-/g- değişmesi:

ET.'de ki bazı k- ünsüzü ile başlayan kelimeler BT.'de g- ünsüzüne dönüşmüştür⁹⁴. Osmanlı sahasında g- sesi kendisini gösterirken, Azeri sahasında ise k- sesi belirginleşmiştir⁹⁵. EAT. metinlerinde bu değişikliği yansıtmak genel bir harf yoktur. Ancak bazı metinlerde g'ler için üç noktalı yada iki çizgili kefler kullanılmıştır.⁹⁶ Metnimizde böyle bir kullanım olmadığı için bizler de araştırmacıların bu konudaki tavsiyesine uyarak TT.ni esas aldık. İnce ünlülü şü kelimeleri k- ile tespit ettik:

Şü ince ünlülü kelimeler; g'li olarak okundu:

geç→1559, gel→2068, gemi→4891, gendü→40, gendüz→67, gerek→45, getir→418, gey→197, geyig→3350, gey→477, gez→2033, gez→4926, gice→22, gici→888, gider→55, girü→139, gişi→43, git→1329, gizlenmek→5208, gizlü→135, göc→7428, gög→3019, gögercin→6233, gög(ü)s→3034, göñ(ü)l→46, gör→6, göster→905, götür→1782, göz→4739, gözed→1487, gözgü→2199, gün→69, gündüz→7569, gürci→7258,

Şü ince ünlülü kelimeler ise k ile okundu.

kerkes→3321, kesilür→1248, kimse→55, kireçle→3443, kirpükleri→1410, körpeyise→1157, köyüklü→1470, külin→1536,

1.2.1.4. t-/d- değişmesi

ET 'de kelime başında d- sesi olmadığı için, kalın ünlülü olsun ince ünlülü olsun bütün kelimelerin başında t- sesi bulunuyordu. ET'deki t- ünsüzü çoklukla Batı Türkçesi'nde d- ünsüzüne dönüşmüştür. Öyle ki EAT'de t- > d- değişimine uğramış kelimelerin bazıları TT'de tekrar asli şekillerine (t-) dönüşmüşlerdir. ET'nin sonlarında başlayan bu ses değişmesi EAT'de içinden çıkılmaz bir karışıklığa

¹⁰⁵ R.R. ARAT; "Atabetü'l-Hakayık'ta g ve ğ seslerine Dair", Makaleler-I, TKAE yay., Ank.-1987, s. 342-349. (Türkiyat Mec., IX, 1951, s.55-72)

¹⁰⁶ M. ERGİN; Dede Korkut Kitabı-II, TDK yay., Ank.-1991, s.420-421. A. mlf. ; "Kadı Burhaneddin Divanı Üzerinde Bir Gramer Denemesi", TDED, IV-3, İst.-1951, s.287-327.

¹⁰⁷ Bkz.: Z. KAYMAZ; "Bazı Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde "K" sesinin Temsili", 3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı-1996, TDK yay. , Ank.-1996, s.659-666.

dönüşmüştür. EAT'si metinlerinde görülen istikrarsızlık burada da kendini göstermektedir. Aynı metinde bir kelimenin hem t- ünsüzü ile hem de d- ünsüzü ile başladığına tanık oluyoruz. Bu ses değişmesi daha çok ince ünlü taşıyan kelimelerde görülmektedir. Kalın ünlü taşıyan pek çok kelime t- ünsüzünü korumuşlardır.

t- > d- değişimine uğramış kelimeler:

dad→1938, dahi→28, dane→6819, dâye→520, dede→5621, deg-→2332, degirmen→7496, degme→825, deg-→4967, degşirül-→3103, degül→67, dek→6244, delmek→2560, delü→1165, demren-→5698, demür→5034, deñiz→3245, dere→3498, deri→2606, deve→6155, diken→769, dikil-→3019, dile-→4834, dil→2796, dimağ→2653, dir- “topla-”→4969, direk→2591, diri→6933, diş→1495, di-→5, diz→6244, doy-→7391, dök-→5548, döñderil-→47, döşeg→6127, dudak→1496, dur-→25, dutuş-→282, dutma-→185, dükeli→699, dükenmeg→6288, düket-→1950, düriş-→731, dürlü→428, dü→1481, düş→941, düş-→1740, düzed→7

Önses t- ünsüzü taşıyan kelimeler genellikle kalın ünlülü kelimelerdir ve bunlar çoklukla tı harfiyle gösterilmişlerdir. Bunlar baştaki t- önseslerini muhafaza etmişlerdir.

tağ→1035, tağd-→5018, tağıl-→1206, tağla-→1840, tal→1675, talamak→2513, tamar→665, tam→3836, tamgâc hân→3675, tamu→5202, tañ→2223, taña→29, tañla-→529, tañrı→6448, tanuğ→7234, tap→6130, tapu→887, tart-6360, taş”diş”→4381, taş→7778, taşra→34, tatlu→3357, tavşan→3899, tavuğ→1010, tayan-5831, toptolu→429, toğ-→483, toğrı→1918, tokın-→2212, toklığ→3191, toksan→2379, toköz→1987, tol-→3464, tolan-→3998, tolu→84, ton→477, toñuz→8457, toprağ→1269, toy→2108, toy-→3192, toyur-→4823, toz→2866, turmak→715, turşı→1406, tut→3, tuşağ→1697,

İnce ünlülü olan “türk” kelimesi, diğer EAT metinlerinde olduğu gibi metnimizde de “te” ile yazılmaktadır:

türk→3539

1.2.1.5. g / v değişikliği:

Bugün “yumuşak g” veya “v” olarak telaffuz ettiğimiz sesler metnimizde “g” olarak geçmektedir. Bu değişmenin Osmanlı sahasının son dönemlerinde olduğu sanılmaktadır. Türkçe kelime içinde bulunan “g”ler çoklukla yuvarlak ünlülerde “v” şeklini alırlarken, düz vokalli kelimelerde ise “ğ” şeklini almıştır. Yazıda devamlı “kef” ile gösterildiğinden, bu değişme “ğ”li okunuşa da müsaittir.

Yuvarlak ünlülerle:

degül→378, gög(ü)s→3074, gögercin→6233, öğren→6254, öğret→8578, ögüt→8640,

Düz ünlülerle:

begler→3414, begen→2052, deg→, degin→2450, degirmen→7496, eglenme→2663, eg→egri→2798, yigid→341, deg(ü)ş→5213, ögmegil→2968,

1.2.1.6. ğ / v değişikliği:

Şu iki kelimedede rastlanmaktadır:

tavuğ < tağuş→ ol tevugı yimince olmadı→1010,

sovuğ < soğuş→ ıssı odı sovuk suya karış durur→3394,

1.2.1.7. b / v değişikliği:

ET’de bazı kelime ve fiillerin başındaki “b-“ ünsüzü BT’nin daha başlarında “v-“ ünsüzüne dönüşmüş bulunmaktaydı. Bu değişikliği şu alt başlıklar halinde bakılabilir:

var < bar→ fikir ider misin ki var bir pâk zât→65,

var- < bar→ mutlak oldur pes ne kim varsa vücûd→100,

vir- < bir→ lutfidur bu kim saña viridi gazab→136,

viribi < biribi→ oturuban viribiye dârâya mâl→381,

viril→ şükri kim hakdan virildi uş baña→1018,

barış durur→ ikisin birbiriyle barış durur→3394,

Kelime başında ve eklerden başka bazı kelime içinde ve sonunda bulunan b’lerin de BT’de v oldukları görülmektedir. Metnimizdeki örnekleri şunlardır:

av < ab→ buldılar nesnesi ol avda yakîn→3897,

ev < eb→ iç taş evi dahi pür-nûr olur→4253,
 deve<tebi→ çün deve güderdi anda ol resûl→6155,
 qaravaş < qarabaş→ karavaş oğlu olan kuldur yakîn→1051,
 sev- < seb-→ derdmend ol kim sini sever habîb→41,
 yavuz < yabız→ gerçi yavuza yavuzluk ‘adldür→782,
 kavış- < kabış→ soñu gelüb kavışınca durdılar→7263,
 sevin- < sebin-→ ol ki burada sevine yirine→3058,
 yalvar- < yalbar-→ yalvarup aña şefâ’at eyleye→4623,

EAT’de bildirme ve fil çekimlerinde 1. Şahıs ekleri olarak kullanılan -van/-ven, -vuz/-vüz ekleri de “ben” ve “biz” şahıs zamirlerinden b- > v- değişmesinden ortaya çıkmıştır.

-van/-ven→ diñle bu sözi ki eydürven saña→6178,
 -vuz/-vüz→bulavuz→687, olavuz→2063, kılavuz→8355, idevüz→3938,
 işidevüz→4514, idevüz→4737, virevüz→4928, bilevüz→6117, itmiyevüz→7734,

1.2.1.8. b / p değişikliği:

barmaç:→barmagıyla oldı dü-nîme mâh-ı bedr→5991,
 biş-:→nesne bişürmekdi dahhâka işi→5223,

1.2.1.9. p / f değişmesi:

Metnimizde “fil” kelimesi hem “fil” hem de “pil” şeklinde geçmektedir. “Fil” şekli 5 kere geçmesine karşılık, “pil” 2 kere geçmektedir.

Fil→ bağladı her fili bir kañlıya şâh→3003,
 Pil→ gevdesi yılan velikin başı pil→3371,

1.2.1.10. ñ / ğ değişmesi:

yaluñuz kelimesi tek örnektir. Bu kelimenin yalgız’dan geliştiği bilinmektedir.

yaluñuz→ yaluñuz mâzenderâne sürdi rahş→4086,

1.2.1.11. ñ / m değişikliği:

toñuz→ toñuzuñ şeklinde divedi gelen→8457.

1.2.1.12. ñ / n değişmesi:

Metnimizde iki örneği vardır.

ķonşı < ķoñşı→ ķonşılar öldüğine eyle nazar→7819,

anul < añul→ âhir-i ‘ömründe anul bir ejdehâ→5747,

1.2.1.13. Ő / ç değişmesi:

Farsça “Şübân” kelimesi aslî şekliyle metnimizde kullanılmaktadır.

Şübân→çünkü ‘adl itdi şübânlıkda kelîm→810

1.2.2. Ünsüz benzeşmesi:

1.2.2.1. imlâsı klişeleşmiş eklerde:

EAT.de ünsüz benzeşmesi ya kalıplaşmış imlâyâya sahip ekler yüzünden ya da sadalılaşma yüzünden ortaya çıkmaktadır:

İmlâsı kalıplaşmış ekler şunlardır:

-dı / -di görülen geçmiş zaman eki:

kopdı→1742, dutdılar→3496, kaçdılar→5407, itdiler→2163,
yitürdiler→7597, irişdi→32, gitdi→5727,

-duķ / -dük sıfat-fiil eki:

ol sıfât itdügümüz dâna heķîm→2778,

-dur- / -dür- ettirgenlik eki:

berķüt-dür-di→3123, at-dur-an→3186, bas-dur-up→4174, çek-dür-di→5040,

-da / -de bulunma hâli:

câzûlıkda→10, vuslatda→22, şübânlıkda→810, ahmedde→6539, derd ü
mihnetde→8290.

-dan / -den ayrılma hâli:

ucdan uca→24, taşdan→1103, muhammedden→6482,

-dur / -dür (-durur / -dürür) bildirme eki:

lâyıkdur→1649, yokdur→4709,

-dukça / -dükçe zarf-fiil eki:

açdukça→3142, arturdukça→4102, itdükçe→4172,

-dukda / -dükde zarf fiil eki:

çıkdukda→3861, yapdukda→4319, bakdukda→7378, itdükde→168,
itmedükde→8179,

-duñ / -dün görülen geçmiş şahıs 2. teklik şahıs:

işitdün→2595, gitdün→6585,

1.2.2.2. sadalılaşma (tonlulaşma) yoluyla benzeşme:

Türkçede iki vokal, iki sadalı ses arasında kalan p, ç, t, k / k, ünsüzleri sadalılaşp b, c, d, ğ / g ünsüzlerine dönüşürler.

-t- / -d-:

yücelde→5424, ide→5436, ilede→326, yükledüp→5647, gidecekdür→5768,
eydeyim→6060, dördincide→6406, öğredürdi→2048,

-k- / -ğ-:

ayağusından→2341, aşağıya→2406, almağa→3494, artuğı→432,
buyruğına→6599, kıldığı→1385, yañağı→1387,

-k- / -g-:

göge→1869, görmege→6635, yigregidi→7554, didügi→8675,
begligün→8690, yüregine→80,

-p- / -b-:

Bazı kelime sonlarında da sadalılaşmaya rastlanmaktadır:

dibinde→ ol agac dibinde bir çeşme revân→8489,

dörd→on sekiz yıl oldu vü dörd ay şâh→5919,

kab→ geydügi agac kabı yidügi ot→8379,

kanad→sandı kim kerkes kanadıyla ol→5507,

kurd→kurd u ugri aña koyun mı koya→7362,

1.2.3. Ünsüz türemesi:

1.2.3.1. y türemesi:

Arapça kelimelerin asli sesi olan hemze'ye karşılık olarak “-y-” türeme ünsüzü kullanılır. Böylece diftonglaşmanın önüne geçilir:

cebrâyil→5509, dâyim→5508, dâyre→2267, halâyık→3668, hâyın→4611,

Kökler ve ekler arasında birleşmeyi sağlayan “-y-“ yardımcı sesi'de türeme ses olarak karşımıza çıkmaktadır:

-a / -e: eşyâya→2637, oraya→2753, perdeye→2804, kimseneye→2864,

-a / -e: olmaya→3097, doymaya→3133, irmeye→3199, itmeye→3204,

-an / -en: sıçrayan→3467, bakmayan→3545, diyen→3563, eyleyen→3565,

-alum / -elüm: yürüyelüm→1153, söyleyelüm→6043, eyleyelüm→6043,

-ıla / -ile: lutfiyla→1274, mâlıyla→1921, gıceyle→2271, tasfiyle→2325,

-ıdı / -idi: kayayıdı→3269, toluyıdı→3276, yiriyıdı→4060, gişiyıdı→4062,

-ısa / -ise: oldıysa→4442, dutdıysa→5929, istediysa→7007, irdiysa→7645,

-iken: diriyiken→7770, sıfıyiken→7951, söziyiken→7995,

içün: dünyeyiçün→1230, nesneyiçün→2606, fenâyiçün→8143,

-ıcak / -icek: başaramayıcak→4397, başlıycak→7098, söyleyicek→8278, dileyicek→8357

1.2.3.2. n türemesi:

Yardımcı ses görevini karşılar. İyelik ekleri ile hâl eklerinin arasında da “-n-“ türeme ünsüzünün yer alması sık rastlanan bir durumdur:

agzında→5299, elini→7076, ardınca→7443, ucına→3122, kulına→1766, öñine→2110,

Zamir çekiminde yer alan “-n-” ünsüzünde türeme bir sestir:

bunlar→2311, anı→2322, anda→2322, andan→2406,

1.2.3.3. v protezi:

TT.de “vur-“ fiilinin v- protez sesi metnimizde bulunmamaktadır. Kelime protezsiz “ur-“ halindedir.

1.2.4. Ünsüz düşmesi:

1.2.4.1. ğ / -g düşmesi:

ET.de yer alan iki veya daha fazla heceli kelimelerin sonundaki kelimelerle bazı eklerin başında ve sonunda yer alan g / ğ sesleri BT.ne geçerken düşmüşlerdir:

- arı < arıĝ: çün gerek terkîbden vâcib arı→3682,
 assı < assıĝ: aña ne tâc assı ider ne baht→4082,
 besle- < besıĝle-: kimleri besleyübenüñ soñra yir→4312,
 belür- < belgür-: kim dahi andan belürmedi nişân→4405,
 bellü < belgülüg: bellüdür kim kadar bâki ola→4425,
 çeri < çeriĝ: mülk-i bî-hadd çerisi bi-şümâr→4520,
 eşek < eşgeĝ: aña eşek ola iden cânın girev→4617,
 gerek < kergeĝ: ben gelince olmak gerek size emîr→4630,
 kamu < kamuĝ: zâhir ü bâtın kamu fâsl u kemâl→4654,
 kapu < kapıĝ: cevcev olmışıdı kapusından ‘ayân→4768,
 katı < katıĝ: lîki gönülden katı dilşâdıdı→5726,
 kayu < kaĝu: her kayuñı kim gerekdür yimişem→8333,
 giçi < kiciĝ: ulu vü giçi vü hıdmet-kâr u şâh→8486,
 kırtar- < kırtĝar-: bî-haberlik kırtarur senden seni→3074,
 kulaĝ < kulĝaĝ: söz digil kim tutmuşem kulak saña→3613,
 kuyu < kuĝuĝ: suyı dahi bir kuyudandur yakîn→4351,
 nite < neteg: derdmendem yanaram nite ki ‘ûd→13,
 saru < sarıĝ: dahi kızul saru nesne ola ‘ayân→962,
 satun < satĝun: cân behâ virdi vü satun aldı renc→1506,
 tapu < tapıĝ: benden olsun tapuña her subh u şâm→1800,
 ulu < uluĝ: ger ulu ger gici andan şâdidi→1959,

yalan < yalğan: her ki yalancıdur peymân-şiken→2845,

ET.den BT.ne geçişte şu eklerin bünyesinde bulunan g / ğ sesleri düşmüştür:

-lu / -lü < -lğ / -lig (isimden isim yapım eki): adlu→3248,
kanatlu→3258, gizlü→3753, gereklü→3764,

-ı / -i < -(ı)ğ / -(i)g (yükleme hâli eki): anı→3774, leşkerini→3851,

-a / -e < -ğa / -ge (yaklaşma hâli eki): şâha→3851, ulusa→3870,
düşmene→3874, cümlesine→3876,

-aru / -erü < -garu / -gerü (yön eki): yukaru→7558, ilerü→5373,

-an / -en < -gan / -gen (sıfat-fiil eki): saklamayan→6979,
ugrayan→7657, işleyen→7864, virmeyen→399,

-ınca / -ince < -ğınça / -ginçe (zarf-fiil eki): olunca→1220,
olmayınca→2178, bilince→2540, irişince→2631,

-alı / -eli < -ğalı / -geli (zarf-fiil eki): yapılalı→4316, olalı→7764,
büriyeli→843, düzeli→2446,

1.2.4.2. r düşmesi:

Metnimizde yer alan r ünsüz düşmesi örnekleri aşağıdadır:

i-< er-: oldıyısı→4442, kamrâyıdı→4444, buyıdı→4868,
karnındaydı→5245,

1.2.4.3. b düşmesi:

ET.deki bol- fiilindeki b- ünsüzü BT.ne geçerken düşmüştür. Metnimizde daima ol- şeklinde geçmektedir:

ol-: oldı→5255, olmadı→5380,

1.2.4.4. y- düşmesi:

y- ünsüz düşmesinin örnekleri şunlardır:

âğaç < yığaç: hem ağaçlar secde iderlerdi aña→6136,

ağla- < yığla-: çünkü ağlardı gicelerde resûl→6440,

ilic < yilig: ilic ü süngük tamar it ü deri→665,

ırak < yırak: ne sorarsın hâlümü senden ırak→1646,

1.2.4.5. -l- düşmesi:

İskendernâme'de l ünsüzünün düşmesine ait üç örnek bulunmaktadır:

getür- < keltür-: var ol okı tîz baña getür didi→1834,

otur- < oltur-: ahmedüñ yirinde bû-cehl oturur→2132,

o < ol: geldi vü o dîvi itdi anda helâk→4088,

1.2.4.6. şeddeli kelimelerde düşme:

Bazı çift ünsüzlü Arapça kelimelerin bir ünsüzü düşmüştür.

hac: çünkü hac erkânını yitürdi şâh→8198,

şek: kamu nesne fer' sözdür bî-şek asl→60,

dükân: müşk 'utarüñ dükânında olur→451,

1.2.5. Ünsüz ikizleşmesi:

Daha çok ses düşmesine bağlı olarak gelişen bu ünsüz olayının metnimizde tespit ettiğimiz örnekleri şunlardır:

assı < asıg: assı ne olmak nutkıla 'îsi-nefes→453,

ıssı < ısıg: çünkü irişür kış ıssı gider→3280,

ıssi < iğisi: kasr ıssi gitdi kasrı bundadır→3518,

ussı < us-ı: mihrin ussuñ varsa gönlüñden gider→1204,

1.2.6. Yer değiştirme (metatez):

Anadolu ağızlarında sık rastlanan bu ses hadisesine metnimizde sadece üç örnekte görülür.

amrûd: anı amrûd bunı şeftâlû ider→3815,

bigi < gibi: âdemî olan güher bigi gerek→3999,

çölmek¹⁰⁸: çok durur kazanıla çölmekde cûş→6458,

¹⁰⁸ "Çölmek" örneği Manyaslı Mahmud'un "Gülistan Tercümesi"nde de vardır. Bkz.: s. 124.

Anadolu ağızlarındaki örnekleri için Bkz.:A.CAFEROĞLU: "Anadolu Ağızlarında Metathése Gelişmesi", TDAY-Belleten 1955, Ank. 1955, s.1-7.

1.2.7. Hece düşmesi:

Bildirme eki durur / turur yardımcı fiilinin bir hecesi düşerek –dur / -dür şekline geçerek ekleşmiştir. Ancak, ekleşme tamamlanmamış olmalı ki metnimizde durur şekli de bulunmaktadır.

-dur / -dür: karadur→6458, oldur→6508, vahdetdür→6552, sebebdür→6589,

-durur: ejdehâ durur→6590, tolu durur→6595, anda durur→6596, yok durur→6603, hezl durur→6781,

Kelime bünyesinde rastladığımız örnekler şunlardır:

çık- < taşık-: mervden çıkdı aña uydı hâs u ‘âm→6809,

el < elig: nerm diyü yılana el sunmagıl→8098,

kardeş < karındaş: yûsufi kardeşleri aldurdılar→855,

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. Yapım Ekleri:

2.1.1. İsimden isim yapım ekleri:

-ağü:

Prof. Dr. T. Banguoğlu'na göre bu ek: -a / -e isimden fiil yapan ek ile –ğü / -gü fiilden isim yapan ek birleşerek bir –egü ekini meydana getirmişlerdir¹⁰⁹. Bir örneği vardır:

buzagu→456,

-ağ:

Tek bir örneği vardır.

yañakda→1501,

-an / -en:

Metnimizde iki kelimedede görülen bu ekin özel bir fonksiyonu yoktur, kökle karışmıştır.

¹⁰⁹ T.BANGUOĞLU, Türkçenin Grameri, TDK yay., İst.-1974, s.172,

oğl-an-larun→4141, er-en-lerin→4141,

-aru / -erü:

Eklendiği isimle kalıplaşıp, yön isimleri yapar.

iç-erü→1768, il-erü→2822, añ-aru→3961, be-rü→3961,

-ca / -ce:

Çekim eki olarak pek çok örneği bulunan bu ekin, yapım eki olarak örneği olarak örneği azdır.

bun-ca-sı→3387, maslahat-ça→7321, nice→1532,

-cı / -ci:

Meslek ve uğraşma ile ilgili isimler yapar.

yalan-cı-dur→2845, gemi-ci-dür→4987, tam-çı?→5427, sagu-cı-lar→6462, haber-ci-dür→7823, kulluk-çı-dur→8257,

-cuğ / -cük:

Küçültme ve sevgi gösteren isimler yapar.

ahi-cuğ→7433, bur-çuğ?→1903,

-daş / -deş:

Ortaklık, beraberlik bildirir.

kar-daş-ıdur→7380, yoldaş→3199,

-düz:

“Gündüz” kelimesinde görülen bir ektir.

gündüz→3247,

-ğı / -gi:

Tek bir örneği bulunmaktadır.

göz-gi-sidür→4412,

-gük:

İşlek bir ek değildir.

sün-gük→2605,

-ki:

Zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapar.

bugün-ki→3712, dün-ki→3741, ilerü-ki-ler→4290, şimdi-ki-ler→4291,

-l:

Benzerlik ifade eder. İki kelimedede geçmektedir:

yeşi-l→3745, kızı-l→3745,

-lan:

Kalıplaşma temayülü gösteren bir ektir. İki kelimedede görülür:

arслан→4125, kaplan→2130,

-lık / -lik, -luğ / -lük:

İsimlerden yer, âlet, topluluk isimleri, mücerret isimler ve sıfatlar yapar.

pâzişâh-lık→1721, bir-lik→1752, ilçi-lig-e→2054, ilçi-lik→2060, kul-luğ-ıla→2077, dünyâ-lık→2086, şehlik → 2126, sınmak-lık→2553, karañu-lığ-uñ→2633, toğrı-lığ-ıla→2647, yimek-lik-den→2765, ayru-lık-lardan→2802, bî-hayâ-lık-dur→3186, eyü-lüg-üñ→3202, uyanuk-lık→3229, büyük-lig-ine→3340, muhtar-lığ-ın→3359, yavuz-luğ→3365, ey-lük→3572, yavuz-lık-dan→3575, dimek-lik→3605, yok-lığ-ını→3620, karañu-luğ→3653, vâcib-lık→3682, ulu-luğ→3732, burunlu-lık→3916, insân-lığ-ın→3975, uftâde-lık→3989, serkeş-lik-le→3990, yok-lık→3991, ulu-lık→3996, irmek-lig-e→4005, peşimân-lık→4420, yağ-lık→4729, eksük-lük→4864, iki yıl-lık→4896, peygâmbâr-lık→5165, ulu-lığ-a→5286, 'âşık u ma'suğ-lık→5320, ulu-lık→5332, şirin-lik→5859, edebsiz-lik→6046, ağır-lık→6107, sûfi-lığ→6465, gendü-lik-den→6554, rû-siyâh-lık-da→6560, gişi-lik→7048, bî-nevâ-lık-dan→7679, bahâdur-lık-da→7689, yalancı-lık→8004, kahbe-lık-dur→8005, kara-lık-da→8005, pûzevenk-lik-dur→8005, kanda-lığ-ın→8606, beşer-lik-den→8142, gendü-lik-den→8143, dâne-lık-den→8146, su-lık-dan→8147,

alma-lık→3540,

-lu / -lü:

İsimden sıfat yapar.

yazı-lu→1835, yok-lu-lara→3096, ad-lu→3248, kanat-lu→3258, boynuz-lu→3899, cerehât-lu→4133, korku-lu-ydı→5268, ayak-lu→5526, kıaraman-lu-da→7705,

-mış / -miş:

Sayı isimleri yapar.

alt-mış→2374, yit-miş→2383,

-ncı / -nci:

Asıl sayı isimlerinden sıra sayı sıfatları yapar.

yidi-nci→2284, altı-ncı→2286, biş-i-nci→2288, dörd-i-nci→2290, üç-i-nci→2292, iki-nci→2294,

Bir örnekte isme getirilmiştir.

orta-ncı→6974,

-ñu:

İşlek değildir.

kıara-ñu→3405,

-ra / -re:

Metnimizdeki örnekleri azdır.

iç-re→1823, soñ-ra→7876,

-rak / -rek:

Sıfat ve zamirlere eklenerek, karşılaştırmak ve üstünlük derecesi bildiren yeni sıfat ve zarflar yapar.

yüce-rek→2398, biri-rek?→3941, hûb-ı-rak→4359, nâzûg-i-rek→4533, kıatı-rak→6299, yig-rek-idi→7554,

-sı / -si:

Benzerlik bildiren bu ek, tek örneğe sahiptir.

ayruksı→7314,

-sul:

Tek bir örneği vardır.

yoh-sul-a→7572,

-suz / süz:

-lu / -lü ekinin olumsuzudur. İsimden sıfat yapar. Olumsuz sıfat yapmak için genellikle Farsça nâ- ve bî- edatlarından faydalanılmıştır.

‘adl-suz→1964, an-suz→2134, haber-süz→2212, mekân-suz→2218, dil-süz-iken→2802, ikilik-süz→2848, belür-süz→3021, sen-süz→3106, çâre-süz→3150, töhmet-süz→3816, fikr-süz→4408, rây-suz-lar→4409, bular-suz→4502, edeb-süz-lik→6046,

-uğ / -ük:

İki örneği vardır.

il-ik?→2605, nâz-ük→7018,

-z:

Aslında çokluk eki olmasına karşılık, bu özelliğini kaybedip, bir yapım eki hüviyetine bürünmüştür.

iki-z→5247,gögüz, biz, dizboynuz

2.1.2. Fiilden isim yapım ekleri:

-a / -e:

ET. de çok kullanılan bu ek, -a / -e zarf-fiil ekinin klişeleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Metnimizde birkaç örnekte görülür.

çevr-e-si→3483, diy-e→6813,

-ağ / -ek:

Sıfat, yer ve âlet isimleri yapan işlek bir ektir.

bıç-ağ→1764, biz-eg-idür→1, bez-ek→1884,

-ç:

Tek bir örneği vardır. ¹¹⁰

kııl-ıç→1181,

¹¹⁰ Ahmedî'nin eserlerinde “kıılınç” örneği de yer almaktadır. AD. S.80.

-çak:

Bir örneği bulunmaktadır.

alçak→7994,

-d, -t:

Metnimizde birkaç kelimedede geçer.

ög-ü-t→8640, ög-ü-d-ümi→8311,

-da / -de:

İşlek değildir.

al-da-yıben→4673,

-dı / -di:

Tek bir yansıma isimde geçer.

iñil-di-yile→2811,

-ğ:

Metnimizde bir kelimedede geçer.

ba-ğ-ladı→2993,

-gaç / -geç:

Bir örneği vardır.

birin-geç?→4317,

-gan:

Metnimizde bir örneğine rastlanmıştır.

kaz-ğan-ıla→6458,

-ı / -i, -u / -ü:

Çok işlek olan bu ek EAT devresinde ortaya çıkmıştır. ET.de -(i)ğ / -(i)g, -ğu / -gü şekillerinde idi. BT.ne geçişte -(i)ğ / -(i)g ve -ğu eklerindeki ğ / g ‘ler düşmüştür. Ğ / g ‘li şekillerin dışındakiler ise zarf-fiil ekinden gelmiştir.¹¹¹

¹¹¹ A. TEKİN; Şirvanlı Mahmûd- Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi (4.cilt,1.Kısım), Dil Özellikleri-Metin-Sözlük, TDK yay. , Ank.-1998, s.231.

öl-ü-ler→64, ört-ü-lüdür→91, öl-i-ye→378, gir-ü→597, yaz-u-yı→628, ayr-u→657, sar-u→962, , sev-ü-sin→6267, kok-u-sı→3109, kork-u-dan→4710, tol-u→4740,

-ın / -in, -un / -ün:

Metnimizdeki örnekleri azdır.

sat-un→1506, büt-ün→1222, aq-ın→7596,

-ıcı - / -ici:

Örnekleri aşağıdadır.

bul-ıcı-dur→7237, idici→4546,

-ğu, -gü, -ku / -kü:

Fiilin gösterdiği hareketle ilgili çeşitli nesnelere karşılar.

sev-gü-sin→3729, uy-hu→1589, uy-ku→1410, kay-ğu-dan→1617,

-k:

Az örneği bulunmaktadır.

dire-k-le→2591, büy-ük-ligine→3340, sov-uk→3394, döse-g-inde→6219,

-m:

Bir defada veya aralıklarla olan işi ifade eder.

ölü-m→4624, (bir) içi-m (su)→8361

-ma / -me:

Hareket ve oluş ismi yapar.

sür-me-yile→3346,

mağ / -mek:

Fiilin mastar şekli olan bu ek mücerret hareket ve oluş bildirir.

ulal-mağ→1968, tala-mağ→2513, sın-mağ-lık→2553, yüri-mek-den→2845, at-mağ-dur→3278, yaşa-mağ→3322, et-mek→3573, söyle-mek→3706, var-mağ→3733, varma-mağ→4251, okşa-mağ→4517, kıl-mah→4678, kal-mah→4678, kıl-mağ→4869, tala-mağ-sa→6465, isde-mek→8321, aldanma-mağ-dur→8330,

-men:

Tek bir örneği vardır.

degir-men-dür→7496,

-miş:

Metnimizde bir kelime geçer.

ye-miş-idi→477,

-mur:

Metnimizde bir örneği vardır.

yağ-mur→963,

-su /-sü:

giy-sü-si→2974,

-suz / -süz:

an-suz→1371, mekân-suz→2218, başsuz→2710, belür-süz→3318,
boyasuz→4021, belürsüz→4083,

-ış / -iş:

Bir oluş veya kılışın, yani fiilin ifade ettiği mananın mücerret ismini yapar.

gid-iş-leri→2475, at-ış-urdu→5705, sağ-ış-da→7256,

-uğ / -ük:

Mücerret ve müşahhas anlamlarda isimler yapan işlek bir ektir.

sın-uk-lardan→51, sön-ük→1995, böl-ük→2232, art-uğ→2440, eks-ük-
den→2440, aç-uk-durdu→5498, art-uğ→6114, uyan-uğ-dı→6370, böl-ük→7588,
kon-uğ-ladım→8751,

-z, -uz / -üz:

Sıfat yapan cansız bir ektir.

sö-z→2, yavuz→2669,

2.1.3. İsimden fiil yapım ekleri:**-a / -e:**

İsimlerden geçişli ve geçişsiz fiiller yapar.

uz-a-nsa→102, düz-e-tdi→314, dil-e-yen→2830, yaş-a-dı→5524, ad-a-nmağıl→8043,

-ad- / -ed-:

Metnimizde bir örneği bulunmaktadır.

göz-ed-ürlerdi→6219,

-al- / -el-:

Genellikle sıfatlara getirilerek geçişli fiil yapar.

yüc-e-ldürse→1866, boş-al-dı→2129,

-an-:

Bir kelimedede vardır.

ut-an-a→1379,

-ar- / -er-:

Geçişli ve geçişsiz fiiller yapan bir ektir. Özellikle renklerde “bir renge dönmeyi” belirten geçişsiz fiiler yapar. Metnimizde örneği azdır.

baş-ar→3045, yeş-er-di →5949,

-da- / -de-:

Daha çok ses taklidi kelimelerden fiil yapan bu ekin metnimizde birkaç örneği vardır.

al-da-dı→7435,

-ı- /-i-, -u- / -ü-:

ET.den beri kullanılan bir ektir. EAT.de işlekliliğini kaybederek birkaç kelimedede yaşamıştır.

kur-u-p→5715,

-k- / -k-:

açu-k-durdı→5498,

-l-:

-al- / -el- eki gibi sıfatlardan geçişsiz fiiller yapar.

yüce-l-dürse→1866, diri-l-ür→2811,

-la- / -le-:

İşlek bir ektir. Pek çok isim ve sığfata getirilir. Yapmayı ve olmayı ifade eder.

tağ-la-dı→1840, yara-la-nur→2814, bağ-la-dı→2993, koğu-la-mazsın→3095, kadeer-le-di→3207, konuğ-la-dum→8751,

-r, -ır- / -ir, -ur / -ür:

Geçişsiz fiiller yapan bir ektir.

ķara-r-ur→2839, şağ-ır-u→3339, bel-ür-mezdi→6232,

-ra- / -re-:

Çok az kelimedede görölür.

dep-re-nmegiçün→2722, sıç-ra-yan→3467,

-rge-:

Bir kelimedede görölür.

esirge-r→8646

2.1.4. Fiilden fiil yapım ekleri:**-a- / -e-:**

Birkaç kelimedede görölür.

biz-e-di→1937, kıldıır-a-maz→3079, dol-a-namazdı→3447, başar-a-mayıncağ→4397,

-ad- / -ed-:

işlek değildir.

düz-ed-üpdür→2596,

-ar- / -er-:

Eklendiği fiil tabanlarını geçişli kılar.

ık-ar→1360, ķurt-ar-ur→3074, gid-er→3075, sar-ar-dı→3710, ķop-ar-ur→5400,

-der-:

İşlek olmayan bir ektir.

gön-der-ür→4739,

-dur- / -dür-:

İşlek bir ektir. Geçişli ve geçişsiz fiillere getirilir. Metnimizde yuvarlak ünlülü şekillerinin yanında düz dar şekilleri de görülür. İç seste ünsüz benzeşmesinin dışında kalmış, ek başındaki d- tonsuz sesin yanında t-'ye dönüşmemiştir.

tol-dur-alar→1747, öl-dür-eler→1747, yi-dür-meye→2084, dön-dür-e→2123, in-dür-e→2123, ur-dur-up→2161, bil-dür-di→2215, dön-dür-ür→2270, düz-dür-di→3001, yağ-dur-ur→3024, kal-dur-amaz→3079, berküt-dür-di→3123, at-dur-an→3186, kur-dur-dı→3248, sal-dur-dı→3497, düz-dür-di→4158, bas-dur-up→4174, kır-dur-dı→4174, çek-dür-di→5040,

-gın-:

Bir örneği vardır.

hû kıl-gın-dan→1143,

-ğur- / -gür-:

Birkaç kelimedede klişeleşmiş şekilde mevcuttur.

ir-gür-ür→5707,

-ır- / -ir-, -ur- / -ür-:

ET.den beri yaygın bir ektir. EAT.de genellikle yuvarlak ünlülüdür.

ir-ür-di→1905, düş-ür-di→2018, biş-ür-me→2483, sav-ur-dı→2957, ir-ür-ürdi→2995, geç-ür-ürlerdi→3426, yit-ür-mez→4352, , degş-ir-üldi→3103,

-ıl- / -il-, -ul- / -ül-:

Asıl meçhul yapan bir ek olmakla beraber, dönüşlülük anlamı da verir. ET'de uyuma girdiği halde EAT'de ek genellikle düz ünlülüdür. Ancak ekin, uyuma girmiş örnekleri de vardır.

sür-il-ür→1752, ur-il-ur→1752, dök-il-en→1831, yık-il-ur→1967, id-il-se→1987, kes-il-e→2124, as-il-a→2124, aç-il-dı→2153, diri-l-mişidi→2861, vir-il-ürse→3391, yap-il-alıdan→3511, çöz-il-di→4185, kurt-il-dı→4188, kur-il-dı→4247, üz-il-ür→4266, dir-il-üp→5263, degşür-ül-iben→6446, dir-il-mege→7913,

Ekin, yuvarlak ünlülü örnekleri de bulunmaktadır:

çöz-ül-di→4185, dut-ul-dugunu→4620, degşür-ül-üben→6446,

-ma- / -me-:

ET.den beri işlek bir ektir. Olumsuz fiil tabanları yapar.

bilin-me-ye→3554, aña-la-ma-ya→3555, es-me-din→3711, yıkıl-ma-dın→3963, kıy-ma-duñ→4720, boya-ma-dılar→7543,

-n-:

İşlek bir ektir. Yapma ve olma ifade eder.

arı-n-maz→1923, ol-ı-n-mışdur→1987, beze-n-miş→2097, tok-ı-n-ur→2212, bağla-n-dı→2849, gör-i-n-dügi→2696, depre-n-megiçün→2722, yarala-n-ur→2814, sev-i-n-e→3058, yir-i-n-e→3058, dola-n-amazdı→3447, del-i-n-ür→3486, bağla-n-dı→4185, urı-n-mağ→5036, boya-n-dı→6349, düz-i-n-mek→8003,

-ış- / -iş-:

Geçişli ve geçişsiz fiillere getirilir. Eklendiği fiiller bir ortaklaşma ve bir oluş bildirirler.

dut-ış-up→3011, deg-i-ş-irüldi→3103,

-t-, -d-:

İşlek bir ektir. Çokluk geçişsiz fiillerden geçişli fiiller yapar. -t- sesi iki ünlü arasında tonlularak -d- olmuştur.

ögre-t-di→2336, yüri-t-di→3003, düze-t-dügi→3086, düke-t-di→3087, bağla-t-dı→3119, eri-d-ür→3489, bize-t-miş→3585, yücel-d-e→5421, başla-t-dı→5425, işle-t-di→5425, oğı-t-dı→5554, yükle-d-üp→5647,

yücel-d-ürse→1866,

-tür-:

İşlek değildir.

il-tür-di→3000, get-ür-iser→5792,

-y-:

ET.de -đ- ünsüzünden gelmiştir.metnimizde birkaç kelimedede görülür.

ço-y-up→6793, sa-y-ılınca→4429, to-y-urur→4676,

2.2. İsimler:

Varlıkların adları olan kelimelerdir.

2.2.1. Renk isimleri:

İsk. de geçen renk isimleri: al, ak, benefş, gög, kara, kızıl, sarı, yeşil'dir.¹¹²

birisi dir **kara** vü biri **kızıl**

birisi dir **saru** vü biri **yeşil**→2227

gâh akdur geh **kara** vü geh **kızıl**

gâh saru **gâh gög** ü geh **yeşil**→3745

yeşil u saru kızıl al u benefş→7241

2.2.2. Sayı isimleri:

İsk. sayı isimleri yönünde zengin bir metindir. Bunun nedeni de tarihle ilgili pek çok beyitin metnimizde bulunmasıdır. Metnimizde yer alan sayı isimleri şunlardır.¹¹³

bir→ didi bir kez ger anuñ yüzün görem→1458

iki→ gördi iki gözi tolmuş eşk ü dem→6350

üç→ kâfere üç kez emân bâğışladı→6254

dörd→ on sekiz yıl oldu vü dörd ay şâh→5919

biş→ dönicek biş yıl murâdınca felek→5873

altı→ olub on dört yıl altı ay pâzişâh→5844

yidi→ yir içinde olur mürekkeb yidi kân→3792

sekiz→ işleyüb bunda sekiz üstâd-ı kâr→2588

tokuz→ ol tokuz âbâ bular dörd ümmehât→2312

on→ oldu on yaşında ol bir feylesûf→528

¹¹² EAT.de geçen renk isimleri için bkz: Z. KAYMAZ; "Eski Anadolu Türkçesi'nde Renk Bildiren Kelimeler ve Teşkilleri", Milli Kültür Araştırmaları-50. Kültür ve Sanat Yılında Dr. Mehmet Önder'e Armağan, Kült. Bak. yay., Ank.-1996, s.303-316.

¹¹³ EAT.de sayı isimlerinin kullanılışı için bkz: Z.KAYMAZ; "Eski Anadolu Türkçesi'nde Sayı Adları ve Kullanılışları", TDAY-B-1991, TDK yay., Ank.-1994, s.9-17,

- on bir**→ var durur sertânde on bir→2428
- on iki**→ bu felek oldu temâm on iki kısm→2277
- on üç**→ hem on üç ferseng dahi bil ‘ayân→2362
- on dört**→ olub on dört yıl altı ay pâzişâh→5844
- on biş**→ çünkü on biş yaşına irişdi şâh→536
- on altı**→ lîki sûretde on altı iy imâm→2420
- on sekiz**→ var hamelde on sekiz yılduz yakîn→2426
- on tokuz**→ hâkim olub on tokuz yıl on bir ay→6775
- yigirmi**→ her yigirmi yılda olmuşdur ‘ayân→1984
- yigirmi bir**→ lîki sûretde yigirmi bir hemîn→2413
- yigirmi iki**→ mülkde yigirmi iki yıl oldu ol→6870
- yigirmi üç**→ çün yigirmi üç yıl sürüb behrâm baht→5913
- yigirmi dörd**→ var yigirmi dörd ‘akrebde temâm→2430
- yigirmi biş**→ var yigirmi biş kevâkibden ‘ayân→2427
- yigirmi yidi**→ oldu yigirmi yidi yıldan temâm→7108
- yigirmi sekiz**→ çünkü yigirmi sekiz gün ol gider→2297
- yigirmi tokuz**→ çünkü yigirmi tokuz yıl ol temâm→5931
- otuz**→ her birin burcuñ otuz kısm itdiler→2280
- otuz biş**→ bî-l ‘aded var otuz biş anda ki adıdur esed→2428
- otuz sekiz**→ hûtta otuz sekiz vardır temâm→2432
- otuz tokuz**→ dutiben otuz tokuz yıl tâc ü taht→7671
- kırk**→ devletinden olıcak kırk yıl temâm→5965
- kırk dörd**→ sevrde kırk dörd iy dâna-yı dîn→2426
- elli**→ elli yıl peyveste anı işletdi ol→5425
- elli üç**→ elli üç ferseng dahi bî-kelâm→2383
- altmış**→ yirüñ altmış bahşinuñ birincedür→2365
- altmış üç**→ altmış üç yaşına irdükde temâm→6575
- yitmiş iki**→ yitmiş iki diliçün üç tercümân→4906

- seksen iki→ seksen iki dahi anuñla bile→2376
- seksen biş→ cirm-i yir kadrınca seksen biş durur→2381
- toksan altı→ toksan altı yircedür cirm-i zühâl→2384
- yüz→ baksa yüz gez gûya bir gişi 'ayân→190
- yüz on→ behmen olayın yüz on yıl pâzişâh→5757
- yüz on bir→ dahi yüz on bir durur fersengile→2364
- yüz yigirmi→ şâd u hurrem yüz yigirmi yıl temâm→5369
- yüz otuz→ ohyla aña yüz otuz zahm urmuşam→5685
- yüz elli→ olıben yüz elli yıl kâvûs şâh→5542
- yüz elli iki→ dahi yüz elli iki iy fehm-i cüst→2377
- yüz altmış→ rûm bahrında yüz altmış dahi var→4854
- yüz dahi altmış yidi→ yüz dahi altmış yidi yircedür temâm→2374
- iki yüz→ iki yüz kul dahi cümle mâh-rûyı→2096
- iki yüz dörd→ iki yüz dördincisinde hicretüñ→6948
- iki yüz kırk→ kim iki yüz kırk oldu ol dürüst→1990
- iki yüz kırk sekiz→ ol iki yüz kırk sekiz dahi direk→2607
- iki yüz elli→ hem iki yüz elli anuñla bile→8754
- üç yüz→ oldu üç yüz yıl iner cismi anuñ→3329
- üç yüz ü on→ ki ol yılıdı üç yüz ü onıncı yıl→8734
- üç yüz on üç→ üç yüz on üç gişi bulındı hemîn→6265
- üç yüz on altı→ üç yüz on altı cenübîdür temâm→2420
- üç yüz kırk altı→ şems yolında üç yüz kırk altı var→2425
- üç yüz altmış→ üç yüz altmış cûy itdi andan revân→2584
- üç yüz altmış dört→ üç yüz altmış dört şemâyilde yakîn→2413
- dörd yüz kırk→ dahi dörd yüz kırkdur fersengile→2389
- biş yüz→ oldu biş yüz yıl cihânda tâc-dâr→5344
- altı yüz ü dahi on biş→ altı yüz ü dahi on biş dânedür→6615
- altı yüz otuz tokuz→ altı yüz otuz tokuz yıl dürüst→7121

- yidi yüz→ dahi yidi yüz yakîn ne bîş ü kem→3294
- yidi yüz dört→ yidi yüz dört yıl olalı yezdecird→8733
- yidi yüz yıl dahi elli→ yidi yüz yıl dahi elli yıl temâm→5161
- yidi yüz altmış altı→ dahi yidi yüz altmış altıdur→2372
- yidi yüz toksan iki→ kim yidi yüz toksan ikinciydi yıl→8730
- yidi yüz toksan sekiz→ yidi yüz toksan sekiz dahi bile→2379
- sekiz yüz on→ uş sekiz yüz on yıl oldı ki ümmeti→6570
- tokuz yüz→ hem tokuz yüz yıl olınmuşdur temâm→1987
- tokuz yüz yıldur altmış→ kim tokuz yüz yıldur altmış ‘ayân→5066
- tokuz yüz seksen→ hem tokuz yüz seksen anuñile bile→2369
- biñ→ biñ du‘âyı germ ider bir âh-ı serd→50
- biñ iki yüz→ şark u garba biñ iki yüz yıl temâm→8122
- biñ üç yüz altmış→ var durur biñ üç yüz altmış temâm→4853
- biñ yidi yüz→ biñ yidi yüz yıl u bir bî-bîş ü kem→8732
- iki biñ→ kutrı fersâhla iki biñdür dürüst→2377
- üç biñ→ güneş üç biñ yıl döner gögde temâm→4328
- dört biñ kırk→ dört biñ kırk yıl ben öñdin gelmişem→8444
- biş biñ→ biş biñ arşûn her yañadın tolu ‘arz→4298
- altı biñ→ altı biñ beyzâ kamu zerr-i ‘ayâr→389
- sekiz biñ→ ‘akd-i destile sekiz biñ dânedür→8753
- on iki biñ→ on iki biñ dahi fil-i ceng-cûy→2992
- on yüz biñ→ leşkerinde vardı on yüz biñ süvâr→3543
- on iki yüz biñ→ on iki yüz biñ dahi miskâl zer→8164
- biñ gezindur sekiz gez→ biñ gezindur sekiz gez lâ-ekâl→2382
- biñ gezin lîkin on dört gez→ biñ gezin lîkin on dört gez temâm→2378
- altı biñ altı yüz→ altı biñ altı yüz olur kamu→2443
- altı biñ sekiz yüz→ altı biñ sekiz yüzdür temâm→2359
- biñ durur yigirmi→ didi biñ durur yigirmi lîki hem→2409

- yigirmi dört biñ**→ ol yigirmi dört biñ yılda temâm→2283
- otuz biñ**→ oldı fersengile otuz biñ temâm→2361
- otuz iki biñ**→ otuz iki biñ gişi cem' itdiler→6260
- otuz üç biñ**→ otuz üç biñdur kalıñlıgı iy yâr→2363
- otuz altı biñ**→ otuz altı biñ yıl olur râst bil→2441
- kırk biş biñ**→ kırk biş biñ gişi kâfirden helâk→6883
- yitmiş biñ**→ keşf oldı ol gice yitmiş biñ hicâb→6470
- yitmiş iki biñ**→ düzdi yitmiş iki biñ dâv-i la'în→4110
- toksan biñ**→ varıdı eşrefde toksan biñ gişi→7403
- yüz biñ**→ görse anı kıla yüz biñ âferîn→6
- yüz biñ on biñ**→ kalıñı yüz biñ on biñdür yakîn→2386
- yüz biñ on dörd biñ**→ kalıñı yüz biñ on dörd biñ temâm→2366
- yüz biñ ü kırk biñ**→ yüz biñ ü kırk biñ gişi idüb esîr→6922
- yüz elli biñ**→ kul u karaveş yüz elli biñ esîr→7261
- iki yüz biñ**→ öldiler ol iki yüz biñ zârile→1247
- üç yüz altmış biñ**→ üç yüz altmış biñ yıl olur bî-gümân→4325
- üç yüz biñ altmış**→ cümlesi üç yüz biñ altmış yıl olur→2437
- üç yüz biñ dahi altmış**→ cümle üç yüz biñ dahi altmış yıl olur→2444
- üç yüz toksan biñ**→ üç yüz toksan biñ olur kıl şümâr→2388
- dört yüz biñ**→ dört yüz biñ yılda bir kevkeb döner→2478
- altı yüz biñ**→ altı yüz biñ gişiyidi nâm-cûy→1727
- altı yüz kırk biñ**→ altı yüz kırk biñ durur bil bî-gümân→2370
- yidi yüz biñ**→ yidi yüz biñ yıl 'ibâdet itdügin→4004
- biñ kez biñdur on altı kez**→ biñ kez biñdur on altı kez temâm→2375
- iki kez biñ kez biñ**→ iki kez biñ kez biñ oldı bil temâm→2368
- yüz biñ on biñ**→ yüz biñ on biñ durur bellü bilüñ→2371
- niçe biñ gez**→ niçe biñ gez seyr itsem bu kadar→2481

2.2.3. İsim çekim ekleri:

İsmlere getirilen çekim ekleri şunlardır:

2.2.3.1. Çokluk eki:

EAT.'de çokluk -lar/-ler çekim ekiyle yapılır.

-lar / -ler: ulular →64, âzâdlar →887, yılduzlar →1978, ayular→2130, kablânlaruñ→2130, kuşlaruñ→3502, kullar→3502,

Aşağıdaki örnekte çokluk eki kullanılmamıştır:

ol diyârun kimini→4671,

ET.'de çokluk ekleri olarak karşımıza çıkan -an / -en eki, bu dönemde asıl işlevini yitirmiş daha çok bir yapım eki olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğul yapmak için bu ekin üstüne -lar / -ler eki getirilmektedir:

erenlerüñ→1538.

ET.'de bir başka çokluk eki olarak karşımıza çıkan -z eki bir kelimedede görülmektedir. Kelime metnimizde iki kere yalın halde geçmektedir:

ikiz→5247.

İsk.'de “sen” ikinci teklik şahıs zamirinin kullanılması gerekirken, bazan “nezâket” icâbı çokluk bildiren ikinci çokluk şahıs zamiri olan “siz” kelimesinin tercih edildiği görülmektedir:

size→7399, size→8036,

Belirsizlik zamiri “çok” kelimesinin üstüne getirilerek çokluk anlamı pekiştirilir:

çoklar→8036,

Anlamında çokluk bulunan; “çok, kamu, cümle, dürlü..” gibi kelimeler sıfat görevini yüklenerek, çokluk ekinin anlamına kuvvet kazandırmışlardır.

cümle serkeşler→4831, çoğ işler→5152, çok fitneler →7122, dürlü sûretler →8416.

Bazı örneklerde çokluk ekinin yerine, belirsizlik sıfatları kullanılarak çokluk anlamı sağlanır:

kamu halkuñ yüregın tagladı→1840, niçe biñ gez→2481

Bazı Arapça kelimelerin, çokluk hali -lar / -ler eki almadan kendi kuralarına göre -aslî şekliyle- çokluk şeklinde geçmektedirler. Sayıları hayli fazladır:

mülketdür→95, terbiyetle→386, nâkısât→721, fikretde→940, zulâm→1485, mevâliidiyle→1825, gulâm→2038, zalâm→2153, menâzil→2300, mekâdir→2358, temâmet→2546, idrâkât→2549, garâyibdür→2589, fikret kıl→2718, hikâyetde→3392, kilâb→3523, encüm→3642, eflâk→3642, şeyâtin→4286, mesâfet→4342, ahbârdur→5072, vücûdâta→5116, memâlikde→5195, fiten→5435, süvâr→5436, tevârihi→5510, hazâyinden→5550, nefâyis→5650, zendekâ→5956, sâliyân→6070, kelisyâ→6111.

Bir örnekte Arapça çokluk halinde geçen “encüm (yıldızlar)” kelimesine çokluk eki getirilmiştir:

hem bu encümler görünür âşikâr→6064.

2.2.3.2. İyelik ekleri:

İyelik ekleri sahiplik, varlığın hangi şahsa ait olduğunu belirten eklerdir. İye sahiplik anlamına gelmektedir. Üçüncü tekil iyelik ekleri dışında, diğer iyelik eklerinin ünlülere yuvarlak ünlülüdür¹¹⁴. F.K.TİMURTAŞ, Türkçede’de üçüncü çokluk şahıs ekinin varlığını kabul etmemektedir.¹¹⁵

Teklik 1. şahıs: -m, -(u)m / -(ü)m:

bârigâhum→1038, aslum→1049, benüm→1049, cânum u göñlüm→4445, tenüm→6082, hâcetüm→6474, devletüm→6708, leşkerüm→8125.

¹¹⁴ Üçüncü iyelik eklerinin kalıplaşma yoluyla yapılmış türeme kelime örnekleri için bkz.:Z.KORKMAZ; Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Örnekleri, TDK yay.:598, Ank.-1994, s.35-39.

¹¹⁵ “Çokluk 3. Şahıs iyelik eki olarak Türkçemizde bir ek yoktur, teklik eki olan -ı, -i çokluk eki olarak da kullanılmaktadır; -lar,-ler eke ait değil, kelimeye aittir; iyelik eki getirilen kelimenin çokluk olduğunu bildirmektedir. Böylece, teklik ve çokluk arasında şekil bakımından değil, ancak genitif hâlde bulunan kelimenin teklik ve çokluk halde bulunması bakımından mânâca bir fark vardır. (msl. Ahmedin defterler-i, öğrenciler-in defter-ler-i)”.Bkz. ETT, s.65

Teklik 2. şahıs: -ñ, -(u)ñ / -(ü)ñ:

maluñ→814, cevelângahuñ →1306, yüzüñe hayrânuñ →1463, niyâzuñ→2151, ayaguñ→3349, sinüñ→3583, eylügüñ→4721, hâcetüñ→5519, iltifâtuñ→8067.

Teklik 3. şahıs: -ı / -i, -sı / -si:

nâlesi→14, çâresi→1076, birisi→2664, kimisi→3338, arası→3959, bekâsı→4821, atası→5547, uyhusı→6219.

Çokluk 1. şahıs: -muz / -müz, -(u)muz / -(ü)müz:

bizüm işümüz →108, cânumuz→1152, pâzişâhumuz→1156, serverümüz→1158, kıssamız→4931.

Çokluk 2. şahıs: -ñuz / -ñüz, -(u)ñuz / -(ü)ñüz:

yüreklerüñüz→1143, gereklüñüz→4510.

Çokluk 3. şahıs: -ları / -leri:

göñüllere→305, yûsufı→419, saçları→1268, okları→2995, başları it tenleri cümle beşer→3914, kahramânları→5064, bütleri→6129, illeri oğlanlarına virdi ol→7137, sözleri→8288.

2.2.3.3. Aitlik eki:

İkinci bir iyelik eki çeşididir. Sıfat ve zamir olarak kullanılan kelimeler yapar. Ek, dil uyumuna uyarak “-ğı” şekline girerek ötümsüzleşir. “-kı” şekli sadece “kankı” şeklinde vardır.

mevsümdeki→1103, burundağı→2616, zamândağı→5188, saçındağı→5453, andağı→8404.

2.2.3.4. Hâl ekleri:

İsimleri isimlere, edatlara ve fiillere bağlayan eklerdir. Asıl isim çekim ekleridirler.

Yahn hâl:

İsimlerin hiçbir ek almadan kullanılan isimlerdir.

gişi→1162, gice→2223, dürlü→2549, fil→2997, kimse→3515, yaş→4018, çünkü→4488, gerçek→5467, bugün→5832,

Aşağıdaki örnekte yalın hâl yerine datif eki kullanılmıştır:

ne anı tişe sır ne ne hûd teber→3491,

İlgi hâli (Genitif eki): -uñ / -üñ, -nuñ / -nüñ:

İlgi hâli; ünlülerle biten kelimeler için -uñ/-üñ, ünsüzlerle biten kelimelerde ise -nuñ / -nüñ şeklindedir. İlgi hali ile birleştirilen kelimeler isim tamlamasını meydana getirirler.

cânlaruñ derdine→44, yağmuruñ katrelerinden→1592, kuşuñ hâli→2456, ejdehânuñ gevdesin→3134, kamusunuñ sûretin→3250, varlığınıñ terkin →4472, cibirüñ içinde→4516, halîlüñ sözin→5516, taybenüñ yolını→6260, vezirüñ sözine →7193, mekkenüñ hâlîne→8181, ahmedinüñ hâtırı→8312.

Teklik ve çokluk 1. Şahıs zamirinin ilgi hâli ise -üm; -ümüz'dür.

benüm sözüme→1298, pâzişâhumuz bizüm→1156,

Eksiz örnekleri genellikle iyelik eklidir.

'ayşumuz yüzi→4444,

Özel isimlerde de ilgi halinin kullanılmadığı görülür.

ahmedî sözin→916, skender leşkeri→1740,

Bazı isim tamlamalarının tamlayanı TT.nden farklı olarak eklidir.

Yalın hâl: az zamânuñ arasında ol bölük→7611,

İlgi hâli yerine kullanılan diğer hâl ekleri şunlardır:

Yönelme hâli: ki ayagina düsine serv-i nâ-revân→1481,

Yönelme hâli (Datif eki): -a / -e:

İsimleri genellikle fiillere bağlamaktadır. ET.deki -ğa / -ge ekinden çıkmış olan yönelme (yaklaşma) hâl eki¹¹⁶, ünlüyle sona erirse kelime ile ek arasına -y - kaynaştırma sesi girmektedir.

¹¹⁶ Yönelme ekinin tarihi gelişimi ile için bkz.: R.R.ARAT; AH. s. 111-112, F.K.TİMURTAŞ; ETT, s. 69.

oda→14, rahmana→48, mecnûna→1549, şarka→2287, nûrına→3370, dünyenûñ hırsına→4439, güneşe→4460, îrân kişverine→5887, döşegine→6127, yirine→7180, dîne→7181, gişye→8726.

Aşağıdaki örnekte vezin doldurma amacıyla yönelme eki kullanılmıştır:

kim helâk itmege isterler seni→2921,

Yönelme hali yerine kullanılmış diğer hâl ekleri şunlardır:

Ayrılma hâli: şâmdan irişmedin hayl u sipâh→1187, →

Bulunma hâli: dikdi ger meydân içinde iki dâr→1246, bu hikâyetde neçün duta gümân→3392, kuş konan yirlerde taşı dirdiler→3502, öldi vü oldi hümây yirinde şâh→5787, memleket tahtında çün oturdu ol→5869, saltanat tahtında çün oturdu ol→5876,

Vasıta hâli: nitdi peygamberle şerh eyleyelüm→6043, dâ'vetile gelmeyeni öldüre→7640,

Yükleme hâli: 'adl yolın varmak ola pîşesi→3733, şâhı meydâna okıdı dîv-i şüm→4164, didi haka varısa digil anı→5520, câna virürlerse ayağın tozını→1467,

Yükleme (Belirtme) hâli (Akkuzatif eki): -ı / -i, -(y)ı / -(y)i; -n; -n-ı / -n-i

ET.de yer alan çok şekillilik devam etmektedir. EAT.de üç türlü yükleme eki bulunmaktadır.

-ı / -i, -(y)ı / -(y)i:

İsmlere ve isim cinsinden olan kelimeler için asıl yükleme eki budur. Bu ek, ünsüzle biten isimlerden sonra -ı / -i; ünsüzle biten isimlerden sonra ise araya kaynaştırma ünsüzü -y-'yi alarak -yı / -yi şekline girmektedir. ET.deki -(ı)ğ / -(i)g ekindeki ünsüzünün BT.de düşmesiyle oluşmuştur. Ekin, sadece düz şekilleri vardır.¹¹⁷

¹¹⁷ Canpolat, M; "Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusativus) Ekinin Kökeni Üzerine", *Türkoloji Dergisi*, AÜDTCF yay., Ank.-1992, c.X, S.1, s.9-13.

fenâyı almışam→26, kimesneyi ürkitmegil→1219, ârestûyı okıtdı→1689, dünyeyi seven gişi →2275, kimseyi itmesün cüdâ→3434, nesneyi bilüridi→4495, dünyâyı dileriseñ→5016, bursayı aldı→7612, gişiyi bulur→8451.

Sonu ünlü ile bitmesine karşılık, -y- kaynaştırma ünsüzünü almadığı örneklerde vardır.¹¹⁸

-n:

3.Şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılır.

anuñ nâlesin→16, anuñ devâsın→1795, cümlesin kıldı kabûl→2068, gevdesin itdi→3134, 'avret ü oğlanların itdi esîr→4141, itdi varlığın 'adem→4167, îrân kişverin→5386, niyâzın halka 'arz→6874, yüzün dönderdi baht→7177.

-n-ı / -n-i:

Zamirlerle birlikte kullanılan bu ekin, metnimizde sadece düz şekilleri bulunmaktadır.¹¹⁹

vahdetüñ sırrını→237, hilm suyını→824, râzıkını bilmeye→1110, bir kaçını vehmile→2410, anı âh u derd→2810, başını gögsine→3034, bunu ögmeyi→3057, halıkuñ rızvânını→4221, çâresini kamu→4345, birbirini öldürelere→5350, sözünü söylegil→6567, gündüzünü sever→7219, sözlerini ide gûş→8011.

Eksiz şekli:

İsimler, yükleme hâli eki almadan da fiile bağlanabilirler. Bilhassa iyelik ekli şekillerin ve özel isimlerin eksiz bağlantısı bugün TT. yazı dilinde görülmez.

“Yalın veyahut iyelik eki almış isimlerin belirsiz nesne olarak kullanılışı Türkçe'nin özelliklerinden birisidir. Bu durumlarıyla yalın haldeki isimler metinlerimizde yükleme halindedirler demektir.”¹²⁰

hâlin bile→384, gördi boyun→1503, cümlesin kıldı→2068, virdi ol zahmile cânın ejdehâ→3149, camasb dürdüğü kitâb→5073,

¹¹⁸ EAT metinleri içerisinde örneklerine bolca tesadüf edilir: KY, s.73,

¹¹⁹ Z. KORKMAZ'ın MRZN.de -nı / -ni ekine çok az tesadüf edildiğini söylemesine karşılık, M.AKALIN bu ekin Ahmedî'nin eserlerinde sıkça rastlandığını söylemektedir. Bkz. AD, s.87.

¹²⁰ M.AKALIN, AD, s.88.

Aşağıdaki örnekte yükleme hâli kullanılmamıştır:

mûsî itmişdi peygâber ilâh→5363, viribidi ibrahîm nemrûda ilâh→5514,
sakla dili râzînı bildürmesün→5619,

Yükleme hâli yerine kullanılan diğer hâl ekleri şunlardır:

Yönelme hâli: dürlü revnak illere bâğışladı→5152, lîki yollara katı düşvâr
olur→8362,

Bulunma hâli (Lokatif eki): -da / -de; -nda / -nde:

İsim cinsinden kelimelere eklenirken -da / -de, üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra -nda / -nde şeklindedir. Ekin, ET ve bugünkü TT.nden farklı olarak, yalnız tonlu şekilleri vardır.

câzûlkda→10, vuslatda→22, şübânlıkda→810, dünyâda→1239,
sahrâda→2100, gülzârda→3104, fursatında→4779, göñlünde→5333,
ahmedde→6539, tebrîzde→7409, derd ü mihnetde→8290.

Bulunma hâli yerine kullanılan hâl ekleri şunlardır:

Eşitlik hâli: şâh-ı çîn-i tamgâc öniñce rehber→3926,

Yönelme hâli: geçmiş üstine anuñ yıllar delîm→4323,

Ayrılma hali (Ablatif eki): -dan / -den; -dın / -din:

Ayrılma hali ET.de -tın / -tin; -dın / -din şeklinde dar ünlülü idi. Bununla beraber ET.de -ta / -te; -da / -de şekilleri de bulunmakta idi. Bu ekler aslında bulunma hali ekleri olmasına karşılık ayrılma hali yerine de kullanılıyorlardı.¹²¹

Metnimizde ekin yalnız tonlu şekilleri vardır. Ahmedî'nin eserlerinde geniş kullanım fonksiyonuna sahiptirler.¹²²

-dan / -den

Asıl ayrılma hal eki -dan / -den'dir.

¹²¹ M.ERGİN;TDB, s.235-236.

¹²² M.AKALIN, AD, s.89-90.

ucdan uca→24, cândan→452, taşdan→1103, korkusundan→2455, sudan→3341, gaybdan→4808, kafesden→4817, tenden→5340, muhammedden→6482, erden→7296, nesneden→8654.

-dın / -din:

Özellikle yön ifade eden bazı kelimeler ve “yaña” kelimesinden önce kullanılan isimlerde genellikle ayrılma hali eki -dın / -din’dir. Bilindiği gibi ET.nin ayrılma hâli eki (-dın / -din) EAT.nde bazı kelimelerde kalıplaşmıştır.¹²³

yañadın→1473, yârdın yaña→1561, her yañdın→1682, her yañadın→1724, aşagadın yaña→1811,

bendin yaña→898, sizden öñdın→1145, bundan öñdın→1155, andan öñdın→1212, utana pervindın→1379, gülşehdın yaña→1470, senden öñdın→4872, öñdın soña→5168,

Aşağıdaki örnekte bulunma hâli kullanılmamıştır:

kendülikdür gişiye hakdan hicâb→402,

Ayrılma hâli için kullanılan diğer hâl ekleri şunlardır:

Yönelme hâli: geçdi bu iş üstine biñ yıl temâm→4092, cennete kalma ki andan yig mekân →4223,

Bulunma hâli: çeşmeler her yañda enhârıdı→1569, vâcib iki olsa iy dânişde melek→3992, bir gün öpdı anı omuzında nihân→5218,

Eşitlik hali (Ekvatif eki): -ca / -ce; -cılayın /-cileyin; -layın / -leyin; -ledin

Metnimizde eşitlik, benzerlik ve miktar fonksiyonlarıyla bolca kullanılmıştır. Sonuna eklendikleri kelimeyi zarf yaparlar.

-ca / -ce:

Asıl eşitlik eki -ca / -ce’dir. ET.de ekin ç’li şekilleri vardı. Benzerlik, kadarlık ifade eder. İyelik ekli şekillerde daha canlı bir kullanılışa sahiptir.

bunca→74, ardınca→566, yimince→1010, biñ yılca→1255, murâdıncı→1992, yirlü yirince→2059, sülüsince→2374, yir kadrınca→2381,

¹²³ Ayrılma hali ekleri kalıplaşmaya oldukça eğilimli eklerdendir. Örnekleri için bkz. Z. KORKMAZ; Türkçede Eklerin kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları, s. 14-18.

yirce→2392, kalıñlıgıncadur→2393, birincedür→2365 tâkatumca→3195, öniñce→3926, âdemi nısfınca→3941, dâne-i hardâlca→4311, evvelince→5253, gevherince→6001, şunca→8651.

-layın / leyin; -cılayın / -cileyin; -ledin:

ET.de -layu / -leyü şeklinde olan bu ikinci tip eşitlik eki¹²⁴, EAT metinlerinde -layın / -leyin şekline geçmiştir.¹²⁵ Zamirlere getirilen bu ekler, metnimizde bir örnekte geçmektedir:

sencileyin meyli eyle oldı anuñ→3326, çekmişem sencileyin derd ü ta'ab→8445¹²⁶.

Ahmedî'nin eserlerinde geçen bir diğer eşitlik hali eki de -ledin'dir.¹²⁷

Vasıta hali (İnstrümental eki): -(ı)n / -(i)n; -ıla / -ile, -la / -le, -yıla / -yile, -yla / -yle; -ılan / -ilen;

Sebep, vasıta ve zaman bildiren eklerdir.

-ıla / -ile, -la / -le, -(y)ıla / -(y)ile, -(y)ıla/-(y)ile:

EAT.de asıl işlek vasıta hali ekleri bunlardır. Bu ekler aynı zamanda bağlama edatı görevini de üstlenmektedirler.

“İle” edatının ekleşerek uyuma tâbi olmasıyla meydana gelen bu ekler, işlekliliği gittikçe azalan (-n) ekinin yerini almıştır. Ekleşme yeni başladığı için, (-la / -le)'li şekiller çok azdır. Bu şekiller daha ziyâde vezin zaruretiyle kullanılmaktadır.

‘âşık u ma‘şûkıla→22, yârile→23, anuñile→45, tecellisiyle→52, hayâtıla→125, sıdkıla→1091, gazabla→1032, cehdle→1343, saçıyla→1525, binümile→1551, hâdimle→1901, nûriyle→2373, odıyla→2460, hayrile→3098, sürmeyile→3346, suyla →4352, murâdiyle→4436, ragbetile→5258, zendekayla→5847, ashâbıyla→6338, mekrile →6671, ‘aklile→7082, bir kaçıyla→7367, şevkıyla→8274, rencile→8664.

¹²⁴ F.K.TİMURTAŞ'a göre bu ek; eşitlik hali eki değil vasıta hali ekidir. Ekin bünyesinde yer alan n ünsüzü vasıta hali ekidir. ETT, s.75.

¹²⁵ M.ERGİN; TDB, s.241.

¹²⁶ İsk.de sadece “sencileyin” örneğinde geçen -layın/-leyin eki, Ahmedî'nin diğer eserlerinde şu kelimelerde geçer: ancılayın, buncılayın,

Bu ek, metnimizde kalıplaşmış olarak “tañla” kelimesinde görülür.

tañla okıdı anı kim vire ‘alem→6350,

-(ı)n / -(i)n:

Bugün bazı kelime ve eklerde kalıplaşmış olarak bulunan bu ek, metnimizin yazıldığı devirde henüz canlılığını tam olarak kaybetmemiştir. Umumiyetle zaman zarf görevinde kullanılan isimlerde bulunmaktadır.

kut bulmadın ger açın ölesin→1249, yazın→3277, güzün→3873, biñ gezin→6479,

Aşağıdaki örneklerde vasıta eki yerine bulunma hâli kullanılmıştır:

geçürürlerdi bu resme rûzigâr→3426, tâ’ata meşgûl olub leyl ü nehâr→8696,

Yön (cihet) hali (Direktif ekleri): -aru / -erü, -ra/ -re; -ru / -rû:

Yön anlatan eklerdir. Bugün canlılıklarını tamamen kaybetmiş olan bu eklerin metnimizde de az örnekleri bulunmaktadır.

-aru / -erü:

ET.deki (-ğaru / -gerü, -karu / -kerü) ekinin devamı olup¹²⁸, BT.de baştaki ğ- / g- ünsüzünün düşmesiyle -aru / -erü şekline girmiştir. Metnimizde yuvarlak şekilleri kullanılmıştır.¹²⁹

pes buyurdı ki ilerü geldi dibîr→2822, pâzişâh aşaga yukaru¹³⁰ ‘alem→7558, sedden añaru→3961,

-ra / -re:

Kalın kelimelerde -ra, ince kelimelerde -re şeklindedir. Eklendiği kelimelerde kalıplaşmış, bir yapım eki hüviyetine bürünmüştür.

taşra→35, soñra→605, içre→838, üzre→1574, 4563,

¹²⁷ S. DURAN; “Türkçe’de Cihet ve Mekan Gösteren Ek ve Sözler”, TDAY-1956, TDK yay., s.1-100.

¹²⁸ Düz ünlülü örnekleri: “ileri”, “yoğarı”. Bkz. KY. s.78.

¹²⁹ M. AKALIN, -arı / -eri şeklinde düz ünlü taşıyan yön ekine örnek olarak yoharı / yokarı kelimesini vermektedir. Bkz. AD, s.93.

-ru / -r :

Kalıplaşmış zarf görevindeki kelimelerde geçmektedir.¹³¹

girü→3976,

2.2.3.5. Soru eki:

İsimleri soru biçimine sokan ektir.

-mı / -mi:

Edat menşeli olan bu ek, OT içinde uyuma bağlanana kadar, daima düzlük-yuvarlık uyumu dışında kalmıştır.

kendüzinden mi→69, kendüde var mı→1079, vasf-ı izâfi mi→1756, râhat-ı cân mı →1943, işbu eyvân mı→2139, fûrı sen mi→4567, yir var mı→4869, taht mı→5736, degül mi →6439, pend mi→7360, koyun mı→7362, g l mi→8407, oda mı→8476.

2.3. Sıfatlar:

Tek başlarına isim oldukları halde, isimlerin önüne gelerek onların herhangi bir özelliklerini belirten kelimelere sıfat denir. Metnimizde isimlerden başka, isim-fiiller ve çeşitli kelime gurupları sıfat görevini üstlenmişlerdir. Belli başlı kullanılan sıfat çeşitleri şunlardır:

2.3.1. Niteleme (Vasıflandırma) sıfatları:

Bir varlığa yada kavrama bağlı bulunan bir özelliğini bildiren sıfatlara niteleme sıfatı denir. Örnek olarak:

ķuru zühd→5150, yig iş→5927, kızıl g l→6766, ulu iş→6831,  oĝru d ş→981, giçi kardeş→5329, yavuz endişe→5331, yüce mansıp→6659,

2.3.2. Karşılaştırma sıfatları: -rak / -rek: -ca / -ce

-rak / -rek:

Metnimiz de devrinin metinlerine paralel olarak sıfatlarda karşılaştırma yapmak için -rak / -rek ekleri getirilmektedir¹³².

¹³⁰ M.AKKUŞ, KG'da yer alan; "kança-ru-sın"  rneğine dayanarak -ĝaru şeklinin -ĝa ve -ru'dan oluştuğunu göz önüne alarak asıl y n ekinin -ru olduğunu söylemektedir. Bkz.:KG, s. 188.

¹³¹ J. ECKMANN; "T rkcede -rak / -rek Ekine Dair", TDAY-1953, TDK yay., s.49-52.

kamudan yücerek→2398, cândan nâzügirek→4533,

Şu örnekte -ca ekinde karşılaştırma vardır.

nerdübâ burçuk boyıncaydı temâm→1903,

2.3.3. Belirtme sıfatları:

Bir varlığa yada kavrama bağlı bulunmayan özelliğini anlatan sıfat çeşitlerine Belirtme sıfatları denir. Metnimizde yer alan belli başlı Belirtme sıfatları şunlardır.

2.3.3.1. İşaret sıfatları:

Herhangi bir varlığı yada kavramı işaret yoluyla gösteren sıfatlara işaret sıfatları denir. Metnimizde yer alan işaret sıfatları şunlardır: “Bu”, “o”, “ol”, “şol” ve “işbu”. Bunlardan “o” işaret sıfatı, sadece iki yerde kullanılmışken, “ol” işaret sıfatı pek çok yerde geçmektedir. Bugün sadece resmi yazışmalarda kullanılan “işbu” işaret sıfatı ise metnimizde işlek olarak yer almaktadır. “Şu” işaret sıfatı ise metnimizde bulunmamaktadır. Onun yerine “şol” işareti sıfatı bulunmaktadır.¹³³

bu: bu sendeki nefes→31, bu heves→1589, bu cihân→2373, bu kuyu→3476, bu yaña→4898, bu eser→6117, bu lahza→7101, bu genc→8537,

o: o lâyük nesneden→1011, o dîvi→4088,

ol: ol kohu→33, ol cefâkârüm→1438, ol şifâ→2507, ol ulusa→3870, ol işde→4529, ol nîk-nâm→5227, ol gâra→6229, ol zamân→7288, ol yılıdı→8734,

işbu¹³⁴: işbu şeb-rev-i sâhib-cemâl→69, işbu söz→2071, işbu nev-bahâr→2143, işbu suda→3350, işbu sözleri→4480, işbu feth→5661, işbu söz→7224, işbu makâmı→8185,

şol¹³⁵: şol belâ→3455, şol hadîd→3777, şol zulmet→8496,

2.3.3.2. Sayı sıfatları:

Önüne geldikleri herhangi bir varlığın yada kavramın sayısını gösteren sıfatlara sayı sıfatları denir. İsk. de pek çok sayı sıfatı kullanılmıştır. Esasen eserde,

¹³² M.Akalın, şu işaret sıfatı için, Ahmedî'nin Tervihü'l-Ervâh adlı eserinden örnek veriyor: “şu sevdâdan”, AD, s.108.

¹³³ Ahmedî Divanı'nda “uşbu” işaret sıfatı olmasına karşılık elimizdeki İskendernâme nüshasında bu işaret sıfatı görülmemektedir. Bkz. AD, s.108.

hem tarih, hem astronomi ile ilgili bölümlerinin anlatımı genellikle rakamlarla desteklenmesinin tercih edilmesi bunun en büyük etkenidir. Öyle ki tekrara düşülmemek için, Arapça ve Farsça sayı isimleri de birer sayı sıfatı olarak kullanılmıştır. İsk. de geçen başlıca sayı sıfatları şunlardır.

Asıl sayı sıfatları:

İsimlerin sayısını kesin olarak belirten sıfatlara asıl sayı sıfatları denir. Metnimizde yalın halde geçen asıl sayı sıfatları şunlardır:

bir→ didi bir kez ger anuñ yüzün görem→1458

iki→ gördi iki gözi tolmış eşk ü dem→6350

üç→ kâfere üç kez emân bâğışladı→6254

dörd→ on sekiz yıl oldu vü dörd ay şâh→5919

biş→ dönicek biş yıl murâdınca felek→5873

altı→ olub on dört yıl altı ay pâzişâh→5844

yidi→ yir içinde olur mürekkebi yidi kân→3792

sekiz→ işleyüb bunda sekiz üstâd-ı kâr→2588

tokuz→ ol tokuz âbâ bular dörd ümmehât→2312

on→ oldu on yaşında ol bir feylesûf→528

yigirmi→ her yigirmi yılda olmuşdur 'ayân→1984

otuz→ her birin burcuñ otuz kısım itdiler→2280

kırk→ devletinden olıcak kırk yıl temâm→5965

elli→ elli yıl peyveste anı işletdi ol→5425

altmış→ yirüñ altmış bahşnuñ birincedür→2365

yüz→ baksa yüz gez gûya bir gişi 'ayân→190

biñ→ biñ du'âyı germ ider bir âh-ı serd→50

Metnimizde kelime gurubu (sıfat tamlaması ve sayı gurubu) halinde geçen asıl sayı sıfatları:

on bir→ var durur sertânde on bir→2428

on iki→ bu felek oldu temâm on iki kısım→2277

- on üç**→ hem on üç ferseng dahi bil ‘ayân→2362
- on dört**→ olub on dört yıl altı ay pâzişâh→5844
- on biş**→ çünkü on biş yaşına irişdi şâh→536
- on altı**→ lîki sûretde on altı iy imâm→2420
- on sekiz**→ var hamelde on sekiz yılduz yakîn→2426
- on tokuz**→ hâkim olub on tokuz yıl on bir ay→6775
- yigirmi bir**→ lîki sûretde yigirmi bir hemîn→2413
- yigirmi iki**→ mülkde yigirmi iki yıl oldu ol→6870
- yigirmi üç**→ çün yigirmi üç yıl sürüb behrâm baht→5913
- yigirmi dörd**→ var yigirmi dörd ‘akrebde temâm→2430
- yigirmi biş**→ var yigirmi biş kevâkibden ‘ayân→2427
- yigirmi yidi**→ oldu yigirmi yidi yıldan temâm→7108
- yigirmi sekiz**→ çünkü yigirmi sekiz gün ol gider→2297
- yigirmi tokuz**→ çünkü yigirmi tokuz yıl ol temâm→5931
- otuz biş**→ bî-l ‘aded var otuz biş anda ki adıdur esed→2428
- otuz sekiz**→ hûtta otuz sekiz vardur temâm→2432
- otuz tokuz**→ dutiben otuz tokuz yıl tâc ü taht→7671
- kırk dörd**→ sevrde kırk dörd iy dâna-yı dîn→2426
- elli üç**→ elli üç ferseng dahi bî-keâm→2383
- altmış üç**→ altmış üç yaşına irdükde temâm→6575
- yitmiş iki**→ yitmiş iki diliçün üç tercümân→4906
- seksen iki**→ seksen iki dahi anuñla bile→2376
- seksen biş**→ cirm-i yir kadrınca seksen biş durur→2381
- toksan altı**→ toksan altı yircedür cirm-i zühâl→2384
- yüz on**→ behmen olayın yüz on yıl pâzişâh→5757
- yüz on bir**→ dahi yüz on bir durur fersengile→2364
- yüz yigirmi**→ şâd u hurrem yüz yigirmi yıl temâm→5369
- yüz otuz**→ ohıyla aña yüz otuz zahm urmuşam→5685

- yüz elli→ oliben yüz elli yıl kâvûs şâh→5542
- yüz elli iki→ dahi yüz elli iki iy fehm-i cüst→2377
- yüz altmış→ rûm bahrında yüz altmış dahi var→4854
- iki yüz→ iki yüz kul dahi cümle mâh-rûyî→2096
- iki yüz dörd→ iki yüz dördüncisinde hicretüñ→6948
- iki yüz kırk→ kim iki yüz kırk oldu ol dürüst→1990
- iki yüz kırk sekiz→ ol iki yüz kırk sekiz dahi direk→2607
- iki yüz elli→ hem iki yüz elli anuñla bile→8754
- üç yüz→ oldu üç yüz yıl iner cismi anuñ→3329
- üç yüz ü on→ ki ol yılıdı üç yüz ü onıncı yıl→8734
- üç yüz on üç→ üç yüz on üç gişi bulındı hemîn→6265
- üç yüz on altı→ üç yüz on altı cenübîdür temâm→2420
- üç yüz kırk altı→ şems yolında üç yüz kırk altı var→2425
- üç yüz altmış→ üç yüz altmış cûy itdi andan revân→2584
- üç yüz altmış dört→ üç yüz altmış dört şemâyilde yakîn→2413
- dörd yüz kırk→ dahi dörd yüz kırkdur fersengile→2389
- biş yüz→ oldu biş yüz yıl cihânda tâc-dâr→5344
- altı yüz otuz tokuz→ altı yüz otuz tokuz yıl dürüst→7121
- yidi yüz→ dahi yidi yüz yakîn ne biş ü kem→3294
- yidi yüz dört→ yidi yüz dört yıl olalı yezdecird→8733
- yidi yüz altmış altı→ dahi yidi yüz altmış altıdur→2372
- yidi yüz toksan iki→ kim yidi yüz toksan ikinciydi yıl→8730
- yidi yüz toksan sekiz→ yidi yüz toksan sekiz dahi bile→2379
- sekiz yüz on→ uş sekiz yüz on yıl oldu ki ümmeti→6570
- tokuz yüz→ hem tokuz yüz yıl olunmuşdur temâm→1987
- tokuz yüz seksen→ hem tokuz yüz seksen anuñile bile→2369
- biñ iki yüz→ şark u garba biñ iki yüz yıl temâm→8122
- biñ üç yüz altmış→ var durur biñ üç yüz altmış temâm→4853

- biñ yidi yüz**→ biñ yidi yüz yıl u bir bî-bîş ü kem→8732
- iki biñ**→ kutrı fersâhla iki biñdür dürüst→2377
- üç biñ**→ güneş üç biñ yıl döner gögde temâm→4328
- dört biñ kırk**→ dört biñ kırk yıl ben öñdin gelmişem→8444
- biş biñ**→ biş biñ arşûn her yañadın tolu ‘arz→4298
- altı biñ**→ altı biñ beyzâ kamu zerr-i ‘ayâr→389
- sekiz biñ**→ ‘akd-i destile sekiz biñ dânedür→8753
- on iki biñ**→ on iki biñ dahi fil-i ceng-cûy→2992
- on iki yüz biñ**→ on iki yüz biñ dahi miskâl zer→8164
- altı biñ altı yüz**→ altı biñ altı yüz olur kamu→2443
- altı biñ sekiz yüz**→ altı biñ sekiz yüzdür temâm→2359
- yigirmi dört biñ**→ ol yigirmi dört biñ yılda temâm→2283
- otuz biñ**→ oldı fersengile otuz biñ temâm→2361
- otuz iki biñ**→ otuz iki biñ gişi cem‘ itdiler→6260
- otuz üç biñ**→ otuz üç biñdür kalıñlığı iy yâr→2363
- otuz altı biñ**→ otuz altı biñ yıl olur râst bil→2441
- kırk biş biñ**→ kırk biş biñ gişi kâfirden helâk→6883
- yitmiş biñ**→ keşf oldı ol gice yitmiş biñ hicâb→6470
- yitmiş iki biñ**→ düzdi yitmiş iki biñ dîv-i la‘în→4110
- toksan biñ**→ varıdı eşrefde toksan biñ gişi→7403
- yüz biñ**→ görse anı kıla yüz biñ âferîn→6
- yüz elli biñ**→ kul u karaveş yüz elli biñ esîr→7261
- iki yüz biñ**→ öldiler ol iki yüz biñ zârile→1247
- üç yüz altmış biñ**→ üç yüz altmış biñ yıl olur bî-gümân→4325
- üç yüz biñ altmış**→ cümlesi üç yüz biñ altmış yıl olur→2437
- üç yüz toksan biñ**→ üç yüz toksan biñ olur kıl şümâr→2388
- dört yüz biñ**→ dört yüz biñ yılda bir kevkeb döner→2478
- altı yüz biñ**→ altı yüz biñ gişiyidi nâm-cûy→1727

altı yüz kırk biñ→ altı yüz kırk biñ durur bil bî-gümân→2370

yidi yüz biñ→ yidi yüz biñ yıl ‘ibâdet itdügin→4004

Bağlama grubu şeklinde kurulmuş asıl sayı sıfatları:

yüz dahi altmış yidi→ yüz dahi altmış yidi yircedür temâm→2374

altı yüz ü dahı on biş→ altı yüz ü dahı on biş dânedür→6615

yidi yüz yıl dahi elli→ yidi yüz yıl dahi elli yıl temâm→5161

yüz biñ ü kırk biñ→ yüz biñ ü kırk biñ gişi idüb esîr→6922

üç yüz biñ dahi altmış→ cümle üç yüz biñ dahi altmış yıl olur→2444

-durur, -dur bildirme eki ve asıl sıfatından oluşmuş sayı grubu:

tokuz yüz yıldur altmış→ kim tokuz yüz yıldur altmış ‘ayân→5066

biñ durur yigirmi→ didi biñ durur yigirmi liki hem→2409

“Gez” ile kurulmuş asıl sayı sıfatları şunlardır:

biñ gezindur sekiz gez→ biñ gezindur sekiz gez lâ-ekâl→2382

biñ gezin lîkin on dört gez→ biñ gezin lîkin on dört gez temâm→2378

biñ kezin biñdur on altı kez→ biñ kezin biñdur on altı kez temâm→2375

iki kez biñ kez biñ→ iki kez biñ kez biñ oldı bil temâm→2368

niçe biñ gez→ niçe biñ gez seyr itsem bu kadar→2481

Sayı “milyon” ile ifade edilen büyüklükleri ifade etmek için oluşturulmuş asıl sayı sıfatları:

on yüz biñ→ leşkerinde vardı on yüz biñ süvâr→3543

yüz biñ on biñ→ kalıñı yüz biñ on biñdür yakîn→2386

yüz biñ on dörd biñ→ kalıñı yüz biñ on dörd biñ temâm→2366

yüz biñ on biñ→ yüz biñ on biñ durur bellü bilüñ→2371

Sıra sayı sıfatları:

Türkçe sayı isimlerine -inci / -ıncı yapım ekleri eklenilerek yapılır. Ek, eklendiği sayı isimlerinde hep dudak uyumunun dışındadır. Sadece soñucu isim soylu

kelimesinde birleşme ünlüsü yuvarlaklaştığı halde ekin son ünlüsü yine düz kalmıştır.¹³⁶

ikinci→ mazhâr-ı bârî'dür ikinci felek→185

üçüncü→ pes üçüncü gün külin savurdılar→1536

dördüncü→ buldı pes dördüncü çarh andan zuhûr→2290

beşinci→ oldı pes beşinci çarh andan 'ayân→2288

altıncı→ oldı altıncı felek andan temâm→2286

yidinci→ oldı pes yidinci eyvân âşikâr→2284

onuncu→ ki ol yılıdı üç yüz ü onuncu yıl→8734

birince→yirüñ altmış bahşınıñ birincedür→2365?

İki örnekte ek, sayı ismine değil, isim soylu bir kelimeye getirilmiştir.

ortancı→ kıldı ortancı oğlını ser-leşker ol→6974

soñucu→ hâkdan olan nolur soñucu hâk→6764

Bazı yalın haldeki isim soylu kelime ve kelime grupları da sıra sayı sıfatı görevinde kullanılmışlardır.

öñ→ çün kamudan rütbetiyle oldur öñ→7851

soñ→ bu melik adı nola geldiye soñ→7851

ahir→ irer uş ahir zamân peygâmbiri→6184

soñ ucu→ fâyide ne çün olur soñ ucu bâd→8340

andan soñra→ lâ-büd andan soñra gelür ol 'ayân→7857

öñdin soña→ her ne san'at ki itdi ol öñdin soña→5168

kamudan soñra→ kamudan soñra geliben buldı ad→7860

yigrek→ dahi yigrek pâzişehlık virile→8265

İsk.de sayı isimlerinin bol kullanımından doğan bir tekrarın önüne geçmek için Ahmedî, Arapça rakamları, tamlama şeklinde sıra sayı sıfatı görevinde

¹³⁴ Ahmedî'nin diğer eserlerinde bu ekin yuvarlak ünlülü şekilleri de mevcuttur. Bkz. s.113.

kullanmıştır. Astronomi ile ilgili bilgilerin yer aldığı bölümde şu arapça sayı tamlamaları geçmektedir:

çarh- i evvel→ çarh- i evvel mazhar-ı hallâkdur→179

çarh-ı sâbi'→ çarh-ı sâbi' mazhar-ı rezzâkdur→179

çarh-ı sâdis→ çarh-ı sâdis mazhar-ı ism-i 'alîm→181

çarh-ı hâmis→ çarh-ı hâmis mazhar-ı kakhârdur→182

çarh-ı râbi'→ çarh-ı râbi' mazhar-ı muhyi vü nûr→183

çarh-ı sâlis→ çarh-ı sâlisdür musavvir mazharı→184

Kesir sayı sıfatları:

Hem Türkçe kelime ve kelime grupları ile hem de bazı Arapça kelimeler ile yapılmaktadır.

bir yılda bir→ ider ol bir yılda bir devri temâm→2291

otuz yılda bir→ çarh otuz yılda bir kez devr ider→2285

dört yüz biñ yılda bir→ dört yüz biñ yılda bir kevkeb döner→2478

bir buçug→ iki yıldan eksük ol bir buçug ay→2289

nısf→ fûr hükmindeydi nısf-ı hînd ü sind→1976

cüzüyi→ ne olser hem cüzüyi vü hem külli diñiz→595

külli→ ne olser hem cüzüyi vü hem külli diñiz→595

Aşağıdaki örnekte üleştirme vardır.

biri er ol ikinüñ biri kız→5247

Topluluk sayı sıfatları:

İkiz kelimesi metnimizde iki kez yalın halyle geçmektedir.

ikiz→ aña degin ikiz olmazdı yakîn→5248

2.3.3.3. Soru sıfatları:

Soru yoluyla isimleri belirten sıfatlara denir. Metnimizde: Kankı, ne, nice örnekleri vardır.

kankı→ kankı şehri→333, kankı gevher→2079, kankı nakşa→3398, kankı kişverden→4919, kankı dâne→6820, kankı ni'metden→7252,

ne¹³⁷→ ne kohu→32, ne çâre→1514, ne hikmetler→2407, ne ‘acâyib→3245, ne iş→4512, ne îmân→6255, ne hikmetdür→7169, ne yirdür→8470,

nice→ nice yirde→869, nice yûsuf-nâmedür→1096, nice bünyâdı→2273, nice hâl→4183, nice ‘acâyib yaradur→4354, nice zâr→6326, nice kulufîa kul olam→8069, nice ‘âlem→8241,

2.3.3.4. Belirsizlik sıfatları:

Önüne getirildikleri isimleri kesin olarak tanımlamayan (belirtmeyen) sıfatlardır. İsk.deki başlıca belirsizlik sıfatları şunlardır:

ayruk→ ayruk gıdâsı→1010, ayruk kısmeti→1281, ayruk şer‘ u dîn→1988, ayruk ta‘âm→3271, ayruk yire→7441,

az→ az müddet→417, az nesneyle→2727, az yirde→3668, az rûzigâr→5846, az zamân→7214, az menzil→8497, az rencile→8664,

bir→ bir nakş→6, bir iş→1554, bir yir→2666, bir firişte→3327, bir nefes→4782, bir çarhâ →5901, bir yıl altı ay→6057, bir dâna gîşi→8229,

bir dem→ bir dem zafer→138, bir dem sebât→411, bir dem zebûn→5202, bir dem→7406,

bir iki→ bir iki gez→892, bir iki câmile→1111, bir iki ay→2862, bir iki gün→3041, bir iki âdım→5560, bir iki dem→8571,

birkaç→ bir kaç kadeh→1101, bir kaç gün→1614, bir kaç bâl ü perr→2222, bir kaç rûzigâr→5173, bir kaç atluyla→6242, bir kaç zamân→7435, bir kaç kul→7781, bir kaç dürlü pend→8074,

cümle→ cümle mesmû‘âtı→172, cümle esmâya→193, cümle esma’-i sıfâtıdan→206, cümle assı vü ziyânın→1091, cümle jenk→2159, cümle nihân→3036, cümle müşkiller→4201, cümle ‘ilm ü ma‘rifet→5297, cümle bütler→6112,

çoğı→ leşker çoğına→1062, ‘ömr çoğına→2457, dünya çoğı→4433,

¹³⁵ “Nasıl” ve “hangi” mânâlarında kullanılmaktadır.

çok→ çok çeri→331, çok hayl ü haşem→1123, çok zer ü güher→2107, çok dürlü reng→3744, çok söz→4014, çok rûzigâr→5807, çok dürlü nesne→6116, çok sipâh→7436, çok zamân→8187,

degme→ degme zahmetden→825,

falân→ / **fülân**→ fülân yirdür→2226, falân düşmen→7820,

her bir→ her bir şehri→380, her bir işi→628, her bir işde→1034, her bir mikdârın→2358, her bir yaña→5704, her bir gişi→6294, her bir le'îm→8689,

her dürlü→ her dürlü→2920,

her ne→ her ne söz→2, her ne iş→823, her ne peygâmı→1365, her ne zerre→2866, her ne nesne→3764, her ne genc→4969, her ne san'at→5168, her ne iş→6466, her ne tedbîr→7028,

her→ her nefes→10, her gice→24, her gün→69, her yaña→2561, her seyyâre→4329, her sıfatdan→5006, her işi→6705, her kuru yaş→7778, her gişiye→8173,

hiç→ hiç kimse→1793, hiç nesne→3491, hiç dîn→5513, hiç âfet→6100, hiç agrı→6107, hiç ilerü→6256, hiç işe→7828, hiç 'adli→7831, hiç iltifât→8066,

kamu→ kamu nesne→1, kamu heves→1526, kamu şehir ü diyâr→3585, kamu fasl u kemâl→4654, kamu halkı→5311, kamu eşyâya→6065, kamu serleşker→7057, kamu rûm→7805, kamu muhtâcı→8297, kamu yollardan→8298,

kimi→ kimi taglar durur kimi bâdiye→3667, kimi kâfirdi kimi ehl-i sitem→7540, kimi yâkûtıdı kimi la'l-i nâb→8516,

nice→ nice mihnetler→418, nice tobraga→1128, nice bünyâdı→2273, nice işler→3584, nice mekr→4282, nice biñ gez→4330, nice mükemmil→6451, nice su→8419,

niçe→ niçe dürlü nakş→417, niçe sultânları→419, niçe tûfi-i şekker- kelâm→3708, niçe sayrular→4350, niçe server→5654, niçe hasta→6352, niçe virânları→7183, niçe başlar →7210,

2.4. Zamirler:

Zamirler isimlerin yerini tutan kelimelerdir. TT. yazı dilinde teklik birinci, ikinci ve üçüncü şahıs zamirlerinin yaklaşma hâli çekimindeki *ñ* kaybolmuştur.¹³⁸ Başlıca zamir çeşitleri şunlardır:

2.4.1. Şahıs zamirleri:

Varlıkların asıl isimlerinin yerine kullanılan kelimelerdir.

İsk.'de şahıs zamirleri ve isim hal ekleri ile kullanılışları şu şekildedir:

	1. Şhs. teklik/çokluk	2. Şhs. teklik/çokluk	3. Şhs. teklik/çokluk
Yalın hâl:	ben/biz	sen/siz	ol, o/olar, anlar
İlgi hâli:	benüm, binüm/bizüm	senüñ, sinüñ/sizüñ	anuñ/olaruñ, anlaruñ
Yükleme hâli:	beni/bizi	seni, sini/sizi	anı/oları, anları
Yönelme hâli:	baña/bize	saña/size	aña, oña/olarda, anlara
Bulunma hâli:	bende/bizde	sende/sizde	anda/anlarda
Ayrılma hâli:	benden/bizden	senden/sizden	andan/olardan, anlardan
Eşitlik hâli:		sencileyin	
Vasıta hâli:	benümle, binümle, benümile, binümile/ bizümle, bizümile	senüñile, senüñle, sinüñile	

Yapım ekleriyle genişlemeğe pek elverişli olmamakla beraber, şahıs zamirleri, şu örneklerde (-suz / -süz) ve (-cılayın / -cileyin) ekleriyle isim gövdeleri meydana getirmiştir:

sensiz, ansuz, sencileyin,

2.4.2. İşaret zamirleri:

Metnimizde kullanılan işaret zamirleri;”Bu”, “bular”, “bunlar”, “işbu”, “şol”, “şu”, “ol” ve “anlar”dır:

¹³⁶ Bkz. M.MANSUROĞLU; “Türkçede Zamir Çekimi”, s.501-508.

bu: bu→136, bundan→221, buña→297, bunuñ→510, bunca→669, buysa →1157, bunda →2609, bunuñ→3054, bunı→5103,

“Bunlar” vezin icâbı kullanılmaktadır. Esasen ET.de “bunlar”, “şunlar” şekillerinin yerine n ünsüzünün olmadığı “bular” ve “şular” bulunmaktadır.¹³⁹ Bular, olar’a benzetilerek yapılmıştır.¹⁴⁰

bular: bulardan→164, bulara→582, bularsuz→4071,

bunlar: bunlara→587,

şu: didi bürtûs şunca halkı itdüñ ‘adem

şol:

İşaret zamiri şol, şu ve ol’un birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu zamirin çokluk şekli bulunmaz.

şol kadar→1840, **şol ki**→3080, **şol kadar**→8443,

uş: uş irdi→5220, uş dirisin→5431, uş hâr u zâr→8017, uş burada→8019,

işbu: işbuñı→2304, işbuyıdı→3347,

“Ol” ve “anlar” zamirinin şekil ve fonksiyon bakımından teklik ve çokluk 3. Şahıs zamirinden farkı yoktur.

ol: ol→36, bunı→2626 andan→427, ol durur anuñ→431, aña→734,

anlar: anlardan→583, anlaruñ→2476, anlara→3124, anları→3127, anlardur →3863, anlar→4379, anlarda→5143,

olar: olar→140, olara→365, olardur→721, olaruñ→721, olardan→1212, oları→1293, olarda→3943,

işaret zamirlerinin çekime girmemiş şekilleri, cümlede genellikle özne durumundadır.

2.4.3. Dönüştülük zamirleri:

Başlıca Dönüştülük zamirleri şunlardır:

¹³⁷ “Bular” ve “olar” hâlâ Anadolu ağızlarında yaşamaktadır:T. GÜNAY; Rize İli Ağızları, s.120, 123, A.B.ERCİLASUN; Kars İli Ağızları, s.138.

¹³⁸ M.AKKUŞ; KG, s.203.

öz:

mahrem ü hem-dem özüñe hem sen ol→368, zahm yiyüb gey za'if olmuş özi→2364, konışı özinden dil âzâr itmeye→4157, oldu her bir gişi meşgûl özine→5863,

gendü:

Metnimizde sadece yuvarlak ünlülü geçmektedir.¹⁴¹ Kelime ET.de “kentü”şeklindedir¹²⁶.

gendüñi yitür ki yâri bulasın→40, gendü gendüden dirilmedi bu cem'→67, gendü mi bizendi sakf-ı lâciverd→70, gendüden mi oldu zâhir kıl nazar→72, gendüye tâvus-veş 'âşık degül→441, gendünüñdür her ne varsa nakd-i hâs→445, gendü gendüden mukaddem-ter gele→642, hâlıkı gendüñe¹²⁷ müşfik bulasın→711, itdü gendüye musahhar 'âlemi→749, gendülere añı sultân kıldılar→889, gişi çünkim gendüyi ide nîk-nâm→896, gendüyi bilmege gendüdür sebab→913, gendüsi tutdı medâyinde makâm→1297, sûretiyle gendüyi ilçi düzdi pes→1362, gendüsi yâre yiyüben düşdi süst→1763, gendüden yigile ide her ki sitîz→2020, çün bile kim gendünüñdür bî-gümân→2198, gendü degül ol görinen gendüdür→2201, biline kim gendügiyle bilesin→2536, oldu anda gendüliginden berî→6471, hızrı yoldaş eyledi gendügiyle→8375, tâ'atını gendünüñ ilhâm ide→8698, biline kim gendügiyle bilesin→2536,

gendüvi:

gendüvi öger diyü 'ayb etme baña→58, hem ide gendüvi şeh hükmine râm→2050, sanma kim gendüvi yalufuz yıkar→5433,

gendüz:

Bu zamir gendü ve öz kelimelerinden meydana gelmiştir. Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra gelen örnekleri mevcuttur.

¹³⁹ Bazı EAT metinlerinde “kendi” şeklinde düz ünlülü örnekleri de vardır. Bkz.L KARAHAN; KY, s.84.

¹⁴⁰ ETG, s.

¹⁴¹ “gendüñe” çekiminde, yaklaşıma hâli ekinden önce zamir n'sinin bulunuşu, zamirin sonundaki (ü) ünlüsünün iyelik eki zannedildiğini gösteriyor. Bkz. L. KARAHAN; KY, s.84.

gendüzinden bulmadı lâ-şek vücûd→66, gendüzini gendülikden ide mahv→235, gendü gendüzin unıtımag durur→401, gendüzüñe devleti iş idesin→570, girü didi gendüzine kim gişi→1033, âh idüben unıtdı gendüzin→1399, cehdile çıkardı küpden gendüzin→8026,

2.4.4. Belirsizlik zamirleri:

Başlıca Belirsizlik zamirleri şunlardır:

- ayru**→ yitmiş iki dilden ayru dahi dil→4907,
ayrug→ ayrug almış baña kalmış mâr u renc→8129,
ayrugı→ ayrugı koya diyü var mı gümân→5742,
ayruk→ küfr ola anı itmek ayrukdan taleb→913,
ayrukısı→ hâşa kim yoluñda ayrukısı olam→1855,
ayruklar→ her ki ayruklar sözini difleye→455,
ba‘zı→ didi ba‘zı bu tevârihi düzen→5510,
bir kaç→ bir kaçıyla düzülüb virdi aña zehr→7367,
bir biri→ bir birine itmeye anlar ziyân→6933,
biri→ birini bagdâda itdi şehriyâr→7316,
birisi→ birisi rencüñ ne durur bilmedi→8666,
cümle→ hâlini cümle aña bildürdü şâh→1457,
cümlesi→ şâh işitdi cümlesin kıldı kabûl→2068,
çoklar→ çokları kıldı ‘aliye düşmen ol→6667,
dükeli→ dükeli ahlâkuñı tehziñ it→699,
fülân→ biri dir ki aña fülân yirdür mekân→2226,
gayr→ hakkı diyen gayra kılmaz iltifât→7741,
her biri→ her biri bir vafına mazhar durur→173,
her birisi→ ikiden olur mürekkeb her birisi→646,
her ki→ her ki devlet ıssına çâker ola→5282,
her kim→ her kimüñ kim yoldaşı tevfiñ ola→2,
her ne→ her ne söz kim söyleye tahkîk ola→2,

- her ne kim**→ gişi her ne kim ider anı bulur→3574,
hiç kimse→ hiç kimse baña hem-dem yok durur→1793,
hiç kimsene→ hiç kimsene varamaz ‘uhdeye→544,
ikisi→ ol ikisi taybeye çün geldiler →6256,
kamu→ kamulara çünkü sensin çâre pes→3221,
kamusu→ dükedüb kamusun öldi ‘âkıbet→2456,
kamusına→ kamusına ol kılubdur feyz ü cûd→4465,
kankısı→ kankısından fitne kopup âşikâr→5058,
kim→ kimde ki ibrahîm bigi derd ola→17,
kimesne→ çünkü zâtını kimesne bilemez→6027,
kimi→ kimi öldi vü kimi oldı esîr→1201,
kimini→ kimini zer ider kimini sîm→3819,
kimisi→ kimisin öldürdi kimin kıldı bend→5157,
kimleri→ kimleri besleyübenüñ soñra yir→4312,
kimse→ lîki cehd it sini kimse bilmesün→4723,
kimsene→ ne vefâ ider kimseneye ne mihr→2864,
ne→ gendü ala bâki ne kalsa mâl ü pâç→390,
ne kim→ ne kim anda yazılıydı bildiler→1835,
nesne→ komadılar nesne kamu urdılar→7725,
niçeler→ niçeler binüm diyü bu şark u garb→313,

2.4.5. Soru zamirleri:

Bunlar; “Kim”, “ne”, “kankı”, “kanda” ve “nirede” kelimeleridir. Bugün olduğu gibi, şahıslar için “kim”, nesnelere için “ne” zamiri kullanılmıştır. Metnimizde geçen başlıca Soru zamirleri şunlardır.

- her kanda**→ başıdı her kanda kim irişe na‘l→3023,
kanda→ kanda nazm oldı diriseñ bu kelâm→6605,
kandan→ sorma bu işleri kim kandan gelür→427,
kandasa→ kandasa dâna yig ü câhil alu→4506,

kanı→ iy kamu zahmuma merhem kanısın→1815,
kankı→ kankısından fitne kopup âşikâr→5058,
neden→ bilmez kimse neden terkîbini→4297,
nice→ nice oldı ahvâli anuñ bilmedi→8521,
nicesi→ uş görürsin nicesi bulur hayât→7931,
niçin→ hızr işin niçündi bilmedi kelîm→7175,
nire→ her nireye katre giderse gider→201,
nirede→ nirede ma‘mûr yir bulsa yıhar→333,
nireden→ didi bu iş nireden durur saña→7418,
nişe→ işbu tagda nişe dutduñuz vatan→8381,
nite→ bilür ol kim nite baña hoş gelür→1556,

2.4.6. İyelik (vasfiyet) zamiri:

İyelik zamirleri -ğı / -gi’dir. Metnimizde iyelik zamiri örnekleri şunlardır:

-ğı /-gi

burundağı →2616, bugünkü →3281, zamândağı →5188, andağı→5302,
 saçındağı→5453, andağı→6446, andağı→8404,

2.4.7. Bağlama (ilgi) zamiri:

Bunlar “kim” ve “ki” dir. Metnimizde yer alan ilgi zamiri ve kullanışları şu şekildedir:

kim→ her ne söz kim söyleye tahkîk ola→2, buñı şeh dir kim kılucumuzla
 rûm→1012, hikmet içinde ne var kim bilmedüm→2173, kankı rengi kim kılurise
 ‘ayân→3399, câm kim dirler aña gîti-nümây→4363, didi arestû kim bunı ben
 bilmezem→5793, pâzişeh kim kâhir ü hûn-rîz ola→6855, câm-ı meydur kim virür
 câna safâ→7348, tâ‘at oldur kim ola anda huşû‘→8152,

ki→ fikr ider misin ki var bir pâk zât→65, bî-vefâ olur gişi ki ola
 le‘îm→1231, tâ ki bula kuds gülzârına yol→2558, her ne ki almışdı tatarlardan tâc-
 bahş→3869, leşkerin cinnüñ benem ki itdüm helâk→4551, didi aña her ne ki olser

iy ulu→5797, iki yıldan soñra ki öldi ol la'în→6725, ol ziya-ül mülk ki olaydı vezîr→7190, pes melekden her iş ki olur 'ayân→8208,

2.5. Zarflar:

Metnimizde, yapı ve görev bakımından birbirinden farklı çok sayıda zarf bulunmaktadır. Bu zarfların bir kısmı, aslında zarf olan kelimelerdir. Bir kısmı ise yön, karşılaştırma, eşitlik ve vasıta hâli ekleriyle türemiş zarflardır. Bazı isim ve sıfatlarla, sıfat tamlamaları ve tekrar gurupları da zarf olarak kullanılmıştır.

2.5.1. Yer, yön zarfları:

alt→ yirüñ altına→413, toprag altında→ 3036, menâr altında→4399,

añaru→ var 'imâret yok durur dahi añaru→4335,¹⁴²

anda→ ne 'acâyip ki anda var şerh ideyim→6060,

andan→ ugrayub geçmek ola andan işi→7746,

ara→ fark ara yirde cânidi hemân→1432,

arada→ yatdı üç gün ol arada bî-haber→1633,

aradan→ âhirü-l emr ol aradan gitdiler→4085,

aşaga→ anlar aşaga niçün geldi dime→7551,

aşagadın→ aşagadın görinen deryâyıdı→5501,

berü→ kaldılar hergiz geçemezler berü→3961,

bu yañadın→ bu yañadın bir gemiyi sürdiler→4904,

bura→ buraya kim geldi kim ol gitmedi→6624,

burada→pes burada saña ne varlık kalur→1322,

buradan→ pes buradan varuban anda oluñ→8394,

-e degin→ irteye degin yanar şöyle ki şem'→1414,

-e dek→ dizine dek yir içine batdı ol→6244,

girü→ girü şehvetle gazabdür saña dâm→139,

her kanda→ başıdı her kanda kim irişe na'l→3023,

¹⁴² Daima "berü" kelimesi ile kafiyevidir.

her yañadın→ her yañadın çünkim oldı kîne-hâh→3123,
içerü→ içerüden yakar uş görgil beni→34,
içre→ gül gibi hâr içre handân-rû gerek→838,
ilerü→ hâs idüb çekmişidi ilerü→1214,
kanda→ iy yüzi tâze gülistân kandasın→1813,
kandan→ gelişüñ kandan nireye gideşüñ→2544,
kandasa→ kandasa dâñâ yig ü câhil alu→4506,
karşu→ kim durur dârâya kim karşı tura→337,
orta→ ortaya komak gerekdür cân ü bâş→1162,
ortada→ ortada bitmiş bir ağaç sâye-vâr→8529,
taşra→ didi micmer taşradan yakan seni→34,
uçdan uca→ toldı fitne uçdan uca şark u garb→5131,
üzre→ hasm üzre seyl gibi çağladı→6292,
yañ→ bişi dahi hem bir yañasından akar→4338,
yañadın→ her yañadan yürüyiben bir çeri→7594,
yir→ turduğuñ yir cennet ü eşcâr ola→49,
yirüñ altı→ yarın iltürsin yirüñ altına raht→413,
yokaruben→ sen yokaruben aşagadın yaña→1811,
yukarı→ yukarudan inse bir makdur ecel→2888,

2.5.2. Zaman zarfları:

'an-karîb→ buradan çün giderseñ 'an-karîb→4027,
'âkıbet→'âkıbet kılur girü bahre güzer→201,
âhir→ noldılar âhir eyitgil sen baña→7478,
andan→ kısmeti neyise yir andan gider→1278,
biñ yıl→ biñ yıl anda kalurısan şâdumân→8678,
bir ay→ ol dahi bir ayda bağladı raht→6623,
bir dem→ kimsene idemedi bir dem karâr→7406,

- bir gice**→ nâgehân bir gice kaçdı ol fireng→4404,
bir gün→ dimedi bir gün ki bimârum kanı→1437,
bir هفته→ tutdı bir هفته orada bârigâh→1207,
bir iki dem→ sabr kıl geçince bu bir iki dem→8571,
bir iki gün→ sabr idelüm bir iki gün turalum→1779,
bir müddet→ râst bir müddet orada kalur ol→3788,
bir nefes→ bir nefes kimseneye virmez emân→312,
biraz gün→ müddetinden birazın diyeyem saña→2449,
birkaç gün→ tutdı şâh bir kaç gün orada makâm→1614,
gez→ baksa yüz gez gûya bir gişi 'ayân→190,
bugün→ tut bugün dârâ vü cimşîd olasin→406,
dâ'im→ vardı oraya ki anda olur dâyim kamer→6390,
dâ'imâ→ bâde içen dâyima rencûr olur→7332,
dahı→ dahı yirden yok olara reh-gûzar→3946,
-dan berü→ ol durur hatt-ı istivâ ki andan berü→4335,
-dan gerü→ pes sezâlar düşdiler andan gerü→5373,
-dan girü→ dönüb andan girü şehre girdiler→4651,
dem-be-dem→ dem-be-dem ol gârün öñinden geçer→6233,
-den berü→ merkeze geldi muhammedden berü→6482,
-den öñdin→ sizden öñdin yürüyen ben olayın→1145,
derhâl→ her gişi kim zehri yir derhâl ölür→1717,
dün ü gün→ ili yıkarlar yakarlar dün ü gün→4291,
dün→ maşrik u magrib senüñdi dün yakîn→8656,
evvel→ itdiler evvel semerkandı harâb→7132,
evvel ü âhir→ çarh hâlin evvel âhir bilesin→8747,
gâh→ ölimi añmaga degmez gâh gâh→2733,
gâh geh→ gâh tâhâ buldı geh yin nidâ→252,
geh→ geh irürür göge geh yire urur→5874,

- gehî**→ sunduğı geh zehr durur gâh şehd→3726,
gice gündüz→ gice gündüz kim gelibenüñ gider→3719,
gice→ gice yılduzla yürürler ol yolu→3293,
gündüz→ âh u zâr ile geçerdi gündüzi→1615,
giceler→ mâh u pervîn karşusına giceler→1604,
girü→ uçibenüñ girü deryâya gelür→3379,
gün→ her ne kim var ise andan gün alır→606,
günden güne→ varlığı günden güne az az eksilür→4469,
gündüz gice→ böyle kim gider gelür gündüz gice→3727,
gündüzin→ bir koyun kurbân idiben gündüzin→8491,
hemân→ ya ikisi ola ya biri hemân→624,
hemîn→ üç yüz on üç gişi bulındı hemîn→6265,
hemîşe→ devletüñ olsun hemîşe nev-cüvân→1241,
her dem→ hem terakki itdi her dem rütbeti→885,
her geh→ yâre her geh kim gereklü ola cân→6822,
her gün→ rûz-efzûn oldı her gün devleti→885,
her subh→ tıg urur cânuña her subh mihr→2115,
her subh-dem→ rûşen ider ‘âlemi her subh-dem→8280,
her subh u şâm→ benden olsun tapuña her subh u şâm→1800,
her zamân→ kim ele girmez bu fırsat her zamân→2951,
ilerüden→ ilerüden böyledür bu reh-güzer→8289,
imdi→ gel işit imdi skender hâlini→4113,
irte gice→ irte gice oldı nûş-â-nûş câm→1375,
irte vü gice→ irte vü gice ‘ibâdet eyledi→7488,¹⁴³
irte→ subh bigi irte kapusına gele→2051,
irteye degin→ irteye degin yanar şöyle ki şem‘→1414,

¹⁴³ Aynı mısra 7980. beyitte de geçmektedir.

kaçan→ anı kim ol itdi ben kaçan idem→8687,
kaçansa→ çün komaz sini kaçansa yir bu yir→2968,
lahza→ işbu lahza gel haber vir nicedür→1766,
 bir lahza→ kaygudan bir lahza âzâd olmaya→2275,
müdâm→ kim riyâzetti müdâm anuñ işi→8229,
nâgâh→ ger bulardan biri nâgâh ola kem→2610,
nâ-geh→ fikrine düşdügi kim nâ-geh ölem→410,
nâgehân→ nâgehân bozıldı olmadı temâm→501,
nice→ kim bilür kim nice döndi döne devr→3070,
ol gün→ arş ol günde itdi çok dürlü hüner→3857,
ol dem→ kıldı ol dem tamarında kamı cûş→7238,
ol demde→ itdi ol demde gussadan kâmı cûş→1720,
ol sâ‘at→ gitdi ol sâ‘atda andan ‘akl u hûş→1631,
pes andan→ oldu pes andan üçinci âsümân→2292,
seher-geh→ bir seher-geh kim hevâ hoş-büyidi→471,
soñ→ soñ sözi ol oldu ki şehi bî-ters ü bâk→4646,
soñı→ her işüñ soñına bakmayan gişi→3545,
soñra→ nide evvel soñra nolıser bile→3734,
 andan soñra→mülk andan soñra ayruga kala→8693,
subh-dem→ çünki gice gitdi geldi subh-dem→1485,
şimdi→ dünyada şimdi mürüvvet kalmadı→7049,
tañla→ tañla okıdı anı kim vire ‘alem→6350,
tîz→ tîzlikle dutdı kılıc devleti→771,
yarın→ nefi ne yarın ki nâ-gâh ölesin→406,
yazın→ yazın ok atmakdur agaca işi→3278,

2.5.3. Suret, Nasıllık-nicelik, tarz, Hal zarfları:

ancak→ bu durur ancak şerâb içene nef→7347,

- ansuz**→ asdı anı kaldı ansuz kasr u dâr→371,
ayru→ ki andan ayru düşecek bî-ihityâr→8178,
ayruk→ kim bulamazlardı dâhi ayruk ta'âm→3271,
başdan ayaga→ kaçdılar başdan ayaga gark-ı hûn→7474,
bellü→ bellüdür nolur çü başsuz ola ten→4084,
bile→ bir zamân kim oldu ol iki bile→393,
bir bir→ gitdi bir bir ehl-i fütüvvet kalmadı→7049,
bî-tekellûf→ bî-tekellûf itdi şâha inkıyâd→895,
böyle→ böyle oldum hoş-nefes iy pür-hüner→37,
bu nev'e→ kimseden bu nev'e ilçi gelmeye→4655,¹⁴⁴
bu resme→ sûreti bu resme nakş iden yakîn→2636,¹⁴⁵
degin→ dutdı anı biline degin zemîn→6248,
derd ile→ oldu ol derd ile bî-çâre helâk→7018,
devletüñ→ devletüñ sermâyesidür hüsn-i rây→547,
dürlü dürlü→ dürlü dürlü hayra bünyâd itdiler→6914,
eyle kim→ tevbeyi tîz eyle kim olmaya fevt→2212,
eyü→ her ne kim bulsa eyü yavuz yudar→6759,
gey→ medh iden memdûhı gey bilse gerek→6026,
girü→ gitse bu varlık girü var olasın→210,
hemân→ kim bu şehir ne hükmi ol ider hemân→4411,
hiç→ 'afv it gösterme bize hiç bîm →112,
hoş→ lâ-cirem hoş olasıdur hâleti→7563,
ırag→ ne sorarsın hâlümü senden ırag→1646,
lâ-cirem→ lâ-cirem kim oldu pür-deryâ-yı dür→54,

¹⁴⁴ Bu nev' zarfının "uş" sözcüğü ile genişlemiş şekli de çok kullanılmaktadır: işbu nev'e→ işbu nev'e şerri çoğ itdi şerâb→6927

¹⁴⁵ işbu resm de kullanılmaktadır: bülbül işbu resme destân idemez→1092

murâdınca→ hem murâdınca olıser devr-i zamân→1992,
nâgâh→ nefi ne yarın ki nâgâh ölesin→406,
nâgeh→ cürhümîler oldılar nâgeh ‘ayân→8187,
nâgehânî→ nâ-gehânî haste düşdi ol nîk-nâm→7017,
nâgehân→ çıkdı bir bulıt hevâdan nâ-gehân→8482,
ne resme→ gördiler ne resme kılub mekr ü âl→4828,
nice→ nice yihıldı yahıldı bu cihân→422,
nice kim→ nice kim aglayıben dökdiyse yaş→5465,
nicesi→ nicesi ola müyesser keşf-i zât→6388,
pâre pâre,→ pâre pâre itdi yırtuban yara→6322,
sencileyin→ çekmişem sencileyin derd ü ta‘ab→8445,
ser-â-ser→ pes helâk olub ser-â-ser gitdiler→5824,
şâz→ şâzılıguñı iy dilkü kıl ‘ayân→8033,
şöyle→ cehd eyle hulk içinde şöyle ol→887,
şöyle kim→ şöyle kim oldu olardan tolu kûh→5261,
tîz→ tîz irişkim mülke sensin çâre-sâz→1259,
togrı→ her gişiyi saña togrı sanmagıl→854,
ucuz→ ucuz oldu narhı kamu nesnenüñ→6096,
uzun→ uzun olursa dilüñ sûsen misâl→7212,
yaluñuz→ sanma kim gendüvi yaluñuz yıkar→5433,
yaramaz→ tekye itmege yaramaz pes ‘amel→4007,
yavuz→ kardeşüñ düşmenligi yavuz olur→5050,
yigrek→ kim soñ öñden yigrek olur bî-gümân→7859,
yirlü yirince→ kim sözi yirlü yirince söyleye→2059,
yükin→ katına geldi halâyık yükine→7571,

2.5.4. Miktar, Azlık-çokluk zarfları:

artuk→ kısmetinden kim durur ki artuk yiye→1279,

- az az**→ varlığı günden güne az az eksilür→4469,
biñ gezin→ biñ gezin lîkin on dört gez temâm→2378,
bir avuç→ her ki içe bir avuç içe hemîn→7747,
bir gez→ günde çün bir gez açardı ağız ejdehâ→3423,
bir zerre→ yogıdı ol hazretde bir zerre eser→6428,
biraz→ müddetinden birazın diyeyem saña→2449,
bu kadar→ bu kadar feth olıban rûzi aña→7581,
çok→ zâtı birdürür velf evsâfi çok→114,
dükeli→ dükeli işlerde kâmil oldı ol→7791,
fazla→ kim bular varlıkda fazladur kamu→7162,
gayet→ çün şecâ‘atde anı gayet gördiler→4830¹⁴⁶,
gey→ bu işâret ki eyledüm gey bilesin→1042,
gez→ sen yigitsiñ fikri gez eylemegil→998,
hayli→ cenge hayli melâyik aña iş→260,
katı→ lîki yollara katı düşvâr olur→8362,
katre katre→ katre katre akardı dâyim âşikâr→2668,
ne ‘aceb→ ne ‘aceb gider olurise başı→7216,
ne kadar→ ne kadar kim dilerise kirdikâr→2346,
ne→ nakdine anuñ kimse ta‘nından ne bâk→55,
nice gez→ kim bilür nice gez itdi âsümân→2438,
ol kadar→ ol kadar söyler kimsene sormadın→1395,
öküş→ halka hak fazlı öküş durur ‘azîm→8477¹⁴⁷,
şol kadar→ şol kadar ağladı ki andan gitdi hûş→1900,

¹⁴⁶ be-gâyet: ko gurûnı ki ol be-gayet şüm olur→1127

¹⁴⁷ öküş kelimesi genellikle söz kelimesi ile birlikte “bu konuda söylenecek söz çoktur” mânâsında kullanılmaktadır: söz öküş cehd eyleyüb her bâbile→5442, söz öküştür çünki ol gâzi murâd→7767

2.5.5. Soru zarfları:

- kandan**→ sorma bu işleri kim kandan gelür→427,
ne→ ‘âbid olmayan ne yirse hâk olur→8385,
neye→ her neye ugrasa yakardı temâm→3386,
ne kadar→ ne kadar gelse ‘adû ferseng ü mîl→4370,
ne zamân→ ne mekân ne zamân olur muhît→975,
nice→ görgil imdi ok nice atmak gerek→5696,
nicesi→ uş görürsin nicesi bulur hayât→7931,
niçün→ gişi bunda ‘acizle niçün öle→1312,
nîşe→ nîşe kalduñ mâl ü mülküñ nef’ine→8334,

2.6. Edatlar

Zarflarda olduğu gibi edatlarda da bazı isimler, sıfatlar, zarflar cümlede edat görevini üstlenebilirler.

2.6.1. Bağlama Edatları

2.6.1.1. Şart Bildirenler

ger→ her ne var ger yir ü gök ger mihr ü mâh→106, ger anuñ vasfiyla mevsûf olasın→231, didi bir kez ger anuñ yüzün görem→1458, ger riyâzetle sen anı bulasın→2494, ger bu eşyâda te‘emmül kılasın→3333, ger kulak dutariseñ bir dem baña→4468, ger necât isderiseñ yapış aña→5998, ger anuñ nazmında fikret kılasın→6001, ‘ömrden ger virilürise emân→7848, ger hatâ itdümse yâ isyân saña→8573,

eger→ söz eger bu savt ola vü harf pes→287, ahmedî sözüñ eger diñleyesin→1314, ‘itimâdüñ eger ol arturdukça ‘ahd→4102, hak sözi acı olur eger ola şeker→4591, nûr u zulmetden eger urdıysa dem→5607, pâzişeh kulın eger sultân kıla→7322, sen eger senden bu dîvi süresin→8137,

egerçi→‘ışk egerçi mülk-i âteş durur→1340, kim durur uludan egerçi ölmeye→3184, ölüden kemdür egerçi ölmeye→4580, ölüden egerçi ki ölmeye→7271,

bâri→ biz kimüz bâri vü bizden ne gele→3220, ayruga bâri ne tekye kılasın→5052, pes getüren bunları bâri nider→5107, bâri anlar bigi kim kıldı gazâ→7600, bâri ölmekden ana dahı ne gam→7768, gelmedi fikrine bâri bu kader→8368,

yohsa: yohsa iltem ol diyâra bir sipâh→2017, yohsa olur ol soñra saña mâr u renc→3093,

2.6.1.2. Sınırlama Bildirenler

velî→ zâtı bir dürür velî evsâfi çok→114, tenleri merdüm velî başları it→3317, telhi bî-had çok velî şîrin yok→5860, hâtemi ihsân velî yûsuf-cemâl→7000, mihri yok hirciz velî çok anda kahr→7136,

velîkin→ bu kamu birdür velîkin her eser→168, gevdesi yılan velîkin başı pil→3371, âdemî kâmet velîkin fil-var→3912, sûretâ kamçı velîkin nârıdı→5427, kâfiridi ol velîkin kârdân→7125, bunca cem' itdüñ velîkin yimedüñ→8536,

lîk→ lîk hâdisdur bilâ-şek ne kadîm→4323, lîk başaramayacak hak baş yiter→4397,

lîki→ lîki ne mahz-ı izâfetdür hemân→127, lîki arada geçmedin hergiz zamân→976, lîki âhir fikri böyle kıldı şâh→1447, lîki bizi sıdkıla dilerse şâh→2063, lîki toluyıdı ucdan ucâ mâr→3276, lîki tâ'at itmemek küfrân olur→4009, lîki kavmindendi cemsîdün yakîn→5246, lîki toymaz lâ-büd adı oldu yir→6590, lîki kaçmak olmadı aña dest-gîr→7208, lîki nef' ol gişiye eyler namâz→8154,

lîkin→ kıl tevâzu' lîkin itme ol kadar→874, bu nedür lîkin olubdun nihân→1499, biñ gezin lîkin on dört gez temâm→2378, heyeti hoşdur anuñ lîkin basar→3364, âdı şîrîmîdi lîkin 'ışkı şûr→6328, itdi lîkin oldu 'âlem aña teng→7461, bahşişi varidi lîkin hâtemî→7626,

2.6.1.3. Sebep Bildirenler

çü→ mazhar ol isme çü sensin bî-gümân→207, fasd itmege çü fessâd itdi kasd→1618, ola senüñle çü bundan gidesin→2492, anlara leşker çü yakın geldiler→3318, bellüdür nolur çü başsuz ola ten→4084, hak çü fira'vna hidâyet virmedi→5367, işüñi işle çü fırsat bulasın→6224, bunuñ üstine çü geçdi az zamân→7585, kim yarın bundan çü gider ola ol→8021,

çün→ cümle mesmû'âtı çün bilür 'ayân→172, 'ışk çün ider seni senden fenâ→1349, ignelere şâh çün ider nigâh→2157, fûr döndi tâli'in çün gördi şûm→3032, 'akl çün başına geldi nâm-ver→4202, devr çün keyhüsrevüñ oldu temâm→5549, mekke şehrinden çıkub çün gitdiler→6148, iki yıl altı ay çün oldu emîr→7111, kim anuñçün hak yaratdı 'âlemi→8053,

çünkim→ yokdur ölmek çün kim olmaya kazâ→359, 'ışk varlığıñu çün kim bitürür→1350, aña bakan sûretin çünkim göre→2197, şirk çünkim hak didi zulm-ı 'azîm→3883, aña çünkim olmadı kaydâfe râm→4759, gişiden çünkim yüzün döndüre baht→5439, anlaruñ kaskını çünkim bildi ol→6215, ehl-i zimmet soñra çünkim irdiler→7156, nutfe çünkim sûretüñ terkin kılır→8148,

zîra→ zîra ol pîr idi dârâ nev-cüvân→340,

2.6.1.4. İstisna Bildirenler

meger→ genc bulunmaz meger anda ki renc→826, mısır sultânı bir iki gez meger→892, hasta düşmişdi meger bir gün âyâz→1765, bu kerem sîmurg olmuşdur meger→2081, diyeydüñ kim kıyâmetdür meger→3014, cem' oluben kask kıldılar meger→4117, bu sözi dirken iki gişi meger→7012, diyeydüñ sedd-i skenderdür meger→7247, bir mesel vardır ki bir dilkü meger→8025,

illâ ki→ şîr ü bebr illâ ki olmaz hiç seyr→5910,

illâ kim→ kamu insan şekli illâ kim müdâm→3311, olmaz illâ kim kemâl-i lâ-yezâl→8350,

2.6.1.5. Cümle Bağlayıcıları

ki→ câzûlıkda her nefes ki efsûn kılâm→10, leylî gerek ki mecnûn idesin→1336, yig ki biñ yıl 'aczile diri ola→2903, kaçamadı fûr ki irmişdi kazâ→3033, orada bilindi ki âdem gelmedin→4320, dünyaya aldanma ki anda yok safâ→5104, büt nedür ki ana 'ibadet ideler→6131, şöyle havfe düşdi ki anda gitti hûş→7014, bir mesel vardır ki bir dilkü meger→8025,

kim→ her kimüñ kim yoldaşı tevfiğ ola→2, sîm ü zerdür kim her işde ider hüner→1459, ol sekiz üstâd kim didüm saña→2685, didiler tamgâca kim iy şehriyâr→3536, sa' itseñ aña it kim oldur iş→4223, gör hased kim niçe yavuz pîşedür→5331, bile anda şöyle kim isbât u mahv→6540, işin bu kim cân ü cânları

yahar→7290, rûma leşker viribidi kim varalar→7349, didiler kim hâkim evvelden yakîn→8183,

2.6.2. Atıf Edatları

yâ→ saña behmendür yâ isfendiyâr→334, kim ola keyhüsrev yâ keykubâd→1072, didi yâ râb işbu eyvân mı yâ bâg→2139, fil gelse buraya yâ bebr u şîr→3111, noldı rüstem yâ nerîmân kandadır→4032, kanda kim varıdı deyr ü yâ künişt→5968, her ki aña irse fakîr ü yâ garîb→7676, dimez iskender melikdür yâ cüvân→8552, ger hatâ itdümse yâ isyân saña→8573,

yahûd→ devr olur yâhûd teselsül âşikâr→638, ne oda yana vü yâhûd asıla→2124, yâhûd ol mülküñ sevâdını göre→4127, kim seve anı cânuñ yâhûd tenüñ→7147,

-ile/-ıla→‘âşık u ma‘şûkıla vuslatda sen→22, kim şehüñ mâlyıla bây olmadı→1921, gündüzini kullığıla ‘arz eyleye→2007, ben ki bu nakşıla dîvân bağlaram→3046, virilen kim ol terâzûyla ola→4616, işbu korhuyıla kim çün ol öle→5349, sındı bir darbıla dahı sülisi hem→6279, oldur iş kim danışıla togrıla→7582, gör nice ‘ilm ehliyle toldı ol→7617, kim iderler halk anı hayrile yâd→8308,

u/ü→ şöyle ki ider cân u dil aña heves→15, zîr ü bâlâ her ne kim var az u çok→658, kalmadı anda dahi sabr u karâr→1509, yiri sevdânuñ ol olur mâh u sâl→2661, diyeydüñ yâkût u dürr ü yâ la‘l ü nâb→3591, diyeydüñ yâkût u dürr ü yâ la‘l ü nâb→4809, çekme zahmet mâlı çünkim mâl u genc→5019, çarh u encüm aña râm olmuşıdı→6420, yiryüzinde oldı ‘adl u emn dûr→7024, gör nider âteşle aña hâk u bâd→8291,

vü→ vehm zikrinde anuñ bî-pâ vü ser→97, dünyî vü ‘ukbîde iy rabbü'r-rahîm→112, belki gönül zühre vü hurşîdine→1338, gıce vü gündüzde ol bir devr ider→2272, zulmet eksildi vü rüşen oldı rûz→3237, ger kabûl ide vü ger hûd kıla red→4011, böyle geldi vü gider bu rûzigâr→5238, vahy olan bilür anı vü ol hemîn→6040, koma mâlı yi vü yidür ü gider→7273, tâ‘at eyle hakka vü itme fucûr→

2.6.3. Teşbih Edatları

eyle kim→ tevbeyle tîz eyle kim olmaya fevt→2212, fikr eyle kim nedür bu bârigâh→2482, kamusını düzdi eyle kim gerek→3765, kim bitübdür eyle kim yirden nebât→5080, kimdür anı eyle kim gerek öge→6109, eyle kim lâyük durur söylemedi→8066, hikmete cehd eyle kim ol durur iş→8101,

nite kim→ nitekim gül karşısına ‘andelîb→1879, nitekim ocaga karşı ola mûm→4761, nitekim kılıc be-gâyet tîzidi→8456,

şöyle ki→ yanaram ‘ışk odına şöyle ki sen→28, şöyle ki ola her biri kudretde tam→622, nezm olmuş hükmüne şöyle ki mûm→1171, âh elif kaddi bu ger şöyle ki gâf→2838, şöyle ki âgâz ü bidâyet yok durur→3470, şöyle ki oldılar kamu zîr ü zeber→4204, şöyle ki aña kimse bulamazdı yol→5189, şöyle ki ayrıldı taşuñ sülsi temâm→6274, şöyle ki olsa karşı iki âyine→8214, şöyle ki aña bulamazdı kimse yol→8434, âsıl

2.6.4. Son Çekim Edatları

2.6.4.1. Yalın Hal İsteyenler

Teşbih Bildirenler

bigi→ kimde ki ibrahîm bigi derd ola→17, şem‘ bigi andan bekâ bulmayasın→39, nûr olur göz bigi bulur ziyâ→2936, varsa ‘akluñ yil bigi olma bî-sebât→3177, pes sözüme ol benefşe bigi gûş→4047, haturuñda gün bigi olmuşdur ‘ayân→5075, kılur ol nâme bigi bagrını çâk→6325, cân bigi ol kamuya mahbûbıdı→7505, çünkü sen bülbül bigi olduñ hoş-nüvâ→8010,

gibi→ oldu her gışdan sözi zer gibi pâk→53, gâh gonce gibi dil-teng oldu şâh→1228, hıdmetiyçün bagla ney gibi kemer→2003, toldı yir dürci sadeğ gibi güher→3233, kim skender gibi devlet bulasın→4240, çün anı gendü gibi iblîs eyledi→5217, gonce gibi kim ire bâd-ı sabâ→6160, ol çeri itdi anda deryâ gibi cûş→7242, çün melâyik gibi olaruñ cevheri→8205,

kadar→ ol kadar tuhfe viribidi ki şâh→3298, toluydı ol yol kadar endâzlar→4124, ol kadar bû müslim anda kıldı ceng→6848,

misâl→ kim aña yogidi ‘âlemde misâl→7004, uzun olursa dilüñ süsen misâl→7212, kim yogidi aña ‘âlemde misâl→7502,

-veş→ kendüye tâvus-veş 'âşık degül→441, subh-veş mihrinde sâdık oldılar→886, 'ûd-veş şöyle ki söz pes hûb olur→2858,

2.6.4.2. Sebep Bildirenler

diyü→ kimse aña gevher diyü itmez nazar→3998, aglaridi kanda diyü kanderûş→4636, şâha tuhfe diyü çok nesne virür→4739,

-ıla/-ılan→ lîki çün söz lafzıla sûret bulur→289, her ne kim var 'ışkıla buldı vucûd→1346, gendüzini kullığıla 'arz eyleye→2007, hükm-i tasdikıla nedür bilesin→3610, işbu korhuyıla kim çün ol öle→5349, sûzıla okı anı isterseñ safâ→6203, biñ gam u gussayıla yidi ay temâm→7032, anuñılan kılmadun sen dâr u gîr→8670,

içün→ genc için çekdüñ cihânda nice renc→4875, pes nedür dünyeyiçün bu kibr ü kîn→5776,

bile→ dönüb andan anı bile aldılar→5560, ehl-i dîn çün bile kuvvet dutdılar→6315,

2.6.4.3. Yönelme Hali İsteyenler

Tahdit Bildirenler

-a dek→ yire batar başına dek cümle ol→6252, pâzişehler mısra dek yitürelere→8602, subha dek gözleri dikice yıldızı→1615,

-a degin→ saklana aña degin kim ola nagz→2552, subha degin gicesi olmuşdı kıyâm→6519,

-a göre→ rezm güninde aña göre rezm ide→7337, cân kulagıyla aña göre iş it→8725,

degin→ irteye degin yanar şöyle ki şem'→1414, göge degin yiryüzini iy kelîm→2450, aña degin ikiz olmazdı yakîn→5248, dutdı anı biline degin zemîn→6248, yüriyüb encâre degin urdılar→7260,

dek→ rûm iline dek medâyinden dir-efş→1119, başını gögsine dek kıldı kalem→3034, şimdiye dek noldı bilürsin yâkîn→5071, dizine dek yir içine batdı ol→6244, pâzişehler mısra dek yitürelere→8602,

tâ→ pāk olgıl tâ ki pâki bulasın→236, isteriseñ şarkdan tâ hadd-i garb→507, ol çerinüñ vâri tâ şâh vü emîr→1201,

2.6.4.4. Ayrılma Hali İsteyenler

Zaman Bildirir.

-den berü→ yüz yıl ala artuk eksükden berü→2440, merkeze geldi muhammedden berü→6482,

-den girü→ pes nebîden girü diledi emân→6249, kudretinden girü dîri olasın→7930,

-dan soñra→ iki yıldan soñra ki öldi ol la'in→6725, ola andan soñra memûn pâzişâh→6932, atadan soñra 'aceb ger ola şâd→6979,

-dan öñdin→ bundan öñdin kim bize dârâyıdı şâh→1155, andan öñdin kim gelürdi rûma şâh→1212, andan öñdin irüşür bî-şek baña→1750,

berü→ yüz yıl ala artuk eksükden berü→2440, ol durur hatt-ı istivâ ki andan berü→4335, merkeze geldi muhammedden berü→6482,

Tahdit Bildirir

-dan artuk→'ilm kamulardan artuk kıldı behr→2172, andan artuk nesne görmez râst-bîn→2235,

ayruk→ kimine ayruk yirde virür ol kemâl→3360

artuk→ zâhir olan birden artuk yok durur→189, 'ışkdan artuk nesne dahi olmaya→1531, senden artuk hiç ümizüm yok durur→1803, 'ilm kamulardan artuk kıldı behr→2172, bundan artuk kim bu kasr içi temâm→3516, senden artuk bende ne varsa gider→5008, hakdan artuk işbu işi kim ide→6114, meyden artuk nesneyi binüm dimez→7364,

İsme Muzaf Olurlar

üstine→ çekdi kafür üstine müşkîn rakam→692, tura vü iskender üstine vara→1032, çıkdı tag üstine ol zerrîn-'alem→2149, iki tag üstine irince temâm→3956, kodı çâh üstine bir seng-i âsiyâb→4081, işbu kîn üstine selm ü tûr şâh→5330, hem hüseyñ üstine deşt-i kerbelâ→6686, ayag üstine durıcak pâzişâh→7431, işbu iş üstine geçdi çok zemân→8187,

çine→ taybeyi hendek çine alalar→6266, ol suyuçün zulmet çine gire→8371, güli kökinden tallar çine girür→8410,

çinde→ her gice od içinde taña kalmışam→29, kahr içinde lutf lutf içinde kahr→142, hikmet içinde ne var kim bilmedüm→2173, 'avret ü er hüsn içinde pür-kemâl→3310, tâ ki bir yıl bahr içinde gideler→4897, kodı her sanduk içinde bir dilîr→5645, şöyleydi halk içinde ol kerîm→6515, ol fütûr içinde gitdi şehriyâr→7833, halk içinde gendüziñi itme medh→8091,

2.6.5. Soru Edatları

'acab→ ki ol kohu bana virilmez iy 'aceb→33, yirine bir bir kûy yapılmaz bu 'aceb→423, hak bizi bu oda mı yakar 'aceb→8476,

kanı→ sâkiyâ sungıl kanı ol câm-ı cem→2113, kanı ehl-i 'ilm ü erbâb-ı nazar→4033, kanı halkı da'vet iden enbiyâ→4034,

ne→ dahı ne hayyiz var aña ne zamân→122, bir hekîmâne ne suvâl itdi aña→2531, añağıl anı ki ne cevher durur→2538, bunda ne vardur bunuñ adı nedür→3485, ki anlara ne itdiyise bu cihân→5774, kim belürmezdi içinde anuñ ne var→6232, çâre ne çünkim budur çarhuñ işi→7060, gör musavvirden ki ne sûret bulur→8148,

neçün→ yohsa anı rencile neçün direler→512, kimseye neçün gelürsin dimedi→1552, kimsene bilmez anı neçün 'ayân→2954, didi kim şerh it bu ay neçün müdâm→4453, kimse hakk emrine neçün diyimez→6038, çâre neçün çarhdur bî-dâd-ger→7289, fâyide neçün gidersin rencile→8337,

nice→ nev-cüvânıla nice ola köhne pîr→342, kendüzin pes gişi nice diye sag→409, yâ nice gerek ki ola reng ü bûy→1478, bu ger ansuz söze nice kalalum→2134, kâdir ayrukdan nice isdeye 'avn→3838, nice idem dir isen burada sen vatan→4026, nice gelüb gitdi takrîr eylegil→5077, nice geldi ol du'âda fâlî gör→7020, nice ola göñlüñe rûşen keşf-i zât→8235,

nişe→ nişe sana meyl ider peyveste cân→30, ben dahi oda yanaram nişe pes→31, didiler nişe gelür bu teylasân→7303, gâziler soñra nişe añıldı dime→7551, pes bu tedbîri eyit nişe gelür→7829, işbu tagda nişe dutduñuz vatan→8381,

2.6.6. İşaret Edatları

uş→ ben yanarken andan uş peyveste dūr→23, içerüden yakar uş görgil beni→34, didi uş binüm gözüm kadd-i yâr→1574, sa'ddur şems ü kamer uş gör 'ayân→2402, yapmışuz bu meskeni biz uş temâm→4309, var durur uş irdi ardumca benüm→5651, derdüm uş ol mâl u gencüm mâr u renc→8447,

işbu→ her gün işbu şeb-rev-i sâhib-cemâl→69, kamu isme işbu ism ider zuhûr→221, çün skender tutdı işbu söze gûş→1484, giderem işbu cihândan turmadın→2463, dahi işbu bahrde iy şehriyâr→3363, eyle fettân durur işbu hîle-ger→4663, hakdan artuk işbu işi kim ide→6114, ol degül işbu kelâmı söyleyen→7985, aña işbu bâbı ki itdüm saña fasl→8055, kalır hayrân işbu söze şehriyâr→8072,

2.6.7. Berkitme (Tekit) Edatları

asla→ fer' asla lâ-cirem ibri bilür→970,

hem→ çün ki tevfik oldı bize hem tarîk→3, sebzeyi hıızra kim itdi hem kabâ→78, şöyle kim lafzı kerîm ü hem rahîm→120, anda kahr u lutf u hem hışm u rızâ→130,

hergiz→ pîrden hergiz yigitlik gelmeye→341, bir neberd oldı ki hergiz rûzigâr→362, gevheri hergiz belâm-ı pilver→450,

hemîn→ aslda çün kamu bâdidi hemîn→600, zehr olur mârdan hâsıl hemîn→828, mülk anuñdur mâlik'ü-l mülk ol hemîn→1014,

gey→ olmışam 'ışkunda gey hayrân mest→1861, gitmedin gey yâragn itmek gerek→3043, her ki anuñ gey adı kaldı ölmedi→3099,

ise→ ger saña yoldaş olur ise vera'→3199, biñ yılı ise dahi bi-hâsıl ölür→4566, her ki olmaz ise ikdâm eyleye→4712,

dahı→ dahı kaht u fitrat u dürlü belâ→3303, dahı yirden yok olara reh-güzar→3946, dahı hırsın yiñemez ol nâm-ver→4675, oradan dahı gidüp ol muktedâ→6019, dahı gök alp ü oguzdan çok gişi→7570, inegölile dahı köprihisâr→7589, pes oradan dahı koyub gitdiler→8468,

hem→ anda kahr u lutf u hem hışm u rızâ→130, hem sabûr u hem vedûd u hem 'alîm→151, nefsin idrâkinde hem hayrân durur→1882, bahr u ber bizüm durur

hem şark u garb→2011, bitüren ol hem yitüren ol durur→3828, hilede hem bî-nihâyet gördiler→4830, dânyâlûñ hem kitâbı sendedür→5074, şîr-gîridi vü hem şimşîr-zen→7636,

hemîn→ dükeli varlık hemîn anuñ olur→1322, işi cengidi hemîn kâr-zâr→5733, lâ-ciremdür dâ-yi hemîn dîri oldı ol→5878, ger riyâzetse hemîn ola hemîn→6499,

hiç→ döndiler gitmediler hiç ilerü→6236, hiç yogıdı arada ceng ü kıtâl→6286, çün kazâyâ redd yok bî-hiç şek?→6505, hiç nefsinde irilik yogıdı→6516, hiç işe bî-tecribe el sunmagıl→6711, hiç añmazlar ne durur asl u fer'→7810, çün temürüñ hiç 'adli yogıdı→7831, itmedi itmez kimseye ol hiç mihr→8014, şâha ol hiç iltifât eylemedi→8066,

höd→ ne höd âb u bâd u hâk u nâridüñ→209, şâd oldı höd yirinmek yirine→1548, 'ilm olmayanda höd olmaz sefâ→2057, bî-vera' olana höd 'ayb ol yiter→3200, ger kabûl ide vü ger höd kıla red→4011, göz höd etdür olur aña kâr-ger→5676, nûr 'abdullâhdan höd dûrdı→6088, gözleri höd nerkis-i ra'nâyıdı→7503,

2.6.8. Karşılaştırma Edatları

gâh...gâh...→ gâh şâzân ider ü geh müstemend→368, kim gehi kîn gösterür gâh mihr→1203, gâh gamkîn oldı gönli gâh şâd→1224, gâh endühñâk ider gâh şâd→1265, gâh iklim ide vü geh genc-bahş→2119, gâh andan garb yana gâh şark→2120, gâh katl ü gâret geh rezmile→2185, menzîli geh yâzı ola vü gâh tâg→2562, gâh tafsîl ü gehi terkîb ider→2709, gâh başsuz gâh iki başlu gişi→2710, geh hebût gâh ric'at geh vebâl→3722, gâh saru gâh gög ü geh yeşil→3745, gâh şehrin mümin alur geh fireng→4377, gâh âdem gâh şît ü gâh nûh→6069, gâh tîre şeb gehi rûşen nehâr→7669,

gerekse→ bu söze hüccet gerekse iy ehl-i hûş→6238, baş gerekse it anı gonce bigi lâl→7212, ögmegil anı nice gerekse yir→7658,

kimi...kimi...→ kimi öldi vü kimi oldı esîr→1201, kimi taglar durur kimi bâdiye→3667, kimi deryâ durur kimi evdiye→3667, kimi yâkûtıdı kimi la'l-i nâb→8516,

ne...ne...→ cehd idüb anı ne âhen sır ne seng→3743, ne hevâm olur orada ne sibâ'→3751, dahi ne 'akreb olur ne göze mâr→3752,

yâ...yâ...→ yâ kesilür ü başı yâ ber-dâr olur→1248, yâ feridündur sorsañ ya kubâd→2866,

2.6.9. Ünleme Edatları

aferîn→ görse anı kıla yüz biñ âferîn→6, işidicek anı kıla âferîn→467, âferîn kıldı aña vü hem sipâh→3298, itdiler ol halk şâha âferîn→3450, âferînler aña bî-endâzedür→7278, çün bu şâhıdı âferînişden murâd→7860, hem ne durur âferînişden murâd→8748,

i→ didi feysâgors i şâh-ı tâc-ver→8661, cehd it aldanma dünyâya i yâr→8707,

vallah→ vallahi olmuş 'ışkına 'aklıle cân→2798,

-a→â sâkiyâ sungıl kanı ol câm-ı cem→2113,

vây→ vâyı vâyı agladı ol ney gibi zâr→1412, vâyı vâyı agladı ol ney gibi zâr→1580, vây vâyile vîrür 'ömri yile→2808, vây nefis iderse 'akluñı zebûn→3055, vây vâyile virür 'ömrin yile→3429, vây aña kim çarha ol tekye ide→4331, vây aña kim düşmen elinde öle→5199, vây aña kim dünyada sultân ola→5582, vây aña kim ola menzilgâhı hâk→7976, vây ana ki ardıncadur anuñ memât→8452,

viy→ viy kamu biçâreye çâre kılan→5003, viy kamu sırruñ nedür sırrın bilen→5003,

yâ→ yâ resûlallâh nazar itgil baña→274, bir dahi yâ râb görem mi yüzüñi→1837, pâklık bağışlagıl yâ rab baña→5006,

eyâ, âyâ→ böyle yazdı kim eyâ şâh-ı bülend→845, yâd itmişsin eyâ sâhib-i hüner→5899, cânuna sinüñ âyâ şâh-ı zemîn→2913,

2.7. Fiiller

2.7.1. Şahıs ekleri:

EAT.de çekimli fiillere getirilen şahıs ekleri dört gruba ayrılır:

1.Emir v.b. bazı kiplerde olduğu gibi, şahıs kavramı taşıyan fakat özel bir şahıs eki almayan çekimli fiiller.

-k, -duk / -dük; -alum / -elüm; -gıl / -gil;

2.Şahıs zamiri menşeli şahıs ekleri alan çekimli fiiller.

-ın / -in; -van / -ven; -vuz / -vüz; -uz / -üz; -sın / -sin; -sız / -siz; -lar / -ler;

3.İyelik eki menşeli şahıs ekleri alan çekimli fiiller.

-m, -am / -em; -ım / -im, -yım / -yim; -ñ; -ñuz / -ñüz;

4.Şahıs zamiri ve iyelik eki menşeli eklerin karışmasından oluşmuş şahıs ekleri alan çekimli fiiller.¹⁴⁸

-vam / -vem (metnimizde yoktur.)

Bunları çeşitli kiplerdeki dağılışları bakımından 1., 2., ve 3.şahısları göz önünde bulundurarak aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

Birinci şahıs teklik ekleri:

-m, -am / -em:

İyelik eki menşeli ek, görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, geniş zaman ve gelecek zaman ile şart ve istek kipleri, bazı kiplerin hikâyelerinde kullanılır. Öteki eklere oranla daha çok kullanılmıştır.

sınadum gördüm→820, yandum zahm yidüm→1595, kodum→1853, ugradum→3742, kaldum→4802, kıldum→8729, konukladum→8751, irdüm→27, getürdüm→283, eyledüm→1042, bilmedüm→1587, irişdüm→2480, yitürdüm→3742, virdüm→4931, getürdüm→6165, dirdüm→8447,

almışam→26, salmışam→26, dutışmışam→282, olmuşam →1259, çalmışam→1603, sanmışam→1805, añlamışam→3195, kalmışam→8454, virmişem→277, eylemişem→897, görmişem→1586, dimişem→8333, gelmişem→8444, çekmişem→8445, nitmişem→8446, söylemişem→8741,

direm→2678, yanaram→13, korkaram→4749, ataram→5675, ögerem→58, isderem→281, niderem→1450, gösderem→1483, iñlerem→1580, okırem →1662,

¹⁴⁸ Z. KORKMAZ; MT, s.174.

düşerem→2462, yiterem→8128, dururam→25, yaturam→8448, virürem→1788, bilürem→2218, eydürem→4227, görürem→8354,

bakmazam→4886,

çöziserem→1479, gösderiserem→1480, idiserem→1481, viriserem→6348, öliserem→7822,

kılam→10, olam→1859, unıdam→4040, bulam→5271, aydam→8252, eyleyem→1061, iltem→2017, idem→4046, diyem→6058, bilem→7888, ölem→8536,

olsam→19, ursam→1359, aısam→7414, gereksem→1693?, gitsem→5792, yıkarsın→7144, itsem→8068,

-ım / -im, -yım / -yim:

İyelik menşeli ek, istek-emir kipinde kullanılmaktadır.

olayım→1162, korkıdayım→1749, olmayayım→3981, aydayım→4826, ideyim→1209, vireyim→1352, nideyim→1589, diyeyim→2196, bileyim→3622, söyleyim→4049, göstereyim→4705, düzeyim→7550, yalvarayum→280, varayum→280, olayum→838, aldurayum→894, koyayum→1273, olayum →5784, kılایum→7235, neyleyeyüm→278, eydeyüm→643, ideyüm→1084, öldürmeyeyüm→1271, diyeyüm→3125, düzeyüm→4048, gideyüm→5690, bileyüm→7235, ölmeyeyüm→8449,

-ın / -in:

“Ben” şahıs zamirinin ekleşmiş bir kalıntısıdır. Geniş zaman ve istek kipinde kullanılmıştır.

sizden öñdin yürüyen ben olayın→1145, behmen olayın yüz on yıl pâzişâh→5757?,

bir gülistan düzedeyin şevkıla→7, ölmek olursa ben evvel öleyin→1145,

-van / -ven:

“Ben” şahıs zamirinin b- > v- değişimine uğrayıp ekleşmesinden oluşmuş bu şahıs ekidir. Yaygın bir kullanışı yoktur.

diñle bu sözi ki eydürven saña→6178,

Birinci şahıs çokluk ekleri:

-vuz / -vüz

“Biz” şahıs zamirinin ekleşmesi sonucu oluşmuş ek, -a / -e çekimli fiillerde kullanılmaktadır.

olavuz→1949, bulavuz→2224, alavuz→7732, kılavuz→8355, idevüz→3938, işidevüz→4514, virevüz→4928, bilevüz→6117, itmiyevüz→7734,

-uz / -üz:

Bu ek, -uz / -üz < -vuz / -vüz < biz şeklinde doğmuş zamir menşeli bir ektir. Geniş zamanın, anlatılan geçmiş zaman ve gelecek zaman -ısar / -iser eklerinden sonra gelmektedir.

tartaruz→2619, iderüz→1476, oluruz→1229, varuruz→8569, ölürüz→1229, yapmışuz→4309, kılmışuz→8399, itmişüz→1274, irmişüz→2127, itmişüz→7398, bilmişüz→8399,

gidiserüz→1477, idiserüz→1477, eydiserüz→5138,

-ık / -ik, -uk / -ük:

Prof. Z. Korkmaz’a göre ekin doğuşu şu şekildedir:”-duğ / -dük isim fiil ekindeki -du /-dü parçasının -dı / -di geçmiş zaman eki ile karıştırılmasından ve -duğ / -dük eki içindeki -k ögesinin dil hafızasında şahıs eki oluşmasından oluşmuş bir ek türüdür.¹⁴⁹ Görülen geçmiş zaman ve hikâye birleşik zamanda kullanılmıştır.

kalduk→204, araduk→294, bulmaduk→294, koduk→1281, olduk→4929, bulamaduk →4929, ugraduk→4930, virdük→997, itmedük→1138, gördük→4928, irdük→4947, itdük→7869, itdük→8403,

-alum / -elüm:

İstek kipinin birinci şahıs ekidir.

kılalum→291, sunalum→293, idelüm bir iki gün turalum→1779, kalalum→2134, talalum→2134, çıkaralum→2786, olalum→7399, añalum→7547,

¹⁴⁹ Z. KORKMAZ, MT, s.175.

varalum→8039, idelüm→290, virelüm→293, dürişelüm nâmiçün ceng
idelüm→1146, yüriyelüm hasmile görüselüm→1153, ‘âkıbet noldı anı şerh
idelüm→7870, kim ne dürlü ad eyidelüm size→8036,

İkinci şahıs ekleri:

-sın / -sin:

“sen” zamirinin ekleşmesiyle oluşmuştur. Gelecek zaman, duyulan geçmiş zaman, geniş zaman, -a / e istek kipi, emir kipi eklerinden sonra getirilir.

ölisersin→4565,

olmuşsin→1351, okumuşsin→5072, bulmuşsin→6444, olmuşsin→8048,
sevmişsin →1634, itmişsin→5799,

dirsın→27, bislersın→3692, dilersın→6558, sorarsın→1646, yıkarsın→7144,
dilersın→1008, istersın→1008, çekersın→1549, gidersın→1936, idersın→4845,
olursın→208, sanursın→2447, varursın→7823, kılursın→8534, urursın→8571,
iltürsın→413, görürsın→433, gelürsın→1552, görürsın→2061, virürsın→4027,
bilürsın →4277, getürürsın→5885, dürişürsın→6188,

bulamazsın→27, ölisersın→4565, aña varasın günı endişe kıl→698, çünkü
yarın giresın hâke sen→4860,

olasın→137, sanasın→483, bulasın→1846, koyasın→2211, aňlayasın→3389,
ummayasın →4010, kalasın→5308, varasın→7942, saklamayasın viresın→8228,
iresın→226, bilesın→1316, yimeyesın→3095, itmeyesın→4731, göresın→5571,
ölesın →6730,

pes gerek nefsünı şöyle idesın→230, kamu halka sen gerek lutf idesın→553,
sen gerek kim olasın kişverde şâh→1260, her ne kim sinün durur yüce gerek→1865,
çâresinün her nesnenün bilseñ gerek→3155, ne gerek her nesneye sensın
bilen→4345, sen gerek sırrın nemâzuñ bilesın→8153,

-ñ:

İyelik eki menşeli ek, görülen geçmiş zaman, şart ve hikâye birleşik zamanda
bulunmaktadır.

olduñ→205, kalduñ→226, sanayduñ→329, urduñ→1791, kılduñ→2600, sorduñ→3935, bulmaduñ→4559, olmaduñ→8041, gördüñ→422, bildüñ→1328, diledüñ→1653, dimedüñ→1818, işitdüñ→2595, geydüñ →2763, virdüñ→3218, bildüñ→4025, öldürdüñ→4567, gitdüñ→6585, irdüñ kim olduñ →8032, sürdüñ→8535, isdedüñ→8628, yimedüñ uş koyuban gitdüñ→8646, geldüñ ü gitdüñ irmedüñ→8660,

olsañ→238, kılsañ→363, varsañ→476, bulsañ→781, sorsañ→2866, añañ→2957, kılsañ →3155, baksañ→4595, çıksañ→7213, itseñ→386, bisleseñ→387, virmeseñ→496, diseñ→1427, yiseñ geydüñ→2763, dileseñ bu bahr nedür bilesin→4992, memleketde olmasun diseñ haleb→8083,

-ğıl / -gil:

Emir kipinde kullanılır.

kılğıl→109, sanmagıl→754, yazğıl→1337, sungıl→2113, dutğıl→3702, olmagıl→4978, bağışlagıl→5006, bakğıl→6200, urgıl→8039, görgıl→34, digıl→1328, dimegil→2459, virgil→3239, isdegıl→4036, eylegil→5005, kurtarıvirgil→7399, itmegıl→8239,

İkinci şahıs çokluk ekleri:

-sız / -siz:

“Siz” zamirinin ekleşmesi ile oluşmuştur, -a / -e ekleri ile kurulan kiplerde bulunmaktadır.

idesiz→3529, kılasız→8388, idesiz→3529, işidesiz→6326, itmeyesiz→7733, bilesiz→8388,

-ñ:

Emir kipinde kullanılmıştır.

koduñuz→589, añañduñuz→592, duruñuz→5558, añañuz→7200, saklañuz→8374, bildüñuz→588, itmeñuz→1143, neyleñuz→2135, görüñuz→4838, virüñuz →6117, sanmañuz→1774, inanmañuz→1774, bakmañ aña sözlerini diñleyiñiz→7988, soruñuz→4838, görüñuz→4838, yazuñ→689, soruñuz→4838, görüñuz→4838, idüñ→593, diñ→594, diñiz→595,

-ñuz / -ñüz:

İyelik menşelidir. Görülen geçmiş zaman, ve hikâye birleşik zaman kipinde kullanılmıştır.

kılduñuz→588, koduñuz→589, kılduñuz→590, añladuñuz→592, olduñuz→3520 dutduñuz →8381, bildüñüz→588, bildüñüz→589,

üçüncü şahıs teklik ekleri:

Sadece kip ekleri kullanılmaktadır.

olmuş→23, kılmış→378, yumış→1678, yakmış→2810, tutmuş→3904, bulmuş→4872, bağlanmış→6786, solmuş→8353, depmiş→697, görmemiş→1390, bitmiş→1574, sevmiş→2512, bizetmiş→3585, geçmiş →4316, çürümüş→5120, örülmüş→6234, düzetmiş→8378, dökülmüş→8517, kaderlenmiş →8560,

buldı→1346, kopdı→1742, irişdi iskender eyle kıldı→2862, buldı→3462, añladı→4480, buldı→5209, bulmadı→6483, kıldı→7111, bulunmadı→8127, irişdi→32, bisledi→1237, itdi→2397, düzdi→3765, didi→4667, gitdi→5727, irişdi→6347, düşdi→7023, bildi→8014,

yakar→34, yanar→1414, saklar→2706, korkar→2837, dutar→2851, sokar→3039, doyar →4215, kopar→6142, yazar→7663, tutar→8314, ider→32, iner→941, eyler→1596, döner→1666, düzer→2634, irer→3330, beñzer→4362, geçer→4877, içer→5720, biter →6607, kaçurur→25, olur→635, alur→2002, kılur→2803, yakılur→3430, bozılur→4428, kalur →5922, nolur→6764, urur→7663, yücelür→64, dirilür→64, girür→1164, eglenür→2663, gösterür→3582, gelür→5013, bilür →6040, virür→7348, irişür→8419,

nolısar→5524, olısar→6120, gidiser→339, idiser→505, soriser→868, geliser→969, döniser→1992, görmeyiser→2917, geliser→5074, düşiser→8547, beñzeyiser→8745,

tutsa→320, bulsa→1516, çıkırsa→2888, olsa→3561, tokınsa→4491, bulsa→5826, bağlansa →6788, dutılsa→7098, gitse→210, ölse→1229, geçse→2289, girse→3603, virse→4787, görse→5611, diñlese →6849, yirse→8385,

olsun→308, olmasun→713, kalmasun→8239, aldamasun→8336,
arınsun→8464, bulmasun →8472, görsün→446, gelmesün→1098, göstereün→2083,
irmesün→3451, virsün→4583, irişmesün →7867,

üçüncü çokluk şahıs çekimi:

olar > -lar şeklinde meydana gelmiş olan ek,bütün kiplerde -lar / -ler şeklindedir.

urmışlar→8118, durmuşlar→8377,

kodılar→171, buldılar→194, urdılar→1223, yazdurdılar→1430,
sundılar→2878, kıldılar→3314, dutdılar→3496, sandılar→4383, kaçdılar→5407,
uydılar→6049, komadılar →7130, kırdılar→8464, itdiler→119, didiler→1137,
itdiler→2163, gördiler→3378, girdiler→4603, bildiler→5534, girdiler→6630,
sürdiler→7597, yitürdiler→7597, geldiler→8470,

tutarlar→2276, yıkarlar yakarlar→4291, taparlar→6131, iderler→100,
içerler→2035, geçerler→2473, delerler→3492, düşerler→4154, basılırlar→1148,
bulurlar→2291, olurlar→3662, ayururlar→4263, yürürler →2026, eydürler→2218,
görürler→3533,

idiserler→1172,

olalar→721, kılalar→1095, unıdalar→1334, koyalar→2395, aydalar→4902,
sanmayalar →5150, yıkalar→6261, varalar→7349, dutmayalar→8597,
ideler→1095, diyeler→2121, yiyeler ne gişiyeye vireler→2126, getüreler→3250,
düzeler →4891, bileler→5145, isdeyeler→6824, öldüreler→7573, göreler→8600,

virselar→1650, itseler→3939, irselar→3940, itseler→5146,

2.7.2. Zaman Ekleri:

2.7.2.1. Anlatılan Geçmiş Zaman:

Sadece düz ünlülü olan ek, 1. teklik şahıs ekleri -am / -em şekilleri bulunurken, -ım / -im şekilleri yoktur.

1.teklik şahıs çekimi: -mış-am / -miş-em:

almışam→26, salmışam→26, dutışmışam→282, olmuşam →1259,
çalmışam→1603, sanmışam→1805, aılmışam→3195, kalmışam→8454,

virmişem→277, eylemişem→897, görmüşem→1586, dimişem→8333, gelmişem→8444, çekmişem→8445, nitmişem→8446, söylemişem→8741,

2.teklik şahıs çekimi: -mış-sın / -miş-sin:

olmuşsın→1351, okumuşsın→5072, bulmuşsın→6444, olmuşsın→8048, sevmişsin→1634, itmişsin→5799,

3. teklik şahıs çekimi: -mış / -miş:

olmuş→23, kılmış→378, yumuş→1678, yakmış→2810, tutmuş→3904, bulmuş→4872, bağlanmış→6786, solmuş→8353,

depmiş→697, görmemiş→1390, bitmiş→1574, sevmiş→2512, bizetmiş→3585, geçmiş →4316, çürümüş→5120, örülmüş→6234, düzetmiş→8378, dökülmüş→8517, kaderlenmiş →8560,

1.çokluk şahıs çekimi: -mış-uz / -miş-üz:

yapmışuz→4309, kılmışuz→8399, itmişüz→1274, irmişüz→2127, itmişüz→7398, bilmişüz→8399,

3.çokluk şahıs çekimi: -mış-lar / -miş-ler:

urmuşlar→8118, durmuşlar→8377,

-up / -üp, -updur / -üpdür:

Zarf-fiil eki olan -up / -üp, -updur / -üpdür de Öğrenilen geçmiş zaman fonksiyonunda kullanılmaktadır ¹⁵⁰. Üçüncü şahıs çekiminde kullanılmıştır.

olupdur→286, çıkubdur→1643, tutubdur→2286, yaradubdur→3921, kılubdur→4465, boyanubdur→5827,

2.7.2.2. Görülen Geçmiş Zaman:

Bu kipin teklik ve çokluk 3. Şahıslarda ek ünlüsü düz, diğer şahıslarda yuvarlak ünlü taşımaktadır.

¹⁵⁰ M. AKALIN, bu eklerin kullanıldığı zaman örneklerini "Belirli Geçmiş Zaman" diye adlandırmaktadır. Bkz. AD., s.125.

1.teklik şahıs çekimi: -du-m / -dü-m:

sınadum gördüm→820, yandum zahm yidüm→1595, kodum→1853, ugradum→3742, kaldum→4802, kıldum→8729, konukladum→8751,

irdüm→27, getürdüm→283, eyledüm→1042, bilmedüm→1587, irișdüm→2480, yitürdüm →3742, virdüm→4931, getürdüm→6165, dirdüm→8447,

2.teklik şahıs çekimi: -du-ñ / -dü-ñ:

olduñ→205, kalduñ→226, sanayduñ→329, urduñ→1791, kılduñ→2600, sorduñ→3935, bulmaduñ→4559, olmaduñ→8041,

gördüñ→422, bildüñ→1328, diledüñ→1653, dimedüñ→1818, işitdüñ→2595, geydüñ →2763, virdüñ→3218, bildüñ→4025, öldürdüñ→4567, gitdüñ→6585, irdüñ kim olduñ →8032, sürdüñ→8535, isdedüñ→8628, yimedüñ uş koyuban gitdüñ→8646, geldüñ ü gitdüñ irmedüñ→8660,

3. teklük şahıs çekimi: -dı / -di:

buldı→1346, kopdı→1742, irișdi iskender eyle kıldı→2862, buldı→3462, añladı→4480, buldı→5209, bulmadı→6483, kıldı→7111, bulunmadı→8127,

irișdi→32, bisledi→1237, itdi→2397, düzdi→3765, didi→4667, gitdi→5727, irișdi→6347, düşdi→7023, bildi→8014,

1.çokluk şahıs çekimi: -du-k / -dü-k:

kalduk→204, araduk→294, bulmaduk→294, koduk→1281, olduk→4929, bulamaduk →4929, ugraduk→4930,

virdük→997, itmedük→1138, gördük→4928, irdük→4947, itdük→7869, itdük→8403,

2.çokluk şahıs çekimi: -du-ñuz / -dü-ñüz:

kılduñuz→588, koduñuz→589, kılduñuz→590, añladuñuz→592, olduñuz→3520 dutduñuz →8381,

bildüñüz→588, bildüñüz→589,

3.çokluk şahıs çekimi: -dı-lar / -di-ler:

kodular→171, buldılar→194, urdılar→1223, yazdurdılar→1430, sundular→2878, kıldılar→3314, dutdılar→3496, sandılar→4383, kaçdılar→5407, uydılar→6049, komadılar →7130, kırdılar→8464,

itdiler→119, didiler→1137, itdiler→2163, gördiler→3378, girdiler→4603, bildiler→5534, girdiler→6630, sürdiler→7597, yitürdiler→7597, geldiler→8470,

Bu eki taşıyan fiiller, yüklemi geniş zaman bildiren bazı cümlelerin önünde zarf-fiil görevi yapmaktadırlar.

2.7.2.3. Geniş zaman:

Bu kip, -r, -ur / -ür ve -ar / -er ekleri ile kurulmaktadır.¹⁵¹ Geniş zaman çekimi, zamir menşeli şahıs ekleri ile yapılmaktadır.

1.teklik şahıs çekimi: -ur-am / -ür-em; -ar- am / -er-em; -ür-ven; -r-em:

direm→2678,

yanaram→13, korkaram→4749, ataram→5675,

ögerem→58, isderem→281, niderem→1450, gösderem→1483, iñlerem→1580, okırem →1662, düşerem→2462, yiterem→8128,

dururam→25, yaturam→8448,

virürem→1788, bilürem→2218, eydürem→4227, görürem→8354,

Bu kip, bir örnekte 1. teklik şahıs ekinde “-ür-ven” ile kullanılmıştır.

diñle bu sözi ki eydürven saña→6178,

2. teklik şahıs çekimi: -ur-sın / -ür-sin; -ar-sın / -er-sin; -r-sın / -r-sin:

dirsın→27,

bislrsın→3692, dilersın→6558,

sorarsın→1646, yıkarsın→7144,

dilersın→1008, istersın→1008, çekersın→1549, gidersın→1936,

idersın→4845,

¹⁵¹ ercilasun

olursın→208, sanursın→2447, varursın→7823, kılursın→8534,
urursın→8571,

iltürsın→413, görürsın→433, gelürsın→1552, görürsın→2061,
virürsın→4027, bilürsın →4277, getirürsın→5885, dürişürsın→6188,

3. teklik şahıs çekimi: -ar- / -er; -ur / -ür; -r:

yakar→34, yanar→1414, saklar→2706, korkar→2837, dutar→2851,
sokar→3039, doyar →4215, kopar→6142, yazar→7663, tutar→8314,

ider→32, iner→941, eyler→1596, döner→1666, düzer→2634, irer→3330,
beñzer→4362, geçer→4877, içer→5720, biter →6607,

kaçurur→25, olur→635, alur→2002, kılır→2803, yakılır→3430,
bozılır→4428, kalur →5922, nolur→6764, urur→7663,

yücelür→64, dirilür→64, girür→1164, eglenür→2663, gösterür→3582,
gelür→5013, bilür →6040, virür→7348, irişür→8419,

1. çokluk şahıs çekimi: -ar-uz / -er-üz; -ur-uz / -ür-üz:

tartaruz→2619,

iderüz→1476,

oluruz→1229, varuruz→8569,

ölürüz→1229,

3. çokluk şahıs çekimi: -ar-lar / -er-ler; -ur-lar / -ür-ler:

tutarlar→2276, yıkarlar yakarlar→4291, taparlar→6131,

iderler→100, içerler→2035, geçerler→2473, delerler→3492,
düşerler→4154,

basılurlar→1148, bulurlar→2291, olurlar→3662, ayururlar→4263,

yürürler →2026, eydürler→2218, görürler→3533,

Bu kipin, menfisi bütün şahıslarda bugün TT.den farklı olarak -maz / -mez ile yapılmaktadır.

bakmazam→4886, bulamazsın→27, komaz→68, añmazlar→7810,

2.7.2.4. Gelecek Zaman Eki:

EAT.de gelecek zaman eki -ısar / -ıser olmasına karşılık, istek eki -a / -e, sıfat-fiil ekleri -acak / -ecek ve -ası / -esi de bu zamanı ifade etmede kullanılmışlardır.

1.teklik şahıs çekimi: -ısar-am / -ıser-em:

çöziserem→1479, gönderiserem→1480, idiserem→1481, viriserem→6348, öliserem→7822,

2.teklik şahıs çekimi: -sar-sın / -ıser-sin; -a-sın / -e-sin:

ölisersin→4565,

3. teklik şahıs çekimi: -ısar / -ıser:

nolısar→5524, olısar→6120,

gidiser→339, idiser→505, sorıser→868, gelıser→969, dönıser→1992, görmeyıser→2917, gelıser→5074, düşıser→8547, beñzeyıser→8745,

1.çokluk şahıs çekimi: -ıser-üz:

gidıserüz→1477, idıserüz→1477, eydıserüz→5138,

2.çokluk şahıs çekimi:

gidıserüz→1477, idıserüz→1477, eydıserüz→5138,

3.çokluk şahıs çekimi: -ıser-ler:

ıdıserler→1172,

istek kipi; -a / -e gelecek zaman fonksiyonunda kullanılmıştır:

aña varasıñ günü endîşe kıl→698,

çünkü yarın giresin hâke sen→4860,

Aşağıdaki örneklerde -ıcak / -ıcek ile gelecek zaman yapılmıştır:

çünkü gişi ölicecek durur yakîn

pes nedür dünyeyiçün bu kibr ü kîn→5776,

yüz otuz yıl sâl-ı hicretten temâm

gidicek oldı ebu-l 'abbas imâm→6846,

2.7.2.5. Şimdiki Zaman Eki:

Bu kip için metnimizde özel bir ek yoktur¹⁵². Metnimizde, şimdiki zamanı ifade için geniş zaman eklerikullanılır. Ayrıca “uş”, “ol dem” gibi zaman zarflarından da faydalanılır.

şâha bir gün didi kim iy tâc-ver
görürem senden tagayyürden eser→8352,
ol dem ashâba didi ki ol dil-siyâh
nâmemüzi yırtuban itdi tebâh→6324,
oglı şîrüye anı ider uş helâk
kılur ol nâme bigi bagrın çâk→6325,

2.7.2.6. İstek Kipi:

-A / -e ekleri: Batı Türkçesi'nde geniş zaman, gelecek zaman, istek ve emir kipleri ile kullanılmagelmiştir.¹⁵³

1.teklik şahıs çekimi: -a-m / -em, -y-a-m / -y-e-m:

kılam→10, olam→1859, unıdam→4040, bulam→5271, aydam→8252,
eyleyem→1061, iltem→2017, idem→4046, diyem→6058, bilem→7888,
ölem→8536,

2.teklik şahıs çekimi: -a-sın / -e-sin:

olasın→137, sanasın→483, bulasın→1846, koyasın→2211, ańlayasın→3389,
ummayasın →4010, kalasın→5308, varasın→7942, saklamayasın viresin→8228,
iresin→226, bilesin→1316, yimeyesin→3095, itmeyesin→4731,
göresin→5571, ölesin →6730,

¹⁵² EAT.de şimdiki zaman şu şekillerde teşkil edilir: 1)geniş zaman ekler (-r, -ur /-ür, -ar / -er), 2) asıl fiil + -a /- e zarf-fiili + durur, 3) makta / -mekte, 4) yorı- fiili ve zarf-fiil eklerinin yardımıyla birleşik fiil teşkil etmek (döge yorır, koşa yorır gibi.). Bkz.:V.TÜRK; “Türkçe’de Şimdiki Zaman Kavramı,Çekimleri ve ekleri”, TDA Dergisi, TDAV yay., S.120, Haziran 1999, s.9-49.

¹⁵³ M.MANSUROĞLU; “Türkçede -gay/-gey Eki ve Türemeleri”, J. Deny Armağanı, TDK yay. Ank.-1958, s.171-183.

kim gerekmez ki idesiz bunda karâr→3529nezaket,

3. teklik şahıs çekimi: -a /-e:

olmaya→111, artura→580, bula→1245, ola→1416, aña→2759, oña→2759,
ide→580, ire→1402, görine→2208, irmege→2758, girmege→2758,

1.çokluk şahıs çekimi: -a-vuz / -e-vüz:

olavuz→1949, bulavuz→2224, alavuz→7732, kılavuz→8355,
idevüz→3938, işidevüz→4514, virevüz→4928, bilevüz→6117,
itmiyevüz→7734,

2.çokluk şahıs çekimi: -a-sız / -e-siz:

yidüğünüz kûtı terkin kılāsız→8388,
idesiz→3529, itmeyesiz→7733, siz bilesiz→8388,

3.çokluk şahıs çekimi: -a-lar / -e-ler:

olalar→721, kılalar→1095, unıdalar→1334, koyalar→2395, aydalar→4902,
sanmayalar →5150, yıkalar→6261, varalar→7349, dutmayalar→8597,
ideler→1095, diyeler→2121, yiyeler ne gişiye vireler→2126,
getüreler→3250, düzeler →4891, bileler→5145, isdeyeler→6824, öldüreler→7573,
göreler→8600,

2.7.2.7. Gereklilik Kipi:

Metnimizde gereklilik kipi için müstakil bir ek olmamasına karşılık, “gerek” kelimesi ile bu kip yapılmaktadır.

1.teklik şahıs çekimi:

pes gerek benüm ola şeh̄r ü diyâr→1046, rengini cânı niderem cân
gerek→1450, kimseden baña gerekmezdür meded→3952, ben gelince olmak gerek
size emîr→4630, kal’ada düzmek gerek baña makâm→5652, baña gerekmez durur
bu tâc u taht→7206, ‘adlden soñra ne gerek bileyüm→7235,

2.teklik şahıs çekimi:

pes gerek nefsüñi şöyle idesin→230, kamu halka sen gerek lutf idesin→553,
sen gerek kim olasın kişverde şâh→1260, her ne kim sinün durur yüce gerek→1865,

çâresinüñ her nesnenüñ bilseñ gerek→3155, ne gerek her nesneye sensin bilen→4345, sen gerek sırrın nemâzuñ bilesin→8153,

3.teklik şahıs çekimi:

kalbi anuñile pâk itmek gerek→45, ne heves itmek gerekdür gencine→373, ol ki ahad durur gerek mevcûd ola→1326, ki ol zamânda ol gereklüdür hemîn→3887, hâkdan olan gişi miskîn gerek→4265, ki olmaya anuñ gereklüden gemi→4891, ol ki kuldur kul gibi olmak gerek→7320,

hak elündedür her işüñ çâresi / pes kamu işde aña yalvarası→8478, virdügin hem maslahatça viresi / virmek ü almakda 'aklı diresi→7321,

1.çokluk şahıs çekimi:

bize gerek gele her yirden harâc→992, bize viribinmek gerek andan harâc→995, bize viribinmek gerek bâc ü harâc→2009, hem bizüm olmak gerekdür mülk-i sind→2010,

2.çokluk şahıs çekimi:

kim gerekmez ki idesiz bunda karâr→3529?, ne durur sözden gereklüñüz sizüñ→4510,

2.7.2.8. Şart Kipi:

Bu kip, ET'deki -sar / -ser ekinin devamı olan -sa / -se eki ile kurulur.

1.teklik şahıs çekimi: -sa-m / -se-m:

olsam→19, ursam→1359, añsam→7414,

gereksem→1693?, gitsem→5792, yıkarsın→7144, itsem→8068,

2.teklik şahıs çekimi: -sa-ñ / -se-ñ:

olsañ→238, kılsañ→363, varsañ→476, bulsañ→781, sorsañ→2866, añsañ→2957, kılsañ →3155, baksañ→4595, çıksañ→7213,

itseñ→386, bisleseñ→387, virmeseñ→496, diseñ→1427, yiseñ geydüñ→2763, dileseñ bu bahr nedür bilesin→4992, memleketde olmasun diseñ halel→8083,

3. teklik şahıs çekimi: -sa / -se:

tutsa→320, bulsa→1516, çıksa→2888, olsa→3561, tokınsa→4491,
bulsa→5826, bağlansa →6788, dutilsa→7098,
gitse→210, ölse→1229, geçse→2289, girse→3603, virse→4787,
görse→5611, diflese →6849, yirse→8385,

3.çokluk şahıs çekimi: -se-ler:

virselere→1650, itselere→3939, irselere→3940, itselere→5146,

2.7.2.9. Emir kipi:

Şahıslara göre değişik eklerle kurulan bu kipin çekimi şöyledir.

1.teklik şahıs çekimi: -ayım / -eyim, -ayum / -eyüm, -eyin:

sizden öñdin yürüyen ben olayın→1145, behmen olayın yüz on yıl
pâzişâh→5757?,

bir gülistan düzedeyin şevkıla→7, ölmek olursa ben evvel öleyin→1145,

olayım→1162, korkıdayım→1749, olmayayım→3981, aydayım→4826,

ideyim→1209, vireyim→1352, nideyim→1589, diyeyim→2196,
bileyim→3622, söyleyim→4049, göstereyim→4705, düzeyim→7550,

yalvarayum→280, varayum→280, olayum→838, aldurayum→894,
koyayum→1273, olayum →5784, kıluyum→7235,

neyleyeyüm→278, eydeyüm→643, ideyüm→1084, öldürmeyeyüm→1271,
diyeyüm→3125, düzeyüm→4048, gideyüm→5690, bileyüm→7235,
ölmeyeyüm→8449,

2.teklik şahıs çekimi: -ğıl / -gil; eksiz:

kılğıl→109, sanmagıl→754, yazğıl→1337, sungıl→2113, dutğıl→3702,
olmagıl→4978, bağışlagıl→5006, bakğıl→6200, urgıl→8039,

görgil→34, digil→1328, dimegil→2459, virgil→3239, isdegil→4036,
eylegil→5005, kurtarıvirgil→7399, itmegil→8239,

Eksiz kullanışı:

idüñ→688, getir→1766, gel haber vir →1766, yügürü var tîz irmege düriş→1767, tîz iriş→1767, anı yir→2968, aduñı çâker eyleme→4699, gercegin di sözi yalan söyleme→4699, öğren→6254, gör→7020, vir→8009, kıl→8033, kibrüñi eyle beyân→8033, dutma şek→8270, bagla→8272, işit→8311, eydüñ→8031,

3. teklik şahıs çekimi: , -sun / -sün:

olsun→308, olmasun→713, kalmasun→8239, aldamasun→8336, arınsun→8464, bulmasun →8472,

görsün→446, gelmesün→1098, göstersizün→2083, irmesün→3451, virsün→4583, irişmesün →7867,

1. çokluk şahıs çekimi: -alum / -elüm:

kılalum→291, sunalum→293, idelüm bir iki gün turalum→1779, kalalum→2134, talalum→2134, çıkaralum→2786, olalum→7399, añalum→7547, varalum→8039,

idelüm→290, virelüm→293, dürişelüm nâmiçün ceng idelüm→1146, yürüyelüm hasmile görüselüm→1153,

Türkiye Türkçesinde de kullanılan nezâket bildiren “ben” yerine “biz” anlatımı İsk.de de bulunmaktadır.

‘âkıbet noldı anı şerh idelüm→7870, kim ne dürlü ad eyidelüm size→8036,

2. çokluk şahıs çekimi: -ñ; uñuz / -üñüz:

koduñuz→589, añladuñuz→592, duruñuz→5558, añlañuz→7200, saklañuz→8374,

bildüñüz→588, itmeñüz→1143, neyleñüz→2135, görüñüz→4838, virüñüz →6117,

sanmañuz→1774, inanmañuz→1774, bakmañ aña sözlerini diñleyiñiz→7988, soruñuz→4838, görüñüz→4838,

yazuñ→689, soruñuz→4838, görüñüz→4838, idüñ→593, diñ→594, diñiz→595,

2.7.3. İsim-fiiller:

(-i) fiili, fiillerin birleşik kipli çekimini sağlarken, isimleri de fiileştirme vazifesini görür.

Çekimli fiillerde i- fiili:

Birleşik zamanlı fiiller yapar.

2.7.3.1. Hikâye Bileşik Zaman:

Geniş zamanın hikayesi:

kılırdım→4452, sorardım→4452,

yitürdüm→3742, getürdüm→6165,

çıkardı→3860, ururdu→3861, bulurdu→3889, olurdu→3890, sanurdu→3898,
sarardı→4042, karardı→4079, artardı→4092, olurdu→4186, alurdu→4448,
buyurdu→4530,

iderdi→5088, irerdi→5210, iderdi→5224,

uramazlardı→3267, oldıardı→5261, añarlardı→6140, bulurlardı→7525,

virürlerdi→1048, içerlerdi→2034, öldürürlerdi→5241, iderlerdi→6074,
görürlerdi→6075, gözedürlerdi→6219,

görülen geçmiş zamanın hikayesi:

kopdıdı→5908,

anlatılan geçmiş zamanın hikayesi:

kalmışıdım→4446, olmuşıdım→4446, sanmışıdım→8123,
inanmışıdım→8123, yılmışıdım→8124,

olmuşıduñ→8661,

tolmuşıdı→330, olmuşıdı→366, otırmışıdı→481, olmuşıdı→1195,
kalmışıdı→1252,

virmişıdı→1390, görmemişıdı→1391, egmişıdı→1591, itmişıdı→1577,
bilmişıdı→2025, düzmişıdı→2044,

dirmemişlerdi→1123, itmişlerdi→4304, komışlardı→5761,
eylemişlerdi→8212,

istek kipinin hikâyesi:

ideydüm→1382,

olaydı→6461, urmayaydı→6461, olmayaydı→6765, kalaydı→6849,

sanayduñ→1567,

diyeydüñ→2889,

şart kipinin hikâyesi:

olmasaydı→2935, olsaydı→6765,

itseyidi→6017,

2.7.3.2.Rivâyet bileşik Zaman:**geniş zamanın rivâyeti:**

gelürimiş→3686, yaturimiş→7783, dikülürimiş→8050,

2.7.3.3. Şart Bileşik Zaman:**görülen geçmiş zamanın şartı:**

itdümse→7926,

olduñısa→6600, bildüñise→2750,

buldıysa→5388, urdıysa→5607, urmadiysa→5609, dutdıysa→5926,
acdıysa→6127, başladıysa→7608,girdiye→3477, geldiye→3729, itdiye→4255, didiye→4628,
gördiye→5360,

vardılarınsa→7760, buldılarsa→7260,

gördilerise→4915, irdilerse→7131,

geniş zamanın şartı:

olursam→1141, sorarsam→3198,

eylersem→13, iñilersem→1595, idersem→5270, dirsem→8727,

dutarısañ→898, olurısañ→1060, kalurısañ→8678,

diñleriseñ→154, dileriseñ→234,

alurısa→333, varısa→3059, varurısa→7254, bulurısa→7639,

dirlerise→336, isteriseñ→507, ideriseñ→3482, uyariseñ→3691,
tolanurise→3998,

söylenirise→7871,

virürlerse→1467,

İsimlerde i- fiili:

İsimlerden sonra gelerek onları filleştirir.

Geniş zaman kipi:

teklik 1. şahıs -am / -em:

uluyam→442, kulam→1373, âşıkam→1434, yaşluyam→2809,

'andelîbem→4, tûtüyem→4, rûh-ı kudsem→8, derdmendem→13,
benem→24,

teklik 2. şahıs: -sın / -sin

gülsitânımsın→1469, cânsın→1860, bahtsın→1860, soñsın→8051,

sensin→207, güneşdensin→220, benümsin→1044, pâdişehsin→1300,
meliksin→1304, içindesin→8397, meliksin→8441,

teklik 3. şahıs: -dur / -dür, -durur:

yoğdur→1308, oddur→1342, 'ışkdur→1346, anuñdur→2062,
yalancıdur→2845, toludur→3612, vardur→4039, mârdur→4101,

böyledür→4152, tâzedür→4701, mukadderdür→5243, nedür→5295,

pür-nür durur→5317, çok durur→6458, sâdik durur→6472, lâyık
durur→6472,

çokluk 1. şahıs: -uz / -üz:

lu'betüz→434, birüz→1774, kimüz→3220,

Görülen geçmiş zaman:

teklik 1. şahıs: -ıdum / -idüm

sultânıdum→8125,

teklik 2. şahıs: -ıduñ / -idüñ

vâridüñ→209, nâridüñ→209,

teklik 3. şahıs:-ıdı / -idi:

hûbıdı→407, buyıdı→519, aslıyıdı→596, râyıdı→937, toluyıdı→1119,
dârâyıdı→1155, kayayıdı→3269, varıdı→4209,

yiriyıdı→4312, hamîleyıdı→5247, bendeyıdı→5481, fitneyıdı→5481,
kâfirıdı→5513, kibridi→5529,

çokluk 3. şahıs: -ıdılar / -idiler

çoğıdılar→6287, hoş-büyıdılar→6971,

müselmânıdiler→7547,

Öğrenilen geçmiş zaman:**teklik 3. şahıs: -ımış / -imiş**

tâcimiş→3506,

Dilek-şart:**teklik 1. şahıs:-ısam / -isem**

şâhisem→1788,

teklik 2. şahıs: -ısañ / -iseñ

tâvûsısañ→8039,

vahdet ehliseñ→1776, ‘âkiliseñ→4236, muslıhiseñ→5890, kirpiyiseñ→6464,
eriseñ→6790, müminiseñ→8275,

teklik 3. Şahıs: -ısa / -ise:

sultânısa→1050, varısa→3059, yavuzısa→5108, ‘âkılısa→8425,
yılısa→8695,

varıse→227, gerekıse→799, azıse→1144, demıse→1255, ejdehâyıse→3159,
yogıse→4224, takdîrıse→7829, hõrıse→7988, giçiyıse→7993,

İsim-fiili (-ken) zarf-fiil eki ile birleşerek, isimlerin ve fiillerin zarf şekillerini yapar.

yanarken→23, gözedürken→1487, yazarıken→1599, yudarken→3127,
otururıken→4386, kaçarıken→6188, giderıken→7506, yaturken→7785,
giderken→8109, ölmüşıken→8411, dirıken→8607,

İsim-fiilinin olumsuzu “degül” edatı ile yapılır.

ol degül→286, ruhsat degül→1461, dâhil degül→2199, ney degüldür→3400, dîn degül→4632, artuk degülidi→5352, yavuzlukda degül→7352,

2.7.4. Sıfat-fiiller:

Bu ekler, cümlede sıfat veya isim olarak kullanılan geçici hareket isimleri meydana getirirler.¹⁵⁴

Geniş zaman ifade eder.

-an / -en:

atılan ok→7465, toymayan gişi→3192, isdeyen gişi→3278,

-maz / -mez:

olmaz işde→277, olmaz 'akla→1028, başarılmaz işi→6710, olmaz işe
→6791, olmaz işe→6977, olmaz işe→7893,

görünmez mürğdur→7051,

Geçmiş zaman sıfat-fiilleri şunlardır:

-duk / -dük:

komadılar yıkmaduk il ile şehir→7130,

-miş / -miş:

atılmış ok→867, agrımış göze→6351, ölmüş ata dededen→1081, çürümüş
cisme →5120, ölmüş agaca→7929, ölmüş nebât→7931,

Gelecek zaman ifade eden sıfat-fiilleri şunlardır:

-ası / -esi:

ayruga kalası mülki nideler→317,

-acak / -ecek:

hâr olacak yirde→862, dâg uracak yirde→862, tagılacak nesneyi→1206,
giris çıkacak menzillerin→1363, gidersin koyacak âmâlüñi→1936, turacak
menzil→6593, duracak yir→7975, almayacak yirden→8691,

¹⁵⁴ Kullanılış ve fonksiyonları için bkz.: K.ERASLAN; Eski Türkçede İsim-fiiller,

ölecek tendür→213, 'imâret idecek menzîl→4028, eglenecek yir→4029, görecek mülk →4813, dönecek vaktimüz→4930, ödenecek nesnedür→7719, söyleyecek sözi→7960, virmeyecek yire→8691,

-ıcı / -ici (-yıcı / -yici):

pâmâl idici server→4546, mihnet çekici şehriyâr→8532,

2.7.5. Zarf-filler:

Fiillerin zarf şekillerini yapan eklerdir. Bazı birleşik fiillerin yapısında da bulunurlar.

-a / -e:

yara geçti→2897,

-alı / -eli:

yaradalı→2473, yapılalı→4316, olalı→8733,

düzeli→2446, döneli→4557, öleli→4748,

-alıdan / -eliden:

yaradalıdan→2477, yapılalıdan→3511, kopalıdan→7763,

işideliden→1861, dönелiden→2108,

-anda / -ende:

olmayanda→707, olanda→1232,

diyende→232,

-dugumca / -dügümce, -dugunca / -dügünce, -duginca / -dügince:

itdügümce→1660,

durduginca→3352,

dirdügince→2509, gecdügince→4288,

itdügiñce→2503,

-dukca / -dükce, -dukça / -dükçe:

aldukça→1679, açdukça→3142, arturdukça→4102, oldukça→6933,

kesdükçe→1700, dökdükçe→1700, erdükçe→2833, irdükçe→2841,
gecdükçe→3530, itdükçe→4172,

-dukda / -dükde, -duhda / -duhta:

oldukda→211, kıldukda→384, olmadukda→639, urdukda→2926,
sundukda→3150, çıkdukda→3861, okıdukda→4186, yapdukda→4319,
bakdukda→7378,

itdükde→168, öldükde→379, geldükde→1532, itdükde→1737,
dükendükde→2453, geldükde→4231, eyledükde→5190, düşdükde→7634,
itmedükde→8179,

-dugında - /düginde:

oldugında→2406, buldugında→5583, togdugında→6137, çıkduğında
→6542, oldugında→7160, urduğında→7837,

itdüginde→1619, irişdüginde→1622, gecdüginde→2459, itdüginde→6239,

-ı / -i, -u / -ü:

çagıru→3334, yürüyü→4339, gezleyü→5675, gözleyü→5675,

-ıcak / -icek (-yıcak / -yicek), -ıçak / -içek:

olıcak→344, olıcak→621, bulıcak→1217, bulıncak→2182, yanıcak→2936,
başarıcak→4397, başaramayıcak→4397, kopıcak→5219, varıcak→5476,
başlıycak→7098, durıcak→7431, durmayıcak→7479,

gidicek→323, yiticek→1205, dükenicek→2452, virmeyicek→3092,
gelicek→3302, belüricek→3365, deprenicek→5618, bilicek→7162,
söyleyicek→8278,

-ıcağaz / -icegiz:

olıcağaz→1781,

dönicegiz→7782,

-ınca / -ince (-yınca / -yince), -unca:

olınca→24, olmayınca→2178, durduğınca→3352, bulmayınca→3581,
sunmayınca→5045, kavışınca→7263, bakmayınca→8087,

görince→142, dilegince→1992, dirdügince→2509, gitmeyince→3352, yitince→4408, virmeyince→5634, götürübildüklerince→6343, söyünince→7257,

-ıncak / -incek:

bulıncak→4065, olıncak→7371, urıncak→8113,

-iken, -ken:

yanarken→23, gözedürken→1487, yazariken→1599, yudarken→3127, otururiken→4386, kaçariken→6188, gideriken→7506, yaturken→7785, giderken→8109, ölmüşiken→8411, diriken→8607,

-incegez:

dönincegez

-madın/-medin:

añlamadın→113, kılmadın→972, bulmadın→1249, olmadın→3710, yıkılmadın→3963, sınımadın→4805, toymadın→4825,

itmedin→758, yitmedin→759, yimedin→791, ölmedin→1780, esmedin→3711, girmedin→4148, görmedin→5364, sürilmedin→5833, gelmedin→6179, söylemedin→8089,

-uban / -üben, -ıban / -iben:

oturuban→381, uruban→6084, açılıuban→6128, yatuban →6219, buluban→6227, yapışuban→6305, yırtuban→6322, ulaşuban→6355, sokuban →7597, varuban→8394, koyuban→8446, soruban→8470, kurduruban →8530, dutuban→8601, koyuban→8646,

görüben→514, yürüben→516, getirüben→1061, diyüben→1165, öpüben→1681, yiyüben →1763, virüben→2239, büyüyüben→4093, yiyüben→5714, öldürüben→6220, degşürülüben→6446, yidirüben→6729, virüben→7411, isdeyüben→8450, sürüben→8455,

-ubanuñ / -ubenüñ, -ıbanuñ / -ibenüñ:

koyubanuñ →6226, diyübenüñ→2519, gelübenüñ →2865, besleyübenüñ →4312, diyübenüñ→5257, dönübenüñ→7198, diyübenüñ →7824,

-up / -üp, -ıp / -ip:

kaçıp→1223, bakıp→3283, yatıp→5030, arıp→5503, alıp→8675,
 dürüşip→1456, yücelip→1868, esip→4996, giderib→5566,
 aňlayup→525, ohıyup→880, aglayup→1614, çıkup→2560, dutuşup→3444,
 uzadup→4046, oturup→5040, bağlayup→6214, sokup→7649, aglayup→8288,
 virüp→26, gelüp→1106, işidüp→2449, öpüp→3105, dürüşüp→4239,
 eyleyüp→5442, dönüp→6589, girüp→7181, söyleyüp→8089, itdürüp→8165,

2.7.6. Soru eki:

Soru eki -mı / -mi' dir.

kuvvet ü 'akl anda olur mı bi-gümân→1023, görünür mü yâr gitmezse nikâb
 →1351, yâ güneş dutar mı 'anberden nikâb→2142, kim kabûl ola mı itdügi
 niyâz→6441, ol 'alemden pâzişeh olur mı kem→7558,

3. CÜMLE BİLGİSİ**3.1. Kelime Grupları:****3.1.1. Birleşik Fiiller:**

Birleşik fiiller yapı yönünden iki grupta incelenir:

İsim + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller ve Fiil + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller.

3.1.1.1. İsim + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller:

Temel görevi birleşik fiil teşkil etmek olan dört ana yardımcı fiil bulunmaktadır: "eyle-", "it-", "kıl-", "ol-". Bunların dışında kullanılan yardımcı fiil görevinde kullanılan fiil menşeli kelimeler de bulunmaktadır. İsmine yanına yardımcı fiil olarak gelip birleşik fiil teşkil eden fiillerin başlıcaları şunlardır:

açıl-: zalâm açıl-:→2153

adan-: olmaz adı adan-:→8043

agla-: kân agla-:→1640, vâyı vâyı agla-:→1412, zâr agla-:→5725

ak-: kâfir üzre ak-:→7596,

akıt-: yaş yirine kan akıt-:→7978

al-: ‘ibret al-:→4355, çevre al-:→4602, dâd almak:→8570, eyelük al-:→3566, gün al-:→606, harâc al-:→246, hilâfet al-:→6681, hoş-reng al-:→8029, diyâr alın:→7734, jeng al-:→2211, kanat al-:→3382, karâr al-:→5944, kîn al-:→7732, koku al-:→3136, mirâs al-:→2527, murâd al-:→504, nasihat al-:→3880, nûr al-:→8214, ögüt al-:→2853, pend alma-:→1415, safâ al-:→2148, satun al-:→1506, sûret al-:→8412, zevk al-:→456, ziynet al-:→1958, 6761

alın-: düşmenden alın-:→1160,

añla-: birbir añla-:→1366, gey añla-:→2059, nesne añlama-:→113,

añ-: ölüm añmak:→2732

art-: renc art-:→8580

ayd- / eyid-: söz ayd-:→8252, ucdan uca eyit-:→4051

bagla-: dîvân bagla-:→3046, emel bagla-:→8557, kîn bagla-:→5333, gönül bagla-:→4028, hıdmete kemer bagla-:→2015, hüsnine mihr bagla-:→2037, katar bagla-:→5647, kemer bagla-:→3195, mihr bağlama-:→8677, nefes baglan-:→1288, raht bagla-:→6623, rây bagla-:→6991, sed bagla-:→3971,

bağışla-: cemâl bağışla-:→3360, emân bâğışla-:→6254, pâklık bağışla-:→5006, ‘akl bağışla-:→2336,

bak-: yañlış bak-:→818,

başarma-: iş başarma-:→7042,

başla-: ‘azîmet başla-:→4203,

bekle-: baht bekle-:→5987

belürme-: nişân belürme-:→7355

berkit-: gönül berkit-:→7583, kemend berkit-:→2906

beze-: ten beze-:→8024

bil-: bellü bil-:→2305, 8624, böyle bil-:→5052, eyelük bilme-:→3572, gey bil-:→632, ilerü bil-:→7283, mekânsuz bil-:→2218, nabzın bil-:→8588,

bildür-: kalem bildür-:→2336, temâmet bil-:→2546,

bisle- / besle-: 'adâvet besle-:→870, bâgda bislen-:→344, cibinde mâr bisle-:→1237

bişür-: heves bişür-:→2483

bitür-: diken bitür-:→2132

bit-: gönlünüñ bâğında ter güller bit-:→4269, ortada bit-:→8529, ot bit-:→3816,

boya-: al boya-:→2115,

bozıl-: nâgehân bozıl-:→501,

bul-: 'itibâr bul-:→6543, 'izzet bul-:→6911, kâbiliyyet bul-:→196, kabûl bul-:→6444, kâmil bul-:→6807, 6844, kemâl bul-:→461, kenâr bulınma-:→8473, keşf bul-:→6160, 8230, koku bulma-:→3352, kut bulma-:→1249, kuvvet bul-:→4064, letâfet bul-:→923, mahâl bul-:→2398, mansıb bul-:→4872, mu'în bul-:→3459, murâd bul-:→7618, müşfik bul-:→711, naks bul-:→84049, nasîb bul-:→7676, nişân bulınma-:→8510, nizâm bul-:→2291, nusret bul-:→6907, nüvâziş bulma-:→3581, piyâde bul-:→7469, râhat bulma-:→4422, râhat-ı cân bul-:→44, rahmet bul-:→117, revâc bul-:→7115, revnak bul-:→6318, riyâset bul-:→8192, sa'âdet bul-:→6405, saykal bul-:→2195, selâmet bul-:→6352, sûret bul-:→289, şefâ'at bul-:→272, vefâ bul-:→8320, yahadan yol bul-:→1397, zevâl bul-:→3354,

bulın-: ziyâde bulın-:→3398

buyur-: ta'ma buyur-:→5222

çal-: taşa çal-:→1603

çek-: baş çek-:→3079, belâ çek-:→3427, derd ü ta'ab çek-:→8445, ilerü çek-:→1214, leşker çek-:→4729, mihnet çek-:→8532, renc çek-:→826, sipâh çek-:→1971, zahmet çek-:→5019

çekdür-: harâc çekdür-:→5040, 5963

çık-: bulıt çık-:→8482, dânelıkdan dâne çık-:→8146, sâğ çık-:→5522, taşra çık-:→3378, 6542

değişür-: sûret deşür-:→8407

deg-: tâc ü taht deg-:→1017, taht deg-:→5882, taht u külâh deg-:→5851, vücûd deg-:→2332

dik-: bârigâh dik-:→989, dârâ dik-:→1535,

dile-: baht dile-:→695, emân dile-:→6249, görmek dile-:→6032, kurb dile-:→6554, sabr dile-:→1534, saltanat dile-:→8044, ulalmak dile-:→1968, nesâyih di-:→8333,

di-: pend di-:→8074, söz di-:→3613,

dir-: leşker dir-:→1032, yıl dir-:→1676, genc dir-:→8676,

diril-: ölü dirilmeg:→5137

dök-: bâl ü per dök-:→4125, hûn-ı ciger dök-:→8631, kân dök-:→1621, mâl dök-:→578, tûfân dök-:→1831, yaş dök-:→5465,

dökil-: şeb-çirâg dökil-:→8517, bahr dökil-:→8504,

dön-: girü dön-:→6242, rûzigâr dön-:→2346, yüz biñ dürlü dön-:→2116,

dönder-: kılıç dönder-:→1181, yüz dönder-:→1126, bâd-bân dönder-:→4898,

döndür-: yüz döndür-:→2123,

dur-: mesâfet dur-:→5557,

dut-: baht yüz dut-:→4879, bîm dut-:→8477, câiz dut-:→2219, emel dut-:→7660, hased dut-:→714, hilâfet dut-:→4380, hoş dut-:→7793, iki yüz dut-:→2850, iş dut-:→5926, kadeh dut-:→1104, kuvvet dut-:→6315, makâm dut-:→5700, memleket dutma:→6786, meskenet dut-:→4332, muhtasar dutma-:→8597, nâgehân dutıl-:→5437, nikâb dut-:→2142, nizâm dut-:→860, pâk dut-:→2941, pendî dut-:→583, 3702, revnâk dut-:→3885, rûşen dut-:→8587, vatan dut-:→8381, yüz dut-:→5929, 7708,

duy-: gönlinde kîn duyma-:→7514

dür-: kitâb dür-:→5073,

düş-: bîm düş-:→8588, egri düş-:→462, gerü düş-:→5373, gönline harac düş-:→1420, gönline korku düşür-:→2018, hasta düş-:→7426, havfe düş-:→4827, hıkke düş-:→6298, irak düş-:→1646, içine derd ü dâg düş-:→5522, muvâfık düş-:→7021, râst düş-:→5926, sehv düş-:→7028, şeytanet düş-:→2061, telef düş-:→4132, velvele düş-:→7629, yol düş-:→8514, zulam düş-:→2149,

düz-: 'ilm düz-:→2410, bir timsâl düz-:→4366, dîvâr düz-:→3956, gülistan düzed-:→7, hıyânet düz-:→6656, hoş-nefes düz-:→5014, kanglı düz-:→3119, makâm düz-:→5652, meclis düz-:→514, mekr ü âl düz-:→5664, mutrib düz-:→484, nagme düz-:→4048, ney düz-:→2801, ok düz-:→5706, perdede nagme düz-:→2874, sürme düz-:→4956, ta'âm düz-:→6153, yol düz-:→2587, gazâvat-nâme düz-:→7550, gemi düz-:→4891, âyine düz-:→3771,

düzed- / düzet-: leşker düzet-:→2985, sâf düzed-:→3851, sîmîn düzet-:→479, tâc düzet-:→315, taht düzed-:→2109, vatan düzet-:→8378,

eg-: tohm eg-:→4375, yârdın yaña kafâ eg-:→1561,

eksil-: az az eksil-:→4469

eyd-: hüccet eyd-:→643, kıssa eyd-:→4047, mesel eyd-:→663, rivâyet eyd-:→7718, rûşen eyd-:→643, söz eyd-:→8639, tedbîr eyd-:→1036, ad eyid-:→8036,

eyle-: mecmû'ını zabt eyle-:→880, şâh eyle-:→1013, vazîfe eyle-:→6845, 'adl eyle-:→5597, arzû eyle-:→4970, çâker eyle-:→546, ehl-i kanâ'at eyle-:→4440, hasâret eyle-:→6688, karâr eyle-:→2144, nerm eyle-:→557, ser eyle-:→725, takrîr eyle-:→8069, yâd eyle-:→8751,

geç-: fırsat geçme-:→4803, mâh u sâl geç-:→2473, rûzigâr geç-:→4296, rûzigâr geçür-:→3426, zâyi' geç-:→931,

gel-: eylük gel-:→4722, hoş gel-:→1556, ikilik gel-:→3678, râst gel-:→5518,

ger-: perde ger-:→6230,

getür-: îmân getür-:→6151, kanâ'at getür-:→3192, îmân getür-:→6165, müneccim getür-:→497, nedâmet getür-:→760, selâmet getür-:→760,

gey-: ton gey-:→477,

gez-: ucdan uca gez-:→2295,

gid- / git-: bir mesâfet gid-:→4342, birlik gid-:→3678, ıssı gid-:→3280, tefrîka gid-:→3973, tehî-dest gid-:→8601, dil-haste git-:→8540, gönîlinden gam git-:→4694, ser-â-ser git-:→5824,

gir-: su gir-:→3477, uyhu girme-:→1589,

gör-: 'inâd gör-:→6674, beñzer görme-:→1190, cefâ gör-:→5268, hoş gör-:→7793, lâyk görme-:→2167, muzaffer gör-:→324, râhat görme-:→4971, rahmet görme-:→273, renc gör-:→8645, temâmet gör-:→3284, gâlib gör-:→3527,

göril-: lâyk göril-:→2060,

görin-: hoş-revnâk görin-:→8027, teng görin-:→6576, teng görin-:→6576,

gösder- / göster-: berk ü nüvâ göster-:→3582, eser gösder-:→2229, 'ilm göster-:→2335, kîn göster-:→1203, mihr göster-:→5170, riyâ gösder-:→2521, senâdan 'acz göster-:→6435,

gösterd-: dâne gösterd-:→140,

götür-: baş götür-:→2980, el götür-:→6141,

götürül-: nikâb götürül-:→6470,

gül-: bir dem gül-:→8290,

iç-: bir avuç iç-:→7747, su iç-:→8490, su içmemeg-:→7745,

id- / it-: alçaklık id-:→750, arzu it-:→796, dâd it-:→6914, 'emr it-:→6247, habs it-:→5620, ilhâm id-:→8698, kısmet it-:→380, nâr id-:→793, pür-nûr it-:→8251, seyr it-:→6148, şikâr it-:→4447, yâd id-:→8609,

iled- / ilet-: haber ilet-:→1113, leşker iled-:→4670, peyâm ilet-:→2088, raht ilet-:→7671, sipâh iled-:→326,

ilt-: nesne ilt-:→6346, sipâh ilt-:→2017,

in-: haber in-:→2181, su in-:→3465,

inan-: gey inan-:→854,

indür-: baş indür-:→2123,

iñle-: ney gibi iñle-:→1580

ir-: devlete ir-:→2495, emân ir-:→6351, meded ir-:→1664, nevbet ir-:→803, nidâ ir-:→6022, tîz ir-:→8321, va'de ir-:→7660, vebâl irme-:→4965,

irgür-: sag irgür-:→4650,

iriş-: ecel iriş-:→7816, keşf iriş-:→3973, koku iriş-:→32, leşker iriş-:→6229, şifâ iriş-:→8419, taht iriş-:→1018, vefât iriş-:→8585, vehm iriş-:→4837, ziyân iriş-:→6938,

isde- / iste-: bilmek isde-:→6005, devlet isde-:→1994, feth isde-:→7754, kemâl isde-:→8101, mansıb isde-:→7008, meded iste-:→7699, mülk isde-:→5597, nasīb isde-:→1546, ululuk isde-:→5332, bulmag iste-:→8144, nasihat iste-:→8233, necât iste-:→3211, ni'met iste-:→695, pâzişehlik iste-:→2016, râhat iste-:→3190, şefâ'at iste-:→274, zerre zerre iste-:→2958,

işid- / işit-: haber işit-:→2069, nâm işitme-:→2032, pend işid-:→583, söz işit-:→2274,

işle-: cehlile iş işle-:→999, eylük işlemek-:→4722, iş işle-:→6270,

itdür-: revân itdür-:→8579,

kaç-: gark-ı hûn kaç-:→7474,

kaçur-: şu'le kaçur-:→25,

kal-: bâkî kal-:→8361, bî-tâkat kal-:→3532, çâresüz kal-:→3150, gizlü kal-:→307, taña kal-:→1604, taşra kal-:→3341, zâyî' kalma-:→8479,

karar-: gice karar-:→4079,

kayur-: baş kayur-:→2900,

kayna-: su kayna-:→7949,

kaz-: gûr kaz-:→7486,

kes-: niyâz kes-:→2151,

kıl-: beglik kıl-:→7072, dîne ragbet kıl-:→6212, endîşe kıl-:→698, hamle kıl-:→8457, melek kıl-:→2354, nakl kıl-:→972, namazı kıl-:→6383, red kıl-:→4011, ta'accüb kıl-:→2033, vefâ kıl-:→378, 6747, yol kıl-:→5992,

kır-: tûde tûde kır-:→8464,

ko-: diri ko-:→5241, 8637, aç ko-:→3496, baş koy-:→6811, bi-sebeb ko-:→68, cehli ko-:→8240,

kop-: bir oğlu kop-:→5205, ceng kop-:→7776, ebr kop-:→8502, tûfân kop-:→8505,

kopar-: bahâne kopar-:→8357,

korq-: nâgehân kork-:→1748,

kur-: hayme kur-:→6285,

kırdur-: bângâh kırdur-:→8530,

kırtar-: cân kırtar-:→8475,

okı-: şâh okı-:→4203, varak okı-:→1929,

okşa-: ‘akreb okşamag-:→4517,

ol-: âgâh ol-:→4932, ‘âkıbet ol-:→3862, âsân ol-:→322, aşaga ol-:→2406, ‘âşık ol-:→886, bâkî ol-:→8572, bir ol-:→620, dest-gîr ol-:→3064, içi başlu ol-:→29, kâdir ol-:→8749, nazm ol-:→6605, penhân ol-:→6229, sayru ol-:→1717, tâlib ol-:→6831,

otur-: hoş otur-:→4857,

ög-: söz ög-:→58,

öğred- / öğret-: efsûn öğred-:→2048, hikem öğret-:→2336,

öğren-: ‘ilm öğren-:→2389, ‘ilm-i tîr öğrenmeg-:→533, makâl öğren-:→454, merhamet öğren-:→6254,

öl-: cân öl-:→2039, derhâl öl-:→1717, nâçâr u nâ-kâm öl-:→5821, nâ-gâh öl-:→406, ucdan uca öl-:→2348,

öldür-: bî-hisâb öldür-:→6922

öp-: yir öp-:→1681,

sakın-: gey sakın-:→8102,

sakla-: mülk sakla-:→8081,

sal-: dirre sal-:→6646, ilçî sal-:→4544, ilerü sal-:→3008, kemend sal-:→8669, kılıç salma-:→4763, leşker sal-:→7178, sâye salma-:→257, sevdâ sal-:→1847, üstine sal-:→2906, gemi sal-:→4985,

saldur-: hazân saldur-:→7011,

san-: tiryâk san-:→8629,

sev-: eyle sev-:→2512,

sıg-: nesne sıg-:→2175,

sor-: haber sor-:→4918,

soyırğa-: girü soyırğa-:→1214,

söyle-: dekâyık söyle-:→5012, dôst-âne söyle-:→718, dürlü söyle-:→428, hikâyet söyle-:→8012, hoş söyle-:→3731, mezemmet söyle-:→875, nerm söyle-:→6463, söz söylemek-:→469, âhir söyle-:→8088,

sun-: câm sun-:→4283, dest sun-:→8080, el sun-:→763, zehr sun-:→3726, zehr-i memât sun-:→8558,

sür-: fermân sür-:→4629, germ sür-:→1741, gice gündüz sür-:→8541, hükm sür-:→6934, pâdişahlık sür-:→8535, rahş sür-:→4086, saltanat sür-:→5931, sipâh sür-:→3534, yol sür-:→8484, gemi sür-:→4900, at sür-:→2912, baht sür-:→5913,

tart-: renc tart-:→8676,

tokın-: habersüz tokın-:→2212,

tol-: fitne tol-:→5806, şeytanat tol-:→4063, ucdan uca tol-:→6619,

toldur-: yâg toldur-:→2154,

toyur-: kara toprak toyur-:→4676,

tur-: karşı tur-:→337,

tut-: bârigâh tut-:→1207, gizlü tut-:→3753, gönlünde makâm tut-:→1368, göz tut-:→1767, hâr tut-:→4876, jeng tut-:→2205, mekân tut-:→2100, müddet tut-:→4917, mülk tut-:→5924, vîrân tut-:→52, yas tut-:→2964, yol tut-:→6222,

ugra-: açığa ugra-:→6344, suya ugra-:→7744,

ulaş-: nâgehân ulaş-:→5089,

um-: vefâ ummak-:→1015,

ur-: bârigâh ur-:→4149, bâş ur-:→2106, bî-hûde lâf ur-:→439, binâ bünyâd ur-:→5424, boyun urmak-:→1952, celve ur-:→8038, dem ur-:→1075, el ur-:→320, 8113, kadem ur-:→8087, lakab ur-:→519, mevc ur-:→2472, möhr ur-:→1441, na'ra ur-:→4173, nefes ur-:→467, seffâh ur-:→6854, ta'n ur-:→5454, tâc ur-:→246, taşa ur-:→1550, yara ur-:→667,

urıl-: sur urıl-:→2349,

urdur-: saykal urdur-:→2161

uzad-: zübân uzad-:→4046,

var-: karşı var-:→6012, râst var-:→8221, üstine var-:→1032,

vir-: ‘ömr vir-:→7008, baş vir-:→5465, bekâ vir-:→26, boyun virme-:→7722, cân virmek:→6812, cemâl vir-:→3718, cevâb vir-:→3779, derd vir-:→18, el vir-:→8196, emân virme-:→5743, feth vir-:→7699, girü vir-:→7886, gönül vir-:→1472, haber vir-:→8643, hidâyet vir-:→5365, hisse vir-:→1545, ilçi vir-:→993, imân vir-:→88, kuvvet vir-:→676, müjde vir-:→495, nesne vir-:→6668, nevbeti vir-:→1280, nişân vir-:→2233, nusret vir-:→988, öğüt vir-:→1039, peygâmbarlık vir-:→5165, renk vir-:→701, rızık vir-:→89, selâm vir-:→6379, sevâb vir-:→306,

viril-: pâzişehlik viril-:→8265,

viribi-: kitâb viribi-:→2339, tuhfe viribi-:→3298, peyâm viribi-:→8555, selâm viribi-:→1998

yağ-: fitne yag-:→6992,

yağdur-: elmâs yagdur-:→3024,

yak-: berk yak-:→8509, cân yak-:→3026,

yan-: ucdan uca yan-:→24,

yapıl-: kûy yapıl-:→423,

yarad-: insân yarad-:→3921, ten yarad-:→88,

yasa-: leşkeri yasa-:→5636,

yat-: hâr u zâr yat-:→8448,

yaz-: biti yaz-:→8554, böyle yaz-:→845, cevâb yaz-:→1844,

yığ-: mâl ü genc yığ-:→8124,

yık-: devlet yık-:→6748, sâf yık-:→3026,

yıkıl-: üstine yıkıl-:→3854,

yi-: çok yi-:→347, gam yi-:→4716, gam yime-:→3072, az yi-:→347,

yit-: ‘ibret yit-:→8128, fikr yit-:→2742, şebnem yitme-:→8274, şîrin yit-:→7944, yâre yi-:→1763,

yügür-: bir iki meydân yügür-:→2907,

yüri-: bir kaç gün yüri-:→3736, gice gündüz yüri-:→4746, karşı yüri-:→6358, üstine yüri-:→1187,

yürid-: niçe yürid-:→8533, sipâh yürid-:→3894,

3.1.1.2. Fiil + yardımcı fiil şeklindeki birleşik fiiller:

Tasvirî fiiller:

Zarf fiil eki almış esas fiilden sonra bir yardımcı fiil getirmek suretiyle yapılır:

“Gel-“ yardımcı fiil ile devamlılık bildirilir.

isteyü geldüm→274, yügürü geldüm→1771,

İktidar bildirenler: “bil-“, “u-“ fiilleriyle kurulur. Olumlu tasvirî fiiller için”bil-“ yardımcı fiili, olumsuz tasvirî fiiller için ise “u-“ yardımcı fiili kullanılmaktadır. Ancak, “u-“ yardımcı fiili zamanla kalıplaşma yoluyla kaynaşmıştır.

varıbilür→8362, ola bilür→8426, bulımaz→2177, geçemezler→3961, kılamaz,

3.1.2. Tekrarlar (İkilemeler):

3.1.2.1. Aynen tekrarlar:

vây vâyle→2808, şerhâ şerhâ→2823, fevc fevc→2988, mevc mevc→3020, zerre zerre→3084, ‘uzv ‘uzv→3118, pâre pâre→3497, bir bir→4644, hoş hoş→5344, gâh gâh→6286, zâr zâr→5678, fasl fasl→6913, dürlü dürlü→6914, tûde tûde→8464, âh âh→8620, vayı vayı→1412,

3.1.2.2. Eş mânâlı tekrarlar:

ata oğul→3022, urdı kırdı→6738, başdan ayağa→7474, kul karavaş→7609, ata dede→7791, noldı nolıser→8013,

3.1.2.3. Zıt mânâlı tekrarlar:

gice gündüz→3247, eyü yavuz→4946, giçi ulu→5388, ulu giçi→6270,

3.1.2.4. İlâveli tekrarlar:

toptolu→7120

3.1.3. Bağlama grubu:

Bunlar çeşitli bağlaçlarla birleştirilen kelimeler topluluğudur.

kâmeti egri velî toğrı sözi→2795, ger gedâdur eger şâh-ı cihân→3036, kim ne bunda rahm var ne anda mihr→3040, çün dahi yig yir→3686, ins ü cin şîr ü

peleng ü ejdehâ→3933, dün ü gün→4062, kimsin ü adıñ nedür→4696, az u çok→4942, mâl ü genc→4968, yakmak u yıkmakdı→5394, tevrît ü kelîmi→5588, dürlü dürlü mekr ile telbîs ü rîv→5214,

3.1.4. İsim tamlaması:

Hem tamlayanı ek alan hem de tamlananı ek alan belirtili isim tamlaması:

fûrla ceng itdügünün heyeti→4305, dânyâluñ hem kitâbı→5074, âdemînün çünkü başı→5444, şârk u garbuñ serveri→505, düşüñ ta'birini→5235, 'akluñ pendin→7216,

Sadece tamlananı ek alan belirtisiz isim tamlaması:

arestû nâmesi→803, husrev sözini→1334, ol kız hâline→1424, şeh söziyle→1782, tefekkür kuvveti→2707, iki ölü ögüz derisin→3437, ol yıl toğan oğlanı→5240, turân kişveri→5408, göñli ivini→5464, camasb dürdügi kitap→5073, halîl evlâdını→8190,

Tamlayan ile tamlanan yer değiştirebilir:

bünyâdını dinüñ→7332, sırrın nemâzuñ→8253,

Aşağıdaki örnekte tamlayan içinde ilgi hâli ekinden sonra iyelik eki gelmiştir.

didi binüm kulımuñsın kulu sen→8068,

3.1.5. Sıfat tamlaması:

iki ismin yanyana gelerek oluşturdukları kelime grubudur.

kamu nesne→1, gey za'îf→2795, er gişi→2933, gâyet yüce→3404, hiç nesne→3491, kamu şey→4346, ilerü kâfirler→5190, kamu oda→5433, girçek er→5467, toğrı yol→5515, yig iş→5927, râst yol→6377,

Tamlayan sıfat tamlaması olabilir:

her bir / işi→628, bir dem / zafer→138, dört yüz biñ / yılda→2478,

Tamlanan sıfat tamlaması olabilir:

bir / ulu pâzişâh→5264, bir / ulu kamçı→5427, bir / ilahî dîni→5759, bir / toğrı rây→7081, işbu / dört nesneyle→3437, hergiz / gey iş→7071, bir kanatlu bir ayaklu / üvez→5526,

Tamlayan ile tamlanan arasına başka bir kelime girebilir:

râst anı dîne→5515,

Hem tamlayanı hem de tamlananı sıfat tamlaması olabilir:

ol pâyelü / ol nerdübân→6386,

Tamlayan ikileme olabilir:

dürlü dürlü nesnelere→2709, dürlü dürlü sözler→2792, zerre zerre yir ü gög→4940,

3.1.6. Aitlik grubu:

Aitlik eki -ğı / -ki ile meydana getirilen kelime grubudur:

ana karnındaki oğlan→5717, iki burundagı kapu bi-gümân→2616, koma bugünkü işüfi yarına→3712, ol zamândagı rusûm u dînile→5188, ol süleymânı saçındagı girûh, kurbet ehli ol ki andagı senâ→6446,

3.1.7. Ünvan grubu:

Ünvan ismin önünde bulunabilir:

şeyh hasen→7382, şâh zülkarneyn→8443, şâh üveys→7455, şeyh hüseyin→7485, sultân ahmed→7552, mîr sül mân→7834, şâh zülkarneyn→8679,

Ünvan ismin sonunda bulunabilir:

cingiz hân→7125, âbâkâ hânûñ→7186, ahmed hânıdı→7187, argûn hân, , bîrdi hâna→7424, sikender pâzişâh→8600, zülkarneyn şâh→8620,

Ünvan isimle tamlama şeklinde kurulabilir:

hârûn-ı şâh→6930, şâh-ı 'osmânî→7809, şâh-ı 'acem→8163, erdeşir-i şâh→8703,

3.1.8. Ünlem grubu:

Daha çok "iy", "-a", "viy", "yâ", "eyâ", "âyâ" gibi hitaplarda kullanılmıştır:

iy şehinşâh-ı zemîn→8189, iy şâh-ı zemîn→8496, iy şâh→8628, iy şâh-ı cihân→8630, iy şâh-ı dilîr→8647, iy şâh-ı bülend→8669, sâkiyâ→2113, viy kamu sırruñ nedür sırrın bilen→5003, yâ resûlallâh→274, yâ râb→1837, eyâ şâh-ı bülend→845,âyâ şâh-ı zemîn→2913, eyâ sâhib-i hüner→5899,

Bazı heyecan, üzüntü gibi duyguları ifâde eder.

işidicek anı kıla âferîn→467, âferîn kıldı→3298, vây ana →8452,

3.1.9. Sayı grubu:

En az iki sayı isminden oluşmuş kelime grubudur.

yüz elli biñ→7261, iki yüz biñ→1247, üç yüz altmış→4325, altı yüz biñ→1727, yidi yüz biñ→4004, on yüz biñ→3543, yüz biñ on dörd biñ→2366,

Sayıların arasına başka kelimeler girebilir:

yüz dahi altmış yidi→2374, altı yüz ü dahi on biş→6615, yidi yüz yıl dahi elli →5161, yüz biñ ü kırk biñ→6922, biñ kezin biñdur on altı kez→2375,

3.1.10. Edat grubu:

Çeşitli edatlarla kurulan kelime grubudur.

kimde ki ibrahîm bigi derd ola→17, çünkü sen bülbül bigi olduñ hoş-nüvâ→8010, gâh gonce gibi dil-teng oldu şâh→1228, toluydı ol yol kadar endâzlar→4124, şâha tuhfe diyü çok nesne virür→4739, genc için çekdüñ cihânda nice renc→4875, pes nedür dünyeyiçün bu kibr ü kîn→5776, dönüb andan anı bile aldılar→5560, ehl-i dîn çün bile kuvvet dutdılar→6315, irteye degin yanar şöyle ki şem'→1414, yüz yıl ala artuk eksükden berü→2440, iki yıldan soñra ki öldi ol la'in→6725, ayag üstine durıcak pâzişâh→7431, işbu tagda nişe dutduñuz

3.1.11. İsim-fiil grubu:

Mastar ekleri olan -mak / -mek, -ma / -me, -iş / -iş, -uş / -uş ile -maklık / -meklik ekleri ile kurulur.

3.1.11.1. -mağ / -mek ile kurulan isim-fiil grubu:

çünkü ölmek var bu dirlik olmasa→407, assı ne biñ havfile olmak diri→408, ol görinen çıkmak u kûşiş nedür→435, sayd u atlanmak nicedür bildi pes→533, 'ilm-i tîr öğrenmege kıldı heves→533, bî-vefâdandur vefâ ummak güzâf→1015,

3.1.11.2. -ma / -me ekiyle kurulan isim-fiil grubu:

bid'ât u cevr ü sitmeden dûrdı→7376,

3.1.11.3. -iş / -iş, -uş / -üş eki ile kurulan isim-fiil grubu:

nireden nireyedür gidişleri→2474,

3.1.11.4. -mahlık / -meklik eki ile kurulan isim-fiil grubu:

kısr sınımlık gerekdür bi-keâm→2553, hâkim olmaklık temâmet ol yire→5815, müşkil aña nâ-hak itmeklik heves→6698, ol müslümânları itmeklik halâs→7401, dahi dünya istemeklik ola 'ayb→348, zevk itmeklik gerek cevelân idüb→2561,

3.1.12. Sıfat-fiil grubu:

Sıfat-fiil ekleri ile oluşturulan kelime grubudur:

dünyeyi seven gişi→2275, yâ hûd olmaz işe endîşe ide→6791, görünmez mürğdur→7051, komadılar yıkmaduk il ile şehir→7130, ölmüş ata dededen→1081, çürümüş cisme →5120, ayruga kalası mülki nideler→317, hâr olacak yirde→862, dâğ uracak yirde→862, tagılacak nesneyi→1206; söyleyecek sözi→7960, virmeyecek yire→8691, pâmâl idici server→4546, mihnet çekici şehriyâr→8532,

3.1.13. Zarf-fiil grubu:

Zarf-fiil ekleri ile kurulan kelime grubudur:

yara geçti→2897, kasr yapılalıdan çok devridi→3511, kim kopalıdan muhammed ümmeti→7763, yohsul olanda kanâ'at olmaya→7901, bunda durduğınca koku bulmaz ol →3352, söyleyecek sıdkıla söyle müdâm→8278,

V. BÖLÜM

İSKENDER-NÂME

(Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün)

1b.

1. zikr-i bismillâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm	ḳamu nesne bizegidür iy ḫakîm
2. her kimüñ kim yoldaşı tevfiḳ ola	her ne söz kim söyleye taḫḳîḳ ola
3. çün ki tevfiḳ oldu bize hem ṭarîḳ	dürri-i ma'nîye ḳulak tut iy refiḳ
4. 'andelîbem nağmeler sâz ideyim	tûtîyem şekker söz âgâz ideyim
5. söz diyeyim söz ne resme şöyle nağz	kim revân andan mu'attar kıla mağz
6. yazayum bir naḳş kim nakâş-ı çîn	görse anı kıla yüz biñ âferîn
7. bir gülîstân düzedeyin şevḳıla	kim anı rızvân temâşâ-geh kıla
8. rûḫ-ı kudsem şöyle urayım nefes	kim ana 'îsî ola cândan heves
9. sözde şöyle nazm idem dürri-i semîn	ki anı gerden-bend ideler ḫûr-ı 'în
10. câzûlıkda her nefes ki efsûn kılam	siḫri ben bâbilüden efsûn kılam
11. çenkümi ben perde-sâz eyleyem	kim aña dâvûdı dem-sâz eyleyem
12. sözde idem bir yed -i beyzâ 'ayân	kim vire mûsî 'aşâsından nişân
13. derdmendem yanaram nite ki 'ûd	nola şöyle nâle eylessem ki 'ûd
14. derdmendüñ nâlesi dil-keş olur	oda yanmayan demi nâ-ḫoş olur
15. 'ud yandığıçün oldu ḫoş-nefes	şöyle ki ider cân u dil aña heves
16. yandığıçün nây oldu ḫoş-nüvâ	şanma anuñ nâlesin bâd-ı hevâ
17. kimde ki ibrahîm bigi derd ola	nâr-ı nemrûd aña bâğ-ı verd ola
18. derd virdi kim didi ana kerîm	inne ibrahîme evvâhû ḫalîm
19. cân icinden oldu sûzum nola pes	şöyle kim micmerdür olsam ḫoş-nefes
20. sûzdur sözümi ma'mûr eyleyen	nârdur şem'i yaḳub nûr eyleyen
21. anuñiçün ḫoş-nefes oldu adum	ki oldu micmer bigi içümden odum

MÜNĀZARA-İ PERVĀNE BĀ-ŞEM'

(Pervane ile Mum'un karşılaştırılması)

22.	şem'e bir gice didi pervâne ben	'âşık u ma'şûkıla vuşlatda sen
23.	yârile olmuş sinüñ işüñ şöyle nûr	ben yanarken andan uş peyveste dūr
24.	şem' dir 'âşık benem kim her gice	şubh olunca yanaram ucdan uca
25.	sini bir şu'le kaçurur şöyle hām	dururam uş ben yahılınca temâm
26.	ben beĳâ virüb fenâyı almışam	riştesin cânumuñ oda şalmışam
27.	aña irdüm virdigiçün ben beni	sen seni dirsın bulamazsın aña

MÜNĀZARA-İ ŞEM' BĀ-MİCMER

(Micmer'le Mum'un karşılaştırılması)

28.	şem' dahi micmere didi ki ben	yanaram 'ışık odına şöyle ki sen
29.	gözi yaşlu içi başlu olmuşam	her gice od içinde taña ĳalmışam
30.	bendeyiken âyet-i nûr u duhân	nişe saña meyl ider peyveste cân
31.	ben dahi oda yanaram nişe pes	yoh durur bende bu sendeki nefes
32.	ne ĳohu irişdi cânândan saña	kim gönüller meyl ider cânndan saña
33.	ikümüz bir odda nedür pes sebab	ki ol ĳohu baña virilmez iy 'aceb
34.	didi micmer taşradan yaĳan seni	içerüden yaĳar uş görgil beni
35.	sini taşra yañdan yaĳar bu nâr	hem senüñ elüñde bir ser-rişte vâr
36.	sûzen-i 'isî gibi saña ĳicâb	oldı ol ser-rişte bu durur şavâb
37.	baña benden ĳalmaduĳiçün eser	böyle oldum hoş-nefes iy pür-hüner
38.	varlıĳuñdan nice kim bir rişte var	şanma kim sini ĳabül eyleye yâr
39.	tâ ki senden sen fenâ olmayasın	şem' bigi andan beĳâ bulmayasın
40.	varlıĳuñı yak ki hoş-dem olasın	gendüñi yitür ki yâri bulasın
41.	derdmend ol kim sini sever ĳabîb	derdi olana 'ilâc eyler ĳabîb
42.	yanmayınca 'üd hoş-dem olımaz	ol ki yoĳdur zahmı merhem bulmaz
43.	pâk iden cân gevherin derd olur	ĳişi ki anuñ derdi yok nâ-merd olur
44.	derdmend ol râĳat-ı cân bulasın	cânlaruñ derdine dermân bulasın
45.	derddür cân naĳdine olan mihek	ĳalbi anuñile pâk itmek gerek
46.	derd ider göñli tevĳide hâş	od ider altunu tobraĳdan halâş

47. söyle kim dölâb döñderile yâş kim yaşuñdan yaşarub kuru ola yaş
48. çarh bigi hûb u ser-sebz olasin fetḥ-i bâbı rahmana yol bulasin
49. turduğıñ yir cennet ü eşcâr ola râst tecrî taḥteha'l-enhâr ola
50. her ne tâ'atdan ki varıñ oldu derd biñ du'âyı germ ider bir âh-ı serd
51. âh yıkuqla şınuqlardan gelür ḥaḥ yıkuḥ şınuḥ göñüllerde olur
52. göñlini vîrân tutan ma'mûr olur ḥaḥ tecellisiyle pür-nûr olur
- 2a.**
53. aḥmedî olduğıyçün sûz-nâk oldu her gışdan sözi zer gibi pâk
54. lâ-cirem kim oldu pür-deryâ-yı dür kim cihâmı gevheriyle kıldı pür
55. çün ki ḳalbini giderüb oldu pâk naḳdine anuñ kimse ta'nından ne bâk
56. olduğıyçün derd-mend eyle ki ney sözler ider olur göñülleri ḥay
57. derd-i eyyûb olduğıyçün hem-nişîn adı ni'me'l-'abd oldu anuñ yaḳîn
58. gendüvi öger diyü 'ayb etme baña söz ögerem bini ögmezem saña
59. söz dürür söz âdemîñ rütbeti söz dürür iki cihânüñ zîneti
60. ḳamu nesne fer' sözdür bî-şek aşl cinsden sözdür kim oldu nev'a faşl
61. dünyî işi söz ile tutdı nizâm 'ûḳbî işi söz ile oldu temâm
62. yire gökden ḥôn-ı rahmet geldi söz ḥalka ḥaḳdan kân-ı ni'met oldu söz
63. ger bedâyi' söz ile olur 'ayân ger ma'âni söz ile bulur beyân
64. yücelür söz ile ulular adı dirilür söz ile ölüler adı

MAḲÂLE -İ ŪLÂ DER TEVḤÎD -İ BÂRÎ TA'ÂLÂ CELLE CELÂLŪH

(Birinci makale, Allah'ın birliğı konusunda)

65. fikr ider misin ki var bir pâk zât ki andan aldı varlığın kâyinât
66. bu cüvân-ser pîr ü bu çerh-i kebûd gendüzinden bulmadı lâ-şek vücûd
67. gendü zâtından degül rûşen bu sem' gendü gendüden dirilmedi bu cem'
68. işbu hindü vü bu rûmî nev-cüvân birbirin bî-sebeb ḳomaz 'ayân
69. her gün işbu şeb-rev-i sâhib-cemâl gendüzinden mi bulur naḳş u kemâl
70. gendü mi bizendi saḳf-ı lâciverd gendü mi döşendi ferş-i sâl-hord
71. naḳş ola mı kim anuñ naḳḳâşı yok ferş ola mı kim anuñ ferrâşı yok
72. gendüden mi oldu zâhir ḳıl nazar bu ḳamu elvân u eşkâl u şuver
73. bir nazar ḳıl gör niredendür bu kevn fikr it kimden belürdi bunca levn

74. kimden almışdır bu k̄andilî bu deyr
75. k̄andan olmuşdur bu hayme zer-nigâr
76. kim düzetdi 'âlemüñ tertîbini
77. kimdür ol ki eyler bahârî sîm-bâr
78. kimden oldu hem-dem-i 'îsî-şabâ
79. nergisüñ gözini kehlâ kim kıılır
80. kim düzetmişdür güli rûşen-çirâğ
81. kim bitürür âb u gilden ney-şeker
82. şahrâdan kimdür düzeden la'l-i nâb
83. gicenüñ zülfin muṭarrâ kim kıılır
84. hâlık-ı kevneyn ki anuñ 'izzeti
85. evvel oldur evveli bî-ibtidâ
86. zâtına yokdur hicâb illâ zuhûr
87. halk anuñ emr anuñ 'izzet anuñ
88. ten yaradur şüret ider cân virür
89. yiri gögi kâyim iden hâlık ol
90. rahmeti bî-hadd ü fazlı bî-gerân
91. âşikâredür anuñ 'ilmine gayb
92. kân-ı fazl idüb kıılır müşk-i hitâ
93. nûşidârü ider arudan 'ayân
94. âb u gilde şöyle şan'atlar kıılır
95. bu ne mülketdür kamu 'ızz u celâl
96. müstakırrı 'izzetinüñ lâ-mekân
97. fehm künhinde anuñ bî-bâl ü per
98. pâkdür andan ki her gâfil didi
99. ol durur bî-şek vücûd-ı muṭlak ol
100. muṭlak oldur pes ne kim varsa vücûd
101. bu'd-i eb'âd kurb-i 'akrebdür aña
102. niçe uzansa silsile bigi 'ilel
103. bu'd-i eb'âd çün aña olmaz hicâb
104. çün 'ilel 'illiyeti andan bulur
105. rahmetiyle dirilür ervâh anuñ
- niredendür bu sükûn u bunca seyr
kimden olmuşdur bu ferş atlas şî'âr
kim yaratdı âdemüñ terkîbini
kimdür ol ki eyler hazâmı zer-nisâr
sebzevi huzra kim itdi hem kabâ
yâsemîn yüzini ra'nâ kim kıılır
lâlenüñ yüregine kim urdı dâğ
kim getirür hâreden hurmâ-yı ter
kaṭreyi kimdür iden dürr-i hoş-âb
gündüzüñ yüzün garrâ kim kıılır
yir ü gök tolodur anuñ kudreti
âhir oldur âhiri bî-intihâ
gaybetine yok sebep illâ huzûr
mülk anuñ u fazl anuñ kudret anuñ
'akl in'âm eyler ü imân virür
ins ü cinne rızk viren râzık ol
ni'meti bî-'add ü luṭfi câvizân
örtülüdür 'afvıyile dürlü 'ayb
kimden atlas düzedür zî-'atâ
şahrâdan âb-ı zülâl eyler revân
kim aña cân u gönül hayrân olur
bu ne hazretdür tolu fazl u kemâl
sür'ati fermânınuñdur kün fe-kân
vehm zikrinde anuñ bî-pâ vü ser
pâk-ter andan ki her 'âkil didi
böyle bağla i'tikâduñ ber-haḫ ol
lâ-büd iderler aña cândan sücûd
naḫn jü 'akreb huccet uş rûşen saña
hâşa ki ire kurbıme anuñ halel
kurb-ı 'akreb pes anuñ min külli-bâb
kurb-ı 'akreb pes yaḫîn anuñ olur
ni'metiyle bislenür eşbâh anuñ

106. her ne var ger yir ü gök ger mihr ü mâh   birliğine varlığınadur güvâh
 107. lutfuñile iy kerîm-i lem-yezâl   ‘afv it bizden ne kim geldi zeled
 108. bizüm işümüz nedür cürm ü hatâ   saña lâyıķ ne dūrür ‘afv ü ‘atâ
 109. pâk kılğul bu ‘alâyıķdan bizi   bî-niyâz itgil halâyıķdan bizi
 110. mahrem it göñlümizi esrârũña   hem-dem it cânumuzı envârũña
 111. bizi tab’ âlâyışinden eyle pâk   şöyle ki olmaya bize pâ-bend hâk
 112. dünyî vü ‘uķbîde iy rabbü'r-rahîm   ‘afv it gösterme bize hiç bîm
 113. her kim ol haķ zâtinuñ fikrin ķıla   hiç nesne añlamadın hayrân ķala

2b.

114. zâtı birdürür velî evşâfi çok   ķamusı vaşf-ı kemâl ü naķşı yok
 115. adınuñ bir nev'idür esmâ-i zât   birisi dahi anuñ esmâ'-i şifât
 116. sâlisi esmâ-i ef'âl oldu bil   diyeyim bir bir ķamusın zâbt ķıl
 117. her gişi kim anuñ adların bile   dünyî vü ‘uķbîde ol rahmet bula
 118. ol şifâtı bil ki iki dürlü olur   biri icâbî biri selbî gelür
 119. oldur icâbî ķi aña ehl-i maķâl   nisbet ol vaşfı itdiler ķi ola kemâl
 120. şöyle kim lafzı kerîm ü hem rahîm   hem ra'ûf u hem ğafûr ü hem ‘alîm
 121. selbî ol kim nefy ola andan her şifât   ķi anda bula naķş ehl-i ma'rifet
 122. şöyle kim dirler aña yokdur mekân   dahi ne hayyiz var aña ne zamân
 123. zât-ı cismiyetden olmışdur arı   cevheriyyetle ‘arazdandur berî

DER-BEYÂN-I ESMÂ-İ ZÂT VE TAKSİM-İ ÂN

(Allah'ın zatından gelen adları)

124. ism-i zâtuñ biri dahi oldur ‘ayân   ķi anda olmaya izâfetden nişân
 125. ol hayâtıla vüçüb oldu yakîn   dahi ķayyûmiyyet iy pâkîze-dîn
 126. birisi dahi izâfetdür hemîn   evveliyyet âhiriyyet bil yakîn
 127. birisi dahi izâfetdür ‘ayân   lîki ne maķz-ı izâfetdür hemân
 128. ‘ilmdür ol irâdet hem ğinâ   hem rubûbiyyet ķi anuñdur senâ
 129. dahi sebbûhiyye ķuddüsiyyedür   rahmet ol nefse kim ol ķudsiyyedür

DER -HİKMET-İ İTTİŞÂF -I HUDÂ-YI TA'ÂLÂ Bİ-CEMÂL VE CELÂL

(Yüce Allah'ın Cemâl ve Celâl ile nitelenmesinin nedeni)

130.	iktizâ itdi ki ulûhiyyet ola	anda ƣahr u luƣ u hem hışm u rızâ
131.	kim muƣı'ye vire luƣ idüb sevâb	ƣahrıle ide 'âşıyye 'iƣâb
132.	tâ ki adı nâfi' ola vü latıf	dahi ƣahhâr ola vü zâr iy ƣarıf
133.	ism ki anda ƣahr var ism-i celâl	ol ki anda anda luƣ var ism-i cemâl
134.	ƣahrınıñ içinde penhân luƣı çok	luƣfinuñ içinde şanma ƣahrı yok
135.	ni'metinde gizlü dürür niƣmeti	niƣmetinde örtülüdür ni'ğmeti
136.	luƣfidur bu kim saña virdi ƣazâb	kim ziyânuñ def'ine ola sebeb
137.	dahi mevşuf itdi şehvetle seni	ki olasın cezb-i menâf ile ğanı
138.	cezb-i nef' olmazsa vü def'-i zarar	bulamazsın dirliğe bir dem zafer
139.	girü şehvetle ƣazâbdür saña dâm	cezb ü def' ol dâma dânedür müdâm
140.	olar işbu dâmile uş sini dîv	dâne gösterdüb ider ol saña rîv
141.	dâne-i piyzâ ider dâm-ı nihân	sini dâma düşürür dâne 'ayân
142.	ƣahr içinde luƣ luƣ içinde ƣahr	görince ƣoyub durur hallâƣ-ı dehr
143.	her ğişi kim bu sözüñ sırrın bile	huffet-i ecenneti aña rûşen ola
144.	nedür ism-i zât allâhü selâm	rabb ü ƣuddüs ü melik iy nîk-nâm
145.	hem 'azîm ü ƣaƣƣ u mümin durur ol	dahi cebbâr ü müheymîn durur ol
146.	hem 'azîz ü bâtın ü zâhir dürür	hem celîl ü evvel ü âhir dürür
147.	bir dahi jsm aña mütekebbir gelür	bir dahi jsm aña müte'âli olur
148.	vâhid ü bâkı raƣîb evvel âhad	hem kebîr ü hem mecîd ü hem şamed
149.	zül'-celâl ü hem metîn ü hem mübîn	bu durur esmâsı zâtuñ bil yakîn

DER-BEYÂN-I ESMÂ-İ ŞİFÂT -I BÂRÎ TA'ÂLÂ CELLE VE 'ÂLÂ

(Yüce Allah'ın sıfatlarından gelen adları)

150.	oldı esmâ'-i şıfat ƣayy u şekûr	ƣâhir ü ƣahhâr ü ğaffâr ü ğafûr
151.	hem raûf u berr ü raşmân ü raşîm	hem şabûr u hem vedûd u hem 'alîm
152.	hem şehîd ü hem semî' ü hem başîr	hem ƣavî vü hem kebîr ü hem ģabîr
153.	muƣtedirdür hem 'afv ü hem ģalîm	muşşı vü settâr durur hem ģakîm
154.	diyeyim esmâ-i ef'âlin anuñ	diñleriseñ şıdkıle devlet senüñ

DER -BEYÂN -I ESMÂ-İ EF'ÂL-İ BÂRÎ TA'ÂLÂ CELLE VE 'ÂLÂ

(Yüce Allah'ın yaptıklarından gelen adları)

155.	oldı anuñ esmâ'-i ef'âl mucîb	hem vekîl ü vâsi' ü mu'nî habîb
156.	hem şehîd ü hem hafîz ü hem muķt	hem latîf ü muhyî vü aña mümît
157.	munteķimdür veli vü tevvâb hem	hâlık u bârî durur vehhâb hem
158.	hem hakem hem 'adl durur hem mu'îd	mübdî vü hâdîdür ol hem reşîd
159.	hem bedî' ü bâsıt u ķâbıdđdur ol	halka râfi'dur hem hâfiğdur ol
160.	hem kavî vü zâr ü nâfi'dür ol	muķsıt ü câmi'dür ü mâni'dür ol
161.	hem muķaddim hem mevâhir anı bil	dahi zü'l-ikrâm tâ'at aña kıl

DER -BEYÂN-I E'İMME-İ SEB'A EZ-ESMÂ-İ ŞIFÂT

(Sıfatlarla ilgili adlarından başta gelen yedisi)

162.	oldı eyimme adına yidi şifât	evveli ol yidinün dürür hayât
163.	'ilmdür andan irâdetdur imâm	ķudret ü semî' ü başardur pür-kelâm
164.	gerçi zâhirdür mezâhirden şifât	lîki dördidür bulardan ümmehât
165.	biri evvel birisi âhir dürür	biri bâtın birisi zâhir dürür
166.	ķamunuñ âllâh u rahmân câmi'	rahmet aña ki ola bu söz sâmi'i
167.	bu şifatlar zâtiyle birdür yaķın	görinen kesret eser dürür hemîn

TETİMME-İ TEFÂŞÎL -İ ESMÂ-İ ŞIFÂT

(Sıfatlarla ilgili isimlerin sonu)

168.	bu ķamu birdür velîkin her eser	ki olur andan zâhir itdükde nazâr
169.	ol eser hâline lâyıķ bir şifât	vaz' itdi aña ehl-i ma'rifet
3a.		
170.	bildügiyçün ķamu ğaybı bî-gümân	didiler aña 'alîm ehl-i lisân
171.	mubşırâtı bildügiyçün ol habîr	ķodılar adın 'âkiller başîr
172.	cümle mesmû'âtı çün bilür 'ayân	didiler aña semî' ehl-i beyân
173.	'aklda hâricde ne kim var durur	her biri bir vaşfına mazhar durur

DER -TAFŞİL -İ MEZÂHİR-İ ESMÂ-İ HÜSNÂ

(Allah'ın güzel adlarının görüldüğü yerler)

174.	'akille nefsi mücerred iy emîn	mazhar-ı 'ilm ilâhidür yakîn
175.	'akl adıdur kalem bî-irtiyâb	levhdür nefis adı vü ümmü'l-kitâb
176.	her ne şüret var ise 'âlemde bil	ki aña 'akl icmâiledür müstemil
177.	kamuya tafşilile oldı nefsi kül	müstemil sırrın sözüñ aña bil
178.	mazhar-ı rahmân durur 'arş-ı 'azîm	kürsî oldı mazhar-ı pâk-ı rahîm

BAKİYYE-İ TEFÂŞİL -İ MEZÂHİR

(Allah'ın adlarının görüldüğü başka yerler)

179.	çarh- i evvel mazhar-ı hallâkdur	çarh-ı sâbi' mazhar-ı rezzâkdur
180.	çarh-ı evvel aya olmuşdur mahal	çarh-ı sâbi' de olur dâyim zühâl
181.	çarh-ı sâdis mazhar-ı ism-i 'alîm	kim orada müsterî durur muķîm
182.	çarh-ı hâmis mazhar-ı kâhhârdur	ki orada merrîh hancer-dârdur
183.	çarh-ı râbi' mazhar-ı muhyî vü nûr	kim güneş andan ider dâyim zühûr
184.	çarh-ı sâlisdür muşavvir mazharı	ol felekdür zühre-i zehrâ yiri
185.	mazhâr-ı bârî'dür ikinci felek	ki orada olur 'utârid dutma şek
186.	mazhar-ı cebbâr nâr u hayy âb	mazhar-ı bâ'is hevâ urub serâb

DER-MEZÂHİR-İ MÜREKKEBE

(Allah'ın in adlarının bütün varlıklarda bir araya gelmesi)

187.	bu besâyitde ne varsa bî-gümân	her biri bir isme mazhardur hemân
188.	lîkin eczâ-yı mürekkeb her biri	bî-gümân bir ismüñ oldı mazharı
189.	bu mezâhir gerci bî-had çok durur	zâhir olan birden artuķ yoķ durur
190.	baksa yüz gez gûya bir gişi 'ayân	yüz görünür orada ol bî-gümân
191.	oldı bir şüret bu yüz mazharda yüz	zâhir olanlar kamu bir reyby söz

DER-BEYÂN-I ÂN Kİ İNSÂN MAZHAR-I İSMU'LLÂHEST

(Allah'ın adlarının isminde toplandığı)

192.	mazhar-ı ismullâh insândur hemîn	ki ol kamu esmâya câmi'dür yakîn
193.	cümle esmâya câmi'dür bu ism	lâ-büd oldı aña mazhar bu tılsım
194.	kamu vaşfa anı câmi' buldılar	mazhar olduğın bu isme bildiler
195.	buldılar ezdâd üns anda temâm	lâ-büd aña didiler insân be-nâm
196.	kâbiliyyet bulup eczâ-yı keşif	mûnis oldı aña ol rûh-ı latîf
197.	şem'-i cân gey rûşen işler işledi	buñadır cisme şafâ bâğışladı
198.	kâbil itdi añı 'ilm ü hikmete	kıldı lâyıq añı fazl u rahmete
199.	rûh-ı 'âzam zâtuñ mazharı	kamu nakş u 'aybdandur ol berî

DER MEV'İZA VE TAHRİZ BER-İKTİSÂB -I SA'ÂDET -İ MEÂD

(Öbür dünya mutluluğu kazanma konusunda öğüt)

200.	sen dahi ol nûrdansın muktebes	râst aña irmege kılğul heves
201.	her nireye katre giderse gider	'âkıbet kılur girü bahre güzër
202.	düriş olma katreyiken senk ü hâk	kim kabûl eyleye sini bahr-i pâk
203.	ne kudûret varsa nefsüñden gider	ki idesin şâfi olub bahre güzër
204.	ger kudûrutden olursañ hâk-vâr	taşıla tobrakda kalduk hûr u zâr

DER-TAHRİZ MEYL BE- 'ÂLEM-İ KUDS

(Allâh'a yönelme konusunda)

205.	çünki allâhuñ sen olduñ mazharı	sen seni zînhâr şanma serserî
206.	niçe ki ismullâh mukaddemdür yakîn	cümle esmâ'-i sıfâtdan iy karîn
207.	mazhar ol isme çü sensin bî-gümân	bu mezâhirden mukaddemsin 'ayân
208.	rûhile evvel cismilesin âhirîn	evvel âhir pes sen olursın yakîn
209.	işbu varlık yogidi sen vâridüñ	ne hûd âb u bâd u hâk u nâridüñ
210.	gitse bu varlık girü var olasın	kuds ehliyle varub yâr olasın
211.	işbu cisüm şûret olduğda 'adem	yog olam ben dahi diyü yime gam
212.	şûret-i hayvânîye irse halel	hilkât-i rûhâniye ola bedel
213.	rûh ölmez ölecek tendür ki ölür	ölicek ten rûh bâkidür kalur

214. şûret-i tenden çuhalı ola rûh dahi biñ hıl'ât ola aña fütûh

DER-BEYÂN-I HÂ-İ RÛH BA'D EZ -MÛFÂREKAT -İ BEDEN

(Ruhun bedenden ayrıldıktan sonraki durumu)

215. varlığıñ her dem tebeddülde yakîn girü sen sensin hakîkatde hemîn
 216. her nefes zâyıl oluben bu vucûd yirine bir dahi virür feyz-i cûd
 217. gelmeye bu söz saña hirciz ba'îd okıduñsa âyetde mîn halkın cedîd
 218. pes bu nev'-i şûretüñ çünküm gide şâni' anı dahi yig şûret ide

DER-BEYÂN-I ŞEREF-İ İNSÂN BER-MAHLÛKÂT

(İnsanın öbür yaratıklardan üstün olduğu)

219. ten duhânından çü sen dür olasın şem'-vâr ucdan uca nür olasın
 220. bir güneşdensin ki aña gün zerredür bir defizden ki aña 'ummân katredür
 221. kamu isme işbu ism ider zuhûr her biri bundan alur peyveste-nür
 222. kamunuñ bu mazharı durur yakîn pes ta'addüd yok vahdetdür hemîn
 223. rûh-ı insânî ki oldur pâk-zât olduğuyçün mecmu'-ı cümle-şifât
 3b.

DER-MEV'İZA VE TAHRİZ BER-RAĞBET -İ BE-'ÂLEM -İ KÛDS

(Allâh'a yönelmeye heveslendirme)

224. hağdan olmuş halife bî-gümân 'âlem-i gayb u şehâdetde 'ayân
 225. sen dahi andan muktebessin dutma şek kamu nesne aşla meyl itmek gerek
 226. cehd it pes ki iresin ol gülşene nişe kalduñ bu dütünlü gülhene
 227. oradansın aña eyle meyli sen hâtırında varise hubbul-vañan
 228. jenk-i şehvetden iderseñ nefis-pâk rûh-ı 'âzam gibi olduñ tâb-e-nâk
 229. sini andan ayıran işbu kafes şinsa sen ulısın 'alel-tahkîk pes
 230. pes gerek nefsuñi şöyle idesin ki iresin aña çü bundan gidesin
 231. ger anuñ vaşfiyla mevşûf olasın aña irişmeklige yol bulasın
 232. 'illet-i zem oldu cinsiyyet ne şek aña irem diyende anuñ vaşfi gerek

233. pāklikdur vaşfi anuñ her ‘aybdan bu sözi diñle ki geldi gaybdan
 234. dileriseñ kim görine saña zât cehd it kim gide senden bu şıfât
 235. her kimüñ kim var durur ‘aqlında sehv gendüzini gendülikden ide maḥv
 236. pāk olğıl tâ ki pâki bulasın şöyle maḥv olğıl ki sen ol olasın
 237. aḥmedî bildüñse gey söz söyledi vaḥdetüñ sırrını saña keşf eyledi
 238. bu söze olsañ benefşe bigi sem’ keşfile gül gibi olasın şem’-i cem’
 239. tefrika maḥv ola cem’e iresin râst andan cem’-i-i cemi’e giresin

DER -MEDḤ-İ HÂTEME’N -NEBİYYİN MUḤAMMED-İ MUŞTAFÂ ‘ALEYHİ’S-SELÂM

(Son peygamber Hz.Muhammed'e övgü)

240. ḥazret-i ‘izzetden olsuñ biñ selâm muştafânuñ rûḥına her şubḥ u şâm
 241. rehber-i ehl-i tarîkat tâc-ı şer’ ki andan oldı dîne zâhir aşl-ı fer’
 242. ‘ilm bahrı vü fezâyıl mecmu’ı lutf-ı kâni vü fevâzil menba’ı
 243. göñli anuñ mahzen-i esrâr-ı ḥaḥ rûḥı anuñ mazhar-ı envâr-ı ḥaḥ
 244. hem ezel mülkinde fahr-ı ‘âlem ol hem ebedde enbiyâya hâtem ol
 245. ‘ışkına oldı anuñ rûşen bu şem’ belki anuñçün intizâm oldı bu cem’
 246. çünki devletden başına urdı tâc aldı hândan bâc ü kayşerden harâc
 247. şirk çirkinde boyanmışiken bu hâk kılıcı şuyından anuñ oldı pāk
 248. tarfetü’l-’ayn içre çün tîz ü nazar kıldı bundan kâb-ı kavseyne güzâr
 249. tutdı anda kurb-ı ev ednâ-yı ol buldı sübhân’ellezi esrârı ol
 250. bulıben şümmeddeniye ol sebîl lev-denevtü diyü kaldı cebrâil
 251. kıldı na’lînini tâc-ı ser-felek itdi sürme ayagı tozin melek
 252. gâh tâhâ buldı geh yin nidâ gâh elem-naşraḥleke geh ved-ḍuḥâ
 253. gâh anuñ hulḳına didi ḥaḥ ‘azîm gah ra’ûf itdi anı vü geh raḥîm
 254. geh didi aña şafi’ ü geh nezîr gâh şâhid geh sirâc ü geh beşîr
 255. salṭanatla oldı halkuñ fahrî ol gendüzine fahr idendi faḳrı ol
 256. çünki oldı himmeti anuñ ser-bülend hiç ḥişmet olmadı aña pâ-yı bend
 257. gögde güneş ḥişmetine kalmadı anuñ içün yere sâye şalmadı
 258. itmedi firdevs bâğına nazar lâ-büd oldı vaşf-ı merâg el-başar
 259. hem sa’âdet hem kerâmet ehli ol hem hilâfet hem imâmet ehli ol

260.	cege hayli melâyik aña iş	mâr-meyte ezr meyte ohına kiş
261.	dir atanı cebrâil andan kelâm	yarebtü 'indezziden ta'âm
262.	ol durur ol 'âlim-i ilm-el yakîn	ol durur ol rahmeten'lil-'âlemîn
263.	çal meşbâh u heşt huld-ı bî-misâl	cümle anuñçün bu söze hâ mîm dâl
264.	gitse andan nokta-i mîm-i hased	ne kalur fikr eylegil bâki ahad
265.	çün nübüvvet zâhir itdi mustafâ	nesh oldu anıñla şer'-i enbiyâ
266.	dîn anuñdur bâki-i edyân nedür	hüküm anuñdur hikmet-i yûnân nedür
267.	rây-ı yûnân mezheb-i zerdüştdür	felsefeyle şer' pûşt-â pûştdür
268.	felsefedür sifli bî-şek şer' 'arş	şer'ile 'arşa irişür ehl-i ferş
269.	rahmetin haqquñ dilerseñ aħmedî	ħamdile zıkr eyle dâyim aħmedî

DER-TAHRÎZBE-İTTİBÂ' VE MAHABBET-İ RESÛL

(Peygamberi sevme ve ona bağlanma konusunda)

270.	dem anuñ adından ur peyveste pes	ki olasın ol adile 'îsi-nefes
271.	göñlüñi medhine it düric-lâl	kim ola kamu sözüñ sihr-i helâl
272.	sünnetin tut ki ehl- devlet olasın	şer'ine gir ki şefâ'at bulasın
273.	ki ol nebî şer'ine her kim girmeye	dünyî vü 'uqbîde rahmet görmeye
274.	yâ resûlallâh nazar itgil baña	kim şefâ'at isteyü geldüm saña

DER-ŞEFÂ'AT CÛSTEN EZ-RESÛL 'ALEYHİ'S-SELÂM

(Peygamber'in şefaatinin dileme)

275.	olsa 'âsiye şefâ'at multahıķ	cümle 'âsilerden uş ben müsteħak
276.	bini iste kim günehüm çok durur	arada bir hayr işüm yok durur
277.	olmaz işde geh yügüre geh yile	virmişem 'ömrümi ney bigi yile
278.	şimdi uş zâr u peşimân olmışam	neyleyeyüm diyü hayrân kalmışam
279.	ne siyeh-kârem ki işüm yazmışam	defterümi kâre dîvân yazmışam
280.	sen variken ben kime yalvarayum	ķapuñı koyup nireye varayum
281.	çünkü sensin pes şefî'ül-müznebin	ben şefâ'at senden isderem hemîn
4a.		
282.	dut elümi kim ayakdan düşmişem	hem nedâmet odına dutışmışam

283. tâ getürdüm kapuña mihr ü dâd şıdk u ihlâsile hüs-n-ü 'itikâd

DER-BEYÂN-I HAKÎKAT-İNUTK Kİ BÎ-HARF U ŞAVTEST

(Sözün gerçekte harfsiz ve sessiz olduğu konusunda)

284. iy sühen-dân gel ki söz söyleyelüm hûb ma'nîler beyân eyleyelüm
 285. gerçi söz oldur ki bî-kâm u zübân ola ma'nî ehli katında 'ayân
 286. ol degül söz kim ola ol şavt u harf belki şavt u harf olubdur söze zarf
 287. söz eger bu şavt ola vü harf pes bî-şek insân ola tûtî dahi pes
 288. harf ü şavtı söz sanursañ cehl ola harf ile şavta kalan nâ-ehl ola
 289. lîki çün söz lafzıla şûret bulur hem ma'âni tercümânı lafz olur
 290. pes sözi hoş lafzıla idelüm beyân ki ola san'at ehli kim olur 'ayân

DER-TAHALLÜS-İ KİTÂB

(Bu kitabın adı konusunda)

291. müşğ ü 'anber biz idüb hâmeyi nakş kılalum sikender-nâmeyi
 292. her sözi anda mülahhaş idelüm ahmedî adına mahlaş idelüm
 293. gevher-i fazlı şunalum fâzıla zâde-i 'aklı virelüm 'âkıla
 294. ucdan uca araduk bu 'âlemi bulmaduk ehl-i kerem bir âdemî
 295. kim kerem ehli kimi ölmiş durur kimi yoklıktan nihân olmuş durur
 296. âdemî yirin tutmuşdur sibâ' kime lâyıq ola bu zîbâ-metâ'
 297. bu kerîmedür hem bintü'l-kerîm nicesi küfv ola buña her leîm
 298. söz çü a'tı'l-kavsi bârihâ ola ahmedîyedür bu kim lâyıq gele
 299. pes anuñ hicrinde gerekdür bu bîkr dahi dürlü yok durur bu işde fikr
 300. aña lâyıq bu kim oldur ol kerîm kim şacar halka zer ü dürr-ü yetîm
 301. hem dahi oldur gevherüñ kadrin bilen 'izzetin yirine getürî bilen
 302. bu güher bir gişiye lâyıq mıdur kim berâberdür katında hâk ü dür
 303. işbu 'azrâ-yı cihânda iy hüzyây kıl hümâyûn-fâl şöyle kim hümây
 304. fikriyle 'aklı pür-nûr eylegil zikriyle cânı ma'mûr eylegil
 305. bunu gönüllere hem-dem eylegil cânları sırrına mahrem eylegil
 306. ciddine fazluñıla virgil şevâb hezlini afv eyle vü itme hıtab

MATLA'I DÂSTÂN -I ZÜLKARNEYN İSKENDER-İ RÛMÎ

(İskender hikâyesinin başı)

307.	söylegil iy bülbül-i şîrin-zübân	hayfdur kim gizlü kıala bu beyân
308.	kâm-ı cân lafzuñdan olsun pür-şeker	olma pes hâmuş iy mürğ-i nağme-ger
309.	kim gele hâmuşlığa dahi zamân	virmedi kimseye virmez hiç emân
310.	kim başarmışdur bu tîre hâkile	kim başa çıkmış durur eflâkile
311.	nûş-ı dârû diyü virdügi bu dehr	bî-gümân ol nişi cândur belki zehr
312.	yidi başlu ejdehâdur bu cihân	bir nefes kimseneye virmez emân
313.	niceler binüm diyü bu şark u garb	ejdehâ vü dîv ile eyledi harb
314.	niceler binüm diyü bu bezm-gâh	ins ü cinnile düzetdi rezm-gâh
315.	niceler ârâyış itdi taht-ı 'âc	niceler yâkûtdan düzetdi tâc
316.	ol kamudan kalan uş efsânedür	mülk allâhuñ ki câvidânedür
317.	mülk mi ol ki anı koyub gideler	ayruğa kalası mülki nideler
318.	bu söz üzre bir hikâyet ideyim	ehl-i dânişden rivâyet ideyim

ŞURÛ' BE-NAZM-I KİSSÂ

(Hikâyeye giriş)

319.	ol zamân ki irâna dârâbdı şâh	dilegince seyr iderdi mihr ü mâh
320.	nireye yüz tutsa bulurdı zafer	topraga el ursa olurdu güher
321.	gişiye çün yüz tuta ikbâl ü baht	sehl olur ele getürmek tâc u taht
322.	kamu müşkil devlete âsân olur	devlet oldukda gedâ sultân olur
323.	bir kıhyle yidilür çünkim kele	gidicek uzar eger zencîr ola
324.	çün muzaffer gördi dârâ devletin	diledi ki artura câh u rütbetin
325.	nice kim artar gişide mâl u genc	dahi artar hırşıla bî-hûde renc
326.	kaşd itdi ki ilede rûma sipâh	rûmu fetî idüb aña dahi ola şâh
327.	bir çeri cem' itdi anda şehriyâr	kim aña yogîdi haddiyle şümâr
328.	ol aradan rûma 'azm eyledi şâh	her yañadan yürüdi hayl ü sipâh
329.	rûma yürüdi çeriler fevc fevc	baħr şanayduñ ki gider mevc mevc
330.	yiryüzi kûs ü direfşile 'alem	tolmuşıdı vü dahi hayl ü haşem
331.	kaşere irdi heber kim çok çeri	rûma uş geldi vü dârâ serveri

332. nireye uğrasa gâretdür işi kanda irerse hasâretdür işi
 333. nirede ma'mûr yir bulsa yıhar kankı şehri kim alurisa yahar
 334. her ki dârâyı göre iy şehriyâr şana behmendür yâ isfendiyâr
 335. leşkere çün ola dârâ piş-rev ilede destânıla rüstemden girev
 336. leşkerinüñ hõd-girânı yok durur her niden dirlerise artuğ durur
 337. kim dürür dârâya kim karşı tura yâ çerisinüñ hisâbın kim vire
 338. kayser e çünkim irişdi bu haber göñli oldı gussadan zîr ü zeber
 339. bildi kim tâli' dönüp baht oldı şüm gidiser bî-şek elinden mülk-i rûm
- 4b.
340. zîrâ ol pîr idi dârâ nev-cüvân ol za'f idi vü bu nev-pehlevân
 341. pîrden hergiz yigitlik gelmeye yigid ile pîr hem-ser olmaya

DER-NEŞİHAT VE BEYÂN-I HÂL-İ PİRİ

(Yaşlılık hali ve buna dair nasihat)

342. nev-cüvânıla nice ola köhne pîr dâr u gîr ü devlet ü nuşretde bir
 343. fark ikisi arasında bu yiter kim yiter pîr ü cüvân olan biter
 344. bâğda bislenür ağac ki ola cüvân pîr olıcağ keser anı bâğubân
 345. devletiyle ger gişi cimşid ola pîrlikde kamudan nev-mîd ola
 346. bu yigitlik ger hevâdur heves pîrlik za'f olur u hem 'acz pes
 347. az yirise ten olur zâr u nizâr çok yirise hõd düşer bîmâr u zâr
 348. şîb-i ecel-i kılçdur çün ire şeb dahi dünyâ istemeklik ola 'ayb
 349. gerçi kayser bilüridi ki ol sipâh idesi dürür anuñ mülkin tebâh
 350. lîki şakladı himmetiyle adını urdı haşımıyla savaş bünyâdını
 351. gişi kim ol eyü adıla öle yig ki yavuz adıla diri kıla
 352. tâç ıssına ki ola bî-nâm u nenk tahtdan yig tahta-i tâbût-ı tenk
 353. bî-hamiyyetlerden erlik gelmeye bî-hamiyyetlikle dirlik olmaya
 354. bî-hamiyyet gişi server olamaz her ki cân u baş sever ser olamaz
 355. ur bu cân terkini kim baş olasın yüregine düşmenüñ baş olasın
 356. bir çerî cem' itdi kayser bî-gerân ki ide dârâ ile bir çeng-i girân
 357. kim cihân içinde kıla yâdigâr anı târih ide andan rûzigâr
 358. çün ecelden kimseye yokdur güzer er gerek ki ölmekden itmeye hazer

359. yokdur ölmek çün kim olmaya kazâ çün kazâ var dirilik olmaya revâ
360. yürüdi birbirine iki sipâh söyle kim örtildi tozdan mihr ü mâh
361. uğraşub birbirine âheng itdiler nâmuçun nâmûsıla ceng itdiler
362. bir neberd oldu ki hergiz rûzigâr görmemişidi aña beñzer kâr-zâr
363. nireye kılsañi nazar ceyhûnıdı nicesi ceyhûn ki mevc-i hûmıdı
364. cânlara mahlas yolu bârıkidi kân buhârından hevâ târıkidi
365. şöyle ceng eylediler rûm-ı sipâh ki âfrin itdi olara mihr ü mâh
366. lîki kayser bahtı çün olmuşıdı şûm ‘âkıbet başıldı anda hayl-i rûm
367. ne hazîne kaldı vü ne mülk ü mâl düşmene oldu ser-â-ser pây-i mâl
368. böyle durur gerdiş-i çarh-ı büleñd gâh şâzân ider ü geh müstemend
369. düşdi atdan kayser ü oldu esîr bahtı dönene kim ola dest-gîr
370. gişiden çünkim yüzün döndüre baht nef’ itmez dahi aña tâc ü taht
371. kaysere çün dikdi dârâ anda dâr asdı anı kaldı ansuz kaşr u dâr
372. dünyenüñ işi budur işbu pîşesi vay aña kim dünyedür endîşesi
373. dünya genci çünki degmez rencine ne heves itmek gerekdür gencine
374. kayser ü kisrîsidur ber-dâr olan kim durur pes anda ber-hôr-dâr olan
375. çünki kayser öldi iysüz kaldı rûm oldu dârânuñ kamu ol merz-i bûm
376. diri kalan ger şerîf ü ger vazî’ oldılar mecmû’ı dârâyâ mu’î
377. kamu anuñ hükmüne râm oldılar cümle anuñ ile ârâm aldılar
378. öliye kimse vefâ kılmış degül öliyçün kimsene ölmüş degül
379. dirilügünde katı şefkâtlüñ saña varımaz öldükde sinüñden yaña
380. rûmı dârâ kısmet itdi şehir şehir kıldı her bir şehri bir gişiye behr
381. tâ ki her gişi yirinde mâh u sâl oturuban viribiye dârâyâ mâl
382. virdi yûnân illerin serte-ser feylekûs-ı rûmîye ol tâc-var
383. kim bilürdi feylekûsuñ rütbetin ‘adl ü insâfin u rây u fikretin
384. şeh gerek her gişinüñ hâlin bile terbiyet kıldukda ehline kıla
385. âdemî çün müfsid ü nâ-ehl ola terbiyet itmeklik anı cehl ola
386. terbiyetle yig olur yigden kerîm bed-ter olur terbiyet itseñ le’im
387. bisleseñ yüz yıl yılanı şehd ile zehr olur virdügi saña cehd ile
388. gürgbeççe bislemiş bir nâ-halef pençesi bitdükde anı kılmış telef
389. itdi ta’yîn feylekûsa şehriyâr altı biñ beyzâ kamu zerr-i ‘ayâr
390. kim vire yûnândan irâna harâc gendü ala bâki ne kalsa mâl ü pâç

391.	ol zamân kim beyzâ nakd-i mâl idi	her birinüñ vezni yüz mişkâl idi
392.	pes anuñ kızın dahi kâbînile	aldı şöyle kim gerek âyînile
393.	bir zamân kim oldu ol iki bile	oldı kız haq emriyle hâmile
394.	rûmda hâtûnu koyub gitdi şâh	kim medâyindi aña ârâm-gâh
395.	didi bundan toğan olur ise er	anuñ olsun rûm mülki serte-ser
396.	feylekûs aña atabeglik ide	dilese kim rûmda beglik ide
397.	rûm cümle çünki tuhdâd aña	döniben gitdi medâyinden yaña
398.	vardı dâr-ül-mülke vü oturdı şâd	bâde nûş itdi vü 'ömre virdi dâd
399.	'ömr ki ol bî-bâdedür berbâd olur	'ömr dâdın virmeyen bî-dâd olur
400.	bâde anuñçündür ki anı nûş ideler	kamu kayguyı ferâmûş ideler

5a.

401.	lezzet-i bî-hoş olup yetmeg durur	gendü gendüzin unıtmağ durur
402.	'Âkıbet fikri durur câna 'azâb	gendülikdür gişiye haqdan hiçâb
403.	bir zamân çün geldi gitdi mâh u sâl	dünyadan dârâ dahi itti jrtihâl
404.	ol ölicecek oğlı anuñ dârâb şâh	tahta çıkub urdı başına külâh
405.	böyle durur gerdiş-i gerdân-sipih	geh buña kîn ider geh aña mihr

DER-BEYÂN-I BÎ-VEFÂYÎ-CİHÂN

(Dünyanın vefasızlığı)

406.	tut bugün dârâ vü cimşid olasin	nefi ne yarın ki nâ-gâh ölesin
407.	hûbıdır dirlik gişi ger ölmese	çünki ölmek var bu dirlik olmasa
408.	dirliğüñ çünkim ölümdür âhiri	aşşı ne biñ havfile olmak diri
409.	yürek ölüm korqusından tolu dâğ	gendüzin pes gişi nice diye şag
410.	gişinüñ cânına yitmez mi elem	fikrine düşdügi kim nâ-geh ölem
411.	dünyada çün yok durur bir dem sebât	pes hayâl-i hâb durur bu hayât
412.	nâzişi halkuñ kim ol devlet durur	ger okımasa râst ki ol dû-let durur
413.	ger felek olursa bu gün saña taht	yarın iltürsin yirüñ altına raht
414.	çarh dolâbı durur gerdûn-ı dîn	geh ser-efrâz eyler ü geh ser-nigûn
415.	pes gönül bağlamağil bu menzile	'itimâd eylemegil âb u gile
416.	nişe ola garre aña ehl-i tuğâ	ki anı maqlûb itseñ olur lâ-bekâ
417.	gör bu az müddet içinde rûzigâr	niçe dürlü naqş itdi âşikâr

DER-İ'TİBÂR BE-TAGAYYÜR-İ AHVÂL-İ CİHÂN

(Dünyadaki değişikliklerden ders alma konusunda)

418.	nice esdi tünd bâd-ı kahr-ı gûr	nice mihnetler getürdi dehri gör
419.	niçe sultânları zâr oldurdi ol	niçe yûsufı kârda aldirdi ol
420.	ne süleymânlaruñ ol tahtın yile	virdi vü mülkin dîve kim bile
421.	ne melikleri düşürüb itdi hâk	ne selâtin ki kıldı ol helâk
422.	âşikâre gördüñ uş olmaz nihân	nice yihıldı yahıldı bu cihân
423.	yaqılır bağdad ü yıkulur haleb	yirine bir bir kûy yapılmaz bu 'aceb
424.	gördüğüñ cennet sıfat-ıklîm-i rûm	bağ nice oldı yıkulub mevâ-yı bûm
425.	gitdi nirede var ise bir kerîm	gelmedi kimse yirine cüz leim
426.	çün le'îm irer kerîmüñ yirine	ne 'aceb ehl-i kerem ger yirine
427.	sorma bu işleri kim kandan gelür	dahi yirden şanma ol andan gelür

DER-TEVHÎD-İ BÂRÎ TA'ÂLÂ

(Yüce Allâh'ın birliği konusunda)

428.	mülkine oldur taşarruf eyleyen	kâfir ola dahi dürlü söyleyen
429.	yirile gök toptolu oldur ol hemân	dahi nesne var diyü tutma gümân
430.	ol durur ol lâ-yezâl u lem-yezâl	hem ebdâ oldur yaqîn ü hem ezel
431.	her neyi kim gözlerüñ görür 'ayân	ol durur ol anuñ içinde nihân
432.	geh tatar geh türk aña mażhar durur	şanma andan artuğı kim var durur
433.	bu mezâhir kim görürsin uş 'ayân	ķamu oldur söz kim itdüm beyân
434.	lu'betüz biz lu'bete itgil nazar	kim niredendür bu eşkâl ü şuvâr
435.	nireden ol cünbiş ü cüşiş nedür	ol görinen çıkmak u küşiş nedür
436.	aħmedinüñ ger sözün dinleyesin	çarh esrârın kamu añlayasın

DER-HASB-İ HÂL-İ HAVÎŞTEN VE İFTİHÂR BE-FAZL

(Şairin kendini anlatması ve erdemiyle övünmesi)

437.	kim ne 'aqlında anuñ vardur maraz	ne sözinde bulunur hergiz 'araz
438.	sözlerü aydur haķâyukdur kamu	fikrleri ki ider dekâyukdur kamu
439.	hiç söz ağzına almaz ol güzâf	urmaz ayruķlar gibi bî-hûde lâf

440. öginüb dimez fülâneddîn benem yâhûd ehl-i 'izzet ü temkîn benem
 441. gendüye tâvûs-veş 'âşık degül aña çün 'akâdur ol lâyük degül
 442. ben uluyam deyüben fikr eylemez adını her beyitte zıkr eylemez
 443. hevşiten-binlik anuñ bahrı degül aḥmedîdür şükr gülşehrî degül
 444. gendüzin düzüb dürür ol faḳîr kim aña muhtâcdur şâh u emîr
 445. gendünüñdür her ne varsa nakd-i hâs ayruğuñ gışından olmuşdur halâş

DER-TA'RÎZ BA'Zİ EZ EKÂBİR-İ DEHR

(Zamanın kimi ileri gelenlerini yergi)

446. göñül anuñ bir güherdür şeb-çirâğ nice görsün añı göz ki olmaya sağ
 447. kimse anı ma'nâ göziyle görmedi ne gışidür niredendür şormadı
 448. çünki yokdur 'aşr ehlinde nazar lâ-cirem bî-kadr düşdi bu güher
 449. bilmediler anı ne mazhar durur nireden geldi vü ne gevher dürür
 450. nicesi bilsün anı her bî-başar gevheri hergiz belâm-ı pîlver
 451. müşk 'utârûñ dükânında olur ne durur baytâr anı ne bilür
 452. sözi cândan nâzügîrek söyledi lâ-büd anı az gışı fehm eyledi
 453. çün yehûdi-ṭab' oldı halk pes aşsı ne olmak nutkıla 'îsî-nefes
 454. ol ki şeyhoglından ögrene maḳâl bile mi ne rengile söyler kemâl
 455. her ki ayruklar sözini diñleye didügin selmânuñ ol ne añlaya
 456. ol ki aña sâmirî hem-dem ola buzağudur mûsîden ne zevḳ ala
 457. ṭab' kim ol perdelerden düşe dūr ne bile dâvûd nice okur zebûr
- 5b.
458. ol gışı kim ola hem ṭab'-cu'al gül ḳohusın ider dimâğına halel
 459. ol ki hõ duta duhân-ı külhana doyabileyim hevâ-yı gülşene
 460. kime kim rehber ola bûm-u gâzâb yiri gûristândur dih-i harâb
 461. kâmilile oturan bulur kemâl nâḳışıyla hem-nişinlikdur vebâl
 462. çün elif oldı muşâhib lâmile egri düşdi ol dahi anuñile bile
 463. gıl güliyle oldıgıçün hem-nefes zülf-i müşkînler ḳılır anı heves
 464. muşafa cild oldıgıçün adım anı öpüb başına ḳor her kerîm
 465. çün şebah dürriyle bir silke gelür sîm-berler boynına heykel olur

DÂSTÂN-I VİLÂDET-İ İSKENDER VE SEBEB-İ NİHÂDEN-İ LAĞAB BE- ZÛLKARNEYN

(İskender'in doğumu ve Zülkarneyn sanını alış nedeni)

466.	söylegil iy bülbül-i 'ankâ-sıfat	kim her işden sende vardur ma'rifet
467.	bir nefes ur sözde kim rûh-ul emîn	işidicek anı kıla âferîn
468.	söyle kim senden gelen söz hûb olur	her gönülde cân gibi mergûb olur
469.	çünkü yaraşur saña söz söylemek	hayf ola dilüñi hâmuş eylemek
470.	söylegil iy mürğ-i kuds söylegil	bize bir nirsâ hikâyet eylegil

MUKADDİME-İ DÂSTÂN VE VAŞF-I BAHÂR

(Destan başı ve baharın nitelikleri)

471.	bir seher-geh kim hevâ hoş-büyidi	yiryüzi tolu gül-i hód-rûyadı
472.	sözile düzmişdi bülbül sâzını	râst itmişdi nüvâde âvâzını
473.	hem hevâdan saçılurdu müşk-nâb	hem dökerdi ebr lülü-yi hoş-âb
474.	lâlenüñ yañahları hamrâyidi	nerkisüñ ra'nâ gözi kehlâyidi
475.	tolmuşidi gül-sitâ berk ü nüvâ	olmuş idi cân-fezâ bâd-ı şabâ
476.	nireye varsañ gül ü reyhânidi	bâğ tolu mürğ-i hoş-elhânidi
477.	sebze mînâ-renk ton geymişidi	gül cevâhir hürmenin yemişidi
478.	kûh olmuşidi pîrûze selb	lâle lülü rîz ü gonce-l'al-leb
479.	dürlü gevherle bezenmişdi çemen	yiryüzün sîmîn düzetmişdi semen
480.	nerkis almışdi ele zerrîn kadeh	l'al-gün itmiş idi gül yüzün ferâh
481.	bâğ içinde otırmışidi şâd-kâm	feylekûs öñinde gül elinde cân
482.	mutrib olmuşidi nüvâde perde-sâz	sâki itmişidi çemende bezme sâz
483.	şanasın kim meclis olmuşidi behişt	âb-ı kevseridi mey 'anber sirîşt
484.	gâh mutrib düzeridi sâz-ı 'ûd	gâh bülbül sözile iderdi surûd
485.	şemse-i gül zînet-i nevrûzıdı	şûret-i sâki bahâr-efrûzıdı
486.	sebze tolu lülü-yi lâleyidi	lâlenüñ l'al-i çemen ârâyidi
487.	feylekûs oturur iken şâd-kâm	bir gişi geldi didi iy nîk-nâm
488.	müjde olsun kim bugün vaqt-i seher	oldı tâli' kevkeb-i feth ü zafer
489.	bir mübârek kevkeb iy şâh-ı zamân	toğdı esedde müşterî vü zühreden

490. niçe kevkeb ki aña gün hayrân olur nûriyle yiryüzi nârân olur
491. bir melikzâde vucûda geldi iy şâh ki aña mihr ü mâh oliser tâc-gâh
492. bir nîre kıldı rûzî hak saña kim felek hemtâ getürmedi aña
493. toğdı bir oğluñ ki oliser bahtiyâr tâc ü taht anı kıliser ihtiyâr
494. nûr-ı devlet dürür ol sertâ-kadem şıdk ile mihrinden urur şubh-dem
495. şâd oldı feylekûs-ı nâm-ver virdi müjde getürene sîm ü zer
496. sîm hoşdur be-gâyet virmege virmeseñ meyl itme anı dirmege
497. pes münecim getürüb her bâbile tâl'in gördürdi uşturlâbile
498. tâ'li ü mîlâcını çün bildiler kamu yılduzı şerefde buldılar
499. lîki arada 'utâriddi hemân kim şeref burcında degüldi ol zamân
500. ki altı yılduz çün şeref eyvân alur pes 'utârîd dahi dürlü evde olur
501. bu sebebden işi tutmuşken nizâm nâgehân bozıldı olmadı temâm
502. ol kırânda yaradıldı âdem dahi ol kırânda oldı hem 'âlem dahi
503. lâ-cirem her iş hemân ki olur temâm 'âlem ü âdemde bozulur nizâm
504. dünyeden kimse murâd almış degül kimsenüñ işi temâm olmuş degül
505. pes didiler kim bu meymûn ahteri idiser hak şark u garbuñ serveri
506. yidi iklim musahhar kıliser cânları gendüye çâker kıliser
507. isteriseñ şarkdan tâ hadd-i garb kalmaya yir ki anda bu kılmaya harb
508. çünkü koya başına cem bigi tâc ala dârâ bigi biñ hândan harâc
509. kanda ki ola kılıcı dahhâk-fer bulmaya cimşîd orada zafer
510. iy ki nice behmen ü isfendiyâr oliser bunuñ katında bende-var
511. feylekûs oldı bu sözden şâz-man virdi tâl'i tutana genc-i girân
512. genc anıñçündür ki anı vireler yohsa anı rencile neçün direler
513. pes yidi gün 'îd itdi ol nâm-ver virdi yohsullara bî-hadd sîm ü zer
514. düzdi bir meclis ki zühre rengini görüben bırağdı elden çengini
515. olub eflâtûnile bûkrâş şâd virdiler ol gün aña iskender ad
516. çünkü hükm olmuş idi ol ferruh-piser yürüben şark u garbı tutiser
517. her birine şark ile garbuñ 'arâb karn komışdı keleminde lağab
6a.
518. dahi dirler çünkü toğdı ol bahtiyâr iki giyûsı var idi tâb-dâr
519. karn giysûdur buyıdı bir sebep ki aña zülkarneyn urdılar lağab

520. buldular bir dâye aña hûb-rûy nîk-hulk u ca'd-zülf ü müşk-bûy
521. tendrüst ü pâk-aşl u nev-cüvân hûb-tab' u nîk-rây u hürde-dân
522. altı yıl aynıyle ol şâh-zâd terbiyet buldı vü lâyık bûd-zâd
523. yidisinde âgâz itdi ol nâm-ver tâ ki ögrene arestûdan hüner
524. hikmetüñ aksâmına itdi şürû' bildi cümle ger uşûl ger fürû'
525. aňlayub 'ilm-ilâhîden haber eyledi kısm-ı tebâyi' de nazar
526. hem riyâzet 'ilmini bildi temâm cümle aşl u fer' ile ol nîk-nâm
527. hem 'amelden 'ilm-i menzil hem siyer hem siyâsetden gey aňladı haber
528. oldu on yaşında ol bir feylesûf kim felek esrârına buldu vukûf
529. şöyle eşyâ-yı kemâhî aňladı ki anı üstâdı arestû tafladı
530. hendese eşkâlile çün kıldı farz yiri göki bildi cev cev tolu 'arz
531. tıbda hem baħs itdi ol bûkrâtile dahi eflâtûn u hem sukrâtile
532. çünkü on yaşadı ol gîti-furûz tâzi etler istedi vü bâz u yûz
533. şayd u atlanmak nicedür bildi pes 'ilm-i tîr öğrenmege kıldı heves
534. oldu ol şan' atda şöyle kim qader kılur idi okı zahmından hazer
535. çünkü alurdu elüne evvel kemân kaçır idi okı sehminden gümân
536. çünkü on biş yaşına irişdi şâh feylekûsa irdi fermân-ı ilâh
537. gerçi öle gişi mîr-i ecel zûd-mîr olur çün irişe ecel
538. tenk göründi aña işbu finâ tenkdür höd bî-gümân dâr-ı fenâ
539. emn var şanma bu yerde iy ulu kim ecel qorkusu durur toptolu
540. şem' bigi kamuyı arıtdı bu sîm ne nebî buldı aña çâre ne hekîm
541. kamusu bu mihnetile öldüler tünd bâd-ı kahrile hâk oldılar
542. kimsene bu derde dermân bulmadı çâresin kimse bu derdüñ bilmedi
543. bulunur her 'ukdeye müşkil-küşây idemez bu 'ukdeyi hal hiç rây
544. hiç kimsene varamaz 'uhdeye kim küşâyış bula işbu 'ukdeye

DÂSİTÂN-I VEFÂT -I FEYLEKÛS VE İBTİDÂ-YI ZUHÛR-I İSKENDER-İ ZÛLKARNEYN

(Feylekus'un ölümü ve İskender'in hükümdar olarak ortaya çıkışı)

545. feylekûs öldi vü zülkarneyn şâh rûm iklimine oldu pâzişâh
546. râyıla rûmı musahhar eyledi begleri gendüye çâker eyledi

547. devletüñ sermâyesidür hüsn-i rây rây durur bî-güman zıll-ı hümay
 548. râyla olur her gişi kim ola şâh râydur ârâyiş taht ü külâh
 549. nakz idüb halk dârâ 'ahdını muhkem itdiler skender 'ağdını
 550. kamu anuñile hem-âhd oldılar şankim ol şîr vü bular şehd oldılar
 551. çünkü gördiler skender lutfını kodılar dârâyı añup 'unfını
 552. lutfila olsa tâ'ata var 'itibâr 'unfila oldukda kalmaz pâydâr
 553. kamu halka sen gerek lutf idesin lutf varken hayf kim 'unf idesin
 554. kul olur lutfila âzâde gişi 'unfila 'âşilig olur kul işi
 555. kankı iş kim 'unfila hâsil olur 'unf çün götrile ol zâyil olur
 556. 'unfi ol vaktin gerek ide gişi kim anuñ lutfila bitmeye işi
 557. bir melik çopdı skender kim bu rûm hâtemine oldı nerm eyle ki mûm

DER-TEMSİL VE HÂTİME-İ DÂSİTÂN

(Bu destanda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması ve destanın sonu)

558. 'aql arestü nefz zülkarneydür rûh mülk-i rûm iy deryâ-yı dür
 559. nefsuñi 'akluñ eger te'dîb ide 'ilm ile ahlâkıñı tehzîb ide
 560. her ne kim işler iseñ meşkûr ola mülk-i rûh ucdan uca ma'mûr ola
 561. kâbil eyle nefsi 'akluñ pendine cânuñı düşürme şehvet bendine
 562. nefz kim sini yiltür külhene 'akldur kim sini iltür gülşene
 563. kim sikender-vâr olasin nîgin-baht kuds mülkinde bulasin tâc u taht
 564. sen eger ol tâc u tahtı bulasin 'aybını bu mülk ü bahtuñ bilesin
 565. kim bu fânî durur bes andak beka oldurur bâki ki aña irmez fenâ
 566. nesne ki ardınca fenâ ola anuñ miñnetidür bî-gümân cân u tenüñ
 567. miñnetiyle gişi ne lezzet bula miñnet olan yirde ne râhat ola
 568. her ne kim katuñda ol ni'met durur çün bekası yok saña niçmet dürür
 569. her vucûduñ ki âhiri ola 'adem varlığından ehl-i 'aql urmaya dem
 570. ahmedînuñ ger sözün işidesin gendüzüñe devleti iş idesin
 571. kim sözi anuñ kamu cândan gelür her ne kim eydürse 'irfândan gelür
 572. hâtır anuñ melâyk câmidur her ne söz kim diye hak ilhâmıdur
 573. ger anuñ söziyle idesin 'amel hergiz işüñde bulunmaya halel
 574. bî-halel gerek dürür ki ola her iş koma işüñde halel hergiz duriş

DÂSTÂN-I CÛLÛS-İ İSKENDER BER-TAHT-I PÂZİŞÂHÎ VE SIFÂT-İ SÎRET

(şîrîn)-i û (İskender'in tahta geçişi ve ahlakı)

575. sözile düzet muğannî sâzuñı râst it her perdede âvâzuñı
 576. nağme-sâz olub nûvâde söylegil cümle 'uşşâkı muhayyer eylegil
- 6b.**
577. çün skender oldı rûma pâzişâh dürlü gevherden düzetdi tâc-gâh
 578. mâl dökdi vü hazîne eyledi cem' ki ide rûma düşmen olanları kam'
 579. pes te'mmül itdi rûşen râyile kim nidekim baht pâ-ber cây ola
 580. neyleye ki artura mâl u devletin dilegince ide mülki beşatin
 581. cem' itdi bir yire 'âkılları feylesûf u kâr-dân fâzılları
 582. tâ bulara şora 'âlem hâlini bile bu mâl ü sipihr aḥvâlini
 583. dahi anlardan işide dürlü pend ola ol pendı dutuben sûd-mend
 584. işbu 'âlem hâlini her kim bile ni'meti 'ukbîyi oldur kim bula
 585. her ki 'âkıllar öğüdünü duta dünyî kaygusından olmaya dûtâ

SU'ÂL-İ İSKENDER EZ -HUKEMÂ Kİ AŞL-I ÂLEM Çİ BÛD

(İskender'in düşünürlerden evrenin ana maddesini sorması)

586. pes arestû geldi ol bûkrâtile dâhi eflâtun u hem sûkrâtile
 587. didi bunlara ki iy erkân-ı mülk kim kamu tendürürsüz siz cân ü mülk
 588. cümle eşyâyı kemâhî bildüñüz kamu müşkül 'ukdeyi hal kılduñuz
 589. 'ilm ü hikmetde çü koduñuz kadem bildüñüz nedür hudûsiyle kıdem
 590. çünki mevcûdâtı kısmet kılduñuz mümkün ü vâcib ne dürür bildüñüz
 591. bildüñüz cevher nedür nedür 'arz âfrinîşden ne nesnedür garaz
 592. añladuñuz 'âkil u ma'kûl ne bildüñüz 'illet nedür ma'lûl ne
 593. mümkünâtuñ maddesin çünkim 'ayân bildüñüz iydüñ baña cümle beyân
 594. diñ bu şûretler heyûlâsı nedür hem bu 'illetlerden evlâsı nedür
 595. neydi bu 'âlemüñ aşl diñiz ne olser hem cüzüyi vü hem külli diñiz

CEVÂB-I HUKEMÂ SU'ÂL-İ İSKENDER-RÂ

(Düşünürlerin İskender'in sorularına verdikleri karşılık)

596. didi arestû şâha kim iy şehriyâr	bil kim kamu nesnenüñ aşlıydı nâr
597. kamu nesne andan oldu ibtidâ	aña döner girü irse intihâ
598. orada kim aşlı od ola anuñ	râhatı nice ola cân u tenüñ
599. didi pes bukrât kim aşı-ı hayât	çün hevâdur andan oldu kâyinât
600. aşlda çün kamu bâdidi hemîn	cümle anuñçün soñra bâd olur yakîn
601. her ne nesne ki aşlı anuñ bâd ola	anda peyzâdur ki ne bünyâd ola
602. didi eflâtûn ki bilgil iy ulu	kim kamu mevcûdüñ aşlı oldu şu
603. çün şudandur tâze hayvân u nebât	pes su olur bî-şek aşlı-ı kâyinât
604. şuda bünyâd eylemek gey cehl olur	şudan ârâm isteyen nâ-ehl olur
605. böyle didi soñra sûkrât-ı hekîm	kim kamuya hâkdur aşlı-ı kadîm
606. her ne kim var ise andan gün alır	anıñçün soñra kamu hâk olur
607. nesne kim olmuş ola aşlı-ı hâk	ol küdüretten nicesi ola pâk

İ'TİRÂZ-I HIZR 'ALEYHI'S-SELÂM BER-KAVL-İ HUKEMÂ VE CEVÂB-I Ū

(Hızır'ın düşünürlerin sözlerine karşı çıkması ve İskender'in sorusuna verdiği karşılık)

608. hıızr hâzırdı didi kim iy ulu	sözi taqlîdile didiler kamu
609. muhdesâta didiler bunlar kadîm	bu muhâli hâşâ kim eyde hakîm
610. her ne kim var ger mürekkeb ger basît	işbu 'âlem merkezinden tâ muhît
611. ger 'arâz ola vü ger cevher yakîn	kamusı muhdesdür iy dâna-yı dîn
612. kamusınuñ hâlikudur kirdigâr	şudretinden oldu cümle âşikâr
613. mādde vü müddet yogıdı vü mişâl	kim yaratdı 'âlemi ol zül-celâl
614. çünki kâdir şudretinde ola tâm	mādde vü müddetsüz olur iş temâm
615. ihtiyâc māddedür 'aceze delil	âlete muhtâc olan olur zelif
616. 'âlemi lâşeyden kıldı 'ayân	ol ki ânuñ emri durur kün-fekân
617. her nekim var mümkün ol vâcib dürür	emri kamu nesneye gâlib dürür
618. şudret ü varlığına bî-iştibâh	muhdisâtuñ uş şudûsıdur güvâh
619. farzdür kim varlığını bilesin	birliğin dahi rüşen kılasın

DELİL-İ TEVHÎD-İ ŞÂNİ'-İ 'ÂLEM EZ-ZÜBÂN-I HİZR 'ALEYHİ'S-SELÂM

(Allâh'ın birliğine Hızır dilinden kanıt)

620.	olmaz şâni' iki ol bir olur	ikilikde mülk bî-tedbîr olur
621.	hâlık iki olmaz ol bir gerek	iki olcak her biri kâdir gerek
622.	şöyle ki ola her biri kudretde tām	ki âferiniş ola anuñla temām
623.	her birine kudret olub vasf-ı zât	ola nisbetle müsâvi kâyinât
624.	pes müessir âferinişde 'ayân	yâ ikisi ola yâ biri hemân
625.	ikisi olsa gelür bu imtinâ'	kim ideler bir eserde ictimâ'
626.	çünkü bir kâdirde kudret ola tām	bî-gümân maqdûr anuñla olur temām
627.	birile maqdûr çün hâsıl olur	fıkr it biri dahi ne işe gelür
628.	iki gişi işleye her bir işi	yazamaz bir yazuyı iki gişi
629.	zîr ü bâlâ işbu 'âlem uş 'ayân	kamu bir mevcûddur bil bî-gümân
630.	bir eserdür ucdan uca dutma şek	pes mü'essir olan aña bir gerek
631.	ger mü'essir ikiden biri ola	bî-müreccih ol biri râcih gele
632.	'aklda çün bu dahi fâsid dürür	şâni' gey bil kim ol vâhid dürür
633.	varlığa birlige iy ehl-i sebîl	bir dahi eydeyim saña rüşen delîl

HÜCCET-İ DİĞER BER- VAHDÂNİYYET-İ ŞÂNİ'

(Allâh'ın birliğine dair bir başka kanıt)

7a.

634.	ger cevâhirdür ger 'ârâz' iy ulu	muħdes ü muħtâc-ı muħdisdür kamu
635.	çün olur muħtâc muħdes dutma şek	kim aña bir muħdis-i vâcib gerek
636.	kim kadîm ola vü kâdir bî-gümân	tâ kamu varlık ola andan 'ayân
637.	muħdes olur ol dahi olmazsa kadîm	muħdise muħtâc olur iy hakîm
638.	devr olur yâhûd teselsül âşikâr	ikisi dahi muħâl iy nâm-dâr
639.	kâdir olmadukda olur 'âciz hemân	nesne mevcûd olmaz andan bî-gümân
640.	lâzım olur iki oldukda kadîm	birbirinden takaddüm iy hakîm
641.	kim kadîmüñ varlığını hiç şek	kamu varlıktan muħaddem-ter gerek
642.	her biri her gâh kim böyle ola	gendü gendüden muħaddem-ter gele

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Allâh'ın birliği konusunda)

643.	birliğe bir <u>da</u> hi hüccet eydeyüm	gün bigi anı saña rüşen eydeyüm
644.	olmaz olur ise vâcib bir hemîn	vech-i şirket gerek arada yakîn
645.	<u>da</u> hi temyîze cihet gerek 'ayân	kim ta'adüd bulına anda bî-gümân
646.	böyle olsa olmaz imkândan berî	ikiden olur mürekkeb her birisî
647.	ger <u>k</u> ulak tütduñise benden yaña	hücceti tevhidüñ uş didüm saña

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Allâh'ın birliği konusunda)

648.	cân u 'akla ma ^h şad-ı akşâdür ol	ins ü cinne metalib 'alâdur ol
649.	ol ma ^h kâma her gişi bulmaz vuşûl	ğark olur ol ba ^h rde cümle 'u ^h kûl
650.	cehd it irmege aña ki ol ma ^h kâm	müntehâsîdur ma ^h kâmâtüñ temâm

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Tevhîd'in türleri konusunda)

651.	nev'ile üç kısım durur ol 'ayân	'ilm vü gaybı vü <u>h</u> akkı bî-gümân
652.	iki olur tev ^h îd 'ilmi bil yakîn	ger dilerseñ kim olasın ehl-i dîn
653.	birisi tev ^h îd-i ta ^h dîki olur	birisi tev ^h îd-i ta ^h kîki olur
654.	na ^h kille añlansa ta ^h dîki olur	'akilla bilinse ta ^h kîki olur
655.	ol durur tev ^h îd-i gaybı bî-gümân	ki anı zevkıla bilesin sen 'ayân
656.	olasın cânıyle aña sen güvâh	ki ol durur ol yirde vü gögde ilâh
657.	ķamu varlık oldur anuñdur kıdem	andan ayru ne durur cümle 'adem
658.	zîr ü bâlâ her ne kim var az u çok	ol durur ol andan ayru kimse yok
659.	<u>h</u> öd hüvel-evvel ve'l-â ^h ir bu söze	hücceti rüşendür uş didüm size
660.	ol durur tev ^h îd-i <u>h</u> akkı ki ol ilâh	gendünüñ varlığına oldı güvâh
661.	şöyle âsârın izhâr eyledi	kim gören tev ^h îde ikrâr eyledi
662.	gel anuñ âsârına eyle nazar	kim mü'essir bilinür olsa eser
663.	bir mesel eydeyüm uş saña beyân	kim bilesin varlığını anuñ 'ayân
664.	her ne kim var filde <u>h</u> ortum u güş	el ayak bir başda var görgil uş

665. ilik ü süngük tamar it ü deri	şöyle kim anuñ degül hergiz biri
666. lîki peşşe çünki kulagın açar	kuş gibi her yaña kim diler uçar
667. bir yire hortûmını çünkim ura	rumh bigi yara urur ol yire
668. işbu hâlile zebûndur ana fîl	bu ne kudretdür tefekkür eyle bil
669. variken arslanda bunca tâb u zûr	gör zebûn nice idibilür anı mûr
670. bâki hayvânâtı fikr eyle temâm	gör ki kudret nicedür iy nîk-nâm
671. bil ki şân'î kamuya birdür hemîn	zâhir ü bâtını hem ol durur yakîn
672. ger bu 'âzâ ki te'emmül kılasın	her birisinde neler var bilesin
673. göresin her 'uzvun içinde yakîn	toptolu olmuş kirâmen-kâtibin
674. bâşıra uş gözlerüñde bir melek	kuşağında sâmi'a uş tutma şek
675. bir melek ağzuñda tırmış zâ'ika	bir melek dilüñde zâhir nâtıka
676. şâme burnuñda elüñde bâtışa	ki ol durur kuvvet viren her bir işe
677. hem dimâğuñda hayâl uş bir melek	ve hem fikr ü hıfz u hiss-i müşterek
678. sende bu endâmlar kim var kamu	işbu resmiyle melâyikdür tolu
679. bî-gümân bu kamuyu iden bir dürür	ol durur ol ki evvel ü âhir dürür
680. çünki hızruñ sözin işitdiler	her ne kim didi ise taşdıķ itdiler

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Hızır'ın sözleri karşısında Eflâtûn)

681. didi eflâtûn ki söz budur yakîn	kim beyân itdüñ sen iy dâna-yi dîn
682. söz ki mişbâh-ı nübüvetden gelür	şem' bigi cânları rûşen kılar
683. buraya irdi çü bu güft ü şinîd	oldı oldem hızr andan nâ-bedîd
684. bildiler anı ki hızr idi yakîn	geldi itdi anlara ta'lîm-i dîn
685. âfrîn itdiler anuñ hâline	qaldılar hayrân 'aceb aqvâline
686. pes didi iskender ki dîn işin beyân	itdi hızru bize gösterdi 'ayân

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(İskender'in düşünürlerden kendisi için öğüt yazmalarını istemesi)

687. söz budur böyle idelüm 'itikâd	kim bulavuz dünyî 'ukbîde murâd
688. dâniş ile siz dahi bir iş idüñ	mülk nazmı neyledür endîşe idüñ

689. dördüñüz dörd nâme yazuñ sûd-mend ki_ola her bir nâmede çok dürlü pend
 690. tâ ki ol sözleri sizden işidem devletüm arta çün anı iş idem
 7b.
 691. mülkden ol gişi ola sûd-mend kim çuta çün dôstdan işide pend
 692. bu sözile aldı eflâtûn kalem çekdi kafûr üstine müşkîn rakam

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Eflâtûn'un öğütleri)

693. didi kim iy şâh-ı nev-baht u cüvân dünyada câvid olğıl şâz-mân
 694. cehd it bahtı dilerseñ pâyidâr kim işüñden râzı ola kirdigâr
 695. ni'met isterseñ müdâm it şükrini baht dilerseñ unıtma zikrini
 696. her ki anuñ zikrile urmaya dem varlığından yig durur bî-şek 'adem
 697. her ki anuñ itmeye şükr-i ni'metin debmiş ola yire gendü devletin
 698. aña varasıñ günü endişe kıl dâyim anuñ kullığıñı pîşe kıl
 699. nefsüñi gey işlere terğîb it dükeli ahlâkuñı tehzi̇b it
 700. 'âdetüñ olsun hayâ vü şabr ü hilm şan'atuñ olsun sehâ vü fazl u 'ilm
 701. ger yüzüñe reng virürse hayâ olasıñ gül gibi pür-reng ü şafâ
 702. dileseñ kim gide senden her harâc şabr it ki el-şabr u miftâh-ul ferec
 703. hîlmi 'âdet eylegil sen iy hakîm ki ol hakuñdur vâsf-ı vallâhu'l-ḥalîm
 704. ger sehâyı hûy u 'âdet kılasın bî-gümân ehl-i sa'âdet olasıñ
 705. fâzil ol kim 'izzet ehl-i fazludur âdemi fâzil kalanı fazludur
 706. bî-fenâ bâkî dilerseñ ki_ola zât 'ilme cehd it ki ol durur âb-ı hayât
 707. 'ilm olmayanda yok durur hüner bî-hayâda yok sa'âdetden eşer
 708. kimde kim yok 'ilm bed-kirdâr olur bî-sa'âdet gişi dâyim hôr olur
 709. şıdk u gendüzüñe dâyim pîşe it şefkâtile halka gey endişe it
 710. ol gişi kim kavline şâdik degül ko anı kim devlete lâyıq degül
 711. halka sen ger ehl-i şefkat olasıñ hâlîkı gendüñe müşfik bulasıñ
 712. gişi kim gönlinde şefkat olmaya kimseyi gendüye müşfik bulmaya
 713. cânuña râhat gerekse tâ ebed kimseden gönülünde olmasun ḥased
 714. her gönülde kim ḥased duta makâm anda turmak râhata olur ḥarâm
 715. çünkü yokdur teñri hükminden güzêr râzı ol aña ki yazmışdur kader

716. yâre ki aña yâr ura merhem dürür
717. iş ki hayr olmaya endişe itmegil
718. düşmenüñile müdârâ eylegil
719. çünkü ol gâfil sen imîn olasın
720. ‘avret ile meşveret eylemegil
721. kem olardur ‘aql u dînde nâkışat
722. çünkü didi şâvirûhünne resûl
723. söz ki dîni nâkış olandan gele
724. ol ki anda nâkış ola ‘aql u dîn
725. ‘avretüñ sözün işiden er degül
726. ‘avret itdi âşüfte âdem bahtını
727. ‘avretidi yûsufi habse salan
728. ‘avret eyledi siyâvûşî helâk
729. ‘avretidi nûhdan i’râz iden
730. ‘avrete sakısı vü reyhândur misâl
731. hamrı şugl idüp dime kim budur iş
732. çün aña ümmü'l-habâyisdür lakab
733. bâdeyle memleket berbâd olur
734. içme anı kim ‘aql bünyâdın yıkar
735. bâde tenden cân qarârın aldurur
736. ki oldurur beydâ-yı miñnetde serâb
737. dîn ki oldı âdemîye ol şeref
738. gişide ne sabr kor u ne qarâr
739. ‘âlim-i deryâ-dili nâ-dân kılar
740. bâdedür sultânlaruñ tahtın yıkan
741. baht u bâde bir arada az ola
742. bâde durur bâda terk eyle anı
743. çünkü eflâtûn düketdi nâmesin
- derd ki andan ire derde em dürür
şerri gendüzüñe pişe itmegil
al irince döst-âne söylegil
bir gün ola aña fırsat bulasın
râzuñı hergiz aña söylemegil
ger olalar tâyibât ü ‘âbidât
pes olaruñ sözünü kıлма kabûl
‘aql mi’yârında kâmil mi ola
kâmil olmaz her ki aña uya yakîn
‘avreti ser eyleyen server degül
‘avret aldurdu süleymân tahtını
‘avretidi dâvûdı nâlân kılan
‘avretüñi mekriyle ebreş oldı hâk
‘avretidi lûtı terk idüp giden
içi tolu hubs u taşrası cemâl
iş gerekse terkine anuñ düriş
tayyibül-nefs itmeye anı taleb
iş ki anuñla ola bî-bünyâd olur
su dime aña ki oddur ol sini yaçar
tâze iken ‘ömr bâğın şoldurur
zevk bâğında anı şanma şerâb
şerriyle olur şerâbuñ ol telef
ne hûd ârâm u ne hilm ü ne vekâr
müslim ü sünniyi bî-imân kılar
bâde durur hânedânların yakan
kim biri birisiyle dem-sâz ola
ki itmeye hâke salup hûr ol seni
aldı eline arestû hâmesin

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Aristo'nun öğütleri)

744. yazdı kim iy şehriyâr-ı nîk-baht kim saña lâyıķ durur bu tâc u taht
745. dileriseñ bahtuñı ki ola bülend devlete ğarre olup olma hüd-pesend
746. kibri terk idüp tevâzu' pîşe it nâtüvânlıķdan müdâm endîşe it
747. kibr nedür hûy-ı iblîs-i lâ'în terk kıl anı ki olasın ehl-i dîn
748. kibr ehli sürülüb dergâhdan dür olur şeytân gibi allâhdan
749. kıl tevâzu' kim tevâzu'la âdemî itdü gendüye musahhar 'âlemi
750. ğişi kim alçaklık ide ol ganî gendü lutfiyile kaldurur anı
- 8a.**
751. 'unf idüb gönülleri ürkitmegil lutf şartı neyse anı terk itmegil
752. kıl tefahhuş her ğişinüñ hâlini añla nedür sîret ü ef'âlini
753. pes ne iş lâyıķsa bildürgil aña kim nedâmet olmaya soñra saña
754. kem ğişi işin uluya inanmağıl ulu kem işin bitüre sanmağıl
755. gerçi igne çâbük u ser-tîz ola nicesi kılıc bigi hûn-rîz ola
756. gerçi kim kılıc ola bürrân u tünd olur igne işledüği işde künd
757. ulu ğişi kem işe itmez nazar ulu işe kici hod bulmaz zafer
758. işe itmedin şürû' endîşe it ivmegi terk it te'emmül pîşe it
759. işlemegil işi vakti yitmedin kesmegil binri veren-dâz itmedin
760. ivme kim ivmek nedâmet getürür kıl te'enni kim selâmet getürür
761. hak ki anuñ emri dürür kün-fe-kân altı günde itdi yiri göği 'ayân
762. anuñçün kim sen anı bilesin pes her işde gey te'enni kılasın
763. meşveretsüz işi gey iş şanmağıl gendü râyuñla işe el şanmağıl
764. meşveretden kimse hûsrân bulmadı meşveret iden peşimân olmadı
765. meşveretle hâsıl olur her ümîz meşveretdür bağlu işlere kilîd
766. emr hakdan çün veşâvirhüm gele pes her işde meşveret vâcib ola
767. meşveretden çün olur çok dürlü rây bulunur anda şevâba reh-nümây
768. buradan içmâ' olmuşdur delîl naşşdan hükme bulunmasa sebîl
769. gül gibi ol handân diken gibi olma tünd tîzlik yirinde nâ-geh düşme künd
770. gül çü handân oldu düzdi aña baht la'l ile pîrûzeden tâcile taht
771. tîzlikle dutdı kılıc devleti tîzlikle buldı hancer 'izzeti

772. câhili sırruña hem-râz eyleme
773. her ki diler kim riyâset eyleye
774. kâdrünün yirin dilerseñ ki ola düz
775. zînet-i dünyâya meftûn olmağıl
776. rengine aldanma ki anda yok safâ
777. mihrine aldanmağıl ol kâhrdur
778. yi yidür mâluñı kim mâr olmasun
779. döstü hoş tutmağıçundur bu mâl
780. bu ikiye anuñla bulmazsan zafer
781. ‘afv itgil kimesde bulsañ zelev
782. gerçi yavuza yavuzlık ‘adldür
783. çün didi hak fâsîh-es-sâfi-eb cemil
784. ululuk gerekse olma ni-edeb
785. bî-edeb gişiyile oturmağıl
786. hırş ehlini emîn eylemegil
787. kân-ı hırşî hâyin ider bî-gümân
788. hırş şoydurur selâmet hil’atin
789. âdemîyi hırşdur nâ-pâk iden
790. mâl çoğ olmağıçün bu hırş âz
791. tut ki ‘âlem gencini cem’ idesin
792. kavlı u fi’ilüñ olmasun diseñ şeni’
793. ki ol hevâ dünyâde sini hôr ider
794. nefş şeytân durur uymağıl aña
795. düşmenüñdür kahr itmedin sini
796. dileseñ kurtarmağ andan cân u ten
797. ger bu dîvüñ def’ine yol bulasın
798. yâdları sen saña hem-dem eyleme
799. mahrem ü hem-dem özüñe hem sen ol
800. yok durur dünyâda hem-demden eşer
801. râzuñı kimseye itdürme istimâ’
802. sen idemedükde râzuñı nihân
803. çün arestü nâmesi odı temâm
- müfsidi gendüñe dem-sâz eyleme
mülki zâlimden siyâset eyleye
virmegil bed-râyıla gammâza yüz
kalbdür mekrine mağbûn olmağıl
bulmadı bulmaz kimsene andan vefâ
şehdine imreñmegil ki ol zehrdür
nûr eyle anı kim nâr olmasun
yâ ‘adüyı kılmağıçun pâyimâl
‘akl mi’ yârında çih-seng ü çih-zer
bir iş itme sen dahi aña bedel
‘afv itseñ yavuz işi faıldur
‘afv it kudretde kim budür sebîl
kim edebsüzlere ider hak gazab
bî-sa’âdetdür anuñla durmağıl
râzuñı mey-hûreye söylemegil
hamr bunuñ sırruñı kılur ‘ayân
hamr geydürür melâmet kisvetin
hamrdur gişileri bî-bâk iden
ne gerekdür çünki olur ‘ömr az
fâyide ne çün yimedin gidesin
olmağıl nefşüñ hevâsına mutî’
dâr-ı ‘ûkbîde yirüñi nâr ider
yohsa çok dürlü zarar ider saña
düşişben kahr itgil sen anı
ârzü itdüğün aña virme sen
bî-gümândur kim firîşteh olasın
kimseyi gendüñe mahrem eyleme
derdüñe em gereğise em sen ol
kimse işitmedi mahremden haber
küllü sırrın câveze el-isneyn-i şâ’
kim durur kim anı itmeye ‘ayân
nevbet ile irdi bûkrâta kelâm

PEND-NÂME-İ İMÂM-I HUKEMÂ BŪKRÂT HAKÎM

(Hekimler hekimi Hipokrat hekimin öğütleri)

804.	yazdı kim iy hüsrev-i pîrûz-baht	kim saña müştâk durur tâc u taht
805.	dileriseñ ki ola milkûn pâyidâr	zulmı terk it ‘adli eyle ihtiyâr
806.	zulmden pâk itmege mülki düriş	zulmı pîşe itmegil kim budur iş
807.	‘âlem işi ‘adlile tutdı nizâm	yir ü gök hem ‘adlile oldu temâm
808.	‘addür yirüñi ‘illeyîn iden	menzilüñi zulmdur siccîn iden
809.	her ki ‘adlile imâret eyleye	dîn ü dünyâsın ‘imârat eyleye
810.	çünkü ‘adl itdi şübânlıkda keflim	virdi peygambarlıg aña ol kerîm
811.	çün süleymân itdi yir mülkinde dâd	hükmine anuñ musahhar oldu bâd

8b.

812.	çünkü dahhâk itdi kişverde sitem	boynına bend oldu ef’î lâ-cirem
813.	zulmden nemrûd çün itmedi bâk	kıldı lâ-büd bir yerm-i peşşe helâk
814.	hırş emel ıssına ‘amâl u mâl	virme kim olmaya mâluñ pâyimâl
815.	gişide kim çok ola hırş u emel	gelmeye andan iş ki ola ol bî-halel
816.	hırş durur hânlaruñ tahtın yıhan	hırş durur hânları oda yahan
817.	halkı râhatdan emeldür dūr iden	tâ’atından hâlîkuñ mehcūr iden
818.	kimsenüñ ehline yañlış bakmağıl	cânuñı şehvet odına yakmağıl
819.	pâk-dâmen ol ki her kim pâk ola	rütbet ile menzîli eflâk ola
820.	pâk-rev olmayanuñ pâk-bâz	çok şınadum gördüm olur ‘ömri az
821.	her ki nâ-pâk ola vü şehvet-perest	âhiretde hōr olur dünyâda pest
822.	nefse eyle vir riyâzetle edeb	ki itmeyesin her az işde çok gazab
823.	âdemîde çün gazab gâlib ola	her ne iş ki işleye nâşâyib ola
824.	hilm şuyını gazab odına saç	işbu zulmet perdesin hilm ile aç
825.	nefsi râhatdan ten âsân eyleme	degme zahmetden her âsân eyleme
826.	genc bulunmaz meger anda ki renc	renc çeke her kime gerekse genc
827.	mülke düşmesün dirseñ mefsede	terbiyet eyleme hergiz müfside
828.	mâr durur fi’l-mesel müfsid yakın	zehr olur mârdan hâşıl hemîn
829.	dünyede bâkî dilerseñ yâduñı	hayr ile artur cihânda aduñı
830.	her ki oldu dünyede ol nîk-nâm	bî-gümân ‘ukbâda kaldı şâd-kâm
831.	va’de itseñ kılmağıl aña hilâf	her bir işde urmağıl bî-hûde lâf

832. va'deye itmek hilâf erlik degül lâf urmâk resm-i serverlik degül
833. ol gişi ala cihânda mülk ü baht şem-sezâ ola ki bula tâc u taht
834. kim muşâf içinde ola şaf-şiken düşmen işine düşe andan şiken
835. okı sehminden düşe bî-cân pelenk rumh-ı vehminden ola pîyçân nehenk
836. ger felekde düşmeni behrâm ola mümkün olmaya ki ol aña râm ola
837. yirde ger hasımı ola efrâsiyâb ide rüstemlikile anuñ mülkin harâb
838. şâh olayum diyen hoş-hû gerek gül gibi hâr içre handân-rû gerek
839. her gişinüñ ki olmaya hulkı hâsen ger 'alî olsa aña er şanma sen
840. hüsn-i hulkıyçün resûlî ol kirâm medh idüp didi 'alâ hulkın 'azîm
841. hüssn-i ahlâkañumda endîşe it hüsn-i hulkı gendüzüñe pîşe it
842. bed-güher hadrini itmegil bülend bed-güherden kimse olmaz sûd-mend
843. büriyeli ola mı handîle pür yâ ola mı cehd ile her-möhre dür
844. çünkü bukrât itdi bu nakşı rakam aldı sukrât-ı hakîm ol dem kalem

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Sokrat'ın öğütleri)

845. böyle yazdı kim eyâ şâh-ı bülend tâ-ebed bahtuña irmesün güzend
846. her ki diler ki ola mülki bî-hâlel itmeye nâ-dân söziyle 'amel
847. kıldı nâ-dân sözile efrâsiyâb rüstemüñ elinde tûrânı harâb
848. bir gişi hakkında söz dise hasûd gûş dutma kim ziyân olmaya sûd
849. uydı hâsid sözine isfendyâr sîstânda gör ki noldı encâm-ı kâr
850. ger dilersen kim bula bahtuñ sebât itmegil 'avret sözine iltifât
851. çün bular bî-'akl u bed-girdâr olur bunlaruñ sözin işiden hôr olur
852. çünkü kâvûs uydı 'avret sözine lâ-cirem düşdi siyâvuş sûzına
853. ne durur 'avret demek ya'nî ki 'ayb pes olaruñ nakşına sen tutma reyb
854. her gişiyi saña toğrı şanmağıl dōstuña dahi gey inanmağıl
855. yûsufi kardeşleri aldurdılar ĩreci salmayla tûr öldürdiler
856. çünkü bend-ü ihrâm sû-'illezan ola gişi neçün kimseye tekye kıla
857. her ki diler kim imâret eyleye mülki 'adlile 'imâret eyleye
858. ol melik kim kişveri ma'mûr ola mālî vâfir leşkeri mansûr ola
859. ger dilersen kim riyâset idesin müfside dâyim siyâset idesin

860. kim siyâsetle olur beglik temâm
 861. ger siyâsetsüz olabilse vücûd
 862. hâr olacak yirde sen gül olmağıl
 863. hâr-sahlar hâr-püştüñ cânını
 864. ger dilerseñ kadruñı olmaya pest
 865. şehveti yiñene ferîştedür yakîn
 866. söylemedin söz nedür fikr eylegil
 867. söz ki söylendi atılmış oğ durur
 868. her iş için hûmı nâ-hâk itmegil
 869. çün nâ-hâk nice yirde kalıser
 870. iş ki andan fitne kıpar işleme
 871. gişiye biñ dost olsa olur az
 872. câh seveni emînüñ şanmağıl
- 9a.**
873. câh hırşu her gişiyi az durur
 874. kıl tevâzu' lîkin itme ol kıadar
 875. kimsenüñ ardınca gıybet eyleme
 876. ki ol ikiden nefrete dutar gişi
 877. ger işitdüñse saña ben bir kitâb
- bî-siyâset memleket dutmaz niżâm
 olmayadı şer' de her giz hudûd
 dâğ uracak yirde merhem kıлмаğıl
 nermlik döker samûruñ kanını
 olmağıl hayvân gibi şehvet-perest
 şehvete uyan gişi şeytândur la'în
 hayr u şerrin bilgil andan söylegil
 anı döndermege dermân yok durur
 senden anı sorıser hâk itmegil
 çünki anuñ tâlibi hâk oluser
 hiç kimse ile 'adâvet besleme
 çok durur bir düşmen olsa kîne-sâz
 mâluñı her gişiye inanmağıl
- mâla mâyil olmayan gişi az durur
 ki ire andan heybete nâ-geh zarar
 kimse yüzine mezemmet söyleme
 senden i'râz eylemek olur işi
 söz didüm vallâhü a'lem bî-ş-sövâb

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(İskender'in yukardaki öğütleri okuyub buna göre davranması)

878. çün naşihat-nâmeler oldu temâm
 879. sundılar şâha vü şâh-ı nâm-ver
 880. ohuyub mecmû'ını zabt eyledi
 881. kim cihânda anuñ ola baht-ı büleñd
 882. pes ol öğütleri itdi pişvâ
 883. gendüye çün añı şan'at eyledi
 884. çünki oldu kamu dilde nîk-nâm
 885. rûz-efzûn oldu her gün devleti
 886. halk çün hulķına 'âşık oldılar
- her birisine uruben müşkîn hitâm
 bir bir itdi dördine dahi nazar
 hurrem olup halka böyle söyledi
 ki uşlulardan işide peyveste-pend
 görmedi anuñ hilâfin revâ
 aña her ki işitdi raġbet eyledi
 tâ'atına girdi cümle hâş u 'âm
 hem terakķi itdi her dem rütbeti
 subh-veş mihrinde şâdik oldılar

887.	cehd eyle <u>h</u> ulğ içinde şöyle ol	ki olalar âzâdlar tapuña <u>ğ</u> ul
888.	‘ödden tuydukları için <u>h</u> oş- nefes	ulu kiçi aña iderler heves
889.	çün çiçekler gülde <u>h</u> oşlık buldılar	gendülere aña sultân kıldılar
890.	her ki görmişidi dârâdan ziyân	yâhöd andan <u>h</u> avfi varidi nihân
891.	kaçıben mecmû’ı rûma geldiler	‘ahdı iskenderle tâze kıldılar
892.	mısr sultânı bir iki gez meger	görmüşidi şâh dârâdan hezâr
893.	çünkü gördi’skenderi her işde cüst	ğamu <u>ğ</u> avli toğrı ‘ahdı dürüst
894.	aldurayum diyü dârâdan diyâr	kıldı <u>ğ</u> ulluğın şâhuñ ihtiyâr
895.	bî-tekellüf itdi şâha inkıyâd	arada ne <u>ğ</u> avl u ne ‘ahd oldı yâd
896.	ğışı çünkim gendüyi <u>ğ</u> de nîk-nâm	ğamu göñüllerde tutar ol mağâm
897.	işbu destânı ki nazm eylemişem	remzile çok dürlü söz söylemişem

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Yukarıda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması)

898.	ger <u>ğ</u> ulak dutarısâñ bendin yaña	şerh idem râzını her remzüñ saña
899.	bu <u>h</u> avâs içinde hiss-i müşterek	şeh skender gibidür bilmek gerek
900.	kim <u>ğ</u> amu mahsûsı ol durur bilen	her birinüñ nicedür <u>ğ</u> ükmin <u>ğ</u> ılan
901.	aña câsûs oldı mecmû’ı <u>h</u> avâs	ğâkim oldur külline rüesâ-ber-âs
902.	beñzede eflâtûna anı ki oldur <u>h</u> ayâl	eylegil vehmi arestûya mişâl
903.	<u>ğ</u> uvvet-i fikriyeyi bukrât dut	anı kim <u>ğ</u> ıfziyyedür sukrât dut
904.	<u>ğ</u> ıznr tenzîl-i ilâhîdür yakîn	anı ki ol göstere <u>ğ</u> ak bilgil hemîn
905.	her ne ki ol göstere hiss-i müşterek	anı cân levhîne nakş itmek gerek
906.	kim olur bu <u>ğ</u> amu sevdâyile vehm	ki ide <u>ğ</u> ak mâhiyyetîn fikriyle fehm
907.	bunca teşvîşüñ içinde bu <u>h</u> ayâl	ne taşarrufla ide deriñ kemâl
908.	çünkü yok durur aña nev’ile cins	anı ne fazl ile bilsün cinn ü ins
909.	ne anuñ zâtında var vaşlıyle beyn	ne şifâtında kem ne keyf ü ‘ayn
910.	çünkü aña yokdur <u>ğ</u> udûd ile rüsûm	pes muhîf aña kaçan olsun ‘ulûm
911.	vehm kim yâ fikr-i insân kim olur	orada kim ‘ağl-ı kül hayrân <u>ğ</u> alur
912.	gendü bilür gendü zâtını hemîn	vaşfını hem gendüden bilgil yakîn
913.	gendüyi bilmege gendüdür sebab	küfr ola anı itmek ayruğdan <u>ğ</u> aleb
914.	çünkü <u>ğ</u> urân oldı hablullâh saña	ğamu işde i’ tişâm itgil aña

915. kim mehâlikden olıbenüñ halâs   hâk civârında bulasın ihtisâs
 916. ahmedî sözün eger diñleyesin   vahdetüñ çok sırrını añlayasın
 917. olasın vahdetde bir dâna-yı dîn   kim ola aduñ imâmü'l-mühtedîn

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Destan başı)

918. söyle iy bülbül ki gül eyyâmıdır   olma hâmûş kim sözüñ hengâmıdır
 919. müşk ü 'anberden mu'attardur hevâ   toludur gülzâr berkile nüvâ
 920. ebr ider âyet-i mûsî beyân   bâd kıtur mu'ciz-i 'îsî 'ayân
 921. dâne-i şebnem çemende şöyledür   kim zümmürüd levhinde şaçıla dür
 922. yañağı yâkût renk olmuş gülüñ   zülfi 'anber-tâb olmuş sünbülüñ
 923. çün benefşeyile muṭavvas oldu râğ   lâle vü gülden letâfet buldı bâğ
 924. gülistânda bülbül ider güft-ü gû   vech-i nâzuñda çoğ olur cüst ü cû
 925. mevsim-i gül 'ışretüñ hengâmıdır   bâde şun kim bâdenüñ eyyâmıdır
 926. gül bigi olsuñ dirseñ gönül ferâh   koma nerkis gibi elüñden kadeh
 927. lâle bigi câm-ı l'al algıl ele   tâ ki 'ıyşuñ yüzi rummânî ola
 928. hâre çün lâle bitüre hâr-gül   hârden ol huşk-ter ki içmeye mül
 929. virme 'ömri bâda kılgıl bâde-nûş   kim reyâni şûfiden yig bâde nûş
 930. şubḥ-dem ur bezme kim pes şubḥ-dem   bizde dem olmaya ura şubḥ dem
 931. çünkü ḳalmaz bize bu gündür geçe   bir demümüz ḥayf kim zâyi' geçe
9b.
 932. şubḥ-demdür bir kadeh nûş eylegil   nolur encâmı ferâmûş eylegil
 933. çün seni hoş-vakt ide gülgün kadeh   söyle bir söz ki andan ola cân ferah

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(İskender'in Dârâb'ın ülkesini almayı düşünmesi ve düş görmesi)

934. çün musahhar oldu şâha mısr u şâm   düşdi dârâb ardına ol şubḥ u şâm
 935. kim nicesü getüre encâmı baht   ki alına dârâbdan ol tâc ü taht
 936. hükmine ola muṭî' irân dahi   anuñ ola kişver-i tûrân dahi
 937. çünkü ol râyıldı dâyim pişesi   'âkıbet virdi netice endîşesi

966. nef̄s-i küllî ki ol durur her nev'e asl
 967. levh-i mahfûz oldu anuñ adı hem
 968. sâfi rûşendür ol eyledi âyine
 969. her ne kim geldi geliser bî-gümân
 970. nef̄s-i cüz'iyi çün anuñ fer'i olur
 971. pes yakîn bil kim bu nef̄s-i nâtıkâ
 972. nakl kılmadın idübilür 'ayân
 973. lîki peyveste bu tedbîr-i beden
 974. çün ferâğ uyhuda aña hâsıl olur
 975. aña kim ola mücerred hem basît
 976. anda aña çokdur nakş olur 'ayân
 977. şöyle oldukda mukâbil âyine
 978. bir nefes geçmedin olur müntekiş
 979. şoran gaybıyla iy nîk-nâm
 980. sûret-i cüz'iyi düzüb anı hayâl
 981. pes orada olur müşâhid ol 'ayân
 982. işbu sözden kim didüm rûşen olur
 983. hem dahi mi' râc ahbârı temâm
 984. hem kerâmet kim velîlerde olur
 985. çün şehüñ göñli tecelli câmidur
 986. çün göñül şâf ola şöyle ki âyine
 987. yürüyüb şeh yidi iklîmi temâm
 988. her kime kim nusreti tengri vire
 989. oldu düş ta'biriyle şâd şâh
 990. didi kim binüm durur mülk-i cihân
 991. buradan irdi dârâba haber
 10a.
 992. kim bizümdür dir cihânda taht u tâc
- fer'dur her nev' andan oldu faşl
 şöyle oldu 'akl-ı kül adı kalem
 görünür 'ayb orada hem âyine
 münkaşi olmuşdur orada 'ayân
 fer' asla lâ-cirem ibri bilür
 olduğuyçün arada sâbıkâ
 gayb nakşı zabt aradan bî-gümân
 mâni' olur aña bu makşûddan
 ol makâma bî-gümân vâsıl olur
 ne mekân ne zamân olur muhît
 lîki arada geçmedin hergiz zamân
 nesne andan nakş olur her âyine
 âyine andan hûd 'ayân durur bu iş
 nakş çünkim müntekiş olur temâm
 resm ider müsterek andan misâl
 ol durur toğru düş uş itdüm beyân
 ki enbiyâya vâhîne resme gelür
 bu söziyle olur 'ayân iy nîk-nâm
 añlara ol işbu resmiyle gelür
 her ne düş kim göre hak ilhâmıdur
 her ne görse toğru olur her âyine
 kılıcıyla dutub ola şâz-kâm
 kim durur ol kim aña karşı tura
 göñüllerüñ üstinde dikdi bârigâh
 itdi dârâbile düşmenlik 'ayân
 ki oldu zülkarneyn eyle nâm-ver
 bize gerek gele her yirden harâc

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Dârâb'ın İskender'e elçi göndermesi)

993. çünki dârâya irmişdi bu haber	didî ilçi virib ki iy nâm-ver
994. rûmı biz saña mukarrer eyledük	sini biz ol mülke server eyledük
995. bize viribinmek gerek andan harâc	kim bizüm dürür cihânda taht ü tâc
996. kılıcumuzla alındı mülk-i rûm	hâş bizümdür temâm merz-i bûm
997. feylekûsa rûmu biz virdük temâm	câh bizden buldı ol hem nân ü nâm
998. sen yigitsiñ fikri gez eylemegil	sen ki ol lâyıq degül söylemegil
999. yigid olan gişide çok cehl olur	cehlile iş işleyen nâ-ehl olur
1000. memleketinde anuñ olur hükmi revân	ki ola râyı pîr gendü olsa cüvân
1001. yâ katında kâr-ı dînde pîr ola	kim her işde şâhib-i tedbîr ola
1002. bize keyhüsrevden oldı tâc ü taht	hem ferîdündan irişdi mülk ü baht
1003. andan dahi benem husrev-i nijâd	mülk baña hoşdur ayruğa yâd
1004. kande ki ola tuhf-e-i isfendiyâr	ayruğa lâyıq degül şehr ü diyâr
1005. ilçi şâha geldi vü itdi beyân	her ne kim dârâb dir ise 'ayân
1006. ilçiden çünkim işitdi nâm-ver	her ne peygâmı ki virdi hayr u şer

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(İskender'in Dârâb'a yanıtı)

1007. bu cevâbı didi dârâba ki iy şâh	kim benüm dirsın cihânda tâc-gâh
1008. saña dilersin ki vire rûm bâc	almak istersin kamu yirden harâc
1009. ol tevkiñim beyzâsı olurdu zer	yidi anı feylekûs-ı nâm-ver
1010. şayrulukda ayruk gıdâsı olmadı	ol tevûğı yimince olmadı
1011. kim o lâyuğ nesneden isteye bâc	yâ kim ola ki ala virenden harâc
1012. buñı şeh dir kim kılıcumuzla rûm	alınub oldı bizüm ol merz-i bûm
1013. hâlıküñdur mülk anı ol pâdişâh	kime kim diler virüb eyleye şâh
1014. mülk anuñdur mâlik'ü-l mülk ol hemîn	hiçdür dârâb ü iskender yakîn
1015. iki yüzlüdür kılıcdan urma lâf	bî-vefâdandur vefâ ummak güzâf
1016. tekye uran kılıca mecnûn olur	ol kılıcdan 'âkıbet mağbûn olur
1017. dahi şeh didi ki bize tâc ü taht	degdi keyhüsrevden hem mülk ü baht

1018. taht keyhüsrevden irişdiyise aña
 1019. mülkimi ol ki aña keyhüsrev vire
 1020. olsa keyhüsrev elinde ihtiyâr
 1021. dahi didi kim yigitlik cehl olur
 1022. şâh bilsün kim yigitlikdür kemâl
 1023. çün kavî olur kuvâda nev-cüvân
 1024. çün kuvâ olur gişi pîr olsa süst
 1025. çün yigit gişi ola dâniş-pezîr
 1026. erzeli-l 'ömr oldu pîrûñ 'ıyş pes
 1027. çün binâ-yı 'ömre virânlık gele
 1028. çün ki huşk olur mizâc olduğda pîr
 1029. viribidi dârâba şâh-ı nâm-ver
 1030. çün ki dârâba irişdi bu peyâm
 1031. kıldı iskender sözinden ol gâzab
 1032. ol gâzabla diledi leşker dire
 1033. girü didi gendüzine kim gişi
 1034. hem sebük olmaya vü hem yir mağz
 1035. gişi ol kim tag bigi ola pâyidâr
 1036. bir dahi tedbîr eydeyüm buña
- şükri kim hakdan virildi uş baña
 mülk ol kim gişiye hakdan ire
 memleket aña kalaydı pâyidâr
 cehlile iş işleyen nâ-ehl olur
 pîrlik dürür kamu nakş u zevâl
 kuvvet ü 'aql anda olur mı bî-gümân
 pes kamu fikri olur anuñ nâ-dürüst
 lâyıq olur olsa aña şâkir-depîr
 dahi nolam diyü kıla ol heves
 aşş ne ki ümîz evi âbâd ola
 olmaz 'aqla dimâğı nakş-gîr
 böyle ki itdüm şerh peygâm u haber
 gönül milki doldı gussayile temâm
 ol yavuz peygâmına kaldı 'aceb
 tura vü iskender üstine vara
 ol durur kim 'aqlile ola işi
 kıla her bir işde yüz efkâr nağz
 olmaya şöyle ki yıldız bî-karâr
 ola kim tedbîrle bu iş oña

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Dârâb'ın İskender'e ikinci kez elçi göndermesi)

1037. cenkçün anda gerek sâz u silâh
 1038. baña iskender hem-râh ola
 1039. girü ilçi virbidi iskendere
 1040. virbidi ilçiyile bir ulu şâg
 1041. saña iricek ne durur remzin bil
 1042. bu işâret ki eyledüm gey bilesin
 1043. olasin sen memleketde ser-firâz
 1044. sen benümsin benden ayru olmağıl
 1045. gey degül gişi adı tâğı ola
- kim orada mümkün olmaya şalâh
 bârigâhum binüm evc-i mâh ola
 ki anı korkuda vü hem öğüt vire
 dâne-i küncîdden kim bu metâ'
 nice olıser iş aña çâre kı
 pes aña 'aql ile çâre kılasın
 olmaya senden kimsene bî-niyâz
 hîv-nişsin bigâne iş kıлмаğıl
 hem ülü-l-emr olana bâğı ola

1046. çün benüm ceddüm ola isfendiyâr   pes gerek benüm ola şehr ü diyâr
1047. dahi ulu ceddüm durur güştâsb şâh   dahi ulusu durur lührâsb şâh
1048. ki urdı keyhüsrev anuñ başına tâc   rûm u şâm aña virürlerdi harâc
1049. bir dahi aslum ferîdündur benüm   mülke istihkâkum efzündur benüm
1050. her gişi ki anadan olmaya ulu   atadan sultânısa olur alu
- 10b.**
1051. oğlan anaya olur tâbi' hemîn   karavaş oğlu olan kuldur yakîn
1052. çünkü kul olur karavaşdan toğan   pes ululuk andan gerek 'ayân
1053. sende atâdan varsa anlardan nijâd   ben atadan anadan uş şâh-zâd
1054. çün ben olam ata anadan valî   ben var iken kim tütabilür ili
1055. her ki gendüden yige 'işyân ide   devletine gendünüñ hüsrân ide
1056. ilçi geldi iskendere viridi selâm   didi ol dârâbdan neyse peyâm
1057. dökdi küncîdi önine didi iy şâh   saña virbidi bunı ol pâdişâh
1058. kim adı dârâb u behmendür anuñ   devleti gün bigi rüşendür anuñ
1059. çünkü küncîdi tefekkür kıldı şâh   'aklıla sırrın nedür bildi şâh
1060. añladı kim eyle dimekdür aña   kim mu'tî' olmaz olurısañ baña
1061. işbu dâne bigi leşker bî-hisâb   götürüben rûmı eyleyem harâb
1062. pes skender u şâh-ı pûr-ı feylekûs   hâzır itdürdü orada bir horûs
1063. aña ol küncîdi yidürdi temâm   kıldılar anı ta'accüb hâs u 'âm
1064. buyıdı remzi ki eger ol şehriyâr   rûma getürse sipâh-ı bî-şümâr
1065. bir gişiyle kamusun idem tebâh   olmasun leşker çoğına garre şâh
1066. asşı ne leşkerde çok olsa 'aded   çünkü hak fazlından olmaya meded
1067. ne zarar leşker ger olurısa az   çünkü virbiye zafer ol bî-niyâz
1068. garre olmak devlete beglik degül   lâf urmak resm-i serverlik degül
1069. garre vü hod-bîn gerekmezdür gişi   kim halellü olmaya hergiz işi
1070. pes didi ilçiye kim dârâb şâh   ki oldur ĩrân kişverine pâzişâh
1071. mülki bilmez mi allâhuñ durur   anı ol kime dilerise virür
1072. kim ola keyhüsrev yâ keykubâd   kim gişiye mülk virüb kıla şâd
1073. gişi ol kim şükri allâha kıla   her ne ni'met varıse andan bile
1074. mülk anuñdur ki aña yok durur zevâl   hâbdur dahi ne varsa yâ hayâl
1075. ölüden nice dem ura şehriyâr   nice diye behmen ü isfendiyâr

1076. behmenüñ ger çâresi olaydı	memleket dâyim aña kalaydı
1077. zôrile girse ele şeh̄r ü diyâr	mülkiçün zâr olmayaydı jsfendiyâr
1078. her gişinüñ kim ola fahrı ölü	ol ölüden bî-gümân olur alu
1079. er gerek kim gevherinden söyleye	gendüde var mı güher ‘arz eyleye
1080. âdemîde çünki olmaya güher	‘aql mi’yârında degmez möhre hüner
1081. ölmüş ata dededen her ki ura lâf	bî-hüner durur sözi cümle güzâf
1082. bu söziyle iskender ol şâh-ı cihân	ilçiyi dârâba eyledi revân
1083. ilçi çünkim gitdi zülkarneyn şâh	cenkiçün yâr kıldı hayl ü sipâh
1084. iş bu destânuñ ki didüm saña ben	remzini şerh ideyüm gûş eyle sen

DER-TEMSİL VE HÂTİME-İ DÂSİTÂN

(Destanın tamamlanması ve temsil yolu ile açıklanması)

1085. nefsdür dârâb zülkarneyn rûh	rûha nefsi kıl zebûn ki oldur fütûh
1086. ne durur küncîd-dâne bî-şümâr	itdügün cürm ü hatâ durur iy yâr
1087. tevbe durur ol horûs iy pür-hüner	kim yidi küncîdi anda ser-te-ser
1088. gerçi cürmüñ ola sinüñ bî-’aded	mahv olur bir tevbeden irse meded
1089. aḥmedîñün sözin işitmek gerek	her ne dirse anuñla iş itmek gerek
1090. kim sözi anuñ neşâyihdür kamu	dîn ü dünyâda meşâlihdür kamu
1091. şıdkıla anuñ her ki sözin diñleye	cümle aşsı vü ziyânın añlaya
1092. bülbül işbu resme destân idemez	kimse bu resme gülistân idemez
1093. derc itmişdür bu derce hâme dür	sen buñı şanma ki yûsuf-nâmedür
1094. ki anda har-möhre diziben rîzeler	yûsufa andan minâtaḳalar düzeler
1095. kılalar güneş nikâbını pelâs	ideler aya eşek çullın libâs
1096. kahbe-nâme şîvesindeki kelâm	nice yûsuf-nâmedür iy nîk-nâm
1097. her sözi ki anı diyen nâ-ehl olur	gûş eyleyen be-gâyet ceħl olur
1098. lutf it dilümi binüm iy hûzâ	sahla ki andan gelmesün kizb ü hatâ

DÂSTÂN-I MUHÂREBE-İ İSKENDER BÂ-DÂRÂB VE HEZÎMET YÂFTEN-İ DÂRÂB

(İskender'le Dârâb'ın savaşmaları ve Dârâb'ın yenilmesi)

1099. söylegil iy bülbül-şîrin-nüvâ	kim güllerden tolıdur berk ü nevâ
1100. sebzeden oldu çemen atlas-bisât	ider uş bülbül güle karşı nişât
1101. lâle gibi sen dahi bir kaç kadeh	iç ki gülgün ide yüzüñi ferah
1102. çün yeşerdi sebze vü kızardı gül	rengüñi cehd it gül-renk ide mül
1103. işbu mevsümdeki taşdan gül biter	huşk oturan gişidür taşdan beter
1104. bâğ içinde lâle dutarken kadeh	hayf kim cân meyden olmaya ferah
1105. bir iki dem göñlüñi kıl şâd u mân	kim bu resmiyle kalur degül cihân
1106. işbu resme gördüğüñ hurrem bahâr	bozılır gelüb gide leyl ü nehâr
1107. fikr deryâsında kılma cânı ğark	bil ki aşş itmez saña bihûde zerķ
1108. zerķi rızkıçün ider her ki ide iş	râzıkı gör zerķ terkîne düriş
1109. rızķ çün maksûmdur bî-şek gelür	zerķ dahi arada bârî nolur
1110. kimse zerķi rızķ çün iş kılmaya	kılsa nedür râzıkını bilmeye
11a.	
1111. bir iki câmile cânı şâd kıl	ğuşşalardan göñlüñi âzâd kıl
1112. pes beyân it kim skender-i şîr-i ceng	nicesi eyledi dârâbile ceng
1113. ilçî çün dârâba iletdi haber	didi iskender peyâmın serte-ser

MATLA'-I DÂSTÂN

(Destan başı)

1114. kaçıldı dârâb cem' itdi sipâh	kim yürüyüp eyleye rûmı tebâh
1115. ne çerî ki anuñ hisâbın hiç vehm	hendeseyle dahi idemezdi fehm
1116. leşker-i îrân vü hem tûrân zemîn	anda cem'idi vü hem hem mâçîn ü çîn
1117. hâver-i rûs u hıtâ vü mülk-i hind	mağrib ü sūdân ü hem kişmîr ü sind
1118. andayidi pehlevân mihrâc hân	hem sezâ-ver-i cihân tamğâc hân
1119. rûm iline dek medâyinden dir-efş	toluyıdı vü 'alem sürüh u benefş
1120. çarhu ger itmişidi âvâz-ı gûs	toz kılmışidi hevâyı âb-nûs
1121. nireye kim gişi iderdi nigâh	haymeyidi vü direfş ü bârigâh

1122. yiryüzi tolu kemân ü tîridi
 1123. ne ferîdün ne hōd daḥḥāk u cem
 1124. garre olub tahtına ol şehriyâr
 1125. tâ ki görelerdi hışmet nice olur
 1126. bilmedi ol mâl ü mülk ü tâc ü taht
 1127. garre olmak devlete mezmûm olur
 1128. hüsine garre olduğuyçün güli
 1129. itdigiyçün lâle tâcına gurûr
 1130. rengine çün garre oldu nev-bahâr
 1131. çünkü reng-â reng tona bûsitân
 1132. bî-gümâ şeytân işi durur gurûr
 1133. ‘ömr ü devletde ger olayıdı sebât
 1134. dîv aldı hâtemîn tahtını bâd
 1135. behmen ol ki iderdi şayd-ı ejdehâ
 1136. şayd gûr olmuşiken behrâma kâr
 1137. didiler iskendere dârâb şâh
 1138. kaşdı bu kim eyleye rûmı harâb
 1139. ‘avret ü er kamusın ide helâk
 1140. dirdi iskender dahi serverlerin
 1141. her birine istimâlet virdi şâh
 1142. her biriñüze virem bir memleket
 1143. hu kılgından düşmenüñ bâk itmeñüz
 1144. kim baña ḥakdan virülübdür meded
 1145. sizden öñdin yürüyen ben olayın
 1146. dürişelüm nâmiçün cenk idelüm
 1147. kânde kim var nâm u nâmûs u hüner
 1148. iy nice çoklar başılurlar ana aza
 1149. gişide kim olmaya nâmûs u neng
 1150. bu söziyle kamu hōş-dil oldılar
 1151. istimâletle olur hōş-dil sipâh
 1152. pes didiler aña kim iy şehriyâr
 1153. yürüyelüm ḥasmile görüşelüm
- güvâh-ı şahrâ gürziyle şemsîridi
 dirmemişlerdi eyle çok ḥayl ü ḥaşem
 didi kanı behmen ü isfendiyâr
 resm-i tâc u taht u devlet nice olur
 düşmene varur çü yüz döndere baht
 ko gurûnı ki ol be-gâyet şüm olur
 nice tobrağa döker görgil yili
 yil başından tâcını yire urur
 şaldı aña bâd-ı ḥazânı rûzigâr
 garre oldu nitdi aña mihr-i cân
 anuñiçün didi aña rahmân garûr
 bâki olayıdı süleymâna hayât
 dünyadan kim oldu vü kim ola şâd
 olmadı bumârına serden rehâ
 gûr itdi nâgehân anı şikâr
 uş irişdi rûma vü bî-hâd sipâh
 yir komaya anda ki itmedük yebâb
 yile şavura ne varsa anda ḥâk
 rûm ilinüñ hem dahi leşkerlerin
 kim cihânda ben olursam pâzişâh
 rûm bigi ki anda ide saltanat
 korkudan yüreklerüñüz çâk itmeñüz
 çok kayurmak sizde azise ‘aded
 ölmek olursa ben evvel öleyin
 düşmene yiryüzini tenk idelüm
 gerçi ola az bulur çoğa zafer
 çün ḥak emriyle çoğuñ bahtı ine
 yiryüzünden aña yigdür gür-i teng
 girü vü ahdi anuñla tâze kıldılar
 ol sipâhile olur kutlu şâh
 yoluña olsun bu cânumuz nişâr
 nâm-ı nengiçün bugün dürişelüm

1154. idelüm öñüñde bir şîr-âne ceng
 1155. bundan öñdin kim bize dârâyıdı şâh
 1156. pâzişâhumuz bizüm bir pîridi
 1157. leşkerüñ sâlârıçün ola dilîr
 1158. anıñçün buldı bize ol zafer
 1159. şimdi kim sultânumuzdur nev-cüvân
 1160. bir neberd eyleyelüm kim tâc ü taht
 1161. ne gerek çünkim kim dilâver ola şâh
 1162. ol gişi kim olayım dir halka bâş
 1163. ol gişiye kim dilâver olmaya
 1164. çün kılç zahmıyle girür mülk ele
 1165. mülk alam diyüben kılçsuz iy ulu
 1166. gül dikenden tiğ almazsa eline
 1167. gül ele tiğ aldı buldı lâ-cirem
 1168. hancer olmasa elüñde sûsenüñ
 1169. tiğ-zen ger olmayaydı bu mihr
 1170. tiğ-zen olduğuyçündür ki âftâb
 1171. çünki zülkarneyn gördi ki ehl-i rûm
- 11b.
1172. bildi ki anıñçün besi ceng-i pelenk
 1173. kamu itmişdür anuñla ittifâk
 1174. hîş-dil oluben didi iki gişi
 1175. gerçi kim ol iş besi müşkil ola
 1176. bozılır işler nirede olsa nifâk
 1177. pâzişâh çün leşkerin gördi dilîr
 1178. dirdi iskender dahi hayl u haşem
 1179. ne kadar kim rûmda buldı sipâh
 1180. düşmenüñ define çâre ceng olur
 1181. haşmu kılıç dönderür gey bilesin
 1182. oldur er kim haşm-ı ger behrâm ola
 1183. er olana pes gerek ki indüre çarh
- ki andan olsun künd-dandân-ı neleng
 yürüyiben olmuşidi kîne hevâh-hâh
 ‘âciz-ü bed-râyı u bî-tedbîridi
 nökeri ger buysa olur ner-şîr
 ki olmadı serverümüz bize ser
 hem dilâver şîr ü hem nev-pehlevân
 alına düşmeden hem mülk ü baht
 haşmdan tâc almağ u hem taht-gâh
 ortaya komağ gerekdür cân ü bâş
 memleket hergiz musahhar olmaya
 kılç ura her ki diler mülk ala
 fikr-i bâtıldur kim ider ol delü
 olmaz sultân reyâhîn iline
 la'lden tâc ü zümürüdden ‘alem
 tonları zer yâkût ola mıydı anuñ
 encüme şâh itmezidi anı sipihr
 oldu cümle encüme mâlik-riqâb
 nezm olmuş hükmine şöyle ki mûm
- idiserler haşmıla şîr-âne cenk
 yok durur göñlinde kimsenüñ nikâk
 yig-dil olub çün tutalar bir işi
 bî-şek âsânlığıla hâşıl ola
 kamu iş biter çün ola ittifâk
 gendü rübâhise olur göñli şîr
 düzdi raht u hayme vü kôs ü ‘alem
 cem’ idüb karşıladı dârâbı şâh
 her ki dâhi çâre ister nenk olur
 kimse bilmez dahi anuñ hîlesin
 olmaya mümkün kim aña râm ola
 ‘avret olan otura döndi mi çarh

1184. hâlıkâ kılub tevekkül şehriyâr düşmeniyle cenk kıldı ihtiyâr
 1185. pâzişâhlık kılıcı elinde olur memleket alan kılıcıyla alur
 1186. kılıcıyçün dir ve et-lenâ el-hâdîd teñri kurân içre hem bâs u şedîd
 1187. şâmdan irişmedin hayl u sipâh düşmen üstine yürüdi kerem-şâh
 1188. berk-vâr irdi vu urdı bî-direnk haşm şöyle ki ura âhû-yı pelenk
 1189. ğarş itdi nây-ı rûyînile kës oldu tozdan çerh yüzi âb-nûs
 1190. bir neberd oldu ki çerh-i tîz-gerd görmemişidi hiç aña benzer neberd
 1191. kopdı orada bir ulu kâr-zâr ki anı rüstem görse olaydı kâr-zâr
 1192. töldi kan mevcîyle rûd-ı furât lâle rengin tutdı şahrâda nebât
 1193. yiryüzi toptolu kîr ü dâridi şâh dârâba bu dünyâ dâridi
 1194. ma'reke kandan revân ceyhûnıdı hem hevâ tolu buhârî hûnıdı
 1195. baht-ı dârâbuñ çün olmuşıdı nigûn düşmenine 'âkıbet oldu zebûn
 1196. düşmenine teslîm idüben tâc u taht gitdi çün gördi ki yüz dönderdi baht
 1197. gişiye devlet ne resme kim gelür gidicek gitdügi ol resme olur
 1198. döndi dârâb u kaçub rûm-ı sipâh kıldı ger târâç raht u bârigâh
 1199. oldu esîr anda şeh-i hâver-zemîn dahi şâh-ı mağrib ü fağfür-ı çîn
 1200. oradan kaçubenüñ mihrâc hân cengde tutıldı ol tamğâc hân
 1201. ol çerinüñ vâri tâ şâh vü emîr kimi öldi vü kimi oldu esîr
 1202. ğâret oldu bî-'aded genc ü güher dahi ğûn-â-ğûn metâ' sîm ü zer
 1203. böyle geldi 'âdet-i gerdân-ı sipîhr kim gehi kîn gösterür ğâh mihr
 1204. çün güzerdedur ele giren gider mihrin ussuñ varsa gönlüñden gider
 1205. her ki diler ki aña ğuşsa irmeye yiticek nesneyi göñül virmeye
 1206. tağılacak nesneyi ne direler yitecege nişe göñül vireler
 1207. çünkü düşmen kaçdı zülkarneyn şâh tutdı bir hefte orada bârigâh
 1208. oradan dârâb kılub kâr-zâr kaçdı düşmenden olıban kâr-zâr
 1209. çarh aña neyledi şerh ideyim sergüzeştin tâ-be-pâyân ideyim
 1210. leşkerinde vardı iki pehlevân ikisi dahi dilîr ü nev-cüvân

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Dârâb'ı yaralayan Mâhâr ile Mîhyâr'ın durumları ve İskender'in onları cezalandırması)

1211. anları itmişidi kamudan ihtiyâr biri mâhâr adlu biri mâhyâr

1212. andan öfîdin kim gelürdi rûma şâh
 1213. şâh anıñçün anlara itmişidi 'itâb
 1214. gerçi anları şoyırğayub girü
 1215. lîkin andan her biri dil-rîşidi
 1216. anı ol fırsatda mecrûh itdiler
 1217. gişi kim ola gişiye bed-gümân
 1218. bed-gümândan sen vefâ kılma heves
 1219. cehd it kimesneyi ürkitmegil
 1220. göñli çünkim bir gez âzâr idesin
 1221. çün sen andan senden oldı dahi ola yâd
 1222. şırça durur bu göñül çünkim şına
 1223. çünki dârâba olar zahm urdılar
 1224. çün katında itdiler bu işi yâd
 1225. gâh gül gibi tebessüm eyledi
 1226. ki 'adûdan soñra dirlik bir nefes
 1227. haşm kahr olmak durur fetî-i fütûh
 1228. gâh gonce gibi dil-teng oldı şâh
 1229. haşm ölse ardınca biz hem ölüürüz
 1230. dünyeyiçün işbu cenk ü gîr-dâr
 1231. pes arestûya didi şeh iy hakîm
 1232. ne le'im öñinde bulıyor kerem
- 12a.
1233. dileseñ ki irmeye cânuña sitem
 1234. bulmasun diseñ saña gam dest-res
 1235. ol ki dârâbuñ elinde bûd u zâd
 1236. hâyın olub soñra ide aña cefâ
 1237. ol gişi ki itdi le'im ihtiyâr
 1238. terbiyetle şefkat iden müfside
 1239. pes didi şâha arestû-yu hakîm
 1240. güneş olsun saña tâc u çarh taht
 1241. devletüñ olsun hemîşe nev-civân
- şadır olmuşidi olardan bir günâh
 anlaruñ göñlin kılmışidi harâb
 hâş idüb çekmişidi ilerü
 cân u dilden aña bed-endişidi
 yolda vü öldi diyüben gıtdiler
 bulıcak fırsat aña virmez amân
 hem-nişîn olma anuñla bir nefes
 ürkicek aña göñül berkitmegil
 senden olunca anı bî-zâr idesin
 kılma anı yâd itme aña 'itimâd
 bütün olmaz dahi inanmazsañ şına
 kacıb iskender katına vardılar
 gâh gamkîn oldı göñli gâh şâd
 geh küşâyîşle bu sözi söyledi
 'ayş-i câvîzân diseñ ol ola pes
 düşmenüñ ölmekligidür revh-ı rûh
 didi kim nâ-mihribândur mihr-i mâh
 nef'i ne çün biz dahi eyle oluruz
 ne gerek çünkim degüldür pâyidâr
 bî-vefâ olur gişi ki ola le'im
 ne vefâ olur kerîm olanda kem
- nâ-sezâyâ düşmese hön-ı kerem
 hem-dem olmağıl le'im'e bir nefes
 bula vü hâşıl ide cümle murâd
 terbiyet itmek anı olur revâ
 eblehidi bisledi cibinde mâr
 nedür anuñ itdügi iş mefsede
 ki irmesün şâhâ saña dünyâda bîm
 olmasun senden cüzâ ikbâl ü baht
 'ömrüñüñ bâğına irmesün kırân

1242. gönlüne ki ol pür şafâ gülşen durur
 1243. var mı hiç iş kim sen anı bilmedüñ
 1244. mâr u 'akrebdür tabî' atda le'îm
 1245. zehrden tiryâk kimse bula mı
 1246. bunu işidüb buyurdu şehriyâr
 1247. mâhyârı aşdılar mâhârıla
 1248. hâyını şanma ki ber-hûrdâr olur
 1249. kût bulmadın ger açın ölesin
 1250. çün mukadderdür virür rûzı melek
 1251. ol zamân ki aşıldı dâra mâhyâr
 1252. vakt çün geçmişti ol mecrûhdan
 1253. didiler aña ki zülkarneyn şâh
 1254. gerçi olmuşidi ümidi cümle bâd
 1255. gişi kim düşmenden ol soñra kala
 1256. pes viribidi peyâm iskendere
 1257. hem senüñdür genc ü mâl ü tâc ü taht
 1258. genc-i dahhâk ü ferîdün bendedür
 1259. lîkin olmuşam kamudan bî-niyâz
 1260. sen gerek kim olasın kişverde şâh
 1261. çünki zülkarneyne irdi bu haber
 1262. görür anı kim yatur zâr u hayf
 1263. rûh-ı hayvânî bedende kan olur
 1264. didi kim şâhâ cihân hâli budur
 1265. gâh endühñâk ider gâh şâd
 1266. âsiyâdur çarh 'ömrümüz keder
 1267. bir sebu'dur buldığın yir ter-revân
 1268. hem dimez bu gonce-leb dilber dürür
 1269. hem dimez ki işbu şüret hayf ola
 1270. hem dimez bu pâzişâhdur tâc-bahş
 1271. bunu tîz öldürmeyeyüm kim kala
 1272. hem dimez bu 'âlim ü 'âkil durur
 1273. koyayum bunu ki ide halka beyân
- çarh râzı gün gibi rûşen durur
 ola mı 'uğde ki anı hal kılmaduñ
 bislemez anı gişi ki ola hakîm
 nîşi 'akreb nûş-ı dârû ola mı
 dikdi ger meydân içinde iki dâr
 öldiler ol iki yüz biñ zârile
 yâ kesilür ü başı yâ ber-dâr olur
 yigdürür andan ki hâyın olasın
 pes hıyânet rızkiçün nîşe gerek
 zahmdan dârâb olmuşidi zâr
 bir nefes kalmışidi tende rûhdan
 saña zahm uranları kıldı tebâh
 bu haberçün irdi aña oldu şâd
 bir demise 'ömri biñ yılca ola
 kim senüñdür mülk kişver yigsere
 hem diyâr ü hem sipâh ü raht ü baht
 her çi behmen kıldı mahzen bende dür
 tîz irişkim mülke sensin çâre-sâz
 cümle irâna tûrâna penâh
 vardı dârâbuñ katına ol tâc-ver
 kanı gitmiş zahmdan olmuş za'îf
 çünki kan olmaya ten bî-cân olur
 şâh u mihr ü çerh ahvâli budur
 geh kılur mahrûm geh virür murâd
 bu makâma her ki geldiyise gider
 dimez işbu hûbdur ol nev-cüvân
 yañağı gül saçları 'anber dürür
 hem çürüyüb tobrağ içinde kala
 kim ider halka zer ile sîm bahş
 'adlile iklîm-i âbâdan kıla
 kamu işde fâzıl u kâmil durur
 sünnet ü farzı ki biline 'ayân

1274. gerçi biz şâha itmişüz günâh 'afv itsün luṭfiyla anı şâh
 1275. gicilerden ger gele cürm ü hatâ 'afv olur ulular işi vü 'atâ
 1276. didi dârâb işbu devr-i âsümân bî-karâr olduğına yok durur gümân
 1277. kısmetin her gişinüñ vaḳt-i ezel eyleyüb durur mu'ayyen lem-yezel
 1278. çünkü kıılır bir maḳâma ol güzer kısmeti neyise yir andan gider
 1279. kısmetinden kim durur ki artuḳ yiye kısmet az oldıyise ol çok yiye
 1280. biz yiyüben kısmetümüzi temâm saña virdük nevbeti iy nîk-nâm
 1281. biz durub uş saña ḳoduḳ ni'meti sen yi anı ḳılma ayruḳ kısmeti
 1282. çün yakîn durur gümân yok kim bu mâl duramaz yirden yire ider intikâl
 1283. ebleh ol kim dîre anı virmeye zîrek ol kim taḡıda vü dirmeye
 1284. virdi bu sözi diyüb iskendere şeh'r ü mülk ü tâc u tahtın yigsere
 1285. cümle mâl ü gencini virdi aña leşker ü haylini bildürdi aña
 1286. pes anı mülke valî 'ahd eyledi işbu resme anuñile 'aḳd eyledi
 1287. ki ide halka hayr şanmak pişde ol kimseye itmeye yavuz endîşe ol
 1288. işbu söz içinde bağlandı nefes gitdi dârâb u tehiḳ kaldı ḳafes
 1289. gitdi dârâb ısuḳ kaldı bu dâr ḳalmadı ol ḳışmet ol kîr-dâr
 1290. böyle durur 'âdet-i gerdân-sipih'r kimseye göstermez ol peyveste mihr
 1291. ten ḳafes durur nefes bâd-ı hevâ olmaz aña 'itimâd itmek revâ
 1292. nesne ki erkâmı anuñ ezdâd ola lâ-cirem ol nesne bî-bünyâd ola
 1293. çünkü dârâb öldi zülḳarneyn şâh oldı irâna ser-â-ser pâzişâh
 1294. ḳavmini dârâbuñ itdi ser-firâz mâl virüb kıldı oları bî-niyâz
- 12b.**
1295. ger sipâhî vü eger şâh u emîr cenk içinde her kim olmuşıdı esîr
 1296. ḳamusıyla 'ahd idüben üst-vâr viribidi yirlü yirine şehriyâr
 1297. gendüsi tutdı medâyinde maḳâm anda ârâm eyledi hûş şâd-kâm
 1298. gûş tutarsañ benüm sözüme sen işbu dastân remzin idem saña ben

DER-TEMSİL VE HÂTİME-İ DÂSTÂN

(Yukarıda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması)

1299. nefsdür dârâb ü zülḳarneyn rûh nefsi rûḫa kııl zebûn ki oldur fütûḫ
 1300. defin iderseñ skender-vâr anuñ pâdişehsin şark u maḡrib senüñ

1301. yohsa gönlüñ mülkini ol sinüñ yıkar cānuñuñ mışrın kamu oda yaçar
1302. gey şaşın ki ol zâlim emmâredür her ki aña ola zebûn bî-çâredür
1303. geh yeymedür yiyüb toymaz ‘alef geh sebi’ dur cân diler kıla telef
1304. cehdle anı ger melek hûy idesin bir meliksin çünki bundan gidesin
1305. kim senüñ milküñe gelmeye zevâl devletüñe irmeye hiç intikâl
1306. ne melik bil kim olasın bir melek kim senüñ cevelângahuñ ola felek
1307. ğafletüñ hâzım ola vü hışmuñ rızâ vaḥdetüñ üns ü kudûretüñ şafâ
1308. ‘âlem-i ‘unşur tolu durur fesâd pes anuñ kevnine yoḥdur ‘itimâd
1309. nesne kim dâyim tebeddüldür işi nice isdesün şebât andan gişi
1310. bunda olmaz dâyim isterseñ hayât bir yire var ki anda bulına şebât
1311. bâğına anuñ hergiz irmeye hazân şolmıya anda tâze olan gülisitân
1312. çünki bundan yig vaṭan girür ele gişi bunda ‘acizle niçün öle
1313. hâzırıken gülşen-i dâru'l- na’îm hayfdur olmaḥ bu külhende muḥîm
1314. aḥmedî sözüñ eger diñleyesin kamu eşya sırrını añlayasın
1315. fâyiż ola ğaybdan gönlüñe nûr keşf idüb her sırrı bulasın surûr
1316. hem tecelli ide saña ‘ilm-el yakîn bilesin ki ol saña sendendur yakîn
1317. haḫdan ayru anda varlık ḫalmaya ara yirde mâ u menlik olmaya
1318. kamu varlık çünki ol haḫ oldı pes mâ’men dimeklik olur şirk pes
1319. gerçi kim sûretde varlık haḫ durur haḫ durur ma’nîde ayruḫ yoḥ durur
1320. haḫ didüñ ğayrı unıt ‘ahduñ ger şıma andan ayrunuñ vucûdın var dime
1321. çünki evvel ol ola vü âhir ol fi-l haḫîḫat bâtın ol zâhir ol
1322. dükeli varlık hemîn anuñ olur pes burada saña ne varlık ḫalır
1323. mâ’i menden geḫ ki mâ’men bulasın nefsi miskîn it ki mesken bulasın
1324. çün aḫaddur bî-gümân aşl-ı ‘aded pes kamu varlık eḫad oldı aḫad
1325. vâhid oldı aşl var yirde şümâr lîki eḫad muṭlaḫ durur şöyle ki vâ
1326. ger ‘adedler cümlesi mefḫûd ola ol ki aḫad durur gerek mevcûd ola
1327. çün aḫad olmasa bulunmaz ‘aded pes ‘aded varlığı olmuşdur aḫad
1328. çün aḫad durur varlığı bildüñ yakîn ger muvaḫḫidseñ aḫad digil hemîn
1329. vaḥdetüñ yüzünde kesrettür niḫâb kesreti ḫo aradan gitsün ḫicâb
1330. mâliḫuñ mîymîni vü nist yâsını ortadan gider aḫad itdüñ seni

REFTEN-İ İSKENDER BE-SÎSTÂN BE-TARÎK-İ RİSÂLE VE 'AŞIK ŞÜDEN -İ Û BE-DUHTER-İ ZERESB

(İskender'in elçi olarak Sistan'a gidişi ve Zeresb'in kızına aşık olması)

1331. söylegil iy mürğ-i şeyzâ söylegil	cümle 'uşşâkı muhayyer eylegil
1332. mu'tedil olur hevâ nevrûzda	hüş nüvâ it sen dahi nevrûzda
1333. rast 'ışkuñ perdesinden sâz it	nâleñi 'ankâ ile dem-sâz it
1334. şöyle şîrin söyle 'ışkuñ sözünü	ki unıdalar halk husrev sözünü
1335. sâz eyle nâle-i dil süzile	vâmık eyle 'aql 'azrâ sözile
1336. sözde çün âgâz efsûn idesin	leyli gerek ki mecnûn idesin
1337. bir hümâyûn-nâme yazgıl cân-fezây	kim hümâyûn-fâl ola andan hümây
1338. söz nedür 'arz it yürek cimşidine	belki göñül zühre vü hurşidine

ÂGÂZ-I 'İŞKIYYÂT-I İSKENDER

(İskender'in aşk hikâyesine giriş)

1339. 'ışkdan söyle ki ol bes hûb olur	söz ki maḥbûbuñ ola maḥbûb olur
1340. 'ışk egerçi mülk-i âteş durur	sem' bigi aña yanmak hüş durur
1341. ateş-i 'ışk itdi nây-ı hüş-nefes	şöyle ki ider cân u dil aña heves
1342. oddur iden micmeri 'anber duḥân	'üddan oddur getüren bûy-ı cân
1343. cehdle eylerdi taleb odı kelîm	od içinde aña tecelli itdi kerîm
1344. hullete od itdi ibrâhîm hâş	oddur iden altûmı ğışdan halâs
1345. oddur pervâneyi ma'mûr iden	varlığını yakub anı nûr iden
1346. 'ışkdur mebdeden evvel feyz-i cûd	her ne kim var 'ışkıla buldı vucûd
1347. 'ışk derdin bil ki ol hüş-derd olur	'ışk derdin çekmeyen nâ-merd olur
1348. 'ışk derdine dime miḥnet dūrür	ol ser-â-ser ni'met ü miḥnet durur
1349. 'ışk çün ider seni senden fenâ	bil ki oldur ol saña 'izz ü bekâ
1350. 'ışk varlığını çünkim bitürür	sini ol dem dilegüne yitürür
1351. sensin ol maḥbûba ki olmuşsin hicâb	görünür mı yâr gitmezse niḳâb
1352. 'ışkdan saña vireyim bir haber	ola kim cânuña ide ol eṣer
1353. ol eṣerden cân u dil ma'mûr ola	ḥaḳ tecellisiyle pür-nûr ola

13a.

1354. çün skender şutdı irânı temâm
 1355. zâbilistân ki aña dirler nîm-rûz
 1356. olmamışidi muñî' iskendere
 1357. anda rüstem oruğından bir dilîr
 1358. adıydı anuñ zeresb-i nâm-dâr
 1359. sürme olur gürzi ursam kûh-u kâf
 1360. okımuñ efi'si çün yâdan çıkar
 1361. zâr iderdi zermde gürsâsbı
 1362. şâh ol mülki almağa kıldı heves
 1363. vardı gördi zâbilistân illerin
 1364. sîstân şehrine çün irişdi şâh
 1365. her ne peygâmı ki fikriyle eyledi
 1366. çün zeresb anuñ sözini difiledi
 1367. oldu 'âşık sözlerine anuñ zeresb
 1368. çün faşihidi vü pes şîrin-kelâm
 1369. sihr durur söz iderdi câna eşer
 1370. ol müzevver sözine kalub tâña
 1371. şöyle oldu cân ile aña heves
 1372. eydüridi hâşa kim bu kul ola
 1373. dir ki kulam lîki yüz sultân gerek
 1374. kul bu resme olmaya cimşîd ola
 1375. 'ışret itdi üç hefte anuñla temâm
 1376. vardı bir kıızı anuñ gülşâh nâm
 1377. saçı mûsîden virüridi nişân
 1378. yüziyle tâzeyidi irdi behist
 1379. dişinüñ vaşfin şorarlarsa nedür
 1380. gözinüñ nerkisi perestârı müdâm
 1381. yüzi hande ururıdı ter-güle
 1382. ağzı vaşfin nazük ideydüm edâ
 1383. sacı rayihân ü yüzi nevrûzidi
 1384. görse yüzün vâlahi ölür idi melek
- oldı tûrân dañi fermânına râm
 ki anda idi rüstem-i leşker-fürûz
 hürmüz vehm kâbilistân yigsere
 varıdı kim cengine doymazdı şîr
 dirdi kim kim olur sâm-i süvâr
 kılıcum bañrı yañar ateşim muşâf
 zehrile irdügi yiri yañar
 hâr iderdi bezmde küştâsbı
 sûretiyle gendüyi ilçi düzdi pes
 anda girib çıkacak menzillerin
 hem zeresbile dañi görüşdi şâh
 cümlesin birbir zeresbe söyledi
 her ne kim didiyise birbir añladı
 didi buña kul yaraşur bî-veresb
 şeh zeresbüñ gönlünde tutdı makâm
 sözinüñ okı umâca yiter
 virdi gendüzini yıkpâre aña
 ki ansuz olamazdı hergiz bir nefes
 yâ bu resme kimseye ilçi gele
 kim ola bunuñ çerisine yüz ek
 ilçi böyle gelmeye hurşîd ola
 irte gice oldu nûş-â-nûş câm
 kim yüzinden mihr nûr alurdı vâm
 ağzı 'îsi sırrın iderdi beyân
 fitne olurıdı gözine hûn-ı behist
 utana pervindin aña nedür
 saçlarına müşk ile 'anber gulâm
 zülfi ta'ne ideridi sünbüle
 rûh-sırrın demek olsaydı revâ
 elâ gözi bûsitân-ı efrûzidi
 eriridi 'ışkına mâh u felek

1385. gözlerinüñ cân idi itdügi şayd	gönlü idi zülfinüñ kılduğı kayd
1386. mihr-i lâle cânına ururdu dâğ	yüzi mâha şem'idi mihr-i çirâğ
1387. yañağı tâbına doymazdı âfitâb	teşneyidi la'line dürr-i hoş-âb
1388. yüzünüñ 'aksiyle ol dil-firûz	sîstânı kılmişidi nîm-rûz
1389. gözlerinüñ sihrile ol dil-sitân	kâbilistâm itdi bâbilistân
1390. virmişidi şâni' aña bir cemâl	görmemiş mişlin hayâlinde hayâl
1391. nakş-ı bend-i fitrat olalı âşikâr	görmemişidi kimse anuñ bigi nigâr

‘ÂŞIK ŞÜDEN-İ GÜLŞÂH BE-İSKENDER

(Gülşah'ın İskender'e aşık olması)

1392. sîstânda çün zeresb nâm-cûy	oldı bir müddet şehîyle kâm-cûy
1393. çünki mest olur şebistâna gider	halvetinde iskender ile vaşf ider
1394. kim sözün işiden kalur 'aceb	görmegini ilçinüñ kılar taleb
1395. ol kadar söyler kimsene şormadın	kim kıızı aña 'âşik olur görmedin
1396. 'ışk odı cânına olur kâr-ger	göñül milkin ider zîr ü zeber
1397. hîle ile cehd idüb çâre kılar	şâhı görmege yahadan yol bulur
1398. cidd ü cehdile hâşıl olur her iş	isteriseñ ced ciddile düriş
1399. bir nazarla çünki gördi şeh yüzün	âh idüben unıtdı gendüzün
1400. göz dürür göñüllere 'ayn-ı 'inâ	göz ider cânı belâyâ mübtelâ
1401. ah idüb kız hasretiyle ağladı	şöyle kim dâye yüregün dağladı
1402. aldı dâye kıızı vü ive ire	tañlar üstinden irişdürdi eve

ZÂRÎ KERDEN-İ GÜLŞÂH

(Gülşah'ın ah edip inlemesi)

1403. girdi gülşâh ive bünyâd itdi âh	âh-ı dūdından boyandı çerh ü mâh
1404. şem' bigi şubh olinca yandı ol	âhınuñ dûtuna boyandı ol
1405. oldı elif kaddi anuñ hem şekli nûn	gözlerinden mevc ururdu seyl hûn
1406. 'ışk derdiyle hayrân oldı ol	turşu gibi perîşân oldı ol
1407. 'ışk derdinden içi başlu idi	furkat odından gözi yaşlu idi
1408. gözlerinüñ yaşları ceyhûnıdı	nicesi ceyhûn ki mevc-i hûnıdı

1409. gitdi andan râhat ârâm u hâb pes ki çekdi miñnet ü renc ü ‘azâb
 1410. gözine kirpükleri olmuşidi hâr uyku pes anda nice ideydi karâr
 1411. çün yoğıdı ‘ışk derdine anda bâb dirdi yâ-leytenî küntü-türâb
 1412. vâyı vâyı ağladı ol ney gibi zâr şerha şerha itmişdi cânın derd-i yâr
 1413. şubh olunca zârilik itdi ol gice ‘âşık olan böyle olurdu dañi nice
- 13b.**
1414. irteye degin yanar şöyle ki şem’ irtte söner uş didüm tutduñsa sem’
 1415. dâye çok pend itdi gülşâh almadı pendile hiç odı sâkin olmadı
 1416. ‘ışkdur yanar od u yıl aña pend ‘âşıka pes nice ola sûd-mend
 1417. ‘aql u gönül çünki bu yolda gider ‘âşıka pend ü melâmet pes nider
 1418. dâye gördi ki aşş itmez aña pend dañi dürlü kodı anuñ öñinde bend
 1419. didi âh itme anañ işitmesün saña baña bir yavuz iş itmesün
 1420. çün bu işde düşdi gönline harac şabr it ki el-şabr u miftâhu’l-ferec
 1421. şöyle idem kim sen anı bulasın ol senüñ ola sen anuñ olasın
 1422. derdüñi şehzâdesin tutgıl nihân itme gendüñi rüsvây-ı cihân
 1423. ‘ışkına eyle idem anı mübtelâ ki ire sinüñ gibi aña dañi belâ
 1424. dâye ol kız hâline idüb nazâr ‘aql u rây ile oldu işe çâre-ger
 1425. râyile her işe çâre bulunur ‘aqlile her ‘ukde halli bilinür
 1426. pes bulur bir naqş bend-i hurde-kâr kim kıurdu şûretin cânuñ nigâr
 1427. nice şûret diseñ ol naqqaş-ı çîn naqş iderdi can viremezdi hemîn
 1428. cânı bir haqdur hemin bağıslayan hâşa dañi kimdür anı işleyen
 1429. cânı oldur kim virür girü alur dañi dürlü söz diyen kâfir olur
 1430. şûretin yazdurdılar kızuñ aña şöyle kim gören kaluridi tañâ
 1431. gören anı diridi gülşeh durur ol cihân tâb u dil-ârâma durur
 1432. gülşehidi reng ü nirengi ‘ayân fark ara yirde cânidi hemân
 1433. şûretüñ ardında yazdı bir ğazel kim odından lülü olur idi hal

ĞAZEL GOFTEN-İ GÜLŞÂH DER-MUĦABBET-İ İSKENDER

(Gülşâh'ın İskender'e karşı sevgisini dile getiren gazeli)

1434. vâlihem yâre ‘aceb yârum kıanı âşıkam dil-dâre dil-dârum kıanı
 1435. yanaram ‘ışk odına pervâne-vâr bilmezem ol şem’i ruhsârum kıanı

1436. anumu idi füsümile gözüñ
1437. ‘ış bimâr itdi bini rahm idüb
1438. evc urur kizler kemânın amzesi
1439. tütüyem ol şekerüstân andedür
1440. gitdi yoluñda dil ü cân u hred
1441. bunları yazub arire dirdiler
1442. kim nihânî anı iliye vire
1443. şâh ünküm itdi ol naşa nazar
1444. a cemâlile tecelli itdi aña
1445. ‘ış odından cânı şöyle itdi cüş
1446. şüreti gördi vü ayrân aldı ol
1447. geri ol naşa perîşân aldı şâh
1448. kim göre ol naşuñ ışını ‘ayân
1449. didi var bu naşıda hoş-reng-rüy
1450. renkini cânı niderem cân gerek
1451. rengi kim anuñile olmaya bûy
1452. lâlede geri ki vardur renk-rüy
1453. reng hoş ün ohusuz durur adım
1454. olduıyün gülüñ renginde bûy
1455. reng yodur müşkde ün ohı var
1456. dürişip naş assına ırmek gerek
1457. gülřehüñ bir hâdimin buldurdı şâh
1458. didi bir kez ger anuñ yüzün görem
1459. virdi vârandan o aña sîm ü zer
1460. kimde kim var sîm ü zer olur gişi
1461. ünkü âde'l-faqr dir tâcü'r-rüsül
1462. bir azel yazdı skender dahi aña
- bilmezem ol sermest ü hûn-hârum anı
dimedi bir gün ki bimârum anı
bilmezem ol cefâkârum anı
bûlbûlem ol taze gülzârum anı
varım varlıdan dahi âşârüm anı
möhür urub bir ul eline virdiler
ki ili açub anda ne vardur göre
ıldı ol dem ‘ış cânına eşer
lâ-cirem ayrân olub aldı tañâ
ki anda hergiz almadı ‘alile hoş
bî-dil ü zâr ü perîşân oldu ol
lîki âhir fikri böyle ıldı şâh
olmaya andan peri gibi ol nihân
lîki reng oldur ki ola anda bûy
cân u göñli olana cânân gerek
gösterür mi ‘al anı sevmege rüy
adri yo olmadııyün anda bûy
pâyimâl ider anı her bir le'im
yüzünü yüzine urur her mâh-rüy
zülfinüñ ininde salar anı yâr
görecek oldur anı görmek gerek
hâlini cümle aña bildürdü şâh
sîm ü zer nolur saña cânum virem
sîm ü zerdür kim her işde ider hüner
gevher ise hâk olur bî-zer gişi
şabr ün anı istemek ruşsat degül
kim oıyan anı alurdu taña

BAşLIĞIN YERİ BOş

(İskender'in Gülşâh için gazeli)

1463. ‘ışıla yüzüñe ayrânüñ benem zülfüñe zâr ü perîřânüñ benem

1464. itdi cân derdüñile peymân ebed saklayan ‘ahdın bu peymânun benem
 1465. ğamze okın atar kemân-keş kaşlarun rast umâcı bu peykânun benem
 1466. ‘ışkınuñ gencîne virân bir gerek bende қо anı ki virânun benem
 1467. cânâ virürlerse ayagın tozını müşterisi cânile anun benem
 1468. görmedin zülf ü zenañdan anun çehiz ‘âşıkı ol bend ü zindânun benem
 1469. sen gülsitânımsın açılmış bî-hazân bülbül-i şeyzâ vü nâlenun benem
 1470. işbu küyüklü sözi yazub aña viribidi şeh rast gülşehdin yaña
 1471. çünkü hâdim buldı ol sermâyeyi vâkıf itdi işbu hâle dâyeyi
 1472. dâye hüd dilerdi şeh kıızı göre cânile ol dahi aña gönül vire
 1473. iki yañadın hoş olur kâr-ı ‘ışk iki yañadın gerek bâzâr-ı ‘ışk
- 14a.**
1474. ‘ışk bâzârında şatulan nedür derd ü cevr ü ğam ne sım ü zer nedür
 1475. ‘ışk bâzârında olan bâzırgân şugl nedür bilmemek sūd u ziyân
 1476. dâye şâha böyle viribidi haber kim yarın gülzâre iderüz güzâr
 1477. gülşehile gülşene gidiserüz güllere gülşehi ‘arz idiserüz
 1478. tâ göre gül kim nice olur hüsni-rûy yâ nice gerek ki ola reng ü bûy
 1479. zülf-i bendin çöziserem tâ şabâ bile ki aña müşk dimekdür hutâ
 1480. nergise gösderiserem gözini tâ ki nergis unıda gendüzini
 1481. kaddini ‘arz idiserem bâğa ben ki ayağına düsine serv-i nâ-revân
 1482. şacını gösderiserem sünbüle kim nice olur deste-i reyhân bile
 1483. ğonceye gösderem ağzın kim göre noқта-i mefhûm sırrına ire
 1484. çün skender tutdı işbu söze gûş şöyle oldı zâr ki andan gitdi hûş
 1485. çünkü gice gitdi geldi şubh-dem râyet-i nûr irdi pest oldı zulam
 1486. gülşehi gül bâğına iletdiler şeh vi şâkinun yanından gitdiler
 1487. şeh nihân yirden gözedürken niķâb götürüb ‘arz itdi yüzün âfitâb
 1488. şâhu şebnem bigi mañv itdi ol cemâl ‘ışk yolında olur çok dürlü hâl
 1489. ol cemâle çünkim itdi bir nazâr kıldı ol dem ‘ışk cânına eser
 1490. ‘aklıle cânâ nazâr durur belâ pes nazâr durur ‘âşıkı iden mübtelâ
 1491. ‘ışk odında gönül eyle itdi cûş kim teninden cân başından gitdi hûş
 1492. topldı ‘ışkıyla içi taşu anun oda yandı kırı vü yâşı anun
 1493. oldı nergis gibi zâr ü zed-gün lâle gibi sũhte-dil ğark-ı hün

1494. yüzini çün gördi didi âfitâb
1495. yañağın gördi didi nesrîn midür
1496. dudağın gördi didi ki âb-ı hayât
1497. kaşına didi ki bu ‘anber-kemân
1498. ğamzesine didi bu sihr-i âferîn
1499. ağızına bağıdı didi kim bûy-ı cân
1500. saçlarına didi zî-reyhân-ı rûh
1501. gül yañağda gördi düşmiş müşk-i hâl
1502. didi çün gördi bunda raht itdi çâh
1503. gördi boyun didi zî-serv-revân
1504. çün niğâbın örtiben gitdi mâh
1505. şeh dilerdi kim tutaydı nîm-rûz
1506. ol seferde kim direm dir idi genc
1507. ‘ışk sôkıında fenâdur şatılan
1508. ‘ışk bâzârında olur cân râyigân
1509. gülşehi çün gördi şâh-ı nâm-dar
1510. gözleri yâ râb ne efsûn eyledi
1511. şeh gezdi müşkiçün itdi kaşd-ı çîn
1512. gevher itdi aşşı vü cânı ziyân
1513. şeh cihân dutarken idüb dâr u gîr
1514. şâh iken oldu esîr ol bir kılâ
1515. gerçi kim sultân idi vü tâc-bahş
1516. şöyle oldu ki ol işiñe bulsa yol
1517. didi ki ayağı tozın sürme kıla
1518. görine düşümde didi ol cemâl
1519. ‘âşikuñ kirpük gözinde hâr olur
1520. her gice tâ şubh olunca zârıdi ol
1521. dirdi bu gicemi yâ müy-ı yâr
1522. gicemi bu yâ belâ-yı câvizân
1523. gice midür bu ki anuñ pâyânı yok
1524. iy ‘aceb nedür sebep ki itdi karar
1525. gice örtübdür saçıyla gendüzi
- tutmaya bu resme ‘anberden niğâb
dişine bağıdı didi pervîn midür
teşne olub didi ki bu ‘azb-u furât
cân hedef ider okına bî-gümân
kaşdı cân u dildür hem ‘aql u dîn
bu nedür lîkin olubdun nihân
kim olub durur anuñ hayrân-ı rûh
didi bundan cânâ müşkil oldu hâl
bu durur cân yûsufına cengâh
kim gözüm ser-çeşmesin itdi mekân
şâh girye itdi vü zârı vü âh
lîki gönlin dutdı yüzi nîm-rôz
cân behâ virdi vü şatun aldı renc
ol metâ’a cân durur kıymet olan
anda ne aşşı ide pes bâzîrgân
kalmadı anda dahî şabr u karar
kim şehi zülfüne mecnûn eyledi
yolıydı girdi gördü baır-ı çîn
geh ziyân geh sûd ider bâzîrgân
bir kıl ile anı itdiler esîr
‘ışk işidür ‘aql ne çâre kıla
mülk ü iklim ideridi halka bahş
râziyidi ki ol ışıkde ola kul
lîki maırûm oldu girmedi ele
lîki hâb olmuşıdi gözine hayâl
hâr içinde uyımak düş-hâr olur
gözedürdi ay u yıldızları ol
ki uzadı böyle perîşân durur târ
kim belürmez anda şubhdan nişân
gitmege derdüm bigi dermânı yok
kutb gibi mihver ü çerh ü medâr
şöyle kim bu ka’de dildârıñ yüzi

1526. gitdi göñlinden anuñ kamu heves
 1527. kande baksa gözine gülşâhıdı
 1528. kulağı olmuş idi adına zarf
 1529. tamarında yüriyen kân oldu
 1530. yürüdüğü ayağ u dutdığı el
 1531. âşık oldur ki anda varlık kalmaya
 1532. nice gelse âşıkça cevr ü cefâ
 1533. yâr mihiri kahrile girür ele
 1534. şabr diler mansûra ‘ışkı kim nedür
 1535. evvelinde anı dârâ dikediler
- 14b.
1536. pes üçinci gün külin şavurdılar
 1537. dâr üstinde anı çün gördiler
 1538. didi dâr erenlerüñ mi’râcudur
 1539. yâr ele gelse bu resmîyle gelür
 1540. gül seven hâriyle hemi hoş-hû gerek
 1541. tâ ki şebnem varlığından yitmeye
 1542. âşık oldurur ki aña dâğ u derd
 1543. haç yolında şarf idüb çok sîm ü zer
 1544. gendü eliyle iderdi âşı naşîb
 1545. ulu giçi kim gelürse hâs u ‘âm
 1546. geldi mecnûn isdeyü âşdan naşîb
 1547. aldı leyli çanağın urdı yire
 1548. dirken mecnûn ol işe yirine
 1549. didiler mecnûna kim renc ü belâ
 1550. ulu giciye kamu ni’met virür
 1551. didi kim binümile bir hâl var
 1552. ayruğun çünkim çanağın şımadı
 1553. anuñçün kim anuñ binimüle
 1554. pes benüm çanağum urduğı yire
 1555. ‘ışk dili dahi dürlü dil olur
- vârı ol halvette gülşâhıdı pes
 fikr ü zikr ü kamu ol dil-hâhıdı
 oldu işüdüğü şavtile harf
 kim her endâmuñda anuñ cân oldu
 oldu bu müşkili sen eyle hâl
 ‘ışkdan artuk nesne dahi olmaya
 yârdan geldükde olur mihr ü vefâ
 genc ü rence şabr iden gişi ala
 didi anı görmegee üç gün bundadur
 pes ikinci günde oda atdılar
- çamusın yilile şuya virdiler
 nicedür hâlün diyüben şordılar
 ‘âşıkun od şem’ bigi tâcıdur
 ‘âşık olan gişi hâli böyle olur
 şem’-vâr od içre handân-rû gerek
 kalkıben yirden güneşe yitmeye
 yârdan geldükde ola bâğ ü verd
 cânıycün âş eyledi leyli meger
 kime kim gelse fakîr ü yâ gârîb
 her birine hisse virürdi temâm
 gerçi maşşûdıydı dizâr-ı habîb
 şandılar mecnûnı ki ol işi yire
 şâd oldu hûd yirinmek yirine
 ne çekersin leyliye olub mübtelâ
 çanağunı karşıki taşu urur
 çanağı anuñ için urdı taşu yâr
 kimseye neçün gelürsin dimedi
 dahi dürlü ne işi var kim bile
 bir iş için durur anı kim yire
 harf ü şavtı yok anı ‘âşık bilür

1556. bilür ol kim nite baña hoş gelür
 1557. her ne kim ol hûb iderse hûb olur
 1558. ser-çeh ân çird-küned şirîn-küned
 1559. geçdi üç hefte revâne oldu şâh
 1560. girye vü zâriyle hem-râhidi
 1561. şeh benefşe bigi oluben dûtâ
 1562. şöyle kim hûrşide nerkis gendüzin
 1563. kûh u deşt âhıyla tölmişidi
 1564. âh-ı gök âyînesin itmişdi jeng
 1565. gözlerine bu cihân târîkidi
 1566. girye vü zâriyle girdi yola
 1567. nicesi menzil ki cân-ârâyidi
 1568. var idi her taldâ biñ rahşende şem'
 1569. nevbahâr ü lâle vü gülzâridi
 1570. her yaña rayihânile nesrînidî
 1571. anda kumrı bülbülle dem-sâzidi
 1572. şeh dahî anda sûz ile sâz eyledi
 1573. her birine kanlu göziyle bakub
 1574. gördi bitmiş çeşme üzre bir çınâr
 1575. nerkisi gördi aındı dildârûñ gözin
 1576. saçımı yâd itdi reyhâmı görüb
 1577. bülbül itmişidi kim olub nağme-sâz
 1578. didi sen görebilürsin yârûñı
 1579. bini şor kim görmezem yârımı
 1580. yile virüb 'ömrimi sevdâyile
- anuñçün cevri baña çok kıılır
 her ne kim mañbûb ider mañbûb olur
 çün dıraht-tîn ki cümle be-tin küned
 göñül içinde sâkin ol dû hefte mâh
 içi vü taşî tolu gülşâhidi
 egmişidi yârdın yaña kafâ
 dönderürdi yârdın yaña yüzün
 yol gözi yâşıyla seyl olmuşidi
 olmuşidi yâşile bir sürh-reng
 gitdügi yir kıl gibi bârîkidi
 irdi yüz biñ derdile bir menzile
 şanayduñ cennetü'l-mevâyidi
 bülbül ünine benefşe olmuşidi sem'
 çeşmeler her yañda enhâridi
 tobrağı 'anber ile müşkînidî
 perde-i gül tolu her dem-sâzidi
 nâlesin kuşlara dem-sâz eyledi
 zârı iderdi yüregün yaqub
 didi uş binüm gözüm kadd-i yâr
 gül görüb zîkr eyledi yârûñ yüzün
 yâñağımı aındı gülistâmı görüb
 didi gül karşıısına dürlü râz
 'arż idersin aña derd ü zârûñı
 dimezem kim nedendür zârımı
 iñlerem ney gibi âh u vâyile

FİRÂK-NÂME NÜVİŞTEN İSKENDER BE-GÜLŞÂH

(İskender'in Gülşâh'a özlemine dile getiren mektubu)

1581. pes kalem alıben ol gülşende şâh
 1582. didi kim ey yañağı gül kandesin
 1583. 'ışkûñ odı cânuma kâr eyledi
- gülşehe bir biti yazdı tolu âh
 gözi nerkis şacı sünbül kandesin
 fûrkatûñ göñlümi bimâr eyledi

1584. tolu içüm lâle bigi dâğ u derd giderem nerkis gibi uş zâr u zerd
1585. elvidâ' iy yâr-i dilber elvidâ' elvidâ' iy zülf-i 'anber elvidâ'
1586. 'ömr bigi sini bir dem görmişem gördüğüm dem hecr odına girmişem
1587. bilmedüm ol göziken hüsn ü cemâl hâb mıydı gözüme yâhûd hayâl
1588. gerçi irmezem cemâlüne senün râzî olmuşem hayâlüne senün
1589. nideyim kim gözlerüme bir nefes uyhu girmez ki ola hâşıl bu heves
1590. zülfünü añub perîşân olmuşam böyle ol reyhâna hayrân olmuşam
1591. saña şevkimi nicesi söyleyem bî-nihâyetdür nice şerh eyleyem
1592. yağmuruñ katrelerinden çok durur riyguñ eczâsından ol artuğ durur
1593. vardur evrâkına eşçârüñ şümâr lîki binüm şevküme yokdur iy yâr
1594. ben bu yolda şerha şerha idüb ciger seyr iderem ney bigi pâ vü ser
1595. oda yandum zahm yidüm bî-sebeb şöyle kim 'ûd inilersem ne 'aceb
1596. def figân eyler nicekim urulur ceng nâle ider nicekim burulur
- 15a.**
1597. nice dürlü ki iderem gönülüne pend taşâ olur aña olmaz sûd-mend
1598. dilerem ki idem saña şevkümi beyân hâmeden kân nâmeye olur revân
1599. yazariken nâme-i şâh-ı cihân bir ğazel yâdına geldi nâgehân
1600. düni vü 'ukbîde saña kılmışam kapuñı cânuma kıble kılmışam
1601. tâc ü taht ü mülk ü bahtı terk idüb cân ile 'ışkuñı satun almışam
1602. 'işvesine ğamzeñüñ meftûn olub zülfüne zâr ü perîşân olmuşam
1603. baña dirler sakla nâm u nengi ben şişe-i nâmûsı taşâ çalmışam
1604. mâh u pervîn karşıısına giceler yüzüne ağzuña taña kalmışam
1605. cân şafâ bulmağa şıdk u mihrile şubh bigi işigüne gelmişem
1606. uş kapuñda cân u dil yitürüben yirine ğussa ile miñnet bulmuşam
1607. yüzüñüñ şem'ine karşı cânımı şöyle kim pervâne oda şalmışam
1608. nevbahârına cemâlünüñ ki cân bülbülidir irmesün bâd-ı hazân
1609. hüsnünüñ gülzârı hırgiz şolmasun kâmetüñ serv-i tağayyür bulmasun
1610. tâze olsun nerkis ile ter gülüñ dâyima ser-sebz olsun sünbülün
1611. ğoncesi olsun ağzıñuñ kim la'ldür tâze vü ter şöyle kim dürcindedür
1612. nâme üstine urub müşkîn hitâm viribidi ğülşâha şâh-ı nıknâm
1613. nâmeyi ilten görince cevâb hayme berkitdiler ü miñ ü tanâb

1614. tutdı şâh bir kaç gün orada maḳâm
1615. âh u zâr ile geçerdı gündüzi
1616. ol kadar zâr ağladı vü çekdi ğam
1617. çün harâret tıldı kayğudan mizâç
1618. faşd itmege çü fessâd itdi kaçd
1619. dirler itdüğinde faşda şâh kaçd
1620. kâniyle kim dökilürdi şehün
1621. faşdile kifâli ki anuñ dökdi kân
1622. hem shehe irişdüğünde nişter
1623. ikilik yogıdi birlikidi hemân
1624. 'ışk olıcağ işbu resmîle gerek
1625. 'ışk bu olanuñ insâniyyeti
1626. böyle âşık olmaduñsa söyleme
1627. 'âşık oluriseñ işbu resme ol
1628. nâmei çünkim iletıdi peyk-i şâh
1629. nâmeden çün oldu gülşeh e haber
1630. 'ışk bâğından irişdi bir nesîm
1631. 'ışk odından cânı ol dem itdi cüş
1632. şöyle gitdi kuvveti cân revân
1633. yatdı üç gün ol arada bî-haber
1634. didiler aña ki şeh sevmiş seni
1635. sini unıdur degül bir laḫza şâh
1636. kayğudan hayf ola solmağ bu cemâl
1637. işbu hüsn iskenderüñdür ço aña
1638. bu ümiz oldu aña bir pây-merd
1639. nâmesini çünki şâhuñ gördi ol
1640. ol kadar kân ağlayuben dökdi yaş
1641. pes eline alıben oldem kalem
1642. didi kim ey şâh-ı nevbah t u civân
1643. şöyle olubdur firâkuñda odum
1644. şem' bigi 'ışkuña yanan benem
1645. binimçün şıyd kim bunda gelüb
- irte gice zâr ağlayub müdâm
şubha dek gözleri dikice yıldızı
kim vucûdına eser itdi seḳam
kaçd oldu def'i sevdâya ihtiyâç
şâh kıfâlinden ol dem itdi faşd
gülşeh e daḫi gereklü oldu faşd
âdı yazılurdi yirde gülşehün
yirde iskender yazıldı ol kân revân
gülşeh e daḫi irişdi andan eşber
bunda olan anda daḫi oldu 'ayân
ki ola birlik ḫâşıl oldur ḫöd dilek
âdemisen aña ḫayvâniyyeti
'aybdur yok yire da'vî eyleme
kim gidesin aradan kâle ol
ḫâdime virmeğlige anı buldı râh
nâmeyi açdı ki ideydi nazâr
reşk-i bâd-ı bâğ cennet-i na'îm
gitdi ol sâ'atda andan 'ağl u hüş
kim teninde bir nefes ḳalmadı hemân
soñira buldı rûhdan hem bir eşer
şöyle kim sen daḫi sevmişsin anı
ne gerekdür bunca zâr ile âh
ki irmesün hergiz aña 'ayn ü zevâl
bunu bozmağ lâyıḳ olmaya saña
ki anı öldürmedi ol âh ile derd
başına ḳoyub yüzine sürdi ol
ki oldu her ḳurıyışa yirde yaş
çekdi levha derdile müşkîn raḳam
ki itmişem bu cânı 'ışkuña revân
kim çıkubdur perdeden taşra odum
dil bigi ağızlarda söylenen benem
bini ḳoyub gidesin göñlüm alub

1646. ne şorarsın hâlümü senden ırak
 1647. şorma baña nitdi yaruñ furkatı
 1648. kalbden olmağa hâliş zer gibi
 1649. cân dilerem viribiyem tuhfe saña
 1650. nola bir cân virseler iki cihân
 1651. yolunuñ tobrağ cânâ kîmiyâ
 1652. dilümü dirseñ senüñ zikründeür
 1653. diledüñ bu hastayı şad idesin
 1654. ben saña lâyıq degülem irmege
 1655. varsa luţfuñdur bu işe çâre pes
 1656. nice kim añam cemâlünü senüñ
 1657. gözlerümüñ mevci deryâyâ irer
 1658. çünkü işbu hâle irişdi maķâl

15b.

1659. ki iy nigârı gül 'izâr u serv-i kadd
 1660. 'işkuñ derdin dilerem şerh idem
 1661. şevkümi yüzüñ cemâlin görmege
 1662. irte gice elhamdü lillâh vaşfuñı
 1663. furkatünüñ hor katında giceler
 1664. hicrünüñ kahrile alur cânımı
 1665. baht bigi kapuña yüz süriyi
 1666. çerh döndikçe ki döner rûzigâr
 1667. yidi iklim saña râm eylesün
 1668. zühreyi perde-serây itsün keniz
 1669. şems olsun saña tâc ü müşteri
 1670. maţbahuñ yazıcısı olsun ol dibîr
 1671. olsun eyvânuñda keyvân pâsubân
 1672. viribidi gülşâh şâha nâmeyi
 1673. nâmeyi çünkim okıdı kıldı âh
 1674. söz üküş geldi girü sâlâr-ı rûm
 1675. yiryüzi olmuş ser-â-ser murğ-zâr

- nola ten çün düşe cân andan ırak
 gözlerüme bak göresin 'ibreti
 oda yanar yüregüm micmer gibi
 girü didüm bu ne lâyıkdur aña
 ayağüñ tozına ola râyigân
 işküñüñ tozı göze tûtiyâ
 göñlümi şorarsañ senüñ fikründeür
 yoħsa kime kim bini yâd idesin
 yâ senüñ zîbâ cemâlünü görmege
 bizde yok durur bu murâda dest-res
 yâ görem düşde hayâlünü senüñ
 âhumuñ dîdı süreyyâyâ irer
 ber-bedîha bir ğazel didi ol ğazâl

- v'iy büt-i ğonce dehân ü lâle-had
 nideyüm döñemez itdügümce 'ad
 nice ideyim vaşf çün yok aña had
 okırem çün kul hüvellah ü ahad
 hızrdur cânuma allâhus-şamed
 vaşluñuñ mihrinden irmezse meded
 gelmişem ümiz ile itmege bini red
 bahtuñı yâ nide itsün kirdikâr
 memleket 'adlüñle ârâm eylesün
 haķ serâ-perdeñde iy şâh-ı 'azîz
 cânile olsun kulluğuña müşteri
 kim kemânı çerhde oldu adı tîr
 mâh-ı nev olsun kapuñda asitân
 kıldı anuñla germ-ter hengâmeyi
 kişverinden yaña döndi rast-râh
 gördi cennet olmuş ol merz ile bûm
 her taluñ üstinde öter yüz murğ zâr

1676. sebze-zâr içinde şâh-ı nesteren
 1677. hüllesi yâkût-reng olmuş gülüñ
 1678. atlası dinârını geymiş çemen
 1679. birkes alduçça ele zerrîn-kadeh
 1680. tahta otırdı şeh urındı tâc
 1681. pâdişehler her yañadın geldiler
 1682. çünkü geldi 'ışret âğâz eyledi
 1683. câm-ı zer şundi büt-i yâkût-leb
 1684. eyle nağme-sâz oldu ergânûn
 1685. eyle nâle itdi derd ile rebâb
 1686. eyle düzdi perdede sâzını ney
 1687. câm-ı la'le idüp nazar şâh-ı cihân
 1688. içeriken la'l-gûn câm-ı şerâb
 1689. çünkü oldu 'ışk gâlib câmına
 1690. kodı nâmûs u hayâyı bir yaña
 1691. 'ışk kırmaz gışide 'aql u vekâr
 1692. didi al zerr ü cevâhir bî-şümâr
 1693. gülşehi cehd eyle vü irgör baña
 1694. bilmezem baña ne efsûn eyledi
 1695. zülfine anuñ perîşân olmuşam
 1696. cânuma kıble kaşı mihrâbdur
 1697. tutağıdur kevser ü 'ab-ı hayât
 1698. la'line cân ile teşne olmuşam
 1699. bilmezem âşık ne kıtâ cânlu olur
 1700. başını kesdükçe olur zinde-ter
 1701. ney bigi bâd-ı hevâdur hâşılı
 1702. çün arestû tutdı şeh sözine gûş
 1703. 'ışk varlığını târâc eylemiş
 1704. oldu bî-had gevher ü dürr-i semîn
 1705. ol aradan kıldı 'azm-i sîstân
 1706. sîstân şehrine çün irişdi ol
 1707. devlet 'âyânın dirüb anda 'ayân

yıl direr şol resme kim gögde peren
 zülfi 'anber-tâb olmuş sünbülüñ
 yüzini yumuş gülâbile semen
 gül yüzinde rûşen olurdu ferağ
 her yañadın geldi aña pâç ü harâç
 yir öpüben bende-fermân oldılar
 çenk ü ney her yañdın sâz eyledi
 kim şalardı âfitâba 'ışk u tab
 kim anuñ sâziyle 'aqla irdi cünûn
 kim çigerler oldu sûzından kebâb
 ki itdi zühre çenkinüñ târını tay
 gülşehüñ yâkûtın añdı nâgehân
 gözlerinden indi lülü-i hoş-âb
 tiz ârestüyü okıtdı yanına
 ne hayâ aña ki ma'sûkın aña
 'âşık ola ne nâmûs u ne 'âr
 ver zeresbüñ kızına ol hûs-târ
 derdüme em it gereksem ben saña
 kim gözi 'aqlumı mehcûr eyledi
 yüzine şeyzâ vü hayrân olmuşam
 gönülüm bend-i saçınuñ tâbidur
 yüzi nevrüz u saçı kıdr ü berât
 hayretinden günde biñ nâz olmuşam
 şem' bigi dirilür nice ki ölür
 yaşını dökdükçe olur hoş hande-ter
 başı yoğ söyler ü durmaz dili
 bildi kim gidübdür andan 'aql u hûş
 gamze okına cânın umâc eylemiş
 tâzi itlerle zer ü dibâ-yı çin
 irtte gice durmadı oldu revân
 hem zeresbile daği görışdi ol
 her ne peygâmı var itdi beyân

1708. çünkü irişdi zeresbe bu haber
 1709. ki andan öñdin rüstem-i ceng-süvâr
 1710. mekr idüb ok zaħmıla bî-ters ü bâk
 1711. ol oruqđandı zeresb-i şîr-ceng
 1712. hem bunuñ atasıydı isfendiyâr
 1713. âtası kâniyçün idüb intikâm
 1714. kıldı çünkim sîstânı itdi hâk
 1715. çün skender ol oruqđandı yaķın
 1716. vuŝlat itmek düşmenile olur haţar
 1717. her gişi kim zehri yir derhâl ölür
 1718. gülŝehüñ işine virmedi rızâ
 1719. döndi girü ol hâkîm-i nâm-ver
 1720. çün hâkîmüñ sözine şeh dutdı gûş
- 16a.**
1721. pâzişâhlık ola vü 'ıŝķ u ŝebâb
 1722. nice ola ma'ŝuķıyçün ceng olmaya
 1723. cem' idiben sipâh-ı bî-gerân
 1724. her yañadın hayl ü leşker yürüdi
 1725. sûrnâ-sâz itdi vü kôs u naķîr
 1726. meymene düzildi vü hem meysere
 1727. altı yüz biñ gişiyidi nâm-cûy
 1728. çün zeresb işitdi kim ner-ejdehâ
 1729. cem' olub sîstâna uş gelür
 1730. çün çeri dirdi zeresb-i şîr-gîr
 1731. leşker-i bahreyn ü hem kîş ü 'aden
 1732. ŝâhuñ olmasun diyüben sîstân
 1733. andayıdı hem bedehŝân leşkeri
 1734. leşkeri yâsadı şâh-ı sîstân
 1735. kim anı târih ide rûzigâr
 1736. çün irişdi râyeti iskenderi
 1737. maŝrıķa gün rast itdükte 'mân
- oldı göñli ğuşşadan zîr ü zeber
 ceng itdükte anuñla isfendiyâr
 itmişidi isfendiyârı ol helâk
 ki idemezdi ejdehâ anuñla ceng
 olıcaķ îrâna behmen şehriyâr
 sîstânı yıķdı vü yaķdı temâm
 rüstemüñ oĝlı ferâmuzı helâk
 girü tâze oldı 'ahdı eski kîn
 zehrdür düşmen gerek andan hezâr
 ol ki zehri koķılar şayru olur
 olmadı ol hâcet ķatunda anuñ revâ
 geldi vü iskendere virdi haber
 itdi ol demde ğuşşadan kânı cûş
- 'ışret-i pîrûzi vü câm-ı şerâb
 ceng ü fitne olub halâyık olmaya
 sîstâna yürüdi şâhib-i kırân
 yiryüzün dürlü 'alemler yürüdi
 töldi ucdan uca kişver dâr-gîr
 hem cenâh u ķalb u dahi yigsero
 şîr-i merd ü pehlevân kâm-cûy
 kim deminden olmaz kimse rehâ
 kim durur aña muķâbil kim ölür
 kim ider iskenderile dâr u gîr
 olmuş idi anuñ ķatında encümen
 virdi çok leşker aña hindûstân
 sindden daħi varidi çok çeri
 ki ide iskenderle bir ceng-i girân
 ķala andan ol cihânda yâdigâr
 münhezim oldı zeresbüñ leşkeri
 çarħda ķalmaz kevâkibden nişân

1738. çün hevâda bâl ü per açâ 'uğâb
1739. kebk işitse bâzardan âvâz-ı zenk
1740. münhezim olub kaçuncu ol çeri
1741. germ sürüb sîstâna vardılar
1742. sîstân şehrin itdiler hîşâr
1743. pehlevânlar kûs-ı harbi urdılar
1744. tîr-endâz iki yüz biñ nâm-ver
1745. kâsd itdiler hîşârı almağa
1746. dilediler tîr-i bârân ideler
1747. şehri oğ ataşla tolduralar
1748. nâgehân korğa diyü gülşâhı şâh
1749. didi gülşâhı nice korkıdayım
1750. nâgehân bir zağm irişürse aña
1751. zağm kim gülşâh-ı dil-hâha irer
1752. ikilik çün aramuzdan sürilür
1753. 'ışkile ma'sûk u 'âşık bir dürür
1754. 'âşık u ma'sûk çünkim bir ola
1755. 'ışk izâfi vaşf durur bî-gümân
1756. nirede kim ikilik zâyil olur
1757. çünki ma'sûkında 'âşık mahv ola
1758. anda ma'sûk ola 'âşık tutma şek
1759. oradan ma'sûka iren hayr u şer
1760. ger fi-yubsıru ve bi yesmi' saña
1761. işbu hâli ki iderem saña beyân
1762. vardı leyliyi bıcâğıla urdı ol
1763. ol bıcâğile ki anı urdı dürüst
1764. gendüyi leylide buldı ol yakîn
1765. haste düşmişdi meger bir gün âyâz
1766. didi bir kulna kim var anı gör
1767. yügürü var tiz irmege dürüş
1768. gitdi ol kul şeh katından yügürü
1769. gördi sultândur oturmuş âyâz
- tağılar u sahrâ toluyise ğurâb
şad hezârise kaçâr itmez direnk
düşdi ardına skender leşkeri
bârigâhı urdılar ol dem ki irdiler
her yañadın kôpdı ceng ü ğîr-dâr
ra'd düzüb mancınık kurdılar
bî-hatâ oğları şöyle kim kader
zôr-ı bâzûyile virân kılmağa
şöyle ki oğı şehre bârân ideler
cümle halkın zağmıla öldüreler
komadı kim ceng ideler sipâh
anı ki andan korğar ol nice ideyim
andan öñdin irüşür bî-şek baña
baña dañi oldem irer andan eşer
baña irer zağmı kim aña urılır
'ışkı bilene bu sır zâhir dürür
'âşık andan dañi ne varlık kala
iki nesne arasında olur 'ayân
orada vaşf-ı izâfi mi kalur
zâyil olub ikilik birlik kala
hûd haqîki 'ışk bu resme gerek
'âşık dañi irer bî-şek eşer
rûşen oldıysa inanğıl sen baña
diledi mecnûn ki ide halka 'ayân
lîki zağmın gendüye irgürdi ol
gendüsi yâre yiyüben düşdi süst
lâ-büd aña irdi bıcağ zağmı hemîn
düşdi mahmûda anı görmek niyâz
işbu lağza gel haber vir nicedür
göz saña tutub dururam tiz iriş
çün âyâzuñ kâtına girdi içerü
aralarında anlaruñ nâz u niyâz

1770. vehmile sehm irdi kuluñ cânına
 1771. didiben yügürü geldüm haq güvâh
 1772. didi sultân ben hemîşe bundayam
 1773. bir dürür maḥmûd âyâziyla hâş
 1774. ikimüz birüz siz iki şanmañuz
 1775. bâde câmile çü bir yire gelür
 1776. bir olub aradan ikilik gider
 1777. ki işüdüñse bu sözüñ sâzını
 1778. bum diyüb orada turanlara
 1779. şabr idelüm bir iki gün turalum
 1780. ola kim bir fetḥ ola ceng olmadın
 1781. cengsüz hâşıl olicağaz murâd
 1782. şeh söziyle orada oturdılar
- 16b.**
1783. şehri cevre alibanuñ ol sipâh
 1784. gülşehe karşı buyurdi şehriyâr
 1785. ucdan uca la'lile dürr-i 'aden
 1786. içi naqş u taşî reng-â-rengidi
 1787. irte gice anda oluridi şâh
 1788. dirdi kim şâhisem halka temâm
 1789. nice bir 'ışkunda görem renc ü derd
 1790. şem' bigi yandı varum kuru yâş
 1791. cânuma urduñ bunca dürlü zaḥm sen
 1792. şem' bigi bini giryân eyledüñ
 1793. mihnetümi şanma ki azdur çok durur
 1794. şayrunuñ derdi nedür bilse tabîb
 1795. derdümi nedür tabîbüm bilmedi
 1796. pes eline aliben oldem kalem
 1797. iy nigâr-ı serv-i kadd u lâle-rüy
 1798. cân gözünüñ fitnesiyle mübtelâ
 1799. yañağuş gark-ı hayâ itmiş güli
- şandı kim boyanasıdur kânına
 ne sebebdür benden öñdin irdi şâh
 gördüğüñçün şanma bini ki andayam
 ikilikden bunlar olmışdur halâş
 bize aḥvâl iki dir inanmañuz
 bâde câmuñ câm anuñ rengin alur
 vaḥdet ehliseñ ikiligi gider
 keşf itdüñ 'ışk u vaḥdet râzını
 girü dönüb böyle didi anlara
 baḥt encâmı nice olur görelüm
 iş bite arada kimse ölmedin
 niçün ideler anı ki oldur fesâd
 ceng sâzını aradan götürdiler
- ḥaymeler kurdılar hem bârigâh
 bir serâ-perde urdılar zerrîn-nigâr
 bağılu vü hem nâfe-i müşk-i ḥoten
 ḥayret-i şad nüshâ-i erjengidi
 nâle iderdi gülşehe karşı vâh
 cân virürem saña olmağa gulâm
 nice idem girye-i germ âh u serd
 od içinde aḥar gözümde kanlu yâş
 itmedüñ derdüme bir gün raḥm sen
 zülfünüñ bendinde ḥayrân eyledüñ
 hiç kimse baña hem-dem yok durur
 pes aña göre devâ kılsa tabîb
 lâ-cirem anuñ devâsın kılmadı
 yazdı gülşâha şeh-i şâhib-i 'alem
 vey büt-i ḡonce-dehân u müşk-i mûy
 saçlarıñ göñüle pâ-bend-i belâ
 der hem urmuş müşk-i zülfüñ sünbüli

1800. benden olsun tapuña her şubh u şâm
1801. itmişem ben aduñı vird-i lisân
1802. zülfüñüñ bendinde hayrân kalmışam
1803. fūrkatüñ odında derdüm çok durur
1804. gönlümi zülfüñ hamında ey habîb
1805. yüzüñi bir görebilem şanmışam
1806. senden olan derde bir em eyleseñ
1807. çünkü sendendür yüregüm yâresi
1808. zülfüñüñ bendinde olmuşam esîr
1809. niçe bir dâma giriftâr olayım
1810. vaqti durur derdümi kim bilesin
1811. sen yokaruben aşğadın yaña
1812. işbu sözi söyleriken kıldı âh
1813. iy yüzi tâze gülistân kandasın
1814. dişleri lülü-yi lâle kanısın
1815. iy kamu zaħmuma merhem kanısın
1816. fūrkatüñ hasretinden teşne-dil
1817. senden ayru düşdi cânım mihnete
1818. zülfüne kayd oldum bir gün baña
1819. bunca müddetdür gülistândan irâk
1820. anuñ adıyçün ki feyz itdikde cüd
1821. halk anuñ kâmunuñ ol hâlîkı
1822. ‘aql u nefis ü mâh u mihrüñ haqqıçün
1823. ol muşavvir haqqıçün kim bî-kalem
1824. kim gören ol naqşı ser-gerdân olur
1825. iki kevn ü dört erkân haqqıçün
1826. muştafa haqqı vü anuñ şer’içün
1827. gözlerüñ mişbâhunuñ haqqıyçün
1828. zülfler ‘aklile cünûn şalduğıçün
1829. kaşlaruñ ol ‘anberin mihrâbiçün
1830. ğurbete düşenlerüñ kâni yâşıçün
1831. yârdan ayru düşenler cânıçün
- cân u dilden çok taħıyyât u selâm
kılmışem hem yâduñı ta’vîd-i cân
‘uqdeye düşüb perîşân olmuşam
senden artuq hiç ümizüm yok durur
gör ki ne müşkil olur şâm-ı ğarîb
bir tecellisinde oda yanmışam
senden iren zaħme merhem eyleseñ
girü senden olur anuñ çâresi
kimse yokdur ki ola baña dest-ġir
dird ü mihnetinde niçe zâr olayım
çün devâsı sende durur kılasın
nideyim kim nâlem irişmez saña
bir gazel ber-kavl inşâ itdi şâh
göz-i nerkis zülf-i reyhân kandasın
tutağı l’al-i bedâhşân kandasın
vey kamu derdüme dermân kandasın
yanaram iy hâb-ı hayvân kandasın
kandasın iy râhat-ı cân kandesın
dimedüñ kim iy perîşân kandasın
âhir iy mürġ-i seher-hân kandasın
cümle ‘âlem andan almışdur vucûd
rızk anuñ kamunun ol rezzâkı
bu nücûmile sipihrüñ haqqıçün
zulmet içre naqşlara ider raqam
‘aql aña vâlih ü hayrân olur
üç mevâliidiyle insân haqqıçün
dîn yolunda anuñ aşl u fer’içün
dillerüñ miftâhunuñ haqqıyçün
ġamzeler cânâ fusûn kılduğıçün
leblerüñ ol gevher-i seyrâniçün
‘âşık olanuñ yüregi bâşıçün
gözlerinden dökilen tûfâniçün

1832. kim murâdum sensin ümmidüm
 1833. bu kâmusın çünkü tahrîr itdiler
 1834. gülşeh ol dem bir kulum viribidi
 1835. ol yazılı okı çünkim buldılar
 1836. gülşeh ol okı görüben kıldı âh
 1837. bir dahi yâ râb görem mi yüzüñi
 1838. ağladı şöyle ki ebr-i nev-bahâr
 1839. giryesinden taldı yiryüzi figân
 1840. derd-i dilden şol kadar kân ağladı
 1841. on iki gün şöyle bî-hûş oldı ol
 1842. on iki günden tenine geldi hûş
 1843. su iken kân oldı gözinden âl yâş
 1844. faşl faşl ol nâmeyi min-küllî bâb
- 17a.**
1845. evvel-i nâme benâm-ı kirdigâr
 1846. 'ışk anuñ 'âşık u ma'sûk ol
 1847. başlara sevdâyı oldurur şalan
 1848. hûsnile oldur yüzleri tahsîn iden
 1849. didi bundan soñra kim iy pâdişâh
 1850. râm olsun hükümün altında felek
 1851. düşmenüñi hak ciger-hûn eylesün
 1852. müddetiyle kamu nesne eksilür
 1853. eyle kodum 'ışkı yoluna kadem
 1854. 'ışk hurmenine benem ya'kûb ben
 1855. ger zekerriyâ-vâr bıcağıyla ölem
 1856. varlığını iderem sende fenâ
 1857. katre ider cehd kim bahre vara
 1858. her kudûretten ola orada pâk
 1859. ben dahi olam diyü benlikden arı
 1860. tende cânsın iki gözümde nûr
 1861. işideliden beli 'ahd-ı elest
- senden ayru dahi yokdur niyyetüm
 okıla gülşâha karşı itdiler
 var ol okı tiz baña getür didi
 ne kim anda yazılıydı bildiler
 didi ayağun tozına irem mi iy şâh
 yâ hûd işidem mi şîrin sözüñi
 gözleri yâşın itdi biri lâle-zâr
 tutdı âhından gögün şakf-ıduhân
 kim kamu halkun yüregın tağladı
 kim görenler şanuridi öldi ol
 girü itdi yüregünün kâm cûş
 münfecir oldı yüreginde ki bâş
 okıyiben yazdı ol demde cevâb
- ki oldurur halka kamu perverdigâr
 bu sözi aña bulasın bellü yol
 bunu ferhâd u anı mecnûn kılan
 bunu leyli vü anı şîrin iden
 saña taht olsun sipihr ü tâc ü mâh
 gögde hak hâfiz saña yirde melek
 devletüñi rûz-efzûn eylesün
 binüm odum artar u tâze olur
 kim baña birdür vucûd ile 'adem
 hecr derdine benem eyyûb ben
 hâşa kim yoluñda ayruķısı olam
 kim senün ola hemîn muṭlaķ beķâ
 tâ ki varlığın girü bahre vire
 olmaya dahi aña pâ-bend-hâķ
 maḥv olub sende yoğ eyledüm varı
 bahtsın başumda gönlümde sürür
 olmuşam 'ışkunda gey ḥayrân mest

1862. baña kim zülfüñ beni itdi esîr
1863. irte gice yollaruñ gözlerem
1864. cânımı idem yoluña hâk-ı râh
1865. sini kim hoşdur yirüm yüce eylemek
1866. nola çapuñdan toğub devletüñi
1867. tobrağuş çün zerresine gün irer
1868. anı ki ol câniledür saña kenîz
1869. çünkü hıdmetkârdur şâhâ 'alem
1870. olmuşam ben 'ışkınuñ dîvânesi
1871. şabr iderem derde ne çâre kılam
1872. 'ışka dermân şorana nedür cevâb
1873. söz arasında aña gülşeh söyledi
1874. 'âşık oldum hâlüm añlamaz habîb
1875. görse ol zülf ki ben 'akdindeyim
1876. sinüñçün bini bigâne itdi
1877. bu 'aceb kim baña ceza derd-ü ta'ab
1878. gâh cevr ider baña 'ayn-raķîb
1879. nitekim gül karşıusına 'andelîb
1880. kim görem hayrile vallaha'l- mucîb
1881. hak ma'bûdıla zül-celâl
1882. 'akl anuñ künhinde ser-gerdân durur
1883. işbu gün-â-gün işi oldur düzen
1884. göge yıldızları itmişdur bezek
1885. lalenüñ yüzini ol rengîn ider
1886. bülbülü gül 'ışkına oldur söyleden
1887. şubh yili hakķçün ol müdâm
1888. gül çirâğıyla şükûfe şem'içün
1889. lâle yüzi şuyıçün ki ider 'ayân
1890. gamzesi okıyçün ki aña irmez kemân
1891. ol 'izârile cebine çehrçün
1892. cân devâsı olub dendâñçün
1893. gün hakķ ki oldur yüzinde bir hayâl
- kimsenem yok girü sensin dest-gîr
kim gelesin göre sini gözlerüm
ki anuñ ayağına yüz sürem iy şâh
her ne kim sinüñ durur yüce gerek
şöyle kim şebnem yüceldürse beni
götürüb yirden anı 'ulvî ider
bahtı yücelib nola olsa 'azîz
ser-firâz olub göge çıksa ne gam
hem cemâlüñ şem'inüñ pervânesi
çünkü başuma bunu yazdı kalem
şabrdur vallahu 'alem bi's-sevâb
işbu nazmı sözile inşâ eyledi
derdmendem derdümi bilmez tabîb
ola mecnûn her hamında biñ lebîb
hış kaldum uş kavmüm arasında garîb
gâh hâceb cevr ider cânuma
karşuña efgân iderem rûz u şeb
hâcetüm yüzüñ saçuñdur şubh u şâm
olmadı hüsnüñ nasâyibinden naşîb
kim anuñ mülkine yok durur zevâl
nefsin idrâkinde hem hayrân durur
işbu reng-â-reng nakşı oldur yazan
yir bezekiyçün düzer dürlü haced
sünbülüñ zülfini ol müşğîn ider
kumrıya oldur terennüm eyleden
câna virür yâr zülfinden peyâm
nerkisüñ gözi benefşe sa'çün
yâñağından dilberüñ rûşen nişân
kâşıyçün ki oldı 'anberden kemân
ya'ni mâh u müşteri vü mihrçün
ya'ni la'l-ü lülü-yi 'ummâñçün
dün hakķ ki oldur saçından bir mişâl

1894. binüm içümdeki ya'kûb âhuçün yâr aña gide ki yûsuf çâhuçün
1895. muştafâ üstinde turan ebrçün miñnete eyyûb iden şabrçün
1896. ol resülüh pâk rûhı haqqıçün nuşret ü feth ü fütühı haqqıçün
1897. ki ol durur cehdüm ki kapuña irem ka'be bigi ol işige yüz sürem
1898. yâzuben atdurdı anı iskendere ki okıya ma'nisine nedür ire
1899. çünkü bu ahvâli bildüh sert-e ser işid imdi gülşehi kim nice ider
1900. nâmeyi yazub yüregi itdi cüş şol kadar ağladı ki andan gitdi hüş
1901. gördiler hâdimle dâye gülşehi kim virür cân ger göremezse şehi
1902. virmesün diyü gam ü hasretle cân per-neyândan düzdiler bir nerdübân
1903. nerdübâ burçuk boyıncaydı temâm çünkü gitdi nûr irişdi zulâm
1904. nerdübânı burca muhkem itdiler üçü dahi andan inüb gitdiler
1905. geldi hâdem şâha irürdi haber ol haberden şâd oldı tâc-ver
1906. didi bugün oldum uş ben bahtiyâr kim getürdi devletile bahtiyâr
1907. gülşeh için düzdi bir halvet-serây kim humâyunidi vü zill ü humây
- 17b.**
1908. dürrile yâkût u la'l bî-gerân virdi gülşâha şeh-i şahib-kırân
1909. atlas u ögsün ü envâ'ı harîr 'anber ü müşk ü zübâdile 'abîr
1910. dahi dürlü nesnelere ki olur bezek şol kadar viridi olara kim gerek
1911. lîki gülşâhüñ katına varmadı bir niğâb açub cemâlin görmedi
1912. çünkü irişdi zeresbe bu haber cânına oldı be-gâyet kâr-ger
1913. 'âkıbet çâre ol oldı kim gele ol dahi iskendere çâker ola
1914. çünkü iskender katına geldi ol dürlü ihsân u nüvâziş buldı ol
1915. idiben ins muşarreb tâc-bahş kıldı aña mülk ü taht ü tâc-bahş
1916. virdiler ol arada âyînile gülşehi iskendere kâbînile
1917. iki 'âşık birbirini buldılar irüben maşşûda hoş-şâd oldılar
1918. 'ışık yolını çü toğrı vardılar lâ-cirem maşşûdlarına irdiler
1919. düzdi bir bezm ol gün iskender ki mihr kaldı hayrân aña söylekim sipihr
1920. bahş itdi halka çok tâc ü kemer kal'a vü iklim ü mülk ü genc ü zer
1921. hiç yohsul sîstânda kalmadı kim şehüh mâlyıla bây olmadı
1922. şâhı haq 'ışkıyla itdi ibtilâ ki ol belâyıyla ola ehl-i velâ
1923. hâk eczâzından arınmaz zeheb irmeyince nârdan aña leheb

1924. aḥmedi bu sözi ki saña söyledi	'ışk râzıdur ki rûşen eyledi
1925. cânıla her kim bu sözi diñleye	'ışk esrârın kemâhı añlaya
1926. yenc gencinde nizâmı iki söz	dime bu resme hem bir yâluñuz
1927. 'ışk râzı kamu bu defterdedir	bundan ayru her ne defter varsa dur
1928. leylî vü mecnûn ger olalar diri	heykel ideler peşâ bu defteri
1929. 'ışkda ferhâddan ilte sebak	işbu defterden okıyben varak
1930. 'ışk nâme gerçi kim pes çok durur	lîki bunuñ gibi hergiz yok durur
1931. ol ki cimşid ile hûrşidi aña	unıda anı bu söz irerse aña
1932. iki günde kim işümi yazmışam	işbu naqşıyla bunu ben yazmışam
1933. dercdür bu dürcde iy pür-hüner	altı yüzü dahi beş dâne güher

DÂSTÂN-I 'AZM-İ İSKENDER BE-FETH-İ MEMÂLİK-İ HİNDÛSTÂN

(İskender'in Hindistan'ı almak üzere harekete geçmesi)

1934. subḥ-dem kim bülbül ider zemzeme	bir kadeḥ sun ki ura ta'ane zemzeme
1935. çün bezedi la'l ile şâhu nesîm	'âkıl ol ki içe ne zer kıoya ne sîm
1936. çün gidersin koyacak âmâlüñi	yi yidür kimseye koma mâlüñi
1937. çünkü bâğı bizedi erdi behişt	bâde iç kim bâdesüz olmaz behişt
1938. 'ışk dadın çün yakîn bâde virür	'ömri ki ol bî-bâdedür bâda virür
1939. hıẓr gibi hulle geydi mürğ-zâr	nağmeyi dâvûd ider her murğ zâr
1940. çün çemende oldı bülbül nağme-sâz	sen dahi iy yüzi gül kıl bezme sâz
1941. ka'beyi dilde kudûretdür riyâ	câm-ı meyden iste isderseñ safâ
1942. vaqt-i gül nûş eyle câm-ı lâle-reng	ğonce gibi eyleme gönlüñi teng
1943. râhat-ı cân mı gerek iç câm-ı şâd	derd-i dildür eyleme encâm-ı yâd
1944. nerkisi kızarmışiken bâğ-ı verd	kıldı 'ömr encâmına bakduğı zerd
1945. lâlenüñ bu gün ki hurrem oldı bâğ	'akıbet fikri içine urdı dâğ
1946. bir nefesde bağılu durur bu hayât	pes nice isdesün gişi andan sebât
1947. ko sözi muṭrib al ele cenggi	râst eyle perdede âhenggi
1948. isfahânı rûmda eyle eyle sâz	kim muḥayyer ola sözüñden hicâz
1949. bir meşel nazm eyle bize tolu pend	kim olavuz gevherinden sûd-mend
1950. çün düketdi dehr dârâ devletin	tutdı şâh iskender anuñ nevbetin

ÂGÂZ-I DÂSTÂN

(Destana başlama)

1951. nevbetiyledur cihânda saltanat	kimseye dâyim virilmez memleket
1952. tahtdan düzetdiler dârâba dâr	boyun urmağdur felek işi ya dâr
1953. yirde ne var ger tefâhhüs kılasın	her kademde bunca dârâb bulasın
1954. çarh râzın hiç kimse bilmedi	kimsene bu derde dermân kılmadı
1955. uydılar iskendere irânîler	bende-fermân oldılar tûrânîler
1956. bir melik oldu ki hergiz rûz-i gâr	görmemişdi aña beñzer tâc-dâr
1957. şâd andan olur idi cezm ü 'azm	dâd andan alur idi bezm ü rezm
1958. devletiyle tâze oldu tâc ü taht	hüşmetiyle ziynet aldı mülk-i baht
1959. her ne kim kılırsa 'adl ü dâd-ı dîni	ger ulu ger gici andan şâdidi
1960. 'iffet-i 'ilm şecâ'at 'adl ü cûd	dâyim iş itmiş idi ol 'âli vucûd
1961. her ki diler mülki ola vü ola şâh	mâl gerek aña vü bî-had sipâh
1962. kim sipâhile olur hasm olsa kam'	mâl ile olur sipâh olursa cem'
1963. mâl ele gelse 'imâretle gelür	ger 'imâret olsa 'adlile olur
1964. 'adlsuz hergiz 'imâret olmaya	çün 'imâret yok imâret olmaya
1965. 'addür kim beglige bünyâd olur	her binâ bünyâdile âbâd olur
1966. zulm ider yavuz melikler adını	zulm yıkar memleket bünyâdını
1967. 'adlile mülk alınur tâc ü taht	zulmile dîn yıkulur mülk ü baht
18a.	
1968. çün uluyıdı skender minneti	dañi ulalmağ diledi devleti
1969. gişi her ne bulsa himmetden bulur	kimse himmet kadri nedür ne bilür
1970. diledi kim hind mülkini ala	sind dañi cümle hükminde ola
1971. hind iklimine çekdi bir sipâh	şöyle kim örtildi tozdan mihr ü mâh
1972. yiryüzin tutdı gün-â-gün dir-efş	hem 'alemler reng-â-reng ak ü benefş
1973. ra'd bigi kös çün kıldı hurûş	leşker itdi bahre ağzar gibi cûş
1974. hinde var idi bir sipâh adı keyd	kim kamu begler aña olmuş idi şayd
1975. mâl ü mülk işşı idi ol şehriyâr	leşkerine yoğidi hirgiz şümâr
1976. anuñ elindeydi nısf mülk-ü hind	für hükmindeydi nısf-ı hînd ü sind
1977. bir gice düşde görür ki ol nîk-rây	rûmdan rûşen olub toğar bir ây
1978. şark u ğarb anuñıla pür nûr olur	cümle yılduzlar aña secde kılar

1979. bir mu'abbir varidi mehrân adı
 1980. didi mihrân rûmdan bir şehriyâr
 1981. şark u ğarbe cümle sultân olısar
 1982. her ki girmeye anuñ fermânına
 1983. her kime ki ide 'inâyet kirdikâr
 1984. her yigirmi yılda olmuşdur 'ayân
 1985. çünkü her burc üzre seyrile müdâm
 1986. zâhir olur bir ulu şâhib-i kıran
 1987. dört kıran her burcda idilse müdâm
 1988. anda edyân u şerâ'ı nesh olur
 1989. çün hisâbile ol iki bî-kelâm
 1990. kim iki yüz kırk oldu ol dürüst
 1991. kopıser şâhib-i kıran bir ulu şâh
 1992. dilegince dönıser bu âsümân
 1993. devleti anuñ çü ser-sebz olıser
 1994. devlet isdeyen anı bulmak gerek
 1995. ol çirâğı kim hüzzâ rûşen kıla
 1996. olmasun bed-hevâh-ı devlet olasın
 1997. bir zamân bu hâl üzre çün sipihr
 1998. keyd şâha viribidi iskender selâm
 1999. şöyle yazmış nâmede ol şehriyâr
 2000. şâni'-i 'âlem kadîm-i lem-yezâl
 2001. gıceyi gündüz kılan ol durur yakîn
 2002. ol virür kime dilerse tâc ü taht
 2003. devletüñ tâcın virene dâd-ger
 2004. her gişi ki ide anı hak ihtiyâr
 2005. her ki bağlamaya ney gibi kemer
 2006. gişide şâha baht eger hem-râh ola
 2007. gündüzini kullıgıla 'arz eyleye
 2008. çün bize haqdan virildi tâc ü taht
 2009. çün bu nevbet bizdedür bu taht ü tâc
 2010. bize virilmek gerek iklim-i hind
- keyd şâh ol düşi mehrâne didi
 kopub olıser cihânda tâc-dâr
 cânlar aña bende-fermân olıser
 kaşd itmiş ola gendü cânına
 aña 'işyân iden olur hôr ü zâr
 kim zühâl ile müşterî iderler kıran
 bir kıran iderler ol iki temâm
 kim olur fermânı 'âlemde revân
 hem toköz yüz yıl olinmuşdur temâm
 hak dañi ayruk şer' u dîn peyzâ kılur
 bir kıran her burcda itdiler temâm
 eski devletler olurlar cümle süst
 olıser aña musahhar mihr ü mâh
 hem murâdınca olıser devr-i zamân
 eski devletler ki vardur şolıser
 cânile emrüne kul olmak gerek
 sönük isdeyen günü bî-nûr ola
 devlete kul ol ki devlet bulasın
 devr idüben geldi gitdi mâh-ı mihr
 tuhfe vü hem nâme vü toğrı peyâm
 ki evvel-i nâme benâm-ı kirdikâr
 kim anuñ şunında yok durur halel
 gündüzi gıce iden ol durur hemîn
 ol alur kimden alursa mülk ü baht
 hizmetiyçün bağla ney gibi kemer
 aña hizmet iden olur bahtiyâr
 hizmetine devletüñ olur kem âr
 şıdkıla ol baña devlet-hâh ola
 tâ'atümi cânına farz eyleye
 hizmet ide bize kimde varsa baht
 bize viribinmek gerek bâc ü harâc
 hem bizüm olmak gerekdür mülk-i sind

2011. baħr u ber bizüm durur hem şarķ u ğarb sām u rüstem idemez bizümle ğarb
2012. kılıcum bir ejdehâdur heft-ser kim kıılır şîr ü pelenkandan hezer
2013. okımuñ peykânıdur peyk-i każâ kim kader bigi irer kıılmaz ğağâ
2014. her ki diler ser-firâz ola müdâm ğullığuma serv bigi ide kıyâm
2015. her ki ney gibi olam dir sebz-ser ğıdmetüme bağlaya dâyim kemer
2016. pâzişehlik ister olurise keyd baña ğul olsun ola ol aña şayd
2017. yoħsa iltem ol diyâra bir sipâh ki ola tozdan ay ü ğün yüzi siyâh
2018. nâmeysi çün keyd okıdı temâm ğöñline ğorķu düşürdi ol peyâm
2019. bildi kim iskenderile itse ceng cân u bâş elden gider hem nâm u neng
2020. gendüden yigile ide her ki sitiz gendü başına belâ irüre tîz
2021. çünki bildi cengile iş olmaz temâm râyile tedbîr itdi ol nîk-nâm
2022. râyile ğaşıl olur cümle ümîz râydur bağlu ğapulara kilid
2023. varıdı dört nesne anuñ pes ‘acîb ki olmamışıdı kimseye biri naşib
2024. varıdı katında anuñ bir feylesûf kim felek râzına bulmışıdı vukûf
2025. hey’etini ğöñüllerüñ bilmışıdı hükmini yılduzlaruñ kılmışıdı
2026. bir rasad bendiydi kim mâh ile mihr nice yürürler bilürdi vü sipihr
2027. varıdı hem anuñ bir ulu tabîb tıbb aña ‘ilm ü ‘amel olmuş nasîb
2028. ğamu derde iderdi dermân cüzlecül kim anı def’ itmek uyķudur ğayl
2029. ol ki her mensûbeye çâre bilür bir piyâdeyle açañda mât olur
- 18b.**
2030. ğulıyıdı keydüñ ol ‘isî kadem kim virürdi tenlere cân ursa dem
2031. tıfliken anı şatun almışıdı ol genci terbiyet kılmışıdı
2032. bir daħi anda var idi bir ulu cân cem daħi andan hiç işitmemişdi nâm
2033. diñle câmuñ vaşfını kim bilesin ğayrete varub ta’accüb kılasın
2034. yaz u kış andan içerlerdi müdâm âb u bâde herğiz olmazdı temâm
2035. yüz yıl andan içerler âb u şerâb ne şerâb eksilüridi vü ne âb
2036. bâdesi ne bâde kim yâķütıdı şuyı şöyle ğoş ki cânâ ğutıdı
2037. bir kıızı daħi varıdı anuñ ki mihr meh bigi ğüsnine bağlamışıdı mihr
2038. şehrbânüyıdı ol ğâtün be-nâm şâhlar olmuşlarıdı aña ğulâm
2039. her ki bir kez ğoreyidi ol dilberi cân ölürdi andan hem dil beri
2040. ğamzesi ok ğaşı ya zülfi zirih ol zirihden müşk-i terden yüz girih

2041. yüzi cennet kâmeti tûbî-hırâm
 2042. hem letâfetde lebi yâkût-nâb
 2043. çün şabâ kılurdu zülfine güzer
 2044. saçı şeb-gün yüzi gündüz-mişâl
 2045. zülfine reyhân anuñ hayrândı
 2046. lâle yüzi muşafından bir varak
 2047. çün düşerdi anuñ tenine mâhtâb
 2048. gözi efsûn öğredürdi bâbile
 2049. fikrile tedbîr böyle kıldı keyd
 2050. hem ide gendüvi şeh hükmine râm
 2051. subh bigi irt e kapusına gele
 2052. işbu râyı begenüb mîr ü vezîr
 2053. kim kamu keydile dem-sâz olalar
 2054. eyledi mihrâmı pes keyd ihtiyâr
 2055. ger fasîh u kâr-dân gerek resûl
 2056. ‘ilm ü ‘aklı çok ola vü hırş az
 2057. hırş ehli kimseye itmez vefâ
 2058. nedür ilçi pâzişâhlardan lisân
 2059. kim sözi yirlü yirince söyleye
 2060. şimdi ilçilik ne olmuşdur ‘amel
 2061. lâ-cirem düşdi cihâna şeytanet
 2062. didi ilçie ki gelse şehriyâr
 2063. lîki bizi şıdkıla dilerse şâh
 2064. bizümile eylesün bir ittîşâl
 2065. şehribânûyı alursa tâc-ver
 2066. feylesûf ile tabîb dahi câm
 2067. viribidi mihrânile ol bî-şümâr
 2068. geldi şâha didi peygâmı resûl
 2069. şehribânûdan işitmişdi haber
 2070. gözden öñdin çün olur ‘âşık kulak
 2071. çünki işbu söz araya düşdi şâh
 2072. ‘ışk durur râm iden serkeşleri
- tutagı kevser dili tûtî-i kelâm
 hem tarâvetde dişi dürr-i hoş-âb
 toldururdu bâğ çîn-i müşk-i ter
 sun’ işit kim düzmişidi zül-celâl
 vasl-ı rûha rûhile reyhândı
 gül hayâsından anuñ gark ı ‘arâk
 ay udından gice iderdi nikâb
 sihri bilüridi fasl u bâb ile
 ki ide bu dördile zülkarneyni sayd
 irt e gice hıdmetinde ola müdâm
 sem’ bigi gice hıdmetde ola
 ittîfâk eylediler burnâ vü pîr
 hayr u şerde aña enbâz olalar
 ilçilige ki oldı dâna-yı kâr
 kim ola her söz ki söyleye kabûl
 gâlib olmaya aña az u niyâz
 ‘ilm olmayanda hõd olmaz şefâ
 pes gerek kim ola ol ehl-i beyân
 her sözüñ ma’nisini gey añlaya
 kim aña lâyıq görildi her degâl
 buña irdi görürsin saltanat
 mâl u genc anuñdur şehr ü diyâr
 kim aña bende olavuz nîk-hâh
 ûş anuñ tâcıyla taht ü mülk ü mâl
 cümle aña kul olur beste-kemer
 şâhuñ biz dahi şâha hem gulâm
 la’l hem yâkût u dürr-i şâh-vâr
 şâh işitdi cümlesin kıldı kabûl
 varıdı gönlinde ‘ışkından eser
 ‘ışka bir durur yaqînile irak
 diledi kim çüft ola aña mâh
 ‘ışkdur pâ-mâl iden başları

2073. 'ışk durur pehlevânları yıkan
 2074. zülf dâmıdur ki kılur 'aklı kayd
 2075. cânları kılur zenahdan habs-i câh
 2076. viribidi pes tûsi keyd'e şehriyâr
 2077. virdi ilçilere bi-had sîm ü zer
 2078. pâzişeh kim hâlikuñdur sâyesi
 2079. kankı gevher ki anda yok durur kerem
 2080. halka kalbi gibi düşmendür kerem
 2081. bu kerem sîmurg olmuşdur meger
 2082. dünyede biz bir kerîme irmedük
 2083. var diyen bu 'aşr ehlinde kerem
 2084. çün yiyüb yidürmeye ehl-i ni'am
 2085. çünki ele gire bu genc ü zerr ü sîm
 2086. ola bedbaht ol ki dünyâlık bula
 2087. gerçi dirler mâl ü zer çok olsa yig
 2088. döndi bir kaç günden ilçi şâd-kâm
 2089. didi andan soñra şâhun rütbetin
 2090. şerh itdi dâniş ü ferhengini
 2091. çün skender vaşfını işitdi keyd
 19a.
 2092. girdi gencinden çıkardı sîm ü zer
 2093. fîl yüz zencîr ü ester yüz katâr
 2094. yüz katâr ester dahi zerrine fa'l
 2095. atlas-ı elvân u ecnâs-ı harîr
 2096. iki yüz kul dahi cümle mâh-rûyı
 2097. bir muraşsa' tâc ile taht u kemer
 2098. mehdizar içinde dürr-i şeb-furûz
 2099. viribidi iskendere ol keyd şâh
 2100. şehirden ol menzil irak ol zamân
 2101. kim hevâsı huldden ururdu dem
 2102. toprağı 'anber suyu 'azb u furât
- 'ışk durur cânları oda yakan
 âhû gözdür ki ider arslanları şayd
 hâl ider 'âşıkларуñ günin siyâh
 ki ola bânûya anuñçün hûş-yâr
 atlas u dîbâ-yı rûmî vü güher
 ne durur dâd ü dihiş sermâyesi
 'akl mi'yârında degmez bir direm
 halk içinde aña gızâ nedür görem
 kim vefâ bigi yoğ andan bir eser
 bir eser dahi keremden görmedük
 baña göstereşün kim anı ben görem
 himmet ü rütbetde yig andan na'am
 devlet anuñ ki adını ide kerîm
 anı saklayub adın nâkes kıla
 issı nâkes olıcak yok olsa yig
 keyde iletdi skenderden peyâm
 tâc ü tahtın şekvâ u hüsmetin
 vaşf kıldı heybet ü âhengini
 'ışkına cân u gönülden oldu şayd
 la'l ü yâkût dahi dürr ü güher
 çulları çîn-i harîr ü zer-nigâr
 yükleri yâkût u hem dürrile la'l
 'ûd-ı hâm u 'anber ü müşk ü 'abîr
 iki yüz dahi karavaş müşk ü müy
 hem cevâhîrle bezenmiş mehdizar
 kim yüzinden nûr-i vâm alurdu rûz
 bunca dahi ni'met ü genc ü sipâh
 şâh bir şahrâda tutmuşdı mekân
 reşk iderdi rengine bâğ-ı irem
 lâle vü nesrîndi anda nebât

2103. sebzeden toprâg mînâ rengidi
 2104. her yaña bir cûybâridi revân
 2105. bülbül anda mutrib-i nev-rûzdi
 2106. çünkü dergâhına şâhuñ vardılar
 2107. hürrem-şâd oldu ol gün tâc-dâr
 2108. bir toy itdi şeh ki anuñ bigi mihr
 2109. tâc-ı la'l urubenin pirûz-baht
 2110. feylesûfile tabîb hürde-dân
 2111. şâh-ı cem devlet eline aldı câm
 2112. baht rûz-efzûn devlet nev-cüvân
 2113. sâkiyâ şungıl kanı ol câm-ı cem
 2114. fırsatı fevt itme bilürken ki dehr
 2115. tiğ urur cânuña her şubh mihr
 2116. çerh yüz biñ dürlü döner her nefes
 2117. devr bir kaç döndi şâh-ı mey-perest
 2118. virdi ol dem halka çok tâc u kemer
 2119. bezmde şeh gerek ola tâc-bahş
 2120. rezmde şeh gerek ola tîz-berk
 2121. şehim diyeler aña kim vakt-i bezm
 2122. şehim ki işi rezmde ola girîz
 2123. zahmdan korkıbenüñ yüz döndüre
 2124. düşmene inen baş yig ol kim kesile
 2125. kesilen başuñ ölümi bir olur
 2126. şimdi şehlik ol ki mâlı direler
 2127. iy yavuz devler ne kim bize irmişüz
 2128. ol ki bir şahne olmağa degül sezâ
 2129. bülbül ü tâvûsdan boşaldı bâg
 2130. aldı dimne yirini arslanlaruñ
 2131. gey erenler gitdi kaldı mülk boş
 2132. bâg gül yirinde diken bitürür
 2133. 'isî vü meryem piyâde ider sefer
 2134. bu ger ansuz söze nice kalalum
- gülleri fersenk-der fersenkidi
 tâze olurdu hevâsından revân
 şâhid-i gül bûstân efrûzdi
 bâş urub işigine bûse virdiler
 kıldı anda çok zer ü güher nişâr
 görmemişdi döneliden bu sipihr
 gül gibi pirûzeden düzetdi taht
 şâh önüne kodılar câmı 'ayân
 bâde nûş itdi vü oldu şâd-kâm
 erganûn kulakda aldı ergavân
 ola ki keyde gönülde jenk-i gam
 nice bizüm bigileri kıldı kaht
 al boyar kanuña her ahşam sipihr
 nice inansun gişi anuñ 'ahdına pes
 oldu câm-ı la'l-gûndan nîm-mest
 kal'a vü iklim şeh ü sîm ü zer
 gâh iklim ide vü geh genc-bahş
 gâh andan garb yana gâh şark
 ola bed-mest ide meclisde rezm
 haşmıla itmeye ölince sitîz
 yâ variben düşmene baş indire
 ne oda yana vü yâhûd aşla
 düşmene inen biñ kez in bir demde ölür
 ne yiyeler ne gişiye vireler
 dúnları milke melikler görmüşüz
 pâzişeh olmuş durur şimdi bize
 döndi olaruñ yerini bûm u zâg
 dutdı ayular bîşesin kablanlaruñ
 yavuz işlüler diyârı tutdı uş
 ahmedüñ yirinde bû-cehl oturur
 tâzî atlar binür uş her gün haber
 girü iskender sözine talalum

2135. çünkü ğarba varuriken şâh-ı şark
 2136. ğaybdan biñ şem' oldu âşikâr
 2137. girdi hurrem-dil şebistânına şâh
 2138. bakdı görđi oturur bir zühre-çihir
 2139. didi yârâb işbu eyvân mı yâ bâğ
 2140. nireden geldi 'aceb bu nesl-i hûr
 2141. işbu dürri şaklayan ne dürc ola
 2142. gicede tâli' olur mı âfitâb
 2143. kanda olmuş tâze işbu nev-bahâr
 2144. meh kenârında qarâr eyledi şâh
 2145. irdi ol ser-tîz elmâsa güher
 2146. ol gice fi'l-cümle şâh-ı kâm-yâb
 2147. bulmuşdı her murâda dest-res
 2148. mâh mağribden yaña eyledi seyr
 2149. çıkdı tağ üstine ol zerrîn-'alem
 2150. şâh tırdı ğusl idüb kıldı nemâz
 2151. kesme hâlıkdan niyâzuñ bir nefes
 2152. it niderseñ kullığından kalmagıl
 2153. şâh iki gün tırdı halvetde temâm
- 19b.
- neyleñüz deryâda nâ-geh ola ğark
 lâjverdi saķf kıldı zer-nigâr
 görđi oturmuş şeref burcında mâh
 ki olur aña müsterî mâh ile mihr
 bu dür-feşân şem' mi yâhûd çirâğ
 kim şebistân tıldı yüzüyla nûr
 işbu ayı gösteren ne burc ola
 yâ güneş dutar mı 'anberden niķâb
 kimden almış rengi işbu lâle-zâr
 şâhıla dahi hûş-ârâm itdi mâh
 okıdı ol dürdânedden yâķût-ter
 cennete girmişdi virmeden hisâb
 çün gice gitdi vü şubh irdi nefes
 şark şem'inden şafâ aldı bu deyr
 sâyebânına düşerdi zulam
 'arz itdi mâlik olmaga niyâz
 kim bulasın her murâda dest-res
 kılsañ kulluğı terkin kılmagıl
 çünkü açıldı iki günden zalâm

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Hintli bilginle İskender)

2154. bir kadeh yâğ tıdurub şâh-ı cihân
 2155. kim bu yâğı cümle düritsün hakîm
 2156. şancar ol yağa biñ igne feylesûf
 2157. ignelere şâh çün ider nigâh
 2158. ol hakîme virbir anı hekîm
 2159. şâha virbir şâh anı bî-direnk
 2160. feylesûfa virür ol nâm-ver
 2161. sâfi ider sayķal urdurub aña
- feylesûf-ı hinde viribidi nihân
 ki ola yol rencinden endâmı selîm
 şâha virbir çün bulur sırta vukûf
 düzedür biñ igneyi bir möhr şâh
 düzedür bir âyine-rûşen 'azîm
 nem yire ķor tâ ki tuta cümle jenķ
 çünkü ider jengine anuñ nazâr
 pes girü virbir anı şehden yaña

2162. şâha geldi rûşen olmuş âyine 'ilmile çok iş biter her âyine
 2163. 'ilmile buldı şa'âdet her vucûd âdeme 'ilmiçün itdiler sücûd

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Hintli bilginle İskender)

2164. peş hekim katına iletirdi şâh buldı dâna şeh katında dest-gâh
 2165. dest-gâha lâyıķ ehl-i 'ilm olur kadeķ kim şadr ola anı 'âlim alur
 2166. cehl ehli câha layıķ olmaya câhile 'izzet muvâfıķ olmaya
 2167. 'âķil olan gişi hergiz câh ile mansıbı görmeye lâyıķ câhile
 2168. câh nedür câhile bî-şek çâh çâha düşmesün diseñ virme aña câh
 2169. pes hekim şeh didi ki iy kâr-dân kıl aramızda geçen râzı 'ayân
 2170. tâ ki ol esrârı kamu bileler anda ne müşkil ki var hal kıllalar
 2171. didi şâhâ dâyim olğıl şâd-kâm virbidüğün yağıla ol tolu câm
 2172. buyıdı ma'nisi kim baña bu dehr 'ilm kamulardan artuķ kıldı behr
 2173. kankı müşkildür ki anı hal kılmadum hikmet içinde ne var kim bilmedüm
 2174. lîki gönümi hevâ-yı genc ü zer hırş-ı mâl ü mülk ü sevdâ-yı zafer
 2175. ol kadeh gibi leb-â-leb itdi pür aña nesne şıga mı iy söz-i dür
 2176. çün gönül şehvet-i nefsâni tola haķ nice anda tırmağa lâyıķ ola
 2177. bir göğüzde iki gönül olımaz nefse uyan gişi haķa yol bulımaz
 2178. hâli olmayınca şehvetden temâm nice oliser gönül haķka makâm
 2179. ben didüm hikmet sözi sūzen-misâl gerçi kim pürdür bulur anda mecâl
 2180. gerçi kim tolu durur gönül hevâ olur aña hikmetün sözi devâ
 2181. itmese hikmet sözi câna eşer ne kitâb ineydi göğden ne haber
 2182. yoldan azana bulıncak delil toğrı yola döner ü kıalmaz zefil
 2183. pendile sem'ün şâdef gibi eyle pür dileseñ gönülün kim ola baħr-i dür
 2184. möhrile remzi böyle kıldı şâh ki ol gönül ki âhen gibi oldu siyâh
 2185. gâh katlı ü gâret geh rezmile gâh şıgl-ı mâl ü mülk ü bezmile
 2186. böyle katı vü karañu ki ola pend kâr-ger düşüb ola mı sūd-mend
 2187. ma'siyet gişiyi haķdan dūr ider gönlinün âyinesin bî-nūr ider
 2188. ma'siyetle çünki gönül jeng ala nice ola ki ol rûşen ü hoş-reng ola
 2189. âyine olmaz jengile şüret-pezir pes nice ide nesne anda cây-gir

2190. gişi cehd itmek gerek her âyine ki olmaya pür-jeng işbu âyine
 2191. çünkü âyine leb-â-leb tolu jeng ala mı bî-jenk bigi nûr u reng
 2192. ‘âkil işbu fikr nice idibile ki idilen idilmemiş gibi ola
 2193. ben didüm nice ki gördi âşikâr âhını âyine olmuş şehriyâr
 2194. nükte-i hikmet dahi her âyine rûşen ider gönül şöyle ki âyine
 2195. çün gönül âyinesi şaykal bula şûreti her gayb aña rûşen ola

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Hintli bilginle İskender)

2196. bir ulu râz âyinede var nihân diyeyim ki işide anı şâh-ı cihân
 2197. aña bakan şûretin çünkim göre bî-gümân tevhîd sırrına ire
 2198. şûretini ki anda görünür ‘ayân çün bile kim gündünündür bî-gümân
 2199. lîki gendü orada dâhil degül taşra durur gözgüde hâsıl degül
 2200. gerçi kim gendü degüldür ol ‘ayân lîki dahi nesne degül bî-gümân
 2201. gendü degül ol görinen gendüdür aña bu söz gevherin iy bahr-i dür
 2202. gözde iki görünür şûret velî ol iki birdür hakikat iy velî
 2203. halk dahi kamu hakdandır ‘ayân yok durur nesne arada bî-gümân
 2204. kamu oldur nesne yok arada pes ahvel olma bir gör ikiligi kes
 2205. ol ki geldi jeng tutup âyine buyıdı ma’nisi anuñ her âyine
 2206. kim didi şeh bunca vakt aşub ceng çün kıla gözgüyü ucdan uca jeng
 2207. nice ola gözgüden mahv ol eser yâ kaçan nûrâni ola ol güher
 2208. âyine yüzi leb-â-leb tolsa jeng hûb yüzden görine mi anda reng
 2209. ben didüm gönül gözgüsün günâh niçe jeng itse açar tevbe iy şâh
 2210. dünya vü ‘ukbîde dilerseñ fütûh yavuz işden it hem çün nasûh
 2211. tevbe-y-ile çün gönül rûşen ola hayf anı kim koyasın jeng ala
 2212. çün habersiz toқınur çengâl-i mevt tevbeyi tîz eyle kim olmaya fevt
20a.
 2213. vâcib ol kim tevbe bugün kılasın kim bile şâyed ki yarın ölesin
 2214. pes didi ol feylesûfa girü şâh kim muhakkağdur bu kim birdür ilâh
 2215. çünkü bir bildürdi anı ma’rifet dürlü dürlü niredendür bu sıfat
 2216. çünkü birdür bir ale’t -tahkîk zât muhtelif niçün olub durur sıfat

2217. ben aña qâdir direm bi'l-ihtiyâr
2218. ben mekânsuz bilürem anı 'ayân
2219. sünni anuñ rü'yetin câiz dutar
2220. her biri bir dürlü ider anı ittîşâf
2221. didi kim sîmurg ki oldur şâh-ı tayr
2222. rub'-ı meskûna geliben bî-gümân
2223. çünkü bu yaña getürdi anı yol
2224. kuşlar anuñ geldüğünü bildiler
2225. çünkü anı kamu cüst ü cü kılar
2226. biri dir ki aña fülân yirdür mekân
2227. birisi dir kara vü biri kızil
2228. birisi dir tağda bildüm anı
2229. biri bir yirden dahi virür haber
2230. gerçi anuñ vaşfidur kamu 'ayân
2231. her biri gördüğünü itdi şıfat
2232. her bölük bir mazharı kim buldılar
2233. her gişi bî-şek virür andan nişân
2234. bir durur mevşûf çok durur şıfat
2235. ma'rifet bu ki ol durur varlık hemîn
2236. pes didi ol feylesûfa şehriyâr
2237. bu hümâyun-câma işbu iki nehr
2238. feylesûf eydür ki şâhâ işbu câm
2239. kanda kim bir 'âlemi işitmişdi keyd
2240. yidi kişverde ne kim ehl-i hüner
2241. bir yire çün keyd oları kıldı cem'
2242. keydiçün çok nesne taşnîf itdiler
2243. nicedür âhret mizâcın bildiler
2244. dünyada ne dürlü gevher var temâm
2245. çünkü buldılar güherden imtizâc
2246. kim kılar hâşiyetile ki anda var
2247. çün düzildi iki bahş oldu temâm
2248. birisi ider hevâdan kesb-i âb
- dañiler mûcib dir iy dâna-yı kâr
ba'zı eydürler ki aña vardur mekân
i'tizâl ehli aña inkâr ider
niredendür şerh it bu ihtilâf
qâfdan bir gice nâ-geh itdi seyr
dökdi bir kaç bâl ü perr anda 'ayân
gice gelüb olmadın tañ gitdi ol
bulavuz diyü taleb-kâr oldılar
her biri bir yirden bir yünün bulur
biri dir rengi anuñ budur 'ayân
birisi dir saru vü biri yeşil
birisi dir bağda buldum anı
biri dahi dürlü gösderür eşer
lîki ol degül ki dirler bî-gümân
dürlü dürlü buradandır ma'rifet
haqq-ı mevşûf ol şıfatla bildiler
gerçi kimse görmedi anı 'ayân
dahi nesnedür degül bu ma'rifet
andan artuğ nesne görmez râst-bîn
ki it baña bu câm râziñ âşikâr
huld enhârından olmuş ola behr
bunca şan'atlarla olmuşdur temâm
mâl ü ni'met virüben itmişdi şayd
vardı hinde getürdi ol nâm-ver
terbiyetle oldılar tâb-ende şem'
câmı dahi anda te'lif itdiler
ittîşâlün sa'd ü naşsin buldılar
birbirine kıttılar ki oldu bu câm
kıpdı ol terkîbden işbu mizâc
cezb âb u bâde mıkñâtîs-vâr
biri sıflı vü biri 'ulvî bu câm
birisi yirden kılar cezb-i şarâb

SU'ÂL-İ İSKENDER EZ-ÂFERÎNİŞ-İ 'ÂLEM

(İskender'in evrenin yaratılışı ile ilgili sorusu)

2249. pes didi şeh kim beyân it ey hekîm	'âlemi ebdâ' nice itdi kadîm
2250. çünkü birden bir olur zâhir hemân	nicesi kopdu bu kesret kıl 'ayân
2251. anda kim şâni'den izhâr oldu cûd	kimdi evvel kim ol buldı vucûd
2252. 'âlemüñ bir bir eyit tertîbini	hem beyân it âdemüñ terkîbini
2253. çün hekîme ol suvâl oldu 'ayân	eyledi anuñ cevâbını beyân

CEVÂB-I SU'ÂL BE-TATÎK-İ HİKMET

(Yukarıdaki sorunun karşılığı)

2254. didi kevnüñ evvelinde zül-celâl	bir güher yarattı pür faşl-ı kemâl
2255. âferîniş evveli ol adı 'akl	bize bu söz oldu bürhânile nakl
2256. gevher-i rûhâni vü pâk ü basît	sûretine cümle eşyânuñ muhîf
2257. ol durur ma'lûl evvel-i bî-gümân	ol durur mevcûd-ı şâni' bil 'ayân
2258. feyz ki evvelden virilmişdi aña	itdi bir mevcûd dahi iktizâ
2259. lâ-büd andan bir güher dahi âşikâr	kıldı gendü kudretinden kird-i kâr
2260. 'akldan bir rütbet adni oldu ol	nefs-i külliyle şöhret buldı ol
2261. kuvve-i cüzvi-yi nufûsa ol virür	kamuya feyz-i kemâl andan erür
2262. 'aklı evvelden idüb feyz-i aktâb	sâlise virdi bu söz durur şevâb
2263. nefsi külliden çü fâyiz oldu cûd	buldı bir gevher dahi andan vucûd
2264. rütbetiyle andan eksük geldi ol	sûret olmaklığa kâbil oldu ol
2265. sûrete çün kâbil oldu ol dürüst	didiler aña heyûlâyı nuhsut
2266. çünkü tolu 'arz 'umk buldı ol	lâ-cirem kim cism-i mutlak oldu ol
2267. çünkü tutdı dâyire şeklin 'ayân	ki efazıl -al-eşkâl oldu bî-gümân
2268. 'âlem-i eflâk u erkân sert-e ser	oldı bulub andan eşkâl ü suver
2269. oldu evvel ol felek andan bedîd	ki aña ehl-i şer' dir 'arş-ı mecîd
2270. çarh-ı 'azâm ol felek durur müdâm	döner döndürür eflâkı temâm
2271. ayıla günü getüren ol durur	giceyile gündüzi ol oldurur
20b.	
2272. gice vü gündüzde ol bir devr ider	döndigince 'ömr bünyâdın keder

2273. ol ki çerhüñ döndigünce kem ola
 2274. çün güzarda durmaz gider
 2275. dünyeyi seven gişi şâd olmaya
 2276. oldu andan bir felek daği 'ayân
 2277. bu felek oldu temâm on iki kısım
 2278. ol hameldür sevr hem çün eyle
 2279. daği mizândur 'akreb-ķavs hem
 2280. her birin burcuñ otuz kısım itdiler
 2281. gün ki irte gice geliben gider
 2282. kimisi iner kimi ider 'urûc
 2283. ol yigirmi dört biñ yılda temâm
 2284. oldu pes yidinci eyvân âşikâr
 2285. bî-fütûr irte gice durmaz gider
 2286. oldu altıncı felek andan temâm
 2287. seyr idüb ol ğarbdan şarķa gider
 2288. oldu pes bişinci çarķ andan 'ayân
 2289. iki yıldan eksük ol bir buçuĝ ay
 2290. buldı pes dördüncü çarķ andan zühûr
 2291. ider ol bir yılda bir devri temâm
 2292. oldu pes andan üçüncü âsümân
 2293. seyr idüben on iki burcı müdâm
 2294. pes hevida oldu evvel ikinci deyr
 2295. ol daği seyr idüben irte gice
 2296. oldu andan şoñra peyzâ çerh-i mâh
 2297. çünkü yigirmi sekiz gün ol gider
 2298. on iki burcıçün râb-ül inâm
 2299. her birinde bir gün anuñ seyr ider
 2300. ol menâzil adı şertîn ü buṭeyn
 2301. girü debzendur ḫaķ'a hef'a hem
 2302. ṭarfe cebhe zerre şarfe hem 'ave
 2303. pes zebânâ vü daği iklîl ü ḫalb
 2304. menzile şevķe na'âyim-i belde hem
- nice bünyâdı anuñ muḫkem ola
 söz işit mihrin göñlüñden gider
 kaygudan bir laḫza âzâd olmaya
 kim şevâbit anda ṭutarlar mekân
 her biri bir burc olub buldı ism
 daği sertân u esed pes sünbüle
 cazı ü delü ḫût ne pîş ü ne kem
 pes ol aḫsâma derec ism itdiler
 her birin bir günde olaruñ ḫat' ider
 ol durur kürsi vü hem zât-ül buruc
 bir kez ider devr dönüben müdâm
 kim zühâl anda ider dâyim medâr
 çarķ otuz yılda bir kez devr ider
 kim ṭutubdur müşterî anda mekân
 on iki yılda yaḫîn bir devr ider
 ki anda ider merrih peyveste-mekân
 geṭse bir kez devr ider iy pâk-rev
 ki andan ider gün cihâna feyz-i nûr
 yıl u ay anuñla bulurlar niḫâm
 kim hemîşe zühreye oldur mekân
 devr ider bir yıl ḫudûdında temâm
 kim 'uṭârid anda ider peyveste-seyr
 çarķ bir yılda gezer ucdan uca
 kim ḫamer seyr ider anda sâl ü mâh
 on iki burcı temâmet seyr ider
 düzdi yigirmi sekiz menzil temâm
 'ibretle ḫudrete gey ḫıl nazar
 pes şüreyyâdur kim oldu çarķa zeyn
 pes zirâ' ü nesr iy baḫr-i kerem
 pes simâk ü ḫafrdur bî-imtirâ
 cehdile eyle göñülden cehl-i selb
 zâyî' şa'd ü bele' it aña zem

2305. dahi hem sa'd-es su'ûde iy pâk-dil
 2306. pes gir u fer' mukaddemdur yakîn
 2307. kim bile kim ne durur bu kâr-kâh
 2308. her felekde iki kutb olub temâm
 2309. merkezile kutub olub pâydâr
 2310. oldu andan dörd erkân-ı basît
 2311. od u yıl ü su vü toprak kim müdâm
 2312. ol tokuz âbâ bular dörd ümmehât
 2313. kıldılar encüm ü feleklerde 'urüc
 2314. sâl ü meh düzildi vü leyl ü nehâr
 2315. her yaña bir kevkeb oliben revân
 2316. hâdis olub gögde dürlü ittisâl
 2317. bir zamân çün döndi bu resme sipihr
 2318. mümteziç oldu keşfiyle latîf
 2319. sıyd-ı su oddan harâret sûretin
 2320. oldu terkîb ma'âdin hem nebât
 2321. buldı andan soñra pes âdem vücûd
 2322. anı toprakdan yaratdı kird-i kâr
 2323. toprağı hamret teşrifin fütûh
 2324. şöyle kim çün âyine şaykal bulur
 2325. tasfiyile çünki kâbil oldu hâk
 2326. âyinede çün görürsin yakîn
 2327. şöyle kim hâricden idüb infişâl
 2328. ol musavvirden dahi her âyine
 2329. çün fitile yağdan çerîş bulur
 2330. nârdan nûr olur aña muttasıl
 2331. cism dahi şöyle buldı ittisâl
 2332. çünki fâyiz oldu haktan nûr-ı cûd
 2333. zâhir anuñ nakşı cismânî durur
 21a.
 2334. iki 'âlemden mürekkeç oldu ol
- dahi sa'd el-ahbiyedür bellü bil
 pes müehhirle reşâ durur hemîn
 ya ne yüce nesnedür bu bârigâh
 yüridiler mihver üstinde müdâm
 yürüdi pergâr gibi her medâr
 birbirine felek bigi muhît
 her mürekkeç aslıdur bunlar temâm
 toğdı olardan kân u hayvân u nebât
 tutdılar merkez yöresinde burüc
 kış u yaz oldu vü pâyiz ü bahâr
 düşdü sa'd ü naḥs arasında kırân
 kıldılar te'sir yirde mâh u sâl
 gice gündüz geldi gitdi mâh u mihr
 ihtilâç itdi şekliyle hafif
 od dahi sudan burûdet kuvvetin
 dahi her nesne ki var anda hayât
 kim melâyik kıldılar aña sucûd
 kıldı dörd ezdâdı anda sâr-i kâr
 idibenüñ buldı ḥakdan miftah-ı rûh
 nakşına her sûretüñ kâbil olur
 aña hâlıkdan virildi rûh-ı bâk
 sâfi olicak kamu nesne sûretin
 hiç nesne âyineye itmez ittisâl
 sûreti şöyle bulur her âyine
 şöyle kim nâr olmağa kâbil olur
 hiç nesne olmadın añdan munfaşıl
 rûhıla ḥaktan veli bî-infişâl
 degdi ol feyzile insâna vücûd
 bâtını anuñ nefsi rûhânî durur
 'ilm ü 'aklile müretteb oldu ol

2335. virir aña haq'ilm gösterdi sebîl hem aña bildürdi medlül-i delîl
 2336. 'akl bağışladı öğretti hikem nuḡḡ ta'lîm itdi bildürdi kalem
 2337. oldu rûşen gönline tevḡîd-i zât bildi hem aña nedür lâyıḡ şıfât
 2338. irgüribenüñ feleklere anı celve itdürdi meleklerle anı
 2339. itdi aña vaḡy viribidi kitâb nedür öğretti ḡaḡâyile sevâb
 2340. mazḡar-ı cümle şanâyî' oldu ol mehbiḡ envâr-ı şâni' oldu ol
 2341. şol ayaḡuşından ol feyyaz-ı cûd yaradub hevâyı virdi aña vücûd
 2342. aña aña cüft idüben bî-şümâr zürri-i nesl itdi olardan âşikâr
 2343. anlara her işi ta'lîm eyledi ḡayr u şerri cümle tefḡîm eyledi
 2344. çün bular vech-i ma'âşî bildiler rub'-ı meskûmî 'imâret kıldılar
 2345. geldi bunlara resul hem kitâb kim ḡaḡâyı koyub ideler sevâb
 2346. ne ḡadar kim dilerise kirdikâr añlaruñ üstinde döne rûzigâr
 2347. çünki ḡulḡatından ola ḡaşıl murâd ne ḡala insân ne insândan ad
 2348. sûr-ı evvelde ḡamu yoḡ olalar ulu ḡici ucdan uca öleler
 2349. bir daḡı sur urlub ba'del-memât bulalar pes ḡaldurub yirden ḡayât
 2350. her ḡişi itdügine bula cezâ ger savâb ola işi vü ger ḡaḡâ
 2351. ol ḡişi ki ola yolu ḡaḡı-ı ḡaḡâ bulmaya râḡatdan 'itâ-i 'aḡâ
 2352. her kimüñ ki ola yolu savb-ı savâb cennet girüb kime sevb-i sevâb
 2353. ger dilerseñ ki ola saña baḡtiyâr şerri terk it ḡayr eyle iḡtiyâr
 2354. şerr iblîs işidür terk it anı ḡayr ḡıl kim ḡaḡ melek ḡıla seni
 2355. ḡayr iden 'isî gibi göḡe varur şerr iden ḡârûn gibi yire girür
 2356. çün bu sözleri işitdi şerhiyâr âferin itdi ḡekîme bî-şümâr

SU'ÂL-İ İSKENDER EZ-MEKÂDİR-İ ECSÂM-I 'ÂLEM

(İskender'in uzaydaki cisimlerin büyüklükleriyle ilgili sorusu)

2357. pes didi şâh aña kim iy nîk-nâm çünki şerḡ itdüñ bu ecsâmı temâm
 2358. gel meḡâdirin bularuñ it beyân kim bilem her bir miḡdârın 'ayân

CEVÂB BEYÂN-I MİKDÂR-I KÜRE-İ 'ARZ

(Yer kürenin büyüklüğü)

2359. didi altı biñ sekiz yüzdür temâm   devr-i fersengile yirüñ iy imâm
2360. kuṭr iki biñ yüz altmış dörd olur   bu hisâbı hendese ehli bilür

DER-BEYÂN-I MİKDÂR-I NÂR VE HEVÂ

(Ateş ve hava tabakasının büyüklüğü)

2361. çünki anda olur od u yıl müdâm   oldı fersengile otuz biñ temâm
2362. hem on üç ferseng daḡı bil 'ayân   kudretinde kâdirüñ yokdur gümân

BEYÂN-I MİKDÂR-I FELEK-İ KAMER

(Ayın bulunduğu feleğin büyüklüğü)

2363. ol felek kim ay anda ider medâr   otuz üç biñdur kalıñlığı iy yâr
2364. daḡı yüz on bir durur fersengile   bildi dâna bu sözi ferhengile

BEYÂN-I MİKDÂR-I CİRM-İ KAMER

(Ayın büyüklüğü)

2365. yirüñ altmış bahşınuñ birincedür   cirm anuñ kim geh tolu geh incedür

DER-BEYÂN-I MİKDÂR-I FELEK-İ 'UṬÂRİD

(Merkür'ün bulunduğu feleğin büyüklüğü)

2366. ol felek ki anda 'uṭâriddur müdâm   kalıñı yüz biñ on dörd biñ temâm
2367. daḡı iki yüz kırk ferseng oldı rast   kudretüñ işinde ne kim var ne kâst

DER-BEYÂN-I MİKDÂR-I FELEK-İ ZÜHRE

(Venüs'ün bulunduğu feleğin büyüklüğü)

2368. iki kez biñ kez biñ oldı bil temâm   kâlîñi anuñ ki andadur zühre müdâm

2369. yidi yüz biñ dañi hem fersengile hem toquz yüz seksen anuñile bile

DER-BEYÂN-I MİKDÂR-I CİRM-İ ZÜHRE

(Venüs'ün büyüklüğü)

2370. altı yüz kırk biñ durur bil bî-gümân zührenüñ fersengile qutrı 'ayân

DER-MİKDÂR-I FELEK-ÂFTÂB

(Güneşin bulunduğu feleğin büyüklüğü)

2371. qalıñı ol şems olan menzilüñ yüz biñ on biñ durur bellü bilüñ

2372. dañi yidi yüz altmış altıdur rast hem fersengile iy sözi dür

BEYÂN-I MİKDÂR-I CİRM-İ ŞEMS

(Güneşin büyüklüğü)

2373. cirm-i şemsüñ kim görürsin sen 'ayân nûriyile rûşen olmuş bu cihân

2374. yüz dañi altmış yidi yircedür temâm dañi bir sülüsence yirüñ bî-kelâm

DER-BEYÂN-I MİKDÂR-I FELEK-İ MİRRİH

(Mars'ın bulunduğu feleğin büyüklüğü)

2375. biñ kezin biñdur on altı kez temâm qalıñı anuñ ki oldı mirrihe maqâm

2376. dañi elli altı biñ fersengile seksen iki dañi anuñla bile

BEYÂN-I MİKDÂR-I CİRM-İ MİRRİH

(Mars'ın bayaklığı)

2377. qutrı fersâhla iki biñdür dürüst dañi yüz elli iki iy fehm-i cüst

DER- BEYÂN-I MİKDÂR-I FELEK-İ MÜŞTERÎ

(Jüpiter'in bulunduğu feleğin büyüklüğü)

2378. biñ gezin lîkin on dört gez temâm   hem toqkuz yüz biñ dañi iy nîk-nâm
 2379. dañi toqsan dört biñ fersengile   yidi yüz toqsan sekiz dañi bile
 2380. qalıñıdur müşterî duran gögüñ   kudretini hâlîkuñ görüb onuñ

BEYÂN-I MİKDÂR-I CİRM-İ MÜŞTERÎ

(Jüpiter'in büyüklüğü)

2381. cirm-i yir qadırınca seksen biş durur   zî-göñül kim 'ilm aña iş durur
 21b.

DER-BEYÂN-I MİKDÂR-I FELEK-İ ZÜHÂL

(Satürn'ün bulunduğu feleğin büyüklüğü)

2382. biñ gezindur sekiz gez lâ-eqâl   qâlîñi ol qarñuñ ki olur anda zühâl
 2383. dañi yitmiş yüz biñ altmış biñ temâm   elli üç ferseng dañi bî-kelâm

BEYÂN-I MİKDÂR-I CİRM-İ ZÜHÂL

(Satürn'ün büyüklüğü)

2384. toqsan altı yircedür cirm-i zühâl   hendese 'ilminde olur bu 'uqde hâl
 2385. zî-celâl ü 'izzeti bî-ibtidâ   zî-kemâl ü kudreti bî-intihâ

DER-BEYÂN-I MİKDÂR-I FELEKİ'L-BURÛC

(Burçlar feleğinin büyüklüğü)

2386. ol şevâbit çerhinüñ iy dürbîn   qalıñı yüz biñ on biñdür yaqîn
 2387. dañi iki biñdür u kıq dörd râst   girü hem fersengile ne kem ne qaşt
 2388. üç yüz toqsan biñ olur qıl şümâr   ol derecden her biri kim anda var
 2389. dañi dörd yüz kırqdur fersengile   'ilm öğren dâniş ü ferhengile
 2390. kürsi ol ki eflâk içindedür nihân   'arş qatında nedür qadri 'ayân

2391. kaçre neyse baħr kaçında yaķın ol kaçardur kaçdri anuñ anda hemın

DER BEYÂN-I MEKÂDİR-İ KEVÂKİB-İ ŞÂBİTE

(Duran yıldızların büyüklükleri)

2392. encümüñ key gicisi kim anda var on sekiz yirce durur iy kâmkâr
 2393. ol uluları anlaruñ iy durbîn ol felek kaçılığınca dur yaķın
 2394. bu ne kudretdür bu ne 'izz u celâl bu ne kuvvedür bu ne kaçdr u kemâl
 2395. kim 'uķıl anda kaçmu ğayrân durur ins ü cinn ü hem melek yigsân durur

DER-BEYÂN-I SU'ÛD VE NUĞÛS-İ KEVÂKİB-İ SEYYÂRÂT

(Gezegenler arasında mutluluk ve uğursuzluk getiren karşılaşmalar)

2396. şeh kaçında ol ğekîm-i kâr-dân çünki çerħüñ hey'etin itdi beyân
 2397. sa'd u naħsın ol yidinüñ iki biñ şerħ itdi şâha şöyle kim gerek
 2398. didi anı kim naħs-ı ekberdür zühâl kim kaçmudan yücerek buldı maħâl
 2399. tâ biline naħs perverdür felek sa'd olan anı terk itmek gerek
 2400. pes bilindi bu ki dünyâ rıf atı dâr-ı 'uķbîde nuħusunedir kaçtı
 2401. sa'd-ı ekber oldu bî-şek müşteriñ lîki mirrih oldu naħsuñ asğarı
 2402. sa'ddur şems ü kaçmer uş gör 'ayân sa'd-ı asğar zühre durur bî-gümân
 2403. nuħsile naħs olan sa'd ile sa'd ol 'uķâridur yaķın min kaçbl ü ba'd
 2404. ol zühâl altında oldu müşteriñ kim nuħûsetden biraz ola beri
 2405. oldu mirrih üstinde âfitâb ki ola ba'zı şerrine anuñ ğicâb
 2406. aşığa oldu 'uķâriden kaçmer ki az ola naħs olduğında andan eser
 2407. şâni'i gör kim ne ğikmetler ider kaçdire kaç kim ne kudretler ider

DER-BEYÂN-I KEMMİYET-İ KEVÂKİB ŞÂBİTE VE ESÂMİ-İ ŞUVER-İ ŞÂN

(Duran yıldızların sayıları ve onların biçimlerinden gelen adları)

2408. pes didi girü aña şâh-ı cihân kim şevâbit nicedür eyle beyân
 2409. didi biñ durur yigirmi lîki hem kırk sekiz şûretde iy şâh-ı 'aceb
 2410. şûret ol kim 'ilm düzen fehmile bu nücümüñ bir kaçımı vehmile

2411. görïben her yirde bir vaz'a müdâm râst bir hayvana beñzetdi temâm
 2412. urdı ol hayvanuñ adını añã ideyüm adlarını bir bir saña
 2413. üç yüz altmış dört şemâyilde yakîn lîki şûretde yigirmi bir hemîn
 2414. dübb-i aşgar dübb-i ekber bil dürüst dañi tinindür üçinci iy fehm-i cüst
 2415. dañi keykavûs ğûvla lâ-muñâl oldı altıncısı iklîl-i şîmâl
 2416. cânı vü pes nesr-i vâk'i bil 'ayân pes dücâce nesr-i ÷ayir bî-gümân
 2417. re's ğul ardınca 'ayyûk it hisâb şûret-i silyâk ardınca 'uñâb
 2418. dañi zât-ı el-kürsi vü dilfeyn sehm hayye ardınca anuñ it sözi fehm
 2419. pes feres ardınca anuñ re's-i feres dañi hem mirât ü müşelleş oldı pes
 2420. üç yüz on altı cenübîdür temâm lîki şûretde on altı iy imâm
 2421. bir kıyıtıs u biri cebbârdur nehr ü erneb dañi gelib iy 'ilme pür
 2422. mağdem ü el kelb ü se'ine pes secâ' itdi ikisiyle ğurâb anda ictimâ'
 2423. dañi kañturus seb' pes mecmere dañi iklîl cenübî bil sere
 2424. bir dañi hot-ı cenûbi hayye hem adile uş on altı ne bîş ü ne kem
 2425. şems yolında üç yüz kırk altı var on iki şûretde itdükde şümâr
 2426. var hamelde on sekiz yıldız yakîn sevrde kırk dörd iy dâna-yı dîn
 2427. var yigirmi biş kevâkibden 'ayân bürc-ı cevzâde uş saña itdüm beyân
 2428. var durur sertânde on birbî-l 'aded var otuz biş anda ki adıdur esed
 2429. otuz üç kevkeb olubdur sünbüle var durur mîzânda otuz biş hem bile
 2430. var yigirmi dörd'ağrebde temâm var otuz biş kavşde iy şâd-kâm
 2431. cedîde vardur yigirmi vü sekiz delvde var kırk anı gey anlañız
 2432. hûtta otuz sekiz vardur temâm bu ne şan'atdur ki ider rabbü'l-inâm

DER-BEYÂN-I EDVÂR-I ÇEHÂRKÂNE

(Dörtlü devir konusunda)

2433. dörddür edvâr kim ehl-i hisâb yazıbenüñ itdiler anı kitâb
 2434. çünkim oldılar hisâb itmekde cüst hükkemler itdiler anuñla dürüst
 2435. devr-i 'azâm devr-i ekber bil yakîn devr-i evsât devr-i asgardur hemîn
 2436. devr-i 'azâm ol derecden iy imâm her biri biñ yıl alib durur temâm
22a.
 2437. cümlesi üç yüz biñ altmış yıl olur 'aql şâni'-i şun'ına hayrân kalur

2438. işbu devri saña itdüm beyân	kim bilür nice gez itdi âsümân
2439. yâ niçe gez girü ide dañi devr	ne gerân vardur bu deryâya ne ğavr
2440. oldur ekber her derecden her biri	yüz yıl ala artuğ eksükden berü
2441. otuz altı biñ yıl olur râst bil	bu ne kudret bu ne kuvvet fikr kııl
2442. devr evsağ ol derecden her biri	on yıl olur şübhe vü şekden beri
2443. altı biñ altı yüz olur kamu	işbu hażret ‘izz ü kuvvetdur tolu
2444. devr-i aşğar her biri bir yıl olur	cümle üç yüz biñ dañi altmış yıl olur

DER-BEYÂN-I KEMMİYET-İ KEVÂKİB-İ ŞEVÂBİTE VE ESÂMİ-İ ŞUVER-İ ŞÂN

(Bu başlık yanlışlıkla ikinci kez yazılmıştır)

2445. pes didi şeh kim ey dâna-yı cihân	kim felek râzı degül senden nihân
2446. işbu bünyâdı düzeli kirdikâr	nice yıldur baña itgil âşikâr
2447. didi dâna şâha kim iy şehriyâr	varım şanursın buña her giz şümâr
2448. isdedi kim bunu bileydi kelîm	ol kelîme böyle vañi itdi kerîm
2449. müddetinden birazın diyeyem saña	ki anı işidüb çoğ ola zikrûñ baña
2450. göge degin yiryüzini iy kelîm	tolu hardal dânesi itdüm ben kadîm
2451. bir kuş itdüm anda ben cân âfrin	yirdi bir yılda bir dâne hemîn
2452. bildi kim ol dükenicek olıser	varlığı girü gidüb yoğ olıser
2453. ol dügendükde öldüğün bildi yañın	birini on yılda yiridi hemîn
2454. işbu korkudan hemîşe acıdı	kuvvetiçün kuta ol muhtaçadı
2455. dâyim ölmek korkusından gündüzin	guşşada dutardı gice gündüzin
2456. ol kuşuñ hâli nice oldı ‘âkıbet	dükedüb kamusın öldi ‘âkıbet
2457. nice çoğ olsa dükenür ‘ömr pes	ne gerekdür ‘ömr çoğına heves
2458. nesneyi kim dükedür çok şanmağıl	az durur çok kılğına inanmağıl
2459. gecdüğünde biñ yıl olur bir nefes	‘âkiliseñ çok dimegil aña pes
2460. gül gülâb iden katında ağlamış	hasret odıyla yüregin tağlamış
2461. çünkü ‘ömrüm böyle eridi iy ‘aceb	bini yaratmakta pes neydi sebep
2462. gâh toprağa düşerem hôr u zâr	geh yıl alur gâh yağar bini nâr
2463. giderem işbu cihândan turmadın	gözlerüm negis gibi anı görmedin
2464. çün gülâb iden işitdi bu sözi	didi aña toluben kan yaş gözi

2465. çün dükenür 'ömr kıalmaz pâyidâr yirle bî-şek beraberdür hezâr
 2466. çün didi bumı hekim-i kâr-dân zâr u hayrân kıaldı aña şâh-ı cihân
 2467. didi kim zi-kâr-gâh-ı kibriyâ zî-celâl ü 'izz ü mülük zî-senâ
 2468. bu söz üzre aħmedi daħi saña bir söz ider naql gûş olğıl aña
 2469. aħmed-i mürsel sirâc-ı enbiyâ kıble-i ebrâr u tâc-ı evliyâ
 2470. çünkü irdi 'arşa mi'râca varur hâş oldu menzili kıurbe irüb
 2471. gördi 'arşuñ iki yanında 'ayân iki ulu deryâ melâyikden revân
 2472. mevc urub yürüdi şu bigi kamu didi cebrayile bu nedür iy ulu
 2473. didi bini yaradalı zül-celâl bunlar iş böyle geçerler mâh u sâl
 2474. ne biri döndi ne dükendi gelen böyle bilgil işbu hâli bellü sen
 2475. nireden nireyedür gidişleri bilmezem fikr eyle işbu işleri
 2476. pes biri anlaruñ resûle söyledi her ne müşkil şordı ise hal eyledi
 2477. bir suvâli buydı kim ol ğani nice yıldur yaradalıdan seni
 2478. didi fıtrat çün kıalem alub yazar dört yüz biñ yılda bir kevkeb döner
 2479. yaradalıdan bini ol kirdikâr dört yüz biñ kevkeb itdi âşikâr
 2480. ol zamândan seyr idüb rûz u şeb buraya şimdi irişdüm iy 'aceb
 2481. niçe biñ gez seyr itsem bu kıadar ğâyetinden bilmeyem bunuñ haber

DER-İ'TİBÂR BE-ŞÂNİ' VE İŞBÂT-I VÜCÛD-I ŞÂNİ'

(Yaratana ibretle bakma ve onun varlığını kanıtlama)

2482. kııl nazar gör nicedür bu kâr-gâh fikr eyle kim nedür bu bârigâh
 2483. nesne bildüm diyü bişürme heves âferiniş sanma budur cümle pes
 2484. bu didüğüm ol durur ki idüb nazar bulmadı anı 'akl u fikriyle beşer
 2485. bundan ayru dahi nesne çok durur liki aña 'akl irmege yol yok durur
 2486. bu raşadlarda bulunandır yaķın şanma kim yok durur hâķķuñ mülki hemîn
 2487. kıudretine çün nihâyet yok durur lâ-cirem maķdûre ğâyet yok durur
 2488. bu şuverden nice şorarsın haber ma'na gözle ki perdedür şuvar
 2489. anı bil ki oldur kıadım pâk zât ne gerekdür bunca baħş-ı muħdeşât
 2490. 'aklı unit anı andan bil hemîn tâ saña rûzi ola 'ilm el-yaķın
 2491. kim anuñ ğünehinde yok 'aklıle mecâl idemez fikrin anuñ vehm ü hayâl
 2492. 'ilm oldur ki anı hâşıl idesin ola senüñle çü bundan gidesin

2493. ol ma'ârifde çü hayrândur 'uqûl
 2494. ger riyâzetle sen anı bulasın
 2495. 'âlem oldurur anda bulursañ mecâl
 2496. devlet oldur ki intikâli olmaya
 22b.
 2497. çün bu sözleri beyân itdi hekim
 2498. pes hazânededen buyurdi tâc-ver
 2499. ol hekim eydür şehe ki iy nâm-ver
 2500. hâkdur zer senk gevher ola neng
 2501. âdeminüñ gevheri dâniş olur
 2502. âdemiye 'ilmdür genc-i nihân
 2503. 'ilmi arturgıl dilerseñ genc ü mâl
 2504. hâkdur himmet katında sim ü zer
 2505. 'aқıbet çün gişi mâli қor gider
- iste bulasın riyâzetle vuşul
 lezzet-i râhat nice olur bilesin
 devlete irdüñ ki aña yoқdur zevâl
 ni'gmet oldur kim zevâli olmaya
 şâh aña âfrin itdi 'azîm
 kim hekîme vireler zer ü güher
 bize senüñile beraberdür güher
 ol ki ma'bûd ola aña hâk seng
 ki anı ne uğrı vü ne düşmen alur
 'ilmile hâşıl olur iki cihân
 ki artar ol şarf itdügiñce mâh u sâl
 seniñle ma'nide yigsândur güher
 koyıben gitdüğini dîrib nider

DER-TA'RİZ BA'ZÎ EZ-MÜNTEŞİBÂN-I 'İLM Kİ BE-CEM'-İ HUṬÂM-I DÜNYÂ MEŞGÜLEND

(Dünya malına düşkünlük gösteren bilginlere yergi)

2506. 'ilmden kimdeki vereydi eşer
 2507. kim bilürdi yok durur anda beқâ
 2508. noldı şimdi 'ilm da'vî eyleyen
 2509. kim olubdur hırşa cânı pâyimâl
 2510. oldı tevriyet oқından ol beter
 2511. taylasân uzatmış da'vî vü riş
 2512. eyle sevmiş işbu dünyâ menzilin
 2513. hubt u tezvîr u hâsed endişesi
 2514. yoқ yaқın ilminde lîkin tolu şek
 2515. hırs gibi hûrd u hâb olmuş işi
 2516. mûr gibi dahil tolu dîñ şehir
 2517. zâğ gibi cîfe hor u şûm-fâl
 2518. gârğa gibi hilekâr u hem degâl
- ol zamânda mâla itmezdi nazâr
 ahiretde olur gişiyeye ol şifâ
 yâ hekim diyüben söz söyleyen
 қarnı toymaz dirdüginge genc ü mâl
 bir pula bulursa қurânın şatar
 lîki yigrek nefste andan keşiş
 kim dutar cândan 'azîz âb u gilin
 it gibi halkı talamak pîşesi
 yüz kitâb üstinde şöyle kim eşek
 hûk gibi her becâsetdür işi
 mâr bigi sâyile virdügi zehr
 bûm bigi rûz-i gûr u zişt hâk
 har mekr gibi 'avân ü bî'asel

2519. genc-i kârûn virirseñ birine
 2520. taşu tolu gibr içi habsile kîn
 2521. bu kamu hâliyle gösderüb riyâ
 2522. vâris-i peygâamber ol ola yaqîn
 2523. zînet-i dünyâyâ kılmaya nazâr
 2524. taşfiyeyle nefsi eyle ide pâk
 2525. kim ola her ‘ayb orada âşikâr
 2526. ‘ilm kim ol kesbile gelür ele
 2527. keşf durur keşf ‘ilm-i enbiyâ
 2528. şeh hekîmüñ sözine kıldı ‘aceb
 2529. ol tabîbi bilüridi şehriyâr
 2530. ‘ilm ü hikmetdedür ol bir feylesüf
 2531. bir hekîmâne ne suvâl itdi añâ
 2532. didi añâ kim âdemi kıl beyân
 2533. şerh it baña anuñ terkîbini
 2534. bu tılsımuñ baña şerhin eylegil
 2535. ol tabîb eydürdiben ‘akl u hûş
- bir pulum yok diyübenüñ yîrine
 añâ rehber olmış iblîs-i la’îñ
 vâris-i peygâamberem dir zî-hayâ
 ki anda olmaya hâsedle kibr ü kîn
 himmetinde ola beraber hâk u zer
 ki ol ol âyine gibi tâb-nâk
 hem lezzet-i ‘ilm ide anda qarâr
 enbiyâdan nicesi mirâş ola
 anı mirâş aldı olardan evliyâ
 pes tabîb-i hindi eyledi taleb
 kim olubdur hind içinde nâm-dâr
 kim kamu esrâra bulmuşdur vuqûf
 şöyle kim kaldı tabîb andan taña
 hân mıdur yâ cism tâ bilem ‘ayân
 vaşf it bir bir kamu tertîbini
 zâhir ü bâtın nicedür söylegil
 tut benüm sözlerüme bir lahza gûş

CEVÂB-I HAKÎM EZ-SU’ÂL-İ İSKENDER

(Hintli düşünürün İskenderin sorusuna verdiği karşılık)

2536. bu sözüñ ma’ nîsini ger bilesin
 2537. hâlıküñi bilmek isterseñ yaqîn
 2538. añlağıl anı ki ne cevher durur
 2539. nefsi ‘irfânın kıl evvel taleb
 2540. ne gişisin bilince sen seni
 2541. añâ kim nefsin nedür bilmeye
 2542. bilmeyen nefsin ne gevherdür yaqîn
 2543. hûşile ger gûş dutarsañ baña
 2544. gelişüñ kandan nireye gideşüñ
 2545. kim getürdi sini işbu menzile
 2546. çün bu aqvâli temâmet bilesin
- biline kim gendügiyle bilesin
 nefsüñi bil evvel iy pâkîze-dîn
 nireden geldi vü ne mazhar durur
 ki oldurur ol haqqı bilmege sebeb
 nice ola mümkün ki bilesin anı
 ehl-i ‘irfân adı lâyıq olmaya
 olmaya ‘ârif ki câhildür hemîn
 ne gişisin şerh idem sini saña
 geldüğüñden buraya nedür işüñ
 kim muqayyed itdi bu âb u gile
 añâ lâyıq ne gerekdür kılasın

2547. bil ki işbu cismüñ aşı hâkdur

nefsüñi aña ki nûr-ı pâkdur

DER-BEYÂN-I MA'RİFET-İ RÛH VE BEDEN

(Ruh ve beden hakkında bilgi)

2548. kuds gülzârı budur aña vaţan

lîki bunda kıandur aña bu ten

2549. bunda bağlandı ki tâ kâmil ola

dürlü idrâkât aña hâşıl ola

2550. cân ü ten bir yirde çün cem' oldılar

dilde insân lafzile ad buldılar

2551. kışr durur cism cânđur aña mağz

bu sözi kim iderem fikr eyle nağz

2552. kışr anuñçündür ki anuñile mağz

şaklana aña degin kim ola nağz

2553. kışr içinde mağz çün ola temâm

kışr şınmaqlık gerekdür bî-kelâm

2554. tâ ki ola âdemiye kuvvet ol

kuvvetiyle ola insânlığa yol

2555. tâ nebâtîñüz bulıbenüñ hayât

rûh-ı hayvândan âlâ ol şıfât

23a.

2556. nefis dağı cisme anıñçün ittişâl

itdi ki anda eyleye kesb ü kemâl

2557. çün kemâli kesb idüb ola temâm

kışr-ı tenden çıksa gerek bî-kelâm

2558. tâ ki bula kıuds gülzârına yol

kıuds ehlinden biri dağı ola ol

2559. cevje çün kim beyzâda bula kemâl

lâ-şek ol beyza olur aña vebâl

2560. lâ-cirem ol beyzâyi delmek gerek

çıkıub andan dünyâya gelmek gerek

2561. yiryüzinde her yaña seyrân idüb

zevķ itmeklik gerek cevelân idüb

2562. tâ yiri geh sebze ola vü gâh bâğ

menzili geh yâzı ola vü gâh tâğ

2563. göre anda nice sünbüller olur

nice reyhânlar ne hoş güller olur

2564. rûh-ı tende dağı çün bula kemâl

lâ-cirem ol ten olur aña vebâl

2565. bu kafes çün üşeniben çıkar ol

hoş bulur firdevs gülzârına yol

2566. 'âlem-i ervâh olur cevlângahı

cennet-i firdevs ol seyrângahı

2567. bilen ol firdevs-i 'âli gülşenin

nice seve bu hayü külhânın

2568. hüşile hoş güş tut bir dem baña

ki ol makâmuñ vaşfını idem saña

2569. 'akla şığmaz kim nedür ol kârgâh

bî-nihâyet yir dürür ol bârigâh

2570. tolu durur nûr belki nûr-ı nûr

ucdan uca râhat ü zevķ-i sürür

2571. lezzetine hiç gâyet yok durur

vaşfına cûd-ı nihâyet yok durur

DER-ŞERH-İ AŞL-I BEDEN VE RÛH

(Beden ve ruhun aslı hakkında açıklama)

2572. işid imdi cism-i hâlin eydeyim	saña terkîbin anuñ şerh ideyim
2573. bir güherdür cism hâki vü şakîl	muzlîm ü müntin daği hor u 'alîl
2574. balğam u şafrâ vü sevdâdur kân	hem 'azâm u lahm eczâsı 'ayân
2575. daği evtâd-u ribâtâtı 'aceb	hem 'uruk-u cümle guşrûf-u 'aceb
2576. nefis bir gevher dürür bir pâk ü lafîf	hayy ü nûrânî vü derrâk ü hafîf
2577. hem semâvidür rûhânî-şifât	şâhib-idrâk ü ehl-i ma'rifet
2578. çünkü eczâdan degül ol mütelif	pes tağayyürle olamaz muttaşif

DER-ŞERH-İ ECZÂ-YI BEDEN VE 'ACÂYİB-İ ÂN BE-TARİK-İ RUMÛZ

(Bedenin bölümleri ve anlaşılmayan yönlerinin simgelerle açıklanması)

2579. işid imdi bundan terkîbini	ucdan uca vü daği tertîbini
2580. fi'l-mesel bir şehrdür resen-ber-âs	aña dörd ezdâd olmuşdur esâs
2581. kıldı hak tokuz güherden üstüvâr	işbu şehri kim görürsin âşikâr
2582. iki yüz kırk sekiz daği 'amûd	qoyubenüñ anı berkitdi vedûd
2583. yidi yüz yigirmi bendyile temâm	kıldı evsâlımı muhkem bî-kelâm
2584. ortasında kıldı bir çeşme 'ayân	üç yüz altmış cûy itdi andan revân
2585. dürlü evler anda tertîb eyledi	çoğ 'acâyib daği terkîb eyledi
2586. on hazîne daği kıldı anda 'ayân	itdi anda dürlü gevherler nihân
2587. on iki kapu daği anda açdı ol	1 kapulardan düzdi mağzenlere yol
2588. işleyüb bunda sekiz üstâd-ı kâr	eylediler işbu şehri üstüvâr
2589. kıldı biş gişiyi anda pâsubân	biş daği dürbîn-i kârdân
2590. pes aña iki kanat virüb 'ayân	şems cihetden yaña kıldı anı revân
2591. hem iki direklerle berkidüb anı	muntaşif kıldı hevâda ol gani
2592. üç kapıyla sâkin itdi anda 'ayân	ins ü cinni pes melâyik bî-gümân
2593. bir melek kodı olara dâd-gâr	kim koyalar tâ'atına cümle ser
2594. ol daği anlara riyâset eyleye	aralarında siyâset eyleye
2595. işbu resme şehir kim didüm saña	eyd işitdün mi yâ gördün mi baña
2596. kim ne zibâ düzedübdür ol kadîm	işbu şehri fikr itgil iy hakîm

2620. iki kapu dahi ol kim oldu ol
 2621. bu kapulardan biri ger kem ola
 2622. nedür ol ol biş basûbân bî-biş ü kem
 2623. ol sekiz üstâd iy dâna-yı dîn
 2624. hâzımıyla dâfi'a pes gâdiye
 2625. câzibe ol kim gızâyı cezb ider
 2626. mâsiñe ol kim anı şaklar müdâm
 2627. hâzıma ol kim gızâ hazmın kıla
 2628. dâfi'a ol kim gızâdan artan
 2629. gâdiye ol kim gızâyı düzedür
 2630. tâ ki ola mâ tehelleden bedel
 2631. nâmiye ol ki artar anuñla beden
 2632. bil muşavvir nedür ol kuvvet-i yakîn
 2633. üç karañulıgıñ içinde müdâm
 2634. 'ilm yokdur dir muşavvirde tabîb
 2635. bu ne sözdür 'ilmsüz nice ola
 2636. zulmet-i erhâmda haqdur hemîn
 2637. kamu eşyaya muşavvir ol durur
 2638. pes müvellid ol durur kim çün gızâ
 2639. tâ ki ola bir şahsa dahi kâbil ol
 2640. tâ ki nev'e dahi irmeye fenâ
 2641. bu sakın üstâd celdiyle temâm
 2642. nefsi emmâre durur cinn-i misâl
 2643. nefsi levvâme nedür insân-şifât
 2644. nefsi levvâme adıdur muhtaşid
 2645. 'akl durur ol didügüm pâzişâh
 2646. aña uyğıl kim ulu'l-emr oldurur
 2647. ger uyarsañ toğrılıgıla aña
 2648. tâ ki hem tab'-ı firişte olasın
 2649. çünki varıb olasın anda muqîm
 2650. anda noş câvid-zinde olasın
 2651. ger bu 'akl emrine'isyân idesin
- her gızânuñ fazlası çıkmâğa yol
 bî-gümân bu şehri nâ-muħkem ola
 zevk ü sem' hem ebsâr u şem
 câzibedür mâsiñe bilgil yakîn
 hem muşavvirle ki müvellid nâmiye
 ki ol gızâ gidecegi yire gider
 aña degin kim ola hazmı temâm
 tâ beden andan gereklisin ala
 def' idüb pâk eyleye teni
 şöyle ki anı münkadiye beñzedür
 tiz irişmeye bu terkibe halel
 gâyet-i neşvine irişince ten
 ki andan alur şûreti tıfl-ı cenîn
 nakş iden şûretleri oldur temâm
 liki şûretler düzer hûb u 'acib
 nakş ki ol bî-'ayb hem zibâ gele
 şûreti bu resme nakş iden yakîn
 kim yakîn dâna vü kâdir ol durur
 hazm ola bir cüz ider andan cüdâ
 bir dahi anuñ bigi ide hâşıl ol
 şahsa çün mümkün degül dâyim beķâ
 işbu ten şehri 'imâretdür müdâm
 kim anuñ şer durur işi mâh u sâl
 muṭma'inedur melâyik ma'rifet
 hayr u şer andan gelür bu iki şınd
 ki ol durur nûr-ı haq zill-i ilâh
 hâzrete lâyıķ seni ol oldurur
 muṭma'inne ide nefsuñi saña
 huld gülzârına hoş yol bulasın
 bulasın revh ile reyhân u na'im
 her ne râhat kim dilersin bulasın
 nefsuñihem tab'-şeytân idesin

2652. lâ-büd olasin mu'azzeb câvizân
 2653. ol hazânidenden birisidür dimağ
 2654. bir hazîne daği olmuşdur yürek
 2655. birisi daği ciger durur 'ayân
 2656. bir hazîne dahi bil ki ema'â durur
 2657. kalur anda oradan olmaz cüzâ
 2658. bir hazîne daği zehredür 'ayân
 2659. ki oradan az az tamarlara gider
 2660. kim beden etrâfına varı bile
 2661. bir hazîne daği olmuşdur tihâl
 2662. orada mahzûn durur sevda müdâm
 2663. mi' de durur ol hazînedenden biri
 2664. biri daği kürdedür anuñ 'ayân
 2665. kürdede çün bevl kandan ayrılır
 2666. kürdeden bu bevl çün az az iner
 2667. kim temâm irince anda tura ol
 2668. ol yol olmasa bulamazdı qarâr
 2669. âdemi dâyim necis olurdu
 2670. işbu muhkem fitratı fikr eylegil
 2671. bir nuñfe yir durur bil anı
 2672. iki ayak durur ol iki direk
- ola cânuñ miñnet okına nişân
 ki ol arada yakılır 'aqlile çirâğ
 rûh-ı hayvânîye anı bilmek gerek
 ki orada mahzûn olur peyveste kân
 bir zamân dahi gızâ anda varur
 tâ ki ema'â almayınca andan gızâ
 orada tutup durur şafrâ mekân
 tâ galızını kuñ u terkîk ider
 teng yirlerde daği câri ola
 yiri sevdânuñ ol olur mâh u sâl
 kim gızâ andan alur cümle 'izâm
 anda eglenür gızâ ki oldur yiri
 birisi daği mesâne bi-gümân
 bir tamardan ol mesâniye gelür
 pes aña bir yir gerek iy pür-hüner
 çün temâm ine bula çıkmâğa yol
 katre katre akardı dâyim âşikâr
 belki yavuz koğudan öldürdi
 'ilm ü kütret nice olur zikr eylegil
 şâf-ı kanuñ orada olur meni
 iki el iki kanat bilmek gerek

DER-ŞERH-İ ERVÂH VE KUVÂ-YI BEDEN -İ İNSÂN

(Ruhun bölümleri ve insan vücudundaki güçler)

2673. çün beden şerhini işitdün temâm
 2674. üç olur ol biri hayvânî durur
- 24a.
2675. rûh-ı hayvânî ki olardandır biri
 2676. bu buhar-ı cism aña hâmil olur
 2677. çün yürek cevfinde hâşıl olur ol
 2678. nâtıka bulur ta'alûk aña bil
- gel işit ervâhdan daği kelâm
 daği şehvânî vü nefsânî durur
- kâbil idendur teni ki ola diri
 kim lañif ahlâtdan hâşıl olur
 rûh-ı envârına kâbil olur ol
 işbu sözleri direm yâd kıl

2679. ol ta'alluḡ çün temâm olur aña   cârî olur ten içinde her yaña
 2680. ol 'urûḡ içinde her 'uzva gider   cümle-i 'azâyı nûrânî ider
 2681. rûḡ-ı nefsânîye oldurur şıfat   ki ol ehl-i 'ilm ü fehm ü ma'rifet
 2682. rûḡ-ı şehvânî didügüm 'ayân   kim ciger olub durur aña mekân
 2683. kim varur her 'uzva oradan ğızâ   kim bula her 'uzv neşvîyle nemâ

DER-MA'RİFET-İ RÛḤ-I TABÎ'Î

(İnsanın yaşamasını sağlayan ruhla ilgili bilgi)

2684. oradandur kuvvet-i neşv ü nemâ   hem orada şehvet-i kuvvet ü ğızâ
 2685. ol sekiz üstâd kim didüm saña   bî-gümân hâdim durur cümle aña
 2686. işbu ervâḡdan üçinci kısım   rûḡ-ı nefsânî durur şorarsañ ism

DER-MA'RİFET -I RÛḤ-I İNSÂNÎ

(İnsanın düşünmesini ve hareketin sağlayan ruh konusunda)

2687. ol iki kısmette oldı münḡesim   her biri bir vaşfiyledur muttesim
 2688. birine adıyla müdrîk didiler   birine daḡı muḡarrîk didiler

DER-BEYÂN-I KUVVET-I MÛDRİKE EZ-KUVÂ-YI İNSÂN

(İnsanın görünen ve görünmeyen duyuları)

2689. müdrîk iki kısım olmuşdur temâm   zâhir ü bâḡın işit iy nîk-nâm
 2690. zâhiri ebşâr u zevk ü lems u şem   biş olur sem' ile ne biş ü kem
 2691. biş daḡı bâḡındur işit tutma şek   birisinüñ adı hiss ü müşterek
 2692. müdrîk-i cümle havâs-ı zâhire   aña daḡı zâhir olur yigsere
 2693. ḡatre ki iner birbirinden munfaşıl   bûsiden görünürler muttaşıl
 2694. kim başardan ğâyet olmadın beri   râst hiss ü müşterek olur yiri

DER BEYÂN-I HİSS-I MÛŞTEREK EZ-KUVÂ-YI İNSÂNİYYE

(İnsanın güçlerinden hiss-i müşterek konusunda)

2695. müşterekden olmadın ol hem nihân   biri daḡı göze görünür 'ayân

2696. nesnenüñ kim cevrine budur sebeb dâyire görindügi tutma ‘aceb
 2697. şûretin eşyânuñ ol durur bilen farkını her nesnenüñ oldur kılan
 2698. ‘ac ağın kara ağından ol bilür bu havâsa cümle hâkim ol olur

DER-MA’RIFET-I HAYÂL EZ-ĶUVÂ-YI BÂTINA

(İnsanın güçlü güçlerinden hayal konusunda bilgi)

2699. ol kuvâdandur ikincisi hayâl ki anda her maşûşa bağlanur mişâl
 2700. ol dimâğ içinde dutmuşdur maķâm müşterek katında olur ol müdâm
 2701. her neyi kim müşterek zabt eyleye aña virür anı tâ ki ol şaklaya

DER-MA’RIFET-I HISS-I VEHM-EZ ĶUVÂ-YI BÂTINA

(İnsanın gizli güçlerinden vehm konusunda bilgi)

2702. vehmdür andan üçinci kısm olan ma’na-yı cüzüsü ol durur bilen
 2703. zeyd mihrin ‘amr u buğzi bilen ol bu ikisinüñ daħi hükmin kılan ol
 2704. işbu kuvvet kamu hayvânda olur hayrın u şerrin anuñile bilür

DER-MA’RIFET-I ĶUVVET-I HÂFİZA

(Hafıza gücü konusunda bilgi)

2705. hâfizadur biri daħi ol bişüñ bir ahır cevfi içindedür başuñ
 2706. vehm idrâk eyledüğini temâm ol hazînedârdur şaklar müdâm

DER-BEYÂN-I ĶUVVET-I MÜFEKKİRE Kİ ÂN-RÂ MÜTEHAYYİLE NİZ GÜYEND

(Mütehayyile adıyla de anılan düşünme gücü konusunda)

2707. ol bişincidür tefekkür kuvveti kamudan artuķdur rütbeti
 2708. her neyi kim bildi ise vehm ü hayâl ol taşarruf ider anda mâh u sâl
 2709. dürlü dürlü nesnelere tertîb ider gâh tafşîl ü gehi terkîb ider
 2710. gâh başsuz gâh iki başlu gişi ol tefekkür ider işbudur işi
 2711. uyħuda kamu kuvâ sâkin olur bu gişide dâyima şöyle kalur

2712. orta batnında dimâğuñ ol müdâm	pîşgâhını idüb durur maķâm
2713. hem firâset hem siyâset andadur	hem nübüvvet hem riyâset andadur
2714. ol durur eşyâyı taşavvur eyleyen	her işi oldur tefekkür eyleyen
2715. aña olur ilhâm u vaħi ü dîn ü şer'	vasi' ol ider din yolında aşl-ı fer'
2716. ol melik-vâr ortada olmuş pîşvâ	aña hâdim olmuş ol kâmu kuvâ
2717. bu 'acâyib şan'ata kılub nazâr	niredendür aña bu kâmu şûvar
2718. ger bu şan'atlarda fikret kılasın	sen seni kimsin hakîkat bilesin

KISM-I DÜVÜM DER-ŞERH-I KUVVET-I MUHARRIKE EZ-KUVÂ-YI İNSÂN

(İkinci bölüm, insanın hareket etme yetisi konusunda)

2719. ol muharrik daħi iki kısım olur	her birinden diñle kim ne iş gelür
2720. göribenüñ bu şanâyî' hikmetin	nicesidür aña şâni' kudretin
2721. biri ol ki anuñile her cânver	cezb-i nef' idüb kıla nef' ü zarar
2722. biri debrenmegiçün 'azâ temâm	geh çeker her 'uzvı vü geh kor müdâm
2723. bu kuvâ kim ben saña itdüm beyân	kâmunuñ 'aşâbdur yiri 'ayân
2724. hiss ü cünbiş altı durur 'aşâb	menbeti baş olduğı budur sebep
2725. işbu tendedür 'ayân bu kâmu kısım	kim düze cün hak bunuñ gibi tılsım
2726. bu tılsımuñ işini zıkr eylegil	pes tılsımı düzeni fikr eylegil

KELÂM-I HİKMET DER-NAZAR-I İ'TİBÂR VE MEV'İZA VE TEVHÎD-İ ŞÂNİ'

(Allâh'ın birliğini anlatan ve öğüt veren hikmetli sözler)

24b.

2727. bu tılsımı kim görürsin pîç pîç	düşer az nesneyle olur hiç hiç
2728. bu tılsımı terk it budur edeb	var tılsımı düzedeni kıl taleb
2729. ger ola tevfiķ ki anda iresin	mülk-i bâri nice olur göresin
2730. irmez aña âfet ü derd ü 'anâ	yoķdur anda mihnet-i ters ü fenâ
2731. râhat andadur gişi ölmeye	ölüm olan yirde râhat olmaya
2732. dut tenüñ kâmu 'anâdan ola sağ	ölüm aña içüñe yitmez mi tağ
2733. biñ yıl olmak yiryüzinde pâzişâh	ölümü añağa degmez gâh gâh

2734. sözi çoğ itdüğümi tutma ‘aceb
 2735. kim nedensin sini kimsin bilesin
 2736. hem saña biline sırr-ı men ‘aref
 2737. nefsi gerçi idüben üç nev’e kısm
 2738. üçü bir dürür ta’addüd söz yakîn
 2739. tende çün neşv ü nemâ fi’ilin kılar
 2740. kim nemâ vü neşvile olur nebât
 2741. cisme çün kuvvet virüb zinde kılar
 2742. fikr yitür olıcak andan ‘ayân
 2743. çün bu üç yirde itdi üç dürlü eser
 2744. fi’il çoğ u gendüsi birdür yakîn
 2745. her bir âletle ider bir dürlü iş
 2746. dilile söyler kulakla işidür
 2747. şöylekim neccâr u bıcağıyla diler
 2748. pîşe birdür bî-şek hem pîşker
 2749. lîki olduğıçün alet muhtelif
 2750. bildüñise işbu sözleri dürüst
 2751. şeh bu sözleri çün andan kıldı gûş
- burda kim aña bu durur sebep
 pes işbuñı aña lâyıq kılasın
 hâlıkı bilmekle bulasın şeref
 her birine virdiler bir dürlü ism
 fi’ildedür ger ta’addüd var hemîn
 âdı anuñ nefsi-i nebâtiyye olur
 gerçi hayvân gibi yok anda hayât
 lâ-büd adı rûh-ı hayvânî olur
 rûh-ı nefsanî olur adı bî-gümân
 bir degül didi añı gûta nazar
 yok ta’addüd anda vahdetdür hemîn
 ne güherdür bunı bilmege düriş
 gözile görmek hem anuñ işidür
 ağacı vü mıskabile hem deler
 bunda anda yok ta’addüden eser
 dürlü vaşfiyle oldı bu iş muttaşif
 kisvet-i dâniş boyuña geldi cüst
 didi kim iy âlim-i bîsyâr-hûş

SU’ÂL-I İSKENDER EZ-KİYÂM-I BEDEN KI BE-Çİ ÇİZEST

(İskender’in sağlıklı yaşamın nelerle sağlanabileceği yolundaki sorusu)

2752. şerh itdüğüñ bu terkîb-i latîf
 2753. saña bu gurbetde ol her merkeb dürür
 2754. bini ırgürür haquñ rızvânına
 2755. pes bunı kânûn-ı tıbbiyle müdâm
 2756. nedür ol kânûmı şerh eyle baña
 2757. ne gereklüdür bu cisme şerh it
 2758. didi budur âlet aña irmege
- kim düzübdür anı haq böyle şerif
 oraya varmağa kim maṭlab durur
 bâğ-ı qudsuñ rûhile reyhanına
 şaklamak gerek dürür iy nîk-nâm
 kim gereklüdür hemîşe ol buña
 hıfz-ı sıhhat aşlı ne durur it
 varben dâr u el-ni’ama girmege

CEVÂB-I SU'ÂL-I ZÛLKARNEYN

(Zülkarneyn'in sorusunun karşılığı)

2759. lâ-cirem kânûn düzilmişdür aña	kim mizâcı dâyim anuñla oña
2760. az yimek dürür şehâ aşl-ı 'ilâc	kim anuñla ten-dürüst ola mizâc
2761. az yigil az tâ ki râhat bulasın	çok yiriseñ çok harâret bulasın
2762. az yiyen gişi hemîşe sâğ olur	çok yiyenüñ yüregi pür dâğ olur
2763. az yiseñ geydüñ melâyik hıl' atın	çok yiseñ dutduñ behâyim haşletin
2764. çok yimekten ne gelür derd ü 'ana	âhîri nolur 'ananuñ çün fenâ
2765. çok yimekten kimse rahât olmadı	az yimeklikden peşimân olmadı
2766. az yiyen 'îsi-şifât göge varur	çok yiyen kârûn gibi yire girür
2767. ney gibi ger olasın hâl-i şikem	düzesin gam def'ine dürlü na'am
2768. ger kalem-var idesin mi' de tehi	ma'na ikliminüñ olasın şehi
2769. ger şafâ nefis gerek az yigil	hağğa irem dirseñ ta'alluğdan kesil
2770. var âhâdinuñ kitâbında sahhîh	ki oldı hağdan 'îsiye vañi şarîh
2771. ac olğıl tâ ki bini göresin	var mücerred ol ki baña iresin
2772. çün bu sözleri işitdi tâc-ver	ol tabibe virdi mâl ü sîm ü zer
2773. didi ol cân olmasun enduha kayd	ki ide luğfiyle hüner ehlini şayd
2774. tolu hikmet remzidür bu dâsitân	güş tut kim birbir ideyim beyân

DER-TEMSİL-I DÂSTÂN VE İ'IBÂR

(Bu destânda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması)

2775. mümini iskendere kılğıl meşel	ki ola çok müşkil senüñ gönlüne hal
2776. kim durur ol bânû-yı gül-çihre dîn	zîyneti tevfikile 'ilm-el yakîn
2777. oldı terk-i şehvet nefes aña mihr	aña mihrüñ varsa kıl bu nefsi kahr
2778. ol şifât itdügümüz dâna hekim	bî-gümân kim ola kûrân-ı 'azîm
2779. dileseñ ki işüñde olmaya halel	ol hekimüñ söziyle kıl 'amel
2780. ol tabîb hürde-dân kim muştafâ	kim bilür dîn derdine nedür şifâ
2781. anda var durur koma derdüñ çâresi	her ki dermân ister aña varası
2782. ol tabîbüñ destümüzden bil yakîn	ne durur dilde tañiyatdur hemîn
2783. nefis durur didügüm ol ulu câm	kim var anda hayra vü şerre makâm

2784. hayr rahmetdür şu rahmândan gelür şerr-i la'net şuçı şeytândan gelür
 2785. içme ânı nâ-müselmân olasın içeriseñ mahz-ı şeytân olasın
 25a.
 2786. girü iskenderden idelüm haber çıkaralum 'ilm baħrinden güher

DER-ŞIFAT-I BEZM-I ISKENDER VE ÂRÂYIŞ-I ÂN

(İskender'in düzenlediği eğlence konusunda)

2787. çünkü itdi 'ilmde şâh-ı cihân feylesûfile tabî'-i imtiħân
 2788. çıktı halvet hânesinden şâd-kâm bârigâha geldi cümle hâş ü 'âm
 2789. düzdi bir meclis ki anı erdebehîşt görse diyeydi ki zî-hurrem-behişt
 2790. bâde kevserdi şunan cümle hûr ehl-i cennet bigi içen tolu server

DER ŞIFAT-I ÇENG

(Çeng'in özellikleri)

2791. eline aldı câmı kıldı bezme sâz çengini sâza getürdi nağme-sâz
 2792. sâz-zen çün çenge itdi râst çeng dürlü dürlü sâzlar âgâz itdi ceng
 2793. her luğatde sûzile söz söyledi cümle 'uşşâkı muhayyer eyledi
 2794. çünkü düşdi câmna derd-i firâk tıoldı sûzile şifâhân-ı 'ırâk
 2795. zaħm yiyüb gey za'if olmuş özi kâmeti egri veli toğrı sözi
 2796. her yaña seyrân ider bî-pâ vü ser dili yok her nesneden virür haber
 2797. gendü hûşk söylediği cümle ter zaħm yidügçe olur hoş nağme-ger
 2798. pîrezen şeklinde fi'ili nev-cüvân vallahi olmuş 'ışkına 'aqlile cân
 2799. zühre gibi menzili 'işret yiri mihriile mâh olmuş aña müşteri
 2800. nây-zen çünkim eline aldı ney zühre sâzı perdesin eyledi tay
 2801. ney düzüb her perdede dürlü nağme ne gönülde guşsa kodi vü ne gam

DER-ŞIFAT-I NÂY

(Ney'in özellikleri)

2802. dilsüziken râst sözler söyledi ayruhlıklardan şikâyet eyledi

2803. nâyı göynüklülere vîrür haber nâlesi 'âşıklara kıılır eğer
2804. 'âşıkiseñ sen dağı anuñ gibi ol bulasın her perdeye girmege yol
2805. kamu göñüllerde maqbûl olasın cânlaruñ içinde menzil bulasın
2806. ney kabûli sözile bulub durur derdile derde şabîb olub durur
2807. zâhirinde bâtnında sâğı yok yir bulunmaz ki anda anuñ dâğı yok
2808. bir dağı gire diyü maqşûd ele vây vâyle vîrür 'ömri yile
2809. yüregi binüm bigidür tolu bâş lîki ben yaşluyam yok anda yâş
2810. yakmış ucdan uca anı âh u derd şem' bigi olmuş nizâr u zâr u zerd
2811. gâh inildiyle dirilür gâh ölür yârdan ayru düşen eyle olur
2812. ayağı yok yilledür hem 'inân başı yok odile hem serdür 'ayân
2813. şerha şerha olub durur bu derd-mend anuñiçündür teninde bunca bend
2814. niçe kim yaralanur cercîs-vâr yine diri zî-kerâmet ki anda var
2815. 'ışık derdi pes mübârek derd olur aña yanan şem' gibi ferd olur
2816. her göñül ki aña yakıldı oldu hâş nağdi anuñ kalbinden oldu halâş
2817. şem' gibi yakduğını nûr ider cânları rûşen kılub ma'mûr ider
2818. 'ışık odına yânamı şanmañ ki ölür hıızr gibi zinde-i câvîz olur
2819. ney oynına şâh içüb bir kaç kadeh bâde neşvi göñline virdi feraş

BEYÂN-I DÂD U DIHIŞ-I ISKENDER

(İskender'in bağışlarının anlatılması)

2820. bağış itdi keyd-i hinde bî-şümâr atlâs dîbâ vü dürr-i şâh-vâr
2821. taht-ı zerrîn dağı tâc ü kemer her birinde bağlu biñ dürlü güher
2822. pes buyurdu ki ilerü geldi dibîr kim şaçardı câmeden müşk ü 'abîr
2823. çün şeh emriyle ele alub kalem çekdi kâfûr üstine müşkîn rakam
2824. çekdi rûma zengden bir hürde-kâr kıldı naqş-ı çîn ile rûmı şikâr
2825. müşk bağrına girüb çıkardı dür dürr ile dibâ-yı çîni kıldı pür
2826. rûm içinde kıldı hindüstânı bağş keyd-i hinde zengi iklim-bağş
2827. keydle her nev'e ki itmişdi qarâr yirine getürdi şâh-ı nâm-dâr
2828. şeh gerek kim 'ahdına ola dürüst dilese ki olmaya devlet rûknü süst
2829. devlet ıssı şöyle gerek ki ide cehd ki olmaya ayruķısı andan hiç 'ahd
2830. pâzişâhlığın dileyen pâydâr and üstine gerekdür üstüvâr

2831. nakz-ı ‘ahd iblîs işidür bellü bil ‘ahduñi ayrukısı itme cehd kıl
 2832. şâh ki olmaya anuñ kavli dürüst bî-şek olur devleti erkân-ı süst
 2833. ger olayım dirseñ peyveste şâh cehd it kim olmaya erdüğe âh
 2834. âh yili şehlerüñ tahtın yıhar âh odı illeri oda yahar
 2835. hiç nesne doyamaz âh oğına kûh-ı âhından geçer çün tokına
 2836. anı kim bir zâl ider bir âh ile rüstem idemeye sâl ü mâh ile
 2837. kim bilür âhı ne dürür okı ne çarhı korğar şerhi anıñ çün oğına
 2838. gâh olur âh irse kûh-ı kâf âh elif kaddi bu ger söyle ki gâf
 2839. boyanur âhuñ dutûnile sipihr kararur âhile rûy-ı mâh u mihr
 2840. hûr görme pîrezenler âhını kim ider ol gâh gümâhını
 2841. cehd it irdüğe nefrîn olmasun aduñi şâfi ki bî-din olmasun
 2842. her gişi ki erdi niçe nekrin oğına olur umâc ol belânuñ oğına
 2843. şeh gerek ‘adl âyetine duta sem’ ‘adlile yilden imân ola şem’
- 25b.**
2844. rast-gû ola saklaya peymânını dîve aldurmaya ol imânını
 2845. her ki yalancıdur peymân-şiken aña diri yürimekten yig kefen
 2846. söyle yalan kim ol erlik degül iki dillü olma kim dirlik degül
 2847. iki dillü olduğıyçün kalem ser-nigûndur siyeh-kârı disem
 2848. ikiliksüz kanda kim birlik ola hoşlıgıla bî-gümân dirlik ola
 2849. bir didüğe ikilik sözün ko rişte-i tevhid gerekmez dü tü
 2850. iki yüz dutma ikilik dîn degül yig cihet ol ikilik âyn degül
 2851. iki yüzlü oldu kağıd lâ-cirem kara dutar yüzine her dem kalem
 2852. aḡmedînuñ sözi hikmetdür pend devlet anuñ ki andan ola sûd-mend
 2853. ehl-i devlet ol durur ki öğüt ala öğüt almayan gişiden ne gele
 2854. dostından her kim işitmeye pend bî-şek ire aña düşmenden güzend

DÂSTÂN-I ŞİKÂR-I KERDEN-İ İSKENDER DER-HİNDÛSTÂN

(İskender’in Hindistan’da avlanması)

2855. söylegil iy tûti-i şîrin-nefes kim sözüñ işitmeğedür cân-heves
 2856. şimdi söylegil ki dilüñdür revân kim gelür bir gün ki bağlanur zübân
 2857. var mı bülbül ki anı dökmez hâr-ı dehr var mı tûti kim yidürmez aña zehr

2858. 'ûd-veş şöyle ki söz pes hûb olur hâme ol sözler ki sûziyle gelür
2859. çünkü ol tahtı muî' eyledi şah diledi fûr üstine ilte sipâh
2860. ki olmuş idi aña yağı fûr-ı hind katına dirilmişidi cümle sind
2861. bir melikdi fûr kim hindûstân görmemişidi anuñ gibi şâhib-kırân
2862. kış irişdi iskender eyle kıldı rây kim ide ârâm leşker bir iki ay
2863. şeh dahi bir kaç gün ola şâd- kâm el virürken içe cem tahtında câm
2864. kim karar itmez bu gerdanda sipihr ne vefâ ider kimseneye ne mihr
2865. niçe geldi gitdi zülkarneyn cem niçe dahi gelübenüñ gide hem
2866. her ne zerre kim tozudur yirde bâd yâ feridündür şorsañ ya kubâd
2867. düzdi bir meclis şehensâh-ı cihân kim virürdi bâg-ı cennetden nişân
2868. menkel-i zerrîne içinde bakam yağıdı vü 'ûdiyle şandal dahi hem
2869. çün bulıtdan reng-i 'anber dahi aldı evc müşk evcinden zer-endûd oldu mevc
2870. çün hevâdan peşşe yağdı sîm-ber evde şebtâb uçdı açdı bâl-i zer
2871. 'ıtırıla pür kıldı mağzı dûd-ı ûd sâzile şâd itdi rûhı rûd-ı 'ûd
2872. rûd-zen çünkim rebâba urdı dest bir nefesde meclis ehlin kıldı mest
2873. açdı çünkim berbut oldu nağme-sâz bî-zübân 'uşşâkdan yüz dürlü râz
2874. perdede nağme düzüb gösterdi ceng sâzile her perdede yüz dürlü reng
2875. sözile çün ney nüvâde söyledi râst 'uşşâkı muhayyer eyledi
2876. şâfi yâkût-leb itdi revân câm-ı la'li ki ol durur aşl-ı revân
2877. yürüdi meclisde ol gülgûn kadeh kim fütûh-ı rûhdur aşl-ı ferağ
2878. şundılar bir bade-i 'anber buhûr ki oldu eyvân 'aksiyle tolu nûr
2879. içdi bir kaç gün bu resme tâc-bağş mâl ü mülk ü genc ü iklim itdi bağş
2880. mülk alub olam diyen şâhib-i vucûd pîşesi anuñ gerek kim ola cûd
2881. tâ ki bula her murâda dest-res kullığına halk anuñ ide heves
2882. âhir eyle rây kıldı şehriyâr ki ide hinduñ tağların dahi şikâr
2883. gör ol tağlarda kim şîr ü pelenk âdemiyle niçe ider âşâb ceng
2884. bu söz üstine şeh-i gîti-furûz tâzı itler istedi vü bâz ü yüz
2885. hindi vü rûmı vü irânî gürûh yürüyüben toldı cümle deşt kûh
2886. şâh bir şeb-reng bindi hâre-süm 'ûd-mûyı 'anberin düm müşk vüm
2887. kûh peyker bâd pay ü berk-seyr kim tozına anuñ irmezidi tayr
2888. yukarudan inse bir mağdur ecel aşâgadan çıkısa bir şâlih 'amel
2889. görseñ ol dem diyeydüñ şehriyâr kim süleymândur yile olmuş süvâr

2890. yiryüzün tolu hilâl eyledi n'al
 2891. şayd içinde nâgehân bir şîr-ner
 2892. şâ'ika okı gibi ser-ceng-tîz
 2893. kıldı zülkarneyne hamle nerre şîr
 2894. bir hadenk okıyla yâyn çekdi şâh
 2895. yâz-ı hindden çünki açıldı girih
 2896. añamben gelüridi nerre şîr
 2897. yara geçdi biynisin tîr-i hadeng
 2898. kana toprağa bulaşub virdi cân
 2899. mülk isdeyen gerek ser-bâz ola
 2900. beş kayuran uramaz başına tâc
 2901. baş haţâ sensüz bulunmaz tâc-ı zer
 2902. 'izzet iste itmegi nefsüñi dün
 2903. gişi kim 'izzetle devletde ola
 2904. oradan yaña dañi vardı şâh
- 26a.**
2905. şâh öñinden çıkdı bir gurrende bebr
 2906. şâh anuñ üstine şaldı semend
 2907. koyub atınuñ 'inânuñ şehriyâr
 2908. şeh kemendi tutar asar semend
 2909. tâ ser-encâm oldu 'âciz cânver
 2910. bebr ardınca nice iki gurrân-pelenk
 2911. bir pelenge irdi urdı bir hedenk
 2912. birine dañi pelenküñ şeh-r-yâr
 2913. bir kılc başına urdı eyle tîz
 2914. zaħm yiyüb düşdi toprağa pelenk
 2915. didiler şâhı görenler ki âfrîn
 2916. şâd olgıl şâd iy hâk sâyesi
 2917. görmedi sinüñ gibi bir nîk-baht
 2918. döndi ol nahçirden eyvâna şâh
- cânver kanından oldu hâk l'al
 ki ejdehâ kılurdu cenginden heder
 her dişi bir hançer itdügde sitîz
 çün gelür gördi anı şâh-ı dilîr
 şanasın kim burc-ı kavse girdi mâh
 geldi her bir gûşeden âvâz-ı zîh
 başına tokındı nâgeh çü beh-tîr
 gendü öldi yaradan ol şîr-ceng
 şâh eline âfrîn itdi cihân
 mâl ü cân kadri katında az ola
 cân seven gişi tutamaz taht-ı' âc
 kim ulu işlerde çok olur haţar
 ser-firâz ol kimseye olma zebûn
 yig ki biñ yıl 'ac zile diri ola
 kim nazâr kıla nicedür şayd-gâh
- kim emân bulmazdı cenginden hır-nebr
 irdi vü boynına berkitdi kemend
 bir iki meydân yügürdi berk-vâr
 bebr şâh ardınca boynında kemend
 derdile cân virdi fi-nâr-es şakar
 çıkdılar bişe içinden tîz-cenk
 şöyle kim cân virdi ol demde pelenk
 at sürüb ardınca irdi berk-vâr
 kim kopardı ol pelenge rüst-e hîz
 kana bulaşmış ser-â-ser yâl ü ceng
 cânuna sinüñ âyâ şâh-ı zemîn
 çarħ olsun taht-gâhuñ pâyesi
 görmeyiser dañi hergiz tâc u taht
 lâle-zâr olmuş ser-â-ser şayd-gâh

DER-TEMSİL-I DÂSTÂN

(Yukarıda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması)

2919. nefsi emmâre durur ol şîr- i ner	ki idemez anı zebûn her nâm-ver
2920. bebr didüğüm saña nedür gazab	ki ol durur her dürlü 'isyâna sebep
2921. ol iki kablân nedür kibr ü meni	kim helâk itmege isterler seni
2922. ger bu düşmanlara fırsat bulasın	sen skenderden dahi yig olasın
2923. bunları yiñsen cihân sultânısın	ne skender tengrinüñ arslânısın
2924. ger ne'üzü billâh anlara mecâl	ola sini tîz iderler pâyimâl
2925. hâlık emrin tüt dileriseñ na'im	nefse gâlib ol gerekmezse cahîm
2926. ne durur gönlüñde nârullâh gazab	cân u dil yağılu rurduğda leheb
2927. ger dilerseñ gelmeye câne haţar	kibrden başuñda olmasun eşer
2928. kibrdür şeytânı hazretten süren	la'net idüb tâ'atın yile viren
2929. âdemiseñ kıl tevâzu' ihtiyâr	kibr kandan hâklık kandan iy yâr
2930. dileseñ 'ayyûka kim yol bulasın	şöyle kim şebnem-fitâde olasın
2931. ger tehevürle gelesin seyl-vâr	ser-nigûn düşüb olasın hor-zâr
2932. dil-şikeste dut meremmet olasın	derd-mend olğil ki dermân bulasın
2933. er gişi oldur ki şâhib-i derd ola	derdi olmayan gişi nâ-merd ola
2934. her kimiñ kim sûzı var dem-germ olur	şem' bigi ahen deminden nerm olur
2935. böyle hoş-dem olmasaydı 'ûd-sûz	böyle olmasa cânında söz
2936. şem' oda yanıcağ bulur şafâ	nûr olur göz bigi bulur ziyâ
2937. çeng kim perdede ider dürlü sâz	zağmı var anuñçündür dil-nüvâz
2938. ney ki nefsi ider hevâsına heves	derdi var anuñçündür hoş-nefes
2939. kalmadı bu devrde bir ehl-i derd	kim göze sürme ola yolında gerd

DER-ĤÂTIME-İ DÂSTÂN BE-MÜNÂCÂT

(Destan sonu ve Allâh'a yakarış)

2940. ahmedinüñ iy kerîm-i bî-niyâz	kılma gönlin pâyimâl-i hırşu az
2941. şâfi eylegil haşedden cânını	pâk dutğil küfrden imânını
2942. gönlini tevħidle pür nûr it	ma'rifetle cânını ma'mûr it
2943. zâhirin anuñ riyâdan eyle pâk	bâtının ihlâsıla kıl tâb-nâk

2944. şöyle rûzi it aña 'ilm-el yakîn ki ol ola 'ayn-el yakîn daği hemîn
 2945. ol tecelliyle seyrine sürûr şöyle kim gide kudûret kala nûr
 2946. rahmetüñden eyleme nevmîz anı ki isteyü geldi ümiziyle seni
 2947. rahmetüñden hâşa kim nevmîz ola her ki ol sinüñ ümîzüñle gele
 2948. her günehten ki itmişem ben iy kerîm ne direm estağfirullâhel-'âzîm

DÂSTÂN-I CENG-ISKENDER BÂ-FÛR-I HIND-I VE HELÂK ŞUDEN-I FÛR

(İskender'in Fûr'la savaşı ve Fûr'un yenilgiye uğraması)

2949. sâz kıl iy 'andelîb-i hoş-nüvâ kim sözüñdür cânlara berk nevâ
 2950. söyle fırsat variken iy nağme-sâz sözile her perdede yüz dürlü râz
 2951. kim ele girmez bu fırsat her zamân çarhdan kim buldı kim bula emân
 2952. niçe kim döndi döniser bu sipîhr kimseye itmedi vü itmeye mihr
 2953. kim bilür dehrüñ ser-encâmı nedür yâ bu dönmekden felek kâmı nedür
 2954. sâlehâ döndi döniser bî-gümân kimsene bilmez anı neçün 'ayân
 2955. rengine kalma anuñ iy bî-haber şûh-ı tâl mıdur kıl andan sen hâzer
 2956. bâğ ki anuñ 'adlinüñ dîvânidur her güli yüz biñ skender kânıdur
 2957. her kimi añañ skender yâ kubâd toprağın beñgiz şuya şavurdı bâd
 2958. zerre zerre isteseñ eczâ-yı hâk kaş u gözdür hağğ u hal olmuş helâk
 2959. kanğı lâle ki açılıb yirden biter bir semenber yañağındandur eser
 2960. kanğı nerkis ki açılıb olur 'ayân bir gül endâmuñ gözindendür nişân
 2961. kanğı sebze kim çemende yeşerür bir yañağı lâle haddinden durur
 2962. her benefşe kim yil altından çıkar bir perîşân zülfden virür haber
 2963. bir semenber cism her yâsemen hâl dili ile dir vâ ayâsı men

26b.

2964. bî-emeldür bu cihân tolu yas pes gerek her baş tuta gendüye yas
 2965. gonce ki olur şubh-dem 'anber-feşân bir yüzi gül tutağındandur nişân
 2966. şayd ider şâh u gedâ ne bulsa yir pes güzâf olmadı anuñ adı yir
 2967. hiç nesne olmaz aña siper hiç kimse bulmaz andan meferr
 2968. çün komaz sini kaçansa yir bu yir varsa 'akluñ ögmegil sen anı yir
 2969. bu yire bağlamagil göñlüñ iy yâr daği yirdür bu degül cây-ı karar
 2970. mülk ol ger anı ma'mûr idesin pâzişehsin çünki bundan gidesin

2971. girü iskender sözin söyleyelüm

fûr-ı hinde nitdi şerh eyleyelüm

DER-MATLA'-I DÂSTÂN VE VAŞF-I BAĦÂR

(Destân başı ve baharın özellikleri)

2972. çün berâber oldı leyliyle nehâr	virdi 'ıydden nişân bād-ı bahâr
2973. oldı şubh enfâs-ı hoş 'anber-sirişt	oldı bâğ etrâf-ı gülzâr-ı behişt
2974. nerkisüñ gözlerine düşdi humâr	sünbülüñ giysüsi oldı tâb-dâr
2975. lâle şaldı micmer yâkûta 'ûd	düzdi gül şevkinde bülbül sâz-ı 'ûd
2976. oldı sebze ârîz-ı pîrûze-ħaţ	ğoncede kızardı yâkût-ı nuķaţ
2977. l'al ter bitürdi yirden ħâr-ı ħuşk	dökdi zülfinden benefşe târ-ı müşk
2978. her taraf dürlü reyâhîn oldı cem'	bitdi her bir taldâ bir rahşende sem'
2979. levh-i minâ üstine şaçdı çemen	la'l-i sîrâb ü zer ü dürr-i 'aden
2980. toprağun her zerresinden bir güvâh	baş götürüb didi lâ-rabbü sivâh
2981. iy ħuşâ vakt-i gül ü faşl-ı bahâr	câm-ı reyĥâmı vü 'ışk u vaşl-ı yâr
2982. hoş durur 'işret hoş u zevk ü şafâ	vah ki zâlimdür bu çarĥ-ı bî-vefâ
2983. rahm itmez zaĥm urur bî-sebeb	pes ne hayr itsün gişi andan taleb
2984. tâc baş-ı karn zülkarneyn şâh	fûr-ı hind üstine iletdi sipâh

ŞIFÂT-I LEŞKER-I ISKENDER

(İskender'in ordusu)

2985. biñ kusvan leşker düzetti şehriyâr	her kusvun biñ gişi cevşen-vâr süvâr
2986. gendü boyında iki yüz biñ dilîr	ķamusı 'âli-nijâd ü şîr-gîr
2987. toldı cümle kûh u deşt âvâz-ı kûs	oldı tozdan çarĥ tozi âb-nûs
2988. yüridiler nâm-verler fevc fevc	baĥr bigi hind-i berri urdı mevc
2989. yiryüzi toldı dir-efşile 'alem	'âleme şîgmazdı ħöd ħayl ü ħaşem
2990. fûr-ı hindiyye çün irişdi ħaber	kim gelür ûş leşkeriyle şîr-ner
2991. fûr daĥi bir sipâh eyledi cem'	kim anuñ mislin işitmemişdi sem'
2992. biñ gezin biñ hindiyidi kır-rûy	on iki biñ daĥi fil-i ceng-cûy
2993. âb-nûs 'âcdan bağladı taĥt	filler üzre ki ola pîrûz-baĥt
2994. ķodı her taĥt üstine itmege cenk	üç gişi her biri bir ħurrân-pelenk

2995. oqları her birinüñ tîr kadar
 2996. yürüdi leşkerle vü kopdı giryü
 2997. fil cengini görmemişdi şehriyâr
 2998. fikr itdi kim ne mekr ü âl ile
 2999. şâh çün danâ vü rây-engîz ola
 3000. pâzişeh bilürdi cümle şan'atı
 3001. fikr idiben bakırdan nîk-nâm
 3002. kıldı kibrît ü güher çilile pür
 3003. bağladı her fili bir kañlıya şâh
 3004. mevc urdı ol yañadın baħr-ı kır
 3005. kaşdı bu kim fil şaffin ide sed
 3006. çünki gördi birbirin iki sipâh
 3007. filler üstinde turan ol sipâh
 3008. çün skender gördi fûruñ alını
 3009. kañlıyıyla evvel yürütdi fili şâh
 3010. fil file iricek vaqt-i sitîz
 3011. dutışub kibrîtle gevhercile
 3012. hevlden kaldı ser-esîme felek
 3013. göge çıkdı şu'le tağıldı şerâr
 3014. kıldı hayrân göz kulaklar oldu ger
 3015. filler od heybetinden ol zamân
 3016. düşdi filiñ her biri bir bişiye
 3017. râyile her işe çâre bulunur
 3018. çün tağıldı fil kaldı fûr-ı şâh
 3019. iki düşmen birbiriyle idüb neberd
 3020. birbirine irdi leşker fevc fevc
 3021. baħr-ı hûn idi şanasın rezm-gâh
 3022. kân buħârından belürmezdi sipihr
 3023. başıdı her kanda kim irişe na'l
 27a.
 3024. diyeydüñ elmâs yağdurur sehâb
- ki irürürdi bî-ħatâ câna ħaħar
 şanasın oldu cihân deryayı deyü
 ne ħod irânî vü ne rûmı süvâr
 leşkerin filüñ perâkende kıla
 ħükmine 'âlem musaħħar tîz ola
 bile iltürdi hel ħırfetü
 biñ mücevv fil düzdürdi temâm
 kâmusın her iş kilidi 'aqlıdur
 pes sürüb yürütdi ardınca sipâh
 kôs ü ħurrân oldu vü nâlân nefir
 ki ola iskender çerisi anuñla red
 fili yürütdi ilerü fûr-ı şâh
 tîr bârân ideler çünki ire şâh
 şaldı ilerü filler timsâlini
 pes yürütdi fil ardınca sipâh
 urdılar kibrîte sûzân odı tîz
 kopdı yiryüzinde nâgeh zelzele
 sînede çâk oldu korħudan yürek
 ra'd üninden yir oldu bî-ħarâr
 diyeydüñ kim kıyâmetdür meger
 ürkiben mecmû'ı kaçdılar devân
 âfirîn hoş rây ü gey endişeye
 gişi kadri dânişiyle bilinür
 şaldı anuñ üstine iskender sipâh
 at ayagından göge dikildi gerd
 kân revân oldu arada mevc mevc
 tozdan olmuşıdı belürsüz mihr ü mâh
 ata oğul birbirine itmezdi mihr
 kandan olmuşıdı kûh u deşt la'l
 yâ hevâdan dökilür perr-i 'ukâb

3025. şâh arada şöyle kim ceng-i pelenk düşmenüñ kanına tîz itmişdi ceng
 3026. şâf yıkardı nireye kim itse 'azm cân yakardı kimüñile kılsa rezm
 3027. korkaridi okı sehminden kader hem ecel iderdi rumhundan hazer
 3028. meymene hem kalb-gâh u meysere kılıcından oda yandı yigsere
 3029. 'akıbet çün irdi teeyyid-i ilâh fûr-ı hindiye muzaffer oldu şâh
 3030. kime kim teeyyid haqqıñ yâr ola âteş-i sûzân aña gülzâr ola
 3031. her kimüñ kim haq ide bahtıñ bülend kimseneden irmeye aña güzend
 3032. fûr döndi tâli'in çün gördi şüm sürdi germ ardınca anuñ sâlâr-ı rûm
 3033. kaçamadı fûr ki irmişidi kazâ âri izaca'e el-każâzâ kel-fezâ
 3034. irdi vü bir darbile ol demde hem başımı gögsine dek kıldı kalem
 3035. zaħm yidi şâh-ı hind u ser-nigûn düşüb ol dem oldu garq-ı hâk u hûn
 3036. ger gedâdur eger şâh-ı cihân toprağ altında olur cümle nihân
 3037. toprağ altında ne vardur kim bile işbu söz ser-riştesini kim bile
 3038. saña dünya mihr ide şanmağıl nîşdur nûşına hiç el şunmağıl
 3039. kimleri yir işbu tîre hâk-i gûr kimleri yire şoğar eflâkı gör
 3040. çahr ider mihr zaħm urur sipihr kim ne bunda raħm var ne anda mihr
 3041. bir iki gün dut ki revnâk buldı baht assı neçün ayruğundur tâc ü taht
 3042. bunda biñ yıl ger imâret idesin bir nefesdür çünki bundan gidesin
 3043. çünki bu yirden koyub gitmek gerek gitmedin gey yârağın itmek gerek
 3044. ölmedin gerek kayğuda olasın ne gele senden eyit çün ölesin
 3045. sen başar gendü işüñi biş ü kem kimseyiyçün yimeye kimsene gam
 3046. ben ki bu naqşıla dîvân bağlaram gendüzimi dirligümde ağlaram
 3047. bini benden soñra tâ hûd kim aña yâ teraħħum kim ide bir gün baña
 3048. sözimi cân kulağıyla kıl semâ' bu tene cânuñ dimedüñ elvidâ'
 3049. ben tarikat şerhin iderem saña bu hikâyet bir behânedür baña

DER-TEMSİL VE HATİME-I DÂSTÂN

(Yukarıdaki destanda anlatılanların açıklanması ve destan sonu)

3050. fûr-ı hindî nefsi emmâre durur kim elinde gişi bî-çâre dürür
 3051. filler nefsuñ kuvâsıdur yakîn 'aql iskenderdür iy dâna-yı dîn
 3052. 'aql nefsuñ şerrini iderse def pâzişehsin dünyî 'uqbî saña nef'

3053. merci'üñü itdi haq dâru'l-naîm
 3054. giydügüñ nûr oldu yidigüñ surûr
 3055. vây nefis iderse 'aqluñ zebûn
 3056. oldu yirüñ câvizân nâr-ı cahîm
 3057. göñliñi bağlamağıl sen bu yire
 3058. ol ki burada sevine yirine
 3059. varisa göñlüñde sinüñ mihr-i cân
 3060. tâzedür bâğında dâyim berk ü bâr
 3061. ne ölüm var anda hergiz ne elem
 3062. ol makâma varise canuñda şevk
 3063. yaqullah mâ yeşâdi iy mürîd
 3064. aħmedîye iy kerîm-i zî-l menîn
 3065. nefis âlâyîşin anda zâyil it
 3066. dehşetin sür 'aqlına bağışla şahv
 3067. rahmet it aña ki fazluñ çok durur
- câvizân kalduñ ol arada muķim
 içdügüñ kamu şerâb oldu iy tahûr
 dünye vü 'uķbîde olduñ ser-nigûn
 yidigüñ zaķķum içdügüñ ħamîm
 'âķil ol kim bunı ögmeye yire
 bî-gümân bir gün ola kim yîrine
 bir yire var ki anda esmez mihr cân
 bî-ħazândur anda olan nevbahâr
 ne kimsene ķorkudan dir ne olam
 ķıl ħaķuñ emrin göñül boynına tavķ
 tâ murâduñ vire yahķüm mâ-yürîd
 dest-gîr ol dünye vü 'uķbîde sen
 göñline ünssüñ şafâsın ħaşıl it
 eyle andan'adet evşâfin maħv
 senden artuķ hiç ümîzi yok durur

DÂSTÂN-I EJDEHÂ KÜŞTEN-ISKENDER DER- HINDÛSTÂN

(İskender'in Hindistan'da ejderha öldürmesi)

3068. şubħdur iy murğ-ı hoş-gû sâz ķıl
 3069. söyle bir destân ki rûhı kıla şâd
 3070. kim bilür kim nice döndi döne devr
 3071. her nefes bir levne döner rûzigâr
 3072. ħam yime bir iki gün ol şâd-kâm
 3073. 'âķıbet fikrinde ħûn olur ciger
 3074. bî-ħaberlik ķurtarur senden seni
 3075. mâ ü menlik saña olmuşdur ħicâb
 3076. gerçi yitmezüñ maķâmı oldu şeħv
 3077. sâki gül-çihre bir gulgûn ķadeħ
 3078. bir nefes hoş ol ki bu gerdanda dehr
 3079. ki baş çekmişdi dün-ı eflâkdan
 3080. şol ki aña iri gelürdi dün-ı ħarîr
- sözile her perdede âvâz ķıl
 kim var edvâruñ pes dâstân-ı yâd
 ne gerân vardur bu deryâyaya ne ħavr
 her naķaş bir naķķaşı ķılır âşikâr
 fikrin encâmuñ unit naķş eyle câm
 bî-ħaber olsuñ yig andan bî-ħaber
 pes kamu tã'atdan efdal bil anı
 gider anı kim bulasın fetħ-i bâb
 senden ol yig ki ola bu evşâf maħv
 şun elüme ki andan ala can ferâħ
 ķahramanları ider itdi ķahr
 uş bugün baş ķalduramaz ħâķdan
 uş yetüb bugün yir altında çürir

3081. zerre zerre toprağı itsek taleb   tolu durur zülf ü el ü haḫḫ u leb
 3082. bir nigâruñ zülfidür baḫ sünbülü   bir semerber yüzidür görgil güli
 3083. serv bir dilber boyındandür nişân   nâr bir bî-dil yüregidür ‘ayân
 27b.
 3084. bitdügi yir yâsemenle behmenüñ   toprağıdur erdevân u behmenüñ
 3085. bir giryemüñ pençesi dest-i çenâr   bir fasîhuñ dili sûsen âşikâr
 3086. naḫz durur kamu devr itdügi ‘ahd   zehr durur dehr düzetdügi şehd

MAṬLA’-I DÂSTÂN

(Destan başı)

3087. nevbetin çünkim düketdi fûr-ı hind   oldu zülkarneyne fermân hind u sind
 3088. migferi indürdi geydi tâc u gey   aldı cem taḫtında eline câm-ı mey
 3089. içdi nûş-â-nûş oldu şâz-kâm   çünki nefsin tayyübül- vakt itdi câm
 3090. fûrdan alduğı mülk ü mâl ü zer   la’l ü mur varidi yâkût u güher
 3091. daḫı ne ki aldı şâh-ı nîk-nâm   halka in’âm eyledi ol güz temâm
 3092. virmekçündür bu mülk ü genc ü mâl   virmeyicek renc olur vebâl
 3093. yi vü yidür çünki bulduñ mâl ü genc   yoḫsa olur ol soñra saña mâr u renc
 3094. gey şaḫın ki žâyi’ itme rencüñi   sen gider kimseye ḫoma gencüñi
 3095. mâl kim sen yimeyesin mârdur   gül ki sen ḫoḫulamazsın ḫârdur
 3096. varuñı yoḫlulara ḫılğıl sebîl   çün işitdüñ beşîr ü mâl ü el-necîl
 3097. gişi ki anda olmaya dâd ü dehiş   gelmeye anuñ elinden hergiz iş
 3098. cehd it ḫayrile ol dünyâda yâd   dileriseñ ki olasın ‘uḫbîde şâd
 3099. her ki anuñ gey adı ḫaldı ölmedi   tâze durur ‘ömri bâğı şolmadı
 3100. çend kerrât çünki devr itdi sipih   sâye mîzân burcına düşürdi mihr

ŞIFAT-I ḤARÎF VE İSTIVÂ-İ LEYL Ü NEHÂR

(Sonbaharın özellikleri ve gece ile gündüzün bir olması)

3101. gice gündüz râst mîzân oldılar   çün terâzû keffesine geldiler
 3102. ḫulle-i bâğ olmuşiken sebze-kâr   oldu ḫaḫ fermânıyla zer-nigâr
 3103. oldu mînâ-reng tâl-ı zer-fişân   kehrûbâya deḫişirüldi ergavân

3104. kalmadı gülzârda berk ü nüvâ
3105. sindden bir gişi geldi nâ-gehân
3106. hâlîkuñ halkına sen feryâd-res
3107. kopdı sind ilinde bir ner-ejdehâ
3108. dûtûnından karara yandı nebât
3109. çıkar ağzından nefes ursa semûm
3110. kuşu andurur hevâdan ursa dem
3111. fil gelse buraya yâ bebr u şîr
3112. kıldı bir iklimi vîrân ser-te-ser
3113. ger kıla bir yıl dañı ol ejdehâ
3114. bu sözi çünkim temâm işitdi şâh
3115. ki ejdehâyı ide ol yirde helâk
3116. söz üküş çün sinde geldi şehriyâr
3117. ejdehâ durduğı tâğı altında şâh
3118. şordı evvel çünki oldu çâre-ger
3119. pes bir ulu kanglı düzdi nîk-baht
3120. düzdi ağacdan taht üzre tâc-ver
3121. biñ demür çengâl düzdi tîz-ser
3122. virdi her çengâl ucına âb-ı zehr
3123. kâmusın ol ive berkütdürdi şâh
3124. pes getürdi iki ögüz zûr-mend
3125. iki kapu düzmişidi şâh aña
3126. biri anuñçün kim ögüzi şehriyâr
3127. biri ki anları yudarken ejdehâ
3128. yidi şeh tiryâk düzetti devâ
3129. her ki aña sığına zâyi' olmaya
3130. şol zaman ki urdı nefes bâd-ı seher
3131. ejdehâ kaşdına çünkim itdi hîz
3132. memleket bî-şek belâ damındadır
3133. şâh oldur ki idicek ser-tîz ceng
3134. vaşfını işidiben res-â-ber es
3135. kanglıyı eyle düzmişidi pür-hüner
- başladı kâfûr saçmağa hevâ
yiri öpüb didi ki iy şâh-ı cihân
sensüz olmasun bu 'âlem bir nefes
kim deminden kimsene olmaz rehâ
aldı hayvândan anuñ zehr-i hayât
koğusu irdükde olur senk mûm
tarta bir fersenk yirden vahşi hem
dem uruben yudar iy şâh-ı dilîr
çâresini şâh ide anuñ meger
şark u garb olmaya şerrinden rehâ
sind iline râst itdi 'azm-i râh
ol belâdan kıla ol iklim-i pâk
ejdehâyı şordı kanda ider qarâr
kondı vü şâhile çok hayl ü sipâh
'uzv 'uzv ol ejdehâyı sert-e-ser
tahtdan bağlatdı anuñ üstinde taht
kırla bir ev sevinmiş sert-e-ser
kim kılurdu her biri taşdan güzer
ki ejdehâ zağmıyla derhâl ola şahr
her yañadın çünkim oldu kîne-hâh
kıldı evi kañılıyla anlara bend
her biri neçün diyeyüm ben saña
süre ol şu'bânı itdükde şikâr
şâh andan çıkıben ola rehâ
şığınub allaha girdi ol eve
ejdehâ kâmına düşe ölmeye
tâga sürdi kañılıyı hûrşîd-fer
kim cihândan şerri def' ide tîz
şâh olan ejdehâ kâmındadır
doymaya cengine ser-tîz pelenk
ejdehânuñ gevdesin itdi kıyâs
kim anı yuda mıydı cânver

3136. çün koku aldı bu gerdan ejdehâ zehr şaça geldi hamle itdi şehâ
 3137. ol kapuyı ki ögüzi sürerdi şâh yapub oturdı hâkı itdi penâh
 3138. cânver yakîn gelicek urdı dem kim yuda ol cüfti ol çengâli hem
 3139. yudar ögüzleri kañlıyı temâm kalub ağzında anuñ oldı dâm
 3140. batdı ol çengâller endâmına rîz ü bâlâ birkiben kâmına
 3141. kañlıya dikildi iki çenesi oldı vîrân mağz u dîde hânesi
 3142. ağzımı açdukça ol çengâl-i tîz başı eczâsın kıldı rîz-e-rîz
 3143. çün yılanuñ dirliği başında olur başına irse hâlel bî-şek ölür
- 28a.**
3144. açdı şanduk kapusın şehriyâr çıkdı kâm-ı ejdehâdan berk-vâr
 3145. çekdi dañhâkî kılıcın cem-nijâd kıldı nusret virenüñ adını yâd
 3146. ejdehâya şöyle bir zañm urdı şehriyâr ki âfrîn itdi eline mihr ü mâh
 3147. pes eline yâyn alub şîr-i ceng ejdehâya urdı bir tîr-i hadeng
 3148. ol hadengüñ yâresinden cânver oldı gark-ı hâk u hûnâb-ı ciger
 3149. virdi ol zañmile cânın ejdehâ kimseyi itmez ecel cengi rehâ
 3150. ger pelenk ü şîr ü ger bebr ü neheng çâresüz kalur ecel şundukda çeng
 3151. mûm ideriken zôrile pôlâd-ı şâh ejdehâyı kañlıyla evlâd-ı şâh
 3152. lâ-büd aldı ejdehâdan ol demâr zârile anuñ elinde öldi mâr
 3153. itse anı behmen bigi atile şayd nâgeh olurdu anuñ kâmına kayd
 3154. var durur her nesnenüñ bir âleti bî-şek anuñ andan olur âfeti
 3155. çâresinüñ her nesnenüñ bilseñ gerek pes anuñla def'ini kılsañ gerek
 3156. gerçi şâhın celd olur tîz-per bulamaz it itdügi şayda zafer
 3157. itde gerçi tîz olur dendân u ceng kuş gibi niçe hevâda kıla ceng
 3158. çün işütdüñ ki ejdehâyı şehriyâr kañlıyla niçesi itdi âşikâr
 3159. sen dañı kañlıyla it haşmı şayd ki ejdehâyise olur geh kayd
 3160. gerçi kim çog ola sende zôr u tâb şabr it her işte kıлмаğıl şitâb
 3161. şunmağıl fikr itmedin her işe el ki olur evvel fikret âhir 'amel

DER- TEMSİL VE HÂTİME-İ DÂSTAN

(Yukarıdaki destanda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması ve destan sonu)

3162. hâtıruñdur sind ü şeytân-ı ejdehâ def'in itmezseñ hañâ durur hañâ

3163. kıl anı lâ-ḥavle zaḥmıyla tebâh olduñ iskender gibi her mülke şâh
 3164. nefsin cehd it bî-fezâyil kalmasun sa'i kıl ki ehl-i zâyil olmasun

DER- BEYÂN-I ECNÂS-I FEZÂYİL

(Erdemi oluşturan öğeler)

3165. ol durur ecnâs-ı fezâyil bil yakîn 'ilm-i hikmet daḥi 'adl iy pâk-ı dîn
 3166. 'iffet dahi şecâ'at cins hem dörd olur bilgil kamu bî-biş ü kem
 3167. bu fezâyil sende ger olursa cem' olasıñ ḥaḥ nûriyle tâ-bende sem'
 3168. 'ilm-i hikmetle gönül rûşen ola 'adlile cân menzili gülşen ola

DER-BEYÂN-I 'İFFET EZ-ECNÂS-I FEZÂYİL

(Erdem'in öğelerinden iffet)

3169. 'iffetile gişi olur nîk-nâm hem şecâ'atle bilinür cümle kâm
 3170. bu didüğüm hikmetüñ ecnâsıdur işid envâ'ın daḥi iyi söz-i dür
 3171. hikmet iki kışmdur biri nazar birisi daḥi 'amel iy pür-hüner
 3172. kışm kim 'ilm-i nazarla ad olur cümle envâ'ı riyâziyyât olur
 3173. hem daḥi 'ilm aridet yakîn daḥi hem 'ilm-i ṭebâyi' dür hemîn
 3174. oldı envâ'ı 'amel pür-hüner 'ilm-i menzil hem siyâset hem siyer
 3175. bir siyer 'ilmin kim ura aḥlâḥdur bir bir eydeyüm işit iy söz-i dür

DER-ŞERḤ-İ ŞECA'ÂT EZ-TEHZÎB-İ AḤLÂḤ

(Ahlakı güzelleştiren öğelerden yürekli olma)

3176. ol dem olasıñ şecâ'atde dürüst kim sebâtuñ olmaya hiç işde süst
 3177. varsa 'akluñ yil bigi olma bî-sebât pâydâr ol taḡ bigi isterseñ necât
 3178. bâd çünkim bî-sebât olub eşer herze-rev oldı adı vü ḥâk-ser
 3179. taḡlar olduḡıyçün şâbit-ḳadem buldılar evtâdı 'âlemle 'alem
 3180. nefsi dún itme bülend it himmeti gişinüñ himmetiyle artar rütbeti
 3181. ger dilerseñ ki ola saña baḥtiyâr kıl tevâzu'la taḥammül iḥtiyâr
 3182. bî-taḥammül gişi olur bî-hüner bî-tevâzu' gişi şeytândan beter

3183. gişi ki anda olmaya hilm ü sükûn   kamu işi olur idbâr u cünûn
 3184. her gişide kim hamîyyet olmaya   kim durur uludan egerçi ölmeye

DER-ŞIFÂT-I HAYÂ EZ-MEKÂRÎM-I AHLÂK

(Güzel ahlakın özelliklerinden utanma duygusu)

3185. ‘iffetüñ varsa gerek sende hayâ   bî-hayâ şeytândur insân kim diye
 3186. bî-hayâlıkdur aña kibr itdüren   kibrdür hazretten anı atduran
 3187. çün ene hayru didi ol la’neti   haqdan işitdi ‘aleyke la’neti
 3188. ne durur nefsuñ kemâlü rıfķ u şabr   pes nedür tabı’ pelenk huy-ı bebr
 3189. gendü kibridür pelenki ki itdi hâk   gendü huyı kıldı hem bebrî helâk
 3190. râhat isterseñ kanâ’at eylegil   gendüñe anı sanâ’at eylegil
 3191. bî-kanâ’at toklığında aç olur   ger cihân anuñisa hem muhtâc olur
 3192. çün kanâ’at getir lâ-yenfi’ ola   anuñile toymayan gişi aç öle
 3193. ‘iffetüñ nedür sehâ pîrâyesi   ‘afv ne olur sehvi sermâyesi
 3194. kimde ‘iffet ile mürüvvet olmaya   bî-şek ol ehl-i fütüvvet olmaya
 3195. ben ki böyle de kemer bağlamışam   tâkatumca her işi añlamışam
 3196. haşr ehlinde mürüvvet görmedim   birisini ehl-i fütüvvet görmedim
 3197. ne mürüvvet ne keremden var eşer   kimîyâdur bu vü ol ‘ankâ meger
 3198. yidi girm ol kerem ki adıydı kerem   kime şorarsam anı dûr kim kerem
 3199. ger saña yoldaş olur ise vera’   tâ-ebed cânuña irmeye fera’
 3200. bî-vera’ olana hûd ‘ayb ol yiter   kim behâyimden dañı olur olur beter
- 28b.**
3201. varise ‘adlûñ gerek sende vefâ   bî-vefâdan kimsene bulmaz şafâ

DER-ŞIFÂT-I ‘ADL EZ-ECNÂS-I FEZÂYIL

(Erdem’in öğelerinden adalet)

3202. ‘âdil oldur ki eyülügüñ haqķın bile   pes aña lâyıķ mükâfâtın kıla
 3203. pîşe ide hüsn ü hulk u şefkâti   halkıla hulkile ola ülfeti
 3204. hem tevekkülde ola ‘azm-i dürüst   hem meveddet ‘aķdini itmeye süst
 3205. hâkime inşâf lâzımdur yaķın   tâ ola kayim umur ı mülk ü dîn

3206. şimdi görünmez bu inşâf u vefâ   biri sî-murğ oldu biri kîmîyâ
 3207. 'âdile 'âdet ne teslîm u rızâ   her işe ki anı kaderledi kazâ
 3208. daği hem tâ'at gerek hem ihtiyâd   kim bula dünyâda 'uqbîde murâd

DER-TAHRÎZ DER-MEKÂRİM-İ AHLÂK

(Güzel ahlaka yönlendirme)

3209. bu siyerle ger sen ülfet bulasın   mahrem-i halvet-gehi üns olasın
 3210. nefis ki ola bu şıfat aña bezek   lâyıq olur ki ide aña secde melek
 3211. ger behimiyetden isteriseñ necât   sende cem' ola gerekdür bu şıfat
 3212. oğ gibi toğru bu işlerde temâm   kim idesin kâb-ı kavseyni maķâm
 3213. kimde kim yok bu şıfatlar fil-meşel   râst gele na'amdur belhûm eğâl
 3214. aħmedinüñ her ki sözün diñleye   nicedür kânûn-ı devlet añlaya
 3215. ol didügi yolu gözle iy heķim   ki ol durur bî-şek şırât-ı müstaķim
 3216. gerçi anuñ sözünde yok durur halel   sözile olmaz 'amel vâcib 'amel
 3217. hücetiyle şâbit olur müdde'i   leys-el insan-ı el mâsa'i

DER MÜNÂCÂT VE HÂTIME-I DÂSTÂN

(Allâh'a yakarış ve destan sonu)

3218. çünkü virdüñ bize 'ilm iy lem-yezel   luř it rûz eyle tevfiķ u 'amel
 3219. ol ki aña tevfiķ sen itdüñ refiķ   maķsad u maķşûdına buldı tarîķ
 3220. biz kimüz bâri vü bizden ne gele   bize leřâfuñ gerek hem-râh ola
 3221. ħamulara çünkü sensin çâre pes   ħâlümüzü saña iderüz 'arz pes
 3222. ħuşsa odında yanub biçâreyüz   yiryüzünde yil gibi âvâreyüz
 3223. luřfuñuñ fazlı ħapusın bize âç   odumuza bir kerem şuyın sâç
 3224. iy ki sendedür celâliyle cemâl   nûr-ı ıřrâķıyle vir baña kemâl
 3225. cism ü cânumdan sen it âfâtı dûr   nûrile it rûşen bini iy nûr-ı nûr
 3226. nefşümize nûrı 'ilmile beze   raħmetüñ âşârını feyz it bize
 3227. eyle it fazluñla iy ehl-i kerem   bizi kim ol nûr baħrine girem

**DÂSTÂN-I REFTEN-İ İSKENDER BE-CEZÂYİR-İ HİNDÛSTÂN VE DİDEN-İ
'ACÂYİB**

(İskender'in Hint adalarına gidişi ve değişik varlıklar görmesi)

3228. yatma dur iy bülbül-i 'arş âşiyân	hoş ma'âniyi bedi' eyle beyan
3229. yatma çünkim çıkdı mişbâh-ı şubh	ki uyanıklık oldu miftâh-ı felâh
3230. necim şâkıb kim zühaldür çün çirâğ	götürüb nûrıyla tâbân oldu tâğ
3231. sa'd-ı ekber müşteri' uş virdi nûr	'âleme taldurdu râhatla sürür
3232. tutuben mirrih tıg-ı âb-gûn	kıldı gice râyetini ser-nigûn
3233. kavs burcından çıkub zerrîn siper	toldı yir dürci şadef gibi güher
3234. geldi zühre anuñla zerrîn âyine	kıldı simîn yiryüzün her âyine
3235. virdi esed burcında penhân oldu mâh	bir yaña dañi 'uţarid tıtdı râh
3236. 'âleme çün mihrile urdı şubh-dem	pür şafâ ol şıdkıla oldu şubh-dem
3237. gice gitdi geldi şubh-ı dil-furûz	zulmet eksildi vü rûşen oldu rûz
3238. sen dañi ger şıdkıla dem urasın	şubh gibi hoş şafâlar göresin
3239. şun'-ı şâni'de 'acâyible 'iber	çok durur andan bize virgil haber
3240. ki şanâyi' hâlini kılğıl 'ayân	ki bedâyi' şûretin itgil beyân
3241. tâ eşer nicedüğünü bilevüz	pes müeşşir fikrin andan kılavuz
3242. çün müeşşir bilinür olsa eşer	pes bize virgil eşerden sen haber

MAṬLA'-I DÂSTÂN

(Destan başı)

3243. çün skender ejdehâyı itdi helâk	kıldı anda şerrinden ol iklim-i pâk
3244. diledi andan ne kim bañr u ber	yüriyüb kıla temâşâ sert-e ser
3245. çok gemiler düzdi kim bañre gire	ol deñizde ne 'acâyib var göre
3246. şâni'i bile şanâyi' göríben	mübdi' añlaya bedâyi' göríben
3247. gice gündüz çün ki işlenüb müdâm	ol gemileri kim didi oldu temâm

REFTEN-İ İSKENDERBE-CEZİRE-İ RÂYI'

(İskenderin Râyi' adasına gidişi)

3248. râyi' adlu bir cezîre vardı şâh	varıben kırdurdu anda bârigâh

3249. pes buyurdı ki ideler yiri şayd
 3250. pes getüreler şehâ ki ol kârdân
 3251. aňlaya her birinüň hâşiyetin
 3252. görïben anuň ‘acib-i hılkatın
 3253. kim anuň her cüzi’ birlige güvâh
 3254. varlığından birliğinden nedür beyân
 3255. çün nazarla buldı yitmez âdemi
 3256. âdemi kim olmaya anda nazar
- 29a.**
3257. buldılar bir nev’ anda cânver
 3258. lîki qanatlu kamu şöyle ki tayr
 3259. sözlerini kimse idemezdi fehm
 3260. itdiler hayvandan anda ıztıyâd
 3261. ol çetüktür şekl-i şûretde yakîn
 3262. bir çetük daħi itdiler anda şikâr
 3263. çünkü kudretde tûvânedür qadîm
 3264. fıtratullâh naqşına kılğıl nigâh
- qılalar her nesne kim bulna kayd
 qamusınuň şûretin göre ‘ayân
 fikr idiben bile mahiyetin
 şâni’uň bile lâtif şan’atın
 olubenüň dir ki lâ-rabbî-sivâh
 zerre zerre yir ü görgil ‘ayân
 yüz nazar olsa gerek her bir demi
 ol behâyimden daħi olur beter
- şûretiyle âdemi tâ pây-ı ser
 uçıb iderlerdi yirden yire seyr
 şâni’uň şun’ına iremez ‘aql u vehm
 anı kim anuň derindendür zebâd
 fark ara yirde ‘araq durur hemîn
 kim hevada uçar idi murğ-vâr
 ne dirlerse ihdâş ider ol hekim
 kim giresin nice olur kâr-gâh

RESİDEN-İ İSKENDER BE-KÛH-İ MÂRÂN

(İskender’in yılanlarla dolu bir dağa varışı)

3265. buldılar bir tağ ol yirde ulu
 3266. her yılânı ejdehâ girdârdı
 3267. lîki ol tağ olmuşıdı anlara dâm
 3268. varamazdı kimse ol tağa yakîn
 3269. kim yolu taş u kayayıdı temâm
 3270. ne ‘acâyib hılkat u fıtrat durur
 3271. ol yılanlar birbirin yirdi müdâm
- içi ol tığuň yilaniyle tolu
 fil gelse yolına yudardı
 oradan taşra uramazlardı kâm
 anı ırağdan görürlerdi hemîn
 oda yanaridi ol taşlar temâm
 nice kuvvet nicesi kudret durur
 kim bulamazlardı daħi ayruq ta’âm

VAŞF-I TÛTÎ KI DER-HIND YÂFTEND

(Hindistân'da bulunan papağanın özellikleri)

3272. anda hem bir nev' tûtî buldılar dâne şâcıb anı dâma aldılar
 3273. gişi her dilde ki söylerdi kelâm döndürüb eydürdi anı ol temâm

VAŞF-I DIRAHT-I KÂFÛR KI DER-ÂN CEZÎRE BÛD

(O adadaki kafur ağacının özellikleri)

3274. buldılar bir nev' ağac anda hem şanmağı anuñ kâfûrıdı ser-tâ kâdem
 3275. her ağacuñ ki anda yidi pâyesi biñ gişiniñ yiri yidi sâyesi
 3276. lîki töluyıdı ucdan ucâ mâr ejdehâ gibi kâmusı cân-şikâr
 3277. kimse yazın anda kâfûr alımaz ol yılanlardan aña yol bulımaz
 3278. lîki kâfûr almak isdeyen gişi yazın oğ atmağdur ağaca işi
 3279. oğına her gişi adın yazub 'ayân ider ırâğdan ağaclara revân
 3280. çünkü irişür kış ıssı gider kalur ağaclar yilansuz sert-e ser
 3281. her gişi ki ağacda oğını bulur ol ağac kâfûrı hem anuñ olur
 3282. fikrile kıl bu eşerlere nazar kim mü'eşirden bilesin haber
 3283. nağşâ bakıb nağşdan nağğâşı bil şun'ı görüb şâni' uñ fikrin kıl

RESİDEN-İ İSKENDER BE-CEZİRE-İ RÂMİNİ

(İskender'in Râmînî adasına varışı)

3284. râyici çünkim temâmet gördiler ol aradan râmîne vardılar
 3285. buldılar insândan anda bî-şümâr 'avret er cümle 'uryân hûr u zâr
 3286. yimişidi pes yidükleri ta'âm fehm olunmazdı didükleri kelâm
 3287. onlara görünse insândan biri andan ürkerlerdi şöyle kim peri
 3288. yirden ot gibi biterdi anda zer çün ma'âdin dağı vardı pür-güher
 3289. ne 'aceb âşârdur bağğıl buña kim haber vire mü'eşirden saña
 3290. ger bu âşâra nazar gey kılasın ol müeşşir kudretini bilesin

RESİDEN-İ İSKENDER BE-CEZİRE-İ VÂKVÂK

(İskender'in Vakvak adasına varışı)

3291. vardı oradan şâh bağlayub niâtâk	ol yire ki anuñ adıdur vâkvâk
3292. yiri anuñ cümle riygüstân olur	yolına piyâde varan hayrân olur
3293. gece yılduzla yürürler ol yolu	gündüz anda bulımazlar menzili
3294. biñ cezîre vardı ol yörede hem	dağı yidi yüz yakîn ne bîş ü kem
3295. şehridi sert-â-ser mülk ü diyâr	kamuya bir 'avretidi şehriyâr
3296. altı biñ ebkâr-ı gül ruḡ ḡonce-leb	ḡudmet iderlerdi aña rûz u şeb
3297. çün skenderden işitdi ol ḡaber	viribidi bî-ḡadd aña zerr ü ḡuher
3298. ol ḡadar tuḡfe viribidi ki şâh	âferîn ḡıldı aña vü hem sipâh
3299. buldı şeh bir ağac anda pes yüce	tâze vü ser-sebz ü ḡûb ucdan uca
3300. dökmezidi yabraḡın bâd-ı vezân	irmezidi anuñ beḡârına ḡazân
3301. ol ağacda bir 'aceb yimiş biter	çün temâm olub yimişi anuñ yiter
3302. ol yimişden vâkvâk üni gelür	bu ne ḡudretdür bu ne ḡikmet olur
3303. gelicek ol ün gelür ile vebâ	dağı ḡaḡt u fıtrat u dürlü belâ
3304. vaḡtahâ gelür ol ün ne mâh u sâl	ol ün olur gelicek nâ-ḡûb fâl

DER-TARÎK-İ İSTİDLÂL BER VÜCÛD-I ŞÂNT'

(Allâh'ın varlığı üzerinde kanıtlarla düşünme)

3305. ḡûb u ferḡunde delâyl ḡâlini	ḡörüb işbu muḡdişât aḡvâlini
3306. añlaya kim her birine bu ḡavâş	niredendür nice buldı iḡtişâş
3307. bî-muḡaşşış çün olımaz hiç şey	pes gerek eşyâya bir ḡayyûm ḡay
3308. kim ḡadîm ü lezzet ola vü hem mürîd	ki ola her mevcûd şun'ından bedîd
3309. ol aradan gidiben şâh-ı cihân	bir yire irdi ki adıdur betân
3310. buldı bir ḡavm anda pes şâḡib-cemâl	'avret ü er ḡüsn içinde pür-kemâl
3311. ḡamu insan şekli illâ kim müdâm	şa'b taḡlar üzre ḡutarlar maḡâm
3312. kim oraya çıḡmaz hiç âdemi	ḡörenler ḡılır yaradan 'alemi
29b.	
3313. ḡileyile birisin şâh-ı cihân	dutdı dutulduḡı sâ'at virdi cân
3314. ölüsine anuñ naḡar çok ḡıldılar	ḡüsnine mecmû'ı ḡayrân ḡıldılar

3315. kâr-gâhı fıtrata kılğıl nazar dileriseñ kim ‘ayân ola haber
 3316. germ süribenüñ irte gice râh ol aradan vardı etvârına şâh

RESİDEN-İ İSKENDER BE CEZİRE-İ ETVÂRIYE

(İskender’in Etvâriye adasına varışı)

3317. buldı bir kavm anda bu sözi işit tenleri merdüm velî başları it
 3318. anlara leşker çü yakın geldiler oradan anlar belürsüz oldılar
 3319. cinn idügin bildi olaruñ şehriyâr kim cezâyirde iderlermiş qarâr

SU’ÂL-İ İSKENDER EZ-ĤÂL-İ DERYÂ

(İskender’in Hint Okyanusu konusundaki sorusu)

3320. buldı bir pîr anda şâh-ı şîr-gîr pes mübârek âkıl u dânende pîr
 3321. ‘ömri herkes gibi irmişdi biñe rûşen idi hâli ol pîrûñ aña
 3322. yaşamak kerkes gibi biñ yıl ne nef çünki olmaya ecel çengâlı def
 3323. hâlini bahrûñ bilürdi sert-e ser mülkü içinde her ne varsa huşk u ter
 3324. şâh pîre didi ne çâre kılam kim bu bahruñ ‘umkı ne durur bilem
 3325. pîr didi hıızr-ben ‘âmîl hem kim olayıdı server tâc-ı ümem
 3326. sencileyin meyli eyle oldı anuñ tâ ki bile ‘umkı miqdârın bunuñ
 3327. bir firişte geliben didi aña kim bahruñ diyeyim ‘umkın saña
 3328. bir gişi dâvud ‘aşrında meger ser-nigûn düşdi bu bahre bî-haber
 3329. oldı üç yüz yıl iner cismi anuñ dañı qa’rına irişmez bunuñ
 3330. bu ne mülk olur gel imdi it kıyâs kim aña ne ‘aql irer ne havâs

DER-İ TİBÂR VE NAZAR BER-AHVÂL-İ ‘ÂLEM

(Dünyâdaki durumlara bakıp ibret alma)

3331. idemez keyfiyyetin kimsene farz ne bilür kemmiyetini tolu ‘arz
 3332. kıl bu meşmû’âta fikrile nazar kim vireler saña sân’iden haber
 3333. ger bu eşyâda te’emmül kılasın nicedür kudret kemâlin bilesin

SU'ÂL-I İSKENDER EZ-ÂCÂYİB -I DERYÂ

(İskender'in denizdeki değişik varlıklar konusundaki sorusu)

3334. pes didi şeh kim baña virgil haber	kim bu deryâda 'acâyibden ne var
3335. encüm ü eflâk baħr u ber kamu	cevcev neyse bilürsin iy ulu
3336. didi kim bunda 'acâyib çok durur	şöyle kim hergiz hisâbı yok durur
3337. bir balık burada tutmuşdur maķâm	ki uzunudur iki yüz arşûn temâm
3338. çün görür nâgeh kimisi ol şuda	kaşd ider kim varub anı yuda
3339. ehl-i gişi tabl urub çağıru	döndürürler korkudub anı girü
3340. gevde büyükligine itme nazar	kim yürekdedür ne kim varsa hüner

ŞIFAT-I HARÇENG VE HÂSİYYET-I ÂN

(Bir tür yengeç ve onun özelliği konusunda)

3341. bunda bir harçeñi var kim taş olur	bir nefes çünkim şudan taşra kalur
3342. sürme gibi döküb ol taş tabîb	tûtiyâya katar andan bir naşîb
3343. kamu derdine gözün dermân olur	'akl kim şun'a bakar hayrân olur

DER-İSTİDLÂL BER-ŞÂNI' BE NAZAR DER ŞANÂYT'

(Yarattıklarına bakarak Allah'ı tanıma)

3344. 'akla bunda nice hayrân olmasun	yâ nice burada 'ibret almasun
3345. kim şu hayvân olur hayvân hacer	ol hacer dönüb olur nû-ı başar
3346. taşdan uş sürmeyile tûtiyâ	gözde görürsin ki olur nûr-ı ziyâ
3347. ol ki taş nûr ider dutma şek	kim seni dahi idebilür melek
3348. cehd it kim toprağünü ide nûr	kıla göñülde ne gam varsa sürür
3349. kıla sini fazlıyla bir melek	ki ayagünü altında kıla bu felek

DER-ŞIFAT-I ÂHÛ Kİ HÛNEŞ MÎ-ŞEVED

(Kanı misk olan Ahu'nun özellikleri)

3350. dahi bir hayvân var işbu şuda hem	kim geyige beñzer ol ser-tâ kadem
3351. göbегinde kan anuñ çün huşk olur	dahi ayruk yire varsa müşk olur

3352. gitmeyince buradan müşk olmaz ol   bunda durduğunca koku bulmaz ol
 3353. ne 'aceb işler dūrūr fikr eylegil   kudretini şâni' uñ zikr eylegil
 3354. her ne kim vardır yirinde olur kemâl   çün yirinden ayrıla bulur zevâl
 3355. ol arada nişe koku almaz ol   kobduğı yirde neçün müşk olmaz ol
 3356. gül diken içinde bulur renk bûy   la'l kân kaydında olur sürh rûy
 3357. ağacında tatlu olur her yimiş   ger şeker ola yirinde olur kamış
 3358. dūr-r-i deryâda olur vâlâ güher   tobraguñ içinde olur hoş renk zer
 3359. işbu işlerden ki gördüñ bî-gümân   şâni' uñ muhtârlığın bil 'ayân
 3360. kimine yirinde bâğışlar cemâl   kimine ayruk yirde virür ol kemâl
 3361. her ne kim var oldur işlerin 'ayân   bu tabi'at didigüñ sözdür hemân
 3362. her ki virürse tebâyi'den haber   bil ki yokdur anda imândan eser

ŞIFAT-I NŪR Kİ BE-ŞŪRET-İ MURĠ DER-DERYÂ PİZÂ ŞEVED

(Denizde kuş biçiminde görünen parlaklık)

3363. dahi işbu baħrde iy şehriyâr   kuş gibi bir nūr olur âşikâr
 3364. heyeti hoşdur anuñ lîkin başâr   hayr olur nūrından itdükde nazâr
 3365. ol belüricek hevâ gülşen olur   şu'lesinden baħr anuñ rûşen olur
 3366. mevc olur sâkin çün ola ol bedîd   oldurur gişi necâtına kilîd

30a.

DER-TAHRÎZ BER-İ TİBÂR EZ-NAZAR BER-'ACÂYİB-İ 'ÂLEM

(Evrendeki değişik varlıklardan ibret almaya yönlendirme)

3367. işbu âsârı ger añlarsañ 'ayân   kâmil-ül imân olasın bî-gümân
 3368. bilesin ol şâni' uñ sen kudretin   'ilminü hem dâhi mülkinin satatin
 3369. her ne kim iderse ol ol zibâ ider   nola nâ-zîbâ görürse kesr-nazar
 3370. günü görmedügiçün rûzigâr   güneşüñ ire mi nûrna fütûr

ŞİFAT-I MÂHÎ-İ PÎL-SER

(Fil başlı balık)

3371. bir balık dâhi bu şuda bil	gevdesi yılan velikin başı pîl
3372. uzunı bir mîl olur anuñ temâm	yidügi hayvâmı baħr yudar müdâm
3373. çün görürsin kârgâhın fitratuñ	var kıyâs it ğaybetini kudretuñ
3374. muħdesâtı çün görürsin iy ħakîm	muħdisi bil kim gerek ola kadîm
3375. bu haberden ki pîr-i nâmdâr	şerħ kıldı kaldı ħayrân şehriyâr

ŞİFAT-I MÂHÎ-İ ÂDEMÎ-RÛY

(İnsan yüzlü balık)

3376. hem bulındı ol baħrde bir cânver	cism-i bâlık vü yüzi beşer
3377. şüreti ğâyet laţif tolu ħâl	şun'ı gör kim gösterür ol zül-celâl

ŞİFAT-I CÂNEVERÎ KI ŞEB DER-BERR VE VE RÛZ DER-BAħR MÎ-ŞEVED

(Gece karada, gündüz denizde yaşayan bir varlık)

3378. gördiler hem ol şuda bir cânver	kim gice uçub şudan taşra çıkar
3379. şubħ olunca yürür çün şubħ olur	uçibenüñ girü deryâya gelür
3380. gündüzin balık gibi şuda yüzer	gice kuş gibi hevâda ol uçar
3381. bu ne kudret durur âhiri fikr it	âdemiseñ hâlikuñu zıkr it
3382. ol ki gice andan balık kanat alur	pes hevâya çıkıben 'ulvî olur
3383. saña dahi viribilür bâl ü per	ki idesin firdevs bâğına güzer
3384. dünyeye kalma ki bu zâğ-âşiyân	bûm u kerkeslere olmışdur mekân
3385. girü ol şuda gezerken şehriyâr	oldı bir ħayvân öniñde âşikâr
3386. ki od ururdı şu'le ağzından müdâm	her neye uğrasa yakardı temâm

DER-TAHRÎZ BE-NAZAR-I İ'TİBÂR

(Yaratıklara ibret gözüyle bakmaya yönlendirme)

3387. buncası şun' olur kıl nazar	ki ola âteş şuda olan cânver
3388. od ile yili şu eyler şuyı ħâk	tolu kudretdür semekden tâ simâk

3389. nicedür fikr eylegil bu kârgâh ki añlayasın kim nedür bu bâr-i gâh
 3390. şun'ına bak ki alasin andan nişân kudretin gör ki anı bulasın 'ayân
 3391. sun'dan her ne virülürse haber sıdkıla âmennâ digil iy pür-hüner
 3392. gice yılduz kurdumı gören 'ayân bu hikâyetde neçün duta gümân
 3393. sun'da çokdur 'acâyib ile 'abir sen gözüñle gör gerekmez hûd haber
 3394. ıssı odı şovuk şuya karış durur ikisin birbiriyle barış durur
 3395. yili tobrâgile idüb sâz-kâr dürlü nesne yaradur dâna-yı kâr
 3396. iş budur dîni idiben müetelife nakşlar taşvîr ider muhtelif
 3397. renkler düzer ne zîbâ vü 'acîb nakşlar yazar ne hûb u dil-firîb
 3398. kankı nakşa kim urur şâni' kalem ne ziyâde bulunur anda ne kem
 3399. kankı rengi kim kılurise 'ayân rûşen olur ânuñile cem ü cân
 3400. ney degüldür sun' yazduğı kalem ne hûd anuñ renginedür nîle ü baqam

RESİDEN-İ İSKENDER BE-CEZİRE-I CÂBE

(İskender'in Câbe adasına varışı)

3401. uğradı bir mülke dâhi orada şâh adı câbe kurdı anda bâr-i gâh
 3402. buldı bir kavm anda bî-endâze çok yüzi boynında kamunuñ başı yok
 3403. tenleri 'uryân ü pür-mû ser-te-ser müzidi yidükleri vü ney-i şeker
 3404. buldı bir tağ orada gâyet yüce tutar od ol tağı çün olur gice
 3405. gündüz olur karañu dûtından ol kimse bulamaz aña çıkmâğa yol
 3406. ol tağun üstinde bir ak kuş olur kim çıkıçı taşra ol oddan olur
 3407. ol kuşun adı semenderdür yakîn dirliği oduñ içindedür hemîn
 3408. zî'aceb şun' zî' 'âlî kârgâh zî' yüce hazret zî' ulu bâr-i gâh
 3409. ki anda fehm u fikr ser-gerdân olur bil ki 'akl-ı kül dahi hayrân olur

BİNÂ-İ İSKENDER ŞEHR-İ SERENDİB-RÂ

(İskender'in Serendib şehrini kurması)

3410. çün hevâsın câbenüñ hoş gördi şâh orada bir şehre bünyâd urdı şâh
 3411. çün temâm ol şehri tertîb eyledi adını anuñ serendîb eyledi
 3412. var durur bir tağ anda ser-firâz ağacı 'ûd otı sünbül kış u yaz

3413. âdem uçmaktan hubût anda itdi hem
 3414. câbede begler varidi nâm-dâr
 3415. rây-ı tedbîrile iskender temâm
 3416. râyile olur memleket işi dürüst
 3417. bir cezîre vardı lenkāvûs nâm
 3418. uğradı bir halka anda bî-kıyâs
 3419. zencîlidi nebâtı vü baqam
 3420. ol yörede bir cezîre vardı
 3421. koptıydı anda bir ner ejdehâ

30b.

3422. zehri senk-i hâreyi kılurdu mûm
 3423. günde çün bir gez açardı ağız ejdehâ
 3424. yolına ilütürlerdi ilden her şabâh
 3425. çün ögüzleri bulıben yiridi
 3426. ejdehâ havfiyla ol şeh r ü diyâr
 3427. il ü şeh r andan çekerlerdi belâ
 3428. nûşidârûdur yakîn nûş-ı mehn
 3429. bî-vatandan düşdügiyçün cüdâ
 3430. şem' anıñçün yakılır tutma şek
 3431. gurbete düşene kimse itmez nazar
 3432. halk içinde garîb adı le'im
 3433. ol bilür kim düşe gurbet odına
 3434. ger tüvâne mün'im ola ger gedâ
 3435. ejdehâdan şeh çün işitdi haber
 3436. zift ü kibrît ü kirec getürdi tîz
 3437. iki ölü ögüz derisin kıldı pür
 3438. dîri vaşfında deriyi şubh-gâh
 3439. çünkü zulmet gıtdı rûşen oldu hôr
 3440. ejdehâ uyanubenün kıldı hîz
 3441. ol derileri ki kodurmuşdı cem
 3442. çün derileri yuduben döndi mâr

kaldı anda andan âsârı kadem
 birbirine düşmen ü nâ-sâz-kâr
 az zamânda itdi anları hükmine râm
 her ki kesr-rây ola olur işi süst
 aña vardı câbeden şeh şâd-kâm
 cümle 'uryân birisinde yok libâs
 sandal ü fülful karnful dahi hem
 tolu şeh r ü ka'le vü tinnîn adı
 kim deminden fîl olmazdı rehâ

çün nefes ururdu esirdendi semûm
 iki ögüz oluridi aña gidâ
 iki ögüz bulmağıyçün andan felâh
 yatıben tâ subha dek uyuridi
 geçürürlerdi bu resme rûzigâr
 kim vatandaş idemezlerdi celâ
 gişiye yirinde kim hübb-ul vatan
 vâ y vâ yile virür 'ömrin yile
 ki anı şîrinden cüdâ kıldı felek
 gerçi 'âlim ola vü şahib-i hüner
 gerçi kim ola tabî'atde kerîm
 mihnet-i dûzah nedür od ne
 hak vatandaş kimseyi itmesün cüdâ
 ol cezîreden yaña kıldı güzer
 biñ dahi hançer kamu uçları tîz
 işbu dört nesneyile gel bu fikri gör
 ejdehâ yolına iletürdi şâh
 meskeninden kıldı cünbiş murğ u mür
 yürüdi kuvvet kut isteyü ol yola tîz
 ejdehâ yuddı uruben tîz dem
 kim gele vü ide yirinde qarâr

3443. çün rutûbet ma'deden kıldı eser	ol kirecle eyledi kibrît ter
3444. zift u zerinc ü kirec kükürdi tîz	dutuşub bir kûre-i nâr oldı tîz
3445. ol rutûbetden kireç çün oldı hâr	zift ü kibrîti harâret kıldı nâr
3446. ejdehânuñ toldı içi süz u tâb	bî-karâr oldı vü kıldı ızdırâb
3447. çün dolanamazdı bir yirde durub	gendüzin taşa ururdu götürüb
3448. niçekim ururdu gendüzin yire	ol demür geçeridi içün yara
3449. ejdehâ bu resmile oldı helâk	kıldı şerrinden anuñ ol mülk bâk
3450. itdiler ol halk şâha âferîn	ki hemîşe şâd ol şâh-ı zemîn
3451. 'ömrüñi pâyende itsün lâ-yezâl	devletüñe irmesün hergiz zevâl

DER-TEMSİL VE HÂTİME-İ DÂSTÂN

(Bu destanda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması ve destanın sonu)

3452. nefsdür tannîn didügüm fi-l meşel	müfsîd ü hûnhâr mekkâr u değâl
3453. ol deri içindeki sen fikr kıl	kim hudûd-ı şer' durur bellü bil
3454. bu hudûd bu riyâzetle anı	katl it kim kırtarasın sen seni
3455. nefs-i şehvâni belâdur şol belâ	kim kamu olmuşdur aña mübtelâ
3456. öldür anı tâ ki imîn olasın	düşmen ol aña ki mü'min olasın
3457. iki düşmen bir arada olamaz	biribiriyle râhat bulamaz
3458. ikiden bir olmayınca hôr u zâr	biri yirinde olamaz pâyidâr
3459. ger bu sözde gey te'emmül kılasın	sırr-ı tevhide mu'în bulasın
3460. ahmedî sözini her kim diñleye	dünyâ vü 'ukbîde işin añlaya

RESİDEN-İ İSKENDER BE CEZİRE-İ SELÂMİT

(İskender'in Selâmit adasına varışı)

3461. ejdehâyı eyledi anda tebâh	pes selâmitden yaña yürüdi şâh
3462. buldı anda bir ulu çeşme revân	ki anı görse olurdu rüşen revân
3463. çeşmenüñ katında var bir ulu çâh	çeşme şuyı aña girür sâl ü mâh
3464. ne tolar ol çâh ne kimse bilür	ki ol şu ol çâha girüben ne olur
3465. su inerken katreler ki ider reşâş	olur ol çâhuñ kırañlarında tâş
3466. nice taş eyle mü'ekel ki âyîne	yüz içinde görünür her âyine

3467. giceye şıçrayan su olur kara taş ak taş olur gündizin anda reşâş

DER-İ'TİBÂR EZ-HÂL VE 'ACÂYİB-İ 'ÂLEM

(Evrendeki değişik durumlardan ve yaratıklardan ibret alma)

3468. ne 'acâyib durur işbu kârgâh aç gözünü kim göresin bâr-i gâh
 3469. ger nazar ol bâr-i gâha kılasın nice olur mülk-i bârî bilesin
 3470. bilesin ki aña nihâyet yok durur şöyle ki âgâz ü bidâyet yok durur
 3471. 'akl ki zikr ide hayrân olur vehm anuñ fikrinde ser-gerdân olur

DER-TEMSİL VE MEV'IZA

(Yukarıda anlatılanları temsil yoluyla açıklama ve öğüt)

3472. şun'ı hak dur çeşme-i âb-ı revân ki andan olur halka fâyiz cism ü cân
 3473. işbu varlıkla ki uş zâhir olur kamu ol çeşme şuydur kim gelür
 3474. ol ulu kuyu nedür çâh-ı 'adem ki bu varlık aña döner bîş ü kem
 3475. nâ-bedîd olur aña düşmen gişi hiç bilmez kim nice olur işi
 3476. her ne sürerse buña iner yakîn lîki bu kuyu dahi boşdur hemîn
 3477. nice şu girdiyse buña tolmadı tolaçağı dahi mümkün olmadı
 3478. bu kuyu tolmadı tolmayiser ol şu eksük olmadı olmayiser
 3479. 'ilm gündüz gibi rûşendür yakîn cehl kârânu kara gice hemîn
31a.
 3480. ak taş olur 'âlim itdügi 'amel câhil itdügi kara taşdur degal
 3481. 'âlimüñ işi hemîşe olur şevâb câhilüñ işi haţâ min külli bâb
 3482. 'âlimi ol 'âlim ki ideriseñ 'amel olmaya mi'yârda nefside degal

RESİDEN-İ İSKENDER VE BE- VÂDİ-İ ELMÂS

(İskender'in Elmas Vadisi'ne varışı)

3483. irdi şâh orada hem bir vâdiye çevresi bî-âb u bî-nem bâdiye
 3484. yimiş etrâfi karara sert-e ser diyeydüñ vâdî cehennemdür meger
 3485. didi hind ehline bu vâdî nedür bunda ne vardır bunuñ adı nedür

3486. didiler bu ma'den-i elmâsdur kim anuñile delinür la'l ü dür
 3487. buradadur kâni elmâsuñ veli kimsenüñ hergiz irmez aña eli
 3488. kim bu vâdî oldı şimdi tolu mâr ejdehâ dahi idemez anda güzâr
 3489. zehri ol yılanlaruñ kim anda var her neye irse eridür şem'-vâr
 3490. işbu vâdi içinde vardur bir semûm kim taşta uğrarsa ider anı mûm
 3491. hiç nesne elmâsa idemez eser ne anı tişe sır ne ne hûd teber
 3492. kanda bir cengâl varsa cevheri yunub anuñla delerler cevheri
 3493. ol yunar her taşı vü kurşun anı ne 'aceb işler düzer gör ol ğanı
 3494. şâh işbu sözlere gûş itdi pes kıldı elmâs almağa andan heves
 3495. didi şayd ehline kim idüb şitâb dâm kırıben dutalar biñ 'ukâb
 3496. biñ 'ukâbı çünki dutdılar temâm aç kodı anları iki gün temâm
 3497. pes olara karşı pâre pâre it vâdiye şaldurdu bu sözi işit
 3498. çünki elmâsidi tolu ol dere çok yapışdı elmâsdan ol atlara
 3499. kuşları şaldurdu ol dem tâc-ver vardı her kuş ite urub bâl ü per
 3500. kapdı her kuşuñ bir pâre it bu ne rây ü dâniş olur fikr it
 3501. çıkdı biñ pâre it ile biñ 'ukâb her ite ol taşdan yapışmış bî-hisâb
 3502. kuşlaruñ ardınca kullar vardılar kuş konan yirlerde taşı dirdiler
 3503. işbu râyile şeh pîrûz-ger buldı ol elmâsı almağa zafer
 3504. râyile her 'ukde kim var hal olur şâhib-i rây ehli 'akd-i hâl olur
 3505. şehir ilerü olurdu rây-zen şimdi neçün oldılar hem ey zen
 3506. ol zamân başlara tâcimiş hüner şimdi hâk-i pây oldı ol güher

RESİDEN-İ İSKENDER BE-KAŞR-I BİLLÛR

(İskender'in billurdan köşke varışı)

3507. ol aradan dâhi zülkarneyn-i şâh kûs urub leşkerle kıldı 'azm-i râh
 3508. bir cezîre dahi buldı şehriyâr gördi anda bir yüce kaşr âşikâr
 3509. yılduzile kullesi hem-râzidi bihi şahrâ taşına dem-sâzidi
 3510. şekli gögler şekil gibi müstedîr levn-i yılduz levni gibi müstenîr
 3511. kaşr yapıladıdan çok devridi taşı anuñ ucdan uca billûridi
 3512. kaldı şâh ol kaşr işinde 'aceb pes hekim-i hindi eyledi taleb
 3513. şeh katına geldi ol dem feylesûf kim kamu işlere bulmuşdı vukûf

3514. şordı aña kaşr ahvâlini şâh
 3515. kimse bu kaşruñ içine giremez
 3516. bundan artuk kim bu kaşr içi temâm
 3517. kimsene bilmez idibenüñ kıyâs
 3518. kaşr uş bu kaşrı yapan kandaşur
 3519. 'âkıbet çün isuz olur bu kaşûr
 3520. tut ki olduñuz şudûr yâ 'izâm
 3521. nef' olmak rûûs yâ şudûr
 3522. işbu sözleri ideriken beyân
 3523. kaşrdan bir halk çıkdı bî-hisâb
 3524. dişleri hançer-sıfat berrân ü tîz
 3525. iki leşker kînile ceng itdiler
 3526. tîr bârân idüben şeh leşkeri
 3527. 'âkıbet çün şâhı gâlib gördiler
 3528. şeh diledi ki ol gice anda dura
 3529. didi şâha feylesûf-ı nâm-dâr
 3530. kim tılsımile yapılmışdur bu kaşr
 3531. böyle durur ol tılsım iy şehriyâr
 3532. hâb bî-hôdlık aña gâlib olur
 3533. çün bu kavm anı görürler bî-haber
 3534. bu söziyle çün oradan döndi şâh
 3535. kaşdı ol kim oradan çine vara
 3536. didiler tamgâca kim iy şehriyâr
 3537. hind ikliminde yir yok ki almadı
 3538. hind-i sindi çünki feth itdi temâm
 3539. bir melikdi ol zamân tamgâc hân
31b.
 3540. tübbüt mügrân ü almalık ü çîn
 3541. çinde vardı üç yüz altmış pâre şeh
 3542. ol hutâ şehrinde olurdu mâh u sâl
 3543. leşkerinde vardı on yüz biñ süvâr
 ol hekîm aña didi iy pâzişâh
 kimse hem sırrına dahi iremez
 çüriben toptolu yatur 'izâm
 ki ins ü cinden buña kim urdı esâs
 kaşr issi gitdi kaşrı bundadur
 pes sevmek nedür 'akla kuşûr
 ne aşsı çün çürür şudûr olub 'izâm
 çünki hâk olur rûûsiyle şudûr
 şeh katında feylesûf-ı kârdân
 tenleri insân ü başları kilâb
 kıldılar şeh leşkeriyle sitiz
 birbirine yiryüzün teng itdiler
 oka dikdiler ser-â-ser anları
 cümle kaçıb kaşr içine girdiler
 subh kaşrı alub ol halkı kıra
 kim gerekmez ki idesiz bunda karâr
 ol tılsımı bozmaz gecdükke 'aşr
 kim burada her ki ide gice karâr
 söyle ki ölü gibi bî-tâkat kalur
 çıkub iderler anı zîr ü zeber
 râst çîn iklimine sürdi sipâh
 görmediği yirleri anda göre
 şâh-ı kırân iskender-i ceng-i süvâr
 şeh ü kal'a yok ki anuñ olmadı
 diler uş kim ide çîn şehrin makâm
 kim anuñidi türk ü kişmîr ü vegân
 ürgenc ü cümle maşrık-ı zemîn
 ki olmuşidi ucdan uca tamgâca bahr
 günde bir şardan gelürüdi aña mâl
 tiğ-zen cengi kamusı nîze-dâr

3544. çün skender geldügin bildi yakîn
3545. her işüñ soñına bakmayan gişi
3546. didi kim bu iş ser-encâmı nola
3547. çünkü 'âkîl 'âkıbet-endiş ola
3548. pes dirüb 'âkılları şâh-ı hoten
3549. her gişi viridi aña bir dürlü pend
3550. ol gişi dünyâda ehl-i rây ola
3551. iş fesâdı niredendür bile râst
3552. hestenüñ bilmek gerekdür derdi ne
3553. nabzu qarura çü bilmeye tabîb
3554. çünkü bilinmeye kim nedür marâz
3555. çün hekîm aňlamaya nedür mizâc
3556. çünkü bildi şâh-ı çîn ki ol cümle pend
3557. tutmadı sözün kimüñ ki söyledi
3558. kim baş indüre şehüñ fermânına
3559. anıñçünkim skender cengini
3560. bilüridi nireye ki ol nâm-ver
3561. her gişi ki iderdi anuñile ceng
3562. gendüden uluya iden pençe-tîz
3563. cengüme duymaz diyen bebr ile şîr
3564. hem ögine geldi anuñ ol rûzigâr
3565. her ki eyülüg ide zâyî' olmaya
3566. eyelük eyle birine yüz eyelük al
3567. şimdi kimse olsa ki ola eyelük işi
3568. tâ ki bakmayaydı ol her bir ele
3569. oldu bir güşede halvet-nişîn
3570. çün şehüñ itdi ol ihsânını zîkr
3571. her ki halka olmaya nigî-şinâs
3572. gişi midür ol ki eyelük bilmeye
3573. itte ki etmek yir vefâlu it biter
3574. gişi her ne kim ider anı bulur
3575. kimse yavuzlıktan eyelük bulmadı
- itdi göñlin 'âkıbet fikri hazîn
sehv olur her ne işlerse işi
bunda gelmekden şehüñ kâmı nola
rütbet içinde melekden bîş ola
oldı iskender işinde rây-zen
kim degüldi hiç biri sûd-mend
kim her işi fikr idiben bile
tâ şalâhın aña lâyıq kıla râst
tâ devâ nef' ide anuñ derdine
şayruya andan şîhhat olmaya naşîb
ne sebep zâyil olur ne 'arâz
nice aşşî kıla itdügi 'ilâc
olmayıser hergiz aña sûd-mend
gendü âhir böyle tedbîr eyledi
tâ gözinde irmeye şehden cânına
görmemişidi dañi âhenginin
varsa hem-râh olurdu aña zafer
arslan olsa olurdu yiri gûr-ı teng
gendünüñ cânın düşüre rence tîz
ol delüdü şanma sen anı dilîr
ki anı âzâd itmişidi ol tâc-dâr
eylük eyleyen yavuzluk bulmaya
didiler kim eyelük eyle şuya şal
gözine eyelük ideydi bir gişi
düşmeyeydi rızqçün ilden ile
görmeyeydi herkes ü nâkes ü yüzün
eyledi şâha muñî' olmağî fikr
hâlîka dañi olur ol nâ-şinâs
her ki eyelük bilmez eyelük bulmaya
pes vefâsuz gişi olur itden beter
ger yavuzluk işi ger eyelük olur
kimse eyelükden peşîmân olmadı

3576. işbu fikr ü râyile tamgâc hân
 3577. çünkü çîn haddına geldi pâzişâh
 3578. indi atdan çün şehi gördi süvâr
 3579. bir nüvâziş itdi şeh dâhi aña
 3580. kime kim irseñ nüvâziş it müdâm
 3581. gey nüvâziş bulmayınca sâz-ı ‘ûd
 3582. şâh-ı gül çün gösterür berk ü nüvâ
 3583. sinüñ oldur ki uydurasın luḫfile
 3584. iy nice işler ki luḫfiyle biter
 3585. geldi tamgâcile şehre şehriyâr
 3586. şu gibi her yaña saçılmış gül-âb
 3587. şad hezârân nâfe-i müşk-i hoten
 3588. irdi bâğa diyeydüñ erdibehişt
- oldı şâh iskendere karşı revân
 oraya irişdi hem tamgâc şâh
 şâh öninde yir öpdı bende-vâr
 kim anı gören gişi kaldı taña
 ki ide kullıguña rağbet hâş ü ‘âm
 râst olmaz perdede âvâz-ı sürûd
 bülbüle ol şevk itdürür nevâ
 sinüñ olmaz saña uyan ‘unfile
 iy nice başlar ki ‘unfiyle biter
 gördi bizetmiş kamu şehr ü diyâr
 her taraf kimhâ döşenmiş bi-hisâb
 olmuşıdi hoş- nefes her yâñadan
 yâ hûd indi yire gülzâr-ı behişt

ŞIFAT-I BEZM-İ İSKENDER-İ ZÜLĶARNEYN

(iskender-i zülkarneyn’in düzenlediği meclis)

3589. geldi zülkarneyn şehre şâz-kâm
 3590. çün yürüdi bâde-i ‘anber buḫûr
 3591. sâğar-ı zerrîne içinde şerâb
 3592. bâde saçardı dem-i müşk ü ‘abîr
 3593. ceng inilerdi vü gülerdi câm
 3594. yürüdi câmile yâkût-ı revân
 3595. şâh eline şundi bir şâki şerâb
 3596. gül yañağında kemend-i ‘anberîn
 3597. tuḫağı cânlara kânûn-ı şifâ
 3598. ağınuñ penhân-ı râzın kim bile
 3599. çünkü hoş vaḫt oldı şâh-ı nâm-ver
 3600. çok nüvâziş kıldı vü hoş söyledi
- 32a.
3601. her kime kim vardı anda sert-e-ser
 3602. virmeyince memleket girmez ele
- hurrem oldı eline aldı câm
 ‘aksiyile oldı meclis tolu nûr
 diyeydüñ yâkût u dürr ü yâ la’ ü nâb
 ‘ûd nağme ideridi bemm ü zîr
 ol benefşe kadd olub bu lâle-fâm
 kim ol olur kuvvet ü kût-ı revân
 kim yüzi tâbına doymazdı âftâb
 gâh şayd-ı cân iderdi gâh dîn
 zülfi gönüllere zencîr-i belâ
 ki âb-ı hayvâniye ol kevser bile
 virdi çîn şâhına tâc ile kemer
 girü çîni aña muḫarrer eyledi
- virdi şehr ü mülk ü mâl ü sîm ü zer
 vire malın her ki diler mülk ala

3603. memleket tahtın ele girse beleş	tâc urunaydı bilâ-şek cümle baş
3604. halka çünkim bâde eyledi eşer	gıtdiler şeh meclisinden sert-e ser
3605. çün gişiyi tayyib-ül vaqt ide câm	hoş durur şeb hoş dimeklik şâd-kâm
3606. çün buhâr-ı mey dimâğî kıla germ	gide başdan ‘aql u yüzden dâhi şerm
3607. söylenen sözden gelür câna haţar	işlenen işden dahi olur u bîm-i ser

SU’ÂL-İ İSKENDER EZ-BEHRÂM-I HAKÎM

(İskender’in Behrâm adlı düşünüre sorusu)

3608. şâh halvet kaldı vü bir kaç ned bim	çîn ilinden dahi behrâm-ı hekîm
3609. şeh hekîme didi ki iy dâna-yı çîn	kim senüñ fikrünüñ hıtâyı kıldı çîn
3610. her neyi kim sen taşavvur kılasın	hük-m-i taşdikıla nedür bilesin
3611. ne durur mâhiyyetin sensin bilen	cümle eşyanuñ ki var farkın kılan
3612. oldu gönül dünya sözinden melül	ki anda yokdur fazl u toludur fużûl
3613. ‘âlim-i gayb ü şehâdetden baña	söz digil kim tutmuşem kulak saña
3614. baña mahiyyet nedür eyle beyân	pes vücûd aksâmını kılğıl ‘ayân
3615. vâcib ü mümkün nedür şerh eylegil	mümteni’ ta’ rifini hem söylegil

CEVÂB-I HAKÎM BE-SU’ÂL-İ İSKENDER

(Düşünürün İskender’e verdiği karşılık)

3616. didi ver her nesnede iy biş bîn	bir hakikat ki ola anuñile ol yakîn
3617. adını mahiyyet urmuşdur hakîm	zât oldur çün var ide anı kadîm
3618. vâcib oldur bilgil iy zıll-ı hüza	kim vücûdın zâtı ide iktizâ
3619. gündüzinden ola zâtı gündünüñ	varlığı kimseden olmaya anuñ
3620. mümteni’ ol ki iktizâ eyleye zât	yoklığını iy şeh-i nigû-şifât
3621. mümkün ol ki zâtı anuñ iy baħr-ı cûd	ne ‘adem ide iktizâ vü ne vücûd
3622. varlığını vâcibüñ iy biş bîn	hüccetiyle bileyim dirseñ yakîn
3623. olsa mevcûd vâcib bellü bil	bulmayaydı varlığa muħdeş sebîl
3624. çünki hâdis gündüzinden olamaz	vâcib olmayınca varlık bulmaz
3625. lâ-cirem vâcib gerekdür bî-gümân	ki ola muħdeş kudretiyle andan ‘ayân
3626. pes vücûdı hâdisüñ oldu delîl	varlığına vâcibüñ bî-kâl ü kıl

3627. vâcib allahuñ vücûdidur hemîn
3628. zîr ü bâlâ mümkinât uş kıl nazâr
3629. mümkinе çün gendüden yoқdur vücûd
3630. tâ ki ol feyzile varlık bula ol
3631. işbu sözden uş yaқîn olur saña
3632. varlığıñ her zerresi bî-iştibâh
3633. mümkin iki kısım olur bil yaқîn
3634. kısım-ı rûhâni nûfûsiyle ‘ukûl
3635. lîkin olur zâhir anlardan eşer
3636. mâdeden ‘aқl bî-küllî beri
3637. nefis hem bî-maddedür lîkin anı
3638. kim anuñ tedbîrini ider müdâm
3639. ‘âlem-i ğayb ol ikisidür hemîn
3640. kısım-ı cismâni nedür ol kim havâs
3641. ol daһi hem iki kısım olur hemîn
3642. ‘ulvî iki kısım olur hem bî-gümân
3643. kısım-ı sifli daһi olur iki kısım
3644. ol mürekkebdür mevâlîd âşikâr
3645. od u yıl şu vü yir bürüdet basîť
3646. қamusından gicer küdürür zemîn
3647. dört bahş itdi anı ehl-i hisâb
3648. işbu ma’mûrı bilenler fehmile
3649. her birinüñ adın iқlîm urdılar
3650. her birinüñ tûl-ı maşrıқdan temâm
3651. bu yidide oldı maşşûr âdemi
3652. işbu rub’ içindedür ma’mûr pes
3653. kim yirüñ şemâlisi şovуқ olur
3654. altı ay anda gice olur müdâm
3655. lâ-cirem orada hayvân nebât
3656. ol cenûbi sinde daһi altı ay
3657. ol iki қуťbuñ yöresinde âsümân
3658. lâ-cirem olur hevâ orada nâr
- mümteni’ anuñ şerikidür yaқîn
yir ü göğ zühre vü şems ü kamer
pes gerek vacibden aña feyz-i cûd
mevcud-ı icâda şâhid ola ol
kim yir ile göğ müsebbihdür aña
birliğine durur allahuñ güvâh
kısım-ı rûhâni vü cismâni hemîn
ki anlara hissiyle bulunmaz vuşul
ol eşerden bilür anları beşer
ol ta’allüқden daһi olmuş arı
maddeye қıldı mülâbis ol ğani
tâ kemâli ola anuñla temâm
her ne var bâқи şehâdetdür yaқîn
anı idrâk iderler resâ-en ber-âs
biri ‘ulvî biri süflidür yaқîn
biri encüm biri eflâk uş ‘ayân
biri basîť ü biri mürekkeб sorsañ ism
ol basîť uş dört ‘unşur қıl şümâr
emrile birbirine olmuşdur muһîť
arada bir noқta durur ol hemîn
birisi ma’mûr u üçidür harâb
yidi kısmet eylediler vehmile
tûl-ı ‘arziyye ser-â- ser irdiler
mağribüñ serhâddidür iy nik-nâm
ki oldı ol bu âferîniş hâtemi
daһi birisi yapmağa yoқ dest-res
altı ay қış u қараñuluk olur
gündüz olur altı ay daһi temâm
ne nemâ vü neşv bulur ne hayât
gündüz olur dâyim қamusı yay
âsiyâ gibi ider gerdiş ‘ayân
hergiz anda idemez kimse қарâr

3659. cânib-i şarkîde olur tağlar ulu
 3660. toludur ğarbí zulmetle buhâr
32b.
 3661. baħr-ı okşânûs ol durur benâm
 3662. andan oldılar deñizler munfaşıl
 3663. bu deñizler aşl-ı bî-şek ol durur
 3664. biş deñizüñ her biri andan çıkar
 3665. bu deñizlerde cezâyir bî-şümâr
 3666. işbu rubuñ daħi ki âbâdan durur
 3667. kimi tağlar durur kimi bâdiye
 3668. azıdur ma'mûr çoğıdur harâb
 3669. çün bihamdülillâh var sende başar
 3670. ger bu âşâra nazar gey kılasın
- kim kuş irse orada bî-per kalur
 daħi bir deryâ ki aña yokdur kenâr
 kim muhîť olmış durur yire temâm
 hem girü aña olurlar muttaşıl
 baħrı berr berri baħr ol oldurur
 girü andan yaña meyl idüb aħar
 var ki yok anlarda deyyâr ü diyâr
 azı ma'mûr çoğı virân durur
 kimi deryâ durur kimi evdiye
 var bu az yirde halâyık bî-hisâb
 'ibretile kıl bu âşâra nazar
 ol mü'essir kudretini bilesin

DER-BEYÂN-I TARÎK-I İSTİDLÂL BER-VÜCÛD-I ŞÂNÎ'

(Allâh'ın varlığını tanıklarla anlatma)

3671. çünki bildüñ gendüden olmaz eşer
 3672. bâniye bünyâd olduğı delil
 3673. bu kamu âşârı kim gördüñ hemîn
 3674. gerçi eşer çokdur mü'essir bir yiter
 3675. iki olmaz bir gerekdür pes hemîn
 3676. vâcib haħ kim kâdim oldur 'ayân
 3677. vâcib iki olsa iy dânişde melek
 3678. tâ ki birlik gide ikilik gele
 3679. böyle olsa olur iy ğafletten beri
 3680. ol iki cüzüñ biri ol kim iştirâk
 3681. birisi daħi ol durur ki anuñla
 3682. çün gerek terkîbden vâcib arı
 3683. pes bilindi râst kim haħ bir gerek
 3684. niçe idersin eserden sözi kes
 3685. bu arada kalma ki âb ü gil dürür
- niredendür işbu âşârı it nazar
 saña rehber pes varur biñ sebîl
 bir mü'essirden dürür zâhir hemîn
 'âkıl olan sırrına sözüñ yiter
 birdür haħ iki olmaz ol yakîn
 iki olamaz bir olur bir hemân
 her birinde hâş bir nesne gerek
 birbirinden ol iki mümtâz ola
 iki nesneden mürekkeb her biri
 arada anuñladur iy fikr-i pâk
 birbirinden ol iki mümtâz ola
 pes olur vâciblik anlardan beri
 birligile vâcib kâdir gerek
 pes mü'essir bilmege eyle heves
 bunda kalanuñ işi müşkil dürür

3686. çün dahi yig yir gelürimiş ele   buna kâni' gişi bî-himmet ola
 3687. nişe sevdüñ bu heyûlâ külhenin   gel temâşâ eyle cennet gülşenin
 3688. kuds gülzârına kılursañ heves   gündüzüñden tab' evşâfin kes
 3689. şer dürür şerrinin şek evşâf-ı şer   hayr ol ki ola ırak senden bu şer
 3690. arzusıñ virme nefsüñ ki ol le'im   cânuña iy döst düşmendür 'azım
 3691. nefsüñe uyma ki sini az durur   uyariseñ aña 'akluñ az durur
 3692. nişe bislersin anı ki ol göze mâr   kâsd ider kim ala cânuñdan damâr
 3693. mâr durur nefis bisleriseñ anı   ejdehâ olub yudar bî-şek seni
 3694. dîv durur nefis ider peyveste rîv   kim belâya şala cânuñu bu dîv
 3695. âdemiseñ dîvi hergiz esleme   varise 'akluñ yılanı bisleme
 3696. var aña bir nesne ki ol ejdehâ   ola vü sen olasın andan rehâ
 3697. ger dileriseñ ki ola gönülün pür-şafâ   zîynetine dünyenün urğill kafa
 3698. hâlîkı gerek hâlâyıkdan kesil   kurb isterseñ 'alâyıkdan kesil
 3699. oradan mebde hem añadur ma'ad   anı eyle yâd andan olma yâd

DER-TEMSİL VE TEVHÎD VE HÂTİME-İ DÂSTÂN

(Yukarıda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması, allâh'ın birliğini anma ve destan sonu)

3700. baħr-i 'azamdan ki deryâlar çıkar   hem girü ol baħre variben aħar
 3701. saña otmuziç durur gey eyle yâd   ki oradan mebde hem añadur ma'ad
 3702. aña döne kim merci' oldur hem mâb   pendimi dutğil ki sözümdür şavâb
 3703. işbu sözler ki aħmedi eydür saña   teñriden ilhâm olmışdur aña
 3704. saña ol itdügi sözleri beyân   añladuñise haķı gördüñ 'ayân

DÂSTÂN-I REFTEN-İ İSKENDER BE-MAŞRIK VE DİZEN-İ 'ACÂYİB

(İskender'in doğuya gidişi ve değişik varlıklarla karşılaşması)

3705. söylegil ey tûfî tû bî-nişîn   ki âferîn şekker söziñe âferîn
 3706. söyle söylemek saña lâyıķ durur   bülbül-i cân nağmeñe 'aşık durur
 3707. sözi bugün söyle yârın kimbile   gelmedügin geldügin sözüñ dile
 3708. iy ki niçe tûfî-i şekker-kelâm   kaldı bî-nuķķ itmedin sözin temâm
 3709. iy ki niçe bülbül-i şirîn-nefes   söyleriken bağladı dilin kafes

3710. niçe bugün yaşaran berk-i rezân yazın olmadın şarardı bî-hazân
 3711. niçe yaşarub kızarar bâğ u verd mihr-i cân esmedin oldı zâr u zerd
 3712. cân nedâsından dileriseñ ki arına kıoma bugünkü işüñi yarına
 3713. ger bugün fevt ideriseñ işüñi göresin yârın nolur teşvîşüñi
 3714. fırsatı fevt itme kim bu sipihr günde yüz dürlü döner mâh u mihr
 3715. her nefesde gösterüb yüz dürlü levn böyle geldi böyle gidiser bu kevn
 3716. kime eyledi vefâ bu rûzigâr kim saña dahi eyleye pâyân-ı kâr
 3717. ‘ahdına aldanma ki olur ‘ahdı süst kavline inanma ki olur nâ-dürüst
 3718. kevn ki ol durur ‘âleme viren cemâl görince bulur küsüfiyle zevâl
 3719. gice gündüz kim gelibenüñ gider bedri gör kim niçe eksildüb gezer

33a.

3720. güne her gün bir zevâl ider sipihr bu hayâ bakma kim var anda mihr
 3721. kim buña şalar anuñ aña küsûf hem buña virür gurûb aña husûf
 3722. bâki encüm bulurlar lâ-muhâl geh hebût gâh ric’at geh vebâl
 3723. çün hevâdisten felekde yoğ emân saña yirde ola mı nedür gümân
 3724. encüme kesr bakma kim ola yakîn saña sırr-ül uhubbu el-âflîn
 3725. her ki gider nesneye gönül vire nolur ahevâlin gidicek göre
 3726. ğarre olma dehre kim yoğ anda ‘ahd sunduğı geh zehr durur gâh şehd
 3727. böyle kim gider gelür gündüz gice tîz iledür sini ol kıomaz gice
 3728. ol ki aña hâkim gice gündüz ola işi bellüdür ki ne gündüz ola
 3729. dünya sevgüsin gönülünden gider ki ol nice kim geldiyse şöyle gider

MATLA’-I DÂSTÂN

(Destan başı)

3730. çün musahhar oldı şâha mülk-i çîn kıldı hurrem ‘adlile ol mülk için
 3731. bayı yoğsula kıamu hoş söyledi ulû vü giçiyi hoş-dil eyledi
 3732. her ki diler kim ululuğ eyleye gerek ulu giçiyeye hoş söyleye
 3733. cümle halka hayr ola endişesi ‘adl yolın varmağ ola pîşesi
 3734. nide evvel soñra nolıser bile halka sultânise hağğa kıul ola
 3735. pes diledi şâh kim şarğa vara anda dahi ne ‘acâyib var göre
 3736. çünkü bir kaç gün yürüdi şehriyâr bir yire irişdi çün hurrem-behâr

3737. şandalidi anuñ ağacı vü bakam behmenidi otı sünbül daḥi hem
 3738. oraya çün irdi şâh-ı nâm-cûy bir iki gün oldu anda kâm-cûy
 3739. cânı hoş tutmaga cân itdi taleb nûş kıldı bâde vü itdi tarab
 3740. çünkü nûş-a-nûş oldu şâd-kâm bir gişi geldi didi iy nik-nâm

ŞIFAT-I SENGÎ Kİ BE-ZÂN CİNN VE ‘ÂFÂRÎT MUSAHHAR MÎ-ŞÛD

(Cin ve İfriti etkisiz kılan bir taş)

3741. dünki gün kim devletile pâzişâh irişüb burada dutdı bâr-i gâh
 3742. merkebüm yitürdüm iderken taleb uğradum bir taşta yolda pes pes ‘aceb
 3743. her zamânda gösterür bir dürlü reng cehd idüb anı ne âhen sır ne seng
 3744. gösterür çok dürlü reng ol her zamân cümle-i elvân olur andan ‘âyân
 3745. gâh aḳdur geh kara vü fie kızıl gâh şaru gâh gög ü geh yeşil
 3746. gice âyine gibi rûşen olur şu’lesiyile her taraf gülşen olur
 3747. işbu sözden ḳaldı iskender ‘aceb eyledi ol dem arestûyı taleb
 3748. didi taş vaşfin ḥekîme ol temâm pes didi aña ḥekîm iy nîk-nâm
 3749. işbu taşuñ adı durur feyleḳûs çîn durur kâmı bu taşuñ daḥi rûs
 3750. kimde kim bu taş olursa müdâm dîvler olurlar aña cümle râm
 3751. ḳanḳı yirde kim ola işbu metâ’ ne hevâm olur orada ne sibâ’
 3752. daḥi ne ‘aḳreb olur ne göze mâr daḥi ne ḥöd ejdehâ-yı cân-şikâr
 3753. lîki cinniler bunuñ kânın müdâm gizlü tutarlar ḥalâyıkdan temâm
 3754. kimse anuñçün zafer bulmaz aña gûş tut bir söz daḥi eydem saña

BEYÂN-I TERKÎB-İ CEVÂHİR-İ MA’ÂDİN

(Madenlerin oluşumu konusunda)

3755. çünkü yağmur ine gögden âb u nem cem’ olur cevfinde yirüñ bîş ü kem
 3756. müddetiyle ider güneş aña eser kimi aḳcâr olur kimi güher
 3757. çün lezc olub ḳarışmaya aña ḥâk la’l gibi gevher olur tâb-e-nâk
 3758. çün lezc olub ḳarışa aña türâb lâ-cirem kim taş olur ol ḥâk u âb
 3759. pes bularuñ her birinden kird-i kâr gûnegûn ḥâşiyet ider âşikâr
 3760. çün ḳılır ḳudret ‘anâşırda eşer suyu lülü topraḳı yâḳût ider

3761. yürege kuvvet virür yâkûtile
 3762. ‘ömr mişbâhına odi nûr ider
 3763. şâni’uñ şun’ı egerçi çok durur
 3764. her ne nesne kim gereklü vardur
 3765. kamusını düzdi eyle kim gerek
 3766. çün işitdi bunı şâh-ı mülk-gîr
 3767. vardı ol kândan şeh-i pîrüz-ceng
 3768. anı gizlerdi hazânîde müdâm
- lülüyi dermân ider derdi dile
 rûh milkin yil ile ma’mûr ider
 arada hergiz gerekmez yok durur
 kâr-gâh-ı şun’a bağan er dürür
 pes anuñ birliğine yok hiç şek
 geldi bu söz aña gâyet dîl-pezîr
 aldı elmâsile bir kaç pâre senk
 gâlib anuñla oldu ol cinne temâm

RESİDEN-İ İSKENDER BE-MA’DEN-İ HÂR-I ÇİNİ

(İskender’in Hâr-ı çini madenine ulaşması)

3769. gitdi oradan dañi şâh-ı cihân
 3770. kürede toprağ çünkim od yağar
 3771. hâr-ı çini ol durur bilgil yakîn
 3772. şâhib-i lekve çoğ itse aña nazâr
 3773. dañi andan bir ‘aceb peykân olur
 3774. çünki gördi anı şâh-ı kâm-kâr
 3775. bu fiilin otuñ baña şerhin it
 3776. kamu bir toprakda nedür ihtişâş
 3777. hâr-i çini bu neçündür şol hadîd
- 33b.**
3778. işbuyıdı bedîdden baña sen söylegil
 3779. çün heğime rûşen oldu bu hitâb
 3780. kim yir altında ruḡbetle buhâr
 3781. ma’denile güneşüñ harrı meger
 3782. ol eğerden olub ol madde laḡif
 3783. bir zamân yapışub anda mekes ider
 3784. çün şovukdan ol gâliz olur temâm
 3785. şöyle kim hammamlarda şu buhâr
 3786. saḡfide aña şovuk kılar eğer
 3787. gâr saḡfından çü hal olub buhâr
- geldi gördi işlenür bir ulu kân
 hâr-ı çini hal olub andan ağar
 ki âyine düzerler andan ehl-i çin
 ‘illetinden kalmaz anda hiç eğer
 her kime kim ire ol bî-cân olur
 didi areştûya ki iy dâna-yı kâr
 bunlaruñ terkîbi nedendür eyit
 kim bu nuḡre olur ol zer şol mars
 ol neden ḡurşun bu bâḡır kıլ bedîd
- her birinüñ hâlini şerh eylegil
 virdi ol dem şeh suvâline cevâb
 muḡtebis olub çün iderler ḡarâr
 müddetiyle ider anlara eğer
 gâr saḡfına çıkub olur haḡif
 pes hevâsı ider kışuñ aña eğer
 oradan düşüb kılar yirde maḡâm
 oluben saḡfe çıkub kılar ḡarâr
 hal oluben girü ol ferşe eğer
 dönüb ider gâr şaḡında ḡarâr

3788. râst bir müddet orada kalur ol
 3789. ol harâret çün aña kıılır eşer
 3790. zibek olur andan eczâ-yı kesîf
 3791. mümtezic olıcağ ol iki temâm
 3792. imtizâcından bularuñ bî-gümân
 3793. zibek u kibrît çün şâfi olur
 3794. niçe ki içer terligin şunuñ türâb
 3795. şöyle kim şu toprağun yusun alur
 3796. huşklığın dahi kibrîtün kamu
 3797. çün bu resme ihtilâf olub temâm
 3798. hem münâsib ola mîkdâr eşer
 3799. ‘ârz olsa nuş bulmadın temâm
 3800. ger harâretten yubûset bula ol
 3801. zibek u gügürd eczâsı temâm
 3802. çün burûdetle yubûset bulalar
 3803. andan öñdin ki evvel ikisi nuş ala
 3804. çünki kibrît ola çok olur hadîd
 3805. çün kızıl gügürde çok nuş irmedin
 3806. ol şu ala kim didüm şâhâ cevâb
- ma’den günden harâret bulur ol
 müddetiyle ol galîz andan gider
 cümle gügürd ol eczâ-yı laţif
 harr-ı ma’ dinden eşer bulub müdâm
 yir içinde olur mürekkeb yidi kân
 zibekun terligini gügürd alur
 şöyle kim anda belürmez hiç âb
 mümtezic olduğda anı ter kıılır
 zibekun terligin alur iy ulu
 saklu olalar huşk terligden müdâm
 müddetiyle olur mürekkeb kân-ı zer
 âfet-i berdeki olur sîm-i hâm
 şol eşerden kara bakır ola ol
 karışub bir olmadın iy nîk-nâm
 kân içinde hâş kal’ayı olalar
 ger burûdet bunlara gâlib ola
 zibek olsa çok olur kurşun bedîd
 ‘akd bula hâr-ı çini olur yakîn
 bu durur vallâhi ‘alem bi’ş-şevâb

İ’TİRÂZ BER-KAVL-İ AREŞTU VE İSTİDLÂL BE-ŞÂNİ’-İ KÂDİR

(Aristo’nun sözüne karşı çıkma ve Allâh’ı kanıtlarla düşünme)

3807. işbu sözleri ki areştu itdi nağl
 3808. lîki bundan dâhi yig söz var saña
 3809. bir cizm yirde görürsin bî-gümân
 3810. toprağı bir ü hevâsı şuyı hem
 3811. biri ağac şeftâlû biri enâr
 3812. ger mü’essir olsa yil ü hâk ü şu
 3813. çün ağaclar dürlü dürlüdür ‘ayân
 3814. kim bunu ‘innâb ider anı ‘inâb
 3815. bunu eyva vü anı alu düzer
- zâhir egerçi kabûl itdi anı ‘ağl
 eydeyim kulağ tutarsañ sen baña
 dürlü ağaclar bitüb olmuş ‘ayân
 bir ağac şandal olur birisi bakam
 birisi serv olur birisi çinâr
 kamu bir nev’ ağac olaydı iy ulu
 bil ki ayruğdur mü’essir bî-gümân
 anı retbe düzer ü bunu rüteb
 anı amrûd bunu şeftâlû ider

3816. töhmetsüz bir yirde dürlü ot biter	her birisi bir haşşiyet bulup yiter
3817. işbu na'ne' olur u ol bâdiyân	ol nerkis olur bu ergüvân
3818. çün nebâtuñ hâlini bildüñ yakîn	bil ma'adin hâli kim budur hemîn
3819. ma'adinüñ içinde bil kim ol kadîm	kimini zer ider kimini sîm
3820. nireden dür fikr it bunca eşer	kimden olmuşdur mürekkeb bu süvâr

DER-TAHRÎZ BE-NAZAR-I İ'TİBÂR BER-MAŞNÛ'ÂT

(Yaratıklardan ibret alma)

3821. mübdi'yi añ ko bedâyi' zikrini	şâni'yi añ ko şenâyi' fikrini
3822. çün bu maşnû'âtuñ aşlını kamu	bildüñ od u tobrağ u yil durur şu
3823. lîki her birinde var bir dürlü yeng	dañi bir mikdâr resm u şekl ü reng
3824. dahi her birinde var bir vazî'-i hâş	muhtelif keyfiyyet ü dürlü havâş
3825. bil ki gerek bir muhaşşış bî-gümân	ki anda olmuş ola bu kamu 'ayân
3826. bu yakîndür ki ol muhaşşış bir gerek	hem mürid ü 'âlim ü kâdir gerek
3827. ol muhaşşış zât-ı vâcibdür yakîn	ki ol durur hâlik kamusına hemîn
3828. kuvveti fi'ile yitüren ol durur	bitüren ol hem yitüren ol durur
3829. kuvvet ü kudret anuñdur u kemâl	şâh anuñdur celâl ü hem cemâl
3830. zâtı anuñ ayruk zevâta beñzemez	hem şifâtı ayruk şifâta beñzemez
3831. hükmine iremez anuñ hergiz halel	fi'iline kat'â anuñ girmez 'ilel
3832. vaşfidur zâtı gibi anuñ kadîm	zıddıdur mişli gibi anuñ 'adîm
3833. gerçi kim çokdur eşeri bilgil yakîn	kim mü'eşşir arada birdür hemîn
3834. iki gerekmez mü'eşşir bir yiter	bu sözüñ sırrına 'aklı olan yiter
3835. aña kim hâlik ola kudret gerek	nesne icâd itmege kuvvet gerek
3836. kudret içinde çü kâdir ola tam	cümle maqdûrât olur andan temâm
3837. birile çün iş temâm olur ola	bir dâñi fikr eylegil nişe gele
34a.	
3838. birligile muntazımdur iki kevn	kâdir ayruğdan nice isdeye 'avn
3839. çün bu sözleri işitdi şehriyâr	âferin itdi hekîme bî-şümâr

REFTEN-İ İSKENDER BE-MEMLEKET-İ KİŞMİR

(İskender'in Keşmir'e gidişi)

3840. yürüdi kişmire andan şâh-ı rûm	kim göre kim nicedür ol merzibûm
3841. buldı anda bî-'aded şehri ü diyâr	cümle reng-buyı çün hurrem-behâr
3842. sert-e-ser ma'mûr kim virânı yok	halkınuñ deryâ-şifât pâyânı yok
3843. tâli'i meymûnıla ferrûh kamu	şûreti zibâyıla gül-rûh kamu
3844. vardı andan türk iline şehriyâr	buldı anda bir gerân şehri ü diyâr
3845. kim virürdi anlaruñ tamgâca mâl	kimi 'âsi olub iderlerdi kıtâl
3846. bir melik ki adı anuñ tarhâmıdı	türkten tağı olana ol hâmıdı
3847. varıdı leşker anuñla bî-şümâr	kamu tîr-endâz cevşen-var süvâr
3848. büt-perestidi olar kamu yakîn	kimse ne tevhi'd bilürdi ne dîn
3849. şâhdan ol mülke irişdi haber	kim gelür uş leşkeriyle şîr-ner
3850. bir çeri cem' oldı anda bî-'aded	ki aña ne pâyân varıdı vü ne had
3851. çünki şâhuñ leşkerini gördiler	şâf düzedüb şâha karşı durdular
3852. anlaruñla bir neberd eyledi şâh	ki itdi rûşen günü añlara siyâh
3853. kösler gurreş idüben bemm u zîr	kopdı iki leşker arasında nefir
3854. bir bir üstine yıkılıub gûşteler	oldı ol sahra ser-â-ser pûşteler
3855. kanda kim baksañ tenidi bî-gerân	her taraf kân suyuladı olmuş revân
3856. türk yâdın bârân itdiler	eyle kim peykânı perrân itdiler
3857. arş ol günde itdi çok dürlü hüner	anda oldı ser-firâz u nâm-ver
3858. kıldı biñ gişiyi peykânıla hâk	biñ dahi oldı kılincından helâk
3859. şevk kemândârıdi ârş kim kader	kılurıdi okı sehminden hazer
3860. çünki yâyından çıkardı anuñ hadenk	aña ne âhen doyarıdi ne senk
3861. okı çıkduğda kemândan berķ-vâr	demrininden şu'le ururdi nâr
3862. öldi iki yañadın bî-hadd sipâh	'âkıbet oldı muzaffer türke şâh
3863. türk kim adıyla anlardur tatar	oldılar şeh kılincından tar ü mâr
3864. kimi 'uryân kimi ğarkâb-ı hûn	kaçdılar olub 'alemlere ser-nigûn
3865. olub ol leşker ser-â-ser pâyimal	dökdiler bengâh u genc ü raht u mâl
3866. ol arada kim olmuşıdı dâr u ğîr	düşdi tarhân atdan oldı esîr
3867. bunca serverler dahi anuñla bile	çün gide bâş ayağun hâli nola
3868. girdi türkün kişverîne şehriyâr	feth itdi her ne var şehri ü diyâr

3869. her ne ki almışdı tatarlardan tâc-bahş cümlesini leşkerine kıldı bahş
3870. viriben tamğâca tâcıla külâh kıldı anı ol ulusa daḥi şâh
3871. aşlda tamğâc olara cânıdı ol ulusa daḥi ol sultânıdı
3872. çün şeh tamğâc esîr olmuşıdı anı tarḥân ayırub almışıdı
3873. cün alamazdı anı anda şâh-ı çîn anuñıla şulh itmişıdı güzîn
3874. düşmene cengile bulamazsañ zafer ol müdârâyıla aña çâre-ger
3875. çün musahḥar oldı ol kişver temâm geldiler şâhuñ katına ḥâş u ‘âm
3876. cümlesine virdi şeh teşrif-i ḥâş buldılar şâhuñ katında ihtişâş
3877. da’vet itdi anları ḥaḥ tevḥîdine ki añlayalar ḥak ne tevḥîd ne
3878. bileler kim nicedür imân ü dîn ‘itikâd ü şıdḳ u tevḥîd ü yaḳîn
3879. ḥaḳlıḡını ḥaşr u neşrek bileler aña lâyıḳ ḥaḳka tâ’at kılalar
3880. şâhdan cümle naşihat aldılar dîne giriben muvaḥḥid oldılar
3881. añladılar şirk kim ol şüm olur ihtiyâr iden anı meyšûm olur
3882. şirk çirkidür dil ü cânê şerek şirki tevḥîdile eritmek gerek
3883. şirk çünkim ḥaḳ didi zulm-ı ‘azîm it hazer andan ki oldur cây-ı bîm
3884. çünki bildiler nedür imân ü dîn girdi göñüllerine ‘ilm-el yaḳîn
3885. çünki revnâḳ dutdı ol kişver temâm şâh cem taḥtında eline aldı cân
3886. aldı eline cânı ḳodı ḥaçeri bâşına tâc urdı ḳodı miḡferi
3887. her zamânuñ bir işi vardur yaḳîn ki ol zamânda ol gereklüdür hemîn
3888. rezm güninde gerekmez ki ola bezm bezm vaktinde yaraşmaz ki ola rezm
3889. aldı eline şâh bir gülgûn ḳadeh kim bulurdı cân şafâsından feraḥ
3890. nûş kıldı bâde-i ‘anber-şemîm kim deminden tâze olurdı nesîm
3891. bir zamân çün bezmden şâh oldı şâd virdi cânı bâdeden ‘ömrine dâd
3892. gerçi bâde ḥabi’le âteş durur çün anuñile tâzedür cân ḥoş durur
3893. bâdeyle her ki virmez ‘ömre dâd ḥâk berser ki olur anuñ ‘ömri bâd
3894. bir zamândan soñra fermân kıldı şâh kim ol eṭrâfa yüridiben sipâh
3895. ne acâyib ki ol memâlik ola görmek için şeh getüreler ele
3896. kûh u deşti yürüyüb şayd itdiler çoḳ ‘acâyib cânver ḳayd itdiler
3897. buldılar nesnesi ol avda yaḳîn şekli insân el ü ayaḡı bir hemîn
3898. bir ayaḡıyla eyle iderdi seyr kim anı gören gişi şanurdı ṭayr

34b.

3899. bir cemâ'at da_{hi} kim şayd itdiler   tağda boynuzlu tavşan tıtdılar
 3900. her sebu' ürkerdi andan görse reng   ger dirende şîr olaydı ger pelenk
 3901. bu acâ'yib fıtrata kılğıl nigâh   kim göresin nice durur barigâh
 3902. bî-nihâyetdür budur geh bil 'ayân   ne ya_qîn irişür aña ne gümân
 3903. bir zamândan şofıra rây eyle itdi şâh   kim tağargardan yaña ilte sipâh

RESİDEN-İ İSKENDER BE-VİLÂYET-İ TAĞARĞAR

(İskender'in Tagargar'a varması)

3904. geldi bir yir buldı kim yok aña had   cümlesin bu kavm tutmuş bî-'aded
 3905. şûret-i zâhirde âdem-rû kamu   lîki sîretde behâyim-hû kamu
 3906. buldı bir ümmet da_{hi} anda sert-e-ser   âdemi heyeti velîkin görg ser
 3907. görüñ ac gör ne gerekdür çok haber   ucdan uca kürk-hû olmuş beşer
 3908. kavuherdur tolu görgil 'âlemi   var mı göster arada bir âdemi
 3909. hâk u sak sîret tolodur bu cihân   âdemî hû ara yirde yok 'ayân
 3910. bu beşer şeklinde gördüğün milel   cümle gele na'âmdür belhüm-đal
 3911. buldılar hem ol arada bir gürûh   tolu anlardan serâser deşt u kûh
 3912. ademî kâmet velîkin fil-var   yüzlerinde kamunuñ hortumı var
 3913. sûretiyle fil tende âdemî   'aql ha_q künhinde adım âdemi
 3914. el yirine anlarda vardı bâl ü per   başları it tenleri cümle beşer
 3915. ol burun kim hodbînlik tolu   fil hortumında olur ol alev
 3916. zıştdür burunluluk sen bellü bil   âdemîde şöyle kim hortum-ı fil
 3917. âdemîken ger ola burnuñ ulu   cîfedür fil andan olursın alu
 3918. file yaraşur burunluluk hemîn   da_{hi} şeytâne kim oldurur la'îñ
 3919. gişi kim burunlu hodbîn ola   fil-veş murdar u bedayın ola
 3920. çün burunluluk şeytânun işi   kamu la'net ehlinüñ oldu başı
 3921. kim şeytân işi dürür ço anı   çünki insân yaradubdur ha_q seni
 3922. baş kim anda olmaya hilm ü va_qâr   it başıdur anda hayr itmez qarâr
 3923. mağz kim yok anda dânişden eser   mağzı hârdur belki andan hem beter
 3924. âdemîde 'aql durur nev'e fa_zl   'a_qlsuz hayvan degüldür âdem-aşl
 3925. âdemîde ki olmaya nefsi melek   dîvdür olmaz aña insân dimek

3926. ol aradan daḥi gitdi tâc-ver

şâh-ı çîn-i tamgâc öniñce rehber

BİNÂ-KERDEN-İ İSKENDER SEDD-İ YE'CÜC VE ME'CÜC

(İskender'in Ye'cüc ve Me'cüc topluluğu önüne set yapması)

3927. iki tağa uğradı uğradı ol yirde şâh

her birinüñ külesi olmuş evc-i mâh

3928. yakınında ol tağların şâh-ı cihân

uğradı bir halka gâyet nâtüvân

3929. 'avret ü er cümlesi 'uryân u hûr

acılığ elinden kamu hayrân u zâr

3930. sordı ahvâlin bularuñ pâzişâh

didiler câvîd ol iy zall-ı ilâh

3931. nice dönse dutsa yir qarâr

vaqtuñı allah kılsun pâyidâr

3932. 'ömrüñi câvîd itsün lâ-yezâl

irmesün hergiz kemâlüne zevâl

3933. ins ü cin sır ü pelenk ü ejdehâ

heybetüñ cenginden olmadı rehâ

3934. fitneden kılduñ bu yiryüzün pâk

'adlün âşârıyla gülzâr oldu hâk

3935. çünkü iy şeh şorduñ ahvâlümüzi

idelüm nedür işit hâlümüzi

3936. ola kim bu işe çâre bulasın

iş bu müşkil 'uqdeyi hal kılasın

3937. var bu tağlardan aña rûz-i gerân

kûh u şahrâ yecüce olmuş mekân

3938. ger 'imâret idevüz ger kişt-i kâr

yecüc u mecüc iderler târ ü mâr

3939. işleri zulmile gâretrür kamu

her ne itseler hasâretdür kamu

3940. kanda irseler iderler cevr ü qahr

buñların zulmile duymaz il ü şeh

3941. âdemi nişfinca olaruñ qaddi var

anda ol birrek ki olur nesli hezâr

3942. tenleri pür-mûdur aña kim gürâz

pençe vü çengâli ser-tîz ü dirâz

3943. ne olarda vardur evşâf-ı beşer

ne bilürler kim nedür dînden eşer

3944. rîk eczâsına var durur şümâr

lîki yoğdur bunlara iy şehriyâr

3945. bu iki tağın arasudur yakîn

geçmege bu yaña yolları hemîn

3946. daḥi yirden yoğ olara reh-gûzar

çâre eylesün bu işe tâc-ver

3947. ki olalar şeh devletinde halk şâd

hem ola adı şehüñ hayrile yâd

3948. her kimüñ kim hayrile adı yâd ola

dünye vü 'uqbîde rûḥi şâd ola

3949. biz daḥi dürişüb idelüm meded

iki tağ arasın itsün şâh sed

3950. ta ki ola ol sed bunlara hicâb

fitneden bu kişver olmaya harâb

3951. didi şeh kim şükr haqqa ki ol ğani

bî-niyâz itdi halâyıkdan beni

3952. kimseden baña gerekmezdür meded

'avn olursa teñriden yapıla sed

3953. pes skender orada kıldı qarâr

kâr-gerler cem' idüb bî- şümâr

3954. dökdi senk ü aheniçün sîm ü zer
 3955. hayra şarf it malı ki olasın kerîm
 3956. iki tağ üstine irince tamam
 3957. hurde-i ahenle misden sert-e-ser
 3958. küreler getürdiben şâh-ı ‘acem
35a.
 3959. ahenin kızaruben aldı hal
 3960. teñriden tevfiğ oluben hem meded
 3961. yecûc ü mecûc sedden añaru
 3962. lîki çün irişe ferman-ı aḥâd
 3963. sed yıkılmadın bugün uş rûzigâr
 3964. yecûc ü mecûc tolu durur zemîn
 3965. şükr kim sultân-ı islam-ı şâmed
 3966. olsa yecûc gibi düşman bî-şümâr
 3967. ger sehâvetde şorarsañ ḥâtem ol
 3968. nice kim devr eyleye gerdân-ı sipihr
- hayrçün ol seddi yapdı nâm-ver
 gizleme anı ki aduñ olmaya le’im
 düzdi bir dîvâr şâh-ı nîk-nâm
 kıldı pür dîvâr arasın tâc-ver
 her taraftan urdı ol dîvâra dam
 toldı sed arası kalmadı halel
 işbu resme kim didüm bağlandı sed
 kaldılar hergiz geçemezler berü
haşr yakınında rahne ola sed
 fitne-i yecûc idübdür âşikâr
 arada iskender eksükdür hemîn
 fitne-i âḥîr zamâna itdi sed
 ol sikender seddi durur pâyidâr
 var şecâ’atda diriseñ rüstem ol
 dilegince dönsün anuñ mâh u mihr

DER-TEMSİL VE HÂTİME-İ DÂSTÂN

(Yukarıdaki destanda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması ve destan sonu)

3969. yecûc mecûc nedür eydeyüm
 3970. şehvetiyle hırş dünyidür bular
 3971. bunlara tevfiğile sen bağla sed
 3972. mülk ü cân gâretlerinden dûr ola
 3973. tefriğa gide vü ḥâşıl ola cem’
 3974. merdüm-i seksâr nefsiñdür yakîn
 3975. şüretin hırş u gâzab mesh eylemiş
 3976. dirseñ olsun girü hem şekl ü beşer
 3977. it ki ol sîretle ola ḥağ-şinâs
 3978. taş ki añadur zebûn dîv-i la’în
 3979. senk-i lâ ḥavliyle dîv-i nefsiñ dîn
 3980. recm olıcağ ol bu zahmîle ne şek
- ne işâretdür saña şerḥ ideyüm
 her birin dîn gâretin itmek diler
 kim bularuñ şerri senden ola red
 vâridât-ı kudsile ma’mûr ola
 keşf irişiben hicâbi ide kâ’m’
 ki izi hırş u hışm olmışdur hemîn
 âyeti insânlığın nesh eylemiş
 koma hırş u hışmdan anda eşer
 ol gişiden yig ki ola na-sipâs
 kuvvet-i lâ ḥavledür bilgil yakîn
 recm zahmından olur lâ-şek zebûn
 kim gelür anuñ maḳâmına melek

3981. olmayayım dirseñ şeytân-şifat
 3982. ger dilerseñ nefsüñi ki ola melek
 3983. dîv vaşfi ‘ucb u kibr u kîn olur
 3984. hevşiten-bîn olma ki ol ‘ayn degül
 3985. hâkdan düzdi seni yezdân-ı pâk
 3986. hâkdan sen tîz ü serkeş olmağıl
 3987. pes çeküb çün ateş oldu hevlâk
 3988. lâ-büd ol hâk kim yaratdı ‘âlemi
 3989. katre çün üftâdelık kıldı ihtiyâr
 3990. çünki ateş urdı serkeşlikle dem
 3991. fakr u yoqlık göster aña ki ol ğani
 3992. ger varise sende dânişde eşer
 3993. gendüzünü bizeme eyle kim behâr
 3994. bizemese gendüzin şâh-ı cüvân
 3995. olmasa gül la’l pîrûze belb
 3996. ton degül dürür ululuk bil yakîn
 3997. berk-i gülden giyürise cü’âl
 3998. atlasa tolanurise mühre har
 3999. âdemî olan güher bigi gerek
 4000. hulkuñı hoş tut ki hallâk-ı kerîm
 4001. zî- hüner saña ki aduñ hoş-hûy ola
 4002. âdeminüñ dûzahıdur hûy-ı zîşt
 4003. ğarre olma tâ’ata kim ol ğurûr
 4004. yidi yüz biñ yıl ‘ibâdet itdügin
 4005. haqqa irmeklige miskînlik gerek
 4006. ‘ucb ider ‘âbidi ehl-i hacîm
 4007. çünki haq yok durur ‘ilel
 4008. tâ’ata zinhâr tekye kıлмаğıl
 4009. ğarre olmağ tâ’ata ‘işyân olur
 4010. ger ‘amel kılsa ‘amelde olur şevâb
 4011. kullıguñ yirine yitür ol şamed
 4012. hüküm anuñdur ne dilerse işleye
- ‘ilmile olğıl firişte ma’rifet
 dîv evşâfin maḥv itmek gerek
 pîşe iden bunları bî-dîn olur
 hûşte-bîn olan ehl-i dîn degül
 pes fitâde olmak gerek eyle ki hâk
 dîv-veş hem tab’-ı âteş olmağıl
 düşdi ayağa tevâzu’ ide hâk
 andan itdi dîv bundan âdemi
 itdi deryâ anı dürr-i şeh-vâr
 hâk oluben tünde kaldı lâ-cirem
 sevmez anı ki anda ola kibr ü meni
 kimseye itme haqâretle nazâr
 ki itmeye saña tama’ leyl ü nehâr
 ğâret itmeyeydi anı bâd-ı hazân
 hırmenini yil ala mıydı ‘aceb
 giyse eşek atlas eşek durur hemîn
 kadri artub gevhere olmaz bedel
 kimse aña gevher diyü itmez nazâr
 ki ola gendü zâtı gendüye bezek
 hulki öğüb dir ‘ala hulq-ı ‘azîm
 müşk bigi sîretüñ hoş-bûy ola
 nîk-hûy olğıl ki bulasın behişt
 haqdan ider sini şeytân bigi dūr
 yile virdi bir ğurûrile ol la’în
 şanmağıl kim kibr ü hûd-bînlik gerek
 meskenetle olur yiri zınduk-ı na’îm
 tekye itmege yaramaz pes ‘amel
 liki tâ’atsuz dahi hem olmağıl
 liki tâ’at itmemek küfrân olur
 ki ummayasın haqdan anuñçün şevâb
 ger kabûl ide vü ger hûd kıla red
 ger ‘azâb ide vü ger bâğışlaya

4013. aḥmedînuñ sözine gûş ide dur kim şadef gibi kulağun tola dūr
 4014. çok söz işitdün bunı daḥi işit göñlüñe bu cân-fezâ pendî iş it
 4015. göñline rehber olanun bu kelâm âhiretde yiri olur dâr-üs selâm

DÂSTÂN-I MUḤÂREBE-İ İSKENDER BÂ LEŞKER-İ ŞEYÂTÎN

(İskender'in şeytan ordusuyla savaşı)

4016. çün güneş irişdi burc-ı 'akrebe beñzedi yıl ki esdi bîş-i 'akrebe
 4017. lâle vü gülden mu'atḥal oldı bâğ bülbülün 'ışret-gehini aldı zâğ
 4018. ol yeşil yaş yabrağı bu bâd-ı serd itdi ucdan uca huşk u zâr u zerd
- 35b.**
4019. 'itidâlınden 'udül itdi hevâ gitdi gülden berk ü bülbülden nüvâ
 4020. döndi bir renge daḥi bu reng-i rez ki anı her kim göre dir zî-reng-rez
 4021. rengrez ol kim boyasuz reng ider her yüzinde yaprağun yüz nîk ider
 4022. her ki ide rengine bâğun nazar göre rûşen sibğatullahdan eser
 4023. muḥrib hoş nağme bir dem sâz it zühreye çengünî hoş-dem sâz it
 4024. nitdi görün bâğı bâd-ı mihrecân bâde iç pes varsa sende mihrecân
 4025. bakduñise gey nebâtuñ ḥâline bildün insânile ḥayvân ḥâli ne
 4026. nice idem dir isen burada sen vatan kim leb-â-leb tolıdur mekr ü fiten
 4027. buradan çün giderseñ 'an-ḳarîb buña ne göñül virürsin iy ḡarîb
 4028. bu 'imâret idecek menzîl degül buña göñül bağlayan 'âḳîl degül
 4029. eglenecek yir midür târ-ı mağak duracağ menzîl midür bu fîre ḥâk
 4030. yire şor noldı mülk-ı ins ü cân ḳanda vardılar selâtin-i cihân
 4031. ins ü cinne server olanlar ḳanı maşrıḳ ile mağribi alanlar ḳanı
 4032. şor bu çarḥ-ı zâle destân ḳandadır noldı rüstem yâ nerîmân ḳandadır
 4033. ḳanı ehl-i 'ilm ü erbâb-ı nazar nireye vardılar aşḥâb-ı hüner
 4034. noldı ḥaḳḳa tâ'at iden evliyâ ḳanı ḥalkı da'vet iden enbiyâ
 4035. tobrağ altında durur ḳamu nihân âḥ ki itmez kimseye şefkât cihân
 4036. isdeseñ tobrağda isdegil hüner kim hüner ehli anda olur sert-e-ser
 4037. yürü kim bu ḡussadan pür-derddür çâresi bir câmu cân-perverddür
 4038. tâta'alluḳdan beni âzâd ide 'âḳbet ḳaygularından şâd ide
 4039. kim niçe kim 'âḳl vardur ḥavâs 'âḳbet fikrinden alur cân herâs

4040. câm şun sâki ki olub bî- haber unıdam encâm fikrin sert-e-ser
 4041. kim kıllur yürekleri ol fikr-i kân olur ol fikriyle bî-ârâm-cân
 4042. lâlenüñ içine bu fikr urdı dâğ işbu fikrünüñ derdiyle şarardı bâğ
 4043. işbu fikri çünkü düşürdi öge boyadı tonlarını sūsen göge
 4044. ğarka-i hūn işbu fikr itdi güli işbu fikr itdi perîşân sūnbūli
 4045. nerkisi bu fikrdür ruh-zerd iden câm elinde iken için pūr-derd iden
 4046. niçe sūsen gibi uzadub zūbân bu cihân ahvâlini idem beyân
 4047. saña bir kıssa eydeyüm cem' eyle hūş pes sözüme ol benefşe bigi gūş
 4048. girü bir nağme düzeyüm dil-nüvâz ki idemez ol resme zühre râst-sâz
 4049. gūşı hoş tut sen ki ben hoş söyleyim sözi gevher gibi hoş nazm eyleyim
 4050. çünkü kulağ tuta söze müstemi' söz diyenüñ göñli olur müctemi'
 4051. lâ-cirem her söz ki ol dile gelür ucdan uca ayta ma'na olur
 4052. hâzır olan çün söz işitmez ola söz ki ğaybıdur nice hâzır gele
 4053. sūsenüñ dili anuñçündür hamûş kim benefşe tutmadı sözine gūş
 4054. çünkü işbu hâkdandan keykubâd gidiben oldı ümizi cümle bād

DER-SEBEB-İ İCTİMÂ'I ŞEYÂTİN BE-CENG-İ İSKENDER

(Şeytanların İskender'le çarpışmak üzere toplanmalarının nedeni)

4055. tâcını başından aldurub ecel tahta-i na'se eyledi tahtın bedel
 4056. oldı anuñ yirine keykâvūs şâh uydılar aña kamu irân sipâh
 4057. bir gişi nâ-kâm olmayınca zâr birisi dâhi olamaz kâm-zâr
 4058. pes kodılar aña serkeşler temâm tūs u kisi rüstem-i destân-sâm
 4059. ser firâz oldı anuñ kadrile tâc bahtıyla kâyim oldı taht-ı 'âc
 4060. böyle dir târih ehlî ki ol zamân dīvler yiriyidi mazenderân
 4061. serveriydi anlara dīv-i sipîd ol siyeh-kârîdi anlara ümîd
 4062. kim katı-bed gişiyidi vü bed-nijâd dün ü gün işi fitneyidi vü fesâd
 4063. cinne kamu ol ideridi saltanat tölmişidi dünya andan şeytanat
 4064. cinniler anuñla kuvvet buldılar insile girü 'adavet kıldılar
 4065. dīv kim insâna düşmendür yakîn âl bulıncağ nitmez aña ol la'ın
 4066. dīv düşmen durur aldanma aña dileriseñ ki irmeye şerri saña
 4067. dīve uymağ âdemîden cehl olur düşmene her ki aldana nâ-ehl olur

4068. nefis dîvin def' ideriseñ iy cüvân
 4069. hayf ola ki ilhâm ı 'aqlı koyasın
 4070. çünkü gördi dîvi keykâvûs şâh
 4071. böyle 'azm itdi ki terk-i bezm ide
 4072. leşkeri mâzenderâne sürdi tîz
 4073. mülk alam diyen gerek ola dilîr
 4074. baş olam diyen gerek baş ide terk
 4075. söz öküş mâzenderâne geldi şâh
 4076. bilesindeydi kamu irân-zemîn
 4077. ki ol zamânda rüstem-ıklîm-bağş
 4078. geldi bir şahraya düşdi şehryâr
 4079. çünkü kararadı gice dîv-i sipîd
- 36a.**
4080. kaldı bir çâhuñ içinde anı bend
 4081. kodı çâh üstine bir seng-i âsiyâb
 4082. âdemîden çünkü yüz döndere baht
 4083. çünkü leşkerden belürsüz oldu şâh
 4084. pâzişâh baş olur leşker beden
 4085. âhirü-l emr ol aradan gitdiler
 4086. çün hançer-dâr oldu işden tâc-bağş
 4087. çok ğarâyim bilüridi pehlevân
 4088. geldi vü o dîvi itdi anda helâk
 4089. şeşdi keykâvûs bendin nîk-baht
 4090. diledi dîv oğlı erjeng-i la'în
 4091. lîki ol vaqtin degüldi tîz-ceng
 4092. geçdi bu iş üstine biñ yıl temâm
 4093. işbu müddet arasında ol racîm
 4094. uydılar cinniler aña sert-e-ser
 4095. 'âdeti dîvüñ nedür şerr ü fesâd
 4096. dîve 'âdettür tabi'âtdan bu şer
 4097. çünkü geçdi devrden biñ yıl temâm
- şîr-i nersin ü dilâver ü pehlevân
 nefis yiltedügi işe uyasın
 kim iderler ins cinsini tebâh
 pes varıben dîvlerle rezm ide
 kim ide cinnile ol ceng-i sitîz
 okı sehmin görse rübâh ola tîr
 göñline cân mihrini kılmaya berk
 anuñile bî-gerân hayl u sipâh
 rüstemidi kim geldi anda hemîn
 sistân mülkine sürmişidi rağş
 dîvlere isdedi ki ide kâr-zâr
 kopdı kâvûsı vü oldu nâ-bedîd
- kaldı çâh içinde zâr u derd-mend
 kaldı kâvus anda bâ-derd ü 'azâb
 aña ne tâc aşşı ider ne baht
 kaldı ol şahrada ser-gerdân sipâh
 bellüdür nolur çü başsuz ola ten
 rüstemi bu işten âğâh itdiler
 yaluñuz mâzenderâne sürdi rağş
 dîvler olmazlaridi andan nihân
 hançeriyle itdi ciğer-gâhını çâk
 virdi aña girü mülk ü tâc u taht
 ki anda rüstemîyle ceng ü kînin
 idemezdi rüstem-i dâstânile ceng
 dîv becce karşı artardı müdâm
 büyüyüben oldu 'ıfrît-i 'azîm
 kim fesâdidi işi vü şûr u şer
 âdemiseñ şerriden hiç itme yâd
 şerri olsa dîvden kemdür beşer
 memleket iskendere virdi zimâm

4098. heybetinden mülk-i cînni taldı girîv cândan anuñla bağladı dîv
 4099. atasınuñ kanıyçün ol dil-siyeh kâsd kıldı ki ide irâmı tebâh
 4100. eski düşmen döst ola sanmağıl döstlîğine düşmenüñ inanmağıl
 4101. döstına düşmenüñüñ olma yâr kim yakîn bu mârdur ol zehr-mâr
 4102. döst olmaz eski düşmen itme cehd 'itimâdüñ eger ol arturduğça 'ahd
 4103. niçe tiryâk oliser zehr-i mâr yâ kaçan ter-gül bitüre huşk-hâr
 4104. nîşi 'akreb oluser nûş-ı şehd sen nice dilerseñ it bîhude cehd
 4105. hem dağı egmedigiyçün cinde şâh düşdi şehden mülke aĥbâr-ı tebâh
 4106. taldı ara cîfiyle şeh ü her diyâr böyle olur irâk düşecek şehriyâr
 4107. aña mağrûr olıben erjeng-i dîv diledi kim düşüre inse girîv
 4108. kanda kim ma'mûr yir bula yıka âdemiseñ öldürüb oda yağa
 4109. oldu iblîs aña işbu işde yâr birbiriyle itdiler 'ahd ü qarâr
 4110. gendünüñ zürriyetinden ol racîm düzdi yitmiş iki biñ dîv-i la'îñ
 4111. iki yüz biñ dahi erjeng itdi cem' itmege iskenderüñ milkini kam'
 4112. dahi yüz biñ ğûl-ı 'ifrît ol la'îñ cem' itdi anda ol bed-hâh-dîn
 4113. çün işitdün dîvler aĥvâlini gel işit imdi skender ĥâlîni

RESİDEN-İ İSKENDER BE-RÛS VE CENG BE-RÛS

(İskender'in Rus ülkesine varışı ve savaşması)

4114. çün ser-â-ser gezdi şeh-i yâr dutdı anda her ne var şeh ü diyâr
 4115. mağla'ına güneşüñ kıldı nazâr gördi kim andan güneş niçe çıkar
 4116. pes ol aradan kılıben 'azm-i râh girü tûrândan yaña yürüdi şâh
 4117. yolda giderken aña rûs u ĥazer cem' oluben kâsd kıldılar meger
 4118. katı düşvâridi rûsuñ yolları tolu ĥâridi yoğıdi gülleri
 4119. töluydı ol mülk derbend ü ĥuşâr mûr u mâr andan idemezdi güzâr
 4120. fehm-i zîrek orada ĥayrânıdı 'aql u dâniş anda ser-gerdânıdı
 4121. degülidi girmege âsân anuñ çıkmağına yoğıdi imkân anuñ
 4122. çeşm-i suzân bigi yok varıdı her dikenî 'akreb ü yâ mâridi
 4123. yolu anuñ fikrden bârîk-ter hecr dînından dâği târiğ-ter
 4124. töluydı ol yol kadar endâzlar pehlevân serkeşler ü serbâzlar
 4125. ol hevâda kuş dögerdi bâl ü per arslan anda iderdi terk-i ser

4126. rûs şâhu leşkeriyle bî-şümâr bağladı derbende ki ide kâr-zâr
 4127. komaya iskenderi ki ile gire yâhûd ol mülküñ sevâdını göre
 4128. çünkü derbende irişdi nâm-ver gördi derbendi tolu rûs u hâzer
 4129. geçmege derbendi âheng itdiler bil-ğurûra rûsile ceng itdiler
 4130. her yaña leşker yürüdi fevc fevc kan revân oldu orada mevc mevc
 4131. bir neberd oldu ki baña beñzer neberd görmedi hergiz bu çarh-ı sâl-hûrd
 4132. leşker-i şâhuñ oça oldu hedef çok gişi peykânile düşdi telef
 4133. buncalar dañi kılıcdan öldiler buncalar dañi cerâhatlu oldılar
 4134. az kaldı kim şeh-i yezdân-perest bula ol derbend üstinde şikest
 4135. likîn idiben ‘inâyet ol samed viribidi şâha melâyikden meded
 4136. pes şikeste oluben rûs u hâzer kaçdılar şâhuñ önünden sert-e-ser
 4137. kime kim hağ ismeti hem-râh ola çâhdan çıkub ‘irenin câh ola
 4138. hıfz-ı hağkuñ her kime kim yâr ola âteş-i suzân gül ü gül-zâr ola
 4139. ol ğazabla rûsa girüb nâm-ver kıldı rûsı sert-e-ser zîr ü zeber
 4140. çünkü ol hağ ide bir kavme ğazab kahrına allahuñ bulunur çok sebeb
- 36b.**
4141. kırdı erenlerin kamu burna vü pîr ‘avret ü oğlanların itdi esîr
 4142. yıkdı vü yağdı ol ili şehriyâr şöyle ki anda kalmadı şehri ü diyâr
 4143. gendüden yiñile pençe şûm olur ‘âşi olmak devlete mezmûm olur

MEŞÂF-I İSKENDER BÂ-LEŞKER-İ ŞEYÂTİN-İ CİNN

(İskender’in cin ordusuyla savaşı)

4144. yürüdi andan horâsandan yaña yolda cinn aħbârı irişdi aña
 4145. şâh iskender ‘azâyimdendi cinn teshîrinden da’vet-hândı
 4146. iy niçe dîvi eyleyiben ol zebûn bend urub çekmişdi ol çâha nigûn
 4147. niçesin dañi idüb ‘ilmiyle râm kulluk itdürürdi rûz u şeb müdâm
 4148. mülke dañi girmedin cinn-i sipâh yürüdi mâzenderândan yaña şâh
 4149. anda kim konmuşdı kâvus gey bârigâh urdı şeh-i pîruz gey
 4150. bî-’aded leşker düzetti cinn ü ins vağş ü dâm u dad dañi her nev’ cins
 4151. pes getürdi şâh otuz biñ zinde fil ki anı gördi div cengine sebîl
 4152. böyledür ehl-i ‘azâyimden haber kim göricek fili dîv ürker kaçar

4153. çünkü bilürdi şeh kimi hızf
4154. çün hevâdan kat-ı âvâz ura mevc
4155. anlar anıñçün olur gündüz nihân
4156. çün gice olur kamu nesne hamûş
4157. düzdi bî-had kös şâh-ı mülk-gîr
4158. sâ'îka düzdirdi vü rüyine hem
4159. yürüdi cinni hevâdan fevc fevc
4160. dîv-i erjeng idüb aheng-i muşâf
4161. leşkerine pişrev hassnâ sıdı
4162. meymenesinde duran ekvânıdı
4163. meyseresinde dururidi şimâl
4164. şâhi meydâna okıdı dîv-i şüm
4165. bir 'azîmet cinniye karşı dürüst
4166. düşdi dîvüñ cânına teşvîş ü şür
4167. dîvi dahhâkî kılıcıyla cem
4168. yardı erjeng yüregin tîğ-zen
4169. dîvler çünkim bu hâli gördiler
4170. birden insân u hevâdan dîv-i şüm
4171. cinn ü insüñ arasında bir neberd
4172. kös u şubh nâyı itdükçe hurûş
4173. na'ra urub leşker itdükde giriv
- bunu kim duymaz mehib-âvâze dîv
dîvler yire düşerler fevc fevc
kim tolu âvâz olur bu cihân
debreniben kılur anlar dahi hûş
sûr-nâyı sepîd möhre hem nefir
ra'idle hindi dârâ-yı kavdem
yirden iskender çerisi mevc mevc
şehriyâra karşı bî-had urdı lâf
kalb-gâhında turan vesvâsıdı
on iki biñ dîv aña fermânıdı
kim idem diridi insi pâyimâl
şaldı anuñ üstine atın şâh-ı rûm
şöyle okıdı şâh ki oldı dîv süst
kalmadı hergiz teninde tâb u zûr
şöyle çekdi ki itdi varlığın 'adem
şöyle kim dîv ü sipîdüñ pîl-ten
ceng ide leşker içine girdiler
çâre-ger olmuş arada şâh-ı rûm
kopardı kim göge irişdi hâk u gerd
dîv başından giderdi 'akl u hûş
dökilürüdi hevâdan yire dîv

HEZİMET-YÂFTEN-İ CİNN EZ-İSKENDER

(Cinlerin İskender'e yenilmesi)

4174. kimini ata başdurub kırdurdu şâh
4175. kimini kıldı garayimle helâk
4176. oldı cinden arş oğında şemâl
4177. gîf elinde oldı hem hannâs-dîv
4178. işbu hâletde ki cin mağlûb olur
4179. anıñçün kim bile şâh u sipâh
4180. tâ azına kimse mağrûr olmaya
- kimin itdi at ayağında tebâh
kimini itdi tîğ zahımıyla hâk
tûs elinde oldı ekvân pâyimâl
tûr öñinden kaçdı hem vesvâs-dîv
gör ki şâhuñ başına ne iş gelür
kim degül kuvvet viren illa ilâh
zôr-ı bâzûsına tekye kalmaya

4181. ol ki bu hâli rivâyet eyledi
4182. kim yürürken kalb içinde şâh-ı rûm
4183. kim ayağıydı ol divûn düvâl
4184. olub ol 'ifritüñ ayağı kemend
4185. çün çözüldi evşâlî vü bağlandı dem
4186. ol 'azâyim ki anı okıduğda peri
4187. lâ-cirem kim düşdi ol leşker-zebûn
4188. âhirü-l emr irdi luţfi kirdikâr
4189. bir firişte indi göğden yire tîz
4190. ol melekle indi bir rahşende nûr
4191. tıoldı göğler ol sâ'atde bîm
4192. ne ğam ol allahdan olana 'avn
4193. isderiseñ andan isdegil meded
4194. her kime ki andan irşmezise 'avn
4195. çün ki ol 'ifritdi serdâr-ı dîv
4196. cinne düşdi anuñ ölüminden her-âs
4197. havlden ol araya cinn-i sipâh
4198. bildi şeh kim luţf-ı rabbânîdür ol
4199. havf göñlinden gidüb irdi ümîd
4200. kamu müşkil iş hağka âsândur
- 37a.**
4201. cümle müşkiller kilidi andadur
4202. 'aql çün başına geldi nâm-ver
4203. bir 'azîmet başlayub okıdı şâh
4204. ol 'azîmet eyledi cinne eşer
4205. inse çün bu fethi viridi kirdikâr
4206. oldu hağ fermânına pîrûz şâh
4207. anda şâhuñ oldu cümle şarğ u ğarb
4208. dîvler daği musağğar oldılar
4209. nirede kim vardı bir tâc-ver
4210. dünyada ne şehri kaldı ne hışâr
- bize bu resme hikâyet eyledi
bindi nâgeh boynına bir dîv-i şûm
ne 'aceb hikmetdür bu nice hâl
kıldı şâhuñ cümle endâmın bend
gitdi yâdında 'azâyim dâği hem
daği dîv olurdu anuñ çâkeri
oldı anlardan revân seylâb-ı hûn
dîvden kurtıldı nâgeh şehriyâr
şöyle urdu dîv ki oldu rîz-e-rîz
düşdi andan cinne veylile şûr
hûd melekle nice olur dîv-i racîm
ger aña düşmen olursa cümle kevn
ki ide korkuñdan imîn sini şamed
bir dem anı şaklayamaz iki kevn
ol ölicecek cinniden kıldı giriv
kim bulur dîvâr-ı dîv ol esâs
yire dökiliben oldılar tebâh
rahmet-i eltâf-ı rahmânîdür ol
buldu bağılu kapuya nâgeh kilid
müşkil âsân aña yeksândur
- kamu miskînler ümîdi andadur
öğine düşdi 'azâyim sert-e-ser
ki itdi rûşen günini cinnüñ siyâh
şöyle ki oldılar kamu zîr ü zeber
cinniden katl eylediler bî-şûmâr
kaçdı mahzûl olup cinni sipâh
itmedi kimse daği anuñla ğarb
cümle fermânına çâker oldılar
hıdmetine bağıladı şâhuñ kemer
ki anı itmedi musağğar şehriyâr

4211. bu çamusın soñra nitdi ‘âkıbet

bunda çodı gendü gitdi ‘âkıbet

DER-MEV’İZA

(Öğüt)

4212. hoş durur dünyâda olmaç kâm-kâr	bu yüz kim bî-vefâdur rûzigâr
4213. yüregüm bu derdile pür-hûndur	gözlerüm bu verdile cîyhûndur
4214. ger ferîdûn ola yâ efrâsîyâb	bulmaz bu zâl destânına tâb
4215. cenk urduçda ecel şöyle ki sitîz	ne erdevân doyar aña ne erdeşîr
4216. gerçi buldı rûz-ı zer behrâm-ı gûr	‘âkıbet bahre ne oldı aña gör
4217. gerçi hüküm itdi revân nûşin-revân	nîşî mürk oldı aña nûş-ı revân
4218. nitdi ol sultânlar bu hâkdan	anı ide saña dañı bî-gümân
4219. çalma aña alma ‘ahdından gürûr	ki olmayasın teñriden yek-pâre dûr
4220. dileseñ ki olmaya işüñde halel	hâliş itgil şıdç-ı niyyetle ‘amel
4221. hâlıkunı rızvânını eyle taleb	menzil-i çurbe heves it rûz u şeb
4222. isdiseñ ol menzili isde duriş	sa’ itseñ aña it kim oldur iş
4223. cennete çalma ki andan yig mekân	cehd ideriseñ bulunur bî-gümân
4224. bu hevesle isdemek hûr u çuşûr	ne gerek himmetde yoğise çuşûr

DER-TEMSİL-İ DÂSTÂN

(Bu destanda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması)

4225. kim dürür erjeng-i dîv ol nefsi-i şüm	‘aql didigüm dürür sâlâr-ı rûm
4226. ‘ucbdur şerh itdügüm çannâs-ı dîv	çırç durur añduğüm vesvâs-ı dîv
4227. dîv kim şeh boynına oldı vehm	bu sözi kim eydürem gey eyle fehîm
4228. kibr bil ekvân-ı dîvi lâ-muğâl	şehvet ol dîvi ki adıdur şümâl
4229. çilm dürür çûs didigüm yakîn	kibr ü çırç u def’ ol eyler hemîn
4230. çuvvet-i fikriyyedur adıyla çiv	ki aña durmaz vehm kim ol oldı rîv
4231. ol ‘azâyim şâhı çurtaran melek	kim yakîn geldükde olur lâ bî-şek
4232. kim dürür âres riyâzet bil dürüst	kim olur anuñile şehvet pây-i süst
4233. çûr ol lâ-çavledür aña çaber	kim yüz ef’âl öñinden çaçar
4234. leşker-i cin bâkî evşâf-ı beşer	ki anda yokdur çayra oldur çümle şer

4235. vesveseye sineñ olmışdur mekân	şöyle kim cinnilere mâzenderân
4236. ‘âkiliseñ çâker itmege düriş	nefs dîvin ‘aqluña kim budur iş
4237. tîğ-ı lâ havleyle iskender mişâl	nefsüni dîvile eylerseñ kıtâl
4238. vâridât-ı kudsdan saña meded	göresin kim niçe birbir ol şamed
4239. bu rezâyil kim sinüñ nefsünde var	dürişüb anı fezâyille gider
4240. kim skender gibi devlet bulasın	ne skender kim süleymân olasın

HÂTİME-İ DÂSTÂN BE-MÜNÂCA’ÂT

(Allah’a yakarış ve destan sonu)

4241. aḥmedîyi luṭf kıl iy reh-nümûn	nefsinüñ dîvine kılmağıl zebûn
4242. gendülik evşâfin anda eyle ḳam’	kim irişe tefriḳa yirine cem’
4243. aña sen olğıl ilâhi reh-nümûn	ḳoma kim nefsi kıla anı zebûn
4244. luṭfiñle eyle kılgıl sen anı	ki aña pâ-bend olmaya mâ u meni
4245. kıлма meftûn anı dünyâ câhına	ki olmaya maḥbûs ‘uḳbî câhına
4246. senden artuḳdan ne kim var iy ğani	faẓluñile bî-niyâz itgil anı

ÂMEDEN-İ İSKENDER BE-MİŞR VE DÎDEN-İ Ū ‘ACÂYİB-I ÂN DIYÂR- RÂ

(İskender’in Mısır’a gelişi ve o ülkedeki değişik varlıkları görüşü)

4247. ḳavs burcın çün güneş kıldı mekân	zühreyi oḳına ḳurıldı kemân
4248. cevşen-pôlad geydi cûy-bâr	hem hevâşıl boş oldu kûhisâr
4249. rûzigâr oldu ‘abûsân ḳam-teyr	tîr-i bârân itdi yire zemherîr
4250. taş daḳı doymaz anuñ sehmine	taşı içi mecrûḥ olur zaḥmına
4251. çünki anuñ adı ‘aduleddîn ola	aña ḳarşu varmamak ‘âyn ola
4252. iki nev’ ateş olur aña siper	biridür huşk ol ikinüñ biri ter
4253. anlaruñla mülk-i cân ma’ mûr olur	iç taş evi daḳı pür-nûr olur
4254. âteşile def’ olur bâd-ı serd	şurḥ gül olur mülile rûy-i zerd
4255. maşlahatçün anı red itdiyse naḳl	nola cândan çün ḳabûl eyler bu ‘aḳl
4256. çünki ol senden ḫalâş eyler seni	varsa ‘aḳluñ ḳoma elden anı
4257. mâ ü menligi çün senden ol alur	ol günâha ger dâyim tâ’at olur
4258. vaḫdete girdüñse gider sen seni	vaḫdetiyle nice olur mâ ü meni

37b.

4259. vaḥdeti bilgil ki birlikdür hemîn
 4260. vaḥdetile ikilik nice ola cem'
 4261. bâğ-ı cân bulsun diseñ neşv ü nemâ
 4262. mü'min olanda gerekmez mâ ü men
 4263. kanķı başda kim ola mâ ü meni
 4264. çün aña ḥayr didi ol la'neti
 4265. ḥâkdan olan gişi miskîn gerek
 4266. pes ki ana niyyet tuta anda mekân
 4267. ḥâk işi üftâdelik durur yakîn
 4268. ḥâk bigi ger fitâde olasin
 4269. göñlünüñ bâğında ter güller bite
 4270. ḥâtıruñ mısırında bite ney-şeker
 4271. meskenetle çün tevâzu' kıldı ḥâk
 4272. gendüyi çünkim fitâde kıldı ol
 4273. encüm ü eflâke anuñçün bî-ḥilâf
 4274. aña indi teñriden vaḥi ü kelâm
 4275. enbiyâya cümle mazhar oldu ol
 4276. ins ü cinnüñ müstaķrı ol durur
 4277. çün bilürsin 'ömr kim durmaz gider
 4278. çünki dünyâ kimseye itmez vefâ
 4279. söz selâmet oldu mı andan selm ü tûr
 4280. çarḥa şor âḥiri ki ne destânile
 4281. nice kıldı ağladub daḥḥâkı zâr
 4282. nice mekr itdi bu çarḥ tîre fâm
 4283. küşte neyle kıldı ol küştâsbı
 4284. taḥtını viren süleymânuñ yile
 4285. leşkerin cinnüñ çü zülkarneyn şâh
- ikiligi ḳo ki ola vaḥdet yakîn
 birlik isteriseñ id ikiligi ḳam'
 cehd it sende ne men ḳalsun ne mâ
 mâ ü men istereseñ men ü mâyi ḳo sen
 bî-gümân tenden ayururlar anı
 tavḳ oldu boynına ḥaḳ la'neti
 ḥâk olana ne kibr ü kîn gerek
 düşiben birini üzilür bî-gümân
 pes işüñ üftâdelik gerek hemîn
 rahmet âşârında ihyâ bulasin
 lâle vü nesrîn sünbüller bite
 ḥuşk-ḥâruñdan gele ḥurmâ-yı ter
 lâ-cirem ḥaḳdan ḥilâfet buldı ḥâk
 encüm ü eflâke ḳible oldu ol
 ka'be gibi anı iderler tavâf
 'ilm ü 'irfân daḥi anda oldu temâm
 evliyâyâ daḥi maşdar oldu ol
 ölü diri maḳarrı ol durur
 sevgüsin cehd eyle göñlüñden gider
 'itimâd itmek aña olur ḥaḫâ
 buldı mı andan bahre gör behrâm-ı gûr
 yire basdı rüstem-i dastânıla
 nicesi itdi 'azîz-i mısır ḥâr
 kim düşüb cem toprağa üşendi câm
 câm şunub neyledi câmâsbı
 nitdi zülkarneyn tâcın kim bile
 şöyle kim şerḫ eyledüm kıldı tebâh

MATLA'-I DÂSTÂN

(Destan başı)

4286. çün şeyâtin oldılar cümle helâk	4286. kaldı anlardan horâsân mülk-i pâk
4287. yaptı mervîyle semerkandı temâm	4287. hem herâtı daği şâh-ı nîk-nâm
4288. tâ ki gecdügince devr-i rûzigâr	4288. ol mevâzı' anda çala yadigâr
4289. gişi eyle gerek kim çün öle	4289. dünyada dâyim adı diri çala
4290. ilerükiler ki imâdet itdiler	4290. adı çün mülki 'imâret itdiler
4291. şimdikiler iy 'aceb dâyim neçün	4291. ili yıkarlar yaçarlar dün ü gün
4292. ol aradan mışra vardı şehriyâr	4292. buldı mışrı bir ulu hurrem-diyâr
4293. yiri ma'mûr şuyı şîhhat-fezây	4293. tobrağı münbit hevâsı dil-küşây
4294. her yañadın iki aylık yol temâm	4294. olmuş 'âmâlınden anuñ bî-kelâm
4295. çünki mışruñ kışverine girdi şâh	4295. anda çok dürlü 'imâret gördi şâh

DÎDEN-İ İSKENDER Bİ-BİNÂYI-RÂ Kİ DER-VEY ŞUVER BÛD

(İskender'in üzerinde resimler bulunan bir yapı görmesi)

4296. buldı bir kûbbe anda pür naqş-ı nigâr	4296. geçmiş üstine anuñ çok rûzigâr
4297. bilmez kimse neden terkîbini	4297. yâ kim itmişdür anuñ tertîbini
4298. biş biñ arşûn her yañadın tolu 'arz	4298. yazılı her nesne ki itseñ anda farz
4299. yazılı anda şûretiyle evliyâ	4299. naqş olmuş heyetiyle enbiyâ
4300. yazılı anda selâtin daği hem	4300. adlu adıyla 'arab yâhûd 'acem
4301. hem mevelli hem çalender hayderî	4301. kibr ü tersâ vü yehûdî hayberî
4302. ka'be vü mescîd kilîsâ vü künişt	4302. yazılı anda daği cümle hûb u nişt
4303. yazılı anda çamu millet gelmedin	4303. kimse adın şîfâtın bilmedin
4304. gelmedin her tâyifeye şeklin ki var	4304. naqş itmişlerdi anda âşikâr
4305. yazılı anda skender şûreti	4305. fûrla ceng itdüğünüñ heyeti
4306. yazılı anda behmen ü isfendiyâr	4306. rüstem-i destân hem sâ-m-ı şuvâr
4307. ne demür ider aña ne taş eşer	4307. ne hûd elmâs ne hûd daği güher
4308. çapusunda yazılı anuñ bu çat	4308. ki iy skender itme işüñde çalat
4309. yapmışuz bu meskeni biz uş temâm	4309. her ki var dir kuvvetüm iy nîk-nâm
4310. idebilsün işbu ma'mûrı çarab	4310. geçdi yapmaktan geñez itmek yabâb

4311. dâne-i hardâlca andan şâh-ı ‘ahd   kıpıramadı niçe kim itdi cehd
4312. kimlerüñ yiriyidi görgil bu yir   kimleri besleyübenüñ şofıra yir

DİDEN-İ İSKENDER EHRÂM-RÂ

(İskender’in piramidi görmesi)

4313. buldı anda bir ‘imâret daği hem   pes muazzam lîki bir nağş u rağam
4314. adı ehrâm anuñ gâyet bülend   devr döndiği itmemiş aña güzend
4315. devr kim her nesini ekser kıder   hergiz aña olmamış ol kâr-ger
4316. içi meşmu’at taşu gâyet üst-vâr   geçmiş ol yapılalı çok rûzigâr
4317. anda bir kerkes varidi yazılı   durmuş ol biringeç üzre iy ulu

38a.

4318. göricek anı didi şâh-ı cihân   kim bunuñ ma’nisi bu ola ‘ayân
4319. ki itmişidi burc-ı sertânı mağâm   nesr-i tayîr bu yapıduğda temâm
4320. orada bilindi ki âdem gelmedin   dünyada anuñ nağşı zâhir olmadın
4321. bunca yıllardan ilerü ol mağâm   anda yapıliben olmuşdı temâm
4322. yiñi şanmaeski durur bu cihân   çok gişilerden kalıb durur ‘ayân
4323. geçmiş üstine anuñ yıllar delîm   lîk hâdisdur bilâ-şek ne kadîm
4324. devr ider sâl u meh durmaz yakîn   ne evvelin bilür gişi ne âhirîn
4325. anuñ edvârında birisi ‘ayân   üç yüz altmış biñ yıl olur bî-gümân
4326. her biri için bu derceden biñlerin   yille güneş bezer çarhuñ yüzün
4327. otuz altı biñ daği bir devr var   yilile ‘ilm ehli ider anı şümâr
4328. ki ol burucuñ her birisi için müdâm   güneş üç biñ yıl döner gögde temâm
4329. yidi biñdür bir daği kim göz ‘ayân   oldu her seyyâre çün biñ yıl revân
4330. işbu edvârı nice biñ gez sipihr   yürüyüb döñmemiş ola mâh u mihr
4331. niçe daği hem döniben döñsede   vây aña kim çarha ol tekye ide
4332. işbu sözden kim didüñ gendüñi bil   meskenet dut mâ ü menîni koğıl

ZİKR-İ RÛD-İ NİL VE ‘ACÂYİB-İ ŞANÂYİ’-İ ÂN

(Nil ırmağı ve onun bilinmeyen özellikleri)

4333. nil ırmağın daği anda gördi şâh   menba’ın kıandan diyüben şordı şâh

4334. didiler hatt-ı istivâdan añaru
 4335. ol durur hatt-ı istivâ ki andan berü
 4336. kat' kıılır yiri hatt-ı istivâ
 4337. kumrı dirler anda var bir ulu tâğ
 4338. bir yanından biş ulu çeşme çıkar
 4339. bir bişi yüriyü bir yire gelür
 4340. ol bişi daği olur bir baır hem
 4341. her birinden bunlaruñ bir cûybâr
 4342. bir mesâfet gidiben ü girü gelür
 4343. bî-gümân ol baır ayağıdur bu nil
 4344. didi şeh hayrân olub kim iy huzây
 4345. ne gerek her nesneye sensin bilen
 4346. senden almışdur vucûdı kamu şey
 4347. mışr mışr olmağıçündür bî-gümân
- altı aylık yoldan ahar ol berü
 var 'imâret yok durur daği añaru
 dün i günü iki nişf eyler cüzâ
 hûb u tâbân şöyle kim rûşen çirâğ
 bişi daği hem bir yañasından akar
 ol arada cem' olub bir baır olur
 bir araya dirilüben biş ü kem
 çıkub ider rub'ı meskûnına karar
 ol iki yirde bir baır olur
 nilüñ uş şerhin didüm râst bil
 pâzişeh sensin biz kamu gedây
 çâresini kamu eşyânüñ bulan
 her ne var fâni vü sen kayyûm u hay
 ki itdi nili kudretüñ iy hak-revân

ŞIFÂT-I REVĠÂN (RUĠÂN)-I BELESÂN

(Belesan yağının özellikleri)

4348. ol nebâtı daği şeh anda bulur
 4349. nicesi kim semeg ağacundan çıkar
 4350. rûğân-ı mışrı diyen ol yağ olur
 4351. yiri 'aynu-l şemsdür anuñ hemîn
 4352. ol şu ayruğ yirde bitürmez anı
 4353. dilde metriyye bulubdur ol şuvâd
 4354. fikr it nice 'acâyib yaradur
 4355. şan'atına bak ki hayrân kalasın
 4356. şeh daği kıldı heves mışrı göre
 4357. ki anda daği hem 'acâyib çoğ ola
- kim yimişi her yıl anuñ yağ olur
 ol yağ andan eyle çıkıben akar
 niçe sayrular anuñla sağ olur
 suyu daği bir kuyudandur yakîn
 ol yir ayruğ şuyla yitürmez anı
 gör ne şan'atler kıılır rabbü-l 'ibâd
 nesneyi nesneye nice yaradur
 kudretini gör ki 'ibret alasın
 ol daği bir şehre hem bünyâd ura
 şöyle ki anuñ gibi daği yoğ ola

BÜNYÂD KERDEİ İSKENDER İSKENDERİYYE-RÂ

(İskender'in İskenderiyye şhrini kurması)

4358. buldı ol sâhilde bir hurrem-behişt	tohrağı müşk şuyı kevser-sirişt
4359. gül nesîminden hevası hûbırağ	az yir ol müşruñ diyârından ırak
4360. yabdı bir şehr anda pür-reng nigâr	tâze vü hurrem çü bâğ-ı nev-behâr
4361. urdı uşturlâbile bünyâdını	ğodı anuñ iskenderiyye adını
4362. yapdı ol şehruñ içinde bir menâr	ki aña beñzer görmemişidi rûzigâr
4363. ol menâr üstinde düzdi nıkrây	câm kim dirler aña ğiti-nümây
4364. yirde hayr u şer ne olsa mâh u sâl	ğorinür ol câm içinde andan hırsâl
4365. her yañadın leşker olduğda revân	oluridi ol câmda 'aksi 'ayân
4366. dağı mermerden şeh-i nığü-hırsâl	düzdi bir timsâl anda âdem-mişâl
4367. çün müretteb oldu ol bî-rûh cism	şeh menâr üstinde anı kıldı tılsım
4368. nireden ol şehre düşmenitse 'azm	kim anı fetğ itmegiçün kıla rezm
4369. ol yaña dönerdi ol şûret meger	il ü şehre olurıdı andan hazer
4370. ne kadar gelse 'adû ferseng ü mîl	bilünürdi andan ne şırdur bunı bil
4371. bu tılsımı dağı eyle itmişidi şâh	kim hevâm olmazıdı andan sâl u mâh
4372. girmezidi 'akreb hem mûr u mâr	ne mekes ne peşşe zî-hurrem-diyâr
4373. işbu resmile düzetdi şâh-ı rûm	gendüyiçün ol arada merz-i bûm
4374. şehri yapdı gendüyiçün şehriyâr	gendü gitdi kaldı uş şehr ü diyâr
4375. niçeler yapdı serây oturmadı	niçeler toğm egdi vü götürmedi
4376. girmesün şehrüme diyen mûr u mâr	mûr u mâra oldu sinde târ u mâr
38b.	
4377. ğâh şehrin mümin alur geh fireng	şehriyârıñ yiri işde ğur-ı teng

SEBEB-İ HARÂBÎ-Yİ MENÂRE-İ İSKENDERİYYE

(İskenderiyye'deki sütünün yıkılış sebebi)

4378. işid imdi ol tılsımuñ hâlini	noldı ol hem menâr ahvâlini
4379. bunı anlar kim rivâyet itdiler	bize bu resme hikâyet itdiler
4380. çün beni 'abbâsuñ oldu ol diyâr	hem hilâfet dutdı anlarda qarâr
4381. geldi mağribden yañadın bir fireng	taşu mümin küfrile içi tolı jeng

4382. zühdile kıldı riyâzet âşikâr
4383. halk anı ehl-i imâmet şandılar
4384. zâhirinde görmediler hiç 'ayb
4385. ol kadar islâmda kıldı direng
4386. otururiken hâlifeyile ol la'în
4387. şâh iskender ki anuñdur bu cihân
4388. ger alüñe ki gire ol pür-mâye genc
4389. dutasın ol mâlile bî-had sipâh
4390. ger bu mâlı kim didüm sen bulasın
4391. dîn-i islâm ala senden bûy-ı reng
4392. mâlı anlar kim koyuben gitdiler
4393. sen olar yimedügin yi yidür
4394. zer dürür her 'uqdeye müşkil-küşây
4395. mâl ni' metdür anı şarf idicek
4396. yiyecek dirlikde anı nûr olur
4397. başaracak mâlile iş biter
4398. çünkü işitdi hâlife genc ü zer
4399. ol menâr altında şandı genc var
4400. niceleri hırş mağbûn eyledi
4401. âdemîyi hırşdur güm-râh iden
4402. çün heves itdi hazîneye çıkmğa
4403. çün menâruñ rub'ı yıkıldı temâm
4404. nâgehân bir gice kaçdı ol fireng
4405. şule gitdi ol hâlayıkdan nihân
4406. işbu mekriyle yıkıldı ol tılsım
4407. ne 'imâret varısa vîrân olur
4408. oldu vîrân ol ele girmedi genc
4409. renc olur raysuzlar hâşılı
- şöyle ki oldı kamu halk aña şikâr
şâhib-i zühd ü kerâmet şandılar
batını kim bile cüz 'allaym gayb
kim hâlife hemdemi oldı fireng
bir eydür ki iy emrü-l-mü'minîn
bu menâr altındadır genci nihân
leşkerüñile saña yok dañi renc
olasın irân ile tûrâna şâh
ol skender gibi sulţân olasın
kılıcuñdan yoğ ola kibr ü fireng
bî-gümân gendülere hayf itdiler
ki ehl-i dâniş olanuñ işi budur
mâl durur kamu işe reh-nümây
lîki mihnetdür koyuben gidicek
ölice kalsa 'azâb-ı gûr olur
lîk başaramayacak hağ baş yiter
kıldı gencüñ hırş cânına eşer
bilmedi kim anda derd ü renc var
nicelerüñ yüregın hûn eyledi
câh ehlinüñ yirini çâh iden
kıldı fermân ol menârı yıkmğa
ol tılsım oldı harâb şındı câm
şöyle kim yâdan çıkar tîr-i hadeng
kim dañi andan belürmedi nişân
şimdi andan bir şıfat kaldı vü ism
hâdişe bünyâdı muhkemdür kalur
fikrsüz işde yitince nola renc
râyile olur hal her işüñ müşkili

FİT-TEMSİL VE'L-MEV'İZÂ

(Yukarıda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması ve öğüt)

4410. didigüm şehri ki yaptı şehriyâr	bu vücûduñ şehrine kıl 'itibâr
4411. ol hâlife nefis durur bî-gümân	kim bu şehri ne hükmi ol ider hemân
4412. câm kim dirler aña gîti-nümây	göñlünüñ gözgisidür iy pâk-rây
4413. 'ağldur şûret ki cümle hayr u şer	zâhir olur anda itdükde nazâr
4414. 'akreb ü beşşe ne durur mûr u mâr	nefsde evşâf-ı şeytânî ki var
4415. zînet-i dünyidür ol fettân-ı freng	ki içi jeng taşidur pür bûy-ı reng
4416. dileseñ ol şehri kim ma'mûr ola	hem göñül câmı halelden dûr ola
4417. şûret-i 'akluñuñ âfet görmeye	nefsüne 'azl-i hilâfet irmeye
4418. zînet-i dünyâyâ mağrûr olmağıl	aña uyub teñriden dûr olmağıl
4419. kim ziyâmı coğ u nef'ini az durur	nefs tilesiyle yoldan az durur
4420. aña aldanma ki nâdânlık olur	'akıbet işüñ peşmânlık olur
4421. çün görürsin bu cihânı kim gider	'itimaduñı düriş andan gider
4422. her ki dünyi sevdi râhat bulmadı	dünyadan illâ cerâhat bulmadı
4423. nesne ki aşlı âb u bâd ola	dañi ateş anda ne bünyâd ola
4424. işbu dördü durur aşı-ı kâyinât	göñüller âbâ vü buladur ümmühât
4425. ol ki bu ezdâddan terkîb ola	bellüdür kim kadar bâki ola
4426. cem' olub bir arada bu dörd iy yâr	'itidâl oldukda bulurlar qarâr
4427. 'itidâl ol dem ki aradan ola kem	birbirinden ayrılırlar lâ-cirem
4428. bâtil olub bozulur terkîb-i ten	muhkem ola şanma bu tertîbi sen
4429. dörd sayılınca bulalar 'itidâl	ki itmeyeler birbirinden intikâl
4430. bûy-ı renge garre olma kim cihân	pîrezendür gerçi rengidür cûvân
4431. çoklarıñ 'ağdındadur bu pîrezen	lîki dañi ebkârdan bil anı sen
4432. ol arıydı ki rağbet kalmadı	ol ki inninidi vâdin almadı
4433. dünyeyiçün ne gerek bu hırş u az	dünye çoğı ne aşşı çün 'ömr olur az
4434. çün koyuben giderler bu mülk ü genc	pes it kim ne gerekdür bunca renc
4435. dünyiyi ko 'uqbîyiçün it 'amel	tâ ki tedbirüñde olmaya halel
4436. mülk oldur anuñçün eyle cehd	ta murâdiyle mezâkuñ tola şehd
39a.	
4437. mülk ol ki anda tezelzül olmaya	devlet ol ki anda tebeddül olmaya

4438. mülk midür ki ol ki anı nâgehân düşmene koyub gideler râyigân

HÂTİME-İ DÂSTÂN BE-DU'Â

(Destanı dua ile bitiriş)

4439. aḥmedîyi iy kerîm-i lâ-yezâl dünyenüñ hırşına itme pâyimâl
 4440. anı sen ehl-i kanâ'at eylegil zikrünüñ aña şanâ'at eylegil
 4441. ḥatırından 'ışkuñı dūr itmegil göñlini dünyâya mağrūr itmegil
 4442. kime ümîd oldıysa mülk ü mâl sensin ümîdi anuñ yâ-zelcelâl
 4443. her ki ümîdi saña toğru kıla rahmetüñden ḥâşa kim maḥrûm ola

DÂSTÂN-I İSKENDER BE-KAYDÂFE MELİKE-İ MAĞRİB VE HİLE-İ Ü BÂ- KAYDÂFE

(İskender'le Magrib Melikesi Kaydâfe olayı ve İskender'in Kaydâfe'ye hilesi)

4444. bir mübarek gice kim ḳamrâyıdı anda 'ayşumuz yüzi ḳamrâyıdı
 4445. yâr olmışıdı benümle hem-ḳadeh ṭolmışıdı cânım u göñlüm ferâḥ
 4446. ḳalmışıdum ḥatt u ḥâlinde anuñ maḥv olmışıdum cemâlinde anuñ
 4447. ğamzesi oḳı câna kâr itmişıdı göñlümi zülfi şikâr itmişıdı
 4448. ğâh yüzinden gözüm alurdu nûr geh meşâmum zülf-i müşkinden buḥûr
 4449. gicemüñ ḳadri berât olmışıdı zühre 'ayşumıza mât olmışıdı
 4450. bir nîmden şaçariken mâh u tâb bir nîmden rûşen olmuş âfitâb
 4451. ṭayyübü-l vaḳt itmişıdı anı ḳadeh baña anuñ yüzi virmişıdı feraḥ
 4452. ben aña ḳılurdum ol aya nazâr ben şorardum andan ol idden ḥaber

SU'ÂL EZ-ḤÂL-I MÂH VE BEDR Ü HİLÂL

(Ayın durumundaki sürekli değişiklik konusunda soru)

4453. didi kim şerḥ it bu ay neçün müdâm ğâh eksilür geh olur temâm
 4454. geh seyriçün olur u geh kemân geh 'ayân neçün olur geh nihân

CEVÂB

(Yukarıdaki sorunun karşılığı)

4455. didüm iy zülfi benefşe yüzi gül	bil ki ayuñ nûrı gendüden degül
4456. nûrı anuñ gendüden olsa yakîn	dâyimâ bir vaşfa olaydı hemîn
4457. nesne kim bil-lezzetdür niçe ola	kim tağayyür irmek aña yol bula
4458. nûrı günden kesüb ider ol mâh u sal	lâ-cirem geh bedr olur geh hilâl
4459. ne kadar kim günden ol olursa dûr	ol kadar artar anuñ cirminde nûr
4460. ne kadar kim güneşe yakın gelür	nûrı anuñ ol kadar eksük olur
4461. ây çünkim nûrımı günden ala	pes görinen anda gün nûrı ola
4462. şûretâ ol nûr ayuñdur hemîn	liki ma'nide günüñdür ol yakîn

DER-ISTIDLÂL BER-TEVHÎD-I ŞÂNI'

(Allâh'ın birliğini kanıtlarla düşünme)

4463. şöyle kim nûr aya güneşden gelür	nûrı zâhir gendüsi bâtın olur
4464. bu cihânuñ dahi varlığı 'ayân	hakdan oldu vü kamudan ol nihân
4465. cümle 'âlem andan almışdur vucûd	kamusına ol kılubdur feyz ü cûd
4466. pes bilindi ki evvel oldur âhir ol	şöyle kim hem bâtın oldur zâhir ol
4467. ger mü'essir gözden oldıyse nihân	bu eserlerden anı görgil 'ayân
4468. bir işâret dahi ideyüm şaňâr	ger kulağ dutariseñ bir dem baña
4469. ây güne niçe kim yakın gelür	varlığı günden güne az az eksilür
4470. güneşile ol ide çün içtimâ'	varlığını gendüñün ider vidâ'
4471. eyle mağv ider orada gendüzin	kim ne gice bulunur ne gündüzin
4472. pes bilinür ki ol gişi hakka ire	geh evvel ol varlığınıñ terkin ura
4473. urmasa pervâne terk-i bâl ü per	bulmuşidi şem'e irmege zafer
4474. gendüñün bi-çâre çün terkin kılur	lâ-cirem irmege nûra yol bulur
4475. cismi vîrân olsa cân ma'mûr olur	şem' çünkim oda yana nûr olur
4476. bil senden gitmeyince bu şifât	rûşen olmaz saña hergiz keşf-i zât
4477. tâ ki gişi varlığını virmeye	bir nefes mağbûbına ol irmeye
4478. huccet-i rûşen bu söze iy ulu	len-tenâ luvâ el-ebr hattı tenfikavu
4479. hak diriseñ mâ ü menliki gider	anı diyen gişi gendüyi nider

4480. çünkü işbu sözleri dîfiledi ol   sırr-ı tevhîdi temâm aîladı ol
 4481. didi gerçi mestsin baña cevâb   hoş didüñ vâllahü'l-alem bî-ş-şevâb

SU'ÂL EZ-'UTÂRID

(Merkür konusunda soru)

4482. işbu sözi söyleriken nâgehân   oldı bir ferzâne maşrıqdan 'ayân
 4483. söyleridi bî-zübân şavt u dem   yazaridi bî-devât u bî-ķalem
 4484. çünkü ol ferzânı gördi nigâr   didi bu kim olur iy dâna-yı kâr

CEVÂB

(Yukarıdaki sorunun karşılığı)

4485. didüm eflâkuñ dibîri bu durur   ol yidi seyyare biri bu durur

SU'ÂL EZ-ZÜHRE

(Venüs konusunda soru)

4486. bu söz içinde ol aradan girü   çıktı bir hâtûn bal ü la'l-rû
 4487. bir elinde dutmuşıdı ol rebâb   bir elinde lâle-gûn câm-ı şerâb
 4488. çünkü ol dilber aña kıldı nazâr   didi bu kimdür baña virgil haber

CEVÂB

(Yukarıdaki sorunun karşılığı)

4489. didüm aña kim bu hâtûn zühredür   yidi encüm arasında şöhdür
 39b.

SU'ÂL EZ-MERRÎH

(Mars konusunda soru)

4490. çıktı soñra bir şaru hûnhâr-merd   kim hemîşe işi kîndür neberd
 4491. gözi zahmı şâga tokınsa yıkar   kılıcı hem şahrayı oda yakar

4492. çünkü gördi anı didi bu kim olur kim bu resme hışm u heybetile gelür
 4493. didim ol rîzende-i hûn bu durur pür-dil ü cellâd-ı gerdûn bu durur

SU'ÂL EZ-MÜŞTERİ

(Jüpiter konusunda soru)

4494. çıktı anuñ ardınca bir dâna-yı kâr 'âlem-i ğayb olmuş aña âşikâr
 4495. kamu hükmi 'adlile kıuridi fikrsüz her nesneyi bilüridi
 4496. çünkü gördi hâceyi ol sîm-ber didi bu kimdür baña vir haber

CEVÂB

(Yukarıdaki sorunun karşılığı)

4497. didüm oldur şa'd-ı ekber müşteri cümle-i ehl-i sa'âdet serveri

SU'ÂL EZ-ZÜHÂL

(Satürn konusunda soru)

4498. çıktı anuñ ardınca bir hindu-yı pîr hinde meh 'ilminde ğâyet bî-nazîr
 4499. hem hesabında anuñ kevn-i fesâd hem nihâdında anuñ zulm u 'inâd
 4500. çünkü gördi anı ol simîn-zeğan didi bu kimdür eyitgil baña sen

CEVÂB

(Yukarıdaki sorunun karşılığı)

4501. didüm aña kim zühal budur yakîn kim yiri dürür sipihr-i heft-mîn
 4502. didi dâniş ehli hergiz olmasun bu cihân bir gün bularsuz olmasun
 4503. didüm aña ki ehl-i 'ilm olmaz yakîn fâniyi kor bâkiye varur hemîn
 4504. 'ilme düriş 'ilmdür âb-ı hayât 'ilmile olur hal cümle müşkilât
 4505. câhil olan gör 'âlimdür başîr ol her işden bî-haber budur hasîr
 4506. 'ilm ehli zindedür câhil ölü kandasa dâna yig ü câhil alu
 4507. cehl zulmet olur bu 'ilm nûr nûra gir zulmetden it gendüni dûr
 4508. pes didi bildüm seni iy döst ben kim bilürsin kamu fende nesne sen

4509. söz çün bir nev' ola irer andan melâl	bir söze daħi gel eyle intikâl
4510. didüm aña çoçdur envâ'ı sözüñ	ne durur sözden gereklüñüz sizüñ
4511. didi ol kim düşmenine bula dest	pes anı tobrağile itmeye pest
4512. 'aķıbet anuñ ser-encâmı nolur	düşmeninden başına ne iş gelür
4513. sendedür şerh-i mülûk bâ-stân	faşl it bu bâbda bir dâsitân
4514. tâ işidevüz ola bize pend	olavuz sinüñ söziñden sûd-mend
4515. didüm olmasa ele girdükde mâr	şâyed ide ejdehâ anı rûzigâr
4516. eylemeyen fırsatda düşmenden demâr	bislemişdür cibinüñ içinde mâr
4517. düşmene eyelük mürüvvet olmaya	'akreb okşamağ fütüvvet olmaya
4518. ol gişi kim düşmene fırsat bula	pes mürüvvetden aña eyelük kıla
4519. göre anı kim gördi kaydâfe yakîn	şâh-ı zülkarneynden itdükde kîn

MATLA'-I DÂSTÂN-I KAYDÂFE

(Kaydâfe destanının başı)

4520. varıdı mağribde bir hoş şehriyâr	mülk-i bî-hadd çerisi bî-şümâr
4521. lîki hatunıdı kaydâfe benâm	hükmi altında anuñ mağrib temâm
4522. ķârdâniydi vü hem pâkîze-rây	'aklile her müşkile 'uķde-küşây
4523. 'akl ider cümle müşkil işi ģal	'akl olmayanda çok olur ģalel
4524. 'akldur ma'lûl evvel 'illete	'akl kuvvettür zînet ü devlete
4525. ol gişi kim 'akıl kemdür dûn olur	her ne işde kim duta mağbûn olur
4526. göricek kaydâfe ki iskender müdâm	ķılırcıyle dutdı illeri temâm
4527. şâh işinde fikr idüb ķaldı 'aceb	ķıldı bir naķķâş şûret-ger taleb
4528. buldı bir naķķâş kim mağrib-zemîn	şan'atından tolmışıdı naķş-ı çîn
4529. itmişidi 'ömrüni ol işde şarf	dutaridi mâni naķķâşa ģarf
4530. aña kaydâfe buyurdı kim vara	nicedür iskenderüñ yüzün göre
4531. naķş idüb vaşfin şekl ü heyetin	heykel ü resmîn reng ü şûretin
4532. mışrdan mağrib zemîne irgüre	tâ anı kaydâfe nicedür göre
4533. çünki varub gördi anı naķķâş-ı çîn	buldı cândan nâzügirek naķşı çîn
4534. didi kim zî-devlete lâyıķ cemâl	kim buña virmiş dürür ol zül-celâl
4535. pes ķalemle resm ķılub yañağını	naķş ķıldı şekl ü vaz' rengini
4536. çün skender şûretin ķıldı nigâr	vardı girü mağribe şûret-nigâr

4537. şûrete kaydâfe çün kıldı nazar
4538. didi bunuñ maşrıq u mağrib temâm
4539. ger neheng ü şîr ger bebr ü pelenk
4540. işid imdi ol şûretüñ hâli nolur
4541. mışrdan bir gün içeriken şâh şâd
4542. aındılar anuñ cemâl ü hışmetin
4543. şâh anuñ vaşfin çün işitdi temâm
4544. pes aña bir ilçi şaldı nâm-ver
4545. kim bize viribi harâc mâl u pâç
- 40a.**
4546. şâh zülkarneyn iskender benem
4547. şark u mağrib benümdür lâ-muhal
4548. kılıcımdan seyl ü tûfân tıldı hind
4549. şâh dârâ dârını yağan benem
4550. ger pelenk ü şîr-i ner ger ejdehâ
4551. leşkeriñ cinnüñ benem ki itdüm helâk
4552. âhiri işitüñ bunu kim mülk-i şark
4553. kûh-ı kâfi gözümüñ zârı yıkar
4554. her ki diler baht-ı pâyende ola
4555. iricek kaydâfeye işbu hitâb
4556. ki iy cihândâr u şeh-i hurşîd-fer
4557. seyr idüb encüm döneli âsümân
4558. pâzişehsin felek bende saña
4559. sen ki olduñ devletile feylesûf
4560. bilmedüñ mi ki anda yok durur qarâr
4561. gâh ider pest âdemîyi geh bülend
4562. çün cihân tolu hatâr oldu vü bîm
4563. ne revâdur ğarre olmak dûrbîn
4564. mâl ü genciçün gerekmez bunca renc
4565. düşmen olduñise olma şâdmân
4566. saltanat çün âkıbet zâyil olur
- kıldı hayrân düşdi cânına hatâr
oldı vü olasıdur hükmine râm
cenki künd ola bunuñile itse ceng
şâha vü kaydâfeye andan ne gelür
kıldılar kaydâfi katında yâd
zıkr itdiler kemâl ü rütbetin
diledi ki ol daħi ola hükmine râm
ilçiyile böyle viribidi haber
dileseñ kim saña kala taht u ‘aç
- haşmı pâmâl idici server benem
baña viribinmek gerekdür pâç u mâl
hançerümden toptolu kân oldu sind
fûr-ı hindüñ ferrini yıkan benem
kılıcımdan olmadı olmaz rehâ
hem ben itdüm yecûci mecûci hâk
oldı binüm kılıcımdan kana ğark
kızumu kılıcumuñ odı yaçar
devlet ehline gerek bende ola
böyle viribidi şehensâha cevâb
kim senüñdür şark u ğarb baħr u ber
görmedi sinüñ gibi şâhib-i kırân
şâhlar cümle ser-efkende saña
bulmaduñ mı dünyeye hâline vuķûf
geh ‘aziz ider gişiyi gâh hâr
gâh dilşâd ider ü geh müstemend
aña tek ye itmek hatâ durur ‘azim
aña kim aldı süleymândan nigîn
‘âkıbet çün ayruğundur mâl ü genc
sendaħi çün ölisersin bî-gümân
biñ yılı ise dahi bî-hâşıl ölür

4567. fûrî sen mi öldürdüñ iy şâh-ı ecel
 4568. bulımadı hiç kimse ecelden hiç âmân
 4569. fûr-ı hindîyi haç öldürdi yakîn
 4570. nedür iskender süleymân kim ola
 4571. ne revâdur saña iy şâhib-nazar
 4572. ne revâdur pâzişeh olana lâf
 4573. fûr senden kem degüldi liki baht
 4574. girü ol tâcı vü tahtı bî-gümân
 4575. itme tekye kılıca ki ol saht-bûy
 4576. iki yüzlüden taleb itme vefâ
 4577. şâh-ı müşri kılıcın itdiyse tîz
 4578. şeh gelürise giyüb bolâd-ı çîn
 4579. gerçi şek pür-dildür pîrüz ceng
 4580. gişi ki anda nâm u nâmûs olmaya
 4581. serv bigi ser-firâz olmaz kem er
 4582. dületüñ tonın ol gişi giyer
 4583. fûrden alındığıyçün taht u tâc
 4584. behmen ü kâvûs şâh isfendiyâr
 4585. pâzişeh keyhüsrev ü lühresb şâh
 4586. mağribe kimse bulardan gelmedi
 4587. şâha budur maşlahat kim bu kelâm
 4588. gendüzinden bizi bî-zâr itmeye
 4589. düşmen olmak konuşıya ‘ayn degül
 4590. şâha el-kışşa çün irdi bu cevâb
 4591. kıldı kaydâfe sözi aña eşer
 4592. yağıdı şâhuñ yüregın ğayret odı
 4593. ol ki anuñ ğayreti yok olmaz er
 4594. bir çeriye düzdi skender bî-hisâb
 4595. cûş-ı bolâdile toldı zemîn
 4596. ‘azm-i mağribden yaña itdi râst şâh
 4597. toldı cümle ğuşeler âvâz-ı kôs
 4598. varidi şâhuñ yolında bir hisâr
- fûrî öldüren ecel durur ecel
 bulası dañi degüldür bî-gümân
 arada iskender behânedür hemîn
 kim haç emrinsüz elinden iş gele
 kim bu hikmetle olasin kesr nazar
 yâ bir iş tutmak kim ola ol güzâf
 andan alub saña virdi tâc u taht
 senden alub ayruğa virür cihân
 bî-vefâ durur be-ğâyet tünd-hûy
 iki sözlüden bulam dime şafâ
 tîğ-i hindî ider anuñla sitîz
 tolodur peykânile mağrib-zemîn
 bizde dahi vardurur nâmûs u teng
 ölüden kemdür egerçi ölmeye
 ney gibi yüz yirde bağlansa kemer
 ki ola adı halk içinde gey er
 saña kaydâfe neçün virsün harâc
 rüstem-i dâstân ü sâm-ı süvâr
 behmen-i şîr efken ü güstasb şâh
 kimse bu yirüñ harâcın almadı
 gelmeye dañi dilinden fes-selam
 konuşı özinden dil âzâr itmeye
 konuşı âzarde iden ehl-i dîn degül
 kalmadı anda dahi ârâm u hâb
 haç sözi acı olur eger ola şeker
 ‘aql aña en-nâr-ül ‘âr didi
 bî-ğamiyyet ğişiden gelmez hüner
 kılmağa kaydâfenüñ mülkin harâb
 kanda baksañ gürz ü tîgidi hemîn
 şâhile bî-ğad cevşen-var sipâh
 oldı tozdan çerğ yüzi âb-nûs
 burcı pes yüce âsâsı üst-vâr

4599. kulesi irmiş süreyyâya temâm
4600. bir melik vardı anda nâm-dâr
4601. kızını kaydâfe oğlu kanderûş
4602. çünkü ol şehre irişdi şehriyâr
4603. mançınık u ra'd zahmıyle şâh
4604. bir gişiye ki adıydı şehrgîr
4605. dimegil kim mihr ide baña sipihr
4606. bu felekden isteme emn ü âmân
4607. hatt-ı tersâ gibi kesrevdür felek
- 40b.**
4608. tâli'in çerhûñ çü sertân buldılar
4609. kesr olanuñ kesr olur kamu işi
4610. tâli'ün sâyinis bulındı esed
4611. zâlim ü hûnhâr ü hem hâyın u dün
4612. itdi üçincide delâlet sünbüle
4613. şöyle kim otlar ter ü tâze biter
4614. çünkü mîzân oldu dördinci aña
4615. çün terâzû ehli gâyet dün olur
4616. virilen kim ol terâzûyla ola
4617. çün terâzûda ola tesûbbuñ cev
4618. virdügi teşevvüci cevdür bî-gümân
4619. dönelüm girü didüğümüz söze
4620. çün bular dutulduğunu bildi şâh
4621. kim vezîr otura tahta şâh-vâr
4622. pes getirüb kanderûşu buyura
4623. pes gelüb nöker-sıfat şâh söyleye
4624. ol şefâ'atla anı âzâd ide
4625. cânına mâlına itmeye ziyân
4626. şâhi dañi şûretâ ilçî kılda
4627. kaçdı bu ki anuñla ol mülke vara
4628. her ne kim şeh didiyse dutdı vezîr
- hendeki itmiş serâka' rın makâm
adı varka anuñ ol şehri diyâr
varkanuñ almışdı dut bu söze güş
çevre alıben anı itdi hışâr
burcu yıkub şehre girdiler sipâh
kanderûş ol şehride oldu esîr
mihr itmez kimsye bu mâh u mihr
çünkü adı oldu çarh ü asûmân
tersden peyveste ters itmek gerek
- râst kesrevligin anda bildiler
râstlık nice bulur andan gişi
lâ-büd oldu âfet-i cân ü cesed
kamular çengâline anuñ zebûn
ki anda biten kurıyub tiz dökile
kurıyuben tobrağa düşüb yiter
dime kim çok nesne vire ol baña
kardeş olsa andan ol mağbûn olur
bellüdür andan gişi ne hazz ala
aña eşek ola iden cânın girev
lîki alur anuñ behâsın nakd-i cân
şerh idelüm kalanın dañi size
fikrile tedbîrile kıldı şâh
urnub başına tâc-ı zer-nigâr
bî-âmân cellâda anı öldüre
yalvarub aña şefâ'at eyleye
göñlin ölüm guşşasından şâd ide
pes anı kaydâfeye ide revân
viribiye kaydâfeye oğlıyla
girecek yollarını anuñ göre
çünkü ol memûridi vü bu emîr

4629. pes buyurdi şeh vezîre ki otura
4630. leşkere daħi didi şeh kim vezîr
4631. bini görince idüñ birlik temâm
4632. birlik eyleñ kim ikilik dîn degül
4633. dirlik anda isde kim birlik ola
4634. bu işi çün böyle tedbîr itdi şâh
4635. şeh geliben şehri alduğı haber
4636. dutmışidi yola dâyim çeşm ü güş
4637. nâgehân kaydâfeye irdi haber
4638. şâzılıktan oldu yüzi lâle-reng
4639. anuñile bî-gerân hayl ü haşem
4640. gördi kaydâfe ki geldi kanderüş
4641. çünki kaydâfe gelür gördi ‘ayân
4642. pes koyub öpdî ayağını anuñ
4643. anaya hürmet eden devlet bulur
4644. şordı bir bir ana oğlu hâlini
4645. sergüzeştin didi birbir kanderüş
4646. soñ sözi ol oldu ki şehi bî-ters ü bâk
4647. lîki binümle gelen bu cüvân
4648. şâhdan dileyiben aldı bini
4649. çünki kaydâfe işitdi sözi
4650. pes didi minnet aña kim ol ğani
4651. dönüb andan girü şehre girdiler
4652. ilçiyeye kaydâfe çün kıldı nazar
4653. yazılı alında devlet âyeti
4654. zâhir ü bâtın kamu faşl u kemâl
4655. didi kim ilçî bu resme olmaya
4656. pes didi bir kula ki ol çîn-i harîr
4657. mahzen içinden anı bulub getir
4658. çün getürdiler anı kaydâfe şâh
4659. bildi kim bu şûret anuñdur yakîn
4660. didi ki iskender bu durur bî-gümân
- ol gelince leşkere fermân süre
ben gelince olmak gerek size emîr
ikilik itmeñ kim iş olmaya hâm
ikiligi terk idüñ ki ayn degül
ikilik olduĝda ne dirlik ola
kanderüşü alub itdi ‘azm-i râh
kıldı kaydâfeyi zîr ü zeber
ağlaridi kanda diyü kanderüş
kim gelür üş kanderüş nâm-ver
kanderüşa karşı vardı bî-direng
çetr ü sultânı vü hem kös ü ‘alem
itdi şefkatden yüregi kâm cüş
kanderüş oldu piyâde ol zamân
‘izzeti hem böyle gerek ananuñ
cennet ana ayağı altında olur
daħi ol şehrüdiyâr ahvâlini
dutdı anuñ sözine kaydâfe güş
bini itdüriridi cellâda helâk
baña ‘isî gibi cân itdi revân
ölmişiken ol diri kıldı bini
ağladı şöyle ki kan tıldı gözi
şâĝ ırgürdi girü baña seni
ilçî dahi okıdub gördiler
gördi anda pâzişehlikdan eser
dikilü öñinde nuşret râyeti
şûret ü sîret kamu hüsn ü cemâl
kimseden bu nev’e ilçî gelmeye
ki anı nakş itmişidi ol nakşkâş-ı pîr
kim gümânım oldu ki ol server budur
bir aña bir ilçiyeye kıldı nigâh
fark ara yirde bir cândur hemîn
ilçî resmîne gelüb dürür ‘ayân

4661. geldi bu vaż'ile kim eyle gire
 4662. yollar u derbendin illerüñ bile
 4663. eyle fettân durur işbu hîle-ger
 4664. şîr-dildür bu veli dimne-füsûn
 4665. bu kâmusın göñül içindedir nihân
 4666. pes didi ilçıye ki şâh-ı nîk-nâm
 4667. didi şeh eydür ki ser-tâ-ser zemîn
 4668. taht-ı zer binüm durur la'l ü tâc
 4669. kim mukarrer ola aña mağrib-zemîn

41a.

4670. yoħsa bir leşker ile dem bî-şümâr
 4671. ol diyâruñ kimini oda yaķam
 4672. çünkü kaydâfe bu söze tutdı gûş
 4673. didi kim iskenderi dîv-i ğurûr
 4674. fikr kılmaz mı 'aceb kim hırs u mâl
 4675. rencile niçe ki direr genc ü zer
 4676. kızıl altun hırsına olan rehîn
 4677. oldıyise dârâb yâ hõd fûr-ı hind
 4678. bunca fahr kibr ne kılmağ gerek
 4679. leşkeri varısa anuñ bî-şümâr
 4680. diyiben bu sözi kaydâfe aña
 4681. viribidi ardınca anuñ ol nâm-ver
 4682. hem zarîf aşhâb u hem çenk u rebâb
 4683. ol gice ol nûş idüb câm-ı mey
 4684. şubh dem cân yandı ol rûşen çerâğ
 4685. 'âlem-i zulmâni oldı tolu nûr
 4686. düzdi ol ilçıyicün kaydâfe şâh
 4687. bir serâyı varıdı firdevs-nâm
 4688. biñ kenizek hıdmetiyçün hûb-ı çıhr
 4689. yüz daħi muṭrib kâmu bülbül-nüvâ
 4690. hâzır idüb kâmusın kaydâfe şâh

mülkümüzüñ resm ü âynın göre
 pes aña lâyıķ yaraķ neyse kıla
 ki ider ins ü cin mekrinden hâzer
 belki biñ dimne elindedür zebûn
 kimseye hergiz anı itmez 'âyân
 ne buyurdı nicedür bize peyâm
 hükümüne binüm musahḥardur yaķın
 râst virsün baña kaydâfe hârac
 ol diyâra şâh ol ola hemîn

ķomayam mağribde deyyâr u diyâr
 kimini şuya viribenüñ yıkam
 eyledi tende ğaḏabdan kânı cûş
 aldayıben 'âkıdan eyledi dûr
 'âkıbet gişiyi ider pâyimâl
 daħı hırsın yiñemez ol nâm-ver
 kara tobraķ toyrur anı hemîn
 oldıyise tûrân anuñ yâ mülk-i sind
 bî-sebâte böyle ne ķalmağ gerek
 biz daħı baħr-ı muhîtüz bî-kenâr
 viribidi ânı veşâķından yaña
 şâhid ü şem' u şerâb ü hem şeker
 dahi dürlü naķl ü ni'met bî-hisâb
 şubḥ olunca gûş kıldı ceng ü ney
 geldi tâvûs perîşân oldı zâğ
 cünbüşe geldi yirinden mürĝ ü mûr
 hâs devlet hânesinde bezm-gâh
 tobraĝı müşk ağacı 'ûd-ı hâm
 ki anlara hayrân olurdı mâh u mihr
 bâğ-ı 'ıyşe her biri berķ ü nevâ
 düzdi ol huld bigi bezm-gâh

4691. tahta oturub getürdi nâm-ver
4692. geldi ilçi vü oturdı şâz-kâm
4693. câm-ı zerden içdi yâkût-ı revân
4694. çünkü nûş eylediler bir kaç kadeh
4695. yanına alub ilçiyi kaydâfe şâh
4696. kimsin ü aduñ nedür eyle beyân
4697. didi adum kaytogân durur iy şâh
4698. didi sen hâşâ ki çâker olasın
4699. şahsın aduñ çâker eyleme
4700. togrı söyle kim yalan erlik degül
4701. râst-günuñ tâzedür dâyim yüzi
4702. pâzişehlikdan yüzüñde ûş nişân
4703. didi iskender niçe ilçî ola
4704. didi kaydâfe sözi çoğ eyleme
4705. göstereyim ben saña senden misâl
4706. 'arż ideyim ben saña senden nişân
4707. pes getürdi anı kim naqqâş-ı çîn
4708. virdi eline didi kim gey kıl nazar
4709. baqdı gördi gündüzinden bir misâl
4710. gördi düşmiş cânı düşmen dâmına
4711. oldu ol sâ'at peşimân işine
4712. her ki olmaz ise ikdâm eyleye
4713. râysuz iş işleyen mezmûm olur
4714. şeh belâ dâmında olmuşdı esîr
4715. lîki çün anda yogıdı aña ecel
4716. pes didi kaydâfe ki iy şâh-ı cihân
4717. bâde eyle nûş tut göñlüñi şâd
4718. memleket sinüñ durur taht-ı 'âc
4719. saña benden yok durur hergiz zarar
4720. oğlum elüñdeydi kıymaduñ aña
4721. çün senüñ ben eylügüñ gördüm yakîn
4722. eylük işlemek gişiye gey olur
- ilçiyüçün dağı bir kürsi-i zer
içdi kaydâfe elinden tolu câm
niçesi yâkût kim kut-ı revân
gitdi göñlinden ğam geldi ferah
didi kim togrı eyit iy nîk-hâh
itme penhân anı ki olmuşdur 'âyân
çâkerüm iskendere vü nîk-hâh
togrı söylerseñ skender olasın
gerçegin di sözi yalan söyleme
dirliği yalancınuñ dirlik degül
nâ-ķabûl olur yalancınuñ sözi
ayıt rûşen durur olmaz nihân
tâc u tahtını koyub bunda gele
nesne ki işidilmez anı söyleme
kim dağı kalmaya inkâra mecâl
ki añlayasın kim seni bildüm 'ayân
yazmışdı anda skender şüretin
kim ola bu naqşuñ issi vir haber
ki anda inkâr itmege yokdur mecâl
lerze düşdi korkudan endâmına
dağı bî-fikr idenüñ işi ne
gendü eliyle gendüye dâm eyleye
iş ki fikr olmaya anda şüm olur
kimseden yogıdı aña dest-gîr
gelmedi ol vartada aña hâlel
ğam yime kim saña benden yok ziyân
ķıssasını ğuşsanuñ hiç itme yâd
ûş ayağuña fidi zerrîne tâc
ğam yime iy pâzişâh-ı penâm-ver
ben dağı lâ-büd kıyamazam saña
ben dağı eylük eylerem saña hemîn
eylügi iş idene eylük gelür

4723. İki cehd it sini kimse bilmesün
 4724. şâh öñinde çok gerekdür ihtiyât
 4725. tahtı sensüz koma dañi bir nefes
 4726. ilçilik nedür ki anı resm ideler
 4727. şâh olana kaçan lâyıķ ola
 4728. pes didi kim gel kasem yâd eylegil
 4729. kim bizümle yağılık kılmayasın
 4730. döstümü döst bilesin hemîn
 4731. itmeyesin kasd mülk ü mâlüme
- 41b.**
4732. üstüme gelmeyesin tezvîrile
 4733. çünkü bu andı idesin yâd sen
 4734. şâh bu sözi işidüb oldı şâd
 4735. işbu kamu sözleri aña nihân
 4736. âşikâre söz bu kim bizden selâm
 4737. kim cihân kamu senüñdür şark u ğarb
 4738. mülk sinüñ taht u tâc hânümân
 4739. pes anı ilçî şüretinde gönderür
 4740. virdi aña bir muraşsa' tâc-ı zer
 4741. dañi bir zerrîne taht-ı şâh-vâr
 4742. dañi çok dîbâyıla dürr-i semîn
 4743. virdi biş yüz tahta dañi 'üd-ı hâm
 4744. biñ dañi et virdi kamu bâd-pây
 4745. cümlesini virdi aña vü nihân
 4746. gice gündüz yürî hiç itme karâr
 4747. kim ulu oğlum benüm taynûs şâh
 4748. fûr-ı hindüñ kızın almışdum aña
 4749. korkaram kim senden ol âġâh ola
 4750. nâgeh andan irişe saña zarar
 4751. böyle idicek yakîndür ki ol 'amel
 4752. şâh olana kasd iden budur 'ayân
- saña nâgeh mekr ü hîle kılmason
 ki arzûsıdur kamunuñ ol bisât
 pâzişehsin dañi nesne itme heves
 her yire yil gibi herze gideler
 ki ulu adın gendünüñ ilçî kıla
 döstlüğü binümile bünyâd eylegil
 mülküme leşker çeküb gelmeyesin
 düşmenüme düşmen olasın yakîn
 hem hasâret leşker ü 'amâlüme
- baña mekr itmeyesin tedbîrile
 sini viribiyem yirüñe şâd ben
 söyle kim didi kasem eyledi yâd
 didi vü kimseye itmedi 'ayân
 vir skender şâha digil peyâm
 hâşa kim biz idivüz sinüñle ħarb
 hânümân nolur fidi yoluña cân
 şâha tuhfe diyü çok nesne virür
 ucdan uca tolu pür mâye güher
 tolu yakûtiyle la'l-i 'âbdâr
 şâfelü çok nâfe tolu müşk-i çin
 elli astar bâr-ı sîm ü zer temâm
 biñ dañi it kamusı zencîr-hây
 böyle pend itdi ki iy şâh-ı cihân
 gendü tahtıña irince zinhâr
 serkeş ü câhil durur hem kîne-hâh
 fûr öleli düşmen olmuşdur saña
 leşkeriyle yürüyüb yoluñ ala
 başuña hem malüñe düşe ħatar
 idesidür 'ömrine anuñ halel
 ki olasıdur iki kevn içre ziyân

4753. çünkü ol sultānu zıllullāh ola
 4754. şāh mālī aldı vü oldı revān
 4755. gel işit imdi ki zülkarneyn şāh
 4756. neyledi kaydāfenüñ peymānını
 4757. kâtı ğayretlüyidi zülkarneyn şāh
 4758. dileridi mağrib ü maşrıķ bile
 4759. aña çünkim olmadı kaydāfe rām
 4760. ğayret odı yaķdı anuñ cānını
 4761. ğayret odında eridi şāh-ı rûm
 4762. ‘ahdı dahi muħkem itmişidi şāh
 4763. varıben anuñ diyârın almaya
 4764. fikri kaydāfeydi anuñ rûz u şeb
 4765. soñra fikri buña irdi kim vara
 4766. ki ola bir yol bulına anda kim ol
 4767. tâ ki bahruñ şuyıñ ayırub ala
 4768. bir mühendisdi skender kim cihân
 4769. hem mesâhatda aña cirm-i zemîn
 4770. bir yiri bulub kıyās itdi dürüst
 4771. pes memâlikde ser-â-ser her ki var
 4772. ırte gice dimedin pîr ü cüvân
 4773. bir zamân işleyicek oldı temâm
 4774. çün gerekçe yiri kazub deldiler
 4775. rûm yüce mağrib alçaķdur ‘ayân
 4776. çün revân olmağa bula şu mecâl
 4777. bahrden olub revân deryâyı âb
 4778. ‘arķ oldı cümle ol şehr ü diyâr
- ‘ömri aña kaçd idenüñ kütâh ola
 geldi girü tahtına rüşen revân
 nitdi ol mülke çün oldı kine-ħâh
 nice vîrân itdi ħânümânını
 hem dahi cebbâridi vü kine-ħâh
 cümle aña bende vü çâker ola
 kullığında anuñ bulunmadı temâm
 tamarında huşk kıldı kanını
 nitekim ocağa karşı ola mûm
 ki itmeye leşkerle anuñ mülkin tebâh
 aña karşı daħi kılıç şalmaya
 aña bir ħılat kıluridi taleb
 bahr-i rûmuñ sâhilin bir bir göre
 oradan ğarba şuyıyçün ide yol
 oradan kaydāfe mülkine şala
 cevcev olmuşıdı kapusından ‘ayân
 ne kadardur cevcev olmuşıdı yakîn
 kim oradan ol şu anda vara cüst
 ol araya cem’ itdi şehriyâr
 ol arada işlediler çok zamân
 ol ki iskender boğazıdur be-nâm
 ayırub deryâyı aña şaldılar
 lâ-cirem su ol yaña oldı revân
 olur anı girü döndermege muħâl
 eyledi kaydāfenüñ milkin ħarâb
 fikrile gör mekr ki itdi şehriyâr

ĤATIME-I DĀSTĀN VE MEVĀ’İZ

(Destan sonu ve öğütler)

4779. fırsatında düşmene viren âmân
 4780. gerçi kim kaydāfe ulu şāh idi
- ola ol kaydāfe gibi bî-gümân
 ‘aklı anuñ her nesneden agâhidi

4781. oldu iskender işinde görü ger lâ-şek izcâ'i ul-każâ 'ömr-el başar
 4782. çün bulasın düşmenüñe dest-res fırsatı tehir itme bir nefes
 4783. bir nefes nedür dime kim rûzigâr bir nefesde ider besi nakş u âşikâr
 4784. düşmenüñi bulıcağ olma za'if bulmadın kuvvet koyasın bî-ħarîf
 4785. bul 'acebdür mihr serkeşdür sipihr kâh kindür itdügi vü gâh mihr
 4786. düşmenüñ yalvarduğın işitmegil anuñ eyü sözile iş itmegil
 4787. saña şeker virse anı zehr bil lutf gösterürse anı kaħr bil
 4788. gice görüb 'akreb âsân sanmağıl yılana yumşak diyü el şunmağıl
 4789. dime düşmenden baña eyelük gelür sanma zehri cehdile tiryâk olur
 4790. döstlik anuñla it ki ola kerîm cehd it olmasun saña hem leîm
 4791. kim leîmüñ işi bî-bünyâd olur her ne işlerde kerîm ol dâd olur
 4792. câhile nesne ola diyü itme 'ahd hileyile ħazlı kim ide şehd
- 42a.**
4793. razuñı gizle ki düşmen bilmeye dileriseñ ki ol saña al bulmaya
 4794. işüñi 'avretlere tarħ itmegil ħalüñi oğlanlara şerħ itmegil
 4795. kim olaruñ dîn-i 'aklı az durur sehl nesne bunları tîz azdurur
 4796. fâsıkı yâr ola diyü itme cehd fâsık olan nicesi şaklaya 'ahd
 4797. ol ki ħâlık emrine itmez vefâ ħalk andan ne kadar bula şafâ
 4798. la'li nider nedür yâkût dür ahmedîñüñ sözi kulağundadır
 4799. sözleri ögüt dürtür diñle anı didügi ħikmet dürtür añla anı
 4800. şubħ geldi bu söz olunca temâm oldu rûşen 'âlem ü gitdi zalâm
 4801. rahmet eşnâmından urdı şubħ-dem zulmet-i şeb gitdi geldi şubħ-dem
 4802. gitdi yarum yana kaldum çü şem' sergüzeştüm bu didüm dutduñsa sem'

DÂSTÂN-I CÜSTEN-I ISKENDER MILK MILKÎ-I DİĞER BİRÛN-I HEFT- IKLÎM KI FETH KUNED

(İskender'in yedi iklim dışında ele geçirecek ülke araması)

4803. söyle fırsat geçmesün iy 'andelîb kim saña söz oldu dünyâda naşîb
 4804. cûşile her perdede itgil ħurûş ki ola bir gün nâgeh olasın ħamûş
 4805. düşüb âlet sınımadın cehd eylegil ne eyü söz kim bilürsin söylegil
 4806. çün bilürsin böyle kalmar rûzigâr söyle kim söz kala senden yâdigâr

4807. variken fırsat söz irişdür dile
4808. tarfet ül 'aynüñ içinde rûzigâr
4809. mihr kıla dimegil saña sipihr
4810. nide saña bu siyeh kâse cihân
4811. aña virilen gönül şâd olmadı
4812. cehd şöyle kıl varise sende baht
4813. çünkü ol durur görecek mülk pes
4814. 'âlem-i rûh oldur yanbu'-ı nûr
4815. gül yiridür munğaylângâh-ı hâk
4816. murğ-ı cân kudsi durur ten kafes
4817. bu kafesden dileseñ olub halâs
4818. dâne-i hikmetle bisle anı sen
4819. kâni' ol hak virdüğine biş ü kem
4820. kim niçekim arta mülk ü mâl ü genc
4821. bu cihânuñ çün beğâsı oldı az
4822. bî-beğâdur 'ömr çün durmaz gider
4823. kimseyi toyurmamışdur mâl ü genc
4824. varına itgil kanâ'at iy refik
4825. kim cihân mülkin tutan sert-e-ser
4826. bu söz üzre bir hikâyet aydayım
- dağı fırsat girmeye tâ hûd ele
ğaybdan biñ naqş kılur âşikâr
kim beğâsuzdur sipihr ü mâh u mihr
ki anda ne hakk-ı nemek vardur ne nân
ğuşşadan bir lahza âzâd olmadı
ki iltesin firdevs gülzârına raht
rahat isdeyen aña kıla heves
hem na'im ü revh ü reyhân ü sürûr
nice âram itsün anda rûh-ı pâk
anda durmağa neçün itsün heves
kuds bâğında idesin anı hâs
ki olmaya pâ-bend aña dâm-ı ten
dünyeyiçün hatıruñda duta ğam
aña göre artar endûhiyle renc
ne gerekdür pes bu kamu hırs az
mâl ü mülki devşürüb gişi nider
pes uyuben hırsuña çok çekme renc
yoğına yirinme kim budur tarîk
toymadın kıldı cihândan hem güzer
şöyle ki işitdüm rivâyet ideyim

MAṬLA'-I DÂSTÂN

(Destan başı)

4827. şeh çü kaydâfe işin itdi temâm
4828. gördiler ne resme kılub mekr ü âl
4829. nicesi tufâna viridi tahtım
4830. çün şecâ'atde anı ğâyet gördiler
4831. cümle serkeşler aña râm oldılar
4832. ne habeş kaldı vü ne mağrib-zemîn
4833. kalmadı maşrıqda mağribde mekân
4834. olmadı ol mülke kâni' himmeti
- heybetinden havfe düşdi hâs u 'âm
eyledi kaydâfeyi ol pâyimâl
nice giderdi başından bahtım
hîlede hem bî-nihâyet gördiler
pâzişehler kulluğına geldiler
ne yemen kamu anuñ oldı hemîn
ki anda anuñ fermâmı olmadı revân
dâhi yücelmek diledi rütbeti

4835. pes didi bir gün vezîre tâc-ver
 4836. kılıncile gerçi çok mülk almışem
 4837. dahi mülk almağa itmişem heves
 4838. hiç yir var mı dahi gey soruñuz
 4839. ki anı dahi feth idem ben yakîn
 4840. bu sözi şehden işidicek vezîr
 4841. tâcün itsün ser-firâz ol kird-i kâr
 4842. 'ömrünüñ gülleri hergiz şolmasun
 4843. feth itdün rub'-ı meskûnı temâm
 4844. dünyada ne şehir vardur ne diyâr
 4845. rûb'ı meskûn yidi kişverdür yakîn
 4846. cümle kabzuñda durur iy şehriyâr
 4847. bu yidi iklimde kim bar durur
 4848. baħr-ı hind ü fâris deryâ-yı rûm
 4849. baħr-i yecûc dahi deryâ-yı çin
 4850. baħr-i okyanus ki olubdur muhîf
 4851. baħr-i mağrib ol durur andan çıkar
 4852. kamu şular madde andan alur

42b.

4853. var durur biñ üç yüz altmış temâm
 4854. rûm baħrında yüz altmış dahi var
 4855. bu kamuda hükümüñ iy şâh-ı cihân
 4856. rub'-ı meskûn budur ki alduñ hemîn
 4857. çünkü tutduñ yidi iklimi temâm
 4858. yi yidür kesbüñi kim bu rûzigâr
 4859. ser-firâz olduğa hiç olma şâd
 4860. dime kim irdüm bugün eflâke ben
 4861. çün bugün devrân senüñdür şâd ol
 4862. bülbülüñ yazın olursa yiri bâğ
 4863. gül bahâr olduğda şeker hâdedür
 4864. ni'metüñ çok şükr it çekme ta'ab

kim gerek hükümümde 'âlem sert-e-ser
 dahi alam diyü hevesde kalmışem
 bu sebebden râhatum yok bir nefes
 kim aña fermânım irmez görüñüz
 bu cihân cümle benüm ola hemîn
 didi câvid ol iy şâh-ı mülk-gîr
 ki itdi bahtuñı cihânda pâyidâr
 devletüñ bâğı tağayyür bulmasun
 halk cümle oldılar hükümüñe râm
 kim senüñ olmadı ol iy şehriyâr
 hüküm-i külline sen idersin hemîn
 tolu ucdan uca şehir ü diyâr
 yidi dahi ulu deryâ var durur
 baħr-i cürçân kulzum iy dâna-yı rûm
 kamu okyanusdan çıkar yakîn
 merkez-i arzına ki tobrağdur basîf
 kamu baħr hem girü aña akar
 hem kamu dönüb girü aña gelür

hind baħrında cezîre bî-kelâm
 cümle ma'mûr tolu şehir ü diyâr
 tende cân hükmi gibi olmuşdur revân
 dahi var mı mülk bilmezem yakîn
 bir iki gün hoş otur nûş eyle câm
 bî-vefâdur 'âkıbet nâ-pâyidâr
 ser-nigûn düşmekligüñi eyle yâd
 çünkü yârın giresin hâke sen
 dünyeden kim çıkar elden yâd ol
 çünkü kış ola tutar ol yiri zâğ
 çün hazân irişe ser-efkendedür
 eksüklük yok dahi nesne itme taleb

4865. şeh didi gişide çok himmet ola
4866. çok diyüben şaydguñ mülk-i zemîn
4867. pes vezîr aña didi ki iy tâc-bağş
4868. buyıdı rub' aña maqsûmdur
4869. daği yir var mı taleb kılmak gerek
4870. daği çok durur haķuñ mülki yakîn
4871. pes vezîr aña didi iy tac-bağş
4872. senden öñdin kimse almış degül
4873. vaķtıdır kim şükr-i ni'met kılasın
4874. ni'metiçün kılasın haķka senâ
4875. genc içün çekdüñ cihânda nice renc
4876. hôr tutub virmegil 'ömri yile
4877. bu cihânuñ cümle câh u hişmeti
4878. daği dünyi isteyü çekme ta'ab
4879. şeh didi çün gişiyeye yüz duta bağt
4880. kâni' olan aza dîn-himmet ola
4881. aza bî-himmet kanâ'at eyleye
4882. gişide çün ola himmetden eser
4883. dilile ider şükrini haķkuñ 'avâm
4884. dilile şükrini anuñ söylemek
4885. ni'metine çünki yokdur hiç had
4886. ben ki cânile anda durur gözlerüm
4887. şükr ehli olayum diseñ yakîn
4888. çün vezîrüñ sözün itmedi kabûl
4889. ne naşihat kim didi işitmedi
4890. gişi kim aza uyub yoldan aza
4891. pes buyurdı kim düzeler bir gemi
4892. çün gemi düzdiler şâh-ı cihân
4893. kim bilürdi hendeseyle kılsa farz
4894. daği her milletden itdi ihtiyâr
4895. kim her işüñ hayr u şerrin bileler
4896. dürlü ni'metden gişi ne kılsa yâd
- gözine bu çok didigüñ az gele
ķamusu bir nokta rub'idur hemîn
bu sa'âdet ki oldu haķdan saña bağş
her birisi bir haķ-ı mevhumdur
rûzı olduyise varub almak gerek
şanma kim zabt itdüğüñ durur hemîn
bu sa'âdet ki oldu haķdan saña bağş
kimsene bu mansıbı bulmuş degül
mün'imi ol ni'metiyle bilesin
ni'metüñ arta anı itdukçe edâ
yi yidür imdi ki elüñe girdi genc
degmeñiz girmez 'aziz olan ele
çün geçer bir habbe degmez ķâmeti
bir beķâyı 'âkil itmeye taleb
ķürsi-i çarhı gerek kim ide tağt
himmeti yok âdemîden ne gele
'aczi gendüye şanâ'at eyleye
ulu iş aña görünür muhtaşar
ben dil ü cânile iderem müdâm
ni'metinedür mükâfât eylemek
dilile şükre nice bulına 'ad
ni'mete bakmazam anı gözlerüm
ta'atı ko mün'imi gözle hemîn
aña görindi ķamu fazl u fużül
hiç anuñ söziyle iş itmedi
gerçi çok nesne bula şayar aza
ki olmaya anuñ gereklüden gemi
aña bir mellâh buldı kâr-dân
bağr u ber miķdarı nedür tolu 'arz
iki dânende gişiyi mihriyâr
fikrile her müşkili hal kılalar
iki yıllık virdi şeh anlara zâd

4897. tâ ki bir yıl baħr içinde gideler
 4898. daħi bir yıl dönderüben bâd-bân
 4899. her ne kim gördiler ise ħayr u ŧer
 4900. söz öküŧ çünkim muħiŧe girdiler
 4901. baħrdı her yaña oldılar revân
 4902. dilediler girü ‘avdet ideler
 4903. bir gemi görindi arħadan nâgehân
 4904. bu yañadın bir gemiyi sürdiler
 4905. ne bular añladı dîlin anlaruñ
 4906. varıdı iskender gemisinde ‘ayân
 4907. yitmiŧ iki dilden ayru daħi dil
 4908. bilmedi anlar bularuñ ħâli ne
 4909. remzile ‘âkîlleri söylediler
 4910. kim gele bir giŧi olardan bunlara
 4911. kim varub ögrete nuħħ u beyân
 4912. ol daħi bunda geliben dil bile
 4913. birbirine oldu ol iki bedel
 4914. bir gemi ol yaña sürüb bâdbân

43a.

4915. pes geliben ŧâha virdiler ħaber
 4916. ol geminüñ ħâlini söylediler
 4917. giŧi bir müddet tutubenüñ maħâm
 4918. çünki dil öğrendi anı nâm-ver
 4919. ki ayda ŧâha ħankı kiŧverden gelür
 4920. böyle virdi ol giŧi ŧâha ħaber
 4921. aña dahi dirler iskender be-nâm
 4922. yidi kiŧver dahi vardur ol yaña
 4923. çün kamusun ol musaħħar eyledi
 4924. ħalmamıŧıdı ol yaña hergiz mekân
 4925. pes iki yıllıħ bizümüçün zâd ü âb
 4926. tâ gezüb bir yıl tefeħħüŧ ħlavuz

daħi yir var mı tefeħħüŧ ideler
 ideler giŧiyi bu yaña revân
 ucdan uca vireler ŧâha ħaber
 bir yıl ol ŧuda gemi sürdiler
 bulmadılar berden hergiz niŧân
 pes gelüb aħvâli ŧâha aydalar
 dönderüb bunlara ħarŧu bâdbân
 uħraŧıben birbirini gördiler
 ne ħöd anlar bildi sözün bunlaruñ
 yitmiŧ iki diliçün üç tercümân
 söyleridi anlar ne ħudretdür bu bil
 hem bular daħi anlaruñ aħvâli ne
 birbiriyle böyle rây eylediler
 bir daħi vara bunlardan anlara
 pes ħıla bu cânibüñ ħâlin ‘ayân
 ol yañanuñ ħâli ne ŧerħin ħıla
 oldu ol müŧkilleri râyile ħal
 birisi cânibe oldu revân

her ne kim gördilerise ħayr u ŧer
 ol gemiyi ŧâha ‘arz eylediler
 bildi yûnânîlerüñ dilin temâm
 okıben ħatına ŧordı haber
 anlaruñ iline fermân kim ħlur
 ki ol yañada daħi var bir tâc-ver
 ŧekl ü vazi’i hem saña beñzer temâm
 yidisi dahi musaħħardur aña
 daħi artuħ pâziŧehlik diledi
 ki olmamıŧıdı anda anuñ ħükmi revân
 bir gemide ħodı idüben ħisâb
 daħi kiŧver varsa anı bulavuz

4955. loğma ki anı âdemî yir kân olur
 4956. taşta güneş nûriçün kılar nazâr
 4957. karga çün insânile bir yıl kalur
 4958. tobrağa encûmden olduğda nazâr
 4959. sen daği cehd idüb eyle kıl heves
 4960. çün olaruñile hem-dem olasin
 4961. kil ki bir kaç gün gülile yâr olur
 4962. it oldı ehlullâh ile hem-nişîn
 4963. olma uyub şehvete hayvân-şifât
 4964. ki iresin bir yire ki anda yok fenâ
 4965. ol felekde olan güne yokdur zevâl
 4966. hırsı terk it kim yavuz haşletdür ol
 4967. mâlik olmak cümle ‘âlem gencine
 4968. çünki durmaz gider elden mâl ü genc
 4969. çün skender kıldı yidi iklim râm
 4970. arzû eyledi daği mâl ü genc
 4971. renc çok çekdi vü râhat görmedi
 4972. cehdile yaptı irem bâğını ‘âd
 4973. çün cihan mülkine dağhâk oldı şâh
 4974. dime cemşide cihânı virdiler
 4975. çün süleymân yiryüzün tutdı temâm
43b.
 4976. hâtemin alıb elinden dîv ala
 4977. çün yakîn bildüñ ki hâyındur sipihr
 4978. aldanub rengine meftûn olmağıl
 4979. yüz aña dutğıl ki feyz itdükde cûd
- bil ki dirlik bulibenüñ cân olur
 sürme düzüb anı ider nûr-ı başâr
 âdemî gibi lisân ehli olur
 la’l ü yâkût olur dürr ü güher
 ki olasin ehlullâh ile hem-nefes
 ol şafâyı ki añlaruñdur bulasin
 şohbetinde gör ne hoş sîret bulur
 âdemîñ sîretin tutdı yakîn
 ol riyâzetle melâyik-ma’rifet
 olmaz anda olana hergiz ‘anâ
 andağı yılduzlara irmez vebâl
 yoğa yirinme varna kân’i ol
 toğrı fikr itdükde degmez rencine
 ne gerekdür pes anıñçün bunca renc
 yirde her ne genc var dirdi temâm
 mâl ü genc gör nice olur mâr u renc
 genc çok dirdi tena’umm sürmedi
 bir dem anda oturub olmadı şâd
 mârlar günini itdiler siyâh
 anı gûr ki arıyla iki yardılar
 dîv oldı yilile hükmine râm
 tahtını gör nice virdiler yile
 mihr itmez kimseneye mâh u mihr
 inanub ‘ahdına mağbûn olmağıl
 buldı her mevcûd şun’ından vucûd

DER-ISTIDLÂL BE-TEVHÎD VE TEMSÎL

(Allah’ın birliğini kanıtlarla düşünme ve yukarıda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması)

4980. baħr-ı ‘azamdan ki deryâlar çıkar
 4981. hem bulıtlar madde andan alur
- girü dönüb hem aña girü akar
 rûd u çeşme hem vucûd andan bulur

4982. hem döniben ol girü baħre gider
 4983. bil ki işâretdür ki bu kevn ü mekân
 4984. pes gerek varduğun aña bilesin
 4985. baħr ki aña şeh gemi şaldı ‘ayân
 4986. anuñ içinde ‘acâyib çok durur
 4987. işbu deryâya resülallâh yakîn
 4988. kamu dilleri bilen üç tercümân
 4989. bu gerânsuz baħr kiştisi hemîn
 4990. ma’rifet deryâsı bî-pâyân olur
 4991. yidi deryâ anda müstağrağ durur
 4992. dileseñ bu baħr nedür bilesin
 4993. çünkü hâşıl ola ol keştî saña
 4994. mevcile girdâba ğarğ olmayasın
 4995. olmasun diseñ bu deryâda hațar
 4996. kim ‘inâyetden esib bâd-ı nesîm
 4997. şöyle cehd eyle ki tâ-kable-ümmühât
 4998. tab’ dâmında bulıbenüñ halâş
 4999. olmasuñ diriseñ işüñde halel
 5000. kim bugün baħr-i ma’âni durur ol
 5001. añladuñsa sözini bildüñ defil
- gendüzini varub anda maħv ider
 kamu hağdandır hağğa varur ‘ayân
 hem aña lâyıķ yaraguñ kılasın
 ma’rifet deryâsı durur bî-gümân
 lîki anuñ hergiz gerâni yok durur
 bir gemicidür be-ğâyet dürbîn
 ‘aql u ‘ilm ü fikrdür bilgil ‘ayân
 mustafânuñ şer’idür bilgil yakîn
 anda fikr ü ‘aql sergerdân olur
 ‘aql-ı kül daħi anda bir zevrâğ durur
 evvel ol keştîyi hâşıl kılasın
 irişesin mağşad u mağşûduña
 hem daħi hayrân olub kalmayasın
 lengerin cismüñ ara yirden gider
 iresin mağşûda bî-teşvîş ü bîm
 bulasın kayd-ı heyûliden necât
 olasın kuds ehlinüñ katında hâş
 aħmedînüñ sözile eyle ‘amel
 hem hağâyıķ tercümânı durur ol
 varduñise yolını bildüñ sebîl

DER-HÂTIME-I DÂSTÂN VE MÜNÂCÂT

(Destan sonu ve Allâh’a yalvarış)

5002. iy ki her muzatarra itdükde du’â
 5003. viy kamu biçâreye çâre kılan
 5004. cünbişin muruñ karañuda gören
 5005. zâhir ü bâtın beni luțfuñla sen
 5006. her şıfatdan kim degül lâyıķ saña
 5007. ‘ışkuñile cânımı ma’mür kııl
 5008. koma bende ma ü menlikden eser
 5009. gönlüme dünyâyı merğüb itmegil
- hâcetini bilüb idersin revâ
 viy kamu sırruñ nedür sırrın bilen
 beşsenüñ gönlinde râzına iren
 tâhir eylegil be-küllî ‘aybdan
 pâklık bağışlağil yâ rab baña
 ma’rifetle gönlümi pür-nür kııl
 senden artuğ bende ne varsa gider
 ğayruñı cânuma maħbûb itmegil

5010. şöyle luṭf it yâ ilahü-l 'âlemîn

ki ide rûşen göñlümi nûr-ı yakîn

**SU'ÂL-I İSKENDER EL-AHVÂL-I MÜLÛKÎ KI PÎŞ EL-Û BÛDEND VE BA'D
EZ- Û BÂSEND**

(İskender'in kendisinden önce gelip geçmiş ve kendisinden sonra gelecek hükümdarlar
konusundaki sorusu)

5011. söylegil iy tûtî-i şîrîn-kelâm	ki oldı sözüñ zevķına şekker ğulâm
5012. ki haķâyık sırrını keşf eylegil	ki ma'âniden deķâyık söylegil
5013. çünkü sözüñ sözile gelür dile	'ud-veş ider eşer cân u dile
5014. sözdür 'udı ki düzer hoş- nefes	söz ider neyi şavtına cânı heves
5015. çünkü oldı hâtıruñ deryâ-yı dür	dünyî mâlından tâma' naṭı'ınıdur
5016. hikmete cehd it ki ol durur çerâĝ	terk it dünyâyı dileriseñ ferâĝ
5017. mâr durur mâl terk eyle anı	yoḥsa yudar ejdehâ olub seni
5018. koma kim taĝıda anı hâdise	yi yidür lillâh koma anı vârise
5019. çekme zaḥmet mâlı çünküm mâl u genc	âhiret dedür belâ dünyâda renc
5020. pîrezendür dünya yigit sanmaĝıl	zehrdür zinhâr aña el şunmaĝıl
5021. dünyeyi ķo kim degül ol pâyidar	'uķbiyi isde ki ol durur dâr ül- ķarâr
5022. lezzet ü hem rûḥ u reyḥân andadur	zevķ ü şevķ revḥ ü rızvân andadur
5023. töludur ol mülk ucdan uca nûr	râḥat-ı dil anda vü 'ıyş u sürür
5024. irmez ol daruñ finâsına fenâ	fakrdan yoķdur ğinâsına 'anâ
5025. ne tebeddül vardur anda ne zevâl	ne taĝayyür vardur anda ne intikâl
5026. mülk oldur aña it itseñ heves	niçe pâ-bend ola saña bu ķafes
5027. bu ķafesden ger sen âzâd olasın	ķuds bâĝına varub şâd olasın
5028. nesine ķalduñ bu vîrân menzilüñ	ne beķâsı ola didüñ âb u gilüñ
5029. dut ki server olub alduñ genc ü mâl	ne assı çün âḥir olursın pâyimâl
5030. dut ki dutub mülk-i sultân olasın	nef' ne yatıb çü nâlân olasın
5031. saltanatda ğişi ger sencer ola	ne assı bir endâmı sancâr ola
5032. çetr-i sencer sencere noldı hâlel	çünkü sencer öldı anı rumḥ-ı ecel
5033. nef' ne ğişi ķader ḥân itmek âd	çün ķader ḥanlıķdan ider anı yâd
5034. ne assı sîm ü zer dirüb olmaķ temür	çün ecel zaḥmına mûm olur demür

44a.

5035. ol melik adın urğıl tohtamış kim ecel zahmına öle tohtamış
 5036. fâyide ne ad urınmak han murâd çünkü dünyâdan gidilür bî-murâd
 5037. devlete inanma ki ol nâ-pâyidâr çok meliklerden kalıbdur yâdigâr
 5038. eydeyim bir dâsitân saña beyân kim bilesin dünyenüñ işin ‘ayân

MATLÂ-I DÂSTÂN

(Destan başı)

5039. çün skender şâhuñ oldu şarğ u ğarb kimse kalmadı ki ide anuñla harb
 5040. tahta oturub başına urdı tâc her yañadın mışra çekdürdi ğarac
 5041. mülki hâli gördi düşmenden temâm çeng ü ney isdedi vü sâkî vü câm
 5042. virmeyince ğaşm ecel câmıyle ğuş sâğar-ı mey ola dime saña nûş
 5043. ğişi ol vaktin gerek nûş ide câm kim öle ğaşm kala ol şâd-kâm
 5044. bâdeden ol demde ola ğişi şâd kim tozında düşmenin ğahriyle bâd
 5045. ğaşma şunmayınca ecel sâkisin ayak ne el âsûde gerekdür ne ayak
 5046. varıken dahhâk cisme cem ğadeğ câm-ı meyden bula mı câmı ferağ
 5047. otururken tâcile efrûdün gey ‘ağlıyle içe mi dahhâk mey
 5048. dünyada diri oldığınca selm u tûr ne gerekdi irece selm ü sürûr
 5049. ne gerekdi yûsufa sevdâ-yı bâğ varıken ğardeşleri ken’ânda şâğ
 5050. ğardeşüñ düşmenligi yavuz olur ğardeşüñ mekriyle kardeş tîz ölür
 5051. ala kârib kâ’lakârib ‘amm u âc bu biri ğam durur ol birisi genc
 5052. ‘amm u âc hâlin çü böyle bilesin ayruğa bâri ne tekye kılasın
 5053. sende bulunur saña bulınsa ğayr bellüdüdür saña ne ğayr eyleye ğayr
 5054. çünkü didi el-âbb ü deb dâna-yı kâr ‘itimâd itme dahiye zinhâr
 5055. şâh arestüıyla bir gün şâd-kâm taht üzre oturur elinde câm
 5056. didi arestüya ki iy dâna-yı kâr kim saña her râz olubdur âşikâr
 5057. bu kırânatüñ ki olur gögde ‘ayân baña ağvâlin eylegil beyân
 5058. kankısından fitne kopup âşikâr daĥi dürlü hâle döner rûzigâr
 5059. çün arestû şeh sözün bildi temâm didi kim işit cevâb iy nîk-nâm
 5060. çün yigirmi yıl ider devr âsümân müşteriyle zuhâl ider kırân
 5061. ol kırân teşiriyle rûzigâr döniben bir fitne olur âşikâr

5062. bu on iki burcdan anlar ‘ayân
 5063. ki ol iki yüz kırk yıl içinde olur
 5064. nireye yürise alur mülk ü şeh
 5065. eski devletlere ider inkılâb
 5066. dört gez olsa ol burûç üzre kırân
 5067. dünyede bir vâkı’ a kopar ‘azîm
 5068. ‘âlemüñ işi kamu tağyîr olur
 5069. nesh ü edyan şerâyih anda olur
 5070. bunu andan işidüb şâh-ı cihân
 5071. ol zamândan ki âdemiydi hâk-tîn
 5072. kim okumışsın ilahî şuhîf sen
 5073. sendedür idrîs itdügi hisâb
 5074. dânyâlün hem kitâbı sendedür
 5075. dañi teşiriyle aḥkâm-ı kırân
 5076. şerḥ it kim benden öñdin bunca şâh
 5077. her biri nitdi cihânda söylegil
- her birinde çün ideler bir kırân
 bir gişi şâhib-kırân olub gelür
 kahramânları kılur kılıcı kahr
 fitne yüzinden götürülür nikâb
 kim tokuz yüz yıldur altmış ‘ayân
 ki olur andan ucdan uca ters ü bîm
 dañi dürlü resmile tedbîr olur
 hem dañi dürlü veḳâyi’ anda olur
 döndi girü didi kim iy kâr-dân
 şimdiye dek noldı bilürsin yâkîn
 kim tolu aḥbârdur ol ğaybdan
 dañi hem câmasb dürdügi kitâb
 kim ne kim geldi geliser andadur
 hatıruñda gün bigi olmışdur ‘ayân
 geldi gitdi dünyâya iy nîk-hâh
 nice gelüb gitdi taḳrîr eylegil

PÂZİŞÂHÎ-Î KEYÛMERS KI EVVEL-I MÛLÛK BÛD

(İlk hükümdar Keyûmers)

5078. didi şâha ol ḥekîm-i nîk-hâh
 5079. âdemüñ oğlıdur ol budur şaḥîḥ
 5080. ba’zısı anı böyle iderler şıfât
 5081. bitdi yirden beñzeyü bir rûḥa ol
 5082. buldı dirlik rûḥ-ı ḥayvâniyle
 5083. ba’zısı eydürler bu âdem gelmedin
 5084. ol bir ulu tağda oluridi
 5085. kim bu insândan ilerü kirdikâr
 5086. lîki tûfândan helâk olmuşidi
 5087. tağda bir ğâr içre olmuşdi nihân
 5088. anda tâ’at kıluridi rûz u şeb
 5089. çünkü soñra oldu bu âdem ‘ayân
- kim keyûmers oldu evvel pâzişâh
 gerçi var durur ḥilâf anda şarih
 kim bitübdür eyle kim yirden nebât
 bir zamândan ḳâbil oldu rûḥa ol
 oldu kâmil nefs-i insâniyle
 yiryüzinde nesli zâhir olmadın
 anda ḥaḳḳuñ tâ’atın kılurıdı
 bir dañi insân itmişidi âşikâr
 yiryüzi anlardan tehi ḳalmışidi
 ol keyûmers olmadın tûfân ‘ayân
 ḥâliḳuñ rîzvânın iderdi taleb
 ol bulara geldi ulaşıdı nâgehân

5090. çün her işi bilür idi ol nîk-rây
 5091. her işe itdi bunları âgâh ol
 5092. çün keymûres oldu halka kedhüzây
 5093. luṭfile halka imâret eyledi
 5094. itdi halka 'ilm ü tevḥîdi beyân
 44b.
 5095. didi kim çün göstere mu'ciz resûl
 5096. daḥi ḥaşr u neşrden söyledi ol
 5097. hükmi oldu dünyada otuz yıl revân
- geldi vü oldu bulara kedhüzây
 'âkıbet oldu bulara şâh ol
 cümle halk itdiler anı reh-nümây
 'adlile mülki 'imâret eyledi
 hem nübüvvet hâlini kıldı 'ayân
 vâcib olur hükmini kılmak kabûl
 âhîret hâlin beyân eyledi ol
 pes anuñ menşûrını dürdi cihân

PAZİŞÂH-I HÛŞENK

(Hûşenk'in hükümdarlığı)

5098. oldu ardınca anuñ hûşenk şâh
 5099. halka ol öğretti resm-i kıst-kâr
 5100. bildi nedür her ğidâ keyfiyyetin
 5101. evvel oldur yazıyı tazıyîf iden
 5102. 'ibri vü yûnânî dili söyledi
 5103. kırk yıl dünyâda hüküm itdi temâm
 5104. dünyaya aldanma ki anda yok şafâ
 5105. niceleri bu maḳâm itdi helâk
 5106. işbu işde 'aql ser-gerdân olur
 5107. bu maḳâma çün gelen girü gider
 5108. yavuzısa bunu ne yapmak gerek
 5109. ol ki şun'ından bunu zâhir kılar
 5110. anuñ işini kimsene bilemez
 5111. lîki zâhir işbu durur bî-hulâf
 5112. çünki zâtıdur anuñ deryâ-yı cûd
 5113. şun' deryâsı niçe kim ura mevc
 5114. ne bu baḥruñ sâhiline var nişân
 5115. işbu maşnû'ât kim vardur kamu
 5116. luṭfila çün bir tecelli kıldı ol
- kim sezâ-vâridi aña taht u külâh
 'ilm-i tıb hem andan oldu âşikâr
 añladı her devâ ḥaşşiyetin
 daḥi bunca şan'atı telif iden
 pârsiyi dahi tazıyîf eyledi
 soñra gitti kaldı ansuz bu maḳâm
 olma ğarre 'ahdına ki itmez vefâ
 nicelerden kaldı ısuş işbu hâk
 fehm ü vehm fikri hem ḥayrân olur
 pes getüren bunları bâri nider
 eyüyse ne işe yıkmak gerek
 nişe giderür getirür ol bilür
 'aql işbu 'uḳdeyi ḥal kılamaz
 kim bu hengâme dirilmedi güzâf
 mevc-i deryânuñ bu kamu vucûd
 dürlü mevcûdat irişür fevc fevc
 ne görünür mevcine hergiz gerân
 şâni'uñ şun'ına mazḥardur kamu
 bu vucûdâta 'ademden oldu yol

5117. bir tecelli daği kıldı kahrile
5118. her şıfatda kim tecellisi olur
5119. her şıfat bir nesne ider iktizâ
5120. çünkü ihyâdan tecelli ide zuhûr
5121. çün tecellisi emânetten ola
5122. bâki evşâfinuñ re'esen ber-âs
5123. idiben hûşenk ecel câmını nûş
5124. oldu hûşenk u meliksüz bu maqâm
5125. assı ne hûşenk olmak çünkü hûş
5126. toldı anda soñra 'âlem dâr u gîr
5127. halk birbirini idiben helâk
5128. yâkın oldu ki âdemüñ nesli temâm
5129. dirliği yiryüzünüñ server olur
5130. pâzişehdür bî-gümân hak sâyesi
5131. oliben üç yüz yıl âşûbile harb
- yağdı yıkdı yoqlıg il i şehri
aña lâyıq bir eser andan gelür
hayr ü şer tolu anuñcüdür kazâ
rûhdan ire çürimiş cisme nûr
bu nefste her çi diri var ola
kıl tecellisini bu resme kıyâs
gitdi başından anuñ 'aql ile hûş
kaldı andan soñra üç yıl temâm
gider idecek ecel câmını nûş
her yañadın kobdı feryâd u nefir
toptolu tûfân âteş oldu hâk
döniben kala ısu bu maqâm
halk server olmasa bî-ser olur
kamu halkuñ ol olur sermâyesi
toldı fitne ucdan uca şark u garb

PÂZİŞÂHÎ-I TAHMÛRES-I DÎV-BEND

(Tahmûres-i dîv-bend'in hükümdarlığı)

5132. 'aķıbet tahmûres olub pâzişâh
5133. halka 'adlile'imâret eyledi
5134. itdi bürhânile tevĥîdi beyân
5135. didi kim ölü dirilmezse yakîn
5136. çün hekîmedür 'abeş işler muĥâl
5137. pes ölü dirilmegüñ imkânını
5138. söyle didi ki eydiserüz biz anı
5139. halka didi kim 'ibâdet ideler
5140. didi göñüle nice olur taşfiye
5141. ulular kamusı ihvân ul-aşfâ
5142. birbiriyle cümle hem-dem olalar
5143. olmaya anlarda zer kıla riyâ
5144. hûsn-i ahlâķile mevşûf olalar
- oldı otuz yıl şehir ü iķlime penâh
yiryüzün cümle 'imâret eyledi
haşr u neşrük hüccetüñ kıldı 'ayân
pes hekîm işi 'abeş ola hemîn
pes gerek ki ölen dirile lâ-muĥâl
biliben kıldı beyân bürhânını
şihhatiyle tutsa hak cân u teni
gendülere anı 'âdet ideler
câne ne resme gerekdür tezkîye
söyle ki ölür ola hıllânu-l vefâ
birbirine yâr u maĥrem oldılar
işleri luţf ola vucûd u şehâ
kim eyü adile ma'rûf olalar

5145. bileler tevḥîd 'ilmîni yakîn ki ol durur evvel ki olur aşl-ı dîn
 5146. ola ihlâşıyla itseler 'amel kim 'amel ihlâşuz olur değal
 5147. tâ'atına kimse mağrûr olmaya rahmetinden ḥâlikuñ dūr olmaya
 5148. ğarre olmak tâ'ate küfrân olur ko anı kim 'âdet-i şeytân olur
 5149. ni'metini mün'imüñ fikr ideler dâyim anı şükriile zıkr ideler
 5150. kuru zühdü kâre tünile hemîn gendüleri şanmayalar ehl-i dîn
 5151. 'izzet-i devlet bileler 'izzeti gendüye âfet bileler şöhreti
 5152. daḥi ṭahmûres çoğ işler işledi dürlü revnak illere bâğışladı
 5153. oldu devrinde şeyâtîn âşikâr anlaruñile kıldı ol çok kîr ü dâr
 5154. şeh siyâmuk adlı oğlı varıdı ki aña 'âlem 'âşik-ı dîz-dârıdı
- 45a.**
5155. bir gün ol şehzâdı bir dîv-i pelîd nâgehânı kapup oldu nâ-bedîd
 5156. ol şeyâtiniyle anuñcün çok cidâl idüben anları kıldı pâyimâl
 5157. kimisin öldürdi kimin kıldı bend tâ ki urdılar adımı dîv-bend
 5158. oldu evvel dîvi teşhîr eyleyen reml eşkâlin yazub söz söyleyen
 5159. âḥir ol daḥi gidüb oldu nihân dürdi anuñ daḥi menşûrın cihân

PÂZİŞÂHÎ-I CEMŞİD

(Cemşid padişah)

5160. geldi ardınca anuñ cimşid şâh kim yidi iklîme oldu pâzişâh
 5161. ins ile cinni oldılar ḥükmîne râm yidi yüz yıl daḥi elli yıl temâm
 5162. hem musaḥḥar olmuşıdı aña bâd yüridi ol hevâ üstinde şâd
 5163. ol durur hemmâmı telif eyleyen dürlü dürlü pîşe tezyîf eyleyen
 5164. ṭib 'ilmin ol durur iden temâm hem nucûmun 'ilmi aña oldu râm

ZUHÛR-I IDRÎSİN- NEBÎ 'ALEYHISSELÂM

(İdris peygamberin ortaya çıkışı)

5165. rûzigârında oldu idrîs âşikâr virdi peygâambarlık aña kirdigâr
 5166. dîne da'vet itdi cimşidi resûl kıldı anuñ da'vetini ol çabûl
 5167. gendüye anı muḥarreb eyledi her işi anuñ ile müretteb eyledi

GÜFTÂR DER-MEZEMMET-I NAĞZ-I 'AHD

(Sözünde durmamaya yergi)

5190. ilerü kâfirler eyledükde 'ahd	hıfzına bu resme iderlerdi cehd
5191. şimdi imân da'vi idenleri iy 'aceb	nişe iderler 'ahd bozmağı taleb
5192. yalan anda oldu kamunuñ pişesi	hîle vü tezvîr ü mekr endîşesi
5193. lâ-cirem âşub taldı uş cihân	zâhir oldu fitne-i âhîr-zamân
5194. çünkü kâfir şağlar ola andımı	mümin olmayasan sev gendini
5195. işbu iş üstine çün bir kaç zamân	oldı cimşîd ol memâlikde nihân
5196. düşdi anda guşsa vü teşvîşe ol	hâtırında böyle itdi endîşe ol
5197. ki işidüb dahhâk anı andan ala	dürlü cevriyle elinde anuñ ola
5198. kimsene düşmen elinde olmasun	kâfire dağı bu hâlet olmasun
5199. hağdur ölmek her ne şûretle ki ola	vây aña kim düşmen elinde öle
5200. biñ cefâ vü cevriyle ölmekden ar	düşmenüñ dâmına düşdügi biter
5201. olmadı encâm-ı hayr anuñ ki anı	gördi gendü dilegince düşmeni
5202. tâtûda görseñ 'azâbı gün-e-gün	yig ki olmak düşmene bir dem zebûn
5203. gitdi bu havfile andan dağı hem	cevdür bu devr işi vü sitem
5204. işbu müddetde ki ol cemşîd şâh	itmişdi sistân mülkin tebâh
5205. kobdı bir oğlı anuñ unzet be-nâm	her hünerde kim cihânda var temâm
5206. ol orukdandır nerîmân ile sâm	dağı zâl ü rüstem-dastân temâm
5207. gendü oğlum diyü hağ içre 'ayân	esreti şağlardı şâh-ı sistân
5208. kandedür cemşîdi bilmezdi gişi	dâyimâ gizlenmekidi anuñ işi
5209. buldı yüz yıl olıcağ dahhâk anı	bıçağıla bicdi ol nebî-yi pâk anı
5210. bayırasidi adı dahhâkuñ 'ayân	nisbeti nûha irerdi bî-gümân
5211. kâfir ü bî-dîn ü hem bî-pâkdı	sâhir bed-kâr ü hem nâ-pâkdı
45b.	
5212. dutmuşıdi yidi iklim temâm	sihrile aña sibâ' olmuşıdi râm

BAŞLIĞIN YERİ BOŞ

(Dahhâk'ın omuzlarında yılan çıkması)

5213. degşürüb iblîs bir gün şûretin	geldi dahhâkuñ katına ol la'în

5214. gösteriben aña ol bed-ki'l dîv
5215. gendüzini düzdi hüdmetkâr aña
5216. her ne var dünyada şerr ü fesâd
5217. çün anı gendü gibi iblîs eyledi
5218. bir gün öpdî anı omuzında nihân
5219. ol iki yılan kôpıcağ ol pelîd
5220. yimege kaşd itdi yılanlar anı
5221. bir yañadan dahi geldi ol racîm
5222. her gün iki oğlan dimağını yağîn
5223. vardı ermâyıl adlu bir gişi
5224. ol yılanlara dağî olaydı hem
5225. ol iki oğlanlar ki mağzî anlaruñ
5226. birisinüñ mağzîn alurdi
5227. âdemi beynisine ol nîk-nâm
5228. tâ gızâ kâmil ola yılanlara
5229. birin oğlanuñ nihân kıluridi
5230. zirâ ol tağ ıszdı ol zamân
5231. pâzişehlîk itdi ol biñ yıl temâm
5232. çün aña irmege yaklaşur ecel
5233. birini düşde melâyikden görür
5234. kôrqudan düşer anuñ içine hûş
5235. 'ilm ehlîne şorar tefsîrini
5236. dirler aña kim bir oğlan işbu yıl
5237. kim elinde anuñ olisersın helâk
5238. böyle geldi vü gider bu rûzigâr
5239. bu sözi çün aña didi reh-nümây
5240. ki ideler ol yıl toğân oğlanı hâk
5241. öldürürlerdi toğanlardan eri
5242. bilmedi ol nesne kim takdîr ola
5243. çün muqaddirden muqadderdür kazâ
5244. çün muqadderatı gümân kâbin durur
5245. ki işit işbu sözi kim ol zamân
- dürlü dürlü mekrîle telbîs ü rîv
tâ muqarreb ola ol mekkâr aña
cümle öğretti aña ol bed-nihân
içini pür mekr ü telbîs eyledi
bitdi iki omuzında iki yılân
oldı ol demde oradan nâ-bedîd
böyle işitdüm murrîhden bunı
gendüyi şûretde düzmiş bir hekim
ta'ma buyurdi yılanı ol la'în
nesne bişürmekdi dahhâka işi
kim gıza terkîb iderdi biş ü kem
kutu olmuşıdi ol yılanlaruñ
ol yılanlara gızâ kılurdi
bir koyun biynisi katardı temâm
dahi kut olmaya hâcet anlara
andan alburza revân kıluridi
anda varandan belürmezdi nişân
hükmine olub yidi iklîm nevân
kim anuñ def'ine yok durur hıyel
ki inüb anı bir 'amûdile urur
uyanur nâle idüb kılur hurûş
bilmekçün ol düşüñ ta'bîrini
anadan toğası durur bellü bil
anuñ oliser bu taht u tâc u hâk
kimseye kalmadı kalmaz pâydâr
kôrqudan dahhâk böyle kıldı rây
ki olmaya dahhâka andan ters ü bâk
kôrlaridi kız toğancağaz diri
def' olmaz hîle vü tedbîrle
çâre nedür aña teslim ü rızâ
def'ine hîle iden hâyin durur
âna karnındaydı efrîdûn 'ayân

5246. âtasınuñ adıydı âbtîn

lîki kavmindendi cemşîdün yaķın

VILÂDET-I FERÎDÛN-I FERRUH

(Ferîdûn-ı ferruh'un doğumu)

5247. ħamîleyidi anası hamde ikiz biri er ol ikinüñ biri kız
 5248. añađegin ikiz olmazdı yaķın bir karından bir toğaridi hemîn
 5249. çün vilâdet ağrısı oldu 'ayân kızdı evvel ki toğdı bî-gümân
 5250. ol işe mensûb olanlar geldi âbtin ivüni tefeĥĥuş kıldılar
 5251. çün toğan kızidi ma'lûm itdiler oradan ħorĥusuz olub gitdiler
 5252. toğdı kız ardınca efrîdûn şâh ki aldı daĥĥâkuñ elinden taĥt-gâh
 5253. şöyle kıldı anası anı nihân ki evvelince andan belürmedi nişân
 5254. anasından çünki ayru düşdi ol kûh-ı albûze iletđi anı yol
 5255. terbiyet buliben anda bir zamân oldu bir şîr-i ner nev-pehlevân
 5256. çün yigirmi yaşına irişdi şâh lâyıq mülk oldu vü taĥt ü külâh
 5257. memleket gire diyübenüñ ele kûh-ı âlburzı ħoyub indi yola
 5258. ĥalk anı mülke lâyıq gördiler rağbetile tã'atına girdiler
 5259. ol zamândan kim omuzında yılan bitiben daĥĥâkuñ olmuşidi 'ayân
 5260. ħurtılan şerrinden anuñ ĥâs u 'âm variben alburzı itmişdi maĥâm
 5261. rûzigârıyle oldılardı çok girûh şöyle kim oldu olardan tolu kûh
 5262. çün işitdiler ki efrîdûn-ı şâh ħaşd kıldı ki ide daĥĥâkı tebâh
 5263. ħamu efrîdûn ħatına geldiler dirilüb anuñ ile bi'at kıldılar

ZUHÛR-I FERÎDÛN-I FERRÛH

(Ferîdûn-ı ferrûh'un ortaya çıkışı)

5264. oldu efrîdûn bir ulu pâzişâh ki urdı dem mîhrinden anuñ mîhr ü mâh
 5265. ısfahânda kâveh adlu bir dilîr kim anuñ çengâline doymazdı şîr
 5266. tîr-endâzıdı vü şimşîr-zen nîzeh-dâr u gürz girü şaf-şiken
 5267. bebr zûr u ejdehâ gir-dârıdı ısfahân mülkindeki serdârıdı
 5268. çok cefâ görmüşidi daĥĥâkdan ħorĥuluydı dâyim ol nâ-pâkdan
 5269. şayda varmışıdı bir gün ol dilîr çıķdı nâgeh öñine bir nerre şîr

5270. hâtırında kâveh eyle dutdı fâl kim arslanı idersem pâyimâl
46a.
5271. öldürem dahhâkı dahi bî-gümân bulam anuñ zulm-ı şerrinden emân
5272. şıdkıla dutub bu fâlı ol dilîr eyledi ol arslanile dâr u gîr
5273. koyub arslanuñ ciger-gâhın çâk kılcıyla eyledi anı helâk
5274. çün ecel çengâlini ser-tîz ider ne ejdehâ doyar aña ne şîr-i ner
5275. öldi ol arslan u kâveh oldu şâd sanasın dahhâkdan ol aldı dâd
5276. çün gişinüñ bahtı rûz-efrûz ola fâlı kutlu tâli’î meymûn ola
5277. düzüb arslanuñ derisin bir direfş bizedi anı yeşil şaru benefş
5278. kâveye mensûb durur ol ‘ayân lâ- bûd adı oldu direfş-i kâviyân
5279. ol direfşi düzdi bir ulu ‘alem kînine dahhâkuñ urdı ol kâdem
5280. çün ferîdûn adını işitdi ol aña tâbî’ olmağı iş itdi ol
5281. varibenüñ aña çâker oldu ol ‘âkıbet katında server oldu ol
5282. her ki devlet ıssına çâker ola devlete irişiben server ola
5283. cehd aña itgil ki sen er olasın yâ hûd er olana çâker olasın
5284. hıdmetine âdâbile itgil kıyâm kim gönülde cân bigi idesın maqâm
5285. çünki gönüllerde maqbûl olasın her ne kim gönülde vardur bulasın
5286. hıdmetiyle gönül ehline irer hıdmet iden tîz ululığa irer

CENG-I FERÎDÛN VE DAHHÂK-I TÂZÎ

(Feridun’un Dahhâk-i tâzî ile savaşması)

5287. çünki leşker oldu efrîdûna cem’ yürüdi kim eyleye dahhâkı kam’
5288. yürüyüb dahhâkile çün itdi ceng oldu dahhâka cihân pehnâs-i teng
5289. çünki uşanmışdı andan tâc u taht kaçdı yirinde koyub bungâh u rahat
5290. kimse bulunmadı aña dest-gîr tâ ki anı bulup itdiler esîr
5291. bağlanup şâh âhenîn bende anı viribidi kûh-ı demâvende anı
5292. pes anı bir gârda habs itdiler kapusın gârıñ uruben gitdiler
5293. iy niçe dahhâk-ı kim devr-i sipihr kahrile ağıladur itmez hiç mihr

DER-TEMSİL VE MEV'İZA

(Yukarıdaki olayların temsil yoluyla açıklanması ve öğüt)

5294. nefsi emmâre dürür daḥḥâkı bil	sini yılanı yidürür çâre kıl
5295. ol iki yılan nedür kibr ü ḡaḡab	kim olardur tengri ḡahrına sebep
5296. nefsi evvâma bil ol ermâyili	geh sevâb ü geh günehdür ḡaşılı
5297. muṭmainne nefsi efrîdûn-şıfat	işi anuñ cümle 'ilm ü ma'rifet
5298. nefsi emmâre seni ider helâk	viriben yılanlara bî-ters ü bâk
5299. muṭmainnedür dürüşen cehdile	kim seni yılanlar aḡzından ala
5300. geh şunar levvâma yılanı seni	ḡâh senden def' ider girü anı
5301. ḡayrıla maḡv olur andan zünûb	vaşfi anuñ ḡaḡdan 'asa allah bunûb
5302. defter-i 'âmâldür alburz kûh	hem cezâ-yi fi'l andaḡı ḡürûh
5303. kim çıkub daḥḥâkı itdiler helâk	oda yakub kıldılar taḡtın ḡâk
5304. ḡahr itmedin bu emmâre seni	muṭmainne kıl riyâzetle anı
5305. nefsi ger sen muṭmainne kılasın	her ne mihnetden ki var ḡurtulasın
5306. söyle ki efrîdûn olasın pâzişâh	ḡuds mülkinde bulasın dest-ḡâh
5307. kılıcuñdan pişe mâr-ı şeyṡanat	saña ḡala tâc ü taḡt u saṡṡanat
5308. pâzişehlikda ḡalasıñ pâyidâr	tâc u taḡtuñ yitmeye daḥḥâk-vâr
5309. çün yüzün daḥḥâkdan dönderdi baḡt	degdi efrîdûna ol tâc ile baḡt
5310. tutdı îrân ile târâmı temâm	baḡr u ber oldı ḡamu ḡükmüne râm
5311. 'ilm tevḡididi söz kim söyledi	ḡamu ḡaḡkı dîne da'vet eyledi
5312. yiryüzini 'adlıle pâk eyledi	her saṡmeden ki anı daḥḥâk eyledi
5313. oldı anuñ 'ahdında zâhir her 'ulûm	kîmiyâ vü ṡıbb u ta'bîr ü nücûm
5314. 'ilm erkânu daḡı kevn ü fesâd	anda bilindi vü mebde hem ma'âd
5315. nefsi baḡtın daḡı anda kıldılar	ne durur mâhiyyetini bildiler
5316. bildiler ki ol cism ü cismâni degül	varlıḡı cüz ü luṡfi rabbâni degül
5317. cevher-i ḡudsi durur ol zât-ı pâk	ḡün bigi pür-nûr durur tâb-e-nâk
5318. nûr olmuş bu bedende anuñ 'ayân	lîkin olmuş ḡamudan ḡendü nihân
5319. gerçi ḡâdişdür aña virmiş ḡadîm	bir beḡâ kim yok fenâdan anda bîm
5320. anuñile ten arasında 'ayân	'âşık u ma'sûklık var bî-ḡümân
5321. kim kemâlâtı durur mevḡûf anuñ	yoḡıken var olmaḡına bu tenüñ
5322. nefsi ü cismüñ arasında bil yakîn	bu ta'alluḡ bir izâfetdür hemîn

5323. ol izâfet kim ta'allukdur hemân eza'if-i 'arâzdur bilgil 'ayân
 5324. çün 'arâz zâyil ola cevher kalur nefsi bâkidür ölmez ten ölür
 5325. mülkinüñ otuz yılında ol halil toğdı ki anı kıldı peygâmbere celil

KIŞBA-I FERİDÛN VE İREC VE TÛR VE SELM

(Feridun ile İrec, Tûr ve Selm adlı oğulları konusunda)

5326. varıdı üç oğlı anuñ bahtiyâr İrec ü tûr ile selm-i tâcdar
 5327. tûra türk ü çini bildürmişidi selme rûm u mağribi virmişidi
 5328. fars kalmışdı İrece vü hem 'ırâk lîki bu iş geldi tûr u selme şâk
 5329. giçi kardeşe itdiler anlar hased ne hased söyle ki aña yoğ idi had
46b.
 5330. işbu kîn üstine selm ü tûr şâh ireci katl eylediler bî-günâh
 5331. gör hased kim niçe yavuz pişedür terk id anı kim yavuz endîşedür
 5332. ululuk isderiseñ olma hasûd çün işitdün el-husûd lâ yesûd
 5333. ireciçün oldı efrîdûn gam-gîn bağladı gönünde selm ü tûra kîn
 5334. irecün neslinde efrîdûn-ı şâh bir yigit kıldı sezâ-yı tâc u gâh
 5335. irecidi diyeydün ol pâk-zâd atası aña menüçehr urmuş ad
 5336. altı yüz biñ gişi koşub aña şâh didi var kıl tûr ile selmi tebâh
 5337. gişinüñ çünkim ola oğlı halef ata kanın komaya ki ola telef
 5338. her yañadın yürüyü bî-had sipâh oldı tozdan gün yüzi yigser siyâh
 5339. selm ü tûrile menüçehr itdi ceng kıldı 'âlem vüs'atin anlara teng
 5340. düşdiler ol ceng içinde selm ü tûr tenden oldı cânları zârile dûr
 5341. çün ferîdûna irişdi bu haber ki irdi hâlîkdan menüçehre zafer
 5342. hâlîka şükr eyleyiben oldı şâd ki irecün kâtillerinden aldı dâd
 5343. pes menüçehre koyuben tâc u taht gitmege efrîdûn dañı bağladı raht
 5344. oldı biş yüz yıl cihânda tâc-dâr 'adlile hoş hoş geçürdi rûzigâr
 5345. dünya âhir aña dañı kalmadı söyle gitdi kim şanaşın gelmedi
 5346. çün ferîdûn gördi vü bildi 'ayân anı kim sevgülü durur bu cihân
 5347. bî-vefâlığıyle merğûbdur düşmeni cândur veli mañbûbdur
 5348. bildi anuñçün niçe kardeş kardeşe düşmen olub kaşd ider cân u beşe
 5349. işbu korhuyıla kim çün ol öle birbirine oğlanları düşmen ola

5350. kâhriyle birbirini öldürelər
 5351. diledi bir iş kıla tedbîrile
 5352. hendeseyle kıldı üç baħş ol yiri
 5353. her birin oğlına virdi temâm
 5354. gerçi hoş fikr eyledi tedbîrile
 5355. hağ anı kim dilegidür işledi
 5356. sa'i efrîdûnuñ oldu cümle bâd
 5357. yıl dürür tobrağdan olanuñ işi
 5358. çün her işi işleyen tağdırdür
- tâc u tahtı ayruğa aldırılar
 ki olmaya düşmen olar birbirile
 şöyle kim artuğ degülidi biri
 ki arada olmaya dağı iħtişâm
 lîki toğru gelmedi tağdırile
 mülki dağı gişiyeye bağışladı
 dünyeden kim oldu vü kim ola şâd
 od u sudan ne beğâ bula gişi
 pes ne kim tedbîr var tezvîrdür

PÂZİŞÂHÎ-I MENÛÇİHR VE SÎRET-I Û

(Menûçîhr'in hükümdarlığı ve onun yaratılışı)

5359. gitdi efrîdûn menûçehr oldu şâh
 5360. her ne gördiye ferîdûndan temâm
 5361. çün iriştî tahta ol nev-hâste
 5362. eyle itdi 'adli ol nig ü sirişt
 5363. ol zamânda kim menûçehr oldu şâh
 5364. görmedin itmişdi aña iktidâ
 5365. çün hidâyet virmişdi aña kerîm
 5366. bir işitmekle oldu aña nerm-mûm
 5367. hağ çü fira'vna hidâyet virmedi
 5368. kime kim tevfiğ ola hem tarîğ
 5369. çün menûçehr oldu devletde müdâm
 5370. âhîrî-l emr ol dağı oldu helâk
 5371. çün menûçehre irdi cengâl-i ecel
 5372. oğlı tûdar oldu anuñ ardınca şâh
- başına urdı muraşsa'dan külâh
 itmedi anı ayruhsı şakladı müdâm
 oldu anuñla tâc u taht ârâste
 ki oldu hoşlıktan cihân hurrem-behişt
 mûsî itmişdi peygâamber ilâh
 kim degüldi şer'den dönmek revâ
 bildi anı toğru mürseldür kelîm
 oldu taş göririken fira'vn şûm
 lâ-büd imân devletine girmedi
 dünyeye vü 'uğbî anuñdur iy refîğ
 şâd u hurrem yüz yigirmi yıl temâm
 hağdan olan olur hem girü hağ
 itdi bu dünyeyi 'uğbiyeye bedel
 lîki bî-'adl idi vü 'ağlı tebâh

PÂZİŞÂHÎ-I NEVZER (NÜZER-TÜDER VE HELÂKÎ-I BER-DEST-I EFRÂSYÂB

(Nevzer'in hükümdarlığı ve Efrâsyâb'ın onu öldürmesi)

5373. nâ-sezâ gişilerü çekdi ilerü	pes sezâlar düşdiler andan gerü
5374. irte gice 'işrete sâz eyledi	dürlü dürlü bid'at âgâz eyledi
5375. sîretini atanuñ degşürdi ol	gendüzinden dañi bünyâd urdı ol
5376. oldu katında muşarreb her leîm	şohbetinden dûr düşdi her kerîm
5377. andan oldu ehl-i hüner bî-mertebe	bî-hünerler cümle irdi manşıba
5378. şâh her geh kim hüner-perver degül	halka istihkâkıla server degül
5379. çün siyeh itdi kelîmîni kerîm	itmedi tâ'at kelîme ol leîm
5380. kıldı her dûn sohbetini ihtiyâr	lâ-cirem olmadı aña bahtiyâr
5381. sâm u rüstem andan 'irâz itdiler	kopub anı sîstâna gitdiler
5382. kâran u küdez ü gîv ü küştehem	gitdiler katından anlar dañi hem
5383. tûr neslinden bir ulu pâzişâh	kopub olmuşdı türk ü çine şâh

ZUHÛR-I EFRÂSİYÂB

(Efrâsyâb'ın ortaya çıkışı)

5384. gey cihângir ü adı efrâsiyâb	leşkeri çok şöyle kim deryâ-yı âb
5385. tûdaruñ çün bahtını gördi sipâh	sürdi îrândan yaña hayl ü sipâh
5386. atasınuñ kinine efrâsiyâb	geldi îrân kişverin kıldı harâb
5387. yakdı vü yıkdı vü gâret eyledi	memleketde çok hasârat eyledi
5388. kırdı kavminden menüçehrûñ kamu	her kimi kim buldıysa giçi ulu
47a.	
5389. 'avret ü kız kamusun itdi esîr	kıldı aradan bulduğın umâc-ı tîr
5390. tûdarı dañi hem ol itdi helâk	kıldı anı ber-dâr ol bî-ters ü bâk
5391. çarhâ bakğıl kimleri ber-dâr ider	şehleri gör ne belâ burdâr ider
5392. birini mihriyle ider tâc-dâr	birini kahıryla kıtur tâc-ı dâr
5393. böyle kim didüm idüb halkı tebâh	on iki yıl oldu ol îrânda şâh
5394. şeytanat irte gice endîşesi	yakmağ u yıkmağdı dâyim pişesi
5395. zâlim u bî-bâk ü bed-âyîndi	müşrik gümrâh hem bî-dînidi

5396. kılıcından her ki anuñ buldı emân
 5397. söz öküş anlar ki dîri kaldılar
 5398. kim bugün sensin bu iqlîme ümîd
 5399. halka sen dermân irür ki efrasîyâb
 5400. def' itmezseñ anuñ şerrin tîz
 5401. çünkü îrân mülkine sensin penâh
 5402. zulm şerrin her ki def' idibile
 5403. işbu sözi çün işitdi pehlevân
 5404. her gişi kim anda gayret olmaya
 5405. bu söziyle rüstem-i îrân-penâh
 5406. bir neberd itdi anuñla efrasîyâb
 5407. 'âkıbet îrâna rahm idüb ilâh
 5408. çünkü kaçıp gitdi tûrân leşkeri
- sîstâna variben oldı nihân
 rüstem-i zâla tazallum kıldılar
 sendedür her bağlu kapuya kilîd
 kalmadı yir ki anı kılmadı harâb
 koparur halk üstine ol rüst-e-hîz
 koma îrânı ki ire yigsere tebâh
 pes tehâvun eylese zâlim öle
 oldı gayretten gözinden yaş revân
 zen-şıfatdur andan erlik gelmeye
 şâh-ı tûrân üstine sürdi sipâh
 ki oldı gülgün kanıla deryâ-yı âb
 başlıben kaçdılar tûrân sipâh
 buldı revnâk girü îrân kişveri

PAZİŞAHÎ-I TAHMASB ŞÂH

(Tahmasb'ın hükümdarlığı)

5409. bir gişi varidi adı tahmâsb şâh
 5410. 'âkil hem kâr dîde-pîrdi
 5411. leşkerüñ şalârı çünkim ola pîr
 5412. kıldı anı rüstem-i leşker penâh
 5413. buyıdı şâh olduğına anuñ sebab
 5414. pes yıl anda şâhidi ol biş ü kem
- lâyık taht u sezâver-i külâh
 'âdil ü hem şâhib-tedbîridi
 her ne iş kim itse olur dil-peziâr
 mülk-i îrâna ser-â-ser pâdişâh
 âbtın bulmuşıdı ol neseb
 oldı biş yıl olıcağ ol daği hem

ZIKR-I PÂZİŞAHÎ-I KEYKUBÂD

(Keykubad'ın hükümdarlığı)

5415. şâh oldı ardınca anuñ keykubâd
 5416. 'âkil dîndâr ü gey dâneyıdı
 5417. memleketde diyeydüñ cemşîdidi
 5418. her yeri ki efrasîyâb almışıdı
 5419. kâmusını feth idüben keykubâd
- kim kamu halk andan olmuşıdı şâd
 şâhib-i tedbîr ü ehl-i râyidi
 ma'diletde şanaduñ hurşîdidi
 çünkü tûrândan çıkub gelmişıdi
 saltanat tahtında tâc urındı şâd

5420. oldu yüz yıl ol dahi îrâna şâh

ol gidüb kâvûs oldu pâdişâh

PÂZİŞÂHÎ-I KEYKÂVÛS BIN KEYKUBÂD

(Keykubâd oğlu Keykâvus'un hükümdarlığı)

5421. çünkü kâvûsa muqarrer oldu taht	çamu yirde anı muzaffer gördi baht
5422. her neyi kim kıldıyise ârzû	oldı âsânlıkla aña rûzi çamu
5423. 'âkıbet baht anı mağrûr eyledi	rahmetinden hâlikuñ dür eyledi
5424. diledi kim bir binâ bünyâd ura	kim anı yücelde göglere ire
5425. çünkü kâbûlde anı başlattı ol	elli yıl peyveste anı işletdi ol
5426. elli yıl çün devr itdi bu felek	indi haç emriyle yire bir melek
5427. bir ulu çamçı elinde varıdı	şûretâ çamçı velîkin nârıdı
5428. ol binâya urdı bir çamçı melek	şöyle kim kaldı taña andan felek
5429. ol binâ üç pâre oldu anda 'ayân	birisi kaldı birinde anuñ hemân
5430. biri câbelkâya düşdi pârenuñ	biri câbelsâye şıçradı anuñ
5431. çünkü kâvûs oldu eyle bî-edeb	lâ-cirem itdi aña hâlîk gâzab
5432. bî-edeblik itmegil kim şûm olur	bî-edeb her hayrdan mahrum olur
5433. bî-edeb halkı çamu oda yakar	sanma kim gendüvi yaluñuz yıkar
5434. halk anı çün haçka tâgi buldılar	her yañadın aña yağı oldılar
5435. yağı oldu aña sultân-ı yemen	her yañadın kobdı yüz dürlü fiten
5436. pes yemenden yaña oldu ol süvâr	kim ide şâh-ı yemenle kâr-zâr
5437. varub anda ideriken kâr-gîr	nâgehân dutılıben oldu esîr
5438. şaldılar san'anda bir çâha anı	kim yanardı oda anuñ cân u teni
5439. gişiden çünkim yüzün döndüre baht	bî-gümân olur bedel zindâna taht
5440. böyle geldi hâl-i çârğ-i nîlgûn	geh ser-efrâz eyler ü geh ser-nigûn
5441. bir zamândan rüstem-i ceng-i süvâr	varıdı anuñçün anda itdi kâr-zâr
5442. söz öküş cehd eyleyüb her bâbile	çurtarub ilettdi anı bâbile
5443. urdı girü başına zerrîn-külâh	oldı girü kişver-i îrâna şâh
5444. âdemînuñ çünkü bâşı şâg ola	tahtı girü bî-gümân girü ala
5445. genc ü mâl elden giderse yime gam	bulınur şâg olsa mâl ü genc hem
5446. olma şam-kîn gitse elden çadr u câh	baş şâg olduçda bulınur külâh

ZIKR-I VÂKI'A-I SIYÂVUŞ PİSER-I KEYKÂVUS

(Keykavus'un oğlu Siyâvuş olayı)

47b.

5447. oğlı vardı siyâvûş nâm anuñ	şifite 'ışkına hâs u 'âm anuñ
5448. çünkü kâvûs irdi yüz yaşına temâm	itdi göñlin bir kızın 'ışkı maķâm
5449. adı sa'idey hûb u rûy u pâk-ten	âtasıydı anuñ şah-ı yemen

VAŞF-I DUHTER-I ŞÂH-I YEMEN SU'DAY NÂM

(Yemen şâhının Su'day adlı kızı)

5450. virmişdi sâni' aña bir cemâl	kim güne 'ışkından irmişdi zevâl
5451. zülf-i kadr ü yañağı nevrûzıdı	vaşfi anuñ 'id-i cihân-efrûzıdı
5452. mâtıdı yüzi süheyline yemen	la'l olmazdı 'ışkına semen
5453. ol süleymânı saçındağı girûh	olmuşıdı cümle dâvûd-ı zi-rûh
5454. han̄de iderdi yüzi rengi güle	ta'n ururdu zülf-i tâbi sünbüle
5455. ağzı dürc-i lülü-yi lâleyıdı	tutağı yâķût-ı cân-efzâyıdı
5456. habsden çıķduķda anı almışıdı	mülk-i îrâna bilâ gelmişıdı
5457. ol cüvân olduğıyçün kâvûs pîr	olmazıdı anuñla hergiz göñli bir
5458. ol gişiyile ki adı köhne-pîr ola	nev-cüvânıñ göñli kaçan bir ola
5459. nev-cüvâna 'âşık olmaķdur kemâl	lîki olur olana naķş u zevâl
5460. çün kocala gişi vü ten ola süst	yigid işin itmek olmaya dürüst
5461. çünkü kâfûr ola meşķûka 'atâ	ķo mu'abir zülfı ki olmaya hıķâ
5462. görıben su'dayı siyâvûşı 'ayân	göñlini virüb fidâ itdi aña cân
5463. 'ışķ odı cânına düşdı anuñ	şem'-veş varlığı dutışdı anuñ
5464. 'ışķ eri cân mülkını yıķmaķ gerek	göñli ivini oda yaķmaķ yaķmaķ gerek
5465. nice kim ağlayıben dökdiyse yaş	virmedi hergiz siyâvûş aña baş
5466. su'day aña soñra töhmet eyledi	baña kaçdı itdi diyüben söyledi
5467. gerçek erseñ'avrete inanmağıl	toğrıyseñ egriye aldanmağıl
5468. mekrin anlaruñ çü didi haķ 'azîm	imîn olma andan ki ol durur cây-ı bîm
5469. gerçi 'avret sözi olur pür-ħaķar	lîki erenler cânına kıur eser
5470. çünkü 'avret gözlerin giryân ider	yüregın arslanlaruñ biryân ider

5471. çünkü 'avret nâzile ider füsûn zâl bigi rüstemi kılar zebûn
 5472. ol ki göñli bu cihândan şirdi küllisini yâ hümeyrâ dirdi
 5473. züyyin lil-nâs olaradur bezek anlara meyl etdüğine cân ne şek
 5474. 'itimâd idüb anuñ sözine şâh kışd kıldı kim ide oğlın tebâh
 5475. çün siyâvûş bildi ata kaçdın aña kaçdı oradan gitdi tûrândan yaña
 5476. varıcağ tûrâna şâh efrâsîyâb virdi aña mâl ü genc bî-hisâb
 5477. virdi gendü kızını dâhi aña kim varub gitmeye îrândan yaña

ŞIFAT-I DUĞTER-I EFRÂSYÂB KI BE-SİYÂVUŞ DÂDE BÛD

(Efrâsyâb'ın Siyâvûş'a verdiği kız)

5478. ol kızuñ adı ferengistânıdı bil ay ü gün hüsnünde olmuşidi hacil
 5479. zülfinüñ ca' dında dâvûd-ı zirih biñ süleymân cânına olmuş girih
 5480. saçlarından okınur vel-mürselât kaçlarında yazılı ven-nazi'ât
 5481. bendeyidi kaçdine serv-i çemen fitneyidi zülfine müşk-i hoten
 5482. gün yüzinden nûr-ı vâm alurıdı ay hüsninden taña kalurıdı
 5483. isdeyene hüsn-i vechindenn zekât kaşı dirdi el-baқыātu-l-şaliğât
 5484. zülfine hayrân anuñ reyğâmıdı yüzine vâlih gül-i handânıdı
 5485. çün siyâvûşa firengis oldu cüft lâ-cirem düşdi arada ħâb u huft
 5486. kobdı bir oğlı anuñ kim tâc-gâh ârzû anı iderdi sâl u mâh
 5487. tâlî'ini çünkü dutdılar anuñ âdını keyğüsrev itdiler anuñ
 5488. çün siyâvûş buldı anda âb-rûy oldılar ħâsidler aña kîne-cûy
 5489. gerçi gişi muşliğ u ħoş-hûy ola ħâsidüñ rencine ne dermân bula
 5490. aña töhmet eylediler bî-hisâb tâ ki öldürdi anı efrâsîyâb
 5491. girü işit nitdi ol kâvûs şâh ki adı her defterde olmuşdur siyâh

KAŞD-I ĤİLE-I KEYKÂVUS KI BE-ÂSMAN REVED

(Keykavûs'un göğe çıkmak isteğiyle baş vurduğu yol)

5492. kaçd eyle itti kim göge ire ħükm iden kim durur anda göre
 5493. çünkü kesrâyı oldu kerkesler dirüb bir zaman bisletdi çok tama' virüb
 5494. tama'yıla çünkü kuvvet buldılar uçiben dönmege kaçdir oldılar

5495. çünkü göge çıkmaya geldi çare-cüy
 5496. bağladı kerkeslere şandığı cüft
 5497. şancıben bir kaç cıda üstine it
 5498. çünkü ol kerkesler açukdurdı gey
 5499. ite cümle itdi kerkes ki âçadı
 5500. tama'yiçün döndi kerkes şol kadar
 5501. aşağıdın görinen deryâyıdı
 5502. bakıben kâvûs yiri görmedi
 5503. kuşlar ârîb çünkü girü döndiler
 5504. düşdi bir milke daği kâvûs şâh
 5505. çok zamân yürüdi ol hôr u zebûn

48a.

5506. câhiliydi fikri toğrı kılmadı
 5507. şandı kim kerkes kanadıyla ol
 5508. bilmedi ki anda hıred bî-ser olur
 5509. ol araya varmaya yokdur sebîl
 5510. didi ba'zı bu tevârihi düzen
 5511. ki ol durur nemrûd kim aña halîl
 5512. ol ki bu hâlî hikâyet eyledi
 5513. ki adı nemrûdîdi kâvûsuñ yakîn
 5514. viribidi ibrahîm nemrûda ilâh
 5515. râst anı dîne da'vet itdi ol
 5516. ol halîlüñ sözün itmedi kabûl
 5517. pes halîli mancınıkâ urdı ol
 5518. çünkü irişdi hevâyâ ol halîl
 5519. hâcetüñ var mı durur digil baña
 5520. didi hağa varısa digil anı
 5521. çünkü 'azmi böyle olmuşidi temâm
 5522. çünkü ibrahîm oddan çıkdı şâg
 5523. tâ'ate kılmadı tuğyânın bedel
 5524. niçe kim yaşadı yola gelmedi

düzdi bir şandûk günden çâr-sûy
 vay ol gişiye ki ola râyı süsüt
 bağladı şanduga bu sözi işit
 girdi şanduk içine kâvûs gey
 tama' yimeklige muhtâcıdı
 kim belürmez oldu yirden hiç eser
 yukarudan günbed-i hazrâyıdı
 uçıben kerkes bu çarha irmedi
 bî-z zarûre girü yire indiler
 yüzi kâra devlet bahtı tebâh
 girü tahtına bulınca reh-nümün

çarh kande yir nirede bilmedi
 vara bula çarha çıkmaya yol
 fikr kuşu orada bî-per olur
 cezbeallah vebâli cebrâyil
 dürlü defterlerde nazm idüb bezen
 geldi çünkü viribidi anı cefil
 bize bu resme rivâyet eyledi
 kâfiridi yoğdı anda hiç dîn
 kim gele dîn yolına ol dil-siyâh
 nicedür gösterdi aña toğrı yol
 kim toluydı başı kibr ü fuzûl
 hışm idüb anı oda urdırdı ol
 râst geldi didi aña cebrâyil
 didi hergiz hâcetüm yokdur saña
 didi aydayım unıtdiyise beni
 lâ-büd od oldu aña berd ü selâm
 düşdi nemrûduñ içine derd ü dâg
 devletine lâ-cirem düşdi zeel
 'âkıbet fikrin nolısar kılmadı

5525. soñira çün aña yaqîn olur ecel
 5526. bir qanatlu bir ayaklu üvez gelür
 5527. üşeyüb gitmez ol peşşe varur
 5528. her gün anuñ biynisini tama' ider
 5529. kibridi işi anuñ öñdin soña
 5530. gişi kim kerkes qanadına uya
 5531. nitdi kâvûsa işitdün kerkesi
 5532. irişür kâvûsa andan çok elem
 5533. ferri gider kalmaz andan kîr ü dâr
 5534. çün müdebbirler bu hâli bildiler
 5535. kim gele keyhüsrev îrâna penâh
 5536. tâ eli ilden 'adûnuñ dûr ola
 5537. varıdı anuñ tahtında bir pehlevân
 5538. kiyiçün dâna-dilâver buldılar
 5539. pes varıben anı ol ceng-i süvâr
 5540. iricek keyhüsrev îrâna yaqîn
 5541. ol ki kâvûsa didi nemrûddur
 5542. olıben yüz elli yıl kâvûs şâh
 5543. memleketden zulmı ol dûr eyledi
- kim anuñ def'ine yok durur hıyal
 süriniben yüzine konar ölür
 râst burnundan dimağına girür
 başınuñ içinde her yaña gider
 ol dimağ u kibr gör nitdi aña
 lâ-cirem biynisini peşşe yiye
 cehd it başlama hergiz nâkesi
 cânına düşer anuñ dürlü sekem
 her yañadın düşmen olur âşikâr
 def'ine anuñ çâre bunı buldılar
 mülk-i tûrândan ola anlara şâh
 girü mülk ucdan uca ma'mûr ola
 adı gibi gendü nev-baht ü cüvân
 anı ol işe mu'ayyen kıldılar
 buldı îrâna getürdi merd-i vâ
 oldı kâvûs olıben hâk-i zemîn
 kızbe yaqındur sözi iy aşı-ı hûr
 gitdi vü keyhüsrev oldı pâzişâh
 'adlile iklîmi ma'mûr eyledi

PÂZİŞÂHÎ-I KEYHÜSREV

(Keyhüsrev'in hükümdarlığı)

5544. iy niçe kâvûs-gûsın çarh ü dûn
 5545. gûs u râyet âyet-i miñnet durur
 5546. pâk dîn kobdı ol pes nîk-rây
 5547. atası kaniyçün ol yıl kıtâl
 5548. 'âkıbet efrâsiyâba buldı dest
 5549. devr çün keyhüsrevüñ oldı temâm
 5550. pes hazâyinden çıkardı sim ü zer
 5551. haq yolına kıldı mecmû'in sebîl
 5552. varıdı lührâsb adlu bir süvâr
- yir tob itdi râyetini ser-nigûn
 şanma anı kim âyet-i zañmet durur
 halka haqdan yaña oldı reh-nümây
 kıliben tûrânı itdi pâyimâl
 kanını tobrağa döküb itdi pest
 halkı bir gün da'vet itdi hâş u 'âm
 la'l ü yâkûtı dañi dürr ü güher
 vermegiçündür gereklü mâl bil
 şeh ferîdün oruğından yâdigâr

5553. anı okıdı atına vü durub
5554. didi bini ha katına okıtdı
5555. hak anuñ işinde hayrân aldılar
5556. işbu sözi diyiben oldı süvâr
5557. varıca bir ân mesâfet durdılar
5558. didi şeh duruñuz ben gideyim
5559. çünkü varıb anlara irişdi ol
5560. dönüb andan anı bile aldılar
5561. daı anlardan bulunmadı nişan
5562. çünkü dîn düşmenlerin kıldı helâk
5563. öldi kılıcında anuñ efrâsîyâb
5564. yecûc u mecûci idüb cümle cem’
5565. gerçi kim ol şûretâ insânıdı
5566. giderib anı cihâmı ıldı pâk
- 48b.**
5567. yiryüzin ‘adliyle ma’ mûr eyledi
5568. sünnet ü farzı müretteb itdi ol
5569. çünkü buldı nefis-i ‘ilmiyle kemâl
5570. uds bâğından nidâ geldi aña
5571. kim göresin memleketler tolu nûr
5572. hem heyûli âfetinden ol beri
5573. ol yaña çün rûşen olmuş gördi yol
5574. pes idiben ol hiaba imtişâl
5575. terk idiben bu mûkedder külhânı
5576. ayd-ı cismâniden idüb infişâl
5577. olub âfât-ı bedenden ol berî
5578. zî-melik kim dutdı yiri tâ felek
5579. ikilikden geib irdi birlige
5580. böyle olsa pâzişeh olan gişi
5581. şöyle itse kim gidicek buradan
5582. vây aña kim dünyada sultân ola
- tahta geçürdi başına tâc urub
size binüm yirüme bunu odı
sözini nisbet cünûna ıldılar
hak anuñ ardınca bî-hadd ü şümâr
arşuda on atlu durur gördiler
bunları kimdür tefahuş ideyim
bir bir anlaruñile görişdi ol
bir iki âdım gidiben ayb oldılar
ne ‘aceb işler ılır görgil cihân
kûfrden yiryüzini eyledi pâk
kim yoğidi leşkerine anuñ hisâb
yaıben yıub iderdi hakı am’
liki ma’nide la’în şeytânıdı
itdi dînüñ cevherin tâ be-nâk
- ‘âlemi ‘ilmiyle pür-nûr eyledi
nefs alâın müheddeb itdi ol
rûşen old aña envâr-ı cemâl
kim gözüñ açub nazar ıl bu yaña
bî-nihâyet râhat u zevk ü sürûr
hem tabî’at minetinden ol arı
şevilâ sema’ân veâ’a didi ol
terk itdi tâc ü taht u mülk ü mâl
vardı tutdı ol münevver gülşeni
buldı ruâniler ile ittişâl
oldı ol daı melâyikden berî
âhirü-l emr oldı bir ânı melek
fâni olub vardı bâı dirlige
şehvet-i nefis olmasa dâyim işi
uds gülzârı ola aña vatan
buradan gitdükte ol şeytân ola

5583. vây anı kim bulduğında salţanat irte gice ola işi şeyţanat

PÂZİŞÂHI LÜHRÂSB

(Lührâsb'ın hükümdarlığı)

5584. olıben altmış yıl ol îrâna şâh	gitdi vü lührâsb oldu pâzişâh
5585. olcâk lahrâsb mülke hükümrân	oldı anuñ tûrâna fermânı revân
5586. kât-ı cebbâr oldı vü gerden-firâz	her yañadan kıldı halka türk ü tâz
5587. yihıben ol kudsı ğâret eyledi	halkı kırub çok hasâret eyledi
5588. tâ ki tevrît ü kelîmi koyalar	varub anuñ milletine uyalar
5589. ol zamân hak dînidî dîn-i kelîm	kim aña tevrît virmişidi kerîm
5590. belh yabdurdı ki ideydi anda makâm	vaqt talh oldı ol olduĝda temâm
5591. zulmıla yapılmışdı ol ulu şehr	lâ-cirem yapan oturmadı oldı kaħr
5592. her neye kim zulmıla bünyâd ola	ger süleymân tahtısa ânı yıl ala
5593. pâzişeh çünkim ide cevr ü sitem	inmeye gögden yire bârân u nem
5594. pâzişâhuñ zulmıdır mülki yıkan	gendüni vü 'âlemi oda yağan
5595. pâzişeh kim ma'diletde kem ola	devleti vü 'ömri nâ-muħkem ola
5596. zulmdur şehlere 'azluñ mâyesi	'adl durur baħt u devlet pâyesi
5597. mülk isdeyen gerek 'adl eyleye	ķamu halka hulķıla hoş söyleye
5598. hulķı olmaya dürüşüb eyle ki hâr	kim anı yıl tobraĝa şalmaya hâr
5599. 'adl nedür râstlıķdur ol iy yâr	râstlıķ it kim olasın rüst-e-gâr
5600. oķ gibi toĝru işi âsân olur	yay gibi egri lâyıķ ķurbân olur
5601. yüz yigirmi yıl olub lührâsb şâh	oldı vü ğuştasb oldı pâzişâh

PÂZİŞÂHÎ-I KÜŞTASB VE ZUHÛR-I ZERDEŞT

(Ĝuştasb'ın hükümdarlığı ve Zerdüş'tün ortaya çıkışı)

5602. oldı anuñ 'ahdında zerdeşt âşikâr	itdi anuñ dînini ol ihtiyâr
5603. oldı âteş-gede bünyâd uran	halkı ikrâhiyle oda tabduran
5604. didi ol kim hâlîķı hayr oldı nûr	zulmet oldı hâlîķı cümle şürûr
5605. vahîdür diyü getürdi bir kitâb	âdı zend ü sözleri çok bî-hisâb
5606. şuhf-ı ibrahîmdür dirler 'ayân	anı ki anda ķamu işden var beyân

5607. nûr u zûlmetden eger urdıysa dem
5608. bî-şek olmaya birâhîm u halîl
5609. urmadıysa nûr-ı zûlmetden nefes
5610. kôbdı bir oğlı adı isfendiyâr
5611. nâm-dâr u leşker-ârâ vü dilîr
5612. tîre-endâz oldı vü şimşîr-zer
5613. bâzû-yı mülkîdi vü püşt-i peder
5614. itmezidi aña eşer ü şimşîr ü tîr
5615. dîridi gen ben olaydum şehriyâr
5616. kılayıdum şehleri hükmüme râm
5617. atası anuñ sözinden hev-fenâk
5618. dil nice kim degdüre baş şâg olur
5619. şakla dili râzıñı bildürmesün
5620. dutıben hâbs itdi anı küştâsb şâh
5621. kim dedesiyidi anuñ efrâsiyâb
5622. yürüdi küştâsbuñ üstine tîz
5623. idemezlerdi anuñile dâr u gîr
5624. şalıben yirinde raht u bârigâh
5625. dutıben ercâsb îrânı temâm
5626. korkısından düşmenüñ güştâsb şah
49a.
5627. çünkü nâçâr oldı eyle itdi rây
5628. bend-i zindândan idüb anı halâs
5629. kim yürüyüb düşmeni ol götüre
5630. pes getirüb oldılar halk aña cem'
5631. çünkü çıkdı hâbsden leşker-şiken
5632. leşker-i îrânı cem' itdi temâm
5633. çok viriben halka genc ü hoste
5634. virmegile olur kavî püşt-i sipâh
5635. her ki virmege bulamaz dest-res
5636. yâşayıben leşkeri isfendiyâr
- komamışdur 'ilm-i tevhide kadem
kim gülistân itdi aña odı celîl
mümkün olur ki ola ibrahim bes
hüsnine 'âşık anuñ şehir ü diyar
görse cengin künd olurdu cenk ü şîr
hem dilerü kopdı vü leşker-şiken
leşkere hem oldı sâlâr u ser
gerçi peyveste işidi dâr u gîr
komayaydum kimseye şehir ü diyâr
şark u garbı feth ideyidüm temâm
olıben kasd itdi anı ki ide helâk
deprenicek dil-yürek pür-dâg olur
kes anı kim ol seni öldürmesün
işidiben bu işi ercâsb şâh
bir sipâh cem' itdi kim deryâ-yı âb
başına kopardı anuñ rüstehîr
kimini kırdı kimini itdi esîr
kaçdı öniñden anuñ güstâsb şah
geldi vü bâbilde dutdı ol maqâm
vardı vü bir kal'a itdi penâh
ki ideler isfendiyârı küzhüdây
pâzişehliği vireler aña hâs
pes urnub tâc ü tahta otura
kim ideler düşmeni anuñla kam'
kim kader endâzıdı vü tîg-zen
ulu giçi her ne kim var hâs u 'âm
leşkerini eyledi ârâste
virmeyince kimse olmaz pâzişâh
pâdişehliğe iremez bir nefes
yürüyüb ercâsbı kıldı şikâr

5637. germ süriben iriſdi nam-ver kıldı tûrân leſkerin zîr ü zeber
 5638. çünki pîrüz oldu ſâh-ı isfendiyâr heft-hône kaſd itdi ol nâm-dâr
 5639. heft-hôn bir kal'ayidi ser-bülend ins ü cinden yoĝıdı aña güzend
 5640. sedd-i iskender bigiydi ol hıſâr hendeki yidi vü burcı pâydâr
 5641. gerbici anuñ âhen-i pür-polâdıda hıſv-ı kala'ı 'aceb büyâdıda
 5642. kullesine nesr iremezdi anuñ hendekine cin giremezdi anuñ

REFTEN-I ISFENDİYÂR BE-FETH-I HEFT-HÂN

(İsfendiyâr'ın Heft hân'ı almaya gidiſi)

5643. gendüzini düzdi bir bâzârgân heft-hôndan yaña ol oldu revân
 5644. iki yüz ſanduk düzetti hâce-veſ yüz katır rehvar u muhkem bâr-keſ
 5645. kodı her ſanduk içinde bir dilîr kim dutamazdı anuñla niçe ſîr
 5646. seyis ü hâr-bende kamu pehlevân hâcenüñ adı naſır-ı nev-cüvân
 5647. yükledüb ſandukı baĝladı katâr kal'adan yaña yürüdi berķ-vâr
 5648. heft-hône çünki yakın kıldı yol viribidi ilçi kal'anuñ üstine yol
 5649. didi kim bâzârgânum ben 'ayân olmuſam tûrâna îrândan revân
 5650. yüklerümde çok nefâyis var durur tolu ſandukum zer ü güher durur
 5651. lîki îrândan harâmî düşmenüm var durur uſ irdi ardumca benüm
 5652. kal'ada düzmek gerek baña maķâm kim kumâſum anda ſaklana temâm
 5653. çünki mâl âdın iſitdi kal'a-dâr kal'aya çıkardı anı ſâh-vâr
 5654. niçe server bî-ser itdi hırs u mâl niceleri oldu tama'dan pâyimâl
 5655. hâce geldi kal'aya rûſen revân virdi kal'a iſſına çok armaĝân
 5656. ſâh u hâce gice ſoĝbet itdiler esrîb yirlü yirine gitdiler
 5657. hâce varub menziline ol gice ol kumâſı açub ucdan uca
 5658. pes geyüb kaftân u baĝlanub kemer kıldılar ol kal'ayı zîr ü zeber
 5659. atası kardeſlerin ki anda esîr oldıladı itdi halâs ol ſîr-gîr
 5660. iſbu râyla ki itdi pehlevân fetĥ oldu aña hıſn-ı heft-hôn
 5661. çün müyesser oldu iſbu fetĥ aña döndi girü mülk-i îrândan yaña
 5662. atası itdüĝi 'ahda durmadı memleket kim didi aña virmedi
 5663. dünya câhını idemez kimse terk olamaz her giſi peymânında berk

DÂSTÂN-I GÜŞTÂSB VE ISFENDİYÂR BE-CENG-I RÜSTEM

(Güştasb'ın İsfendiyar'ı Rüstem'le savaşmaya göndermesi)

5664. düzdi bir resmiyle dahi mekr ü âl kim ide isfendiyârî pâyimâl
 5665. viribidi anı sîstâne kim vara rüstem-i dâstânı dutub öldüre
 5666. yazuben dest-beste getüre pes alub îrâmı hurrem otura
 5667. kasdı ol kim ide anı rüstem helâk kıla hançerle cigergâhını çâk
 5668. mülkiyün gör kim ne mekr itdi ata diledi oğlını kim yârdan ata
 5669. pâzişehlikda karâbet kim olur kavm düşmenlığı pes muhkem olur
 5670. atası fermâniyla gitdi ol geldi vü rüstemle çok ceng itdi ol
 5671. kesmezidi anı kılıç itdükte ceng itmezidi aña eser tîr-i hadeng
 5672. rüstemi ok zahmıyla itdi ol zebûn şöyle kim bîm oldu düşe ser-nigûn
 5673. bir iki gün itdiler bu resme ceng rüstemi kıldı zebûn tîr-i hadeng
 5674. zâl u rüstem bir gice dirildiler def'ine anuñ tefekkür kıldılar
 5675. didi rüstem yârin okı gezleyü ataram bunuñ gözini gözleyü
 5676. ger teni rûyinsa ki ok itmez eser göz hûd etdür olur aña kâr-ger
 5677. fikr idüb işbu iş üstine çok düzilür yalğûn ağacından bir ok
 5678. ol okuñ bir ucıydı iki tâl ara yiri açuk ol resme ki dâl
 5679. her birine ol iki şâhuñ dürüst urdılar peykân-ı zehr-âbıyla cüst
 5680. düzdiler sîmurğdan ol oğa per tîz ölsün diyü hem kâr-ger
 5681. kıldılar gice bu resme mekr ü âl şubh olcâk urdılar gûs-ı kıtâl
 5682. gûs ünin işitdi çünkü isfendiyâr didi dirildi mekre sâ-m-ı süvâr
 5683. rüsteme geldi ki ol yârı kıla cehd idüb anı ölümden ala
 5684. yoğsa kanda var bugün anda mecâl kim ide binümlie ol ceng ü cidâl
 5685. dün ki anuñile cenge durmuşam ohıyla aña yüz otuz zahm urmuşam
 5686. bunu diyüb cevşenin isfendiyâr geydü vü oldu hem ol demde süvâr
49b.
 5687. rüstem-i dâstânı gördi kim kemân dutmuş elde cenge yürür bî-gümân
 5688. korku düşüb gönline didi ki şîr bîşeden çıkmaya bu bu rüsteme dilîr
 5689. didi rüstem kim şehâ şulh idelüm dirilüb anuñ katına gidelüm
 5690. bini diler uş senüñile gideyüm her ne kim buyursa anı ideyüm
 5691. özüne rahm eylegil iy pehlevân kim melik-zâdesin hem nev-cüvân

5692. niçe kim yalvardı ol işitmedi
 5693. ‘aql neylesün gişiye yâ-cibel
 5694. rüstem bir ok dahi urdı nev-cüvân
 5695. nice okuñdan sinüñ oldum zaḥm-dâr
 5696. görgil imdi ok nice atmaq gerek
 5697. sini mekriyle anuñ dimne-misâl
 5698. rüstem eyle itdi kemândan okı cüst
 5699. iki peykân daḥi eyle itdi kâr
 5700. dünyenüñ aḥvâli iş budur müdâm
 5701. rüstem okında ölüb isfendiyâr
- câhiliydi ‘aqlile iş itmedi
 ol zamân kim iriše ‘ayn-ı ecel
 döndi aña rüstem didi iy pehlevân
 sen daḥi benden bir ok al yâdigâr
 ok yâyn gişi nice yatmaq gerek
 şîr cengâline kıldı pâyimâl
 ki irdi demrenler gözine anuñ dürüst
 ki âh idüb düşdi yire isfendiyâr
 hiç kimse dutmaz bunda maḥâm
 oḡlı behmen kaldı andan yâdigâr

DER-BEYÂN-I VEĤÂMET-I ‘ÂKIBET-I ZULM

(Zulmün kötü sonu)

5702. işbu destân hâlin idenler beyân
 5703. didiler ki isfendiyâr-ı nâm-ver
 5704. oynayu her bir yaña giderdi ol
 5705. düzedüb ol bir ağâcdan ok u yâ
 5706. yılğün ağâcından ol bir ok düzer
 5707. ol okı çün çıkarur yâdan ḥaṭâ
 5708. çıkarur gözin anuñ ol çûbeh-tîr
 5709. ol ok ağâcı yire düşib biter
 5710. ol ağac zaḥmıydı bil bellü sen
 5711. zulm itmegüñ budur encâmı bes
 5712. bir gişi kim yoḡdı aña kalem
 5713. bir ok atdıḡıyçün idüben ḥaṭâ
 5714. zaḥm yiyüben iki gözi bile
 5715. ol ki dâyim kaşdıle kurub kemân
 5716. ne ‘aceb ger yile virüb bâş u cân
 5717. ana karnındaki oḡlan cân bulur
 5718. soñra ol kân ebleh olub çıkar
 5719. çünki ol ḥüsni ki olur reşk-i mâh
- kim tevârîḥ oldı anlardan ‘ayân
 oḡlanıken ki añlamazdı ḥayr u şer
 hem-ser oḡlanlarile seyr iderdi ol
 atışurdu oḡlanlariyle kış u yâ
 bir gün ol nâgeh anı ber-tâb ider
 irgürür bir yoḡsul oḡluna kaḫâ
 olur ol bî-çâre miskîn ü ḥaḫîr
 teñri taḫdîriyile anda biter
 gözine isfendiyârüñ irişen
 ‘adña düriş itmegil zulme heves
 oḡlanıken añlamazdı biş ü kem
 kim çıkardu bir göz anuñla kaḫâ
 gitdi cân u bâş hem virdi yile
 zulm okın atmaq durur işi hemân
 yıkdurub yaḫdururise ḥânumân
 altı ay yidüḡi ḥûn-ı ḥayz olur
 sûretini oḡlanuñ bozub yıkar
 altı aylık ḥûn-ı ḥayz eyler tebâh

5720. altı aylık an ki ier zalim ‘aceb nicesi olmaya t’na sebeb
 5721. gerges olmaduğıyun b-dad-ger ‘omri anu yilla bine al irer
 5722. olduğıyun zalim  hun-riz baz ‘omri olmuşdur amu uşlardan az
 5723. zalim encm yavuz olur ‘azm hiri zulmu vağm olur vağm
 5724. oğlımu lduğini kuştsb şh işidicek ıldı alk iinde h
 5725. başımı yire urub ağlayu zar diridi kim iy diriq isfendiyar
 5726. liki gnulden at dilşadd cm amu ussadan zadd

PAZIşAH-I BEHMEN BIN ISFENDIYAR

(İsfendiyar oğlu Behmen’in hkmdarlığı)

5727. yz yigirmi yıl olub gstsb şh gitdi ardınca oldu behmen pdişh
 5728. behmene irişicek mlk-i ‘acem hnednn rstem ıldı ‘adem
 5729. rstem lmişidi ol olduğda şh l-bd oldu furştile kne-hh
 5730. furştiyle her ne iş kim var biter furşat olmaduğda iş bitmez yiter
 5731. sstn ykd v ykd temm ırd anda her ne buld hs  ‘m
 5732. ne ‘imret varisa vrn eyledi hkile ol mlki yeksn eyledi
 5733. nie kim diridi ol şehriyar işi cengidi hemn kr-zr
 5734. fitne v şbd işi dn  gn řarđ u arbi itmek isterdi zebn
 5735. hnedn var mı ki vrn olmamış hne mi var hne hnd olmamış
 5736. tağt mı var kim yile virmez cihn tc mı var yire urmaz smn
 5737. iy nie kvsile efrsyb ki an oğuğdi bu kerdn syb
 5738. iy ki nie rstem  isfendiyar ki oda urd isfend gibi rzigr
 5739. şhididr byezidile temr bu gn an mr yir bun mr
 5740. mr sleymand dn mlke penh bugn oldu yirde uş hk-i siyh
 5741. her gişiye ki anda var ola başar mr sleymandan bugn ‘ibret yiter
 5742. unki byle ekdi arđ aa kemn ayruğ oya diy var mı gmn
 5743. aa kim alka oldu feryd-res arđ emn virmedi grdn bir nefes
 5744. aa ki andan her gişi feryd ider var iys it kim veflar yd ider
 5745. htem-i tyiye iden ahr u cef bir bağle ider mi mihr  vef
 5746. pehlevnd behmen hn-rizidi arđ bigi şağt fitne-engzidi

50a.

5747. âhir-i 'ömründe anul bir ejdehâ kopdı ki olmazdı kimse andan rehâ
 5748. kopicak ol ejdehâyı heft-ser irdi andan behmen-i şâhâ haber
 5749. cem' eyledi sipâhı bî-şümâr ki ejdehâyı ide ol yirde şikâr
 5750. katına varıcağ anı ejdehâ dem uruben çekdi itmedi rehâ
 5751. yuddı sâz u cevşen u der-fille kıldı mülki ğarbu vü şarkıyla

DER-TEMSİL VE HÂTIME-I DÂSTÂN

(Yukarıda anlatılanların temsil yoluyla açıklanması ve destan sonu)

5752. nefsdür ol ejdehâyı heft-ser sini behmen bigi bürüldükde yudar
 5753. bir başı şehvet durur biri hased birisi cehl u birisi hûy-ı bed
 5754. birisi hışm u biri tûl-ı emel biri dahi halkıla olmak olmak degal
 5755. başların tığ-ı riyâzettele anuñ kes ki andan kurtıla cân ü tenüñ
 5756. yohsa komaz sini işbu ejdehâ kim olasin dürlü miñnetden rehâ

PÂZİŞÂHÎ-I HÜMÂY DUHTER-I BEHMEN

(Behmen'in kızı Hümây'ın hükümdarlığı)

5757. behmen olayın yüz on yıl pâzişâh öldi vü oldı hümây yirinde şâh
 5758. kızıydı behmen şâhuñ hümây gey hured-mendidi vü hem pâk-rây
 5759. resm-i zerdeştidi dini behmenüñ bir ilahi dîni yoğidi anuñ
 5760. küfr-i ilhâdandı bî-had çoğidi mezhebinde hille ü hurmet yoğidi
 5761. oğlı varıdı hümâdan behmenüñ adını dârâ komışlardı anuñ
 5762. giçiyidi ol olalınca hümây memleketde oldı otuz yıl kethüzây
 5763. ol irişdügde anı itdi şehriyâr aña virdi her ne var şehir ü diyâr
 5764. tahta oturub çün ol urındı tac rûm ilinden istedi mâl ü harâc
 5765. leşkeriyle yürüyüb çok kıldı ceng itdi rûm ehline yiryüzin teng

PÂZİŞÂHÎ-I DÂRÂ PİSER-I BEHMEN

(Behmen'in oğlu Dârâ'nın hükümdarlığı)

5766. on iki yıl taht ıssı oldu ol	pes ecel irişibenüñ öldi ol
5767. gâh tahta irürür çarh-i bülend	geh ider tâbût içinde tahta bend
5768. çünkü başdan gidecekdür soñra baht	tâ gerekdür kimseye pes tâc ü taht
5769. ölmek olmaduğda hoşdur mâl ü genc	yohsa nolur gişiyeye ol mâl ü renc
5770. öldi dârâbı çü dehr itdi tebâh	oğlı dârâb ibn-darâ pâdişâh

PÂZİŞÂHÎ-I DÂRÂB BIN DÂRÂ

(Dârâ oğlu Dârâb'ın hükümdarlığı)

5771. ki andan irişdi saña bu tâc u taht	şehr ü iklim ü diyâr ü mülk ü baht
5772. senden öñdin pâzişehlerüñ kamu	kışşası budur ki didüm iy ulu
5773. buñlaruñ hâlin çün bildüñ temâm	ğarre olma devlete iy nîk-nâm
5774. ki anlara ne itdiyise bu cihân	anı idiser saña dañı bî-gümân
5775. ger dilerseñ saña cavîd ola baht	itmesün garre sini bu tâc u taht
5776. çünkü gişi ölicecek durur yakîn	pes nedür dünyeyiçün bu kibr ü kîn
5777. baht var dut çünkü yok 'ömre direng	tahtdur pes tahta-yı tâbût-ı teng
5778. çün bu sözleri işitdi tâc-ver	oldı göñli ğuşşadan zîr ü zeber
5779. bildi kim kimseye kalmaz tâc u taht	'âkıbet ayruğıñ olur mülk ü baht
5780. cân u göñülden perîşân oldu ol	itdüği işe peşimân oldu ol
5781. hâtırından giderüb hırs u emel	'âdet itdi gendüye hüsn ü 'amel
5782. teñrinüñ zikriyle durdı oturdı ol	bid'at u zulmü kamu götürdi ol
5783. ahmedî çün mâl ü mülküñ hâli	bildüñ sultânlaruñ aḫvâlini
5784. olayum diyü ğani kılma heves	gendüzüñe fakr kılğıl fâhr pes
5785. fakrı bilgil pâzişâhlığı yakîn	fakrdur varısa sultânlık hemîn

SU'ÂL-I İSKENDER EZ-HÂL-I MÛLÛKK KI B'D EZ-Û ÂMEDEND

(İskender'in kendisinden sonra gelecek hükümdarları sorması)

5786. söylegil iy 'andelîb nağme-gûy	kim sen iletdüñ kamudan sözde gûy
5787. sözlerüñ tûtî-şifat şîrin durur	kim saña şeker yimek âyn durur

5788. söylegil bir dâstânı ma'nevî

kim sözünden cân u dil ola kavî

MATLA'-I DÂSTÂN

(Destan başı)

5789. çünkü nicedür işitdi tâc-ver gendüden öñdin geçenlerden haber
5790. didi arestûya iy dâna şâd ol her kayğudan dünyede âzâd ol
5791. bir daği var hâcetüm binüm saña anı daği hem beyân itgil baña
5792. çarğ ben gitsem kimi getiriser saltanat tahtında kim oturiser
5793. didi arestû kim bunu ben bilmezem bilmedüğüm işdi da'vî kılmazam
5794. bilmedüğün bilürem diyen gişi yañlış olur her ne işlerse işi
5795. hıızr durur hıızr bu 'ilmi bilen ol durur bu 'uğdenüñ hallin kılan
5796. cidd ü cehd ü sa'ile ol tâc-ver hıızra irüşmeklige buldı zafer
5797. didi aña her ne ki olıser iy ulu levh-ı mahfûz içre durur yazılı
5798. anda ne varsa melâyik bildiler enbiyâya cümle şerhin kıldılar
5799. enbiyanuñ şuhfını sen sert-e-ser yâd itmişsin eyâ şâhib-i hüner
5800. şuhf-ı ibrahîm ü âdem lâ-muğâl sendedür daği kitâb-ı dânyâl
5801. levh-ı mahfûza daği idüb nazâr hıfz idersin oradan dürlü haber
5802. evliyânuñ yokdur öñinde hiçâb ğayb nesne itmez olardan ictinâb
- 50b.**
5803. hem daği 'ilm-i ledünni sendedür kim kamu ğaybuñ kilîdi andadur
5804. baña şerh it kim ben ölicek cihân memleket çün kimleri idiser 'ayân
5805. hıızr zülkarneyn şâha söyledi ölicek ol noliser şerh eyledi
5806. didi anı aña ki ol öldükde 'ayân fitne torduğın ser-a-ser bu cihân
5807. didi anı ki ardınca anuñ çok rûzigâr oldu halkuñ arasında kîr u dâr
5808. kimseye îrân muğarrer olmadı zulmden hergiz 'imâret kalmadı
5809. her gişi bir şehride oldı emîr tıoldı yiryüzi ser-â-ser dâr u ğîr
5810. ki anlara dirler tevâyif begleri kamuñuñ aşğânilerdi serveri
5811. ki anlar idi dâr ü mülk içre kalan taht u tâcı dürtiben fermân kılan

ZIKR-I MÜLÛK-I TAVÂYIF BA'DE EZ-ISKENDER

(İskender'in sonraki Tevayif beğleri)

5812. oldu olardan aşg on yıl mülk-gîr	oldı altmış yıl dahi şâbûr emîr
5813. oldu anuñ ahdında 'îsî âşikâr	virdi peygâamberlık aña kirdikâr
5814. itdi cevderzîn dañı on yıl hükmiyle	pisen irişdi yigirmi bir yıla
5815. hâkim olmaqlık temâmet ol yire	hem yigirmi bir yıl oldı cevdere
5816. çünki cevder öldi degdi ol yöre	on toköz yıl cevder ibni cevdere
5817. kırk yıl kisrîdi anda şehriyâr	on yidi yıl hürmüzidi tâc-dâr
5818. on iki yıl dañı dutdı erdevân	kırk dört yıl dañı kisrî bil 'ayân
5819. pes belâş irdi yigirmi bir yıla	erdevân idi melik on yıl ile
5820. oldı eyyâmında anuñ çok gîr ü dâr	ne vilâyet kaldı ne şehr ü diyâr
5821. 'âkıbet düşmen muradınca öldi ol	kahrile nâçâr u nâ-kâm öldi ol
5822. iy niçe şâbûr bunca erdevân	kim gelüb bundan gider iy er-devân
5823. ol mülüküñ kim tevâyifdür be-nâm	erdevânda 'ahdı olmuşdur temâm
5824. işbu müddetde imâret itdiler	pes helâk olub ser-â-ser gitdiler

F'L-MEV'İZZATI VE'L-I'TIBÂR

(Öğüt ve ibret dersi)

5825. iy niçe tolu tevâyif kim cihân	zâhir idben kıılır girü nihân
5826. görüñ tab' olub muhâbâsuz bu yir	ger gedâ vü ger melik ne bulsa bir
5827. şehlerüñ yâsın dutar bağğıl göge	kim tonı nice boyanubdur göge
5828. çarğ kim irte gice döner devân	bunda ne hürmüz kor ne erdevân
5829. gişi ger kisrî ola vü ger belâş	'ömri kesr olibenüñ gider beleş
5830. dünyenüñ kahr u belâsı çok durur	kimseye mihr ü vefâsı yok durur
5831. pes aña 'âkil olan inanmaya	âb u gildür hiç aña tayanmaya
5832. iy bugün tekye iden âb u gile	düşeriseñ yarın itmegil gile
5833. bunda gelen çünki bilürsin gider	gel sürilmedin buradan gid er
5834. gönîlini bağlamağıl sen bu yire	'âkil ol kim bunı añmaya yire
5835. çün işitdi iskender işbu sözleri	kan pes içre gârğ oldı gözleri
5836. pes didi anlar gidicek kim gele	mülk-i îrânı musağğar kim kııla

ZIKR-I MÛLÛK-I SÂSÂN EVVEL PÂZİŞÂHÎ-I ERDEŞÎR

(Sâsân soyundan gelen hükümdarlar ve bunlardan ilki Erdeşîr)

5837. hıẓr didi anı kim aşgânîler	gidibenüñ geldiler sâsânîler
5838. evveliyidi olaruñ erdeşîr	kâr-dân u ‘âdiliydi vü dilîr
5839. mihr idüb aña sipihr ü mihr ü mâh	oldı irana ser-â-ser pâzîşâh
5840. şâhib-i inşâfidı vü ‘âdil ol	memleket işindeyidi kâmil ol
5841. kamu vîrânı ‘imâret eyledi	‘adlile halka imâret eyledi
5842. mülki hükmüne muqarrer kıldı ol	ķanda serkeş var musaḥḥar kıldı ol
5843. itmedi hergiz himâyet müfside	ķomadı yirüñ yüzinde mefsede
5844. olub on dört yıl altı ay pâzîşâh	gitdi şâbûr oldı anuñ ardınca şâh

PÂZİŞÂHÎ-I ŞÂBUR BIN ERDEŞÎR

(Erdeşîr’in oğlu Şâbûr’un hükümdarlığı)

5845. erdeşîrüñ oğlıydı ol nîk-baḥt	kim sezâ-veridi aña tâc u taḥt
5846. devletinden gidicek az rûzigâr	mânî-i zındıķ oldı âşikâr
5847. zendekayla dürlü sözler söyledi	halkı bâḥıl dîne da’vet eyledi
5848. ehremen var didi yezdânile ol	egrilikle didi şerre toḡrı yol
5849. didi ḥayruñ ḥâlıkı yezdân durur	lîki şerrüñ fâ’ili şeytân durur
5850. mezḥeb andan aldı ehl-i ‘itizâl	oradandur anlara bu ķıl u ķâl

PÂZİŞÂHÎ-I HÛRMÛZ BIN ŞÂBÛR

(Şâbûr oğlu Hürmüz’ün hükümdarlığı)

5851. oliben şâbur otuz yıl pâzîşâh	gitdi degdi hürmüze taḥt u külâh
5852. andan çün hürmüze irişdi baḥt	buldı ârâyîş tâc u taḥt
5853. mânî-i zendıķı ol kıldı helâk	anuñ etbâ’ını cümle itdi ḥâk
5854. ḥüccetiyle itdi beyân tevḥîdi ol	halka gösterdi nicedür toḡrı yol
5855. dînüñ aşl u fer’ini kıldı beyân	ḥaşr u neşrek halini itdi ‘ayân
5856. saltanat taḥtında göñli şâdiken	cânu derd ü rencden azâdiken
5857. irdi ecel cengâli nâgeh hürmüze	şöyle kim talḥ oldı aña her meze
5858. ne meze umuser ol kim ‘âkil-vâr	oradan kim ola anuñ tiryâk-ı mâr

5859. çün cihânda dirilen bî-şek ölür pes kamu şirinliği anuñ talh olur
- 51a.
5860. kahrı var dehrüñ eyü eyyin yok telhi bî-had çok veli şirin yok
5861. ne durur bu çarh-ı lu'bet bâz bes dürlü lu'bet zâhir ider her nefes
5862. sen ki şûretçe bugün uş dirisin bî-şek ol lu'betlerüñ hem birisin
5863. dirîdür şûretçe lu'bet iy ulu lîki uludur ol haqîkatde ölü
5864. debreden anı dañi ayruç durur varlık oldur bu arada yok durur
5865. pes bu diriligüñ senüñ dirlik degül buña tekye itdügüñ erlik degül
5866. ulu ol kim zinde-i câvîd ola hiçdür ölen eger cemşid ola

PÂZİŞÂHÎ-I BEHRÂM BIN HÛRMÛZ

(Hürmüz'ün oğlu Behrâm'ın hükümdarlığı)

5867. on yıl bir ay olub pâzişâh çarh anuñ dañi itdi eyyâmın siyâh
5868. dutdı tâc u tahtını behrâm anuñ mülk fermânına oldı râm anuñ
5869. memleket tahtında çün oturdı ol dünyadan bid'atları götürdi ol
5870. yürüyüb tûrâna itdi kâr-zâr aldı ol ilden besi şehr ü diyâr
5871. rûzigârında ser-efrâz oldı tâc şâm u mışr u rûmdan aldı harâc
5872. memleketden zulmı ol dûr eyledi il ü şehri cümle ma'mûr eyledi
5873. dönicek biş yıl murâdınca felek anı dañi eyledi ol hâk-i yek
5874. çarh dolabınuñ işi bu durur geh irürür göge geh yire urur

PÂZİŞÂHÎ-I BEHRÂM BIN BEHRÂM

(Behrâm oğlu Behrâm'ın hükümdarlığı)

5875. olıcağ behrâmuñ eyyâmı siyâh kıldılar behrâm bin behrâmı şâh
5876. saltanat tahtında çün oturdı ol ma'dilet kânûnını götürdi ol
5877. devlet erkânına itmedi nazar oldı 'ahdında zelîl ehl-i hüner
5878. lâ-ciremdür dâ-y-i hemîn dîri oldı ol pes müfâcâ irişiben öldi ol
5879. çarhı şorarsañ ki işi ne ol durur kim dîri komaz kamuyı öldürür
5880. getirüben giderür bî-ihtiyâr pes anı sevmeyenedür bahtiyâr
5881. baht yâr olmak dileriseñ saña olmağıl mağrûrsan hergiz aña

PÂZİŞÂHÎ-I NERSÎ PÛRSÎ-I BEHRÂM

(Nersi oğlu Şâbûr'un hükümdarlığı)

5882. degdi oğlı pürsiye soñında taht	yidi yıl biş ay aña yâr oldı baht
5883. pes cihân andan dañi yüz döndürüb	'azl itdi anı menşürin dürib
5884. her ki dirlik ivüne girdi ölür	nâlügün haqdur ki ol bâki kalur
5885. tâ getürürsin birün adın dile	dileriseñ quds gülzârın dile
5886. ki anda olan gişi râhatda olur	burada kalan cerâhatla ölür

PÂZİŞÂHÎ-I ŞÂBÛR BIN NERSÎ PÛRSÎ

(Nersi oğlu Şabûr'un hükümdarlığı)

5887. pürsi ardınca gelüb şâbûr şâh	oldı îrân kişverine pâzişâh
5888. 'âkil ü hem şâhib-i inşâfıdı	adı anuñ şâbûr-ı zûlâ-kenâfıdı
5889. kanda müfsid buldıysa kıldı helâk	yiryüzin fitneden ol itdi pâk
5890. çünki müfsid ola gider mefsede	muşlıhiseñ raħm itme müfside
5891. itdi 'ahdında hurûc anuñ 'arab	katl u ğâret eylediler bî-sebeb
5892. kâzımile ol kabâ yıldan âyâd	dürlü dürlü itdiler şerr ü fesâd
5893. kâmusın şâbûr idiben helâk	fitneden yiryüzin cümle pâk

PÂZİŞÂHÎ-I YEZDICERD-I ZÛLEKNÂF

(Yezdicerd-i Züleknâf'ın hükümdarlığı)

5894. yitmiş iki yıl sürüb ol mülk-i baht	öldi degdi yezdicerde tâc u taht
5895. müfsid ü bed-'ahd ü bî-dînidı ol	zâlim ü şûm bed-âyînidı ol
5896. halka itdi bî-gerân cevr ü cefâ	yiryüzinde komadı hergiz şafâ
5897. kanda kim irdi hasâret eyledi	yakdı vü yıkdı vü ğâret eyledi
5898. ulu giçi aña nefrîn itdiler	adın anuñ şâh-ı bî-dîn itdiler
5899. az zaman anuñ olıben tâc u taht	nâ-geh andan dâñi yüz döndirdi baht

PÂZİŞÂHÎ-I BEHRÂM-I YEZDICERD

(Yezdicerd oğlu Behrâm'ın hükümdarlığı)

5900. geldi ardınca anuñ behrâm-ı gür	ki aña arslan râmıdı itdükte zür
5901. bir kader endâzıdı kim çarḫ-ı pîr	şalmadı oḫı bigi bir çarḫâ tîr
5902. 'adlile olmışdı dillerde meşel	bezl içinde yoḫıdı aña bedel
5903. mülk içinde 'adlle bünyâd eyledi	illeri lutfiyle âbâd eyledi
5904. olıcak behrâma ḫaḫdan bahre tâc	râm olub rûm aña virdiler ḫarâc
5905. hem hazar ḫalkıyle ol itdi ceng	ḫıldı behnâsın yirüñ anlara teng
5906. her yaña kim yürüdi behrâm-ı gür	bahresin düşmenlerinüñ itdi gür
5907. oldu îrân ucdan uca aña râm	aldı tûrânuñ daḫı nişfin temâm
5908. gerçi serkeş ḫopdıdı behrâm-ı gür	lîki düşüb öldi nâgeh râm-ı gür
5909. ideriken gürı ol peyveste şayd	gürı gör kim anı nişe ḫıldı ḫayd
5910. gürdur ol görüñ kim ne bulsa yir	şîr ü bebr illâ ki olmaz hiç seyr
5911. yir bu yir ne bulsa ider nâ-bedîd	daḫı sözi işbu kim helmin mezîd
5912. gûra girür çün ecel şîr ede zür	çarḫ behrâmına kim behrâmı gör

PÂZİŞÂHÎ-I YEZDICERD PİSER-I BEHRÂM

(Behrâm oğlu Yezdicerd'in hükümdarlığı)

5913. çün yigirmi üç yıl sürüb behrâm baḫt	öldi oḫı yezdicerde degdi taḫt
5914. ḫopdı ol dâna vü hem pür ḫayr-kâr	mülk-gîr ü pür-dil ü düşmen şikâr
51b.	
5915. atası resmini taḫyîr itmedi	ma'diletde hîç taḫşîr itmedi
5916. ḫayrıdı ḫalka müdâm endîşesi	lutf u ḫüsn ü ḫulḫdı hem pîşesi
5917. lâ-büd efzûn oldu her gün devleti	yücelib çarḫa irişdi rütbeti
5918. virdi aña şâm u mıḫ u rûm bâc	aldı faḫfûr ile ḫâḫândan ḫarâc
5919. on sekiz yıl oldu vü dörd ay şâh	pes anuñ daḫı oldu eyyâmı siyâh
5920. kimi ḫomışdur müselleme rûzigâr	ya kimi eylememişdür dil-figâr
5921. irte gice dönderüb ay u günin	bu kamu ḫalkuñ ider ḫara günin
5922. assı ne olmak ḫubâd u yezdigird	çün gidüb bende ḫalır itdügi gird
5923. iy ki niçe yezdeçird ü keykubâd	ḫobraḫın od u şuya şavurdu bâd

PÂZİŞÂHÎ-I PÎRÛZ BIN YEZDİCERD

(Yezdicerd'in oğlu Pirûz'un hükümdarlığı)

5924. tâc ü tahtı çün koyub ol gitdi zâr	mülk tutdı oğlu pîrûze karar
5925. memleketde çünki pîrûz oldu şah	la'lile pîrûzeden düzdi külâh
5926. 'âdilidi itdi hoş u dâd u dihiş	râst düşdi her ne kim dutdıysa iş
5927. pâzişehlik ne durur dâd u dihiş	yok durur serverlere andan yig iş
5928. gişi kim halka dihişle dâdı yok	memleketde hiç anuñ bünyâdı yok
5929. kanda kim vardıysa pîrûz oldu ol	nireye yüz dutdıysa buldı yol
5930. il ü gün 'ahdında ma'mûrıdı	cümle âşub u belâdan dûrıdı
5931. çünki yigirmi tokuz yıl ol temâm	salânat sürdi cihânda şâd-kâm
5932. nâ-geh oliben ümîdi oldu lâş	kaldı iki oğlu kûbâd ile belâş
5933. mülk çünki oldu anuñ bünyâd-ı bâd	çok nizâ' itdi belâş ile kûbâd
5934. yitiben bî-had kılıcda cân ü bâş	memleketde soñra baş oldu belâş

PÂZİŞÂHÎ-I BELÂŞ BIN PÎRUZ

(Piruz oğlu Belâş'ın hükümdarlığı)

5935. çün belâş oldu cihânda şehriyâr	kaht tıldı her ne var şehr ü diyâr
5936. inmedi gögden yire bir katde âb	ucdan uca yiryüzün tutdı serâb
5937. olduğıçün belâş ehl-i zinâ	oldı zâhir mülk-i îrânda vebâ
5938. zâni olma zinhâr iy pâk-i zât	kim vebâ tolar zinâdan bu cihân
5939. zâni olan gişi olur bed-gişi	yok durur hergiz zinâdan bed-ter işi
5940. her ki zâni ola 'ömri kem olur	devlet-i bünyâdı na-mûhkem olur
5941. çünki düşe halkuñ içinde zinâ	zâhir olur dünyada kaht u belâ
5942. çün zinânuñ adı ola fâhişe	mümini pak itmeye meyl ol işe
5943. şah olub dört yıl bu resmîyle belâş	gitdi bir gün nâ-geh aradan belâş
5944. memleket çün kimseye kalur degül	kimsene bunda karar alur degül
5945. ger kûbâd ola vü gişi ger belâş	bâd bigi aradan gider belâş
5946. pes anuñçün ne gerekdür iy 'aceb	bunca derd ü miñnet ü renc ü ta'ab
5947. nesne kim durmaz gider ol 'an-kañb	aña ne rağbet gerekdür iy rakâb

PÂZİŞÂHÎ-I KUBÂD BIN PÎRÛZ

(Pîrûz oğlu Kubad'ın hükümdarlığı)

5948. çünkü ümîzi belâşuñ oldu bâd	saltanat tahtında oturdu kubâd
5949. oldu yir ser-sebz iniben âb u nem	hoş yeşerdi sebze vü gülzâr hem
5950. kûh u şahrâ oldu bâğ u murğ-zâr	söyledi her şâhda yüz mürğ-zâr
5951. yiryüzi oldu tâze şöyle kim behişt	kûh u şahrâ taldı ucdan uca kişt
5952. oldu mezdek rûzigârında bedîd	kıldı da'vîyi nübüvvet ol pelîd
5953. küfr-i ilhâdiyle çok söz söyledi	mülk-i bid'atla müşevveş eyledi
5954. dîn diyü kıldı ibâhat âşikâr	uydılar müfsidler aña bî-şümâr
5955. taldı kişver zulm u zâyil oldu dâd	şöyle kim def'in idemedi kubâd
5956. her yañadın düşdi fırsat müfside	zendekâ taldı cihân ü mefsede
5957. kırk iki yıl şâh olub öldi kubâd	oldı anuñ dañi kamu ümîzi bâd

PÂZİŞÂHÎ-I NÛŞINREVÂN-I 'ÂDİL

(Adaletli Nûşinrevân'ın hükümdarlığı)

5958. çünkü anda kalmadı hûş-i revân	dutdı yirini oğlu anuñ nûşîn-revân
5959. kamu işde çünkü kâmil geldi ol	âdile sultân-ı 'âdil oldu ol
5960. 'âdlı eyle itdi cihânda âşikâr	ki adı kaldı tâ kıyâmet yâdigâr
5961. ol gişi ola dünyi vü 'ukbîde şâd	kim ide haqqı añiben halka dâd
5962. mezdeki dutiben oda yakdı ol	ol yavuz dînüñ binâsın yıkdı ol
5963. aldı rûmıyle hazardan mâl ü bâc	hindden îrâna çekdürdi harâc
5964. 'adlile olub erkânda şâd-kâm	kırk yidi yıl saltanât sürdi temâm

VİLADET-İ SEYYİDÛL'L-MÛRSELÎN MUHAMMED MUŞTAFÂ AS

(Hazreti Muhammed sav'in doğumu)

5965. devletinden olıcak kırk yıl temâm	toğdı ol kim 'âleme oldur imâm
5966. aħmed-i muhtâr imâmü'l-mühtedîn	muştafâdur rahmeten lil-âlemin
5967. ol gice kim toğmuşıd'ol reh-nümûn	düşdiler bütler sücûda ser-nigûn

ZUHÛR-I NÛBÛVET-I MAKŞÛD-I ÂFERİNİŞ AĦMED-I MUĦTAR AS

(Hazreti Muhammed as'ın peygamberliğinin belirtileri)

5968.	kanda kim varıdı deyr ü yâ künişt	ķubbeden indi sũcũda seng ü hişt
5969.	şâvenũn şuyı ķurudı ol gice	sũyũnũp âteş-gede ucdan uca
5970.	ol nişânu görũben âteş-perest	bildi kim olası durur dîni pest
52a.		
5971.	düşdi nũşirvânuñ eyvânu yire	toldı cinn âvâzu illere yigsere
5972.	kim cihâna ulu peygâamber gelür	dîni cũmle dînleri bâtıllı kılur
5973.	ka'beye ol yıl gelũp ashâb-ı fil	itdi ebâbıl anları hâķ-ı sebıl
5974.	bu 'alâyimden geķecek yidi yıl	öldi kisrâ tobrağın şavurdı yıl
5975.	memleketden itdũgi nũş-ı revân	oldı nũşirvâna biñ nîş-i revân
5976.	pâzişâhlar tahtıķun varur yile	bunda gişi nide yũgürũp yile

PÂZİŞÂHÎ-I HÛRMÛZ PİSER-I NÛŞİREVÂN

(Nuşirevan'ın oğlu Hürmüz'ün padişahlığı)

5977.	gidicek nũşîn-revândan mũlk ü baht	degdi oğlı hürmũze tâcıla taht
5978.	saľanat ķũnkim irişdi hürmũze	gitdi îrân kişverinden her meze
5979.	zulm u cevre şarf itdi cehdini	beklemedi kimseyile ahdını
5980.	ma'dilet yirinde ķıldı ol sitem	lâ-bũd oldı devleti vũ 'õmri kem
5981.	her işi oldı haťâyıla zeled	mũlkden idemedi def'-i halel
5982.	itdi her işde ki var taķşır ol	idemedi devlete tedbîr ol
5983.	halk anı bed-rây u 'âciz buldılar	lâ-cirem anuñla bed-dil oldılar
5984.	ol melik kim zâlim ü bed-rây ola	mũlki anuñ nice pâ-ber-cây ola
5985.	oduğıyķun işleri peyveste hezl	eylediler memleketde anı 'azl
5986.	cedd ü cid bir cinsdũr hadde dũriş	cedd gerek cidde cehd kim oldur iş
5987.	baht bekle kimseyile itme hezl	hezldũr ululara menşũr-ı 'azl

PÂZİŞÂHÎ-I HÛSREV-I PERVÎZ ZUHÛR-I HÂTEMÛ'L ENBIYÂ

MUHAMMED MUSTAFA

(Hüsrev-i perviz'in padişahlığı, peygamberlerin sonuncusu olan Hazreti Muhammed Mustafâ sav'in peygamberliği)

5988. oğlı pervîzi itdiler yirine şâh	uydılar aña kamu hayl ü sipâh
5989. oldu 'ahdında muhammed âşikâr	virdi peygâmbelik ana kirdikâr
5990. itdi hak ta'lim kur'anı ana	dağı şerr' ü dîn ü imânı ana
5991. kılıcından oldu pür hûn çâh-ı bedr	barmağıyla oldu dü-nîme mâh-ı bedr
5992. bir işâretle ki tağa kıldı yol	tağ yarılup arası oldu yol
5993. baħr bigi seyle karşı yürüdi	seyl ana yol olmağıçun kurıdı
5994. ana zehr-âlûde biryân söyledi	zehr-nâk olduğunu şerh eyledi
5995. nutka geldi anuñ elinde sûsmâr	didi kim sen hak nebîsin âşikâr

ZİKR-İ MU' CİZÂT-I RESÛLİ'Ş-ŞAKALEYN

(İns ve cinninin peygamberi Hazreti Muhammed sav'in mucizeleri)

5996. oldu aña kur'an behîn-i mu' cizât	kim kamu âyât durur beyyinât
5997. lafz u ma'nîsi ser-â-ser mu' cize	nûr u rahmet indi haqdan ol bize
5998. çünkü hablu'llâhdur kur'an bize	ger necât isder-isen yapış aña
5999. ol durur güm-râh olana hüdâ	ol durur rencûr düşene şifâ
6000. 'aql te'vîlde ser-gerdân anuñ	fehmi tefsîrindedür hayrân anuñ
6001. ger anuñ nazmında fikret kılasın	silki gevherince olur bilesin
6002. ger ma'anîsinde gûta urasın	baħr bî-sâhil nice olur göresin
6003. şûretidür şûret-i rahmân anuñ	âyetidür gâyet-i ni'met anuñ
6004. anı tut kim dir bu kurân-ı kerîm	ki ol durur bî-şek sırat-ı müstakîm
6005. mu' cizedür lafz u ma'nîyle ol	bilmek isderseñ anuñ fikrinde ol
6006. emrine şıdkıla ol anuñ muṭî'	nehyini ko ki ola ol saña şefî'
6007. ol durur habl-ı müheymin hem hakîm	hem belâğ u zikr ü fûrkân u kerîm
6008. hem kelâm u hem mübârek hem hüdâ	mev'ıza hem rahmet ü nûr u şifâ
6009. hem belâğ u dağı tibyân u beyân	ki anda olur kamusı neyse 'ayân
6010. ol muhammed ki ahmed ü mahmûddur	âferînişinden kamu maṣṣûddur

ZİKR-İ Mİ'RÂC-I MUHAMMED MUŞTAFÂ

(Hazreti Muhammed Mustafa(sav)'in mi'rac hadisesi)

6011. bir gicede kıldı 'arş u ferşi tay irdi aña kim ol durur kayyûm u hayy
6012. her felekde ne melek kim var temâm aña karşı varup itdiler selâm
6013. beyt-i ma'mûrun içinde enbiyâ cümlesi itdiler aña iktidâ
6014. kâmusı memûmıdı vü ol imâm bir namâz itdiler anuñla temâm
6015. çün şevâbit çarhına iletirdi anı yol cebhesinde oldı anuñ iklîl ol
6016. 'arş olındı ol gice aña hûr u kuşûr ne kuşûr ana sevildi vü ne hûr
6017. itseyidi cennet ü hûra nazar olmayaydı andı mâ-zâğa'l-başar
6018. hak diyen kim olmaya anda kuşûr güldür hûr ana vü zindân kuşûr
6019. oradan dahı gidüp ol muqtedâ bir yire vardı ki aña yok müntehâ
6020. anda ne hayyiz varıdı ne mekân ne 'anâsır ne felek ne hod zamân
6021. fehm ü vehm ol arada hayrânıdı 'aql dahı anda ser gerdânıdı
6022. pes orada irdi hazretten nidâ ol resûle kim baña kılgıl senâ
6023. didi iy ehl-i celâl ü kibriyâ idemez ben sana lâyıq senâ
6024. her senâ kim anda harf ü şavt olur lâyıq-ı küllî vü ya cüzvî olur
6025. sen ne küllî vü ne cüzvîsin 'ayân pes senânı kim ola ki ide beyân
6026. medh iden memdûhı gey bilse gerek pes aña lâyıq senâ kılsa gerek
6027. çünki zâtını kimesne bilemez lâ-cirem hamd ü senâñı kılamaz
- 52b.**
6028. bizde kamu 'acz ü sendedür ğınâ pes sen it girü saña lâyıq senâ
6029. anda kim kudret var u 'izz ü ğınâ tuhfede nedür 'acz ü fakrıla fenâ
6030. çün senâdan 'acz getürdi resûl ol senânuñ yirine oldı kabûl
6031. çün nebîden mahv olmuşdı şifât lâ-cirem aña tecellî kıldı zât
6032. aña kim irmek gerekdi irdi ol anı kim görmek dilerdi gördi ol
6033. mûsa ernî diyü gerç'itdi hitâb len terâniden virildi aña cevâb
6034. hazz-ı nefsanîyi komuşdı kelîm vaşfila itdi aña tecellî ol kerîm
6035. pes kelâmıyla anı mahşûş eyledi turda anuñla söz söyledi
6036. hazz-ı rûhânî nebîden ki oldı dûr zâtıyla itdi tecellî aña zuhûr
6037. aña konılmışdı ol hân-ı kerem girü aña rûzi oldı lâ-cirem
6038. kimse kimse kısmetini yiyemez kimse hakk emrine neçün diyemez

6039. vaḥy olan oldu ana ol gice	kimse ol vaḥyi bilemez kim nice
6040. vaḥy olan bilür anı vü ol hemîn	kimse bilmez daḥı ol râzı yakîn
6041. ḥâşıl oldu anda cümle ḥâceti	biñ icâbet buldı her bir da'veti
6042. ümmetine va'de oldu mağfiret	nuşret ü feth ü zafer hem memleket
6043. girü pervîzüñ sözin söyleyelüm	nitdi peygamberle şerḥ eyleyelüm

KÜŞTE-ŞÜDEN-I HÜSREV BER-DEST-I PISEREŞ ŞİRÛYE

(Hüsrev'in oğlu Şirûye eliyle öldürülmesi)

6044. çün resûlüñ şer'i oldu ḥalka farz	da'veti ṭoldı cihâna ṭul u 'arz
6045. dîne da'vet itdi pervîzi resûl	da'vetini anuñ itmedi kabûl
6046. ol resûlüñ nâmesini kıldı çâk	bu edepsüzlük anı itdi helâk
6047. olıcaḥ otuz sekiz yıl şâh ol	buldı ecel cellâdı nâ-geh aña yol
6048. oḡlı şirûye anı kıldı helâk	itdi ḥançerle ciger-gâhını çâk

ZIKR-I AḤVÂL-I ŞİRÛYE PISER-I HUSREV-I PERVİZ

(Husrev-i Perviz'in oğlu Şirûye'nin durumu)

6049. çünki pervîz öldi oḡlı oldu şâh	uydılar nâ-çâr aña ḥayl ü sipâh
6050. olduḡıyçün müfsid ü bed-nefs ü 'âk	oldı anuñ begligi ol ḥalka şâk
6051. döndi 'ahdından cüvân u pîr hem	gitdi andan hîle vü tedbîr hem
6052. kimse emrine musahḥar olmadı	memleket aña muḥarrer olmadı
6053. mülk işi düşdi ḡâyet muḡtarib	lâ-cirem devlet daḥı oldu münkalib
6054. kişvere âşûb düşdi vü fiten	âleme teşvîş ṭoldı vü miḥen

CÛLÛS-I TÛRÂN-DUḤT BER-TAḤT ÎRAN

(Turan Duht'un İran tahtına oturması)

6055. çün sekiz ay old'anun ḥükminde taḥt	öldi andan degdi tûrân-duḥta baḥt
6056. buyıdı sultânlığına anuñ sebeb	kim varıdı anda imâretten neseb
6057. bir yıl altı ay memleketde durdı ol	buldı peyk-i merg aña daḥı yol

DER-BEYÂN-I EVSÂF-I MUHAMMED AS

(Hazret-i Muhammed sav'in özellikleri üzerine)

6058. 'aqlumı cem' eylegil iy pür-hüner ki ol nebîden saña diyem bir haber
 6059. ola kim çün sen anı işidesin aña peyrev olmağı iş idesin
 6060. mevlidini ol resûlün eydeyim ne 'acâyip ki anda var şerh ideyim
 6061. ol muhammed ki aḥmed ü maḥmûddur âferînişden kamu maḥsûddur
 6062. evvel-i maḥlûk rûḥıdur anuñ aşıldur ol nûrı cânuñ hem tenüñ
 6063. ne diyeyim kim nedür ol nûr-ı pâk kim yir ü gök oldı anuñla tâb-nâk
 6064. siflisidür anuñ ay u gün ki var hem bu encümler görünür âşikâr
 6065. cümle-i ervâḥa ol nur oldı vaşl kamu eşyâya fer' ol nûr oldı aşl
 6066. kanda girse ol nebînüñ 'unşuru ki olıdı her 'aybdan pâk ü berî
 6067. 'unşur ol cüzve direm diñle beni kim mürekkeb oldı anuñ andan biri
 6068. nirde ki ol cüzv olurdı ol pâk nûr ba'zı ebşâra ideridi zuhûr
 6069. gâh âdem gâh şît ü gâh nûḥ geh birâhîm andan alurdı fütûḥ
 6070. sâliyân devr eyleyüb çarḥ-ı felek kim aña ercüm olup durur bezek
 6071. irdi 'abdullâha ol 'unşurla nûr bildi ki andan olası durur resûl
 6072. daḥı kimse görmedi ol nûrı yaḥîn mürre kıızı fâṭıma gördi hemîn
 6073. işbu gözden ayru bir göz daḥı var görür ol bu görmedügin âşikâr
 6074. ol gözileydi ki siddîk u 'ömer aḥmede anuñla iderlerdi nazâr
 6075. anuñle anı görürlerdi beşîr hem sirâc-ı pâk ü hem şem'-i münîr
 6076. lâ-cirem îmân getürdiler aña anuñla oldılar öñden soña
 6077. yoḡıdı bû cehid'ol gözden eser görmezidi aḥmedi idüb nazâr
 6078. bu sözüme uş terâḥüm yanzurûn tanuḳumdur tâ vehüm lâ yunşarûn
 6079. fâṭıma itdi ârzû ki ol 'unşuru ol ola ki olıdı hûb u arı
 6080. hem yigitlik varıdı anda hem cemâl 'işmet ü 'âlî-neseb hem mülk ü mâl
 6081. didi 'abdullâha kim alsın beni kim kılam serverlere server anı
 6082. şifte oldı ana gönüm benüm yolına olsun fidâ cânum tenüm
 6083. bulcaḳ bâzâr-ı 'abdullah revâc vardı ive ki ide sâz-ı izdivâc
 6084. âteş-i şehvet uruban iştiâl itdi ehl-i beyti birle ittîşâl
 6085. şehveti çün müştahât itdi kabûl düşdi ana rahmine ol dem resûl

53a.

6086. gitdi ‘abdullahdan ol ‘unşurla nûr
6087. çünkü ‘abdullahda nurı bulmadı
6088. neylesün maqşûdı anuñ ol nûrıdı
6089. fâtıma cehd itdi nûrı bulmadı
6090. kısmetini yir yirise her gişi
6091. kimse kimse kısmetini yiyemez
6092. çekdi iskender ğam u dürlü ta’ab
6093. çün anı aña qomışdı ilâh
6094. çünkü ana rahmine düşdi resûl
6095. düşdi ol yıl mekke halkı râhata
6096. mevlidi çünkü mübarekdi anuñ
6097. ol yılıdı râst kim ashâb-ı fil
6098. ebrehid’ ashâb-ı fil’uñ serveri
6099. geldi tâ kim ka’beyi virân kıla
6100. ana qarnında olduğıyçun ol resûl
6101. virbidi tayrân ebâbîli ilâh
6102. seng-siccîli hevâdan atdılar
6103. ol resûlün izzetiyiçün ilâh
6104. leyletû-l-cum’aydı vü şehr-i receb
6105. on ikisinde rebîü’l-evvelüñ
6106. sıkl-i haml olmadı vü derd-i maḥâz
6107. anaya andan ağırlıq girmedi
6108. çün hümâyûn-fâlîla toĝdı resûl
6109. secdeden dönüp yüzün tutdı göge
6110. sürresi kaḫ’ olmuş u maḫtûnidi
6111. ol gice cümle kelisyâ vü kûnişt
6112. secdeye indi cümle bütler ser-nigûn
6113. oldu hem kistrânuñ eyvânı ḫarâb
6114. söynidi biñ yıl yanan âteş-kede
6115. pâzişâhlaruñ başından düşdi tâc
6116. pes ulular ‘ilm ehlin dirdiler
- fâtıma cânına düşdi andan fütür
kısmeti degüldi anuñ olmadı
nûr ‘abdullâhdan ḫôd dûrıdı
kısmeti degüldi anuñ olmadı
kim terâzûyladur ‘âlem işi
ayruĝuñı kimse binüm diyemez
ḫızra virildi âb-ı ḫayvan iy ‘aceb
lâ-büd iskender aña bulmadı râh
yire gögden itdi ḫaḫ rahmeti nüzûl
dürlü dürlü âsâyış-ile ni’mete
ucuz oldu narḫı kamu nesnenüñ
ka’be qaşında idüb çok kâl ü kıl
yüridi cem’ idüben çok leşkeri
şehri yaqub ḫalkımı bî-cân kıla
ka’beye hiç âfet olmadı nüzûl
itdiler ol leşkeri cümle tebâh
cümlesin ol leşkerün yoĝ itdiler
ka’beyi itdürmedi anlara tebâh
meşkıḫ-ı nuḫfe iy ‘ilm iden ḫaleb
olmışdı ol işi âsân bilüñ
toĝup aḫmed şirk buldı inḫirâz
toĝariken hiç aĝrı görmedi
ka’be şavbına sücûda vardı ol
kimdür anı eyle kim gerek öge
sanasın kim lü’lü-li meknûnidi
yire düşüp oldu küfrüñ işi zışt
geldi diyü ol nebî-yi reh-nümûn
şâve bahrı ḫurıyup oldu serâb
ḫaḫdan artuḫ işbu işi kim ide
oldı ḫalkuñ arasında inzi’âc
anlara çok dürlü nesne virdiler

6117. didiler kim virüñüz bize haber
6118. ehl-i remlile münecimler ‘ayân
6119. kim bu gice doğdı bir mevlûd-ı pak
6120. anuñ olısar kamu mülk-i ‘acem
6121. olısar ol şâhib-i vahy ü kitâb
6122. şarkdan ta ğarba server olısar
6123. dîn anuñdur bâki-yi edyân hebâ
6124. ol durur ol enbiyânuñ hâtemi
6125. girü peygamber sözün eyleyelüm
6126. her gögüzi k’emmek isterdi resûl
6127. nice kim acdıysa girye kılmadı
6128. çünkü dili açılıban söyledi
6129. diridi kim bütleri yıkmak gerek
6130. işbu bütler kim taparlar uş ‘ayân
6131. büt nedür ki ana ‘ibadet ideler
6132. çün ser-â-ser işbu bütlerdür cemâd
6133. bilüridi allâhı istidlâlıla
6134. çünkü tıfliyyet gidüp irdi şafâ
6135. her yaña kim varurıdı ol ‘ayân
6136. hem ağaçlar secde iderlerdi aña
6137. toğduğında kırka irince temâm
6138. şûreti hûbıdı vü tab’ı kerîm
6139. mekke ehli cümle aña yârıdı
6140. taybe ehli varıcağ bir leşkere
6141. el götürüp dirleridi iy ilâh
6142. ahmed-i mürsel haqıyçun ki ol ‘ayân
6143. bize şöyle lutf it iy dâd-ger
6144. ol mübârek adıçun perverdikâr
- kim bilevüz niredendür bu eser
didiler kim şöyledür hük-m-i kırân
kim kılıcı kâferi idiser helâk
hûr olısar yire düşüp tâc-ı cem
fazlı anuñ olısar faşlu’l-hıttâb
pâzişahlar ana çâker olısar
söz anuñdur dağı söz båd-ı hevâ
‘ışkına yaratdı hâlîk ‘âlemi
tıfliken hâlini şerh eyleyelüm
ne kadar yoksa olurdu südi bol
döşegine andan necâset gelmedi
lâilâhe illallahı zikr eyledi
kanda kim var deyr anı yıkmak gerek
küfr durur zulm ü ‘udvân bî-gümân
yâ aña tapmağı ‘âdet ideler
tapmak anlara nedür şerr ü fesâd
ki ol durur ma’bûd istiqlâlıla
peyk oldu hizmetine anuñ hebâ
bir bulut olurdu aña sâye-bân
güş dut bu söze kim direm saña
ğayrı-vâki’ gelmedi andan kelâm
sîreti anuñ "alâ hulkin azîm"
kamu aña âşık-ı didarıdı
adı añarlardı anuñ yigsere
kim kamuya rahmetüñ durur penâh
kopar uş âhir-zamânda bî-gümân
kim bulavuz düşmene tizde zafer
feth virürdi olara ‘âşikâr

HIKÂYET-I BUHEYRÂ RÂHİB

(Buheyre manastırındaki râhibin Hazreti Muhammed(sav)'i tanınması)

6145. bir hikâyet dağı eydeyim saña ol nebîden gûş dutarsañ baña
 6146. ol zamânda ki ol nebî oğlanıdı halk cümle cismidi ol câнді
- 53b.**
6147. 'ammusuyla kıldı ol şâma sefer kim seferde hâşıl olur çok hüner
 6148. mekke şehrinden çıkub çün gitdiler ol buhayrâ deyrine seyr itdiler
 6149. deyr şâmuñ yakınındaydı yakın yolları ol deyridi anlaruñ hemîn
 6150. idibenün seyr deyre yitdiler ol gice ol deyr öñinde yatdılar
 6151. ol buheyrâ kim resûle yitmedin aña getürmişdi îmân görmedin
 6152. bilmişidi kim oluben toğrı yol ol araya iresi durur resûl
 6153. düzdi râhib kâr-bânıçun ta'âm kim ziyâfet ide anlara temâm
 6154. da'vetine kârbân cem' oldılar ulu giçi bir yire dirildiler
 6155. çün deve güderdi anda ol resûl zâhir olmamışdı orada ol
 6156. didi râhib var mı kimse gelmemiş sizden işbu cem'e hâzır olmamış
 6157. didiler bizden bir oğlan var hemân kim deve şaklamağa kaldı 'ayân
 6158. didi kim variben anı getürüñ çün irişe ol ta'âma oturuñ
 6159. çün buheyra gördi irâqdan anı şâzımânlık doldı cânı vü teni
 6160. ğonce gibi kim ire bâd-ı şabâ keşf buldı ol dem ü neşv ü nemâ
 6161. gördi kim üstinde anuñ bir gamâm sâyeban olmuş durur aña temâm
 6162. pes resûlüñ ayağına düşdi ol didi hağdan halka bu durur resûl
 6163. budur ol 'isî beşâret itdügi budur ol mûşî işâret itdügi
 6164. budur ol peygamber-i âhîr-zamân yok durur ba'siyyetine anuñ gümân
 6165. ben buña îmân getürdüm görmedin dağı vahyile nübüvvet irmedin
 6166. pes ta'âmı yimege oturdular çünki yiyüp sofrayı götürdiler
 6167. didi râhib bulara kim bu resûl ki olısar ehl-i fûrû' u hem usûl
 6168. dîni bunuñ dînleri nesh idiser câhiliyyet ahdını fesh idiser
 6169. buña düşmendür yehûdâ nâ-sezâ şâma iletmek bunu olmaz revâ
 6170. kim yehûdiler bunu ger bileler buña çok mekr ü mazarrat kılalar
 6171. andan anı mekkeye gönderdiler gendüler şâma 'inan döndürdiler

BEYÂN-I HÂL-I İMAN AVERDEN-I TÜBBÂ-I EKBER BER-RESÛLLULLAH

AS

(Tübbâ-ı Ekber'in Hazreti Muhammed(sav)'e iman getirmesi)

6172. sana bir dağı hikayet ideyim	gûş ol ta kim rivâyet ideyim
6173. ol nebîden öndin üç yüz yıl temâm	bir melik kopardı yemenden şâz-kâm
6174. adıydı tübbâ'-ı ekber anuñ	kullığındaydı besi server anuñ
6175. mülki çoğ u malı bî-hadd ü şümâr	'ilm ü fazlıla cihânda nâm-dâr
6176. şuhf-ı ibrâhim ü tevrîti temâm	dağı incil okımuş ol nîg-nâm
6177. ne ki taşnîf itmişdi dâniyâl	kamusın bilürdi ol şâhib-kemâl
6178. ol zamân îmân getürmişdi aña	diñle bu sözi ki eydürven saña
6179. ümmetinden oldı anuñ ol gelmedin	bu iki beyti didi ol ölmedin
6180. şahîdtü alâ aħmedin ennehü	resûlü minallâhi bârî-nesemi
6181. felev medde 'ömri ilâ 'ömrihî	leküntü vezîren lehü ibn 'amî

İMÂN-ÂVERDEN-I TÜBBÂ-I EKBER PÎŞ EZ-DÎDEN-I RESÛL AS

(Tübbâ-i Ekber'in Hazreti Muhammed(sav)'i görmeden iman getirmesi)

6182. çün yakîn geldi ki iriše resûl	kırka kim sinn-i nübüvvet oldı ol
6183. cinniden böyle gelüridi hurûş	kim yakîn geldi zamân-ı vahy uş
6184. irer uş aħir zamân peygâmberi	ki idiserdür küfrden mülki berî
6185. işbu âvâzeydi tolu her mekân	kim gelür peygâmber-i âħir zamân
6186. âdemîyi tağda görse cânavar	virüridi muştafâdan ol haber
6187. kim muħammeddür ki irşdi yakîn	ki ol durur ol rahmeten lil-'âlemîn
6188. kaçarıken diridi şayyâda şayd	ne dürişürsin beni itmege kayd
6189. bir nebî kopardı aña var kim yakîn	şayd kaydından yig ola kayd-ı dîn
6190. tağda herbir gâr idüben sadâ	cân hîne'l-vaħy iderdi şadâ
6191. berk yıl esse muħammed diridi	hem bulıtda ra'd aħmed diridi
6192. bu 'alâmetler kamu erħâsıdı	kim aña kable'n-nübüvve hâsıdı
6193. işid andan mu'cizâtını anuñ	kim bula zevk u şafâ canuñ tenüñ

DER-BEYÂN-I ŞIFÂT-I MU' CİZÂT-I RESÛLLULLÂH AS

(Hazreti Muhammed(sav)'in mucizeleri konusunda)

6194. mu'cizâtuñ evveli kûrân durur	'aql u rûha revhile reyhân durur
6195. adı tibyân u beyândur u hudâ	hem mübârekdür ü hem nûr u şifâ
6196. rahmet ü büsrâ sırât-ı müstâkîm	dahı hablullâh u kûrân-ı kerîm
6197. her fasîh oldı katında pâyimâl	hem belîğ oldı öñinde güng ü lâl
6198. bahr-ı ma'nidür aña yokdur gerân	iremez hem ğavrına hirciz nişân
6199. yokdur anuñ haqlığına hiç reyb	kim leb-â-leb toludur esrâr-ı ğayb
6200. mevcine baĝıl ki cevherler olur	keffini gör kim ne 'anberler olur
6201. okı anı kim olasın cümle nûr	cennetü'l-me'vâda bulasın sürür
6202. okısan haĝku'l-tilâve okı kim	sırr-ı ğaybi saña keşf ide kerîm
6203. sûzıla okı anı isterseñ şafâ	şem' sûzi olmasa bula mı ziyâ
6204. okıyub anı tedebbür eylegil	ol ma'ânide tefekkür eylegil
6205. her ne mu'ciz varısa zâyil olur	işbu mu'ciz tâ-ebed bâki qalır
54a.	
6206. kim haĝun ahlâkı durur ol kitâb	söz bu durur bî-ĥaĥâ külli şavâb
6207. ki ol tevâtürle yakîn mu'ciz durur	cümle andan mu'cez ü âciz durur
6208. dahı mu'ciz olmasa anuñla hemîn	farzıdı peygâmbere îmân yakîn
6209. lîki muĥlaĝ mu'cizâtı bu durur	ol tevâtürle oldıgı zâhir durur
6210. muĥlaĝ-ı mu'ciz tevâtürle yakîn	oldı sözi anladuñsa iy ehl-i dîn
6211. çün nübüvvet da'veti oldı âşikâr	ıoldı âvâze kamu şehr ü diyâr
6212. ehl-i taybe dîne raĝbet kıldılar	ol nebinüñ toĝruluĝın bildiler
6213. buldılar tevrîtte andan nişân	bildiler ki oldur nebî âĥir-zamân
6214. ehl-i mekke baĝlayub anuñla kîn	ĥatline ĥaşd itdiler anuñ yakîn
6215. anlaruñ ĥaşdını çünkim bildi ol	fikrile tedbîri böyle kıldı ol
6216. mekkeden gidüb medîneye vara	ne gelürse başına anda göre
6217. kim medîne ĥalkı anuñlaydı dürüst	şanasın laĥmıdı ol u ĥaĝ post
6218. ol gice kim ĥaşd itdiler ki anı	şöyle ideler kim qala başsuz teni
6219. gözedürlerdi ki uyĥusı gele	döşeginde yatuban bî-ĥöd ola
6220. anda anı öldürüben gideler	biz degülüz diyü inkâr ideler
6221. döşegine girdi anuñ yatdı 'alî	ol ĥalife ol imâm u ol velî

6222. ol gice yolunubenüñ ol resûl
6223. nirede kim korkulu ola qarâr
6224. işüñi işle çü fırsat bulasın
6225. anı öldürmege çünkim geldiler
6226. bildiler anı ki fikr itmiş durur
6227. virbidiler bir sipâhî sehm-nâk
6228. yayağdı anda şiddik u resûl
6229. leşker irişdi vü anlar bildiler
6230. irüşüp fermân-ı hayy u lâ-yemût
6231. şöyle kim şad-sale sanurdu gören
6232. şöyle ördi ğârı ol dem cânavar
6233. bir gügercin dağı orada uçar
6234. leşker-i kâfir çü ğâre irdiler
6235. mürğ-i vahşî anda uçar gördiler
6236. ol aradan leşker-i kâfir girü
6237. dönicek anlar ebûbekr ü resûl
6238. bu söze hüccet gerekse iy ehl-i hüş
6239. işmet itdüğünde hayy ü lâ-yemût
6240. kimi kim haq saklar ola bî-gümân
6241. çünki dönüb gitdi kâfir leşkeri
6242. bir kaç atluyıla girü döndi ol
6243. sürüp irdi kim bula peygâmberi
6244. dut bu mel'ûnı didi yire resûl
6245. ol la'îni çün zemîn itdi zemîn
6246. yire digil kim kosın bini gidem
6247. çün resûl emr itdi yir kodı anı
6248. girü kaçd itdi resûle ol la'în
6249. pes nebîden girü diledi emân
6250. göksine dek batdı üçinci kez yire
6251. diledi girü emân peyvendile
6252. bildi kim bir dağı itse hamle ol
6253. ol nebî virdi girü aña emân
- taybeye tutdı ebûbekrile yol
sünnet ol kim ideler andan firâr
kim hemîşe fetḥ ü nüşret bulasın
döşeginde anuñ 'alîyi buldılar
koyubanuñ medneye gitmiş durur
kim ideler anı buluban helâk
bir mağâraya irürdi anların yol
girüben ol ğâra penhân oldılar
ğâra perde gerdi ol dem 'ankebût
fikr it ol perdeyi kimdür ören
kim belürmezdi içünde anuñ ne var
dem-be-dem ol ğârın öñinden geçer
kapusın ğârıñ örilmiş gördiler
kimse yok diyü tefekkür kıldılar
döndiler gitmediler hiç ilerü
dutdılar ol taybeye varmağa yol
sâniy'isneyn izhümâ fi'l-ğâr uş
mâni' olur şerre beyt-i 'ankebût
bir gügercin y'ter ana pâs-bân
kim sürâkıdı olaruñ serveri
irişem diyü resûle tutdı yol
kıla anuñ cânını tenden berî
dizine dek yir içine batdı ol
didi kim iy rahmeten lil- âlemîn
varmayam senden yaña ben bir qadem
çün çıkup kurtıldı tobraqdan teni
dutdı anı biline degin zemîn
kim dönüben mekkeye ola revân
yire emr itmek bu resme kim göre
sözini berkitdi çok sevgendile
yire batar başına dek cümle ol
kim dönüben mekkeye oldu revân

6254. merhamet öğren nebîden ki işledi
 6255. mümin ol durur kim anda rahm ola
 6256. ol ikisi taybeye çün geldiler
 6257. tutdı revnağ anda peygâmbere işi
 6258. çünki mekke ehli resûli bildiler
 6259. ol cemâ'at bir yire dirildiler
 6260. otuz iki biñ gişi cem' itdiler
 6261. ki ol diyârı ucdan uca yıqalar
 6262. anda varub nâ-mübârek fâlıla
 6263. çünkim irişdi resûle bu haber
 6264. kâfiri düşmen be-gâyet çoğdı
 6265. cem' oluban bir araya ehl-i dîn
 6266. çâre ol oldu ki halkı şalalar
 6267. pes tevekkül idüben oturdılar

kâfere üç kez emân bağışladı
 rahmı olmayanda ne îmân kıala
 taybeden çoklar müsülmân oldılar
 oldu cümle taybe ehlinüñ başı
 ki ehl-i taybe aña rağbet kıldılar
 def'ine anuñ kılıcı buldılar
 taybenüñ yolını tutub gitdiler
 halkı kırub evlerini yaqalar
 kam' ideler anlar istîşâlıla
 cem' idüp aşhâbı oldu çâre-ger
 azıdı aşhâb şevket yoğdı
 üç yüz on üç gişi bulındı hemîn
 taybeyi hendek içine alalar
 cân sevüsin aradan götürdiler

54b.

6268. feth leşker çoklığıyla olmaz yakîn
 6269. çün ezeldendür muqadder bu ecel

feth ü nuşret olsa haqdandır hemîn
 pes ölümden ne gerek bunca vecel

BEYÂN-I MU'CIZE-I RESÛLU'LLAH DER-RÛZ-I HENDEK

(Hazreti Muhammed(sav)'in Hendek savaşındaki mucizesi)

6270. ulu giçi hendege başladılar
 6271. çıkdı ol hendek içinde bir hâcer
 6272. niçe kim cehdi ziyâde kıldılar
 6273. çünki irişdi resûle bu haber
 6274. urdı bir mi'vel taşâ fahr-i enâm
 6275. nûr çıkdı âhenle taşdan hâli nâr
 6276. didi anlar düşleri gibi kuşûr
 6277. bir dağı urduğda resûl-i kirdikâr
 6278. didi görindi baña şun'â temâm
 6279. şındı bir çarbıla dağı sülşi hem
 6280. didi binümçün düzilmiş yir temâm

bir iki gün anda iş işlediler
 ki olmaz aña hiç âhen kâr-ger
 şınmadı ol taş 'âciz kıldılar
 vardı ki ol taşâ ol ola çâre-ger
 şöyle ki ayrıldı taşuñ sülşi temâm
 ki oldu taybe tağı andan âşikâr
 rûmdan gördüm benümdür bî-kuşûr
 sülşi şınub nûr oldu âşikâr
 ümmetümüñdür kamusu bî-kelâm
 nûr zâhir oldu şöyle kim 'alem
 açılıb ne varsa gördüm bî-kelâm

6281. gördüğüm yir ümmetümüñ olısar ümmetümüñdür amusın alısar
6282. bir zamân küffâr çünkim eşdiler zametile aybeye irişdiler
6283. korku düşürdi gönüllerine ak şöyle kim oldu mehüñ yüzinde ak
6284. tenlerinden gitdi tabıla tüvân hem ayak elden rikâbıla 'inân
6285. aybe yöresinde ayme urdılar biş ü kem anda otuz gün durdılar
6286. hiç yoıdı arada ceng ü kıtâl gâh gâh olurdu oıla nisâl
6287. çünki avfıdı gönülleri tolu çoıldılar oldılar azdan ulu
6288. va'de çün dükenmege oldu sebîl vahyi indürdi resûle cebrâil
6289. kim hezîmet irişür bu cem'e uş belki şimdi ki itdi bar-ı ahr cüş
6290. gerçi geldi anlara şimdi çok aar sâ'at-ı maşerdür eda ve emer
6291. gitdi rûı'l-kuds vahyüñ âyetin oıyub aşaba didi ğâyetin
6292. pes kılıcını hamâyıl baladı aşm üzre seyl gibi çaladı
6293. pes bir avuç seng-i rîze aldı resul şâhetü'l-vecüh diyü atdı anı ol
6294. zerre zerre girdi düşmen gözine oldu her bir ğişi meşğül özine
6295. gözlerinden seyl-i hûn oldu revân düşdi gönline amunuñ bîm-i cân
6296. esdi ol dem nâ-gehân bâd-ı şabâ şöyle ki oldu tobra ol berg-i hebâ
6297. amusını şaldı düşmen gözine girdi efsân itdi olaruñ yüzine
6298. ıkke düşdi gözlerine oldu pûş şandılar kim gözlerini çıdı uş
6299. daı atraq esüb bâd-ı şabâ aymeler yııldı ürküb çâr-pâ
6300. oldılar bî-ceng cümle münhezim küfr bünyâdı ne olur münhedim
6301. irüb aşâb-ı resûle kirdikâr atlı itdiler 'adûdan bî-şumâr
6302. rat u bün-geh her ne kim var buldılar cümlesin dirüb ğanîmet kıldılar
6303. çün zafer buldı resûlüñ leşkeri feth itdiler yürüyüb ayberi
6304. yidi al'a daı hem feth itdiler cümlesini küfrden arıtdılar

IKÂYET-I AL'A-I AYBER

(Hayber Kalesi'nin fethine dair)

6305. işid imdi işin anda aydaruñ yapışuban apusına ayberüñ
6306. apuya şol laza kim devr eyledi al' idüb al'adan dür eyledi
6307. çün elin işige urup çekdi ol apuyı işigiyle yire dikdi ol
6308. yirden alup apuyı götürdi ol pes resûlüñ atına getürdi ol

6309. didi bu iş kuvvet-i lâhûtila	oldı şanma kuvvet-i nasûtila
6310. işbu hali çün şahâbe gördiler	kal'aya tekbîr idüben girdiler
6311. bir kabîle varıdı ebna-nazîr	şaybe şehri yöresinde cây-gîr
6312. bir daği ebnâü'l-kurîza varıdı	ki işleri peygâmbere inkârıdı
6313. işleri din ehline makr ü şikâk	her ne var anlar dînde ehl-inifâk
6314. evliyânüñ leşkeri islâm-cem'	bîh ü bünden itdiler anları kam'
6315. ehl-i dîn çün bile kuvvet dutdılar	mekkeyi dağı varub feth itdiler

DER-BEYÂN-I FETH-I MEKKE

(Mekke'nin fethi'ne dair)

6316. müşrik ü hûd u naşârâ gıtdiler	ehl-i tevhid ü müsülmân oldılar
6317. buldı dîn ü şer' bâzârı revâc	her yañadın şeybeye geldi harâc
6318. çünki revnağ buldı kâr-ı şer'ü dîn	da'vet-i haqq irdi tâ akşâ-yı çin
6319. ol zamân pervîzidi îrâna şâh	şâhib-i bahtıdı vü taht ü külâh
6320. da'vet itdi dîne pervîzi resûl	itmedi ol da'vetin anuñ kabûl
6321. ol ki tevfiğ olmadı aña refiğ	toğrı yol varana olmaz hem-şarîğ
6322. nâmesin peygâmbereñ urdı yire	pâre pâre itdi yırtuban yara
6323. nâmeyi yırtı dururdu dağı ol	ki anı keşfile görürdi ol resûl
6324. ol dem aşhâba didi ki ol dil-siyâh	nâmemezi yırtuban itdi tebâh
6325. oğlı şîrûye anı ider uş helâk	kılur ol nâme bigi bağrını çâk
6326. bî-edebliği cezâsın bulur ol	işidesiz kim nice zâr olur ol

55a.

6327. husrev almışdı sevüb bir 'avreti	nağş-ı mânîdür diyeydüñ şüreti
6328. âdi şîrîni lîkin 'ışkı şûr	şîr-veş şîrûyeye 'ışk itdi zûr
6329. kaşd itdi kim işi işi husrev ala	tâ ki şîrîn hâs gendünüñ ola
6330. kim durur kim doya ışkuñ zorına	kim bilür kim 'ışk nedür zori ne
6331. husrev ü şîrîn yaturken bir gice	yardı husrev karnını ucdan uca
6332. bacadan inüp anı kıldı helâk	nâme bigi itdi ciger-gâhını çâk
6333. şöyle kim didi resûl-i zü'l-celâl	ol gice bu sûretile oldı hâl
6334. varıdı bir beg yemende râst-rev	râstlıkda kamudan almış girev
6335. mümin olmuşdı resûli görmedin	yolına girmişdi aña irmedin

6336. dâniş ehl-i şaḥsıdı pâk-i'tikâd   şöhretiyle aña necâşî olmuş ad
 6337. ol yemende ölür u ḥayrû'l-beşer   öldügi gün ḥaybeye verdi ḥaber
 6338. kıldı aşḥâbıyla anuñ çün nemâz   kim aña rahmet kıla ol bî-niyâz
 6339. bir seferde kim çerisi çoğıdı   irdiler bir yire kim şu yoğıdı

NÜMÛDEN-I RESÛLULAH KERÂMET Ü DER-SEFER-I AHIR

(Hazreti Muhammed(sav)'in başka bir sefer esnasında gösterdiği mucize)

6340. ḥalk anda zâr u teşne kıldılar   pes resûle ḥâli 'arza kıldılar
 6341. hâlden ol dem ki âgâh oldu ol   bir şusuz şu kabın ele aldı ol
 6342. kodı elin ol kabuñ ağızına ol   barmağından ağıdı bir su şöyle bol
 6343. ki ol şudan ḥamusu sîr-âb oldılar   götürübildüklerince aldılar

BEYÂN-I KERÂMET-I Ü DER-TENG-SÂL

(Onun kıtlık yılında gösterdiği kerâmet)

6344. kaḥt yılında ki yoğıdı ta'âm   aclığa uğradı aşḥâbı temâm
 6345. ayca bir ḥursı eline aldı ol   yidi yüze kıt u kuvvet oldu ol
 6346. yidi yüzi daḥı toḥub gitdiler   evlerine daḥı nesne iltidiler

BEYÂN-I KERÂMET-I ÂḤİR DER-FETH-I ḤAYBER

(Hayber'in fethi sırasında gösterdiği başka bir kerâmet)

6347. çünki peygâMBER irişdi ḥaybere   râyetin virmek dilerdi ḥaydara
 6348. didi yarın viriserem râyeti   bir gişiyeye ki andadur feth âyeti
 6349. ḥaydaruñ ol gice ağırdı gözi   şöyle kan yaşıyla boyandı yüzi
 6350. tañla oğıdı anı kim vire 'alem   gördi iki gözi tolmış eşk ü dem
 6351. gözlerine sürdi elin ol zamân   irdi ağırmış göze ḥaḥdan emân
 6352. iy niçe ḥasta ki aña irdi resûl   irdügi demde selâmet buldı ol
 6353. iy ki niçe şâhib-i zaḥm u elem   bir deminden oldu anuñ bî-renc ü gam
 6354. bir işâretle ki tağa kıldı ol   tağ ayrılup arası oldu ol
 6355. leşkeriyle çün aradan gitdi sağ   râst oldu ulaşuban girü tağ

6356. kılıcından oldu pûr-hûn çâh-ı bedr
6357. dileseñ ki ire yakîne bu haber
6358. baħr bigi seyle karşı yürüdi
6359. bil ki yir ü gög müsahħardı aña
6360. aña zehr-âlûde biryân söyledi
6361. nutka geldi anuñ öñinde sûsmâr
6362. mu'cizâtın halk çünkim bildiler
6363. dîn-i islâmın dirilüb leşkeri
6364. kanda kim haħk emri birle irdiler
6365. câhidü'l-küffâr emrin dutdılar
6366. inne fi mevtî hayâtî didiler
6367. oldu olduğda kılıcları revân
6368. dutdılar u hem dutalar 'âlemi
6369. gicelerden bir gice olmuşdı şa'd
6370. ne uyurdu ne uyanıkdı resûl
- barmağıyla oldu dü-nîme mâh-ı bedr
oķı kûrânda ki ve'n-şakka'l-kamer
seyl aña yol olmağıçun kûrdu
diñle bu sözleri kim direm saña
zehr-nâk olduğını şerħ eyledi
didi kim sen nebîsin âşikâr
dîne girmeklige rağbet kıldılar
yürüdiler tutmağa her kişveri
dîne girmeyene kılıc urdılar
cânı haħ yolına kûrbân itdiler
hem hayâtı ef-i memââtı didiler
ümmeti ta'lû velâ tu'lâ 'ayân
fıkr ide bu işi olan âdemî
çoğdı ol gicede berķıla ra'd
yire gögden cebrâil itdi nüzûl

BEYÂN-I BURAK-ÂVÜRDEN-I CEBRAİL AS BER-RESÛL AS

(Cebrâil(as)'ın Hazreti Muhammed(sav)'e Burak getirmesi)

6371. bir burâķıla iniben cebrâil
6372. emri işidüb resûl-i kirdikâr
6373. ol burâķ olmadı hergiz aña râm
6374. aħmed-i muhtâr imâm-i enbiyâ
6375. pes burâķa atlanub oldu revân
6376. çünki fermân eyledi kayyûm u hay
6377. çünki kudsâ iletdi anı râst yol
6378. hâżırıldı anda cem'i enbiyâ
6379. kamu virdiler aña anda selâm
6380. beyt-i ma'mûruñ içinde enbiyâ
6381. kıldılar anda anunñıla namâz
6382. iktidâ itdi enbiyâ aña temâm
6383. çün namazı kıluban oldu revân
- ol resûle didi sini oķur celîl
ol burâķa diledi ki ola sுவâr
dimeyince ol bedr hem faħrû'l-enâm
tâc-ı ebrâr u sirâc-ı evliyâ
vardı kudsâ gördi orayı 'ayân
yir ü gög oldu aña bir demde tay
girdi ol dem mescid-i aķşâyâ ol
hem oradaydı cümle evliyâ
didiler ehlâ ve sehlâ iy imâm
cümlesi itdiler aña iktidâ
eylediler hâlîķa 'arż-ı niyâz
ķamusı memûmudı vü ol imâm
gördi yolda dikilü bir nerdübân

6384. onıdı ol nerdübânun pâyesi
55b. baht anuñ kim ‘ilm ola sermâyesi
6385. bişi altun pâyenün bişi gümüŝ devlet anuñ ki itmeye hergiz kem iş
6386. çıķduđı on payelü ol nerdübân hiss-i zâhirdür ü bâtın bî-gümân
6387. dimekidi kim bu on hissi temâm terk it kim ħurb ola yirüñ müdâm
6388. ğitmese idrâk cümle müdrikât nicesi ola müyesser keş-i zât
6389. ħünkü bu od oldı ħarŝuñda ħicâb ħamusın terk eyle kim budur şavâb
6390. rûh-ı ħuds oluban aña râh-ber vardı oraya ki anda olur dâyim ħamer
6391. ğördi bir ‘âlem ħamu nûr u ziyâ her küdüretden ki bulmuşdur şafâ
6392. bir melek ğördi ol felekde ħûb u pâk bir yüzi muzlim birisi tâb-nâk
6393. ğeh eriyüp ħavfila bulur fenâ ğeh recâdan irişür aña şifâ
6394. yiryüzi anuñıla pür-nûrıdı ‘adli birle memleket ma’mûrıdı
6395. ol melek virdi aña anda selâm pes didi kim ħayre maħdem iy imâm
6396. ğerħi kim ol muzlim ü pür-nûrıdı ‘âlem anuñ ‘adlile ma’mûrıdı

RESÎDEN-I RESÛLÛ’LLAH BE-ÂSÛMÂN DÛVÛM VE DÎDEN-I Û UĞARID-RÂ

(Hazreti Muhammed(sav)’in ikinci feleğe varışı ve Merkür’ü ğörüŝü)

6397. ol aradan vardı ikinci ğöge ğişi ögerse gerek anı öge
6398. ol felekde bir melek ğördi imâm ħüst ü bes zîrek ħamu işde temâm
6399. yarısı ħarıdı anuñ yarısı nâr iki zıd bir yirde olmuş sâzıkâr
6400. yazarıdı bî-devât u bî-ķalem söyleridi bî-zübân u ħarf ü fem
6401. itdi aña ħok dürlü sırrı âşikâr ħıldı anı ‘ilm-i ledünnîde süvâr
6402. ğördi üçünci felekde bir melek aña ħüsnile cemâl olmuş bezek

RESÎDEN-I RESÛLU’LLAH BE-ÂSÛMÂN SIVÛM VE DÎDEN-I Û ZÛHRE-RÂ

(Hazreti Muhammed(sav)’in üçüncü feleğe varışı ve Venüs’ü ğörmesi)

6403. rûğ u reyĖân anda vü nûr u sürûr cennetü’l-Ėuld anda vü Ėûr u ħuşûr
6404. ğûldur ħaħķı diyen ğiŝiye Ėûr anı isteyene zindândur ħuşûr
6405. ol resûl andan sa’âdet buldı ħok ol ħadar kim ħiħ ħadd ü ‘addi yok

**RESİDEN-I RESÛL'ULLAH BE-ÂSÛMÂN-I ÇEHÂRÛM VE DİDEN-I Û
ÂFITÂB-RÂ**

(Hazreti Muhammed(sav)'in dördüncü feleğe varması ve Güneş'i görmesi)

6406. gördi dördüncide bir ulu melek	rûşen anuñ nûrıla yidi felek
6407. 'âlem-i ecsâmı pür-nûr eylemiş	yiryüzini cümle ma'mûr eylemiş
6408. merhabâ diyüben aña söyledi	müşkili kim vardı âsân eyledi
6409. baht u devlet viridi vü fetḥ ü zafer	'izzet ü te'yîd ü daḥı kerr ü fer

**RESİDEN-I RESÛL'ULLAH BE-ÂSÛMÂN-I PENCÛM VE DİDEN-I Û
MERRÎḤ-RÂ**

(Hazreti Muhammed(sav)'in beşinci feleğe varışı ve Mars'ı görmesi)

6410. çün bişinciye irürdi anı yol	bir firişteh daḥı anda gördi ol
6411. ne firişteh şöyle heybetlü dilir	kim şecâ'at andan öğrenürdi şîr
6412. 'izz ü nuşret viridi aña ol melek	şol kadar kim aña râm oldu felek

**RESİDEN-I RESÛL'ULLAH BE-ÂSÛMÂN-I ŞEŞÛM VE DİDEN-I Û MÜŞTERÎ-
RÂ**

(Hazreti Muhammed(sav)'in altıncı feleğe varışı ve Jüpiter'i görmesi)

6413. çün anı altıncıya irürdi yol	anda daḥı bir ferişteh gördi ol
6414. işi anuñ tesbîḥ ile taḳdîsidi	şuḡlı hem ta'lîm ile tadrîsidi
6415. bir vilâyet buldı anda tolu nûr	rûḥ u revḥ u daḥı zevḳ ile sürûr
6416. her sa'âdet kim yir ile gögde var	ol melek itdi aña cümle nişâr
6417. oradan daḥı gidüp ol muḳtedâ	sidreye irdi kim oldur müntehâ

RESÛLU'LLAH RESİD BE-ÂSÛMÂN-I HEFTÛM ZÛHÂL-RÂ DİD

(Hazreti Muhammed(sav)'in yedinci feleğe vardı ve Satürn'ü gördü)

6418. bî-gümân ol oldu yidinci felek	gördi anda daḥı bir ulu melek
6419. kim yire nûrı ideridi eşer	lîkin anı görmezidi her başar
6420. yir ile gög heybeti tolmışdı	çarḥ u encüm aña râm olmuşdı

6421. ol firîşteh didi aña virüb selâm
6422. anda virildi şalatıla şebât
6423. gördi bir ‘âlem firîştehler tolu
6424. oradan bir yire iletđi anı celîl
6425. ‘aql u hem his orada hayrânıdı
6426. ne cihet varıdı anda ne mekân
6427. yoğıdı anda kurb u bu’ d u kabl u ba’ d
6428. hem melek fikr itdüginden hem beşer
6429. oradan bir vâdiye oldı revân
6430. anuñ adı vâdi-i hayret olur
6431. oldı hazretten orada aña nidâ
6432. şükr-i ni’met istemekden ol ‘ayân
6433. lâ-cirem kim didi lâ-uşşî senâ
6434. ol senâ kim saña lâyıkdur hemîn
6435. çün senâdan ‘acız gösterdi resûl
6436. tuhfede anda yoklığ u acız oldı pes
6437. gündüñi yoğ eyle kim var olasın
6438. olma ğarre tâ’ate kim ol ğurûr
6439. tâ’atıla rabbü’l-erbâbı türâb
6440. çünki ağlardı gicelerde resûl
- 56a.**
6441. kim kabûl ola mı itdügi niyâz
6442. ol ki aña innâ fetahnâ oldı vahy
6443. ağlamaktan irte gice ‘âdeti
6444. sen neçün böyle olasın pür-fuzûl
6445. biñ haţâyıla ki tâ’at kılasın
6446. kurbet ehli ol ki andağı senâ
6447. diline vü ellerine ura bend
6448. da’vayı zühd ü taşavvuf itmeye
6449. fitratu’llâhuñ iren tefsîrine
6450. her gişi bir işde gerekdür yakîn
- fuzte bi’r-ırdvânı min rabbi’l-enâm
hem vekâr u dağı çok dürlü hibât
didiler kim hayre mağdem iy ulu
lev denevtü didi kaldı cebrail
fehm ü vehm ü fikri ser-gerdânıdı
hem ne hayyiz varıdı vü ne zamân
leyle ü yevm ü fevk ü taht u naşş ü şa’ d
yoğıdı ol hazretde bir zerre eşer
kim virilmez kimseye andan nişân
her kim anda irişür hayrân kalur
kim gerek ki idesin baña senâ
ni’metine hûd anuñ yoğdur gerân
sen beğâdasın benem ehl-i fenâ
sen idebilürsin anı sen yakîn
ol senanuñ yirine oldı kabûl
dağı nesne var diyü itme heves
şem’ gibi cümle envâr olasın
itdi şeytân-ı recim adın ğarûr
bula dirsın kej degül mi bu hisâb
şubh olunca kaluban hayretde ol
- yâ ola mı redd kılduğı namâz
hem aña buyrılmışıdı emr ü nehy
hüzn idi peyveste resm ü sîreti
sanasın elbetde bulmuşsın kabûl
tâ’atuñ elbetde kurbet bilesin
olmuş ola degşürüluben fenâ
kimseneye irmeye andan güzend
tañrı mülkinde taşarruf itmeye
çâre ider mi hilkatüñ tağyîrine
memleket bir iş ile olmaz hemîn

6451. tut ki sen cehdile kâmil olasin
6452. gey yavuzladur gül ile hâr u has
6453. şöhret için bu menâbir üzre pend
6454. bu hurûş u cuş u bu hüzn ü enîn
6455. şöhret âfet mekr ü hîledür harâm
6456. ger hurûşıla olınursa muqtedâ
6457. hüznile ger gişi bû tîmâr ola
6458. çok durur kazğanıla çölmekde cûş
6459. menber üzre halka itmek serzeniş
6460. niçe bir halkuñ etini tartasin
6461. ger senüñ nefsuñ olaydı mümine
6462. cennet ağlamakla girürse ele
6463. nerm söyle halka söyleme dürüş
6464. kâkum olsañ pâzişahlar tâcısın
6465. sûfilig halkı talamağsa ahı
6466. tâ'atın gören gişi nâ-ehl olur
6467. çün riyâ şirk-i hafidür ko anı
6468. işbu sözler hûd gerekmez aydıla
6469. girü mi'râcuñ sözün söyleyelüm
6470. keşf oldu ol gice yitmiş biñ hicâb
6471. oldu anda gendüliginden berî
6472. ol cemâli gördi kim şâdıq durur
6473. pes didi aña haq ki maqşûduñ digil
6474. didi senden sini isderem hemîn
6475. ümmetüme rahmet eyle iy gafür
6476. vahy oldu anda aña ol gice
6477. söz ki ol bî-şavt u lafz u harf ola
6478. farz oldu ol gice şavm u şalât
6479. biñ kez in dergâha itdi ol niyâz
6480. bu havâş-ı zâhire çün oldu biş
6481. çün mübârek oldu aña ol sefer
6482. ol seferden döndi ol gice girü
- ayruğa nice mükemmil olasin
dür şebhle itme bî-hûde heves
kurbdan saña hicâb olur u bend
şöhretiçün mekr ü hîledür hemîn
ehl-i takvânuñ ola mı bu maqâm
pes horos olsa gerek gey pişvâ
nice ehl-i perde-yi esrâr ola
lîki yüzleri karadur görgil uş
anuñ işidür kim ola bed-küniş
niçe it gibi deriler yırtasin
kâfir adın urmayaydı mümine
cennetüñ ehli sağucular ola
kâkum ol nice olursın hâr-püş
kirpiyiseñ itlerüñ tarâcısın
pes gerek kim şûfi ola it dahı
her ne iş işlerse cümle cehl olur
ger muvahhid dileriseñ sen seni
lîki istidrâdıla geldi dile
hoş 'ibâretler beyân eyleyelüm
gayb yüzinden götürüldi niqâb
gördi rûşen bî-kem ü keyf ol biri
şöyle ki anuñ zâtına lâyıq durur
hâcetüñ nedür baña 'arz eylegil
hâcetüm kim var kamu sensin yaqîn
kıl olardan mihr idüp qahruñı dūr
lîki bilmez kimse ol vahyi nice
kimse anı ne kıyâsıla bile
dahı hacc u hem cihâdıla zekât
tâ ki elliden bişe irdi nemâz
şükr-i haq biş oldu öñ ne kem ne biş
buldı cümle ârzûsına zafer
merkeze geldi muhammedden berü

6483. zî muḥammed kim aña virdi kerîm
 6484. tûr perde itdi ana bir şu'le nûr
 6485. ol resûlullâh şol resme ki şem'
 6486. şükr itgil ḥaḳḳa sen kim ol ğanî
 6487. ka'beden ḳudse degin irdüğine
 6488. münkir olan kâfir ü dînden berî
 6489. çünki bunda virdi âyât u ḥadîş
 6490. çün işitdüñ kim nicedür mu'cizât
 6491. ḳamu evşafiydi anuñ vaşf-ı kemâl
 6492. âferînişde ḳamu 'uzvı dürüst
 6493. müdrekatı görüridi irmedin
 6494. her neyi kim diridi ol ğaybdan
 6495. söyleyidi rûşen anuñ fiṭnatı
 6496. ruy-ı ḥandânıdı vü şîrîn-keîâm
 6497. hem melâḥat hem sabâḥat ehlidi
 6498. anda ḥırs az u ḳanâ'at çoğıdı
 6499. ḳûtıyıdı günde bir ḳurş-ı cevîn
 6500. yoğıdı anda ḥırş-ı mâl u sîm ü zer
 6501. 'arz oldı faḳırda aña kûh-ı zer
 6502. rây u tedbîr ü firasetdeydi cüst

56b.

6503. olmuşıdı nefsi ḥaḳdan tezkiye
 6504. levḥe karşıyıdı ol her-âyine
 6505. aña kim taḳdîr itmişdi ḳazâ
 6506. çün ḳazâya redd yok bî-hîç şek
 6507. her ḥatâdan zâhiri olmuşdı pâk
 6508. her ne emre ki ire olmuşdı mutî'
 6509. ḥayrıdı peyveste dâyim pîşesi
 6510. ne ḥased varıdı anda ne ğazab
 6511. bu ikiden varışaydı anda eşer
 6512. işiyidi rûz u şeb ḥavf u recâ

- anı kim bulmadı 'îsî vü kelîm
 ḳurbdan bir sûzen itdi bunu dûr
 nûr oldı nûra irüb tüt söze sem'
 ümmetinden eyledi anuñ seni
 mescid-i aḳşâya hem girdüğine
 sünni olmaz ḳalanınuñ münkiri
 münkir anuñ mülhid ola vü ḥabîs
 diñle vaşfindan daḥı bir kaç şıfât
 pak-sîretti vü hem şâhib-cemâl
 hem ḳuvâsı vü hem idrâkatı cüst
 mubşarâtı bilüridi görmedin
 gün bigi pâkîzeyidi reybden
 kim irerdi her nihâna fikreti
 sıdkıdı ḥöd zâhir ü bâtın temâm
 hem semâḥat hem feşâḥat ehlidi
 ḳûtudan artuḳ ğıdâsı yoğıdı
 ger riyâzetse hemîn ola hemîn
 dünyelik ḳatındaydı bî-ḥaḥar
 faḳrı tütüdi itmedi kûḥa nazar
 'adl ü insâf u seḥâvetde dürüst

- bulmuşıdı nefsi anuñ taşfiye
 söyle ki âyîneye karşı âyine
 şabr u teslîmidi işi vü rızâ
 her ki mümindür aña râzî gerek
 bâtını nûrıdı ğâyet tâb-nâk
 lâ-cirem oldur müşeffî' hem şefî'
 şulḥ u işlâhıdı hem endîşesi
 ki oldı nârullahdan ol iki leheb
 anuñcündi ki ola def' ehli şer
 bulmuşıdı ḥaḳ beḳâsından fenâ

6513. şeyyebetnî şûretün hûdın didi
6514. hem fütüvvet vardı anda hem şehâ
6515. söyleyidi halk içinde ol kerîm
6516. nerm-hûlık anda gâyet çoğdı
6517. gönliyidi mahzen-i esrâr-ı gayb
6518. gendü dilinde adı miskînidi
6519. gündüz anuñ işi olmuşdı şıyâm
6520. çün teheccüd oldu haqdan farz aña
6521. ol kadar iderdi her gice kıyâm
6522. her ne hâzır olsa anı yiridi
6523. zıkr ü fikriyidi dâyim ol celîl
6524. olduğıyçün kamu işde tamâm
6525. şabr içinde diyedüñ eyyûbıdı
6526. haqdan anuñ hil'ati levlâkidi
6527. hazreti 'izzetde ol maħbûbıdı
6528. dîn 'ulûmında kavî dâna-y-ıdı
6529. andadur 'ilme'l-yakîn 'ayne'l-yakîn
6530. oldu ol 'ilm-i ledünnide tamâm
6531. ehl-i keşfidi vü ehl-i ma'rifet
6532. şâhib-i hâlîdı vü ehl-i makâm
6533. gaybeti cümle huzurıdı iy ulu
6534. gönlinüñ kim 'âdeti telvînidi
6535. şuglı dâyim haqqıla tefrîdidi
6536. hem tedellâ hem tarîkatda imâm
6537. hem tedennî hem terakkîdeydi ol
6538. yiriyidi cem' anuñ u cem'-i cem'
6539. kabz u baş işşiyıdı vü hem cemâl
6540. bile anda şöyle kim işbât u mahv
6541. varıdı anda heybet ü vecd ü fenâ
6542. ivine girdükde halvetdeydi ol
6543. kutbıdı ulu ne kim evtad var
6544. haq murâdıydı vü ol haqqa mürîd
- lâ-cirem tâc'r-rüsül oldu adı
hem mürüvvet vardı anda hem vefâ
ki oldu anuñ medhi alâ hulkın 'azîm
hiç nefsinde irilik yoğdı
cânıydı matla'-ı envâr-ı gayb
nefsine hûd meskenet âyînidi
şubha degin gicesi olmuşdı kıyâm
anuñçün kim ola ol karz edâ
kim şişeridi ayakları temâm
şükr idüb el-fakru fahrî diridi
aña olmuşdı mu'allim cebraîl
oldı her dilde adı fahrü'l-enâm
hüznde hûd şanaduñ ya'kûbıdı
nerdübânı pâyesi eflâkidi
yir ile göglerde ol mergûbıdı
diyeyidün bi-gerân deryâyıdı
ki itdi anı haqq'al-yakîn pâkîze-dîn
şöyle kim olmuşdı hıızra imâm
olmuşdı gönli rûhânî-şıfat
tefrikeyla cem'deydi ol imam
her riyażetdeydi evkâtı kamu
taşfiye bulub gehî temkînidi
gönli işi kevnden tecrîdidi
hem taħallî hem tecellîde tamâm
hem tecellî hem ta'allideydi ol
bu söze olğul benefşe bigi sem'
varıdı ahmedde bu kamu kemâl
kurb u bi-bu'd u daħı sekrile şahv
hem tavâli' hem levâyih bi-hafâ
taşra çıkduğında celvetd-ydi ol
andan aluban nażar buldı 'itibâr
işbu hâle münkir olandur merîd

6545. oldu ol sâlik mesâlikde yakîn
6546. kevnden sırrı vü kalbiydi arı
6547. mûsînuñ hazzı tecellide şîfât
6548. vardı mûsîde varlıqdan eser
6549. yâyı nisbet varlığa oldu delil
6550. ol eşerden aña görünmedi zât
6551. yoğdı aħmedde hazz-ı nefs ü rûh
6552. hazzret-i vahdetdür ol hazzret yakîn
6553. ‘îsiye da’ nefseke oldu hitâb
6554. bildüñise isbât-ı vahdetle anı
6555. hakkı isderseñ halâyıqdan kesil
6556. niçe kim sen halk içinde olasın
6557. ‘âşık olanuñ işi yetmek durur
6558. pes dilersin halk sini bileler
6559. süz içüñde varısa gerek nihân
6560. ger ‘ayân olsa ocağ bigi oduñ
6561. havfila itmek gerek her tâ’ati
6562. korkıdandır göğ ki döner turamaz
6563. şimdi bu zerğ ehli kılduğda nemâz
6564. gendüzin sanur melâyikden biri
- 57a.
6565. ğusl-i bâtındur tahâret bil yakîn
6566. ğusl-i bâtın hıbsden olmağ arı
6567. aħmedî bu sözleri terk eylegil
6568. halk ki anda bu havâşşı buldılar
6569. girdiler âyînine anuñ fevc fevc
6570. uş sekiz yüz on yıl oldu ki ümmeti
6571. anlar oldu kamu ümmet serveri
6572. her ki anlaruñıla ider kıtal
6573. anlaruñdur fil-hakkıka şer’ ü dîn
6574. andayiken işbu mecmû’-ı havâşş
- ħakkayıdı her sefer ki itdi hemîn
rûhıydı mâsivâllahdan berî
bî-süvâl aña tecellî itdi zât
erni diyü isdedi ki ide nazar
rûh hazzına nazar durur sebîl
oldı aña rûşen tecellâ-yı şîfât
oldı aña zâtuñ tecellâsı fütûh
keşret olmaz anda vahdetdür hemîn
hazz-ı nefs ü rûh olur pes hicâb
maħv eyle gendülikten sen seni
kurb dilerseñ ‘alâyıqdan kesil
haşâ lilâh anı nice bulasın
cânına vü başına yitmek durur
kaḫuña ka’be tavâfin kılalılar
her nefesde vire senden bû-yı cân
rû-siyahlıqda cihân tola aduñ
aña kim ola muħammed ümmeti
korkıdandır yir ki düşdi turamaz
bî-tahâret bî-ħuşû’ u bî-niyâz
bilmez anı ol ki ħakkıdandır berî
- ğusl-i zâhir şanmağıl anı hemîn
bu’z u ħıqd u kîneden cümle berî
girü peygamber sözini söylegil
dînine girmege rağbet kıldılar
ümmeti deryâ gibi oldu mevc mevc
kılc uruban tutarlar mülketi
fıkr it bu iş ola mı serseri
kılcında olur olaruñ pây-mâl
anlaruñdur nuşret ü fetħ-i mübin
ol dahı olmadı ölümdeñ ħalâş

6575. altmış üç yaşına irdükde temâm
6576. irdi ecel çengâli aña nâ-gehân
6577. mürğ-i cân ol 'âleme itdi heves
6578. ol şahâbe ağladılar zâr zâr
6579. didi bû bekr iy resûl-i kirdikâr
6580. pes 'ömer didi iy nebî-yi dâd-ger
6581. didi 'osmân iy resûl-i zü'l-celâl
6582. didi haydar kim baña sensüz cihân
6583. didi vâ ceddâh ağlayu hasan
6584. pes hüseyin aña didi iy cedd-i pâk
6585. pes şahâbe didiler vâ hasretî
6586. kâbe kavseyin olmuşiken menzili
6587. hâkidi ten girü hâke girdi ol
6588. kimseye dünyâ vefâ itmüş degül
6589. nesneyi çünkim temâm ider düzer
6590. ejdehâ durur ne kim bulursa yir
6591. ger gedâ ola vü ger şâh u emîr
6592. hâk oldılar ser-â-ser evliyâ
6593. ğarre olma bu ki âb u ğil durur
6594. anı it kim çünki bundan gidesin
6595. orada bulur bulan 'izz ü beğâ
6596. oradadur rûh u reyhan u sürûr
6597. oradadur râhat u ni'met kamu
6598. dirligünde eyle it çünki ölesin
6599. ol resûl ola saña anda şefî'
6600. nicedür işitdün anuñ sîreti
6601. her gişi kim aña ümmet ola hâş
6602. ol resûlün mu'cizâtı çok durur
6603. lâ-cirem itdüm ben anı ihtisâr
6604. şıdkıla sevdügiyiçün ahmedî
6605. kanda nazm oldu diriseñ bu kelâm
6606. ol melik devrinde ki oldur cevherî
- dañi idemedi bu dünyâda mağâm
teng görindi gözine bu cihân
gitdi perrân u tehî kaldı kafes
itdiler gözleri hûnın cûybar
bize müşkil oldu senden ayru kâr
senden ayru olduğ uş zîr ü zeber
senden ayru bize düşvâr oldu hâl
teng ü zindân oldu vü düşmen bu cân
yağdı oda cânımı sensüz hazen
baña sensüz vâcib oldu olmağ helâk
nice gitdün zâr koyub ümmeti
ihtiyâr itdi bu âbıla gili
nûridi cân girü nûra irdi ol
kimse dünyâ sırrına yitmiş degül
ne sebebdür kim girü dönüb bozar
lîki toymaz lâ-büd adı oldu yir
şol şerer bigi olur ol zûd-mîr
yire girdiler cemî'-i enbiyâ
şanma kim bu tıracak menzil durur
menzilüñi dâr-ı cennet idesin
kim cihân tolu durur züll ü fenâ
anda durur hûr-ı rızân u kusûr
buradadur ni'met ü miñnet kamu
orada ehl-i saâdet olasın
buyruğına bunda olursañ muñî'
anı it ger olduñsa ümmeti
hağğ 'azâbından ola bî-şek halâş
şöyle kim hadd ü gerâni yok durur
çâre ne çün yok durur aña şümâr
işbu nazmı ağıd kıldı ahmedî
dâr-ı mülk-i burşada oldu temâm
ol bilür itse nazar her cevherî

6607. tâc-ı şer' ü millet ü hem tâc-ı mülk kim biter anunla mâ yuhtâc-ı mülk
 6608. ol hümâyûn-fâl şeh kim her fakîr oldu cûdında ğanî ni' me'l- emîr
 6609. zihni rûşen anuñ eyle ki âfitâb keşf ider ma'ni yüzinden niķâb
 6610. tab'ı anun nâķıd-ı eş' ârdur fikri anuñ kâşif-i esrârdur
 6611. 'adli anuñ oraya irer uş 'ayân kim iderler koyına kurdı şübân
 6612. ger şarîh adını şorarsañ baña gûş ol kim şerh idem anı saña
 6613. mîr sül mân pûr-ı sultân-ı cihân bâyezîd-ibn ü murâd ibn orhân
 6614. bahtını allâh mes'ûd eylesin 'âķıbet işini maħmûd eylesin
 6615. niçe dânedür diseñ bu aķd-i dür altı yüz ü daħı on biş dânedür
 6616. ger gedâ ola vü ger mîr-i ecel tîz irer bî-şekk ana tîr-i ecel
 6617. şor ecel peykine kime yitmedi kime peykân urdı kim ol yitmedi

CÛLÛS-I ÂZERM DUHT ÂRZÛ ÜMMÎD BER-TAHT

(Azerm Duht'un tahta oturması)

6618. çünki tûrân duhtdan dür oldu taht andan irdi ârzû ümmîde baht
 6619. mülk ucdan uca tıoldı girü dâr fitne söz ne şehri kaldı ne diyâr
 6620. ol 'alâyimden ki görmemişdi 'acem zâhir oldu her eşer bî-biş ü kem
 6621. pes zafer bulub 'arab kıldı zuhûr taht u baht oldu 'acemden cümle dür
 6622. ârzû ümmîd olub dörd ay şâh gidüb oldu baht u eyyâm-ı siyâh
 6623. ol ölicecek feruħa irişdi taht ol daħı bir ayda bağladı raht
 6624. buraya kim geldi kim ol gitmedi çarħ göster kimi dil-rîş itmedi
 6625. kayĝu odına şalar biñ feruħı kaħr yiline virür biñ gül-ruħı
- 57b.

PÂDİŞÂHÎ-I YEZDECERD-I ÂĦİR EZ-MÛLÛK-I 'ACEM

(Acem hükümdarlarının sonuncusu Yazdicerd)

6626. itdiler pes yazdicerdi şehriyâr ki oldu pervîze şehden yâdigâr
 6627. anda hatm oldu selâfîn-i 'acem gitti olardan mülk tâc u taht hem
 6628. zâhir oluben ħalîlün milleti tutdı îrânı muħammed ümmeti
 6629. mu' cizâtın çün resûl itdi 'ayân gitdi gönlinden kamu ħalkuñ gümân

6630. feyz-i rahmet indi haqdan mevc mevc dîne girdiler halâyık fevc fevc
 6631. râyet-i islâmuñ oldu ser-firâz dîne girdi mısr-ı şâm ile hicâz
 6632. hem-râh oldu fethile nuşret aña emri vü nehyi yürüdi her yaña
 6633. şer'ine girdiler anuñ hâs u 'âm ins ü cinn maşrıq u mağrib temâm
 6634. altmış üç yaşına çün irdi resûl isdedi maqşûdına râh-ı vuşûl
 6635. kaçd itdi mebdeîne irmege varub anda haq likâsın görmege
 6636. mahv olmak diledi andan şıfât ta ki gidüb gayr aradan kıala zât
 6637. her murâdı çünkim olurdu kabûl ol murâda dañi hem irdi resûl

ZIKR-I HİLÂFET-I EBÛ BEKR-I ŞİDDİK RAZİYALLÂHU 'ANHU

(Hazreti Ebu Bekir'in halifeliği)

6638. gidiben şiddîkı kodı pişvâ kim ideler ümmet aña iktidâ

ZIKR-I BEY'AT-I 'ALIYYI-I 'ALIYYI-I MURTEZÂ BÂ-EBÎ BEKR-I ŞİDDİK

(Hazreti Ali'nin Hazreti Ebu Bekir'in halifeliğini kabul etmesi)

6639. bey'at itmedi evvel anuñla 'ali olmadıyıçün aña hüccet hali
 6640. çünki bû bekr itdi rûşen hüccetin ol dañi 'ağd itdi anuñla bey'atın
 6641. lâ-cirem aña şahâbe iktidâ idiben kıldılar anı pişvâ
 6642. yoldaşydı şıdkıle tevfiq anuñ adı oldu dünyede şiddik anuñ
 6643. iki yıl üç ay hem on gün temâm ol hilâfet mesnedinde oldu imâm

ZIKR-I HİLÂFET-I 'ÖMER ÜBNI'L-HAṬṬÂB

(Hazreti Ömer'in halifeliği)

6644. çünki şiddik itdi dünyâdan güzâr yirine anuñ halife oldu 'ömer
 6645. bir halife kıobdı ol şahib şekvâ 'ilmde bahridi vü ğilm içre güvâh
 6646. dirre şaldukdâ medînedâ 'ömer kıayserüñ cânına düşerdi haṭar
 6647. fażlına anuñ yiter bî-kıl u kâl el-cebel yâ şâriye rûşen delîl
 6648. bâtiluñ haqdan çü farkın kıldı ol âdile dillerde fârûk oldu ol
 6649. viribidi leşker medâyinden yaña oldu feth ol memleket cümle aña

6650. hem nihâvend ü dımışk ü mısr u şâm dahi beytü-l maqdis etrafı temâm
6651. altı ay on yıl çü vâli oldu ol nâgehân bir kul alda öldi ol

ZIKR-I HİLÂFET-I ‘OSMÂN BIN ‘AFFÂN

(Hazreti Osman’ın halifeliği)

6652. pes hilâfet oldu ‘osmânun yakîn girdiler hükmine anuñ ehl-i dîn
6653. rûzigârında öldi anuñ yezdicerd kim ‘acem olmuşdı aña cümle gird
6654. anda alındı kamu mülk-i ‘acem feth oldu estehar u dahi mülk hem
6655. dîne giricek mu’âvîye anı resûl itmişidi vañi yazmağa kabûl
6656. vañi yâzarken hıyânet düzdi ol âl-i imrânı âl-i mervân yazdı ol
6657. çünki peygâmbere hıyânet gördi anı lâ-cirem kim ol yöreden sürdi anı
6658. oradan merdûd olmuşdı müdâm tâ olinca ümmete ‘osmân imâm
6659. çün hilâfet tahtına oturdu ol anı yüce mansıba yitürdi ol
6660. anuñ çün halk bed-dil oldılar katline anuñ cümle kayıl oldılar
6661. çok behâne dahi idüb nidem saña katl-i vâcibdür didi cümle aña
6662. girdiler evinde anı dutdılar hançer ü kılıçla katl itdiler
6663. on iki yıl çün hilâfet itdi ol yirini virüb ‘aliye gitti ol

ZIKR-I HİLÂFET-I ‘ÂLÎ IBNI EBÎ-TÂLIB KERREMALLÂHU

(Hazreti Ali’nin hilafeti)

6664. ümmete çünkim ‘ali oldu imâm hall ü ‘ağdı şer’ aña kaldı temâm
6665. hâriciler itdiler aña hurûc memleket tahtına itme ki ‘urûc
6666. ol mu’âviyidi âgâz eyleyen halkı birbirine nâ-sâz eyleyen
6667. çünki buldı mekr itmeklige yol çokları kıldı ‘aliye düşmen ol
6668. ‘ömrü ibni ‘âsa çok nesne virüb tâbi’ itdi gendüzine uydurub
6669. fâsık u müfsid ne kim vardı anlara uydular düşmen olıban haydara
6670. ol havâric çünki kuvvet buldılar haydarile çok huşûmet kıldılar
6671. haydarun işiydi şîr-âne kıtâl anlarun dimne bigi mekrile âl
6672. işbu nev’ile hilâfetde ‘alî dâr u gîr içinde yidi ol velî
6673. biş yıl olıcak hilâfetde temâm gitdi vü halka hasan oldu imâm

6674. çünkü gördi ol havâricden 'inâd   ümmet içinde olmasun diyü fesâd
 6675. oturub biş ay hilâfetde hemîn   gendüzin 'azl itdi ol pâkîze-dîn
 6676. pes mu'âviye kim degüldi şıdk-ı pâk   ol imâmı zehrle itdürdi helâk
 6677. dört yaruñ müddeti oldukça temâm   âl-i mervân oldılar halka imâm

ZUHÛR-I MU'ÂVIYE VE MÜTEĞALLIBET VE 'ADÂVET-I Û BÂ 'ÂLÎ VE BE-CEMÎ'Î HÂNEĞÂN-I NÛBÛVVET

(Mu'âviye'nin ortaya çıkışı, Hazreti Ali ile peygamber(as)'in soyuna düşmanlığı)

6678. evveliydi mu'âviye anlaruñ   hânümân olur düşmeni ü cânlaruñ
 6679. ol işe istihkâksuz urdı kadem   memleketde kıldı çok cevr ü sitem
 6680. irdi andan ümmete bî-had ziyân   oldu dürlü fitneler andan 'ayân
 58a.
 6681. dimne bigi dürlü efsûn kıldı ol   ki âl-i haydardan hilâfet aldı ol
 6682. oldu terk-i emânet eyleyen   oldu dînde hyânet eyleyen

ZIKR-I İMİRET-I YEZÎD BIN MU'ÂVIYE

(Mu'âveye oğlu Yezîd'in emirliği)

6683. çün yigirmi yıl imâret itdi ol   yirini virüb yezîde gitdi ol
 6684. çün hükûmet mansıbın buldı yezîd   halka şerri dem-be-dem oldu mezîd
 6685. yoğidi göñlinde hakdan ters ü bâk   kıldı veledin nebînüñ ol helâk
 6686. hem hüseyñ üstine deşt-i kerbelâ   oldu şerrinden anuñ kerb u belâ
 6687. gerçi dirler yokdurur la'net aña   la'netüllâhı 'aleyh öñdin soña
 6688. yidi ay üç yıl imâret eyledi   halka çok dürlü hasâret eyledi
 6689. zulm u bid'atde oliben ol pelîd   kaldı soñında mu'âviye ibn-i yezîd

ZIKR-I MU'ÂVIYE BIN YEZÎD VE İ'RÂZ-I Û EZ-İMÂRET

(Yezîd oğlu Mu'âviye ve onun emirliği istememesi)

6690. nübüvvet-i mülk iricek aña yakîn   itmedi anı kabûl ol pâk-dîn
 6691. didi kim bu halka olmak pişvâ   mekr ü ten virile nice olur revâ

6692. çünkü ben bu işe lâıyk olmayam   bunu dutmağlığa rağbet kılmayam
6693. âl-i mervândan irişüb zulm eli   âl ile haydardan aldılar ili
6694. nice ola halka halife ol gişi   kim ola tezvîr ü mekr anuñ işi
6695. çünkü oldu mekr şeytân bîşesi   olmaya ol müminüñ endîşesi
6696. ol gişiye ki işi ola şeytanat   lâıyk olmaz da'vî etmek saltanat
6697. çünkü kalmaz memleket elden gider   gişi nâ-hak dutıben anı nider
6698. memleket hakdan hilâfet oldu pes   müşkil aña nâ-hak itmeklik heves
6699. memleket şadrına ol lâıyk ola   kim kamu halk üstine fâıyk ola
6700. ola 'aklı u 'ilmile mevşûf ol   luţf u 'adlı u 'afvile ma'rûf ol
6701. râıy-i şâyib ola vü fikr-i dürüst   cenkde çâlâk şulh içinde cüst
6702. hulkda pest ola himmetde bülend   itmeye nâ-hak yire halka güzend
6703. tâ'at ola irte gice pîşesi   hâlikuñ zikri ola endîşesi
6704. ulu gişi dâıym andan şâd ola   dâdıyle memleket âbâd ola
6705. bile evvel her işi tahkîkile   pes şer'iatle anuñ hükmin kıla
6706. hükm itse kimseye meyl itmeye   düşmene oğlını râhic dutmıya
6707. hak rızâsın isdemekte ola hemîn   olmaya nefsi hevâsına rehîn
6708. devletüm var diyü mağrûr olmaya   gündüzini kimseden yig bilmeye
6709. işbu fikretle ol işi itdi terk   pes yapışdı zühd ile takvâya berk
6710. dünıye ü 'uqbîde sa'âdetlü gişi   dutmaya hergiz başarılmaz işi
6711. her işi başarıbilem şanmağıl   hiç işe bî-tecribe el şunmağıl
6712. dutdı anuñ yirini mervân-ı hakem   zulmile yidi ay yâ hûd biş ü kem

İMÂRET-I HAYT-I BÂTİL MERVÂNÜ'L-HAKEM

(Mervân-ı Hakem'in emirliği)

6713. zâlim olduğıyçün ol bî-edeb   hayt-ı bâtil urdılar aña lakab
6714. 'aybdan seçmezdi kim nedür hüner   sûretâ âdem tabi'atdaydı har
6715. çün ecel çenginde oldu ol esîr   oğlı anuñ 'abdülmelik oldu emîr

İMÂRET-I REŞHÜ'L-ĤACER 'ABDÜLMELİK BIN MERVÂN

(Mervân oğlu Abdülmelik'in emirliği)

6716. buhlile oldu dünyede eyle nâm-ver	kim adını urdılar reşhü'l-ĥacer
6717. ĥopdı 'ahdında anuñ haccâc-ı şûm	ķıldı âbâd anları mevâ-yı bûm
6718. itdi ol cümle 'ırâķeyni ĥarâb	ķıldı mecmû'ı ĥorâsâmı yebâb
6719. mü'min ü kâfirde kimse andan beter	görmedi vü görmeye bir bed-güher
6720. sûret ü sîretdeydi tolu 'ayb	âtası urmışdı âdını küleyb
6721. ırte gice ĥalka cevridi işi	öldi zılmıyle nâ-ĥaķ ĥaķ ĥişi
6722. altı yüz biñ ĥişi iderler kıyâs	kim eliyle öldürdi ol nâ-ĥaķ şinâs
6723. gördi anuñ zulmından âl-i muştafâ	ķatl u nehb u mihnet ü cevr ü cefâ
6724. 'âķıbet sil rencile ol bed-şîr	la'netullaha gitti fi-nârul-saķar
6725. iki yıldan şofıra ki öldi ol la'in	gitdi hem 'abdülmelik daĥi hemîn
6726. on sekiz yıl ĥalka ĥâķim oldu ol	pes ecel cengâli irüb öldi ol
6727. kimseye dünyada bir cev virmedi	'uķbîye bir ĥâĥ anuñla varmadı
6728. mâl ĥün sen gidicek elden gider	ķoma anı ayruĥa yi yüdüz gider
6729. sinüñ ol kim yidirüben yiyesin	yohsa anı nîşe binüm diyesin
6730. zî-yavuz kim aduñ idesin baĥıl	ölesin mâluñ ola ĥalka sebîl
6731. ĥün ecel irişüb öldi ol pelîd	yirine oturdı anuñ oĥlı velîd

İMÂRET-I VELÎD BIN 'ABDÜLMELİK

(Abdülmelik oĥlı Velîd'in emirliği)

6732. ĥün ĥilâfet mesnedinde oturdı ol	zulm u bid'at buldıĥın götürdi ol
6733. leşker-i türk idüb anuñla 'inâd	ķıldılar ĥoķ fitne vü şerr ü fesâd
6734. illeri ĥâret idüben yıķdılar	ĥoķ diyâr u şehr oda yaķdılar
6735. hem buĥâra ehli olub bed-gümân	mürted oldılar dönüb dinden 'ayân
6736. pes velîdi itdi buĥâraya revân	ibn-i müslimile sipâhı bî-gerân
6737. ibn-i müslim varub anda ķıldı ceng	itdi yiryüzün ol iķlime teng
58b.	
6738. yıķdı vü yaķdı buĥârâyı temâm	urđı kırdı ol diyârı ĥâs ü 'âm
6739. oradan oldu semerķanda revân	ol nevâĥîde illeri aldı bî-gerân

6740. hem semerkandı dahi ol pîrûz-ger feth idüb buldı küffâra zafer
 6741. türk hânıyla dahi hem itdi ceng âhiri öldürdi anı ol ceng-i peleng
 6742. hem dahi fergânayı feth itdi ol oradan hûrezme varub gitti ol
 6743. iki yüz biñ âdemi itdi esîr mâze vü ner kamu hûb u dil-pezîr
 6744. işbu müddetde ki hükmi itdi velîd bu kamu feth ü zafer oldı bedîd
 6745. oldı ‘ahdında dahi çok iş anuñ düşdi soñra bahtına teşvîş anuñ
 6746. on toköz yıl yidi ay olub emîr çarh anuñ dahi işin itdi temâm
 6747. kimseye dünya vefâ kılmış degül kimse cevrinden emân bulmuş degül
 6748. devr-i dehrüñ kañrdur u cevr ü kîn pes hayâl ü hâbdur devlet yıkan
 6749. çün velîdi itdi devrân nâ-bedîd aldı yirini süleymân bin velîd

VİLÂYET-I SÜLEYMÂN BIN VELÎD BIN YEZÎD

(Velid bin Yezid’inoğlu Süleymân’ın yönetimi ele alması)

6750. dâd ger kopdı vü gâyet zâhid ol fâzıl ü hem kâmil ü hem ‘âbid ol
 6751. oldı ‘ahdında hüner her başa tâc buldı ‘ilm ü fażl bâzârı revâc
 6752. memleketde hiç vîrân kalmadı kim anuñ devrinde ma’ mûr olmadı
 6753. üç yıl olduğda melik ol nâm-ver gitdi vü dutdı anuñ yirin ‘ömer

ZIKR-I VİLÂYET-I ‘ÖMER ÜBNI ‘ABDÜL’AZÎZ

(Abdülazîz oğlu ‘Ömer’in yönetimi ele alması)

6754. ki âtası ‘abdül’azîz idi adile itdi her hükmi cihânda dâdile
 6755. buldı andan ‘izzet âl-i muştafâ hiç kimse görmedi andan cefâ
 6756. az zamânda ki ol imâret eyledi çok harâb ili ‘imâret eyledi
 6757. fitneden hâliyidi ‘ahdında dehr imîn ü ma’ mûrı il ile şehr
 6758. iki yıl biş ay hilâfet itdi ol pes ecel çengine düşüb gitdi ol
 6759. bu felek bir ejdehâdur heft-ser her ne kim bulsa eyü yavuz yudar
 6760. dimez işbu hûbdur ol nev-cüvân yâ bu ‘âlimdur ol nev-pehlevân
 6761. yâ bu ‘âdil pâzişâhdur nîk-baht kim anuñla zîynet alur tâc u taht
 6762. yâ budur tedbîri mülk iden vezîr kim kamu üftadeyedür dest-gîr
 6763. yâ bu bir hayr ehlidür maqşûd-bağş halka ider geh zer ü geh sîm-bağş

6764. mihri yok ahrile ider k llin hel k h kdan olan nolur o nuc  h k
 6765. bu felek ab'ında olsaydı kerem geyler n olmayaydı 'ömri kem
 6766. g r ızıl g l nice olar tıfliken sağ durur yaz u ış ara diken
 6767. arh  n itdi anu  devrin tem m oğlı anu  'abdülmelik oldu im m

ZIKR-İ VİLÂYET-İ 'ABDÜLMELİK BİN 'ABDÜLMELİK

(Abdülmelik oğlu Abdülmelik'in yönetimi ele alması)

6768. memleketde ol dahi d d eyledi ulu giçi gönlini  d eyledi
 6769. r zig rında anu  an n-ı er' muhkem oldu v  m brehen a u fer'
 6770. dört yıl bir ay im ret itdi ol pes ecel iriiben n gitdi ol
 6771. d nyen n ii budur didüm safa ' kilise n mağb n olmağıl afa
 6772. olıcak 'abdülmelik 'ahdı tem m dutdı yirin ardei anu  hi m

ZIKR-İ VİLÂYET-İ Hİ M BİN 'ÖMER BİN 'ABD L'AZİZ H  M

(Abd aziz bin  mer oğlu Hi m'ın yönetimi ele alması)

6773. 'akil   d n yidi ol n m-ver p k-d n   f zıl   n g -siyer
 6774. ma'dilet vaqtında n irev ndı harb iinde rüstem-i dast nıdı
 6775. h kim olub on toğuz yıl on bir ay naql itdi dünyadan ol p k-r y
 6776.  n hi m öldi v  oldu n -bedid dutdı yirini velid bin yezid

ZIKR-İ VİLÂYET-İ VELİD BİN YEZİD

(Yezid oğlu Velid'in yönetimi ele alması)

6777. obdı ol ehl-i fes d u b -vera' ıldı z hir dünyada dürlü bedi'
 6778. irte gice ii hezl   lehvidi her ne kim itse hat r u sehvidi
 6779. bir yıl iki ay oldu ol v li hem n b -be dur bahtı bedr y k yaın
 6780. her melik kim ola anu  ii lehv mülk elden vire idüb ide sehv
 6781. ciddle ile her ii itme hezel hezl durur devlete men r-ı 'azl
 6782. geldi ardınca yezid ibn   velid r yile her m kile buldı kilid

ZIKR-İ İMÂRET-İ YEZÎD BİN VELÎD

(Velîd oğlu Yezîd'in hükümdarlığı)

6783. 'âkil ü dâhi vü nîk-âyîndi	'âdil ü pâk hem ehl-i dîndi
6784. bulmuşdı fazl 'ahdında revâc	olmuşıdi 'ilm ehli bâşa tâc
6785. gitdi biş ay hâkim olub ol sa'id	manşbın dutdı berâhîm bin velîd

ZIKR-İ İMÂRET-İ İBRÂHÎM BİN VELÎD

(Velîd oğlu İbrâhîm'in emirliği)

6786. çıkdı 'ahdında anuñ mervân-ı har	memleket dutmaya bağlanmış kemer
6787. illeri alam diyü tedbîrle	halkı tâbi' eyledi tezvîrle
6788. ney gibi bağlansa yüz yirde kemer	işleyemez gey erüñ işin kem er
6789. gerçi geh geh mekrile hem iş biter	lîki bî-bünyâd olur tîzde yiter
6790. gey eriseñ aduñı kem itmegil	iş kim ol olmaya muhkem itmegil
6791. er olan mekri neçün pîşe ide	yâ hûd olmaz işe endîşe ide
6792. çün berâhîm işine düşdi halel	bildi kim tahtına irişür zeel
59a.	
6793. biz-zarûre ol işi elden koyub	vardı bey'at itdi mervâna uyub

ZIKR-İ VİLÂYET-İ MERVÂN-I HAR Kİ ÂHIR-I MÛLÛK-I BENÎ ÜMEYYED BÛD

(Ümmeyed oğullarından son hükümdar Mervân-ı Har'ın yönetimi ele alması)

6794. iki yıl altı ay hilâfetde hemîn	kalıben terk itdi ol işi yakîn
6795. pes hilâfet degdi mervân-ı hare	hüküm anuñ oldı ilde yigsere
6796. zâlimidi zulme âğaz eyledi	memleket işin nâ-sâz eyledi
6797. gidicek tarihden yüz yıl dürüst	oldı mervânîlerüñ iqbâli süst
6798. devlete çün irişür ola halel	bulnur her işde yüz dürlü zeel
6799. fitne deryâ bigi oldı mevceren	tehlûke ka'rîne düşdi merd ü zen
6800. mervden bir nev-cüvân kopdı dilir	kim anuñ cengâline doymazdı şîr
6801. âdila bû-müslimidi ol pâk-zâd	aña olmuşıdı müslüm 'adl u dâd

ZIKR-I HURÛC-I ŞAHİB-KİRÂN EBÛ MÜSLİM

(Ebu Müslüm'ün ayaklanması)

6802. 'âkil u dânyayıdı vü pâk-rây	haşm bendeyidi vü hem ka'le-güşây
6803. cümle kūrânı ta'lim eylemiş	fikhda aşlıyla fer'i söylemiş
6804. harb vaktinde musâf ârâyidi	âhenîn bâzû vü âhen hâyidi
6805. saldı mülke kılıcı bir dâsitân	ki undıldı rüstem ile dâsitân
6806. feth miftâhı durur kılıc yakîn	feth andan iste isterseñ hemîn
6807. halk anı her işde kâmil buldılar	lâ-cirem hükmine mâyl oldılar
6808. kılıcı zahmiyle ol ner-ejdehâ	kim deminden kimse olmazdı rehâ
6809. mervden çıkdı aña uydı hâs u 'âm	dutdı ol mülki horâsânı temâm
6810. pes oradan kıldı ol 'azm-i hatâ	kim varub küffârile ide gâzâ

'AZM-I EBÛ MÜSLİM Bİ-GAZV-I HITÂ VE TAHRÎZ BER-CIHÂD

(Ebû Müslüm'ün savaşmak için Hitâ'ya gidişi ve savaşa isteklendirme)

6811. hak yolına baş koyu islâmiçün	ura cân terkîn neng ü nâmiçün
6812. hazretinde hâlikuñ kurb ol bula	ki iş hak yolında cân virmek ola
6813. inne-fi-mevti hayâtî diye pes	kıla hak yolında ölmegi heves
6814. câhid ü fi-llâh-ı ma'nisini yâd	idüben ola ol öldüğine şâd
6815. usanub cândan heves ide memât	gözine zindân görine bu hayât
6816. her ki fâni dirligüñ terkin kıla	hak yolında cävizân bâki kıla
6817. her ki cânın vire cânân yolına	aña andan dahi yig cân bulına
6818. şem' ki anuñ varlığını nâr alur	şems-vâr ucdan uca envâr olur
6819. dâne çün varlığı virür yire	lâle vü reyhân olur ol yigsere
6820. kankı dâne düşdi yire bitmedi	yâ hak anı lâle ü gül itmedi
6821. nefis anuñdur itme anı andan dirig	nîşe bu cân ola cânândan dirig
6822. yâre her geh kim gereklü ola cân	yolına itmek gerek anı revân
6823. cânda hak 'ışkın berkitmek gerek	cân anuñdur aña terk itmek gerek
6824. bahtlu ol cân ki hakkuñ yolına	her ne vaktin ki isdeyeler bulına
6825. varub el-kışsa hatâyâ ol dilîr	kıldı küffârile anda dâr ü gir
6826. şöyle itdi kâfirile anda harb	ki adıyla töldü cümle şark u garb

6827. iki yüz biñ kâfiri kıldı helâk
 6828. bî-hisâb oldu ğanîmet sîm ü zer
 6829. aldı hâkândan dahi bungâh u raht
 6830. oldu ol feth idicek bir şehriyâr
 6831. çün nireye varsa ğâlib oldu ol
 6832. kaşd kıldı ki âl-i mervânı kıra
 6833. yüz horâsâna dutub ol nîk-nâm
 6834. itdi mervânîlerle çok cidâl
 6835. kimse olardan idemezde anuñla ceng
 6836. ol havâricden kime kim buldı dest
 6837. çün olardan bulduĝın kırdı temâm
 6838. uydılar aña halâyık bî-gerân
 6839. fars ikliminde dahi ol pâk-dîn
 6840. fârsden itdi 'ırâka 'azm-i râh
 6841. ol diyârı dahi urub yakdı evvel
 6842. pes beni 'abbâsdan bir pak-bîn
 6843. adı anuñ seffâh-ı bû-'abbâsıdı
 6844. çün her işde anı kâmil buldı ol
 6845. pes anı mülkle halife eyledi
 6846. yüz otuz yıl sâl-ı hicretten temâm
- şirk çirkinden ol ili itdi pâk
 la'l yâkut u zümürüd hem güher
 hem silâh hayl ü genc ü tâc ü taht
 kim çerisi toldı şehriyle diyâr
 dahi ulu işe tâlib oldu ol
 mülki alub âl-i 'abbâsa vire
 âl-i mervânı helâk itdi temâm
 anları kıldı ser-â-ser pâyimâl
 kim olar rûbâhidi ol şîr-i ceng
 bî-emân hâkile itdi anı pest
 heybeti dutdı göñüllerde maķâm
 râst kıldı fârsdan yaña 'inân
 kıldı mervânîleri hâk-ı zemîn
 anuñile bî-gerân hayl ü sipâh
 kimi kim mervânî buldı yakdı ol
 buliben itdi hülâfet çün güzün
 ol zamân halkında hayrûn-nâsıdı
 'ahdı anuñla müekked kıldı ol
 tâ'atın halka vazîfe eyledi
 gidicek oldu ebu-l 'abbas imâm

DER-ZİKRI HİLÂFET-İ EBÜ-L 'ABBÂS-ISEFFÂH EVVEL-I BENÎ 'ABBÂS

(Abbâs oğullarından ilk halife Ebü-l Abbâsı Seffâh)

6847. pes varub mervânıla ceng itdiler
 6848. ol kadar bû müslim anda kıldı ceng
 6849. işledi bir iş ki anuñ sâm-ı suvâr
 6850. egserin muşr ehlinüñ kıldı helâk
- 59b.**
6851. pes mu'âviyeyle yezîdi çıkarub
 6852. çünki mervânîler işi oldu temâm
 6853. gerçi hoş hulûk u sahn-ı girdârdı
- yiryüzini gözine teng itdiler
 ki aña hayrân kaldı şîr ile peleng
 diñlese destânını kalaydı zâr
 kamusîñ ehl-i dımışkuñ itdi hâk
- dûdile hâk eyledi oda urub
 oldu seffâh-ı ebu-l 'abbâs imâm
 lîki bî-rahm u katı hûn-hârdı

6854. halk anuñ hûnlıgını gördiler	lâ-cirem adın seffâh urdılar
6855. pâzişeh kim kâhir ü hûn-rîz ola	düşmeñi haq kahrına anuñ tîz ola
6856. ol gişi kim tangrı bünyâdın yıkar	hânümânın gendünüñ oda yaqar
6857. olana gerçi kim olaydı kader	kimsenüñ kanını haq kılmaz heder
6858. mükde dört yıl sekiz ay ol temâm	oldı cümle ehl-i islâma imâm
6859. çün anı itdi ecel qahrı esîr	oldı anuñ yirine ca'fer emîr

HİLÂFET-I CA'FER-İ DEVÂNIKÎ VE KATL-I EBÛ MÜSLÛM

(Cafer-i Devânîkî'nin halifeliği ve Ebû Müslüm'ün öldürülmesi)

6860. olıcaq ol işde ol fermân-revân	oldı bû-müslim hakkında bî-gümân
6861. töhmet ü bühtân idiben bî-günâh	eyledi bû-müslimüñ günin siyâh
6862. eylük itdi bunca dürlü bu aña	ol yavuzlık itdi bu resme buña
6863. yavuz olur şûreti nefsi-i leîm	'zâyi' olur eylük itse aña kerîm
6864. kimseye sen bî-günâh itme ziyân	her söziyle halka olma bed-gümân
6865. tâ ki haq hışmından imîn olasın	olmaya dûzah yirüñ çün ölesin
6866. intikam anda it ki ola zâhir günâh	inne-ba'za ez-zannı ismü dir ilâh
6867. döndi bû ca'fer ü gâyet sefih	sırtıyla zişt ü şûretde girye
6868. mâlı çok düşerdi illâ yimedi	ölem ü ayruga qala dimedi
6869. mâl ü genci ol kadar dîrüb qodı	ki oldı mansûr d âdı
6870. mülkde yigirmi iki yıl oldı ol	pes ecel zahmı irişüb öldi ol
6871. oğlu mehdî dutdı yirin sert-e-ser	bir halife qodı ol pes mu'teber

HİLÂFET-İ MEHDÎ BİN CA'FER-İ DEVÂNIKÎ

(Ca'fer Devânîkî'nin oğlu Mehdi'nin halifeliği)

6872. 'âkil ü dâna vü hem dîndârıdı	munşif u hoş u hû nigü-kârıdı
6873. dirdügi gencin atasınuñ temâm	hayr yolında tağıtdı ol imâm
6874. ka'beye varub edâ itdükde farz	itdi ol evde niyâzın halka 'arz
6875. her ne genc ü mâlı varıdı temâm	ka'bede haq yolına virdi ol imâm
6876. mâl oldur ki anı hayra vireler	yohsa ne hâsıl kim anı dîreler

BE-ĞAZÂ FIRISTÂDEN-I MEHDÎ PİSEREŞ- RÂ BÂ-LEŞKER

(Mehdî'nin oğlunu gaza için orduya göndermesi)

6877. oğlı hârûnı idiben server ol	gazveçün viribidi rûma leşker ol
6878. rûmdan yaña çü hârûn kıldı 'azm	kim varub kâfirlerle ide rezm
6879. rûmda cem' oldı bir bî-had sipâh	şöyle kim örtildi tozdan mihr ü mâh
6880. ol iki leşkerle tıoldı deşt ü kûh	yüridi her bir yañadın yüz gürûh
6881. bir neberd oldı ki çarh köhne-sâl	görmemişdi anuñ gibi hirgiz kıtâl
6882. yiryüzi tolu ser-â-ser kâındı	nireye kılsañ naazar tûfânıdı
6883. kırk biş biñ gişi kâfirden helâk	oldı vü kıandan 'akıke döndi hâk
6884. kaçdı kâfir leşkeri olub zebûn	râyet-i küfr oldı anda ser-nigûn
6885. anda ki ola zâhir islâm âyeti	pest düşer yire küfrün râyeti
6886. ol kadar kim aldı anda genc ü mâl	kim idemezlerdi hasrcin mâh u sâl

ZIKR-İ HİLÂFET-İ YÛSUF-I MÛLHÎD

(Yusûf-ı Mülhid'in halifeliği)

6887. kıopdı devrinde anuñ bir bed-nihâd	adı yusûf-ı mülhid u nâ-pâk-zâd
6888. kıldı da'vîyi nübüvvet ol 'ayân	uydılar bî-had aña pîr ü cüvân
6889. kıopdı bir gişi dahi 'ahdında hem	kim tenâsuñ mezzebinden urdı dem
6890. şöyle da'vî itdi ki insân çün ölü	rûhı anuñ bir dahi kıalib bulur
6891. kankı cismi müsta'id bulsa varur	ol ölen kıalibdan ol cisme girür
6892. dahi dürlü zendeķâ ehl-i 'ayân	oliben islâma itdiler ziyân
6893. itmek için mülk tahtına 'urûç	cem' olub itdiler nâ-geh hurûç
6894. mehdi anları kıamu idüb helâk	yiryüzini fitnelerden itdi pâk
6895. çünkü mehdiyi ecel itdi esîr	oldı anuñ yirine hâdî-i emîr

ZIKR-İ HİLÂFET HÂDİ VE ZUHÛR-I MELÂHİDE

(Hâdî'nin halifeliği ve dinsizlerin ortaya çıkması)

6896. girü mülhidler olub bir yirde cem'	dilediler hâdîyi kim ola kıam'
6897. yürüyüb iklîmi ğâret itdiler	kanda ki irdiler hasâret itdiler
6898. anlaruñ serdârı bir bî-dînidı	müfsid ü bed aşl adı yakıtınıdı

6899. mekrile cem' idüben bî-ḥad sipâh
 6900. oldu olara hâdîyile itdükde ceng
 6901. eyle kırdı anları ol nām-ver
 6902. her gişi kim ola ol zındık-şâl
 6903. cem' kim başı anuñ yaqtın ol
 6904. bid'at ü sünnet nice ola müstevi
 6905. sünni olana olur ol hak mu'în
 6906. gişi kim bed gişi ola vü mübtedi'
 6907. mübtedi' olma ki manşûr olasin
 60a.
 6908. bellüdüür şeytânile rahmâna yol
 6909. hükm idüb bir yıl u bir ay ol sa'îd
- yürüdiler hâdîyi itmeğe tebâh
 çeşm-i sûzan gibi yiryüzin teng
 kim cihândan kalmadı anlardan eser
 nola işi hâdîyile itse kıtâl
 bî-gümân hâk oliben vara yile
 mübtedi' ü sünni gibi olur mı kavi
 mübtedi' olan gişi hûr u la'în
 feth ü nuşret olur aña mümteni'
 sünni olgıl tâ ki nuşret bulasin
 hizb-i şeytân olma hizbullâh ol
 öldi yirini aldı harûnu-r reşîd

ZIKR-İ HİLÂFET-İ HÂRÛNURREŞÎD

(Hârûnürreşîd'in halifeliği)

6910. oldu aña halka olduğda emîr
 6911. bermekîler anda 'izzet buldılar
 6912. âl-i bermek ehl-i hayr u 'adlidi
 6913. oldu 'ilmüñ kâmu bâni fasl fasl
 6914. şöyle kim vâcib durur dâd itdiler
 6915. çün hilâfetde oldu hârûn müstakîl
 6916. bâde vü nây ü sûridi şandı iş
 6917. bilmedi ol kim beglik ide ne müdâm
 6918. bâdeden çün şâh ola bî-ḥaber
 6919. rûzigârında anuñ şâh-ı hezer
 6920. bâbü-l ebvâbi açiben çıkdı ol
 6921. bir fesâd oldu ki hergiz ne sipih
 6922. yüz biñ ü kırk biñ gişi idüb esîr
 6923. viremezdi anlara hârûn cevâb
 6924. çünki yıkub illeri gitdi hâzer
 6925. bir sebeble olmaz anı itse yâd
- yaḥya ibn ḥalid-i bermek vezîr
 ucdan uca ehl-i mansıb oldılar
 dôs-tdârı ehl-i 'ilm ü fazlıdi
 anlaruñ 'ahdında rûşen fer' u asl
 dürlü dürlü hayra bünyâd itdiler
 'işrete bağladı dün ü gün cân u dil
 sâgarı komadı elden yaz u kış
 bir nefes gafletde urmaḡdur ḥarâm
 zâhir olur memleketde dürlü şer
 çıkdı vü islâma itdi çok zarar
 yakıben mülk-i 'irâkı yıkdı ol
 görmemişidi aña hemtâ vü ne mihr
 bî-hisâb öldürdiler burña vü pîr
 gör ki neyler gişiye şerr-i şerâb
 girü hârûn nûş itdi câm-ı zer
 bermekîlerden komadı bûd u zâd

6926. yoğidi gönlinde ters ü bâk bi-sebeb mecmû'ını itdi helâk
 6927. işbu nev'e şerri çoğ itdi şerâb pes güzâf olmadı anuñ adı şerâb
 6928. varıdı anuñ üç oğlı bil yakîn ulularıydı âdıyla emîn
 6929. birisi memûn u biri mûtemen kamûsı leşker-keş ü düşmen-şiken
 6930. okıyub üç oğlını hârûn-ı şâh dahı kamu halkı şehri vü sipâh
 6931. böyle cehd itdürdi kim çün ol öle memleketde ol emîn vâlî ola
 6932. ola andan soñra memûn pâzişâh mûtemin ola anuñ ardınca şâh
 6933. diri olduğça âşikâre vü nihân bir birine itmeye anlar ziyân
 6934. çün on üç yıl hükm sürdi ol yakîn gitti vü tutdı anuñ yirin emîn
 6935. memleketde çün emîn oldı imâm atası 'ahdını nakz' indı temâm

ZIKR-I HİLÂFET-I EMÎN VE AHVÂL-I Û

(Emîn'in halifeliği ve onun durumu)

6936. kardeşi memûne düşmen oldı ol rây anuñ öldürmegine kıldı ol
 6937. halk anı 'ahdına durmaz buldılar lâ-büd aña cümle bed-hâh oldılar
 6938. her taraftan oldı bir düşmen 'ayân devletine andan irişdi ziyân
 6939. toldı fitne vü cümle şerriyle diyâr böyle olur bed fi'l olıcak şehriyâr
 6940. pâzişeh ki olmaya 'ahdında dürüst halkuñ anuñile mihrî ola süst
 6941. dörd yıl u dörd ay halife oldı ol fitne vü teşvîşile âhir öldi ol

ZIKR-I HİLÂFET-I İBRÂHİM-I MEHDÎ

(İbrâhîm-i Mehdî'nin halifeliği)

6942. çünki öldi fitnede maqtûl emîn yirini ibrahim mehdî aldı yakîn
 6943. râstlık hiç itmedi halkıla ol lâ-büd ikbâline buldı idbâr yol
 6944. râstlık durur necâtuñ pâyesi râstlukdur devletün sermâyesi
 6945. her gişi kim diler ola reşkâr ok bigi olsa gerekdür râst-kâr
 6946. çünki bir yıl bir ay geçdi dürüst devleti işi anuñ dahı oldı süst
 6947. halk 'irâz idüben andan temâm eylediler mülke memûnı imâm

ZİKR-İ HİLÂFET-İ ME'MÛN

(Me'mûn'un halifeliği)

6948. iki yüz dördüncisinde hicretüñ	urdılar başına tâcın devletüñ
6949. 'âkil ü dindâr ü dâna koptı ol	kamu işlerde tûvâne koptı ol
6950. mûsevî-ferriydi vü yûsuf-cemâl	'isevî-yümn ü süleymânı-kemâl
6951. fazl erbâbın idiben bî-niyâz	'ilm 'alâmını kıldı ser-firâz
6952. tâze oluben 'ulûm-ı ehl-i 'âkl	oldı 'ahdında 'arab diline nakl
6953. ma'dilet idüb yigirmi yıl temâm	oldı ardınca ebû ishağ imâm
6954. çün hilâfet tahtına otırdı ol 'urûc	hurremîler kıldı nâ-geh hurûc

HURÛC-İ HURREMİYÂN

(Hurremîlerin ayaklanması)

6955. zendeka da'vi idüben çıkdılar	çok diyârı gâret idüb yıkdılar
6956. leşkeriyle 'azm idüb mu'taşım	kıldı anları ser-â-ser münhezim
6957. pes sekiz yıl u sekiz ayda dürtüst	'ömr bünyâdı anuñ dahi oldı süst
6958. ol ölüb çün kaldı ansuz bu makâm	oldı halka vâsiqu billâh imâm

ZİKR-İ HİLÂFET-İ VÂSIKU BILLÂH

(Vâsik Billâh'ın halifeliği)

6959. çün hilâfet mansıbını aldı ol	dürlü dürlü fitne buldı mülke yol
6960. devleti 'ahdında anuñ nâgehân	oldı yıl tûfân maşrıqdan 'ayân
6961. şöyle esdi huşmile ol kat-ı yıl	kim yıkıldı anuñla çok şehr ü il
6962. çünki yıl tûfânı geçdi nâgehân	bir ulu od oldı maşrıqdan 'ayân
6963. müste'il oluben od berk-vâr	yağdı ilden bî-gerân şehr ü diyâr
60b.	
6964. koptı anuñ 'ahdında hem bir zelzele	kim cihâna tıldı andan velvele
6965. oldı ıssuz çok bilâd ü çok kılâ'	hem yıkıldı çok ziyâ' u çok beğâ'
6966. olıcak biş yıl tokuz ay temâm	gitdi ol oldı mütevekkil imâm
6967. hûb âyîniydi ol hûb-rûy	pâk dînidı vü gâyet nîk-hûy

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MÜTEVEKKİL 'ALALLÂH

(Mütevekkil Alallâh'ın halifeliği)

6968. başına devletten urdukda tâc	buldı andan 'ilm-i bâzârı revâc
6969. çok kütüb 'ahdında telîf itdiler	kamusın adına tasnîf itdiler
6970. kopardı anuñ üç oğlı biri muntasır	oldı adıyla mü'eyyid dahi bir
6971. giçisi mu'tazır oldı âdıla	hoş-büyıldılar kamu irşâdile
6972. itdi ulusun 'ırâka pâzişâh	hem hicâz ile yemen mülkine şâh
6973. virdi mu'tazza horâsanı bî-temâm	hem küh-sitâna anı itdi imâm
6974. kıldı ortancı oğlını ser-leşker ol	tâ ki ola gâzîler üzre server ol
6975. çünkü geçdi on dört yıl u on ay temâm	ol oluben muntasır oldı imâm
6976. çün hilâfet tahtına otırdı ol	'âdetüñ atasınuñ götürdi ol

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MÜSTANŞUR BILLÂH

(Müntesir Billâh'ın halifeliği)

6977. iki kardâşını ma'zül eyledi	gendüyi olmaz işe meşgûl eyledi
6978. çün anuñ bed-'ahdlığın bildiler	halk aña cümle düşmen oldılar
6979. ata resmin saqlamayan bed-nihâd	atadan soñra 'aceb ger ola şâd
6980. altı aydan soñra 'azl olub yirin	aldı aħmed ki aña dirler müsta'in

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MÜSTA'İN BILLÂH

(Müsta'in Billâh'ın halifeliği)

6981. gelmedigiçün elinden iş anuñ	kopardı eyyâmında çok teşvîş anuñ
6982. iki yıl tokuz ay oldukda temâm	sürdiler anı hilâfetden 'avâm
6983. yirine mu'tasır oldı şehriyâr	dört yıl tokuz ay anuñdı diyâr

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MUTEZZ BILLÂH

(Mutezz Billâh'ın halifeliği)

6984. işi dün ü gün oldigiçün câm-ı mey	şâhid ü şem' ü şerâb ü çenk ü ney
6985. oldı çok fetret zamânında âşikâr	fitne vü âşûb toldı rûzigâr

6986. anı dâhi ‘azl idiben ‘avâm muhtedîyi itdiler halka imâm

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MEHDI BILLÂH

(Mehdi Billâh’ın halifelîği)

6987. oldı çok teşvîş ‘ahdında ‘ayân emden ‘alemde kalmadı nişân
6988. on bir ay bu resme hâkim oldı ol mu’temide tutdı yirin çün öldi ol

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MU’TEMİD BILLÂH

(Mu’temid Billâh’ın halifelîği)

6989. çünki oldı mu’temid halka imâm fitne toldı kişver-i îrân temâm
6990. her taraftan kıldı bir serkeş zuhûr fitne toldı memleket emn oldı dûr
6991. mâverâünnehrüñ ilin şâhân hüdây aldı vü serkeşlikle bağladı rây
6992. her yañadın fitne yağdı eyle ki gış sistânı aldı ya’kub ibn-i leys
6993. kîş ü bahreyn u ‘aden hem ısfahân hem horâsân dahi anuñ oldı ‘ayan
6994. işbu fitneyile yigirmi üç yıl temâm oldı ol dârü-l hilâfetde imâm
6995. çünki hak emrîne vardı mu’temid aldı andan soñra yirin mu’tasid

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MU’TEZİD BI-’AVNİLLÂH

(Mu’tezid bi-Avnilâh’ın halifelîği)

6996. hûb şekliydi vü hem nîg ü şîr cengde bebridi belki şîr-i ner
6997. râyile iklîmi ma’mûr eyledi bid’at ehlin mülkden dûr eyldi
6998. altı yıl u altı ay olub emîr oldı ecel cengâline nâ-geh esîr
6999. mu’tazid tobrağda çün oldı hafi yirine oturdı anuñ muktefi

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MÜKTEFÂ BILLÂH

(Müktefâ Billah’ın halifelîği)

7000. bir halife kopardı ol sâhib-kemâl hâtemi ihsân velî yûsuf-cemâl
7001. sâhib-i ‘ilm ü dirâyet oldı ol fazl bâbında bir âyet oldı ol
7002. bir ‘aceb iş ittifâk oldı aña gûş dut şerh ideyim anı saña

7003. bir gün elinde dutarken âyîne
7004. ayna içinde gördi bir cemâl
7005. şöyle olmuş ol yüziyle âyine
7006. kıldı gendü hüsnine hayrân u zâr
7007. ki istediye süleymân iy ilâh
7008. ben ne mansıb isderem ne mülk ü mâl
7009. nev-cüvânlıkda beni kılma helâk
7010. itme pejmürde yañağumuñ gülini
7011. nev-behâruma hazân şaldurmağıl
7012. bu sözi dirken iki gişi meger
7013. ol birine birisi dir kim yakîn
7014. işbu sözi muḳtefi çün kıldı gûş
7015. dutub ol demde bu yavuz sözi fâl
7016. derd-mend oldu bu sözden muḳtefi
7017. bu söz üzre çünki geçdi altı ay temâm
- 61a.**
7018. oldu ol derd ile bî-çâre helâk
7019. gör ki köhnedür terrehumuz bu yir
7020. nice geldi ol du'âda fâlî gör
7021. iy besâ ki açıldı bâzîçeyle fâl
7022. biş yıl u yidi ay halife olub temâm
- gördi anda yüzini her âyine
kim aña yoğidi 'âlemde mişâl
kim ururdu ta'na çarhuñ âyine
pes du'â idüb didi ol bende-vâr
rabbi habli diyü senden 'azz ü câh
'ömr virgil baña yâ zü-l celâl
tâzeyiken bu cemâli itme hâk
yire dökme saçlarumuñ sünbülünü
sebze-zârın haḫtumuñ soldurmağıl
birbiriyle söyler andan bî-haber
arada altı aydur mühlet hemîn
şöyle havfe düşdi ki anda gitti hûş
dil-şikeste oldu vü âşûfte-hâl
likin itdi derdin içinde hafî
nâ-gehânî haste düşdi ol nîk-nâm
- oldı ol nazûk ten ü endâmı hâk
ger ân ger pîr her ne bulsa yir
niçe düşdi aña münâsib hâlî gör
kim aña nâ-geh muvâfîk düşdi hâl
ol gidiben muḳtedir oldu imâm

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MUKTEDİR BILLÂH

(Muktedir Billâh'ın halifeligi)

7023. oldu 'ahdında hilâfet işi süst
7024. her yañadın ḳopdı yüz dürlü fütûr
7025. az zamân çok havfila dirildi ol
7026. baş çeküp gerçi olmuşdi zûd-mîr
7027. oldu kâhır anuñ ardınca imâm
- her ne kim itdiyse düşdi nâ-dürüst
yiryüzinde oldu 'adl u emn dûr
çün yigirmi dördine irdi öldi ol
ol şerer gibi oldu şoñra zûd-mîr
memleketde bir yıl u altı ay temâm

ZIKR-I HİLÂFET-İ EL-KÂHIR BÎ-EMRILLÂH

(Kâhir Bi-Emrillâh'ın halifeligi)

7028. işi dâyim la'bidi vü şerr ü lehv	her ne tedbîr itdi lâ-büd düşdi sehv
7029. devletüñ erkânı çünkim oldı süst	ne dürüst iş varsa olur nâ-dürüst
7030. kıldılar 'azl anı şehri vü sipâh	çünkü gördiler olamaz halka şâh
7031. pâzişehlik şartı çokdur bî-gümân	şanma anı kim yimek içündür hemân
7032. oldı yirinde anuñ râzı imâm	biñ gam u gussayla yidi ay temâm

ZIKR-I HİLÂFET-İ E'R-RÂZÎ BILLÂH

(Râzî Billâh'ın halifeligi)

7033. toldı îrân cümle aşûbile ceng	oldı halkuñ gözine yiryüzi teng
7034. gitdi emn ü lutf geldi havf u kahr	gâret oldı il ü yıkıldı diyü şeh
7035. ol gidüp oldı halîfe muttakî	ki ehl-i 'ilm u fazlıdı ol hem takî

ZIKR-I HİLÂFET-İ EL- MUTTAKÎ BILLÂH

(Müttaki Billâh'ın halifeligi)

7036. gerçi vardı anda çok 'ilm ü 'amel	'adl u cûd içindeyidi bî-bedel
7037. kamu fazlile ol dârâ-yı dîn	bir yıl u altı aydı hâkim hemîn
7038. ol dahi yüz fitne vü aşûbile	nicedür fakdır sırrın kim bile
7039. çün bilürsin hükm allâhuñ durur	'ömr ü mülki kime dilerse ol virür
7040. pes gerekdür saña teslîm ü rızâ	hîle vü cehdile red olmaz kazâ

ZIKR-I HİLÂFET-İ EL- MÜSTEKFI BILLÂH

(Müstekfi Billâh'ın halifeligi)

7041. ol gidicek oldı müstekfi emîr	bir yıl u dörd ay idüb çok dâr u gîr
7042. hergiz anda yoğidi dâd u dehiş	mülkde lâ-büd başarmadı ol iş
7043. gişi ki andan dâd ü isted gelmeye	lâyık mülk ü imâret olmaya
7044. pâzişâhlik dâd isteddür yakîn	rîş ü seblet şanma anı sen hemîn
7045. rîş ü sebletle olamaz kimse ner	ner aña dirler ki ola anda hüner

7046. ger sakalla er olayidi gişi	mâdebüz olaydı erenlerüñ başı
7047. bıyığıla olsaydı olan er	körpe-i mâde olaydı şîr ü ner
7048. ne durur erlik fütüvvetdur yakîn	gişilik dahi mürüvettür hemîn
7049. dünyada şimdi mürüvvet kalmadı	gitdi bir bir ehl-i fütüvvet kalmadı
7050. ger fütüvvetden kalayıldı bir eser	zâyi' olmayaydı hergiz bir hüner
7051. bu fütüvvet bir görünmez mürğdur	sanki kûh-ı kâfda sî-murğdur
7052. oldu müstekfide mülk erkânı süst	dükeli tedbîri düşdi nâ-dürüst
7053. irt e gice oldığıyçün işi hezel	itdiler mansıbdan anı tizde 'azl
7054. çünkü ol gitdi mutî' oldu imâm	oldı hoş 'ahdında anuñ hâş u 'âm

ZIKR-İ HİLÂFET-İ ER-MUTÎ' LI-EMRILLÂH

(Mutî' Li-Emrillâh'ın halifeligi)

7055. şâhib-i inşâf u 'adlidi mutî'	ehl-i takvayidi vü hakka mutî'
7056. oldu eyyâmında anuñ lâ-cirem	cümle âsûde diyâr u şeh'r hem
7057. kamu ser-leşker aña râm oldılar	ragbetile kullığına geldiler
7058. çünkü yigirmi toköz yıl ol temâm	dahi dörd ay memleketde oldu imâm
7059. gitdi ol dahi cihândan yirine	tâyî'lillâh geldi yirine

ZIKR-İ HİLÂFET-İ E'T-TÂYİ'LI-EMRILLÂH TÂYİ'

(Tâyî' Li-Emrillâh'ın halifeligi)

7060. dünyada yirinmemiş yokdur gişi	çâre ne çünkü budur çarhuñ işi
7061. geçdi eyyâmı menâhîde anuñ	'ömri şarf oldu melâhîde anuñ
7062. olmadı 'âkilleriyle hem-nişîn	sohbetin her câhilüñ kıldı güzün
7063. memleket 'ahdında ragbet bulmadı	kimse eyyâmında hoş-dil olmadı
7064. bu sebebden memleket toldı fesâd	gâlib oldılar aña ehl-i 'inâd
7065. hem hurûc idiben oğuz leşkeri	yıkıben yaqdılar ucdan kişveri
7066. kırdılar halkı vü gâret itdiler	kanda ki irdiler hasârat itdiler
7067. mâverâünnehr ü horâsânı aldılar	fares ikliminde vâli oldılar
7068. çünkü tâyi' nöbetin sürdi temâm	gitdi vü oldu yirine kâdir imâm

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-KÂDİR BİLLÂH

(Kâdir Billâh'ın halifeligi)

7069.	'aqlile oldu işledügi iş anuñ	oldı eyyâmında kim teşvîş anuñ
7070.	her gişinüñ kim işi 'aqlile ola	her ne kim işleye ol togru gele
7071.	bî-hıredden gelmiye hergiz gey iş	dûr olmaklığa andan gey düriş
61b.		
7072.	bî-hıredden nicesi beglik gele	yâ neyile halka ol beglik kıla
7073.	kırk yıl u üç ay olıben ol imâm	memleketde hüküm itdi şâz-kâm
7074.	çünkü kâdir gitdi kâyim oldu şâh	ki oldu mecmû'ı iklime penâh

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-KÂYİM Bİ-EMRİLLÂH

(Kâyim Bi-Emrillâh'ın halifeligi)

7075.	'âdilidi gâyet nîg ü siyer	her yaña kim yürüdi buldı zafer
7076.	düzdi tedbîriyle selçûk elini	lâ-büd itdi râst mülk ahvâlini
7077.	her kimüñ kim ola tedbîri dürüst	devletinüñ olmaya erkânı süst
7078.	dôst durur düşmenüñ ivin yakîn	dôst durur düşmeni oda yakan
7079.	itdi ivi tedbîrle anları yâr	anuñçün oldu bahtı üstüvâr
7080.	rây durur râyı bahta rehnümây	biñ çerîden yig dürür bir togru rây
7081.	kırk yıl u dörd ay olduқта temâm	gidiben ol muhtedir oldu imâm

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL MUKTEDİR BİLLÂH

(Muktedir Billâh'ın halifeligi)

7082.	'âdil ü zer bahşidi vü pâk-rây	'aqlile her müşkile 'ukde-küşây
7083.	ol dañi olub âl-i selçukile dôst	muttehid oldu nice kim lehm ü pöst
7084.	lâ-büd eyyâmında ma'mûr oldu mülk	kamu cevr ü fitneden dûr oldu mülk
7085.	gitdi yigirmi yıl olub pâzişâh	oldı müstazhir anuñ mülkinde şâh

HİLÂFET-İ EL- MÜSTERŞİD BILLÂH

(Müsterşid Billâh'ın halifeligi)

7086. oldu 'ahdında 'imâret il ü şehir fitne vü âşubdan hâli oldu dehr
 7087. ol dahi oldu âl-i selçukile yâr tâ ki îmin kaldı şehriyle diyâr
 7088. çün yigirmi beş yıl u altı ay dürüst hüküm sürdi oldu 'ömri rükni süst
 7089. geldi anuñ devri oldukda temâm yirine müsterşidü billâh imâm

ZIKR-İ HİLÂFET-İ EL-MÜSTAZHIR BILLÂH

(Müstazhir Billâh'ın halifeligi)

7090. oldu 'ahdında hilâfet işi süst her ne kim dutdiyse düşdi nâ-dürüst
 7091. olıcak on bir yıl andan dahi baht döniben müstencide irişdi taht

HİLÂFET-İ MÜSTENCİD BILLÂH

(Müstencid Billâh'ın halifeligi)

7092. kimse 'ahdında anuñ şâd olmadı kaygudan ol dahi âzâd olmadı
 7093. çün kaderde varıdı ayruk dürlü hâst memleketde düşmedi tedbiri râst
 7094. hoş olmadı âl-i selçûkile ol her yañadın buldı aña fitne yol
 7095. iki yıl iki ây halife olub temâm gitdi oldu yirine râşid imâm

HİLÂFET-İ E'R-RÂŞİD BILLÂH

(Râşid Billâh'ın halifeligi)

7096. mülk anuñ 'ahdında revnâk bulmadı halka anuñ hükmi nâ-fidâ olmadı
 7097. her ne kim dutdiyse düşdi nâ-savâb memleket 'ahdında anuñ oldu harâb
 7098. başlıycak ki ola devlet rükn süst her ne iş dutilsa olur nâ-dürüst
 7099. çünki ikbâl işine düşse fütür bulur idbâruñ 'alamât-ı zuhûr
 7100. memleket bünyâdına düşse halel her ne fikr idilse olur pür-zelel
 7101. dünyada bu lahza ol şâd olmadı memleket 'ahdında âbâd olmadı
 7102. çün müsâ'id olmamışdı eyyâm aña cehdile olmadı kimse râm aña
 7103. bir yıl u bir ây halife oldu ol müstazî yirine geldi öldi ol

ZİKR-İ HİLÂFET-İ EL-MÜSTÂZÎ' Bİ- ENVÂRILLÂH

(Müstazi' Bi-Envarillah'ın halifeligi)

7104. döndi eyyâmında anuñ rûzigâr	dutdı revnâk mülk oldı kışt-kâr
7105. âl-i selçûk aña dem-sâz oldılar	memleketde anuñile eb-nâz oldılar
7106. ol dahi oldı anlaruñla sâz-kâr	ki iktizâ eyle iderdi rûzigâr
7107. çünkü her işde ola dâna gişi	halıka olur müdârâ anuñ işi
7108. oldı yigirmi yidi yıldan temâm	ol hak emrine varub nâşır-ı imâm

HİLÂFET-İ E'N- NÂSİRÜDDÎN Bİ- EMRİLLÂH

(Nâsirüddîn Bi-Emrillâh'ın halifeligi)

7109. çünkü naşır oldı bağdada emîr	emn zâhir oldı gitdi dâr ü gîr
7110. âl-i selçûk aña ragbet itdiler	her yaña kim vardı nuşret itdiler
7111. iki yıl altı ay çün oldı emîr	anı dahi kıldı ecel çengi esîr

HİLÂFET-İ EL-KÂHIR Bİ-EMRİLLÂH

(Kâhir Bi-Emrillâh'ın halifeligi)

7112. böyle durur çarh-ı gerdânuñ işi	bulmaz andan ten-âsânlık gişi
7113. çün cihândan gitdi nâşır yirine	geldi vü oturdu kâhir yirine
7114. munşif u dâna vü nîg ü râyıldı	'âdil ü dîndâr ü mülk ârâyıdı
7115. 'ilm bulmuşıdı zamânında revâc	olmuşıdı ehl-i hüner her bâşa tac
7116. hâtimiyidi idicek ol sâz-ı bezm	rüstemiyydi kılıçak âğâz-ı rezm
7117. iki yıl altı ay çün sürdi baht	sürülüb bu mülkden gider der-raht
7118. mu'tasım dutdı anuñ yirin temâm	ol gidüb nevbetle bu oldı imâm

HİLÂFET-İ EL- MU'TAŞİM Bİ-EMRİLLÂH

(Mu'tasım Bi-Emrillâh'ın halifeligi)

7119. oldıgıyçün şügl anuñ dâyim şerâb	ili virân oldı vü şehri harâb
7120. on tokuz yıl altı ay ol mîridi	memleket toptolu dâr u gîr idi
7121. altı yüz otuz tokuz yıl dürüst	geçdi hicretten işi anuñ oldı süst

7122. şarkdan çok fitneler oldu 'ayân   çıkdı bir leşker oradan bî-gerân

ZİKR-İ İNKİRÂZ-I HİLÂFET VE HURÛC-I CİNGİZ HAN VE TEVÂRİH-I MÛLÛK-I MOĞOL

(Halifelinin çöküşü, Cengiz Han'ın ortaya çıkışı ve Mogol hükümdarları tarihi)

62a.

7123. yogıdı hakdan olardan ters ü bâk	kıldılar îrânı sert-â-ser helâk
7124. âl-i selçûk u oğuzı sürdiler	ucdan uca illerini urdılar
7125. pâzişâhıdı anlara cingiz hân	kâfiridi ol velîkin kârdân
7126. bezmde âyîn nedür bilürdi	rezmde hîle nedür kıluridi
7127. şaltanatdı ırte gice endîşesi	hem riyâset hem kiyâset pîşesi
7128. zâlim ü bed-sîret ü hûn-hânıdı	hîle engîzidi vü bed-kârıdı
7129. kanda irdilerse gâret itdiler	halka çok dürlü hasâret itdiler
7130. itdiler halka olar bî-hadd kahr	komadılar yıkmaduk il ile şehr
7131. her diyâra ki uğradılar yıkdılar	nireye kim irdilerse yaqdılar
7132. itdiler evvel semerkandı harâb	kıldılar hozermi dahi yebâb
7133. pes horâsân u 'ırâka geldiler	il ü şehr anda ne kim var aldılar
7134. 'âkıbet kaşd itdiler bâgdâda hem	aldılar anı dahi ehl-i sitem
7135. mu'tasım ol fitnede oldu helâk	kim durur ki anı yile virmez bu hâk
7136. böyle durur kim didüm ahvâl-i dehr	mihri yok hirgiz velî çok anda kahr
7137. gendüzini fikr idiben dirdi ol	illeri oğlanlarına virdi ol
7138. oğlunuñ biri hafâtâ hânıdı	biri dahi berke türk sultânıdı
7139. kobçakıydı şorursañ be-nâm	virdi bu illeri anlara temâm
7140. kâfir bî-raħmdı cingiz hân	lîkin oldu devleti böyle 'ayân
7141. virdi îrânı hülâgûya temâm	uydılar nâ-çâr aña hâş u 'âm

PÂZİŞÂHÎ-I HÛLÂGÛ PİSER-I MİHÎN-I CİNGİZ HAN BE-SÎ SÂL BÛD

(Cengiz Han'ın büyük oğlu Hülâgü'nun otuz yıllık hükümdarlığı)

7142. komadı hiç âtasınuñ sîretin	vaz' u kânûnın resm ü 'âdetin
7143. her nireye uğradıyse yaqdı ol	kanda kim irşdiyse yıkdı ol

7144. didi bir uşlu aña ki iy ulu hân
7145. il haziynefidür sen yıkma anı
7146. didi kim sen bilmeziseñ bil yakîn
7147. dahiler yabdugınuñ olur senüñ
7148. ayruğuñ yabdugını yıkmak gerek
7149. pes dönüb yıkmak gerekdür girü hem
7150. mülki dutmak kahrile olur hemîn
7151. pâzişâhuñ pîşesi evvel oldı kahr
7152. çün ola kişver muqarrer kahrile
7153. çünki bağdâda varub oturdı ol
7154. her birinüñ şordı kâr u pîşesin
7155. pîşesi olana ol hoş söyledi
7156. ehl-i zimmet soñra çünkim irdiler
7157. añladı nedür olaruñ hâlini
7158. pîşter çünkim etibâdur yahûd
7159. hem naşâridür ikinci rencber
7160. şıh u danışmend ü seyyidler kamu
7161. şordı olaruñ pîşesin şan'atın
7162. bilicek bunları didi ol tünd rû
7163. cümlesi bî-kârdur nâ-halef
7164. çün yögıdı anda hakdan havf u bâk
7165. işbu hâliyle otuz yıl ol temâm
7166. şıh u danışmend ü seyyidler kamu
7167. terbiyet buldı kamu vü nân u nâm
7168. pâzişâhlığı sekiz yılda hemîn
7169. bu ne hikmetdür ki kimse bilemez
7170. ol ki evvel nakş eyledi kalem
7171. kamu hâle çün muhavvildür kazâ
7172. nâ-hoş hoş âsümân takdîrine
7173. çün 'inân-keş aña takdîr oldı pes
7174. hikmetiyle maşlahatdur hak işi
7175. hızr işin niçündi bilmedi kelîm
- nîşe yıkarsın anı bilsem 'ayân
il serâyüfidür senüñ yakma anı
kim senüñ sen yidigüñ olur hemîn
kim seveh anı cânüñ yâhûd tenüñ
bîç ü bundan koparub yıkmak gerek
ki urmaya kimse benümdi diyü hem
mihriledür mülk şaklamak yakîn
tâ musahhar ola aña il ü şeh
ger yıkılssa tiz yapılır mihri
halkı koyub katına getürdi ol
kim aña lâyıq ide endîşesin
yirün ü işin muqarrer eyledi
korkuyıla karşısına durdılar
pes didi bilibenüñ ahvâlini
pes bularuñile tâzedür vucûd
bunlara kimsene irmesün zarar
'arz olduğında aña rû-be-rû
mesekenet ü 'ıyşun ü resm ü sîretin
kim bular varlıkda fazladur kamu
ni'metini hakkuñ iderler telef
şetta sâlib kıldı kamusun helâk
pâzişâhdı vü halk aña gulâm
bû sa'id irdükde oldılar ulu
oldılar devrinde anuñ şâz-kâm
ol dahi biñ zahmetileydi yakîn
hiç 'âkıl çâresini kılamaz
olmaz bir zerre ne bîş ü ne kem
iktizâsına gerek anuñ rızâ
şabrdur çâre dahi tedbîrine
çâresi teslîmdür şabr bes
gerçi kim bilemez ol râzı gişi
pes hak işini nice bile hakîm

7176. hakkuñ işinde muşâlih çok durur hikmet ayrug u 'abes ayruk durur

PÂZİŞÂHÎ-I GEYHOTE HAN PİSER-İ HULAGU

(Geyhote Han'ın hükümdarlığı)

7177. çün hülagûden yüzün dönderdi baht geyhoto hâna irişdi tâc u taht
 7178. her yaña leşker şaliben bî-şümâr kıala' aldı vü il ü şehr ü diyâr
 7179. bâb-ul' ebvâb oldu il eyle temâm tenge gel anuñ elinden rûm u şâm

PÂZİŞÂHÎ-I GEYHOTE HAN-ZÂDE ABAKA HAN

(Geyhote Han oğlu Abaka Han'ın hükümdarlığı)

7180. on iki yıl oliben ol pâzişâh gitdi yirine âbâkâ oldu şâh
 7181. kâfiri terk itdi müselmân oldu ol dîne girüb ehl-i imân oldu ol
62b.
 7182. ehl-i insâfidi vü nigü-seyr hem ra'yyet-perver ü hem dâd-ger
 7183. ceddinüñ zulmı ol dür eyledi niçe virânları ma'mûr eyledi
 7184. 'adl it kim kişverüñ ma'mûr ola kamu âfet devletüñden dür ola
 7185. on yidi yıl oliben îrâna şâh çarh anuñ dahi itdi menşûrın siyâh
 7186. âbâkâ hânuñ iki oğlı varıdı ikisi dahi ser ü serdârıdı
 7187. ulısınuñ adı ahmed hânıdı giçisi argûn şeh-i îrânıdı

PÂZİŞÂHÎ-I AHMED HÂN

(Ahmed Han'ın hükümdarlığı)

7188. çün âbâkâ gitdi ahmed oldu şâh aña degdi atadan taht u külâh
 7189. çünki ahmed hânuñ oldu il ü şehr gör ne bâziçe getürdi girü dehr
 7190. ol ziya-ül mülk ki olaydı vezîr ahmede bir gün didi kim iy emîr
 7191. bir arada iki server olımaz bir il ikisine musahhar olımaz
 7192. baş iki olsa birisi gitmek gerek server iki olsa biri yitmek gerek
 7193. ol vezirüñ sözine virmez cevâb bir hayâlidî mekre ol sözine cevâb
 7194. ol sözüñ kıldı cevâbını sukût gör nider taqdîr-i hayy u lâ-yemût

7195. düşdi bir gün bu söz anuñ ögine
 7196. bakdı argûn hânda gördi bir cemâl
 7197. sûret ü sîret kamûsı hûbıdı
 7198. kaynadı kamı terahhum eyledi
 7199. kim bu hüsnî niçe ideyim helâk
 7200. memleketçün öldüremezem bunu
 7201. memleket çünkim girü elden gider
 7202. işbu resm nakş yazmış zül-celâl
 7203. âdemî çün şâni'e bünyâd ola
 7204. virile bu dünyada aña sezâ
 7205. hak binâsın ol ki yıka bî-günâh
 7206. baña gerekmez durur bu tâc u taht
- okıdı argûn hânı geldi öñine
 kim aña dünyâda yogıdi mişâl
 kamu gönüllerde ol maħbûbıdı
 dönübenüñ halka böyle söyledi
 hayfdur bu sûretâ kim ola hâk
 mülkden bîzârem añañuz beni
 gişi böyle yavuz iş idüb nider
 yıqub anı nice ideyüm pâyimâl
 anı yıkanuñ işi bî-dâd ola
 âhiretde yâr ola aña cezâ
 dünyeye 'ukbîde kilimi ola siyâh
 buña lâyıkdur bu kamu mülk ü baht

PÂZİŞÂHÎ-I ARGÛN HÂN BÎST SÂL

(Argun Han'ın yirmi yıl süren hükümdarlığı)

7207. oldı argûn hân bir ulu pâzişâh
 7208. işbû hâli göriben kaçdı vezîr
 7209. irişiben itdiler anı helâk
 7210. dili gör gişi neye yitürür
 7211. ger benefşede olmayaydı bu dil
 7212. uzun olursa dilüñ sûsen mişâl
 7213. çün kazâ ire anı itmege def
 7214. işbu iş üzre geçiben az zamân
 7215. evvel itmediyse ol bunu helâk
 7216. 'âkilüñ pendin işitmeyen gişi
 7217. işbu sözi kim didüm yâd eylegil
 7218. sâde olub kimseye inanmağil
 7219. her gişi gündüzini sever hemîn
 7220. işbu mansıb ki adı durur şaltanat
 7221. şaltanatla şeytanat bir lafzdur
 7222. lafzile ma'nî arasında yakîn
- kim cihân itdi anı püşt ü penâh
 lîki kaçmak olmadı aña dest-gîr
 gör ne fitneler ider bu tîre hâk
 dile bak kim niçe başlar yitürür
 böyle kesilmezdi başı eyle bil
 baş gerekse it anı gonce bigi lâl
 göge çıksañ kaçub itmez hiç nef
 düşdi argûn gönline aħmedden gümân
 âhir-ül emr anı bu eyledi hâk
 ne 'aceb gider olurise başı
 işe bu söz üzre bünyâd eylegil
 saña kimse döst ola şanmağil
 gündüiyçün döstdur saña yakîn
 elde durmaz olmayınca şeytanat
 fark iki harf arada iy sözi dür
 çok tenâsüb vardur iy pâkîze-dîn

7223. mülk ü silüñ fehm ü vehm it kıyâs hısm u hasmı ki añlana işbu kıyâs
 7224. ‘âkiliseñ saña işbu söz yiter ‘akıl pâyânına her işüñ yiter
 7225. oldı argûn hân bir ulu pâzişâh kim murâdınca yürürdi mihr ü mâh
 7226. şâmdan mışrile aldı ol harâc hind mülkinden hem aldı mâl ü bâc
 7227. cûd u ‘adliyle imâret eyledi kanda vîrân var ‘imâret eyledi
 7228. zulm anuñ kişverinde yogıdı lîki inşâf u mürüvvet çoğıdı
 7229. ehl-i ‘ilmi olıdı evvel diren bunlara mersûm u hem icrâ viren
 7230. sordı ehl-i ‘ilme kim nidem ki ilâh itmeye binüm kilîmümi siyâh
 7231. didi ol ki ola ehl-i memleket farz aña oldur ki ide ma’dilet
 7232. memleketde ‘adl itse pâzişâh ‘afv olur bâki ne ki iderse günâh
 7233. çünkü ‘adlûñ gâyetindedür ümîd bu durur ki ola yüzüñ yarın sipîd
 7234. didi haq tânuq ki ‘adli arturam memleketden zulmı külli götürem
 7235. ‘adlden sonra ne gerek bileyüm söyle kim var çâresini kılayum
 7236. didiler kim ulu iş durur gazâ kim aña ehl-i sa’âdetdür fezâ
 7237. gâzi olan hâlikuñ kılıcıdur düşmeni dîne zafer bulcıdur

LEŞKER FIRISTÂDEN-I ARGUN BE-GÜRCİSTÂN

(Argun’un Gürcistan’a asker göndermesi)

7238. çünkü argûn kıldı bu sözleri gûş kıldı ol dem tamarında kanı cûş
 7239. saldı gürcistâna yüz biñ çeri ola diyü küfrden ol yir anı
 7240. ne çeri kim cümle âhen-pûşidi kamu gerdûn-gûş u deryâ-cûşidi
 63a.
 7241. dürlü ‘alâmıyle elvân-ı direfş yaşıl u saru kızıl âl u benefş
 7242. çün nefir ü kûs eyledi hurûş ol çeri itdi anda deryâ gibi cûş
 7243. kâfir gürciye çün irdi haber kim irişdi leşker-i feth ü zafer
 7244. bî-gerân leşkerle karşı vardılar berkidüb derbend anda durdılar
 7245. itdiler ol şa’b derbendi siper kim ‘adû anlara bulmaya zafer
 7246. çünkü derbende urdı argûn leşkeri lâ-cirem kim ceng itdi iki çeri
 7247. varub derbende iletüñ nazar diyeydüñ sedd-i skenderdür meger
 7248. seddi ardında sipâhı bî-şümâr cümle tîr-endâz u cevşen-süvâr
 7249. şa’bdı derbend ü tolu tîridi feth ol derbende bî-tedbîridi

7250. lîki girü dönmedi ol çeri
 7251. iki ay ol orada ceng itdiler
 7252. leşkerine argûn viribidi meded
 7253. 'âkıbet irişiben lutf-ı ilâh
 7254. her ki aña teeyyid-i haq yârı kıla
 7255. râyet-i islâm olur ser-firâz
 7256. leşker-i küfr olsa sağışda füzûn
 7257. ol dem ol derbendi oda urdılar
 7258. ger diler gürciyi gâret itdiler
 7259. şehir ü kal'a bulıbenüñ yaqdılar
 7260. yürüyüb encâre degin urdılar
 7261. kul u karaveş yüz elli biñ esîr
 7262. hem koyunıle sığır on biñ sürü
 7263. çün ganimetleri cümle sürdiler
 7264. hasmdan bunca ganimet aldılar
 7265. devletinden çün yigirmi yıl temâm
 7266. iki oğlu varıdı şimşîr-zen
 7267. ulu oğlınun adı gâzânıdı
 7268. ol iki dirleridi huzande aña
- şîr-gîr iderdi dönse kâfiri
 birbirine yiryüzün teng itdiler
 kankı ni'metden ki dirseñ bî-'aded
 başlıben kaçdılar gürci sipâh
 kanda kim varurısa mansûr ola
 ger çeri çoğ ola vü yâ ola az
 olur az leşkerle kamu ser-nigûn
 yanıben söyünce anda durdılar
 kırıben halkın hasâret itdiler
 kişt-i kâr u bâğ u hâna yaqdılar
 kimi kim buldılarise kırdılar
 aldılar çün oldı nuşret dest-gîr
 alıbenüñ döndi ol leşker girü
 soñı gelüb kavışınca durdılar
 girü dönüb dâr ü mülke geldiler
 öldi gitdi kaldı ansuz bu maqâm
 şîr-gîr ü hasm-bend ü saf-şiken
 birinüñ adı muhammed hâmanıdı
 gûş ol bu söze kim direm saña

ZIKR-I PÂZİŞÂHÎ-I GAZAN HAN VE SÎRET-I Û

(Gazan Han'ın hükümdarlığı ve ahlakı)

7269. çünkü argûn öldi gâzân oldı hân
 7270. ol sehi vü şahib-ihsânıdı
 7271. ol gişi kim şahib-i ihsân olmaya
 7272. her ki bula virmeye zerr ü direm
 7273. çün bilürsin ki âdemî girü gider
 7274. dünya 'ukbî hâsıl eyle mâlile
 7275. mâlûñile eyü ad it iktisâb
 7276. andan ibrahimüñ adı oldı halîl
 7277. cevne adı virmegile zindedür
- dilegince oldı devr-i âsümân
 hâk ü sîm ü zer aña yigsânıdı
 ölüden egerçi ki ölmeye
 hâşa anı âdemîdür direm
 koma mâlı yi vü yidür ü gider
 'ömri yile virme çok emelile
 yol budur vallâhü 'alem bis-şevâb
 kim sehâvet yolına buldı sebîl
 kamu halk anuñ adına bendedür

7278. virmegile hâtem adı tâzedür	âferînler aña bî-endâzedür
7279. şâh-ı gâzân mekiyye çok genc ü mâl	viribidi ki anlara yite mâh u sâl
7280. hem resülün şehrine ol nâm-ver	viribidi bî-had genc ü sim ü zer
7281. hinde viribidi cihâdiyçün çeri	vardı..... geldi leşkeri
7282. dilliyek dek hindi gâret itdiler	yıkuben yakub hasâret itdiler
7283. çün şecâ'atda anı illerü bildiler	rûmı kal'a anda kıldılar
7284. çevürüb her şehri itdiler hışâr	lîkin aldı cümlesin nâm-dâr

ZIKR-I PÂZİŞÂHÎ-I HUZÂBENDE MUHAMMED HAN

(Hudabende Muhammed Han'ın hükümdarlığı)

7285. ol ölüb oldı huzâbende emîr	kim olayıdı ehl-i 'ilme dest-gîr
7286. gey tevâzu' ehlidi ol pâzişâh	işi hayr itmekdi halka sâl u mâh
7287. oldı evvel 'imâme şarıben	gör cüvâneden çıkıben arıben
7288. anda selçûka ol zamân irdi zevâl	kimi öldi kimi oldı pâyimâl
7289. kalmadı ol hânedândan hiç eser	çâre neçün çarhdur bî-dâd-ger
7290. işin bu kim cân ü cânları yahar	şuğl bu kim hanedânları yıhar
7291. rûm ilinde hiç gûşe kalmadı	kim huzâbende aña fermân kılmadı
7292. bir kıızı varıdı adı ulcâyâtü	oglıydı bû sa'id-i nâm-cû
7293. şaltanatda olıcağ on yıl temâm	gitdi kaldı olcâyâtüya ol makâm

ZIKR-I PÂZİŞÂHÎ-I ÖLCEYTÜ OLCAYTO VE ŞIFAT-I Ū

(Olcayto'nun hükümdarlığı ve onun özellikleri)

7294. gerçi hâtûmdı ol dânyâydı	kârdâmdı vü nigü-râyıdı
7295. her ne işi dutdıyse bitürdi ol	pâzişâhlığı başa yitürdi ol
7296. nice 'avret var durur erden ulu	nice er var ki 'avretten alû
7297. ne durur erlik sehâ vü 'aql u dîn	kim de kim var bu üçü erdür hemîn
7298. ol ki yokdur anda bu üçden eser	kaşbe 'avretten olur dahi beter
7299. hâye vü girise erlige nişân	pes erenler başıdur eşek 'ayân
63b.	
7300. çünkü 'avret ola 'adliyle sehi	fil-hakika erdür ol nedür dahi

7301. şimdi 'avret var ki anuñ mi'ceri çoklarıñdur taylâsanından arı
 7302. nef'suz er niçe kim olsa ulu hayrlu 'avretten olur alu
 7303. çün cemâlü el-meri fi'tayy el-lisân didiler nişe gelür bu teylasân
 7304. ger nemâz u rûze ger 'ilm ü 'amel kamu bir nân pâreye olmaz bedel

ZIKR-İ PÂZİŞÂHÎ-İ SULTÂNEBÛ SA'İD

(Sultan Ebû Sa'îd'in hükümdarlığı)

7305. çünkü ulcâyûtüya pençe urdı kazâ bû sa'îd oldu cihânda pâzişâh
 7306. bû sa'îde virmişidi zül-celâl 'ilm ü fazl u hem cemâl ü hem kemâl
 7307. şekli gibi hattı anuñ mecmûyidi şî'iri dahi yüzi gibi hûbıdı
 7308. hem 'utârid gibi gey dânyıdı tâli' ıssı zühre-i zehrâyıdı
 7309. olamazıdı bir nefes bî-câm-ı mey gitmezidi öginden anuñ çeng ü ney

'İŞYÂN-İ EMİR ÇÜBÂN VE HELÂKÎ-İ Û

(Emir Çoban'ın baş kaldırması ve öldürülmesi)

7310. eyledi ol her işe çübân-ı hâş çünkü çübân buldı andan ihtişâş
 7311. oldu çübân şöyle bir ulu emîr server ü kişver-küşâ vü mülk-gîr
 7312. şâh gendü 'ışretindeyidi müdâm itdi çübâna itâ'at hâş u 'âm
 7313. döndericek dehr çâğını anuñ dîvâz dürdi dimâğını anuñ
 7314. nâ-geh ayruksı oldu anuñ endîşesi gendüyi arturmağ oldu pîşesi
 7315. virdi bir oğlına ol rûmı temâm kim temurtâş aña dirleridi benâm
 7316. birini bağdâda itdi şehriyâr fârsda birini itdi tâc-dâr
 7317. her yañadın begleri devşürdi ol kamusını 'azl idüb degşürdi ol
 7318. gendü kulin kodı olaruñ yirine zâhir oldu işine tedbîrine
 7319. hâmuğı çübân işi vü râyı süst lâ-cirem düşmedi itdügi dürüst
 7320. ol ki kuldur kul gibi olmak gerek olduğını maşlahatça almak gerek
 7321. virdigin maşlahatça viresi virmek vü almakda 'aklı diresi
 7322. pâzişeh kulin eger sultân kıla kul gerek kim kolıduğın bile
 7323. ola endâzeyle her işi ki işleye ger ala ger vire ger bağışlaya
 7324. bû sa'îde didiler çübân kamu illeri aldı uşsuñı devşür ulu

7325. kanı olsun kanı şehir ile diyâr
7326. gendüzine dönderüb düzer temâm
7327. bâdeyle hiç iş düşmez dürüst
7328. bâde durur bâda viren devleti
7329. çünkü gafletdür kamu bâdesi
7330. bâdeyle kimse mülk almış degül
7331. bâdedür bünyâdını dînüñ yıkan
7332. bâde içen dâyima rencûr olur
7333. pâzişâha işbu söz idüb eser
7334. viribidi çübânı okıdı gelmedi
7335. bû sa'îd şeh ki ulu sultânıdı
7336. komadı oturmağa anı nâm u neng
7337. er gerek kim bezm günü bezm ide
7338. halk kim çübân katında varıdı
7339. bû sa'îdüñ adını ki işitdiler
7340. kaçuben çübân horâsâna varur
7341. ol dahi ol fitnede oldu helâk
7342. böyle olur ol ki işin bilmeye
7343. diledi çübân ki olaydı tâc-dâr
7344. gendüyi bilse gerekdür her gişi
7345. çünkü çübânıñ işi oldu temâm
7346. 'ûd u çengiyle geçürdi gündüzin
7347. bu durur ancak şerâb içene nef'
7348. câm-ı meydur kim virür câna safâ
7349. rûma leşker viribidi kim varalar
7350. rûm dahi yağı olmuşıdı añâ
7351. añâ uyanlar koyuben gitdiler
7352. ider eyelükde şadâkat her gişi
7353. çün temûrtâş gördi kim hâm oldu kâr
7354. şâha şöyle diyü gitdi rûmdan
7355. gitdi vü andan belürmedi nişân
7356. neler ider bu sipihr mihri gör
- kanı mülk ü kanı ili ü kanı hışâr
sen içresin bâde işüñ kaldı hâm
bâde ider mülk erkânın süst
içmeye anı ol ola devleti
niçesi devlet bula andan gişi
baht u mey bir arada olmuş degül
bâde durur 'izzeti oda yağan
taht u baht u memleketden dür olur
göñli oldu gıuşşadan zîr ü zeber
buyrığına anuñ itâ'at kılmadı
adı dillerde behâdur hânıdı
az gişiyle yürüdi çübâna teng
rezm güninde añâ göre rezm ide
kim ümîdi dâyima anlarıdı
odada çübânı koyub gitdiler
rîhat u bahtın cümle târâca virür
anı dahi yidi hem bu tîre hâk
aldayiken işe çâre kılmaya
lîkin oldu gendü eliyle tâc dâr
tâ murâdınca ola anuñ işi
bû sa'îd aldı eline girü câm
câm-ı cem içüb unıtdı gündüzin
kim olur renc ü 'azâb anuñla şef'
câm-ı meysüz ne dürür dirlik cefâ
fitnesin timûrtaşuñ gidereler
zâlim olanuñ işi nice oña
anı şöyle hâr u meftûn itdiler
ol yavuzlukda degül kimse işi
gendü gendüzine didi el-firâr
korğandı yolda râğ u bûmdan
noldı encâmı bilinmedi 'ayân
kimseneye hiç var mı mihri gör

7357. çünkü çübânun işi oldu temâm girü sultân bu sa'îd istedi câm
7358. la'bidi işi vü nûş-â-nûş mey hem semâ'-ı ergânun çeng ü ney
7359. memleket işine meşgûl olmadı hiç kimseden nasîhat almadı
- 64a.**
7360. hâşılı ne bâdenüñ şerr ü fuzûl bâde içen pend mi ider kabûl
7361. lâ-cirem her yaña düşdi şeytanat süst düşdi anda şugl-ı saltanat
7362. çün meşbân mest ola yata uyıya kurd u uğrı aña koyun mı koyo
7363. bâdeyle memleket cem' olımaz ol olan yirde dahi iş yir bulımaz
7364. gördiler kim mülk kaygusun yimez meyden artuk nesneyi binüm dimez
7365. halk anuñ işinden âzâr oldılar belki andan cümle bî-zâr oldılar
7366. 'âkıbet bağdâd anuñ 'avreti ki oldu maħbûbı vü hem soħbeti
7367. bir kaçıyla düzülüb virdi aña zehr gör neler itdi vü ider işbu dehr
7368. zî-'aceb iş kim bir ulu pâzişâh mekrile bir kaħbenüñ oldu tebâh
7369. ger eriseñ 'avrete inanmağıl saña eylük idesidür şanmağıl
7370. kim olardur fâhişât u fâcirât sâhirât ü kâzibât u mâkirât
7371. ol olıncak tıldı 'âlem dâr u gir bu anı itdi vü ol bunı esîr
7372. niçeler tahta oturdı ki ola şâh tahta-yı tâbûta girdi ölüb tebâh
7373. niçeler kaşd itdi ki ola zûd-mîr oldu şöyle kim şerrendür zûd-mîr

PÂZİŞÂHÎ-I ŞEYH HASAN -İ NEVİN

(Şeyh Hasan-ı Nevîn'in hükümdarlığı)

7374. âhir-ül emr irişüb emr-i ilâh şeyh hasen oldu ol ile pâzişâh
7375. oğlıydı ulcâyât sultânun ol kaħrı eksük mihri vü in'âmı bol
7376. niçe ki ol şâhid il ma'mûrıdı bid'ât u cevr ü sitmeden dûrıdı
7377. şâh dilşâdı aldı ol kabînle şöyle kim lâyıķ durur âyinile
7378. ol dımışķ hâce kırındı kim sipihr yüzine bakdukda sanurıdı mihr
7379. niçeler ..... hayrânıdı niçeler 'ışkında ser-gerdânıdı
7380. anuñçün adı anuñ dilşâdıdı ki andan ulu vü giçi dilşâdıdı
7381. sûret ü sîretdeyidi dil-pezir bahşış ü ihsândayidi bî-nazîr
7382. şeyh hasen on dört yıl olub pâzişâh anı dahi yuddı bu hâk-ı siyâh

PÂZİŞÂHÎ-I ŞEYH HASAN-İ TEMÜRTÂŞ

(Şeyh Hasan-ı Temürtâş'ın hükümdarlığı)

7383. ol öliceğ geldi gici şeyh hasan	kim temürtâş oğlıydı aña sen
7384. kamu çübâniler aña uydılar	ki anda devletden 'alamet tıydılar
7385. yidi yıl sultân olub îrâna ol	buldı ecel çengâli aña dahi yol

PÂZİŞÂHÎ-I MELİK EŞREF

(Melik Eşref'in hükümdarlığı)

7386. eşrefe kim kardeşidur irdi baht	anuñ oldı mülk ü mâl tac u taht
7387. oldı bir sultân melik eşref ki mihr	görmedi anuñ gibi döneli sipihr
7388. niçe gerek bilüridi saltanat	lîki anda gâlibidi şeytanat
7389. katı bî-rahmîdi vü bî-dâd-ger	'adlden yogıdı anda hîç eser
7390. dünyada her ne ki var fışk u fesâd	vardı anda hem dahi kibr ü 'anâ
7391. doyamadı hırgiz aña il ü şeh	kim nihâyetsüz iderdi halka kaħr
7392. bir haramda komadı bir perde sâğ	komadı kim ola rüşen bir çerâğ
7393. halkuñ oğlı kızına şındı ol el	devletine lâ-cirem düşdi halel
7394. halk zulmından çübâna yitdiler	hânümânlar terk idüben gitdiler
7395. deşt iline şâh-ı hânı hânıdı	kim teniyidi kişver ü ol cânıdı
7396. 'adlile inşâfdı işi anuñ	niçe diye vasfını gişi anuñ
7397. kaçiben eşrefden aña geldiler	yalvarıben aña zârı kıldılar
7398. didiler kim sini itmişüz penâh	kim halifesin sen iy zıll-ı ilâh
7399. ehlümüzü kurtarıvirgil bize	çâker ü bende olalum cümle size
7400. bunca nefsi ger sen ihyâ kılasın	ħak katında kurb-ı menzil bulasın
7401. ol müslümânları itmeklik halâş	çünkü farz olmuşdur ol sultâna hâş
7402. altı yüz biñ gişi cem' idüb temâm	yüridi tebrîze şâh-ı nîk-nâm
7403. varıdı eşrefde toksan biñ gişi	kim kamunuñ ceng itmekdi işi
7404. durdı eşref bir yüce yire çıkub	kim göre düşmen sevâdını bakub
7405. çün arkadan görđi bir deryâ gelür	kim neye kim uğrasa yakar alur
7406. cümle kaçdılar diyüben el-firâr	kimsene idemedi bir dem qarâr
7407. anda dutub eşrefi itdiler esîr	olmadı kimsene aña dest-gîr

7408. anı dutanlar ki hâna vardılar anı hânuñ kullarına virdiler
 7409. hân gelüb tebrîze kurdı bârigâh bir zamân tebrîzde oturdu şâh
 7410. illeri cümle musahhar eyledi begleri gendüye çâker eyledi
 7411. eşrefe dahi nûvâzîş eyledi istimâlet virüben hoş söyledi

SEBEB-İ HELÂK-İ MELİK EŞREF

(Melik Eşref'in öldürülüş nedeni)

7412. eşrefüñ bir kıızı varıdı meger kim kamu hüsniydi ol tâ pâ vü ser
 7413. kaşlarıydı anuñ mihrâb hân zülf-i sevdâsında yanardı cihân
 7414. şüretin şorsañ neyidi âfitâb ger teni añsam ne diyem mâhitâb
 7415. ağzı mîm-i la'ldı ol dahi nihân mîmden 'ayn-ı hayât olmuş revân
 7416. aldı anı pâzişeh kâbînile halvetine viribidi âyinile
 7417. mihr bulamadı anda pâzişâh oldı ol işden anuñ göfli tebâh
- 64b.**
7418. didi bu iş nireden durur saña didi atamdur bunu iden baña
 7419. eşrefi ol gice itdürdi helâk böyle olur gişi ki anda olmaya bâk
 7420. ço yavuz işi ki ol dirlik degül hâyın olmagıl ki ol erlik degül
 7421. şehvete uyma ki âfet durur ol düni 'ukbîde mehâfet durur ol
 7422. öldi eşref buldı halk andan halâs hâña cānlardan du'âlar oldı hâş
 7423. çün musahhar oldı ol kişver aña döndi girü gitdi ilinden yaña
 7424. virdi bîrdi hâna tebrizi temâm ki anda ol şâh ola halk aña gulâm
 7425. gideriken yol hevâsından meger itdi bir 'illet mizâcına eser
 7426. bir iki gün hasta düşdi şehriyâr şandılar ki ayruksı nâ-gâh kâr
 7427. bîrdi hâne gişi viribidiler atanuñ hali yavuzdur didiler
 7428. bîrdi hân işbu peygâma uyub güc itdi deşte tebrîzi koyub
 7429. ol irince âtası bulub 'ilâc başladı kim şihhate döne mizâc
 7430. bîrdi hân u ulu begler temâm bildiler kim kamu işler oldı hâm
 7431. âyağ üstine durıcak pâzişâh cümlesini idiser bî-şek tebâh
 7432. hânı anda boğub itdiler helâk ejdehadur kimleri yir gör bu hâk
 7433. altı aydan ki oldı bîrdi hân gitdi ahicuk adlu gişi oldı 'ayân

ZUHÛR-I AHICUK DER-TEBRÎZ VE INHIZÂM VE HELÂKET-I Û

(Tebriz'de Ahıcuk'un ortaya çıkması, yenilgisi ve öldürülmesi)

7434. yogıdi anda pâzişâhlıkdan neseb	kimse yogıdı itdi sultânlık tâleb
7435. şöyle kim 'âdet idübdür âsümân	anı dahi aldadı bir kaç zamân
7436. cem' idiben muzaffer çok sipâh	yüridi ki ide ahıcugı tebâh
7437. ide tebrîzi dahi gendüye râm	kim 'acem mülki anuñ ola temâm
7438. ol yaña bağıdâddan sultân üves	yüridi üstine anuñ hân üves
7439. çün muzafferle ahıcuk düzdi şafa	ki ideler cengiyle birbirin telef
7440. şah üveys irdi orada bir yiri	ihtiyâr idüb yasâdı leşkeri
7441. ol arada düzdi leşker şah hem	başmadı ayruk yire ol bir kadem
7442. gözedüridi ol iki leşkeri	kim bozan başan kim ikiden biri
7443. başılan ardınca çün bâşan vara	atı yorıla vü gendüzi ire
7444. vara bu anuñ ile ceng ide tîz	başına kopara anuñ rüste-hîz
7445. gösi harb urıldı çalındı nefir	itdiler birbiriyle dâr u gîr
7446. her yañadın tîr bârân itdiler	yây-ı ebrû okı bârân itdiler
7447. tîğ ser-tîz ejdehâ gîrdârıdı	soñı diyeydüñ ef'i mârıdı
7448. başıdı her yaña kim itseñ nazar	gevdeyidi nireye kılsañ güzar
7449. yiryüzi kandan buhâr olmuşıdı	kan buhârıyla hevâ dolmuşıdı
7450. atlar ayağı tozından âsümân	şöyleyidi kim görünmezleri 'ayân
7451. geh sukûyla iderleridi harb	geh kılıcıyla ururlarıdı çarb
7452. dâm u dad anda ziyâfetdeyidi	cân u ten orada âfetdeyidi
7453. çünkü germ oldı tenûrı gâr-zâr	anda basıldı ahıcuk hôr u zâr
7454. kaçdı ahıcuk ardına düşdi çeri	şol kadar kim kaldı at ardı eri
7455. şah üveys açiben oradan kemîn	kim muzafferle ide ol ceng u kîn
7456. itdi üveys anda bir ulu kâr-zâr	kaçdı öninden muzaffer hôr u zâr
7457. yazdı şîrâz u şîfâhân leşkeri	şöyle kaçdılar ki çalmadı biri
7458. niçe öldi niçeler oldı esîr	bâşılan gişiyile kimdür dest-gîr
7459. ol muzaffer ki irmişidi aña şikest	şeh zafer buluben anı itdi pest
7460. gey bahâdurdı üveys-i tîğ-zen	leşker-ârâyıdı vü hem şaf-şiken

**PÂZİŞÂHÎ-İ SULTÂN ÜVEYS 'ALEYHİ'R-RAHMETİ VE CEENG-I Û BÂ-
VELÎ KI VÂLÎ-I HORÂSÂN BÛD**

(Sultan Üveys'in hükümdarlığı ve Horâsân Valisi Veli ile savaşıması)

7461. şeh velî anuñ ile idem didi ceng	itdi likin oldu 'âlem aña teng
7462. cem' idiben horâsân leşkerin	geldi kim ide anuñıla ceng u kîn
7463. vâlî-yi mülk-i horâsândı valî	cengde sâm u nerîmândı velî
7464. itdi üveys anuñile şöyle neberd	ki at ayagından göge irişdi gerd
7465. atılan ok ki ef'î-i piçânıdı	korqısından ejdeha bî-câmıdı
7466. şûret-i mevtiydi kılıcı anuñ	kim alurdu cânını ol düşmenüñ
7467. kılıcıydı anuñ bir tîz-berk	kim yanardı tâ başından garb u şark
7468. çünkü gâyet germ oldu kâr-zâr	indi atından orada şehriyâr
7469. çünkü sultânı piyâde buldılar	cümle ol leşkeri piyâde oldılar
7470. şeh okın döküb eline aldı yâd	yüz göge dutub didi kim iy huzây
7471. ben hak üzreysem mu'âvin ol baña	hak eger hasmuñsa yârı kıl aña
7472. bu sözi diyüb ele yay aldılar	düşmeni oka nişâne kıldılar
7473. hasmı ol dem tîrle itdiler helâk	zahmı peykân itdi olanı tîre hak
7474. 'âkıbet râyetleri olub ser-nigûn	kaçdılar başdan ayaga gark-ı hûn
7475. ok ucından başılıben ol sipâh	virdiler târâca râht u bârigâh
7476. 'âdet-i çarhuñ bu resmîyle olur	gâh ider şâd u geh gam-kîn kılur
7477. kalma çarhuñ mâhına vü mihrine	kahrını gör virme göñül mihrine
65a.	
7478. işbu sultânlar ki şerh itdüm saña	noldılar âhir eyitgil sen baña
7479. durmayıcak yiriçün ceng itdiler	yiri yirinde koyuben gitdiler
7480. pâk-dâmendi üveys dâd-ger	varıdı anda vilâyetden eser
7481. pâzişeh kim 'adl u bî-âzâr ola	ne kerâmet dirseñ anda var ola
7482. on yidi yıl oldu ol îrâna şâh	bir gişi itmedi andan hırgiz âh

**VEFÂT-I SULTÂN'L-MERHÛM VE MÂGFÛR SULTÂN ÜVEYS
BERREDALLÂHU MAZCA'AHU VE MESVÂHU**

(Sultan Üveys'in ölümü)

7483. çünkü ölümü anuñ geldi yakîn	sağ iken öldüğünü bildi yakîn
7484. çün ölümünü hakikat bildi ol	halkı okıdı vasiyyet kıldı ol
7485. şeyh hüseyin olsun didi yirüme şâh	ki ol durur mecmû'ı halka nîk-hâh
7486. pes diri vü sağ iken rûh u beden	kazdı gûr ü düzdi gendüye kefen
7487. pes varub bir gûşede oturdı ol	begligüñ eşğâlini götürdi ol
7488. irt e vü gice 'ibâdet eyledi	hakka ihlâsiyle tâ'at eyledi
7489. tâ'atı ihlâsile it iy refik	kim ola tevfik saña hem tarîk
7490. ne durur tâ'at beden ihlâs cân	cânsuz olur mı beden rûşen revân
7491. saltanatla dünyiyi dutdı üveys	dünyeden bu resmile gitdi üveys
7492. kanı ol 'izz ü celâl ol kemâl	kanı ol lutfile ol hüsn ü cemâl
7493. cümle oldu tobrak altında nihân	vah ki ne hûn-hâr durur bu cihân
7494. dünyede görgil ki ne işler olur	pâzişehler başına neler gelür
7495. niçe kim döndi döniser âsümân	âdemîleri ögidür as-mân
7496. bir degirmendür bu çarh-ı tîz-gerd	kim ögüdügin ider tîz gerd
7497. çün degüldür baht u devlet pâyidâr	anuñçün ne gerek bu gîr ü dâr
7498. çün gidersin bunda kalur mâl u genc	ne durur pes kamu bîhûde renc
7499. ahmedî hâlini dünyenüñ saña	didi ger gûş olduñise señ aña
7500. sözünü anuñ eger diñleyesin	niçe bilmedügiñi añlayasın

**PÂZİŞÂHÎ-İ SULTÂNU'D-DEVLETİ VE'D- DİN HÜSEYN HAN TÂBE
ŞERÂHU VE MERKÂDEHU**

(Hüseyin Han'ın hükümdarlığı)

7501. öldi üveys şah oldı şeyh hüseyin	kim cemâliyidi anuñ dünyâda zeyn
7502. varıdı ol pâzişehde bir cemâl	kim yoğıdi aña 'âlemde misâl
7503. yañağı anuñ lâle-yi hamrâyıdı	gözleri hûd nerkis-i ra'nâyıdı
7504. 'aql dâhi zülfine mecnûnıdı	gamzesine cân u dil meftûnıdı
7505. cân bigi ol kamuya mañbûbıdı	'ömr gibi cümleye merğûbıdı

7506. halk alurlardı yolını gündüzün kim gideriken görelərdi gün yüzün
 7507. yüzi şem'-i 'âleme virirdi tâb aña pervâne olurdu âfitâb
 7508. çün imâret oldu atadan aña behr oldu 'adliyle 'imâret il ü şeh
 7509. oldu eyyâmında anuñ ehl-i hüner server-i ser belki cümle tâc-ı ser
 7510. gey şehiyidi vü ehl-i pâk-dîn sünnetüñ yolını dutardı yakın
 7511. cevnden yig olmağa iderdi heves lîki alda yogıdi ol dest-res
 7512. hindde ot bigi yirden zer biter bu vücûh ol virmege nice yiter
 7513. dirdi kim cevnedeki iki genc ü zer binüm olsa görelərdi kimdür er
 7514. sâde-dil olduğuyçün ol pâk-dîn duymazdı kimseden göñlinde kîn
 7515. kimde baña kaçd ide dimezidi kimse dirise dahi uymazdı
 7516. gâfilâne olurdu ol müdâm gafletiydi hüd anuñ işi temâm
 7517. çün sekiz yılda düketdi müddeti buldı sultân ahmed aña fırsatı
 7518. fırsatı fevt itmedi dutdı anı öldürüb hâk-i zemîn itdi anı
 7519. hâkden olan gerek kim hâk ola kâdr u rütbetde eger eflâk ola
 7520. gül gibi hâk oldu bî-vakt ol liqâ nazûk olanlarda kem olur bekâ
 7521. çâre neçün böyle geldi rûzigâr kim dökülür gül kalur yirinde hâr

PÂZİŞÂHÎ-İ SULTÂN BİN SULTÂN ÜVEYS

(Sultan Oglu Sultan Üveys'in hükümdarlığı)

7522. çünki sultân ahmed oldu pâzişâh girü nâle oldu halk işi vâh
 7523. şöyle kim mirrih bed-girdârıdı zâlim ü bî-rahm u hem hün-hârıdı
 7524. gece yogıdi ki itmezidi kân işi gündüz zulm u cevriydi hemân
 7525. hûb oğlanları ol itdürdi hâş çünki katında bulurlardı ihtisâs
 7526. bî-sebeb kamusun öldürürdi yirlerine dahi buldururdu
 7527. rûzigârında hurûc itdi temür eyledi dünyâyı aña çeşm-i mûr
 7528. aldı bağdâdı temûr itdi hâk kıldı sultân ahmedüñ halkın helâk
 7529. kaçdı sultân ahmed orada olub düşdi rûm u şama bî-çâre olub
 7530. halk anı dirler ki oldu dâd-ger ben direm bu söze kim leys-el haber
 7531. beslenürse şîr ü şekerle yılan zehr-bâ-zehr olduğü olur yalan
 7532. kevserüñ suyuyla suvarılsa pîs cism ü câna olur ziyânı dahi bîs
 7533. 'âkıbet bir fitne vü nîk eyledi dutmağa tebrîzi âheng eyledi

7534. kara yûsuf mîrdi tebrîzde kim tahtındı hurûş u hayrda
 7535. karşıladı râst sultân ahmedi başdı vü eyledi tâlân ahmedi
 7536. dutdı vü kul itdi âsânlıgıla dimneligle degül arslânlıgıla
 65b.

TEVÂRÎH-I MÛLÛK -I ÂL-I 'OSMÂN VE ĞAZEVI-İ İŞÂN BÂ- KÜFFÂR

(Osmanogullarından gelen hükümdarların tarihi ve onların kafirlerle savaşları)

7537. bu tevârîhi çün eyledüm beyân gönlüme bir nesne düşdi nâgehân
 7538. dahı sözler vesvese ol ilhâmdur çâresi nedür anuñ itmâmdur
 7539. ol melikler k'anları zıkr eyledüm haletini ü sîretini söyledim
 7540. kimi kâfirdi kimi ehl-i sitem kahrıdi anlarda bîş ü lütf kem
 7541. ol moğol sultânlarınıñ 'adlini niceyidi işit imdi şerhini
 7542. itmediler anı kim cingiz hân zulmden halka ideridi 'ayân
 7543. zulm itdiler velî kânûnile ellerin boyamadılar hûnile
 7544. zulm kim kânûn u zabt ile ola 'adl gibi halka ol âsân gele
 7545. vardur ol sözlerde bize çok zelev eydelüm şimdi anı ki anda yok halel
 7546. çün añıldı ol kamu ehl-i sitem zikre getürelim ehl-i 'adli hem
 7547. añalum ol begleri kim sert-e-ser hem müselmânidiler hem dâd-ger
 7548. kamusunun işi kâfirle cidâl geydügi vü yidügi mâlı helâl
 7549. bu kitâba idelüm anı hitâm ki anuñile ola bu nâme temâm
 7550. bir ğazâvat-nâme düzeyim saña işid illâ 'itirâz idüb baña
 7551. ğâziler soñra nişe añıldı dime anlar aşğa niçün geldi dime

İSTİ'ZÂR-I TE'HİR-I KAZIYYE -İ ĞÂZİYÂN

(Gazilerin yaptıklarının anlatılmasının gecikmesinden dolayı özür dileme)

7552. soñra gelen õñ gelenden yig olur fikri olan bunu kim direm bilür
 7553. virdi hak insâna feyz itdükde cûd kudret ü 'akl u hayât u hem vucûd
 7554. 'akl ol ücden yigregidi bî-gümân lâ-cirem soñra oldu anlardan 'ayân
 7555. soñra geldi enbiyâdan ol resûl hâtem oldu vü kamudan eşref ol
 7556. dört kitâbuñ soñu kur'ândur gelen fazlile oldur anlara nâsih olan

7557. k̄amudan çün soñira geldi âdemî   fazlile oldu k̄amunuñ h̄âtemi
 7558. pâzişâh aşğa yukaru ‘alem   ol ‘alemden pâzişeh olur mı kem
 7559. dürr-i meknûn bañr ka’rında olur   uş h̄âs ü haşaki yukaru kılur
 7560. tebbet ile kulhüvallahu ahad   bu söze huccet ki yokdur aña red

ÂGÂZ-I DÂSTÂN

(Destanın başlangıcı)

7561. bir gün ol sultân ‘alaeddin sa’îd   sordı ne olur hâl-i gâzi vü şehîd
 7562. bildi anı kim gâzâ gey iş olur   gâzi olanuñ haşrı bî-teşvîş olur
 7563. gâzi olan hak dininüñdür âleti   lâ-cirem h̄oş olasıdur hâleti
 7564. gâzi olan teñrinüñ ferrâşıdur   şirk çirkinden bu yiri arıdur
 7565. gâzi olan hak kılıcıdur yakın   gâzi olur püşt ü penâh-ı ehl-i dîn
 7566. anı ki ola teñri yolında şehîd   öldi sanma kim dirüdü ol sa’îd
 7567. hak katında rızık içindedür olar   ölmediler bil ki zindedür olar
 7568. pes heves itdi ki ide ol bir cihâd   ola kim gâzi uralar ana âd
 7569. leşkerini cem’ idüb girdi yola   gündüz alp ertuğrul anuñla bile
 7570. dahı gök alp ü oğuzdan çok gişi   olmuşıdı ol yolda anuñ yoldaşı
 7571. konyadan çün geldi sultânyükine   katına geldi halâyık yükine
 7572. baylara ‘îzâz ü ikrâm eyledi   yohsula ihsân ü in’âm eyledi
 7573. dâr-ı küfre şaldı oradan çeri   ki iller urub öldürelor kâfiri
 7574. anda ertuğrul çoğ itdi kâr-zâr   lâ-cirem oldu cihânda nâm-dâr
 7575. urdı bî-had il ü aldı genc ü mâl   itdi leşker dâr-ı küfri pâyimâl
 7576. ol yörede durdı bir kaç vakt şah   tâ kim ola kâfirüñ işi tebâh
 7577. şulhidi tatar anuñla ol zamân   işidicek kâfire oldugin revân
 7578. buliban fırsat girü il urdılar   ‘ahdi bozub girü kîne durdılar
 7579. bu haberden irdi çok teşvîş aña   lâ-büd oldu girü dönmek iş aña
 7580. viridi ol etrâfi ertuğrula şâh   ki ide def’in ehl-i küfrüñ sâl ü mâh
 7581. bu kadar feth olıban rûzi aña   döndi gitdi girü konyadan yaña
 7582. uydı anda çok gişi ertuğrula   oldur iş kim danışla toğrula
 7583. ol gelenlerle gönül berkitdi ol   hak yolına cânını terk itdi ol
 7584. yüridi söğüt iline geldi ol   kılıcıyla ol yöreyi aldı ol

7585. bunuñ üstine çü geçdi az zamân yüzini dönderdi andan bu cihân

İMÂRET-İ 'OSMÂN VE SIFÂTI-I KÂR VE SÎRET-İ Ū

(Osman'ın Emirligi, yaptıkları ve ahlakı)

7586. gitdi ertuğrıl cihândan yirine öglü 'osmân kaldı anuñ yirine
 7587. oldu 'osmân bir ulu ğâzi kim ol nireye kim vardıysa buldı yol
 7588. her yaña virbidi bir bölük çeri ki il uralar katl ideler kâfiri
 7589. bilecügi itdi feth ol nâm-dâr inegölile dahı köprihişâr
 7590. durmadı her yaña leşker şaldı ol az zamânda çok vilâyet aldı ol
 7591. kâfiri yıkub yakub ol nâm-dâr bursa vü izniķi eyledi hisâr
 7592. eyle takdîr itdi hak 'azze ve cell ki almadan ol ikisin irdi ecel

PÂZİŞÂHI-İ ORHAN BİN 'OSMÂN

(Osman Oğlu Orhan'ın hükümdarlığı)

7593. ol öliceκ aldı yirin orhân aña didi ehl-i kerâmet ki uz hân
 66a.
 7594. her yañadan yürüyiben bir çeri rûz u şeb târâc itdi kâfiri
 7595. 'avret oğlan bulduğın itdi esîr kırdılar bâķi ne var bürnâ vü pîr
 7596. kâfir üzre akdılar â'vân-ı dîn andan itdiler ğazâ adın aķın
 7597. kâfiri karşı yirinden sürdiler küfri yire şokuban yitürdiler
 7598. her yañadın 'ilm ehli yitdiler dîn ne durur şerh ü takrîr itdiler
 7599. nirede kim varidi âsâr-ı şirk yudı tevhd anı vü kalmadı çirk
 7600. ol zamândan kim farîza oldu ğazâ bâri anlar bigi kim kıldı ğazâ
 7601. gey ulu ğâzi aldı biş altı hisâr bunlar aldı bunca il şehr ü diyâr
 7602. çünkü hak orhanı itdi pâzişâh oldu ol dîn ehline püş ü penâh
 7603. oldu 'âlî câvizân râyât-ı dîn oldu zâhir tâ ebed âyât-ı dîn
 7604. munsıfidi orhân ü dâd-ger unıtıldı anuñ ile 'ahd-ı 'ömer
 7605. kanda kim 'osmâniler 'adli ola orada 'adl-i 'ömer nişe añıla
 7606. mescid ü mihrâb bünyâd eyledi niçe dâr-ı hayr âbâd eyledi
 7607. her yaña kim viribidi ol bir çeri yıkıben yakdılar oda kâfiri

7608. toğru geldi her ne ki işlediyse ol yirine yitdi ne başladıysa ol
7609. geldi her yirden aña çok sım ü zer kul karaveş hoş lâtif ü sımber
7610. râyet-i küfr oldu anda ser-nigün kâfirün beglerin itdiler zebün
7611. az zamânuñ arasında ol bölük yohsul iken cümlesi oldu mülük
7612. çünkü nuşret buldı hağdan nâm-dâr bursayı aldı idüben hışâr
7613. yıkıben anda kiliseyile deyr mescid eyledi binâ vü dâr-ı hayr
7614. var durur şimdi hayr ol dârda toludur ni'met der ü divârda
7615. izniki dahi çeküp renc ü ta'ab aldı çün fethini eyledi taleb
7616. aldı anı kâfirin kıldı helâk şimdi mü'min yiridir ol âb u hâk
7617. gör ki nice dâr-ı islâm oldu ol gör nice 'ilm ehliyle tıldı ol
7618. pâk dînidi orhân pâk î'tikâd 'ilm ehli buldılar andan murâd
7619. geldi katına sinân kim ol fakîr olmuşıdı fakr elinde esîr
7620. diriken ki el-fakrû kâde en yekûn baht oldu aña ğinâda reh-nümûn
7621. 'ilm adına itdi anı paşâ sinân buldı andan mâl ü câh u nâm u nân
7622. bir behâdur serveridi orhân ki aña dirlerdi nerîmân-ı zemân
7623. atduğı okdan uşanurdu kader ejdehâ rümhinden iderdi hazer
7624. kılıcı anuñ bir muşavver mergdi şanasın ol bâd cânlar bergidi
7625. gürzin aldıkda ele ol nâm-dâr düşeridi korkuya sâm-ı süvâr
7626. bahşışı varidi lîkin hâtemî kûşışı varidi lâkin rüstemî
7627. mûmine rahmetdi âfet kâfire şalmışıdı biñ muhâfet kâfire
7628. mihri idi mûmine anuñ şifâ kahrı idi kâfire anuñ şekâ
7629. lâza düşmişıdı andan velvele üngürüsün illerine zelzele

FİRİSTÂDEN-İ ORHAN SÜLEYMÂN PAŞA-RÂ BE-İSRE YAĞA EZ-BERÂ-YI GAZÂ VE CİHÂD

(Orhan'ın Süleyman Paşa'yı savaşmak üzere Rumeli'ye göndermesi)

7630. ulu oğlıydı süleymân paşa nâm andayıdı serverlik temâm
7631. hem şeca'ât hem sehâvet ehlidi hem siyâset hem riyâset ehlidi
7632. hûb evşâfile ol mevşûfidi şöyle kim eltâf ile murûfidi
7633. dâyimâ iderdi cehd ü ictihâd kim ölince dîn yolında ide cihâd
7634. fikre düşdükde ol âşâf-râyidi cenge girdükde şaf-ârâyidi

7635. ne fazîletdür ğazâ bilürdi
 7636. şîr-ġîridi vü hem şimşîr-zen
 7637. virbidi isregeçeye anı orhân
 7638. kim yüriye leşker ile ol nâm-dâr
 7639. ne ki kâfirde bulurisa yıka
 7640. dâ' vetile gelmeyeni öldüre
 7641. teñri emri vü atası râyıla
 7642. dîniçün itdi orada çok ğazâ
 7643. nireye kim vardı ğâlib oldı ol
 7644. ol arada ol kadar eyledi ceng
 7645. kanda kim irdiyise ol nâm-dâr
 7646. her murâdı kim diledi buldı ol
 7647. kal'alar virdiler aña mâl ü bâc
 7648. kanda kim buldı kelîsyâ yıkdı ol
 7649. yire şokub eyledi küfri nihân
 7650. çok kelîsyâ yıkdı mescid yapıdı ol
 7651. niçe kez eyledi anda ol kıtâl
 7652. vîze vü mîġalkara vü ipsala
 7653. anda kâfir leşkeri oldı zebûn
 7654. az zamândan çünki geçdi ay u yıl

66b.

7655. 'îsî tapulduğı yirde ol zamân
 7656. bir zamândan irdi aña çenk-i ecel
 7657. fi-l meşel nedür cihân bir reh-güzer
 7658. çünki adı yir durur ne bulsa yir
 7659. dünyenüñ mihrini göñlinden gider
 7660. çok emel dutub saña kim didi az
 7661. fikr it kimleri kahr itdi cihân
 7662. tobraġuñ her zerresin itseñ taleb
 7663. hûb yazar hûb naķş urur düzer
 7664. lutf u kahrı haķkuñ olmakçün 'ayân

- haķ yolında terk-i cân kılundı
 hasm-bendidi vü hem leşker-şiken
 kim ğazâ ide orada bir zamân
 memleket feth ide vü şehr ü diyâr
 hânümânların kamu oda yıka
 leşker-i islâmı ġâlib oldura
 vardı kâfir iline leşker bile
 oldı ġazî olmaġa adı sezâ
 çok diyâr u şehr ü kal'a aldı ol
 ki andan uşanurdu maġribde fireng
 feth idüb iller aldı vü diyâr
 lâ-cirem bir ulu şultân oldı ol
 aldı kâfir beglerinden çok haraç
 nâķûs u zünnârı oda yıkdı ol
 lâ-ilâhe illallâhu kıldı 'ayân
 ikilik yoġidi bire tapdı ol
 niçe küfr ehlini itdi pâyimâl
 feth oldı aña bu üçi bile
 râyet-i küfr anda düşdi ser-niġün
 toldı allâhu ekberile şehr ü il

- şimdi añılan muħammeddür hemân
 çâre ne haķ emrine 'azze ve cell
 bunda uğrayan ġişi lâ-büd gider
 ögmegil anı nice gerekse yir
 işbu menzilden ki emel durur gider
 çün bilürsin 'ömriñi kim olur az
 kimler olmışdur yir altında nihân
 bulına biñ zülf ü hâl ü hatı u leb
 çün temâm ider anı ġirü bozar
 emr ile geldi vücûda bu cihân

7665. bisler ü arturur irdükde kemâl ol kemâle irgürür naqs u zevâl
 7666. oğlıyîçün itdi nâle orhân ölüye nef eylemez âh u figân
 7667. bir zemân çünkim bu çarh-ı âb-gûn geh ser-efrâz oldı vü geh ser-nigûn
 7668. gündüz ü gice yüridi mihr ü mâh geldi gitdi rûz u hefte sâl ü mâh
 7669. geh hazân irdi vü geh tâze bahâr gâh tîre şeb gehi rûşen nehâr
 7670. teñriden va'de iriben orhân oldı bundan huld bâğına revân
 7671. dutiben otuz tokuz yıl tâc ü taht cennetüñ gülzârına iletđi raht

PÂZİŞÂHÎ-I MURÂD BEG GÂZÎ SÎ SÂL BÛD

(Gazi Murad Bey'in otuz yıl süren hükümdarlığı)

7672. aldı anuñ yirini gâzî murâd kim cihâd u gazvidi aña murâd
 7673. pâzişâh-ı kâmil ü dânyıdı şâhib-i tedbîr ü ehl-i râyidi
 7674. göñli pest ü himmetiyidi bülend nef'i çoğ u yögidi anda güzend
 7675. kayğusı dahi olsa ol şâdânıdı hâr içinde gül gibi handânıdı
 7676. her ki aña irse fakîr ü yâ garîb ni'metinden buluridi çok naşîb
 7677. niçe düşmişlere oldı dest-gîr niçeleri itdi yohsulken emîr
 7678. niçelerüñ başını götürdi ol yirden ü pes göglere yitürdi ol
 7679. bî-nevâlıkdan koyuban çandarı katına geldi halîl-i çandarî
 7680. bu kamusıyla ki 'ilmi azidi her hünerde 'âlim ü nâ-sâzidi
 7681. gurbet ü hâlin ü fakrın bildi ol lutfîle anı ehl-i mañşîb kıldı ol
 7682. 'âkıbet mülke anı itdi vezîr ne vizâret ki oldı bir ulu emîr
 7683. şâh olanuñ işi böyle gerek ki olmya levh-i keremden adı hak
 7684. pâzişâha şöyle gerekdür nazâr kim katında ola berâber hâk ü zer
 7685. şâhda gerek ki ola yümni-hümây kim melik ola irürse aña gedây
 7686. çünki ol gâzî murâda irdi baht buldı ârâyîş anuñla tâc ü taht
 7687. nezr itdi kim ide dâyim gazâ anı ide kâfire ki oldur sezâ
 7688. vardı anda kuvvetü tâb ü tüvân nev-cüvânıdı vü hem nev-pehlevân
 7689. ol bahâdurlıkda gey ma'rûfıdı hem gazâyâ himmeti maşrûfıdı
 7690. oldılar yağı aña kardeşleri kamunuñ yitdi elinde işleri
 7691. kılıcından oldılar cümle tebâh olmuşıdı aña hak lûtfi penâh
 7692. evvel ol idi ki rûma şundi el kayşere irürdi çok dürlü zeled

7693. aldı engüriyyeyi ol harbile

tutdı sultânyükini hem darbile

MESÂF VE CENG-İ KARAMÂNİYÂN BÂ- MURÂD BEG VE HEZÎMET-İ LEŞKER-İ KARAMÂN

(Karamanlıların Murad Bey'le savaşıp yenilgiye ugramaları)

7694. itdi anuñla karaman şâhı ceng	lîkin oldı yiryüzi gözine teng
7695. her yañadan istedi ol 'avn ü meded	ol penâh oldı aña ki oldur şamed
7696. her bahâdur kim tatarda varidi	kamu aña leşker ü hem yâridi
7697. varsak u turgud u rûm u türk ü şâm	anuñile bileydi anda temâm
7698. çün işitdi bu işi gâzî murâd	germ yürüdi âdem diyü bir âd
7699. istemedi kimseneden ol meded	feth virdi aña tevekkül çün şamed
7700. berkidi vü irişüben urdı darb	düşmenile eyledi şîr-âne harb
7701. cıdalar sındı uşandı tîg-i tîz	sanayıduñ kobdı rûz-ı rüste-hîz
7702. hem tatar hem türk olıben telef	kılıcına oldılar anuñ 'alef
7703. kaçdı öñinden karaman şâhı anuñ	oldı mihr ile sipihr ü mâh anuñ
7704. raht ü büngâhı kamu terk itdiler	cân 'azîz olur alıben gitdiler
7705. çün karamanluda bilürsin ne var	varı dañi anda oldı târ ü mâr
7706. niçe begler anda oldılar helâk	niçe yigitler düşüben oldı hâk

REFTEN-İ MURÂD BEG GÂZÎ BE-İSRE YAĞA CİHET-İ GAZÂ VE FETH-İ BİLÂD

(Gazi Murad Bey'in savaşıp ülkeler almak için rumeli'ye geçişi)

7707. çün müyesser oldı işbu feth aña	kıldı 'azmin cezm kâfirden yaña
7708. nireye yüz dutdusa buldı zafer	kılıcı sindâne oldı kâr-ger
7709. oldı peykânı okınuñ peyk-i kazâ	irdügi yire irişdürdi fenâ
7710. mülki şayd itdi bu kâfi nâmdâr	şöyle kim kâfi eyledi sârn-ı süvâr
7711. çün gâzâdan yoğ idi anda gârağ	cüz rızâ-yı hağ ki ola aña 'ivağ
7712. lâ-cirem kim kâfire buldı zafer	kıldı dar-ı küfri ol zîr ü zeber
7713. tâ'ata ihlâşdur şart-ı kabûl	tâ'atuñ fazlı olur ansuz fuzûl

67a.

7714. tâ'atından gişi anda bula hayr	hak ola gönlünde pes olmaya gayr
7715. gayrdan gönlünde var ise eşer	hayr dime tâ'ata kim oldu şerr
7716. bulmamışdur hayr her kim didi gayr	gayrı cândan mahv it ki iş ola hayr
7717. hakdan ayruğı gönülden sür duriş	dileriseñ kim yavuz olmaya iş
7718. bu söz üzre bir hikâyet eydeyim	saña kur'ândan rivâyet eydeyim

HİKÂYET-İ DER-BEYÂN-I ŞÛMÎ-I 'ADEM-İ İHLÂS

(İçtenlikle inanmamanın kötülüğünü anlatan öykü)

7719. çün benî isrâile gazv oldu farz	ki ödenecek nesnedür şöyle ki karz
7720. haşm olara leşker-i 'ımlıkidi	kâfiridi cümle vü zındıkidi
7721. lîki mecmû'ı bahâdur tîğ-zen	tîr-endâzidi vü leşker-şiken
7722. ol gazâyâ korkudan varmadılar	hakkuñ emrine boyun virmediler
7723. düşmene kıldı hak anları zebûn	oldılar cümle zelif ü ser-nigûn
7724. kırdılar anları idüb dâr ü gîr	'avret ü oğlan kamu itdiler esîr
7725. komadılar nesne kamu urdılar	illerinden dağı cümle sürdiler
7726. çün benî isrâile irdi ol belâ	oldılar mihnet elinde mübtelâ
7727. bildiler kim terk-i emridi sebeb	kim bulara irdi teñriden gazab
7728. 'avret ü oğlanlar oldılar esîr	kalmağı anlara gişi ki ola emîr
7729. oldılar bî-server ü bî-ser kamu	kalđılar bî-kuvvet ü bî-fer kamu
7730. içlerinde bir peyâmbere varidi	ki adıla aña urmiyâ dirleridi
7731. didiler aña ki bize dest-gîr	olıben bir gişiyi itgil emîr
7732. kim biz anuñ katına cem' olavuz	haşmdan ola ki bir kîn alavuz
7733. urmiyâ didi ki emîr olursa siz	girü şâyed ki gazâ itmeyesiz
7734. didiler nice itmiyevüz kâr-zâr	gitdi oğul u kız alındı diyâr
7735. çün diyâr u oğul u kız oldu yad	gazvden anı diyen olmaya şad
7736. hakdan artuğ çün garağ düşe araya	şirk olur ol hakka nice yaraya
7737. didiler kim biz idiben kâr-zâr	cân virelüm çün buyurđı kirdikâr
7738. cân anuñdur yolına terk idelüm	gönlümüze 'ışkıñı berkidelüm
7739. zî-saadetlü vü zî-devletlü cân	ki ideler hak yolına anı revân
7740. ol durur ihlâs kim ol hak kala	dağı ne varsa gönülden mahv ola

7741. hâr görine gözine kâyinât
7742. itdi tâlûtı olara hâk emîr
7743. yüridiler haşım üzre varmağa
7744. ıssı günde bir suya uğradılar
7745. hâkdan irişdi olara ibtilâ
7746. vahy oldı ki ol şuyı içmeye gişi
7747. her ki içe bir avuç içe hemîn
7748. bu gazâyâ ol durur kim yaraya
7749. ol ki ihlâş ehli degüldi kamu
7750. orada mecmû'ı bîmâr oldılar
7751. çok içenlerüñ oliben cânu süst
7752. yoğıdı ihlâşından anlaruñ şafâ
7753. üç yüz on üç gişi kalmışdı hemîn
7754. yüridiler teñriden feth isdeyü
7755. anda tâlût itdi câlûtı helâk
7756. çoğ içenüñ çünki ihlâşıydı kem
7757. az içenüñ çün degüldi ihlâşı süst
7758. işbu sözden kim saña itdüm beyân
7759. âl-i 'oşmânüñ çün ihlâşı oldı hâş
7760. kanda vardılar ise yol buldılar
7761. olsa ihlâşında anlaruñ zeel
7762. iy tevârîhi bilen gişi 'ayân
7763. kim kopalıdan muhammed ümmeti
7764. farz olalı bu halk üzre cihâd
7765. kâfir elinden bu miqdâr il ü şehr
7766. ümmeti ta'lû velâ tu'lâ diyen
7767. söz öküşdür çünki ol gâzî murâd
7768. yaptı dâr-ül hayr ü câ'mi türbe hem
7769. 'ukbîyiçün yaptı dünyâda maqâm
7770. diriyyiken halka irerdi râhatı
7771. rûm ilini çün musahhar eyledi
7772. lâza dahı itdi tãma' encâm-ı kâr
- hâkkı diyen gayra kılmaz iltifât
kim ideler düşmenile dâr ü gir
düşmene gendülerini vurmağa
kamusı dil-sûhte teşne-ciger
oldılar su içmemege mübtelâ
uğrayub geçmek ola andan işi
eyle iden gişi ola pâk-dîn
girmeye dahı gişi ol araya
aldılar su içdiler giçi ulu
haste vü bîçâre vü zâr oldılar
az içenler oldı cümle ten-dürüst
lâ-büd oldılar belâyâ mübtelâ
iki cümle muhliş ü pâkîze dîn
lâ-cirem kim oldı işleri eyü
oldı 'imlikîler ucdan uca hâk
kayguları bîş oldı lâ-cirem
lâ-büd oldı işleri cümle dürüst
bilinür 'oşmânîler hâli 'ayân
buldılar hâk hazretinde ihtişâş
iller alıb halka gâlib oldılar
düşeyidi işlerine bir gez hâlel
bilüriseñ eylegil baña beyân
kim olar durur halîlüñ milleti
bunlaruñ gibi kim itdi ictihâd
aliben kıldı mülûkın cümle kahr
bunlaruñçün didi ola fikr eyle sen
pâk ihlâsidi vü pâk itikâd
bâri ölmekden ana dahı ne gam
ki anda âsûde olurlar hâş ü 'âm
öldi hem girü irüşür nî'meti
beglerin gendüye çâker eyledi
ara yirde düşdi lâ-büd girü dâr

7773. gebr ü tersâ ğarbe degin her ne var lâza leşker viribidiler bî-şümâr

CENG-İ SULTÂN-I SA'İD MURÂD BEG BÂ-LÂZ-I GEBR VE ŞEHÂDET-İ Ū VE İNHİZÂM-I KÜFFÂR

(Kutlu hükümdar Murad Bey'in Sırp Savaşı, şehit olması ve kafirlerin bozguna ugraması)

67b.

7774. ki ideler ğâzî murâd ile neberd	kılalar anuñ vücûdın ğâk u gerd
7775. itdi ğâzî ğân olaruñile ceng	şöyleki oldı yiryüzi anlara teng
7776. ıopdı bir ceng arada kim rûzigâr	itdi târifini anuñ yâdigâr
7777. başıdi her yaña kim itseñ nazar	gevdeyidi nireye kılsañ güzer
7778. ına ğark olmışıdı toprağ ile taş	la'l reng olmışıdi her kuru yaş
7779. yir tolu baş u tenidi kat kat	ğüsteler üstinde yürüridi at
7780. darbdan ol ğarbde olub zebûn	kaçdı küffar oradan ser-nigûn
7781. kova gitdi düşmeni ğayl u sipâh	kaldı bir kaç kul ile bir yirde şâh
7782. durdı orada kim dönicegiz çeri	ol arada bulalar ol serveri
7783. kana âlûde olub tâ pâ vü ser	yaturimiş anda bir kâfir meger
7784. gevdeler içinde olmuşıdı nihân	lîki ğâzî ğânı gördi 'ayân
7785. çün każâ irdi yaturken durdı ol	şıçrayub ğançerle şâhı urdı ol
7786. ol arada ol demde sultân-ı saîd	ğâziyidi muṭlakâ oldı şehîd
7787. çâre neçün böyledür çarğuñ işi	bâkî olmaz dâyimâ bunda ğışı
7788. ğâziyidi vü ğazâda ber-ğağ ol	çün şehîd oldı şehîd-i muṭlak ol
7789. isti'ânet dile rûğundan anuñ	ki iresin fetğe fütûğundan anuñ

PÂZİŞÂHÎ-İ SULTÂN-I PİRŪZ BÂYEZİD BİN ĞÂZÎ MURÂD

(Gazi Murad Oglu Sultan Bayezid'in hükümdarlığı)

7790. çün şehâdet buldı ğâzi-i şehîd	yirine oturdı sultân bâyezîd
7791. ata dede ğibi 'âdil oldı ol	dükeli işlerde kâmil oldı ol
7792. 'ilm ehlini severdi ol nîk-nâm	kıluridi in'âm iderdi ihtirâm
7793. hoş görürdi anı kim 'âbid ola	hoş dutardı anı kim zâhid ola
7794. şeyğ efendi ğeldi aña bî-nüvâ	itdi anı mecmû'-ı ğalka pîşvâ

7795. çok menâşib virdi aña ol şehriyâr
 7796. rûmdan sivas ü tokadı aldı ol
 7797. çünkü oldu feth ol dağı aña
 7798. tâ be-hadd antaliye şehri ü diyâr
 7799. ne alaşar kodi vü ne şaruhan
 7800. kaştamoniyye dağı feth oldu aña
 7801. çün kıaraman illerine geldi ol
 7802. kıomadı ol yörede şehri ü diyâr
 7803. geldi dâr ül-mülke vü oturdu şâd
 7804. halk ol 'adli çün andan buldılar
 7805. bu kamu rûm içre bir yir kıalmadı
 7806. kıalmadı kışverde ne şahrâ ne tağ
 7807. bir zamândan zühd itdi ol âşikâr
 7808. almadı hirgiz eline câm-ı mey
 7809. şâh-ı 'oşmânî ki 'adliyidi ömer
 7810. işleri rişvetdur tağıyir-i şer'
 7811. dünyeyiçün ki aña gerekmez nazâr
 7812. cem' itdi kıamusını sürdi ol
 7813. giregince itdi anlara cezâ
 7814. cehd ile bir zerre getürdi yola
- il ü gün ü kal'a vü şehri ü diyâr
 caniki alub samsuna geldi ol
 döndi girü dâr-ı mülkinden yaña
 kıamusını feth itdi ol şehriyâr
 ne aydın ü ne menteşe ne germiyân
 böyle olur devlet işi çün oña
 kıonya vü lârendeyi dağı aldı ol
 kıamusını feth itdi ol nâm-dâr
 memleketde kıldı ğâyet 'adli ü dâd
 ulu ğiçi işe meşğül oldılar
 kim anuñ 'adliyle ma'mûr olmadı
 ki olmadı ol kışt ü yâ bustân u bağ
 işi tâ'at oldu anuñ leyl ü nehâr
 diñlemedi dağı hirgiz çeng ü ney
 bildi ki olur kıâzılar bî-dâd-ger
 hiç añmazlar ne durur aşı u fer'
 hakkı bâtlı bâtlı hak dir bular
 ne ki aldılar girü virdürdi ol
 yavuz işlüye yavuzlukdur sezâ
 râst-rûlık hûd olardan nice ola

HABER ÂMEDEN EZ- VEFÂT-I SULTÂN BERKÛK BE- BÂYEZİD BEG

(Sultan Berkuk'un ölüm haberinin Bayezid'e ulaşması)

7815. bunuñ üstine çü birkaç rûzigâr
 7816. emriyle hâlıkun 'azze ve cel
 7817. bunu işidüb şâma ol kaşd eyledi
 7818. dimedi ol öldi ben dağı ölürem
 7819. öldiğün den saña gerekse haber
 7820. nûşrevâna didiler müjde iy şâh
 7821. didi oldur müjde kim ben ölmeyem
 7822. müjde ne çün ben dağı öliserem
- gitdi vü geldi girü leyl ü nehâr
 mışr sultânna irişdi ecel
 mışr binüm oldu diyü söyledi
 şöyle kim ol öldi ben dağı ölürem
 kıonşılar öldüğine eyle nazâr
 kim falân düşmen ölüb oldu tebâh
 şöyle kim ol öldi ben dağı ölmeyem
 şöyle kim ol oldu hak oliserem

7823. düşmen öldügi habercidür saña kim varursın sen dağı hem ol yaña
 7824. fırsatıdır diyübenüñ dutdı yol leşkeriyle mildeyine vardı ol
 7825. feth itdi anı egirdüb bir zamân girü dâr-ül mülke dönderdi ‘ınân
 7826. geldi kim kış otura yarağ ide girü yazın şâm fethine gide
 7827. bu kamu itdügi anuñ tebdîridi bilemedi anı kim taqđiridi
 7828. âdemî tebdîri gelmez hiç işe orada kim teñri taqđîri irişe
 7829. her ne kim taqđîrise nâçâr olur pes bu tebdîri eyit nişe gelür
 7830. bu arada rûma yürüdi temür mülk taldı fitne vü havf ü fütür
 7831. çün temürün hiç ‘adli yoğıdi lâ-cirem kim zulm ü cevri çoğıdi
 7832. zikr-i vahşet çünki vahşetdür yakîn anı añmamağ durur hîle hemîn
 7833. ol fütür içinde gitdi şehriyâr yıkulub yakıldı çok şehri ü diyâr

68a.

**PÂDİŞÂHÎ-İ SULTÂNÜ’S-SÂİDÜ’Ş-ŞEHİD EMİR SÜLEYMAN
 NEVVERALLÂHU KABREHU**

(Kutlu ve şehid Sultan Emir Süleyman’ın hükümdarlığı)

7834. mîr sül mân oldu anuñ yirine şâh gün gibi rûşen ne hâcetdür güvâh
 7835. ol arada kim ola ol dâd-ger kim olur nûşîn-revân u yâ ‘ömer
 7836. himmeti katında anuñ bilgil ‘ayân bir cevehdür cevne vü hindûstân
 7837. mühr urduğında mûma hâtemi bir gedâya kul ider yüz hâtemi
 7838. hulkınuñ hüsine gâyet yok durur luğfına hirciz nihâyet yok durur
 7839. hüsünüñ vaşfin işidüb müşterf ‘ışkına oldu cân viriben müşterf
 7840. atınuñ na’lin görüb dir âfitâb imrenüb yâ leytenî küntü türâb
 7841. gerçi leşker var u genc ü dest-res lîkin itmez mülk almağa heves
 7842. himmeti katında anuñ mülk-i zemîn bir üvezüñ kanadıncadır hemîn
 7843. mülk isdese olmadın arada harb feth olaydı aña şark u ğarb
 7844. ol mürüvvetlüdür ü ehl-i ‘atâ ol fütüvvet issidür ni’me-l fetâ
 7845. kibrden olub durur nefsi beri hem yavuz ahlâkdandır ol arı
 7846. hûb evşâfına anuñ yokdur gerân pes anı ben nice ideyim beyân
 7847. bî-gerân nesneyi kimdür kim bile yâ anuñ şerhin temâm idibile
 7848. ‘ömrden ger virilürise emân tengrinüñ fazlıyla bir kaç zamân

7849. bir kitâba daħı bünyâd idevüz
7850. ol meliklerden ki zıkr itdüm saña
7851. bu melik adı nola geldiye soñ
7852. geldiler evvel hezârân-enbiyâ
7853. lâ-büd oldu kamusınuñ hâtemi
7854. gerçi âhirdür semer evvel şecer
7855. kim semer getürmeğiçün feyz-i cûd
7856. evvel incîl indi tevrît ü zebûr
7857. gül benefşeden yig oldu bî-gümân
7858. tebbet öñdin sûre-i ihlâşdan
7859. anuñçün kim bile halk-ı cihân
7860. çün bu şâhıdı âferînişden murâd
7861. ben daħı anuñ adını idüb hitâm
7862. aħmedî hem hıdmetine irdi anuñ
7863. irdi bu iķbâl ü 'izze lâ-cirem
7864. nisyeve naķdin viren ebleh olur
7865. niçe kim 'âlemde sâye-vâr u nûr
7866. eksük olmasun cihândan sâyesi
7867. 'ömr bâğına irişmesün hazân
7868. bu cihâna ol gereklüdür yaķın
7869. çün tevârîhi bu resme itdük beyân
7870. girü iskender sözini eydelüm
- mîr sülman nitdi anda eydevüz
adların evşâfila öñden soña
çün kamudan rütbetiyle oldur öñ
pes muħammed geldi tâc-ı evliyâ
kim haķ anuñçün yaratdı 'âlemi
lîki rütbetde şecerden yig semer
haķdan irürdi bu eşcâra vücûd
soñra kurân ki ol durur yîk-pâre nûr
lâ-büd andan soñra gelür ol 'ayân
nişe yazıldı diyeyim añla sen
kim soñ öñden yigrek olur bî-gümân
kamudan soñra geliben buldı ad
eyledüm bu nazmı vaşfiyla temâm
yolına cân u cihânı virdi anuñ
zî hużâvendî vü sultân-ı kerem
fikrsüz iş işleyen güm-reh olur
devletine irmesün anuñ fütür
çarħ olsun rif'atinüñ pâyesi
yirine kimse getürmesün cihân
kim cihânuñ cânı ol durur hemîn
kim işiden gişi anı añlar 'ayân
'âķıbet noldı anı şerħ idelüm

SU'ÂL-İ İSKENDER EZ-HİZR HİKMET-İ İ'DÂM-I HALK BA'DE'L-İCÂD

(İskender'in Hızır'dan insanın yaratılıp öldürülüşünün hikmetinin sorması)

7871. çün skender bildi kim işbu kelâm
7872. daħı dürlü söze bünyâd eyledi
7873. didi işbu halk-ı hâlık çün düzer
7874. 'ayb varise getürmek nişedür
7875. didi haķķuñ luţfi vü hem kaķrı var
7876. luţfinuñ izhariyçün çün düzer
- niçe kim söylenirise olmaz temâm
ol ki nef'î çoķdur anı söyledi
niçün anı dutıben girü bozar
'ayb yoğise yitürmek nişedür
ikisi daħı olsa gerek âşikâr
kaķrı belürmeğiçün soñra bozar

7877. nefse çünkim feyz idüb feyyâz-ı cûd
7878. sâdeyidi nefis bî-idrâkidi
7879. viribidi bunda anı kim kâmil ola
7880. bu ten ü 'âzâyı alet itdi ol
7881. hâzrete 'ilmiyle ol lâyıq ola
7882. çün ola hâşıl bu hilkatden murâd
7883. girü bu endâme hâk neşât vire
7884. yok durur eczâ-yı aşılyeye fenâ
7885. çün ol eczâyı ki aşıldur dire
7886. çün bedenden tağılanı diriser
7887. aña haşr u hem kıyâmet oldı âd
7888. hıızra didi ol güne nedür nişân
7889. didi oldur ki cihânda şeytanat
7890. hem vizârat vizrden müşettaq ola
7891. hem kıocalarda mürüvvet olmaya
7892. zulm ola vü ta'addi âşikâr
7893. hem meşâyih fakır yolın kıoyalar
- 68b.**
7894. müftiler kıylile fetvâ vireler
7895. mezhebün zâhir olanın kıoyalar
7896. 'ilm ehlinde çoğ ola hırş u âz
7897. zühd ü takvayı ola kıamusı riyâ
7898. kıalmaya bu dünyada ni'me-l fakır
7899. perdeler ehlinde kıalmaya hayâ
7900. dünyada ehl-i emânet kıalmaya
7901. yoğsul olanda kıanâ'at olmaya
7902. zer çün kıılına kıılinsa şalât
7903. sünneti penhân idiben rûzigâr
7904. ata oğlanına şefkât itmeye
7905. ol halkuñ fi'ili cümle nedür süst
- irdi gendü lutf u cûdından vucûd
gerçi kim her 'aybdan ol pâkidi
'ilm ü idrâkât aña hâşıl ola
aña tâ kim bula idrâkâta yol
vara vü kıuds ehline lâ-hak ola
ne kıala insân ne insândan âd
tefrîka olan yirlü yirine vara
tefrîka olur liki kıalmaz bî-bekâ
ol nufûsı girü hem aña vire
rûhını hak aña girü viriser
hakdur ol günü itme ayruhısı 'itikâd
şerh eylegil anı bilem 'ayân
zâhir olub ola adı saltanat
her vezir işledügi nâ-hak ola
hem yigitlerde fütüvvet olmaya
fitne vü âşüb tola rûzigâr
dürlü dürlü olmaz işe uyalar
- kim timeyeceklerini direler
hâşiyede böyle gördüm diyeler
niçe çok dirseler ideler kim âz
şûfilerde kıalmaya hergiz şafâ
ka'be ola fakır ehline bâbü-l emîr
va'desine kimse itmeye vefâ
ki ol kimseneye kıyânet kıılmaya
bâya hayr itmek şanâ'at olmaya
adıyçün ola virülürse zekât
dürlü dürlü bid'at ide âşikâr
oğlan atasına kııdmet itmeye
düşe islâmuñ kıamu erkânı süst

TETİMME-İ KELÂM DER-CEVÂZ-İ İ'ÂDE-İ MA'DÛM

(Kıyamet günü yeniden dirilme konusunda)

7906. kalmaya iki gişide ittifâk	to la 'âlem cümle tezvîr ü nifâk
7907. haşre bunlardır 'âlâmet âşikâr	el-hızâr ol sa'b günden el-hızâr
7908. ol güne dirler 'abûs u kahterîr	kim anuñ adı durur yevm u 'asîr
7909. halk ol gün girü diri oliser	her ne ki itdiyise cezâsın buliser
7910. câvizâne ger saña devlet gerek	dutma ölenler dirile sine şek
7911. nesneye kim gün gibidür ola 'ayân	'aql olan dutmaya hirciz gümân

BEYÂN-I CEVÂZ-İ 'ÂDE-İ MA'DÛM

(Yeniden dirilmenin geçerli oluşu konusunda)

7912. şartı olanuñ dirilmege yakîn	'ilm ü kudret kabiliyyetdür hemîn
7913. 'ilm ü kudret hakda hõd hâsıl durur	ölü dañi dirilmege kâbil durur
7914. bir gezîn ma'dûm çün mevcûd ola	kâbiliyyet nicesi mefkûd ola
7915. kudretinde virmese noksan anuñ	olmayaydı varlığı cân u tenüñ
7916. çünkü oldı 'ilm ile kudret kadîm	lâ-büd olmuşdur tağayyürden selîm
7917. ol haķuñ 'ilmi ki var kâmil durur	şöyle kim her zerreye şâmil durur
7918. ger anuñ 'ilminde nesne ola kem	şan'atında dañi kem olaydı hem
7919. çünkü her işi anuñ muhkem durur	bil ki 'ilmi kâmil ü bî-kem durur
7920. çün ölüb tağıla eczâ-yı vucûd	ķandadır her zerresin bilür vedûd
7921. çün irâdet ola cem' idüb anı	dîri ide evvel ki gibi ğani
7922. 'ilm ü kudret kabiliyyet uş 'ayân	pes ölen girü dirülür bî-gümân
7923. añladuñise bu sözleri temâm	dime inkâriyle men yuhi-l 'azâm
7924. gey gereklü oldığıyçün bu mesele	kim olubdur çok yire ol velvele
7925. anı her yirdeki vardur söylerem	hüccetin lâ-büd muķarrer eylerem
7926. var muķarrer vahîde tevzîhçün	ben dañi itdümse nola taşrîhçün
7927. ol ider yâş u yeşil ağacı nâr	kudretiyle ter gül olur huşķ hâr
7928. kudretiyle yaradan yiri gögi	idemez mi sini öldükde dîri
7929. ol ki anuñ adile bâd-ı bahâr	ölmüş ağaca hayât ider nisâr
7930. sen dâñi ol ağac gibi çün ölesin	kudretinden girü dîri olasın

7931. bu bahâr öldükde bu ölmüş nebât uş görürsin nicesi bulur hayât
 7932. fenzûri-l âşar-i kabl-i fevtehâ keyfe yuhyî-l 'araz ba'de mevtehâ
 7933. dâne çünkim yire düşiben biter birisi artub yidi yüze yiter
 7934. sen daği rûşen bu kim çün ölesin girü dirilüb daği yig olasın
 7935. nâfe ger yire düşüb olmaya huşk şanma kim irüb kemâle ola müşk

TETİMME-İ KELÂM DER-İ İ'ÂDE-İ MADÛM

(Yeniden dirilme konusunda son söz)

7936. tâ ki şebnem hall olub yitmeye 'ulvî oliben güneşe yitmeye
 7937. yanmayınca şem' ser-tâ-pây oda gendüzini nicesi ol nûr ide
 7938. gendüden insân daği ger yitmeye ol melâyik rütbetine yitmeye
 7939. niçe kim dîri kıla ölmeye ol girü dirilüb melek olmaya ol
 7940. çünki insânda ola hüsn ü 'amel olur insanlık melekliğe bedel
 7941. gey düriş gey hâşıl eyle ma'rifet ki olasın öldükde rûhânî-şifat
 7942. varasın sen daği kudsî olasın kuds gülzârında menzil bulasın
 7943. yirde her ne kim ekilürse biter râst ger hanzâl ola ger ney-şeker
 7944. pes aña cehd it ki çünkim biter olmayasın telh şîrin yitesin
 7945. sa'î kıl kim koyıban bu külhamı ola menzil saña kudsuñ gülşeni
 7946. düriş ü rûhânîler cinsinden ol budur anlara irişmekliğe yol
 7947. dime hayvân nice rûhânî ola taht dâğı niçe fevkâmı ola
 7948. işbu zulmetle kudüretlü türâb hîleyle hall iderler olur âb
 7949. çünki ol şu kaynaya olur hevâ merkezinden tobrağunı ola cüdâ
 7950. çün esîre irişür ol nâr olur zulmeti gidüb kamu envâr olur
 7951. çünki toprak bunca şüretler bulur sıfıyiken şâfi vü 'ulvî olur
 7952. saña dâği şer' iderse tezkiye kim kudüretten bulasın taşfiye
- 69a.**
7953. ola gönlün taşfiyeyle tâ-be-nâk kim melâyik gibi olasın tâ-be-nâk
 7954. rûz u şeb kesb itmeziseñ ma'rifet cehl içinde kalasın şeytân-şifat
 7955. çünki ol cehlün içinde ölesin bir sebu' ya bir .....olasın
 7956. geydüğün yahmûmm ola yirün hacîm yidigün zaħummu içdügin hamîm
 7957. rûh ölmez bî-gümân ger ten öle rûh cevlangâhı bâğ-ı kuds ola

7958. çün ev issi mevte kâbil olmaya ev harab olduĝda ol hiç olmaya
 7959. cân müdebbir cânâ âletdür beden zindedür cân nola ger ölürse ten
 7960. söyleyecek sözi saña söyledüm âhîret sırrın daĝı şerh eyledüm
 7961. ol günüyçün it iderseñ ħalka dâd cehd it kim olasın ol günde şâd

DER-TAHRİZ BER-İRTİSÂB-I MEKÂRİM-İ AHLÂK

(Güzel ahlak edinme konusunda istek uyandırma)

7962. nefsüni kılğıl fezâyille arı tâ ki ol ol rezâyilden berî
 7963. ger rezâyilden selâmet bulasın ħuld içinde ehl-i kerâmet olasın
 7964. nefsdan çün gide evşâf-ı beşer kim bile ħayr olubdur saña şer
 7965. rûĝ evşâfi idüb nefse zühûr ol güneş gibi ucdan uca ola nûr
 7966. lâ-cirem ħuds ehline hem-dem ola vara rûĝânîlere mahrem ola
 7967. revĝ u reyĝân bula vü zevk ü surûr ravz u rızvân daĝı ħôr u ħusûr
 7968. variben câvid anda şâd ola cümle derd ü ĝuşşadan âzâd ola
 7969. dünye ‘uĝbîde ne ki oliser saña şerĝ itdüm ĝûş dutuñisa baña
 7970. eglenecek yir degüldür bu cihân bî-vefâlıĝı degül dürür nihân
 7971. ol ĝişiler kim ħalîfe oldılar birbirinüñ kılıncında öldiler
 7972. bir yiriçün ki anda yoĝ durur vefâ birbirine itdiler yüz biñ cefâ
 7973. işbu vâdîde ki adı oldı ħâk bî-sebeb birbirin itdiler helâk
 7974. şor ki burada ne ħâşıl itdiler ne ilettiler çü bundan gitdiler
 7975. duracak yir şandılar bu menzili sevdiler cânile bu âb u gili
 7976. az zamânda oldılar cümle helâk vây aña kim ola menzilĝâhu ħâk
 7977. bu görinen reng u bu berk ü nüvâ şem-i gül gibidür andaĝ bekâ
 7978. çünki söz buraya irişdi ‘ayân ħızr gayb oldı oradan nâ-geĝân
 7979. şâĝ çün fikr itdi bu sözleri yaş yirine ħan aĝıtdı gözleri
 7980. zühdi andan soñra ‘âdet eyledi irte vü gice ‘ibâdet eyledi
 7981. taşfiyeyle itdi ĝöñlin âyine ki oldı rûşen gayb aña her âyîne
 7982. kıldı aĝlâkıyı gey teĝzîb ol itdi dîn esbâbını tertîb ol
 7983. ol ki beglikde ‘ubûdiyyet kıla dünyî vü ‘uĝbî aña rûzî ola
 7984. aĝmedînüñ sözlerin diñle nedür ki aña ne yâĝût olur hemtâ ne dür

HÂTİME-İ DÂSİTÂN

(Destân sonu)

7985. ol degül işbu kelâmı söyleyen	daği gişidür bunı şerh eyleyen
7986. bî-nüvâsı ayruğuñ durur yaķın	bî-bir âletdür ara yirde hemîn
7987. dürr-i ma'nî kim kalmadan dökülür	bî-gümân ol bir daği yirden gelür
7988. aħmedî hûrise sözidür 'azîz	baķmañ aña sözlerini diñleñiz
7989. çünkü ma'nîde 'azîz oldı kalem	şûretâ ger hûr olurise ne ğam
7990. rengine müşküñ baķub kılma ğağâ	ma'nîni gör ki olmuşdur 'atâ
7991. buldı ma'nî 'azz-i ten naħl-i 'asel	şûreti hûr oldıyise ne ğalel
7992. gerçi pür-naķşdur tãvûs-ı ner	nef'ine çün daği yok anda hüner
7993. cüssede nola giçiyise 'andelîb	çün sözi derd ehline oldı nasîb
7994. çünkü kãmu tağdan alçaķ oldı tûr	gör tecellîde nicesi buldı nûr
7995. aħmedîñüñ sözidür sihr-beyân	dahiler söziyiken kışsa 'ayân

DER-TA'RİZ DER-BA'ZÎ EZ-ŞU'ARÂ

(Kimi şairlerde yergi)

7996. er gerek erden ğikâyet eyleye	er nice 'avret sözini söyleye
7997. ol ki nãķış-'aql u nãķış-dîn ola	adını kâmil getüre mi dile
7998. dil ki ğaķ zikrine âlet oldı ol	ğayf ki anda 'avret adı bula yol
7999. 'avretüñ her kim sözini söyleye	gendünüñ naķşını zãhir eyleye
8000. kim olur 'avret ki anı söyleyeler	ya anuñ işini şerh eyleyeler
8001. çünkü âdem baķdı 'avretten yaña	ğuld bâğı ğâr-ı rãh oldı aña
8002. 'avretüñ işi nedür mekr ü ğıyal	ni'mete küfrân ü hem ceng ü cedel
8003. büyüüb yüzine virmek reng ü bûy	ayna dutub düzinmek zülf ü mûy
8004. bî-vefãlık hem ğıyânetdür işi	ğıybet ü yalancılık şoyı eşi
8005. kaķbeliķdur işi olduķda cüvân	ķaralıķda pûzevenklikdur hemân
8006. pes gerek fażl ehline vâcib ola	ki anlaruñ adın getürmeye dile
8007. dil ki teñri zikrinüñ ola yiri	'avret adından gerek ola arı
8008. çün ağız ķurân yiri durur yaķın	'avret adın ķomaya anda ehl-i dîn

**DASTAN-I İ'RAZ-I İSKENDER EZ- DARU-L ĞURUR U İKBAL BE-DARÛ-S
SÛRUR MUKADDEME-İ (DASTAN)**

(İskender'in bu dünyadan yüz çevirip öbür dünyaya yönelmesi, destan başı)

8009. olma hâmuş söyle iy murğ-ı seher viriben firdevs bâğından haber
8010. çünkü sen bülbül bigi olduñ hoş-nüvâ vaqt-i gül hâmuşluk olmaz revâ
69b.
8011. 'aql dutmuşdur benefşe bigi gûş tâ ki sinüñ sözlerini ide gûş
8012. geh şeri'atdan rivâyet eylegil geh tarikatdan hikâyet söylegil

MAṬLA'-I DASTAN

(Destan başı)

8013. çünkü zülkarneyne oldu bu 'ayân ki evvel ü âhir noldı nolıser cihân
8014. bildi anı kim vefâsuzdur sipihr itmedi itmez kimseye ol hiç mihr
8015. dutmuşidi dünyeyi sert-e-ser 'ukbî dahı isdedi ol nâm-ver
8016. kıldı nefsini fezâyille arı itdi ahlâkın rezâyilden berî
8017. gördi anı kim bî-bekâdur salţanat aña mağrûr olmağ olur şeytanat
8018. işbu derûze haşem beglik degül ten bezeyüb bislemek yigitlik degül
8019. beglik ol kim mülk-i cân ma'mûr ola ğayb şem'ile gönül pür-nûr ola
8020. beg ol ola kim variken dest-res bir işe ide bugün cândan heves
8021. kim yarın bundan çü gider ola ol dahı yig yir begligine bula yol
8022. beglik ola mı genc ü mâla kalasın virmedüğüñ halk elinden alasın
8023. beglik oldur kim olasın ehl-i dâd ulu giçi kamu senden ola şâd
8024. ten bezeyüb dimegil kim budur iş hulkuñı tehzîb itmege düriş

KIŞSA-İ RÛBÂH VE ÜFTÂDEN BE-HUM-I NÎL

(Tilki ve boya küpüne düşmesi masalı)

8025. bir mesel vardur ki bir dilkü meger düşiben boya küpüne oldu ter
8026. cehdile çıkardı küpden gündüzin vardı güne karşı durdı gündüzin
8027. çün irürdi aña şu'le âfitâb hûb u hoş-revnâk görindi ol hizâb

8028. görünürdi gözde sürh ü sebz ü zerd hem müzehheb-güne vü hem lâciverd
8029. didi kim zî hûb hûş-reng almışam râstı budur ki tâvûs olmuşam
8030. gendüyi tâvûs diyü bî-gümân vardı dilküler katına şâdumân
8031. pes idüben dilküler andan süvâl didiler eydüñ ki nice oldu hâl
8032. gence mi irdüñ kim olduñ pür-ferah ya çemende içdüñ mi yârile kadeh
8033. şâzılıguñı iy dilkü kııl 'ayân hem nedendür kibrüñi eyle beyân
8034. didi kim daħı dimek baña rûbâh ki olmuşam ben mazhar-ı luḫf-ı ilâh
8035. görüñüz binüm cemâl ü rengümi fikr eyleyüñ naḫş ile nîrengümi
8036. pes didiler dilküler eydüñ bize kim ne dürlü ad eyidelüm size
8037. didi kim eydüñ baña tâvûs-ı ner kim görısiz bende zîb ü hûsn ü fer
8038. didiler tâvûs gül-zâra varur anda gül karşıısına celve urur
8039. sen daħı tâvûsısañ gel varalum bâğa anda celve urğıl görelüm
8040. didi kim ben celve nedür bilmezem bilmedüğüm işi da'vî kılmazam
8041. didiler pes olmaduñ tâvûs sen dilküsin dahi tolu telbîs fen
8042. sen daħı iy saltanat da'vî kılan cehd it da'vî ki olmaya yalan
8043. girü dilküsin bu reнге aldanmağıl olmaz adı gendüzün adanmağıl
8044. saltanat dilerseñ istihkâkıla nefsuñi tehziḫ it ahlâkıla
8045. şâh ol durur ki zülkarneyn-vâr hâlîkuñ kullıgın ide ihtiyâr
8046. bu tene bakma ki ne peyker durur nefsuñi añla ki ne cevher durur
8047. hâlîkuñı ol gişi bilür hemîn kim ne durur nefsiñi bile yakın
8048. ne durur şûretde 'âlem bir şecer ki añla ma'nide sen olmuşsın semer
8049. ger semer olmasa ağacdan 'ayân dikmeyeydi anı hirgiz bâğubân
8050. çün semer çün dikülürimiş şecer pes şecerdür fer'ü aşl añla semer
8051. şöñsın illâ mebdeñ oldu ezal fikr durur evvel ü âhir 'amel
8052. anuñçün ol resûl-i zü-fünûn dir ki naḫnül-âhirüne's-sâbîkûn
8053. kim anuñ çün haḫ yaratdı 'âlemi belki anuñ çün kıldı peydâ âdemi
8054. âdeme anuñ çün ider secde melek devr anuñ çün kılor dâyim felek
8055. pes añla âdem fer' olur ol añla aşl añla işbu bâbı ki itdüm saña faşl
8056. çün skender bildi dünya hâlîni añladı hem âhiret ahvâlini

'AZM-İ İSKENDER BE- HİCÂZ

(İskender'in Hicaz yolculuğu)

8057. diledi kim ide ol 'azm-i hicâz	varub ol hazretde 'arz ide niyâz
8058. cem' idiben besi hayl u sipâh	ka'beye varmağa kıldı 'azm u râh
8059. diledi evvel ki bağdâda gire	pes oradan ka'beden yaña vara
8060. ol zamân ol yol kamu ma'mûrıldı	âb u zâd ol yolda bes mevfûrıldı
8061. pes varub bağdâda ol şâh-ı cihân	kıble yolını dutub oldı revân
8062. gördi yolda ider iken şâh seyr	yapılı bir püştede bir yüce deyr
8063. koyıben ol yolda hayl ile sipâh	vardı iki gişile ol deyre şâh

RESİDEN-İ İSKENDER BE-DEYR-İ RÂHİB

(İskender'in manastıra varışı)

8064. girdi şâh ol deyre gördi bir hekim	orada olmuş riyâzetle mukîm
8065. irte gice anda 'ibâdet eylemiş	tâ'atı gendüye 'âdet eylemiş
8066. şâha ol hiç iltifât eylemedi	eyle kim lâyıq durur söylemedi
8067. şâh didi kim sebep noldı saña	ki iltifâtıñ olmadı hirgiz baña
8068. didi binüm kulımuñsın kulı sen	câyiz olmaz 'izzet itsem saña ben
70a.	
8069. didi ben nice kuluña kul olam	baña takrîr eylegil ki anı bilem
8070. didi kul olub durur şehvet baña	ki ol hakîkat hâce olmuşdur saña
8071. çünkü hâceñ kul ola baña 'ayân	sen kuluma kul olursın bî-gümân
8072. kalır hayrân işbu söze şehriyâr	çıkdı gözinden kamu şehri ü diyâr
8073. râst söz munşiflere olur kâr-ger	gerçi bî-inşâfa itmez ol eser
8074. pes didi şâh aña kim iy hûş-mend	nola diseñ baña bir kaç dürlü pend
8075. kim sözünüñ dürri iy dâna-yı kâr	kulağumda olaydı gûş-vâr
8076. didi kim dünyâya mağrûr olmağıl	hağdan aña tekye idüb dūr olmağıl
8077. dime sırâb olam anda ki ol serâb	kim görünür saña olmaz çün serâb
8078. ger dilerseñ ki ola devlet nazmı düz	hüsn ü hulki gendüñe pîrâye düz
8079. zulmuñ encâmı nedür endîşe kıl	'adli gendüzine dâyim pîşe kıl
8080. sunmasuñ kimse diriseñ mülke dest	câm-ı bâde nûş idiben olma pest

8081. mülk şaklayan kim ola bâde nûş
8082. çünkü gâfil yatıp uyuşa şübân
8083. memleketde olmasun diseñ halel
8084. bî-edeb gişile olma hem-nişîn
8085. bahta dilerseñ ki irmeye güzend
8086. hîd-pesend oldığıyçün şeytân-la'ın
8087. dileseñ ki irmeye gönlüñe nedem
8088. sözi evvel gey tefekkür eylegil
8089. ol ki söylemedin ebkem olasın
8090. hayr işinde kimseneye şanmağıl
8091. halk içinde gendüziñi itme medh
8092. mülki dileriseñ halelden ola dūr
8093. tâkatuñca halka eylük eylegil
8094. dileseñ ki ola işüñ peyveste gey
8095. şükriñi yirine getir hâlıküñ
8096. düşmenüñ rıfkına inanmağıl
8097. 'unf durur düşmenüñ lutfi saña
8098. nerm diyü yılana el sunmağıl
8099. olmasuñ diseñ riyâset işi süst
8100. pişe kil gendüziñe şıdk u şafâ
8101. hikmete cehd eyle kim ol durur iş
8102. gey şakın gey bir işe urma kadem
8103. itme nefsüñ ârzûsına tam'a
8104. nefş şeytân durur 'akluñ melek
8105. mefsede ehlin katuña dirmegil
8106. hayr işe hiç tēhîr eyleme
8107. şâh göñline pisend olub bu pend
8108. ol hekîme hayr bâd itdi anda şâh
8109. şâh u leşker çünkü yola girdiler
- nice şaklaya çün andan gide heves
koyını kurda yidürür bî-gümân
urmagıl tâmi' gişiyen sen 'amel
kim kıdur nefse eser şoşbet yakın
gendüzini görüb hîd-pesend
adı olmışdur racim ü hem la'ın
bakmayınca esbâb işe urma kadem
söyleyecek sözi âhir söylegil
yig ki sözi söyleyüb kem olasın
şerri terk it yavuz ad adanmağıl
dileriseñ ki itmeyeler saña kadh
tâ'at eyle hakka vü itme fucür
söyledüğüñ sözi toğrı söylegil
hilm tonın hil'at it boyuña gey
halka hayr it virdüğinden râzıkuñ
anı saña eylük ide şanmağıl
zehr durur dimegil tiryâk aña
nîşin anuñ nûş-ı dârû sanmağıl
dâyim olasın riyâsetde dūrüst
'ahd idicek 'ahduña eylegil vefâ
ger kemâl isderiseñ aña duriş
kim ola anuñ ser-encâmı nedem
şehvete 'akluñ eyleme teb'a
'akl nefse tâbi' olmamak gerek
nesneñi nâ-müstahakka virmegil
hûb 'âdetlerde taşşîr eyleme
didi şâd ol iy hekîm-i hûşmend
pes oradan kıldı girü 'azm ü râh
yolda giderken bir eyvân gördiler

RESİDEN-İ İSKENDER BE DAHME-İ 'ÂD

(İskender'in âd'ın mezarına varışı)

8110.	'âli eyvân muhkem ü muşmet-nihâd	yapub irürmiş anı keyvâne 'âd
8111.	bir tılsım urub aña bünyâdile	kapusını bağlamış polâdıla
8112.	tâ ki ol eyvâna kimse girmeye	anuñ içinde ne vardur görmeye
8113.	ol tılsıma el urınca şâh-ı rûm	oldı elinde anuñ ol polâd mûm
8114.	çünki girdi gördi anda şehriyâr	'âcden bir taht durur zer-nigâr
8115.	taht üzre tâcile bir nâm-ver	yatmış oliben cihândan bî-haber
8116.	sâliyân yetmiş ki hirgiz durmamış	gözlerin açub cihâmı görmemiş
8117.	başı katında durur bir levh-i zer	bir yüzi levhüñ murassa' sert-e-ser
8118.	bir yüzinde yürübenüñ kalem	anda bir kaç satır urmuşlar rakam
8119.	ki iy binüm ola diyüben şark u garb	ins ü cinnile iden peyveste harb
8120.	garre olma çerha ki ol nâ-mihribân	kimseye virmedi vü virmez emân
8121.	sinüñile ger bugün ol kıla 'ahd	yarın ide anı nakz itmege cehd
8122.	ben ki 'âdem hükm eyledüm müdâm	şark u garba biñ iki yüz yıl temâm
8123.	'âlemi cümle benüm şanmışıdum	bu cihân 'ahdına inanmışıdum
8124.	cehdile bî-had çekiben dürlü renc	cem' idüb yığmışıdum mâl ü renc
8125.	ulu sultânıdum şâhib-i şükûh	toluyıdı leşkerüm deryâ vü kûh
8126.	irmeye bahtuma diriyken halel	baña nâgeh irdi çengâl-i ecel
8127.	çün ecel çengâline oldum esîr	kimse bulunmadı baña dest-gîr
8128.	mâl ü mülküm fâyide itmedi baña	bini gör 'ibret yiterem ben saña
8129.	zahmetile dirdügüm ol mâl ü genc	ayruğ almış baña qalmış mâr u renc
70b.		
8130.	anı kim baña idübdür bu cihân	saña dahi idesidür bî-gümân
8131.	şâh anı okıyub ağladı zâr	gözlerinden dökdi hûnın cûy-bâr
8132.	pes ol eyvândan çıkub şâh-ı cüvân	oldı girü ka'beden yaña revân

BE-CÂY ÂVERDEN-İ İSKENDER MENÂSIK-I HAC-RÂ

(İskender'in hacın gereklerini yerine getirmesi)

8133.	ka'benüñ mikâtına çün irdi şâh	evvel ihrâmuñ tonına girdi şâh

8134. çıkarub tenden rezâyil hasletin
8135. çünkü kıldı varıben rem-i cihâr
8136. her ki tenden nefis dîvin sürmeye
8137. sen eger senden bu dîvi süresin
8138. mervde kesb-i mürüvvet eyledi
8139. çün şafâ vü merveye 'azm itdi şâah
8140. çünkü beytullaha girdi oldı şâd
8141. buldı anda dürlü esrâra zuhûr
8142. eyle itdi ol arada mahv-ı zât
8143. gündülikden çün-ña irdi fenâ
8144. bulmağ isterseñ hakka irmege yol
8145. mahv olub bulur göge şebnem zuhûr
8146. dânelikdan dâne çıkmazsa temâm
8147. katre şulıkdan çıkıcak dür olur
8148. nutfе çünkim şûretüñ terkin kıur
8149. pes tavâf idibenüñ kıldı nemâz
8150. çün tahâretle tenini kıldı pâk
8151. kıldı ol evde hużû'ile nemâz
8152. tâ'at oldur kim ola anda huşû'
8153. sen gerek sırrın nemâzuñ bilesin
8154. gerçi çok durur nemâz içre niyâz
8155. kim şehâdet 'âleminden ol gide
8156. andan ide ğayb ğaybe intikâl
8157. 'âlem-i cismânî vü şûretle cism
8158. 'âlem-i ğayb itdiler ervâha âd
8159. kim anuñ yâdı seni senden ala
8160. çün ne şartı varise haccuñ temâm
8161. çün menâsuñ işini bitürdi şâh
8162. on iki biñ koç getürdi idüb şümâr
8163. şanıla on biñ şıgırdan dahi hem
8164. on iki yüz biñ dahi miskâl zer
8165. hâzır itdürüb şeh-i iklim-bahş
- geydi ragbetle fezâyil hıl'atın
sürdi dîvi batınından nâm-dâr
ka'beye varsa şafâyı görmeye
kamu yirde allah nurın göresin
ol şafâyıla fütüvvet eyledi
bâtınına biñ şafâ virdi ilâh
kıldı anda kıuds gülzârını yâd
rûşen oldı göñline allah u nûr
ki anda kalmadı beşerlikden şîfât
buldı hakdan ol fenâyîçün bekâ
var gündü varlığından mahv ol
fâni olmayınca olmaz şem' nûr
ne gül ne lâle olur bî-kelâm
tohm şûret terk idicek bû olur
gör musavvirden ki ne şûret bulur
itdi ol dergâhda 'arz-ı niyâz
göñli ihlâsile oldı tâb-e-nâk
'arz itdi mâlikü-l mülke niyâz
ta'at olmaz ol kim ola bî-hużû'
pes gey ihlâsile anı kılasın
lîki nef' ol gişiye eyler nemâz
'âlemi ğayba varıben naql ide
ki ol durur ol kâb-ı kavseyne misâl
kim müşâhiddür şehâdet buldı ism
ğaybı ğayb ol hakdur anı eyle yâd
ğaybı ğayba gündüyle ilte bile
yirine getürdi şâh-ı nîk-nâm
kamu şartı yirine yitürdi şâh
altı biñ nohtı dahi zerrin mehâr
itdi kurbân kamusın şâh-ı 'acem
dahi yüz yün nukre yig dâne güher
ol mübârek yirde kıldı halka bahş

8166. mekkede dervîş hirgiz kalmadı kim şehüñ mâliyle bây olmadı
8167. çünkü devlet oldu saâ dest-res mâli hayra şarf itmek kıl heves
8168. kim kıla dünyâda senden bir gey âd olasin ol âdile peyveste şâd
8169. ulu giçi kılalar saña du'â bay ü yohsul ideler saña senâ
8170. ger senâyıla du'â kesb idesin zâd ola saña çü bundan gidesin
8171. yig dürür biñ genc ü zerden bir du'â yig dürür yüz biñ güherden bir senâ
8172. her gişiye kim du'â hem-râh ola kanda varsa dest-giri allah ola
8173. her gişi ki aña naşîb ola senâ bir bekâ bula ki aña irmez fenâ
8174. gör ne nesnedür senâ ki ol hayy-i rab kullarından anı kılmışdur taleb
8175. mâli harc it ki ideler saña du'â genc sarf it ki ideler saña senâ
8176. cûd hâlık pîşesidür bil anı gendüzine dâyim iş kıl anı
8177. mâl çün bâki degül elden gider yi yidür mihrin göñülden gider
8178. ki andan ayru düşicek bî-ihiyâr olmaya ol saña renc ü derd ü mâr
8179. gerçi kim cânüñ şakîkidur bu mâl sarf itmedükde olur câna vebâl
8180. mâl ola mıdur kim anı dîreler mâl ol kim şarf idiben vireler
8181. çünkü kurbândan ferâgat buldı şâh mekkenüñ hâlîne meşgûl oldu şâh

TEFAHHUŞ-I İSKENDER EZ-AHVÂL-I HİCÂZ

(İskender'in Hicâz'ın durumunu soruşturması)

8182. şordı ki evvelden kimüñdür ol maqâm kimidi anda ululardan imâm
8183. didiler kim hâkim evvelden yakîn bunda evlâd-ı halîlidi hemîn
8184. oldu hükminde anlaruñ çok rûzigâr pes yemenden geldi kahtân âşikâr
8185. bî-gerân leşkerle bunda geldi ol kahrile işbu maqâmı aldı ol
8186. düşdi evlâd-ı halîlullâh hakîr bu diyâra olıcağ kahtân emîr
8187. işbu iş üstine geçdi çok zemân cürhümîler oldılar nâ-geh 'ayân
8188. cürhümîler çünkü zâhir oldılar süriben kahtânı bunı aldılar
8189. ol zamândan iy şehinşâh-ı zemîn bunda hâkim cünihümîlerdür hemîn
71a.
8190. pes halîl evlâdını buldurdı şâh ol maqâmı anlara bildürdi şâh
8191. virdi anlara besî zerr ü güher dahi çok dibâyı rûmı sîm ü zer
8192. çün olar şehden riyâset buldılar âdıla mecmû'ı sâdât oldılar

8193. ulu ol durur ki çün kudret bula ululıkdan düşmişüñ hâlin bile
 8194. pes elini alub anuñ götüre girü anı manşıbına yitüre
 8195. kıla luftı her kerîmi ser-firâz olmaya şöyle ki gerdün dîn-nüvâz
 8196. gişi ol kim 'izzet el virse aña hâr olamı 'izzet ehlinden aña
 8197. şimdi olar kim halka server oldılar çarh gibi sıgla perver oldılar
 8198. çünkü hac erkânını yitürdi şâh ol aradan kıldı kudsa 'azm ü râh

RESİDEN-İ İSKENDER BE-TÜRBET-I İBRÂHİMÜ'L-ĤALÎL

(İskender'in Hazreti İbrahim(as)'ın türbesine varışı)

8199. vardı vü gördi halîlüñ hazretin yüz sürüb öpdi muṭahhar türbetin
 8200. isti'ânet idüb ol dergâhdan merḥamet kıldı taleb allahdan
 8201. gerçi kim her perde ḥaḳ ḫâhir durur her neye kim isdiseñ kâdir durur
 8202. lîki görmekden velîler türbetin kim bulıbdur ḥaḳḳuñ anlar ḫurbetin
 8203. gişinüñ çok ḥâceti olur revâ dürlü derde bulunur anda devâ
 8204. ki anlaruñ ervâhı şöyle kim 'uḳûl ḫuds dergâhında bulmuşdur ḫabûl
 8205. çün melâyik gibi olaruñ cevheri cism naḳşından olub durur berî
 8206. hem olar nûr-ı ilâhidur yaḳîn 'aḳlile nefse müzâhidür yaḳîn
 8207. bunlar ecsâma çoğ iderler eşer şöyle kim virdi resûl andan ḫaber
 8208. pes melekden her iş ki olur 'ayân daḫi 'aḳl u nefsdan hem bî-gümân
 8209. râst çün cinsiyyet-ârâ perde-vâr olur ol ervâhdan daḫi âşikâr
 8210. ol mezârâta çü şıdkıle 'itikâd bağlanub varıla bulmağa murâd
 8211. çün ta'alluḳ vardur anlarda yaḳîn ol mazârâtile iy pâkîze-dîn
 8212. ki andağı topraḳdan anlar lâ-muḫâl eylemişlerdi besî kesb ü kemâl
 8213. ol mezârâta varanuñ bî-gümân olur aḫvâli ol ervâḫa 'ayân
 8214. şöyle ki olsa karşı iki âyine birbirinden nûr alur her âyine
 8215. bunlara nûrı ol ervâḫuñ gelür bunları ol nûrile rûşen kılar
 8216. lâ-büd âşârı olaruñ iy ḫekîm kesb-i ḫayr u def'-i şerde olur 'azîm
 8217. işbu sırrı kim didüm ger bilesin ol mezârâtı ziyâret kılasın
 8218. ḫâcetuñ her ne kim var ola revâ olmaya red anda olınan du'â
 8219. ol mübârek türbede şâh-ı cihân ḫâcetin ihlâşile kıldı 'ayân
 8220. virdi anuñ ḫalkına daḫi sîm ü zer bî-gerâne genc ü envâ'-ı güher

8221. pes idiben ol haremnden 'azm-i râh râst vardı mescid-i akşâya şâh

RESİDEN-İ İSKENDER BE-MESCİD-İ AKŞÂ

(İskender'in Mescid-i Aksa'ya varışı)

8222. kıldı ol mescidde daği hem nemâz itdi hağ dergâhına 'arz-ı niyâz
 8223. kıl nemâzı ki ol sa'âdet tâcıdur koma anı kim müminüñ mi'râcıdur
 8224. zâhiri ma'mûr ider erkânile bâtım pür nûr ider imânile
 8225. ğaybe anuñ erkânile varur varan ğaybı ğaybe ezkârile irer iren
 8226. orada daği çoğ ihsân eyledi çok hedeyâ dâhi kurbân eyledi
 8227. mâl ol kim çün elüñde bulna şarf idesin anı sen hağ yolına
 8228. cem' idüb saklamayasın viresin devlet-i 'ukbîye andan iresin
 8229. buldı şeh mescidde bir dâna gişi kim riyâzetdi müdâm anuñ işi

RESİDEN-İ İSKENDER BE-KUTB DER-MESCİD-İ AKŞÂ

(İskender'in Mescid-i Aksa'da bir bilginle karşılaşması)

8230. şöhet itmişidi besî evtâdile keşf bulmuş kutbdan irşâdile
 8231. işini dün ü gün 'ibâdet eylemiş tâ'atı gendüye 'âdet eylemiş
 8232. münkaṭı' olibenüñ eşbâhdan itmişidi gendüzin ervâhdan
 8233. şâh andan bir naşîhat istedi nideyim kim hağka irişem didi
 8234. didi hağka vâsıl ol vağt olasin kim ta'alluğdan tecerrüd bulasin
 8235. zâyil olmayınca senden bu şîfât nice ola göñlüñe rûşen keşf-i zât
 8236. gişi anda lâyıq tevḥîd ola kim ta'alluğdan kamu tecrîd ola
 8237. iy muvaḥḥid müşrik işin kılğıl hağ gerekse saña ğayra kalmağıl
 8238. itmegil ğayra nazâr didüñse hû rişte-i tevḥîd nice olur dü tû
 8239. hû didüñse kalmasun senden eşer itmegil bir dem iki güne nazâr
 8240. anı dirseñ ḥâsıl eyle ma'rifet cehli ço kim şığmaz anda ol şîfat
 8241. ol gişi kim göñli tolu cehl ola nice 'âlem kurbetine ehl ola
 8242. câhil irse göge kağr u câhile hem-nişin olmaya 'âlem câhile
 8243. 'ilm vaşfidur ol allahuñ yağîn 'ilmile irer iren allaha hemîn
 8244. 'âlemüñ kaçında 'izzet ol bulur ki ol daği hem 'ilm ehlinden olur

8245. çünkü haq ‘âlim dūrür pes câhili gendüzine nicesi ide velfi
8246. her neye kim var durur ‘illet gerek dostlığa râst cinsiyyet gerek
8247. ‘ilmle ‘ilmiyle gerek pes heves bülbül ü zâğûñ yiri olmaz kafes
8248. büm ile tâvûs ola mı hem-nişin ya ola mı karga tûtiye qarîn
71b.
8249. çünkü sığmaz bir araya ‘ilm ü cehl ‘âlimî diyen gerekdür ‘ilme ehl
8250. çünkü bâtil işlödür câhil olan ire mi haqqa işi bâtil olan
8251. gönülünü haq fikrile ma’mûr it zikriyle câñunı pür-nûr it
8252. bir dañi zîbâ söz aydam ben saña sen benefşe gibi gûş olğıl baña
8253. nefsünüñ şehrin ‘imâret it duriş ‘aql kânûniyle kim budur iş
8254. nefsi-insânî bedende iy emîr ol beden şehrine vâlidür yaqîn
8255. ‘aql durur bî-gümân aña vezîr kuvvet-i fikriyyedür aña müşîr
8256. bu cevârihle kûyı aña temâm pişe-kâr u hem ra’iyyetdür müdâm
8257. aña bir kullıkcıdur şehvet yaqîn dilegin virmek aña işi hemîn
8258. bir ‘avân durur kapusunda ğazab halka zulm u kahr işi iy ‘aceb
8259. ol vezîre bu iki düşmen durur düşmen işi nicedür rûşen durur
8260. vâfiye çün ol vezîrile müşîr oldılar cânile nâşih hem naşîr
8261. ol gişinüñ ögidine duta gûş gendüzine devşeriben fikr ü hûş
8262. ol ğazabla şehvete tedîb ide gendünüñ ahlâkımi tehziib ide
8263. lâ-cirem şehri anuñ ma’mûr ola zulm u bid’atdan dañi hem dūr ola
8264. lâ-büd ola lâyıq dergâh ol bula kurbuñ perdesinde râh ol
8265. çünkü işbu memleketden ayrıla dañi yigrek pâzişehlik virile
8266. ola ol ‘uqbî maqâmında muqîm bula rûhı revh ü reyhan ü na’im
8267. ‘aql u fikri şehvet ü hışme zebûn itdirürise aña cehl ü cünûn
8268. bî-gümân şehri anuñ vîrân ola dünî ‘uqbîde aña husrân ola
8269. cehd it irem diseñ ol hazrete kim zebûn olmaya ‘aqluñ şehvete
8270. hışm u şehvet dîv durur dutma şek ‘aql durur ‘aql bir ulu melek
8271. dîve cehd it ki ol melek ğâlib ola ki anı lâ-havleyle emmâre kıla
8272. gönülünü aña bağla ki anı bulasın üns anuñla dut ki anuñ olasın
8273. isderiseñ anı zikrünüden gider ğayret eyle ğayr fikrünüden gider
8274. tâ günüñ şevkıyla şebnem yitmeye ‘ulvî olub mâh u mihre bitmeye

8275. müminiseñ niçe surile kaçâ
 8276. ger dilerseñ rişte-i tevhd-i berk
 8277. niyyetüñ ihlâsıla eyle dürüst
 8278. söyleyicek şıdkıla söyle müdâm
 8279. şıdkı durur saña ‘ukbîde delil
 8280. şıdkıla urduğıyçün şubh-dem
 8281. nefsüne olğıl mürâkıb dem-be-dem
 8282. ger bu âşarı tefekkür kılasın
 8283. keşf idesin vahdet esrârın temâm
 8284. gönlüñi idüb riyâzet tâb-e-nâk
 8285. rüşen ola batınuñda şem’-i dîn
 8286. keşfila rüşen ola saña şıfât
 8287. bilesin ‘ilm-i ledünniyi temâm
- cânile virseñ gerek aña rızâ
 şirk-i penhânidur riyâ kıl anı terk
 tâ kim olmaya ‘amel erkânı süst
 her işi ihlâsıla eyle temâm
 şıdkıla buldı necât oddan hâlel
 rüşen ider ‘âlemi her şubh-dem
 ki olmaya itdügüñ işlerde nedem
 ol müessir kudretini bilesin
 dünî ‘ukbî sinüñ ola bî-kelâm
 her kudûretten anı kılursa bâk
 nakş ola âyında ‘ilme-l yakîn
 gör ne âyîne hem nûr-ı zât
 kılasın bî-vâsıta fehm-i kelâm

‘AVDET-İ İSKENDER EZ-ĤİCÂZ

(İskender’in Hicaz’dan dönüşü)

8288. çün bu sözleri temâm işitdi şâh
 8289. ilerüden böyledür bu reh-güzer
 8290. derd ü miñnetde durur bunda olan
 8291. bir nefes güldüğüçün gül bunda şâd
 8292. çıkdı gözinden anuñ hayl u haşem
 8293. pes oradan kıldı mışra ‘azm-i râh
 8294. çünkü dârü-l mülke geldi şehriyâr
 8295. halk içinde ‘adl bünyâd eyledi
 8296. şâh ol durur kim ehl-i dâd ola
 8297. hayr idüb toyura her bir âçı ol
 8298. pes kamu yollardan ol getürdi bâc
 8299. yiryüzinde hiç bid’at kalmadı
 8300. kanda kim buldıysa bir dâna hekim
 8301. anuñile otur ki ‘ilm ehli ola
 8302. çün hüner-dâriydı vü şâhib-nazar
- hasretiyle ağlayub çoğ itdi âh
 bunda gelen âh derdiyle gider
 bir yıl ağlasa gerek bir dem gülen
 gör nider âteşle aña hâk u bâd
 düşdi gönliñe itdüğü işlerden nedem
 anuñile bî-gerân hayl ü sipâh
 buldı revnâk girü ol şehr ü diyâr
 ulu giçi gönlini şâd eyledi
 halk zulmından anuñ âzâd ol
 bî-niyâz ide kamu muhtâcı ol
 kimseden dañi almadı mâl ü harâc
 ki anı zülkarneyn zâyil kılmadı
 terbiyetle itdi huzûrında muķim
 câhiliyle eglenen bû cehil ola
 buldı andan terbiyet ehl-i hüner

8303. terbiyet kılsañ hüner ehline kıł
 8304. zîynetidür devletüñ ehl-i hüner
 8305. ehl-i ‘ilm andan çü revnâk buldılar
 8306. hikmet aqsâmına kıldılar şürû’
 8307. dürlü dürlü ‘ilm telif itdiler
 8308. lâ-büd andan kaldı ol gidüb gey ad
 8309. ölmemişdür adımı zinde kılan

72a.

8310. dileriseñ ölmek iy pâk-zâd
 8311. ögüdümü cân kulağıyle işit
 8312. aḥmedinüñ ḥâtırı bir baḥrdür
 8313. geh ḥaḳıkat sözini kılor beyân
 8314. ger sözini tutar oluriseñ anuñ

bir hünerde nef’ yok andan kesil
 şâhlar tâcına zîverdür güher
 ‘ilm arturmağa meşğûl oldılar
 va’ı’ itdiler uşûliyle fûrû’
 çok kütüb adına taşnif itdiler
 kim iderler ḥalk anı ḥayrile yâd
 gitmemişdür dünyada adı kalan

cehd it kim kıla senden bir gey âd
 nefsüne tehzîb ahlâkı iş it
 ki anda su yirine urur mevcdür
 geh ḥarîkat râzımı ider ‘ayân
 dünyi vü ‘uḳbî senüñ ola senüñ

DÂSTÂN-I DUHÛL-I İSKENDER BE-ZULUMÂT VE İNKİRÂZ-I DEVLET-İ Ü MUKADDİME-İ DÂSTÂN

(İskender’in karanlıklara girişi ve devletinin çöküşü, destan başı)

8315. nâle it iy ‘andelîb nağme-ger
 8316. ‘ûd gibi sözile sâz eylegil
 8317. çarḥ hâlinden ki bilürsin ‘ayân
 8318. tâ ki ol destâm biz işidevüz
 8319. dünyaya ğarre olma kim bu reh-güdâz
 8320. kimse anda câvizân kalmış degül
 8321. naḳş durur dünyada isdemek kemâl
 8322. nergesüñ ki aña virildi tâc-ı zer
 8323. ol benefşe ki oldı ucdan uca ğuş
 8324. ol mekân kim anuñ adı oldı yîr
 8325. bâğına dehrüñ mezemmet bu yiter
 8326. bisledügi ne aşşı ğişi bu yir
 8327. tut ki mülkile sikender olasın
 8328. dut ki behrâm itdi sini zerr ü zür

kim kılor nâleñ senüñ câna eḡer
 kıssa-i dil-sûze âġâz eylegil
 bize sen bir dâsitân eyle beyân
 aña lâyıḳ dünyada iş idevüz
 bir mekândür kim gelen aña gider
 kimsene andan vefâ bulmuş degül
 çün kemâl ardınca tîz irer zevâl
 görince itdiler gözini bî-başar
 ger durur ger kulağı gör anı uş
 ögmege lâyıḳ degüldür anı yir
 ki anda biten şolıben tîzde yiter
 çünki ğirü bisledügin gendü yir
 nef’ ne çün âhirü-l emr ölesin
 fâyide ne çün yirüñdür şoñra ğür

8329. her ki geldi dünyaya çünkim geçer
8330. pes aña aldanmamağdür çâre bes
8331. bu selâtinini ki saña söyledüm
8332. sen daği anlardan birin dutğil seni
8333. kim saña bunca neşâyîh dimişem
8334. nîşe kalduñ mâl ü mülküñ nef'ine
8335. itmedi ol kimseye itmez vefâ
8336. aldamasun sini bu tûl-ı emel
8337. dut ki zülkarneyn olduñ gencile
8338. saltanatda dut ki dağhâk olasin
8339. nef'i ne şeddâd olasin ya şedîd
8340. pâzişehlikda gişi ger ola 'âd
8341. memleketde ger gişi fir'avn ola
8342. ne durur bildüñ ki ecel bir nerle şîr
8343. olayım dimek ne hâcet erdevân
- anda ne bürhân ü ne hüccet geçer
itmemekdür anda durmağa heves
her birinüñ hâlini şerh eyledüm
ğarre olma devlete işid beni
her kayuñı kim gerekdür yimişem
çünkü gider saña kalmaz nef'i ne
kimsene andan bulmadı bulmaz şefâ
kim yakındür aña irürmez ecel
fâyide neçün gidersin rencile
nef'i ne çün 'âkıbet hâk olasin
çün ecel zahmı olur gâyet şedîd
fâyide ne çün olur soñ ucı bâd
çün olur anda ne ferr ü 'avn ola
kim zebûndür aña yüz biñ erdeşîr
çün gider devlet yakiniy erduvân

ZİKR-İ 'AZÎMET-İ İSKENDER BE-MAŞRIK BE-TALEB-İ ÂB-I HAYÂT

(İskender'in bengi suyunu bulmak için doğuya gidişi)

8344. çün sikender devletin gördi temâm
8345. kim bilürdi işe irdükde kemâl
8346. ay bedr olduğda başlar eksilür
8347. mihr-i 'âlem-tâb çün üçe iner
8348. çün behâruñ bâğına irer kemâl
8349. gül kemâl-i zînetiyle olduğda şâd
8350. bu yakındür kim kemâli bî-zevâl
8351. şâh işbu guşşadan dil-tengdi
8352. şâh hâlin añlayıben bir hekim
8353. şâh anuñçün teng-dil olmuş durur
8354. şâha bir gün didi kim iy tâc-ver
8355. ne durur ol nesneye digil sebeb
8356. işbu fikri kim gerekdi ol nihân
- göñline korku düşürdi ol nîk-nâm
başlar aña irmege naqş u zevâl
hem husrufi daği anuñ ol vaqt olur
başlar oradan hazîzına döner
irürür dest-i hazân aña zevâl
virür anuñ hurmenini şuya bâd
olmaz illâ kim kemâl-i lâ-yezâl
ol mübârek çehresi bed-rengdi
bildi kim göñlinde vardur derd ü bîm
gül yüzi ol guşşadan şolmuş durur
görürem sende tağayyürden eşer
kim kılavuz çâresin anuñ taleb
âşikâre itdi aña şâh-ı cihân

8357. bir iş işlemek dileyicek felek
 8358. çün işitdi şeh sözini ol hekim
 8359. var durur bir çeşme maşriqda revân
 8360. adıdur ol çeşmenüñ 'aynu-l hayât
 8361. her gişi ki andan bir içim şu bulur
 8362. lîki yollara katı düşvâr olur
 8363. aşşı çok nesne zahmetdür tolu
 8364. aşlile pâkize-gevher kopdı dür
 8365. çünki olmadı şebah vâlâ güher
 8366. sen eger ol çeşme-sârı bulasın
 8367. bu sözi çün şâh işitdi oldı şâd
 8368. ol kamu zîr-göñliyle tâc-ver
 8369. kim kemândan çün çıka tîr-i kazâ
- 72b.
8370. gişiye çün toğrıla rumhı kader
 8371. şeh yaraç eyledi kim şarka vara
 8372. yüridi bir leşkeriyle bi-kerân
 8373. varıdı bir oğlı adı iskenderûs
 8374. ânı arestüyiyle yirine kodı
 8375. hızrı yoldaş eyledi gendüyiyle
 8376. bir zamân çün sürdi germe germ şâh
- biñ bahâne kopara aña gerek
 didi şâhâ tirüñde dutma bîm
 anda kim zulmet olur dâyim 'ayân
 ki andan içen gişiye irmez memât
 câvizân dünyâda ol bâkî kalur
 az gişi ol yolları varıbilür
 hârsuz hirciz gül olmaz iy ulu
 lâ-büd anuñ yiri ka'r-ı bahrdür
 lâ-büd andan tolıdur rûm-ı hazâr
 câvizân dünyâda zinde olasın
 şandı kim virildi aña her murâd
 gelmedi fikrine bâri bu kader
 râst ummâca irer ol bi-hatâ
- hiç hîle olmaz aña esîr
 ol şuyıçün zulmet içine gire
 şarkdan yaña şeh-i şâhib-kırân
 kim felek ayağına virürdi bûs
 ben gelince mülki şaklañuz didi
 âb-ı hayvân isdeyü girdi yola
 berehmen şehrine ilette anı râh

RESİDEN-I İSKENDER BE-ŞEHR-I BERÂHİME

(İskender'in Berehmenler şehrine varışı)

8377. gördi bir tağüñ içinde bi-şümâr
 8378. her biri bir ğârı düzetmiş vatan
 8379. geydügi ağac kabı yidügi ot
 8380. gendülere zühdi 'âdet eylemiş
 8381. didi ulularına kim berhemen
 8382. bir 'imâratlıkda yigrek ki olasın
 8383. çün 'imâret kûtıla olur temâm
- halk durmuşlar kamu 'uryân u zâr
 terk-i dünyî kılmış u hem cân u ten
 dahî anlarda ne pûşiş var ne kût
 sâliyân anda 'ibâdet eylemiş
 işbu tağda nişe dutduñuz vatan
 ki anda bir kûtıla kisvet bulasın
 hergiz olmaz kûtsuz kuvvet müdâm

8384. kût pes artuk gerekdür 'âbide
8385. 'âbid olmayan ne yirse hâk olur
8386. böyle didi şehriyâre berhemen
8387. bu yidügünüzdən ayruh dahi kût
8388. lezzetin anun eger siz bilesiz
8389. sinüñiçün döşenüb hân-ı kerem
8390. hâziriken saña ol mekûl-i nûr
8391. sen dahi bizüm gibi olsañ bu nebât
8392. ten ğidâsı olmağıçun bu yiter
8393. dirlik içündür bu yimek bî-gümân
8394. bize dîrsin bir 'imâret yir buluñ
8395. bir harâbedür cihân iy şehriyâr
8396. sen ki yir yok kim cihânda almaduñ
8397. anuñıçun irte gice bî-karâr
8398. var sanursın bunda ma'mûr iy 'aceb
8399. biz bunuñ vîrânlığını bilmişüz
8400. burada olmaz 'imâret bellü bil
8401. ireyim diriseñ ol gülzâra sen
8402. iş buradan ol yakîn menzil durur
8403. biz bu yirde ihtiyâr itdük fenâ
8404. ne beğâ kim yok durur aña zevâl
8405. çün fenâyıla bulınur ol beğâ
8406. şem' oda yanmasa nûr olamaz
8407. dâne degşürmezse şûret gül mi olur
8408. beyzânuñ çün şûreti bulur zevâl
8409. dökilicek girü andan bâl ü per
8410. su revân olub çü gül-zâra varur
8411. ol kuru ağaç içinde olub revân
8412. şûretin koyub dahi şûret alur
8413. müddetile itmege kesb-i kemâl
8414. başına anuñ dürlü dürlü iş gelür
8415. şöyle kim gözünle görürsin 'ayân
- ki aña ider ol kamudan yig fâyide
'âbidüñ yidügi nûr-ı pâk olur
kim ta'âmı şanma tenhâ kût sen
rûz idübdür bize hayy ü lâ-yemût
yidügünüz kûtı terkin kılasız
nişe idersin ârzü âş-ı kelem
hayf ola kim yiyessin nân-ı tenür
vire saña lezzet-i kand-ı nebât
nef' ne artuk yimek çünkim yiter
yimegiçün şanma dirliği hemân
pes buradan varuban anda oluñ
ki anda ne ma'mûr yir var ne diyâr
eglenecek bir 'imâret bulmaduñ
cüst ü cüy içindesin iy şehriyâr
ki isdeyü anı cekersin çok ta'ab
lâ-cirem yik-pâre terkin kılmuşuz
dahi yirde olur ol azmi aña kıl
işbu hâristânı idinmegil vañan
bir nefesdür şanma ki ay u yıl durur
ki ol'imâretde bulavuz hoş-beğâ
nağş bulmaz hirciz andağı kemâl
pes fenâyâ cân gerek ki ola behâ
şu buhâr olmasa yağmur olamaz
yâsemîn ü lâle vü sünbül mi olur
cûj olub cândan aña irer kemâl
nağş bulıban olur tavûs-ı ner
gülî kökinden tallar içine girür
ölmişiken cân ider ana revân
ki ol ağaca şâh u berg ü bâl olur
üstüne anda geçer çok dürlü hâl
gâh yaprak gâh tâze gül olur
döner ol etvâr içinde bir zamân

8416. çok şikenceyle ol mazâyıkda kalur
 8417. gerçi telh ü turş dadar bî-hisâb
 8418. şuyıdı soñı ucı olur girü şü
 8419. nice şü kim cânlara olur devâ
 8420. cânlara cân olur u gözlere nûr
 8421. çün vucûdın virmege ol kıldı cûd
 8422. bu vucûduñ sen dañı terkin ur
 8423. kaçre çünkim berre irer bürr olur
 8424. çün kuru diken yeşerüb gül olur
 8425. çünki taş yâkût şü lülü olur
 8426. ki âdemî dañı ola bilür melek
 8427. ‘âkıllı olan kim bu ma’nîyi bile
 8428. kim anuñ bünyâdı âb u gil durur
 8429. ko bunu bir yire kılğıl sen heves
 8430. ol maķâmı bil ki hoş gülşen durur
 73a.
 8431. gülşeni koyub duta mı külhanı
 8432. sırrı anladuñsa saña bir kitâb
- dürlü şüretler geyüb terkin kılur
 lîki hall olub soñra gül-âb
 lîki bes şâfi vü gâyet nîg-bû
 şayrulara irişür andan şifâ
 başlara ‘âkıllı u gönüllere surûr
 buldı haķdan işbu resmile vucûd
 ne vucûda irgür haķ sını gör
 çünki deryâya irişür dürr olur
 kara toprak yeşerüb sünbül olur
 anı gören ‘âkıllısa ki bilür
 şöyle kim cevlan-gehi ola felek
 nicesi râzî ola bu menzile
 anda kalan gişi bî-hâsil durur
 ki orada biñ cân bulasın her nefes
 bunu gör kim karañu külhan durur
 olmayan bî-devlet ü gey külhanı
 râzlar faşl eyledüm min külli-bâb

RESİDEN-I İSKENDER BE-DEYR-I ZÜL-KARNEYN-I EVVEL

(İskender’in kendinden önce yaşamış olan Zülkarneyn’in mezarına varışı)

8433. oradan dahi gidiben tâc-ver
 8434. heft-cûşıla yapılmışdı ol
 8435. cehdile açdı anı şâh-ı cihân
 8436. girdi gördü çâr-şuffe yapılı
 8437. ferşi ‘ûd u ‘anber ü dîvârı zer
 8438. orta yirde bir muraşşa’ yüce taht
 8439. yatmış anda sâliyân u durmamış
 8440. başı üzre la’ldan bir ulu levh
 8441. altunla la’l üzre yazılı
 8442. çün güzere işbu mekâna kılasın
- uğradı bir künbede pes mu’teber
 şöyle ki aña bulamazdı kimse yol
 kim göre ne var durur anda ‘ayân
 dürr ü gevher ucdan uca toptolu
 saķfi dahi hem zer ü dürlü güher
 taht üzre tâcıla bir nîk-baht
 şanasın hirciz cihânı görmemiş
 ki anı görmek irürürdi rûha revh
 ki sikender kim meliksin ü ulu
 bini görüb dehr hâlin bilesin

8443. şâh zülkarneyn kim dirler benem
8444. dört biñ kırk yıl ben öñdin gelmişem
8445. bu cihâmı ben daħı idüb taleb
8446. memleket kesb idüben şor nitmişem
8447. rencile gerçi ki dirdüm mâl u genc
8448. şehirde ayruklar olmuş şehriyâr
8449. ğâfil andan kim ne iş ide kader
8450. âb-ı hayvân isdeyüben gelmişem
8451. çeşme-i hayvânı içinde ecel
8452. zehr olur irdükde ecel âb-ı hayât
8453. bini gördüğün saña ‘ibret yiter
8454. andan ağlayu gidüb şâh-ı cihân
8455. germ sürüben şeh-i gerden-firâz
8456. her birinün âzûsı hûn-rîzidi
8457. toñuzun şeklinde dîvidi gelen
8458. şâhı çün gördiler âheng itdiler
8459. ‘âkıbet şâh anlara bulub zafer
8460. çün olardan pâk itdi yolu şâh
8461. bir zamân daħı çü gitdi şehriyar
8462. kamusı ef’îdi ol yılanların
8463. şâh yılanları itdürüb helâk
8464. çün yılanı tûde tûde kırdılar
8465. oradan gidüp şeh-i pîrûz-ceng
8466. şeh buyurdi tîr bârân itdiler
8467. yâ zihinden çün çıka tîr-i hadeng
8468. cânavardan bişeyi arıtdılar
8469. irdi bir müddet yürüyüb şehriyâr
8470. câzular şâhuñ katına geldiler
8471. hoş sözile şâhı meftûn itdiler
8472. bulmasun diyü şeh ol şuya tarîk
8473. kim yolını tutdı ucdan uca nâr
8474. kaldı hayrân ol arada şehriyâr
- yidi iklimi dutan server benem
kılıcumla şark u ğarbu almışam
çekmişem sencileyin derd ü ta’ab
‘âkıbet cümle koyuban gitmişem
derdüm uş ol mâl u gencüm mâr u renc
ben burada yaturam uş hâr u zâr
ölmeyeyüm diyüben iy nâm-ver
uş burada zâr u hayrân kalmışam
gişiyi bulur nedür bunca emel
vây ana ki ardıncadur anıñ memât
ğâyetine ‘aql her râzuñ yiter
râst kıldı cânib-i şarka ‘inân
irdi bir sahrâya toptolu ğürâz
nitekim kılıc be-ğâyet tîzidi
şâha vü ol leşkere hamle kılan
şâhıla orada çok ceng itdiler
kıldı ucdan anları zîr ü zeber
ol aradan kıldı girü ‘azm-i râh
irdi bir vâdiye kim toluydı mâr
zehrine assı itmezdi tiryâk anların
kıldı ucdan uca ol vâdîyi pâk
yol arınsun diyü oda urdılar
uğradı bir bişeye tolu peleng
var pelengi anda bî-cân itdiler
zahmyıla hâk olur bebr ü peleng
pes oradan daħı koyub gitdiler
bir yire câzû tolu şeh ü diyâr
şoruban kaşdı ne yirdür bildiler
pes koyub şâhuñ katından gitdiler
sihrile böyle itdiler mekr iy refik
baħr bigi ki aña bulunmaz kenâr
pes didi huzra ki iy dâna-yı kâr

8475. ne durur fikr it bu işüñ çâresi	bu belâdan cân nice kırtarası
8476. âb-ı hayvâmı kıluriken taleb	hağ bizi bu oda mı yağar ‘aceb
8477. hıızr didi hâtıruñda dutma bım	halğa hak fazlı öküş durur ‘azım
8478. hağğ elindedür her işüñ çâresi	pes kamu işde aña yalvarası
8479. her ki anı diye ney-mîd olmaya	her ki aña yalvara zâyî’ kıalmaya
8480. şâh âmîn didi hıızr itdi du’â	çünki ihlâşıladı oldı revâ
8481. aşlı kamu tâ’ atuñ ihlâş olur	kıulda kim ihlâş ola ol hâş olur
8482. çıkdı bir bulıt hevâdan nâ-gehân	şöyle ki oldı yiryüzi andan nihân
8483. ol bulıtdan seyl indı şol kıadar	kim ol oddan kıalmadı hirgiz eser

RESİDEN-İ İSKENDER BE-ŞEHR-İ ZENÂN

(İskender’in kadınlar şehrine varışı)

8484. oradan yol sürüben bir ay temâm	geldiler bir şehre adı şâd-kâm
8485. bir ulu enbûh şehri bi-gerân	cümle ‘avret anda yoğ erden nişân
8486. ‘avretidi cümle şehri vü sipâh	ulu vü giçi vü hıımet-kâr u şâh
8487. anda bir ulu ağac vardı ‘ayân	ki anlara ol kıbleyıdı bi-gümân
8488. sâl u mâh ol sebzidi vü ser-bülend	itmezidi aña hazân yili güzend
8489. ol ağac dibinde bir çeşme revân	ki olmışıdı kuvvet ü kût-ı revân
8490. her kim oğlan ideridi ârzû	ğusl idüb ol çeşmeden içerde su
73b.	
8491. bir koyun kıurbân idiben gündüzin	ol ağaca süreridi gündüzin
8492. hâmile olub giderdi oradan	gör neler ider cihânı yaradan
8493. toğuz ay çünkim geçerde bi-gümân	bir kıız andan dahi olurdı ‘ayân
8494. kar-gâh-ı fitrata eyle nazâr	gör bu ne eşkâldur bu ne şuver
8495. germ andan dahi sürüb şehriyâr	anda vardı ki oldı zulmet aşıkâr
8496. didiler şâha ki iy şâh-ı zemîn	çeşme şol zulmet içindedür yağın
8497. bundan aña gerçi az menzil durur	liki yol ucdan uca müşkil durur
8498. didi şeh kim hağğ anı âsân ide	müşkil ü âsânını yiksân ide
8499. renc kıatında kıoyılmış râst genc	ol ki genc ister nola görürse renc
8500. çekmeyince ‘ışık yolında belâ	nice ola ‘aşık ki ma’sûkı bula
8501. ol aradan yüriyüb şâh u sipâh	vardı vü zulmet içine girdi şâh

RESİDEN-İ İSKENDER VE LEŞKER-İ Ū BE-TÂRİKÎ

(İskender'in ordusu ile karanlığa varışı)

8502. gitdiler zulmet içinde bir zamân	bir gice bir ebr koptı nâ-gehân
8503. gurriş itdi ra'd u rahşân oldu berk	şanasın kim oda yandı ğarb u şark
8504. bahr dökildi hevâdan mevc mevc	seyl koptı yiryüzinde fevc fevc
8505. şöyle tûfân koptı kim tûfân-ı nûh	fethidi katında anuñ bel fûtûh
8506. leşker ü şeh işlerini yazdılar	yürüriken birbirinden azdılar
8507. çünkü görmezlerdi birbirin 'ayân	azdılar biri birinden bî-gümân
8508. hıızr ki ol yolda oldu pîşivâ	bî-z zarûre şâhdan düşdi cüdâ
8509. kimini ol halkuñ itdi seyle gark	kimin aldı yıl kimini yakdı berk
8510. kimi azdı andan bulunmadı nişân	kimi âczile revân itdi anda cân
8511. çünkü bu ahvâli gördi bildi şâh	kim bulunmadı bulunmaz şuya râh
8512. nesne gişiyeye ki kısmet olmaya	gerçi çok cehd ide anı bulmaya
8513. çünkü nâ-çâr oldu girü döndü ol	lîki bulunmadı ol geldüğü yol
8514. bî-z zarûre gelmeğiçün bu yaña	bir yañadın dañi yol düşdi aña
8515. gideriken uğradılar bir yire	kim anuñ taşı güherdür yiksere
8516. kimi yâkûtıdı kimi la'l-i nâb	kimi pîrûze dökilü bî-hisâb
8517. her yaña gevher dökilmiş şeb-çirâğ	rûşen olmuş gevherüñ nûrıyla tağ
8518. şâh u leşkere ol güherden bî-gerân	diriben oradan oldılar revân
8519. cehd idüb çün yürüdiler bir zamân	çıkıldılar zulmet içinden nâ-gehân

HURÛC-I İSKENDER EZ-TÂRİKÎ

(İskender'in karanlıktan çıkışı)

8520. gördiler kim leşkerüñ bir nişfi pâk	kalıben olmuşdur ol yirde helâk
8521. şâh hıızrı istedi vü bulmadı	nice oldu ahvâli anuñ bilmedi
8522. tuymadılar anı kim varmışıdı	âb-ı hayvâna yakın irmişidi
8523. çünkü ol aña koyılmışıdı yakın	lâ-cirem rûzî aña oldu hemîn
8524. nesne kim ol saña kısmet olmaya	nice cehd itseñ elüñe gelmeye
8525. nesne kim bir gişiyeye ola naşib	bî-ta'ab girür ele ol 'an-çarib
8526. zulmet içinde sikender çekdi renc	renc aña kaldı vü hıızr iletdi genc

8527. kısmeti kim hakkı ide ayruk olamaz kimsene rızkın kimesne alamaz
 8528. ol aradan çünkü gitdi şehriyâr geldi bir şahrâya tolu mürğ-zâr

SEHÛN GOFTEN-İ DİRÂHT BE-İSKENDER VE HABER DÂDEN BE-Û EZ KURB-I ATLAS

(Ağacın, İskender'e söz söylemesi ve ona ölümünün yaklaştığını bildirmesi)

8529. ortada bitmiş bir ağaç sâye-vâr diyeyidüñ adı tûbîdür meger
 8530. ol arada kurduruban bârîgâh ol ağaç dibinde yatdı ol gice şâh
 8531. çünkü gitdi gicenüñ nişfi temâm kamu uyudı gayr-ı hayy ü lâ-yenâm
 8532. ol ağaç nâle idiben zâr zâr didi ki iy miñnet çekici şehriyâr
 8533. niçe yüridür seni bu hırs u âz mâl çoğı ne aşsı çün 'ömr ola az
 8534. 'ömrüñ âhir oldı pes nedür sebeb kim kılursın dünyayı böyle taleb
 8535. pâdişahlık sürdüñ on dört yıl temâm bir gün olmaduñ cihânda şâd-kâm
 8536. bunca cem' itdüñ velîkin yimedüñ ben ölem ayruğa kâla dimedüñ
 8537. uş gidersin ayruğa kalur bu genc sen çekersin arada bî-hûde renc
 8538. iy dirîğ ü derd sinüñ rencüñe kim elüñ uş irmez oldı gencüñe
 8539. şâh ağaçdan bu sözi ki itdi semâ' şanki didi cân tenine el-vidâ'
 8540. gitdi dil-haste oradan şubh-dem huşk-leb olmuş gözi toptolu nem
 8541. gice gündüz sürdi bir müddet temâm tâ ki irdi îrâna şâh-ı nîk-nâm

BÎMÂR-ŞÜDEN-İ İSKENDER DER-KÛMUS

(İskender'in Kumus'ta hastalanması)

8542. çünkü irişdi kûmusa şâh-ı cihân bir ru'âf oldı aña 'ârız nâ-gehân
 8543. şöyle ki ata olamadı pâyidâr bî-haber düşdi atından şehriyâr
 8544. bir cebeh altına döşek itdiler üstine altunlu kalkın dutdılar
 8545. kim gelüb aña tabîb ide 'ilâc kim arına ol sekâmetden mizâc
 8546. ol ki şâhuñ tâli'in görmişidi hükmi anuñ buraya irmişidi
 8547. kim dimişdi şâh ölesine yakın hasta düşiser bir arada yakın
 8548. kim gögi altun yiri pûlâd ola anda dünyâdan sikender yâd ola

74a.

8549. çünkü hûşa geldi şâh-ı cem-nijâd işbu hükmi işitmişidi kıldı yâd
 8550. bildi kim yakın gelüb durur ecel ki itmez aña fâyide hirciz hiyel
 8551. ni yigit dir ne koca dir öldürür kamu yavuzdan beter nesne ol durur
 8552. dimez iskender melikdür yâ cüvân hiç rahm itmez alur cânın revân

NÂLME-NÜVİŞTEN-İ İSKENDER BE-MÂDEREŞ VE VASIYYET KERDEN

(İskender'in, annesine mektup yazması ve son dileklerini bildirmesi)

8553. pes eline alup ol lahza kalem çekdi kâfûr üstine müşgîn-raşam
 8554. zâr ağlayu idiben âh-ı serd bir biti yazd'ânesine tolu derd
 8555. didi kul oğlu kul iskender selâm rûkıyâ hâtûna virbiyür peyâm
 8556. kim skender kim cihâna toymadı geldi gitdi geldüğünü tuymadı
 8557. dünyada bağlamışdı çok emel lîki anı ana irürmedi ecel
 8558. isdeyü varuriken âb-ı hayât yolda şundılar ana zehr-i memât
 8559. bu gelen işler bizüm üstümüze hakk ezelde yazmışdı anı bize
 8560. nesne kim hakdan kaderlenmiş ola cehdile def'ini anuñ kim kıla
 8561. hâlîkuñ rûh ol virür ü ol alur i'tirâz anuñ işine küfr olur
 8562. nefis anuñdur cân anuñdur 'aql anuñ pes eyit kim arada neñ var senüñ
 8563. tâ ki anuñcün feza' eyleyesin yâhud ağlayub cezâ' eyleyesin
 8564. ne kaderlenmişse göklerde kazâ yirüñ ehlinde gerek aña rızâ
 8565. ol ki yazılmışdı irdi baña şabr durur çâre bu işde saña
 8566. şabr durur mü'minüñ sermâyesi şabr olur 'âkîluñ pîrâyesi
 8567. çün ceza' itmekle dönmez bu kazâ pes kazâyâ ne gerek şabr u rızâ
 8568. pîşe ide her ki mü'mindür yakîn şabrı v'allâhü yuhibbü's-şâbirîn
 8569. çünkü bir yire varuruz biz 'ayân kim bu yirden yig durur ol bî-gümân
 8570. varmağa pes anda şâd olmak gerek 'ayşdan orada dâd almak gerek
 8571. şabr kıl geçince bu bir iki dem sen dahi ol mülke urursın kadem
 8572. birbirümüzü biz anda bulavuz ol durur mülk anda bâkî olavuz
 8573. ger hatâ itdümse yâ işyân saña lutf it küllini 'afv eyle baña
 8574. ulu giçi halkımı cem' eylegil kamusına hoşlıgıla söylegil
 8575. dileseñ ki olmaya işünde halel sîretümi itmegil hirciz bedel

8576. komağıl iskenderûsı bir nefes
8577. gişi ki anuñ işi lu' b u lehv ola
8578. memleket âyînini öğret añâ
8579. bu kâmusın yazıben şâh-ı cihân
8580. pes oradan şeh-r-i zûya geldi şâh
8581. geldi eflâtûn ki ide ana 'ilâc
8582. çün marâz gâlib za'if ola kuvâ
8583. istedi nabzuñ tokuz cinsin 'ayân
8584. şihhata çün mâyil olmaya mizâc
8585. ger devâ ola kamu âb-ı hayât
8586. cân durur nûr-ı çerâğ u yil ecel
8587. çünki yile karşı koyıla çirâğ
8588. gördi şeh kim düşdi eflâtûna bîm
8589. didi olmağıl iy dâna ters-nâk
8590. çün gelüb gitmek durur mihmân işi
8591. mürğ-i kudsîdür bu cân u ten kafes
8592. çünki gendü âşiyânın ide yâd
8593. çünki bundan yig yiri vardur anuñ
8594. ger arestû ola 'ilâc iden yakîn
8595. şihhate çün tab' olmaya karîb
8596. pes vaşıyyet itdi şeh kim çün öle
8597. dutmayalar ölümünü muhtaşar
8598. ideler tâbûta gevherden hilî
8599. idicek tâbût içinde anı nihân
8600. tâ göreler kim sikender pâzişâh
8601. geldüğü gibi tehî-dest uş gider
8602. pes anı omuzlara götüreler
8603. şöyle ki ehl-i mısır anı ideler sezâ
8604. anda ne kim müstaḥaḳ var direler
8605. oradan iskenderiyyeye devân
8606. şöyle kim toprakda medfûn olmaya
8607. işbu sözi diriken bir iki dem
- ki ola nâ-geh lu' b u yâ lehve heves
olmaya hîç iş ki ol bî-sehv ola
şöyle kim bilürsin öğretdüñ baña
dâr-ı mülk-i mısra itdürdi revân
anda renc arttı vü hâli oldu tebâh
lîki ne assı gitmişidi elden mizâc
bellüdür ne nef' ide añâ devâ
bulmadı birinde şihhatdan nişân
ne assı itdüğü tabîb añâ 'ilâc
ne vefâ ide çün irişe vefât
yağı bu yinen gıdâdur fi-l meşel
ne kadar rûşen dutıser anı yağ
çünki nabzın bildi anuñ ol ḥakîm
kim bize mihmân durur bu rûḥ-ı pâk
gıtdüğüne rence nişe olsun gişi
bunda durmağı nice itsün heves
ol kafesde nice durabile şâd
bunda dura didüğüñ kejdür señüñ
ol tabî'at ḥâdimi durur hemîn
hidmetile neylesün añâ tabîb
götürenler anı sultânlar ola
düzeler anuñıçun tâbût-ı zer
kılalar kâfûrıla cismin tılı
bir elini taşra koyalar 'ayân
kim yidi iklimi dutub olmuşdı şâh
pes gişi dünyâyı dutuban nider
pâzişehler mısra dek yitüreler
mısırda tutalar anuñçun 'azâ
anlara çok mâl anuñçun vireler
idiben kılalar anı anda nihân
kandalığın dahi kimse bilmeye
ürdi zülkarneyn pes oldı 'adem

8608. gitdi pervâz idibenüñ mürğ-i cân ögine düşdi kâdimî âşiyân
 8609. yâd idüb ol müzeyyen gülşeni terk kıldı bu müşevveş küllheni
- 74b.**
8610. yiryüzin cümle getürmişdi ele vardı kim ol 'âlemi dahi ala
 8611. himmetine çün bu yir gelmişdi az dahi yig yir virdi aña bî-niyâz
 8612. nice yir kim ana gâyet yok durur hoşlığına anuñ nihâyet yok durur
 8613. gitdi zülkarneyn görüb dürlü renc kaldı bunda tâc u taht u mâl u genc
 8614. çarh ümîdi kasrını kıldı harâb isdedügi âb-ı hayât oldu serâb
 8615. yandı berk-ı kahırla bâğ-ı cemâl kopdı bîh ü bünden ol serv-i celâl
 8616. bî-hazân dökildi ol nev-reste bâğ urdı yüreklere lâle gibi dâğ
 8617. geydi anuñçun benefşe nîl-gün oldu gül derdinden anuñ garğ-ı hûn
 8618. gülbün-i devlet dügildi vü bu derd nergis-i ra'nâ yüzini kıldı zerd
 8619. saltanat bedrine irişdi mahâk buldı devlet müştêrîsi ihtirâk
 8620. tağ u taş ağlayu didi âh âh ki öldi yigitlikde zülkarneyn şâh
 8621. yirde gögde hiç zerre kalmadı ki anuñ öldüğine nâle kılmadı
 8622. itdi yigirmi yaşında ol nev-cüvân bu yidi iklîme fermânın revân
 8623. çünki on dört yıl cihânda oldu şâh çarh rûşen günini kıldı siyâh
 8624. âdeti budur cihânuñ bellü bil gâfil olma gündüzüne çâre kılmı
 8625. şöyle kim didi şehi götürdiler mısır dârü-l mülkine yitürdiler

GIRYE VÜ ZÂRÎ-KERDEN-İ RÛKIYÂ BER-İSKENDER VE BÎ-VEFÂYÎ-İ RÛZİGÂR

(Rukiya'nın İskender için ağlaması ve zamanın vefâsızlığı)

8626. geldi anası urdı tâbûta yüzün bîmidi ki öldüre anda gündüzün
 8627. ağlayub üstine anuñ zâr zâr gözlerinden dökdi hûnîn-cüybâr
 8628. didi iy şâh isdedüñ âb-ı hayât nişe şunuldu saña ke's-i memât
 8629. yüz ne tiz dönderdi senden işbu dehr anı kim tiryâk şanduñ oldu zehr
 8630. görmedin dünyâyı iy şâh-ı cihân raht bağlayub ne tîz olduñ revân
 8631. şâm senüñçün döker hûn-ı ciger mâteminde şubh ceybin çâk ider
 8632. iy dirîğ ol keyânî yâl ü bâl iy dirîğ ol göz ü kaş u hatt u hâl
 8633. iy dirîğ ol kadar kadr ü câh u 'izz ü baht iy dirîğ ol emr ü mülk ü tâc u taht

8634. iy dirîğ ol kerr ü ferr ü bezm ü rezm   iy dirîğ ol hilm ü 'ilm ü hazm ü 'azm
 8635. kim kâmusı oldu toprakda nihân   gör ki ne bî-mihr ü zâlimdür cihân
 8636. resmi buyıdı ki öle rûkiyâ   şeh sikender anı toprağa koya
 8637. çarhı gör kim öldürür iskenderi   rûkiyâyı saht-cânı kor diri
 8638. saht-cân olmasaydı âdemî   ana oğulsuz ürmeyeydi bir demi
 8639. pes yürüdi şâh için kim her hakîm   bir söz eyde ki ola hikmetde 'azîm
 8640. tâ aña mersiyye ola ol kelâm   hem işidene ögüt ola müdâm

MERSİYYE-İ ARESTOTĀLĪS BER-İSKENDER

(Aristo'nun İskender için mersiye söylemesi)

8641. didi arestû iy cihân-dâr u cüvân   ki olmuşdı 'âleme hükümñ revân
 8642. dahi kâni' olmazıduñ sen aña   nitdi bu gaddârı gördüñ mi saña

MERSİYYE-I BUKRĀT HAKĪM

(Hipokrat'ın mersiyesi)

8643. didi bukrât iy ki yiryüzi saña   tar görünürdi haber virgil baña
 8644. kim nicedür kim seni tâbût-ı tenk   hasbe şaldı olmadın arada ceng

MERSİYYE-İ EFLĀTŪN

(Eflatun'un mersiyesi)

8645. didi eflâtun ki görüp bunca renc   cem' itdüñ çok ciger kanıyla genc
 8646. yimedüñ uş koyuban gitdüñ anı   taş dahi görürse esirger seni

MERSİYYE-İ TİMTİRŪN-I HAKĪM

(Hekim Timtiran'un mersiyesi)

8647. didi tımtırûn ki iy şâh-ı dilîr   kimsenün ser-pençene döymezdi şîr
 8648. niçün itmedüñ ecel bebriyle ceng   kodı gitdi yirüñi ol gûr-ı teng

MERSİYYE-I RUFES-I HAKİM

(Rûfes'in mersiyesi)

8649. didi rûfes iy şeh-i şâhib-kırân   dün senüñdi ucdan uca bu cihân
8650. sini kim 'azl itdi bu resme bu gün   râyetüñi böyle kim kıldı nigûn

MERSİYYE-I BÜRTÛS-İ FEYLESÛF

(Filozof Bürtus'un mersiyesi)

8651. didi bürtûs şunca halkı jtdüñ 'adem   ölmeyeyim diyü iy şâh-ı 'acem
8652. lîkin ölmek def'ini kılamaduñ   kadayıdı ölümüñ bilemedüñ

MERSİYYE-İ BÂLÛS-I HAKİM

(Hekim Balos'un mersiyesi)

8653. didi bâlûs söyleridi dün dilüñ   'âlemün gencine irerdi elüñ
8654. noldı bu gün kim dilüñ bağlandı hoş   kamu nesneden elüñ nişe oldı boş

MERSİYYE-I FEYLÛS-I HAKİM

(Hakim Feylus'un mersiyesi)

8655. didi feylûs kimde kim ola nazar   sinün öldüğüñ aña 'ibret yiter
8656. maşrıq u mağrib senüñdi dün yakîn   bir kefen kaldı saña bu gün hemîn

MERSİYYE-İ İMRÖS-I ŞÂİR-İ YÛNÂN

(Yunan şairi İmros'un mersiyesi)

8657. didi imrös aldadı şâh-ı cüvân   sini işbu rûbeh-i pîr-i cihân
8658. dimne bigi saña efsûn eyledi   'âkıbet uş sini mağbûn eyledi

MERSİYYE-İ SOKRĀT-I HAKĪM

(Hekim Sokrat'un mersiyesi)

8659. didi sokrāt iy melik idüb taleb   dünyada çekdüñ besî renc ü ta'ab
8660. ol ta'abdan hiç râhat görmedüñ   geldüñ ü gitdüñ murâda irmedüñ

MERSİYYE-I FEYSÂGORS

(Pisagors'un mersiyesi)

75a.

8661. didi feysâgors i şâh-ı tâc-ver   ki olmışıduñ kamu işe çâre-ger
8662. işbu işe nişe çâre bulmaduñ   nişe bu derdüñ devâsın kılmaduñ

MERSİYYE-İ ZEYTÛN HAKĪM

(Hekim Zeyton'un mersiyesi)

8663. didi zeytûn döymedi saña ejdehâ   dîvler almadı cengüñden rehâ
8664. itdi ecel az rencile sini helâk   yire düşüb olduñ uş nâ-gâh hâk

MERSİYYE-İ MİRÂVUS-I FEYLESÖF

(Filozof Miravos'un mersiyesi)

8665. didi mîrâvûs kim bunca hakîm   bisledüñ virüb firâvân zerr ü sîm
8666. birisi rencüñ ne durur bilmedi   birisi derdüñe çâre kılmadı

MERSİYYE-I BİDAGRÖS-I HAKĪM

(Hekim Bidagros'un mersiyesi)

8667. didi bîdagrös ki iy deryâ-şükûh   kim çeriñ tolıydı şahrâ vü kûh
8668. bu ecel nice oldı buldı saña dest   kim seni toprağ içinde kıldı pest

MERSİYYE-İ ŞABNOS-İ HAKİM

(Hekim Sabnos'un mersiyesi)

8669. şâbnos didi ki iy şâh-ı bülend   dün felek boynına şalmuşduñ kemend
8670. sini nişe itdi ol bu gün esîr   anuñulan kılmadun sen dâr u gîr

KELÂM-I SOLON-I FELSEFÎ

(Felsefeci Solon'un sözleri)

8671. didi sûlon bende-fermândı i şâh   dün saña devr ü sipihr ü mihr ü mâh
8672. bu gün el boyadı kanuña sipihr   mâh u mihr itmedi saña hîç mihr

FİRİSTÂDEN-I RÛKIYÂ TÂBÛT-I İSKENDER-RÂ BE MEVZÎ'İ KÎ VAŞİYYET KERDE BÛD

(Rukiya'nın İskender'in tabutunu önceden istediği yere göndermesi)

8673. söyleyecek sözi hoş söylediler   bu meselleri beyân eylediler
8674. her vaşiyet kitdidi ol nîk-nâm   yirine getürdiler anı temâm
8675. pes oradan anı alıb gitdiler   ol didügi yirde penhân itdiler
8676. renc tartub genc dirdi itdi nihân   anı dañi itdi nihân âñir cihân
8677. işbudur k'ışitdün ahvâl-i sipihr   cehd eyle pes aña bağlama mihr
8678. biñ yıl anda kalurısan şâdumân   çünki gitdüñ bir nefes durur hemân

AHVÂL-İ İSKENDERÛS BİN İSKENDER VE İMTİNÂ-İ Û EZ-PÂDİŞÂHÎ

(İskender'in oğlu İskenderos'un durumu ve hükümdarlığı kabul etmemesi)

8679. pes diledi iskenderûsı rûkiyâ   şâh zülkarneyn tahtına qoya
8680. ol zamân olmışdı ol bir feylesûf   kim cihân hâline bulmuşdı vuqûf
8681. işbu dünyî rağbeti anda yogıdı   âñiret korkusu gâyet çoğıdı
8682. didi atam saltanat idüb taleb   çekdi dürlü dürlü rencile ta'ab
8683. dutdı mülk ü dirdi bunca mâl ü genc   kodı gitdi gendüye ne qaldı renc
8684. çarñ nitdi gör aña öñden şoña   baña dañi anı ide itdi aña
8685. pâzişâhlik gerçi pes mergûbdur   çün girü elden gider nâ-hûbdur

8686. rencile atam dirdi bunca genc ü mâl   ğodı gitdi aña ne ƙaldı vebâl
8687. anı kim ol itdi ben ƙaçan idem   yâ nice uram pâzişâhlığa ƙadem
8688. ger kerâmet olsa imâretde yakîn   ol kerem ehlinüñ olaydı hemîn
8689. çün aña lâyıƙ olur her bir le'îm   pes anı isdemeye hirgiz kerîm
8690. begligüñ almak durur ser-mâyesi   alduğın virmek durur pîrâyesi
8691. alınur almayacaƙ yirden yakîn   virilür virmeyecek yire hemîn
8692. pâzişahlık ol ki çok renc ü belâ   çeküben bir gişi tâc ü taht ala
8693. görmedin andan temettü' zâr ola   mülk andan soñra ayruğa ƙala
8694. lezzeti mülküñ nedür vehm ü hayâl   pes aña nice aldana ehl-i kemâl
8695. biñ yılısa çün olur soñı 'adem   âƙıl olan urmaya aña ƙadem
8696. pes varub bir kûşe itdi ihtiyâr   tâ'ata meşğül olub leyl ü nehâr
8697. 'ömrini zühdile geçürdi temâm   zî kerem ki itdi aña rabbü-l enâm
8698. haƙ ta'âla kime kim in'âm ide   tâ'atını gendünüñ ilhâm ide
8699. atası dünyâyı itdiyise şayd   eyledi ol devlet-i uƙbîyi ƙayd
8700. çünki böyle oldu hâl-i saltanat   düşdi halkuñ arasında şeytanat
8701. her gişi bir şehri dutub oldu şâh   bu anı ƙıldı vü ol bunu tebâh
8702. halk birbirini ğâret itdiler   illere dürlü hasâret itdiler
8703. fitne vü âşûb tıldı rûzigâr   erdeşîr-i şâh olunca âşikâr
8704. revnaƙa yüz dutdı andan kibr ü dehr   başladı ki ola 'imâret il ü şehr
8705. şeh sikender ki itdi baħr u berri geşt   budur anuñçun didüğün ser-güzeşt
8706. her ne kim naƙl oldısa andan şahîh   uş rivâyet eyledüm saña şarîh
8707. diñleyiben dutğıl andan i'tibâr   cehd it aldanma dünyâya i yâr
8708. işbu destânuñ ki itmişem beyân   dinle işâretin ki idem saña 'ayân

DER-TEMSİL VE HÂTİME-İ KİTÂB

(Yukarıda anlatılanları temsil yolu ile açıklama ve kitabın sonu)

8709. 'ilm durur didüğüm âb-ı hayât   ki anı bulan nefse irişmez memât
8710. 'ilm ehli zinde-i câvîd olur   câhil olan 'işden nevmîd olur
8711. ger meselde ne durur dirseñ gurâz   ol degüldür hirgiz illâ hırş u âz
8712. ƙahr itmezseñ ƙanâ'atle anı   maşşada irmege ƙomaz ol seni
8713. dünya-yı dündür didüğüm ol yılan   zehri gerçektür ü tiryaki yılan

75b.

8714. gey şakın tiryâkine şunma anuñ   yoħsa zehri cânuñı alur senüñ
8715. ol peleng-i cân-sitân nedür ğazab   ki ol durur ol dürlü ‘iŝyâna sebeb
8716. ol didügüm od nedür şehvet yakın   ki işi bulduĝını yakmağdur hemîn
8717. oda beñzer her ne bulsa ider helâk   nesne bulmasa ider gendüyi ħâk
8718. câzu iblîs-i laîndür bî-kelâm   kim seni tezvîrile aldar müdâm
8719. ger seni ol dîv maĝbûn itmeye   saña rütbetde melâyik yitmeye
8720. ne durur ‘avret cihânuñ zîneti   ħalkı aldamağdur anuñ ħaŝleti
8721. görüben rengini maĝbûn olmağıl   ‘işvesine ki ide meftûn olmağıl
8722. tâze durur dime ħadrâ-yı dimen   tîz olur pejmürde bilgil anı sen
8723. ol ağaç kim şehriyâre söyledi   ‘ömri ħâlini aña şerh eyledi
8724. dehre beñzer ol ki geçdügi anuñ   her nefesde bir ħabercüñdür senüñ
8725. ħâl dilin söyler ol anı işit   cân kulaĝıyla aña göre iş it
8726. ħızr ‘âlim ‘ilmdür âb-ı ħayât   ki anı içen gişiye gelmez memât
8727. sözümi diñle ki ol cândan gelür   her ne dirsem ‘ayn-i ‘irfândan gelür
8728. her ne söz kim iderem ben saña nağl   ma’ni-i ħur’ândur u yâ rây-ı ‘ağl
8729. çünkü ‘anber-bâr idüb ħâmeyi   nağş kıldum ben sikender-nâmeyi
8730. muŝtafânuñ hicretinden bellü bil   kim yidi yüz toğsan ikinciydi yıl
8731. evveliyidi rebü-l âhirün   ki oldı nağmı ħatm işbu defterüñ
8732. şeh sikenderden daħi geçmiŝdi hem   biñ yidi yüz yıl u bir bî-biş ü kem
8733. yidi yüz dört yıl olalı yezdecird   pâzişâh olub ‘acem cümle aña gird
8734. hem melikŝâh devletinden daħi bil   ki ol yılıdı üç yüz ü onıncı yıl
8735. şükr kim bu defter-i gevher-nizâm   böyle ħoŝ tertîbile oldı temâm

TARİH-İ NAZM-I İSKENDER-NÂME

(İskender-nâme'nin yazılış tarihi)

8736. ħağğa minnet kim bu silk-i cevheri   tuħfe itdüm aña ki oldur cevheri
8737. işbu resme dürc-i pür-nağş u nigâr   çîn içinde yazamaz gevher-nigâr
8738. lafzı zîbâ vü ‘ibârâtı lañif   nağmı mevzûn u iŝârâtı şerif
8739. bir gül-istândur açılmış gülleri   tâze olmuş lâle vü sünbülleri
8740. dürci ħikmetdür leb-â-leb tolu dür   derc-i ma’nîdür ħamu fağhıyla pür
8741. her sözi kim anda ben söylemişem   her güher kim anda nağm eylemişem

8742. her birin bir nesneye kıldum meşel
8743. benden öñdin buncalar söylediler
8744. kıl tefahhuş her birinüñ hâlini
8745. gör nazarla kâmusın öñden soña
8746. buña inşâfila kılursañ nazar
8747. çarh hâlin evvel âhir bilesin
8748. bilesin mebde' ne niredür ma'âd
8749. saltanat şuglinda kâdir olasın
8750. hân-ı ma'nî döşemişem saña ben
8751. hayrıçun ben çün konuqladum seni
8752. hayrıla olsun dünyi vü uqbîde şâd
8753. bil ki işbu 'ıkd dürcindeki dür
8754. hem iki yüz elli anuñla bile
- tâ ki sözümde bulunmaya halel
dürlü destânlar beyân eylediler
gör nicedür cümle kıl ü kâlini
hiç birisi beñzeyiser mi buña
göresin kim nicedür silk-i güher
görmedin yiri teferrüc kılasın
hem ne durur âferînişden murâd
memleket fikrinde nâdir olasın
işbu ni'met çün hağa şükr eyle sen
sen daği hayrıla yâd eyle beni
ahmedîyi her ki ide hayrıla yâd
'aqd-i destile sekiz biñ dânedür
rahmet aña kim güher kadrin bile

VI. BÖLÜM

SÖZLÜK

1. KELİMELER

- ac-*: Acıkmak→2454
- aclığ*: Açlık→3929, 6344
- aç*: Aç, aç olan→2771, 8297
- aç-*: Açmak→824, 3423
- açuk*: Açık→5678
- ad*: Ad, isim→351, 515
- adan-*: Ad verilmek→8043
- 'adlsuz*: Adaleti olmayan→1964
- adlı*: Ad sahibi→4300
- ağ(i)z*: Ağız→439, 1499
- ağaç*: Ağaç→3809, 8379
- ağırlık*: Yük,
- ağla-*: Ağlamak→1401, 1614, 2460, 8290
- ağlad-*: Ağlatmak→5293
- ağlamak*: Ağlamak→6443
- agrı*: Ağrı, sızı→2501, 6107, 6107
- ah-*: Akmak→3700
- ah-*: akmak→4334
- ahı*: Ahi, kardeş→6465
- ahıcuk*: Özel isim →7433, 7439
- ak*: Beyaz→3406
- ak-*: (I) Akmak, inmek→3770, 4338, 6342, (II) Saldırmak→7596
- akın*: Saldırmak, hucüm etmek→7596
- 'aklsuz*: Akılla hareket etmemek→3924
- al-*: (I) Almak→1167, 2111, 2527, (II) Ele geçirmek→4754, 6681, 6992, (III) Çalmak→1134, (IV) Kurtarmak → 4628,
- al*: Hile→718, 4065, 4793,
- alaşar*: Alaşehir→7799
- alçak*: Yüksek olmayan yer→4775, 7994
- alçaklık*: Aşağılık, alçak→750
- alda-*: Aldatmak, kandırmak→4673, 7435
- aldamak*: Aldatmak→8720
- aldan-*: Kanmak→3717, 4066, 4420, 5104
- aldır-*: Ele geçirtmek →419
- aldur-*: Aldırmak→726, 735, 855, 4055

- alın-*: Ele geçirilmek→996, 7734
almağ: Almak→3503
alt: Alt, aşağı→761
altı: Altı sayısı →522, 3653
altıncı: Altıncı→2286, 2415, 6413,
altmış: Altmış sayısı→6575
altun: Altın→46, 1342, 4676, 8441
alu: Alçalmak, aşağı düşmek→1078,
 3917
amrûd: Armut→3815
añ: Anmak→1590, 3821
ana: Anne→1050, 5236, 8623
aña: Ona→910
añar-: Anırmak→2896
añarı: Beri, öte taraf→3961, 4334
andağı: Ondaki→4965, 6446
andan: Ondan→23, 1212,
andur-: Andırmak→3110
añıl-: Anılmak→7546
añıla-: Anlamak→436, 3877, 4480
añlan-: Anlaşılmak→654
ansuz: Onsuz→371, 1371, 5103,
 6958
anul: Yavaş, sakin→5747
ar-: Yorulmak→5503
ara: Ara, boşluk→3949, 5678
ara-: Aramak→294
ardınca: Ardınca, arkasında→875
arı: Temiz→123, 1859, 5572, 7962
arın-: Temizlenmek→8464
arıt-: Temizlemek→540, 6304, 8468
ark: Su yolu→2612
arka: Arka→4903
armağan: Armağan→5655
arslan: Arslan→2130
arslanlık: Arslan gibi davranma→7536
art-: Artmak→690
artuk: Fazla→189
artur-: Arttırmak→324, 829, 2503,
 4102
as-: Asmak, idam etmek→371, 1247
âsân: Kolaylık→322
âsânlık: Kolaylık→5422
asıl-: Asılmak, idam edilmek→1251
assr: Fayda→408, 1107, 1508, 3041,
 3520
aşağa: Aşağı→1811, 2888, 5501, 7551,
 7558
at: At, binit hayvanı→369, 2907, 2912,
 7443
at-: Atmak, fırlatmak→5715, 6293
ata: Ata, ecdat→1050, 1053, 3022,
 4099, 6873, 7791
atabeglik: Lâlâlık, hocalık etmek→396
atdur-: Göndermek→1898
ateş: Ateş→1747

- atıl-*: Atılmak, fırlamak→867
- atış-*: Atışmak (ok) →5705
- atlu*: Ata binmiş, at sahibi olan→5557, 6242
- atlan-*: Ata binmek→6375
- atlanmak*: Ata binmek sanatı→533,
- ay*: (I) Dünyânın uydusu→4463, 2271, (II) Otuz günlük zaman→3653,
- ayağ*: Ayak→251, 3897, 6284, 7431
- ayaklu*: Ayağı olan (hayvan)→5526
- aydın*: Aydın ili→7799
- ayır-*: Ayırmak→229, 3872, 4767
- ayıt-*: Söylemek→4702
- aylık*: Bir ay sürecek kadar→4294
- ayrı*: Ayır→5249
- ayrıl-*: Ayrılmak→4427
- ayru*: Başka→657, 1317, 4907
- ayruğ*: Başkası→317, 7176
- ayruh*: Ayır→8387
- ayruhsı*: Ayır→5360
- ayruk*: Başka→1010, 3351, 7176
- ayruklar*: Başkaları→439, 455
- ayruksı*: Ayır durmak→7314
- ayruluk*: Ayrılık→2802
- ayu*: Ayı→2130
- az*: Az→347, 417, 3691, 4359
- az-*: Azmak→4890, 7660
- azdur-*: Azdırmak→873, 5177
- baca*: Baca→6332
- bağışla-*: Vermek→197, 1428, 4012, 5006
- bağla-*: Beslemek→5333
- bağla-*: Kapatmak→3971
- bağla-*: (I) Bağlamak→5497, (II) (gönül) Vermek→415
- bağlan-*: Bitmek, düğümlenmek→2549, 3960
- bahâdurluk*: Yiğitlik→7689
- bahtlu*: Bahtı, talihi açık olan→6824
- bak-*: Bakmak→3855
- balık*: balık→3337, 3371
- barmağ*: Parmak→6342
- basamaklu*: Basamakları olan (merdiven) →6386
- basdur -*: Ezdirmek→4174
- basıl-*: (I) Ansızın yakalanmak→5407, (II) Hezimete uğramak→7458, (III) Kuşatılmak→7253,
- basma-*: (Adım) atmamak→7441
- baş*: (I) En baştaki, ilk olma→3920, (II) Kafa, baş→312, (III) Yara→355
- başar-*: Başarmak, üstesinden gelmek→310, 3045
- başarıl-*: Üstesinden gelmek→6710
- başla-*: Yapmaya girişmek→6270, 7608
- başlat-*: Girişmek→5425

- başlu*: Yaralı→29, 1407
- başsız*: Bir ordunun başsız kalması
→4084, 6218
- bay*: Zengin→1921, 3731, 6244
- beg*: Bey, komutan→546, 6334
- beglik*: İdare etmek→396, 860, 6917
- bekâsuz*: Fâni olan→4809
- bekleme-*: Beklemek→5979
- belki*: Belki→1846, 2474, 5053,
6289
- belür-*: Meydana çıkmak→73, 1522,
5253
- belürsüz*: İz bırakmamak→3021,
4083
- benlik*: Benlik→1859
- beñze-*: Benzemek→362, 3830,
4016, 8745
- beñzed-*: Benzetmek→2629
- berkit-*: Sağlamlaştırmak→1219,
1613, 6251
- berkitmek*: Sağlamlaştırmak→6823
- berü*: Beri→2440, 3961
- besle-*: Beslemek→4312
- beslen-*: Beslenmek→7531
- beşerlik*: Beşer, insan hâli→8142
- beze-*: (I) Süslemek→1935, 8018,
(II) Yaz- mak→5510,
- bezek*: Süs→1884, 1910, 3210, 3999,
5473, 6402
- bezen-*: Süslemek→479, 2097
- bıçağ*: Bıçak→1762, 1763
- bıçağ*: Bıçak→5209
- bırak-*: Bırakmak→514
- bıyığ*: Bıyık→7047
- biç-*: Biçmek→5209
- bî-edeblik*: edepsizlik→5432
- bigi*: Gibi→17, 643
- bî-habarlık*: Habersiz olma→3074
- bî-hayâlık*: Hayâsızlık→3186
- bil*: Bel→6248
- bil-*: Bilmek→450, 684, 6978
- bildür-*: Bildirmek→1285, 1457, 2396,
5327,
- bilecüg*: Bilecik ili →7589
- bilin-*: Bilinmek→654, 1425
- bilmeg*: Bilmek→2539
- biñ*: Bin sayısı→50, 240, 871, 4298
- bî-nevâlık*: Mahrumluk→7679
- bini*: Beni→276
- binüm*: Benim→313
- bir*: Bir sayısı→22, 331, 620, 1207,
4957
- birbiri*: Birbiri→361, 4109,
- biringeç*: Tuğla→4317
- birkes*: Bir kez, bir defa→1679
- birlik*: beraberlik, birlik→3254, 3683,
4259, 4260

- bisle-*: Beslemek→1237, 1244, 4516, 4818
- bislemek*: Beslemek→8018
- bislen-*: beslenmek→344
- bislet-*: Besletmek→5493
- biş*: Beş sayısı→2589, 2705, 4298
- bişinci*: Beşinci olan→2288, 2707, 6410
- bişür-*: Bişirmek→2489, 5223
- bit-*: (I) Yeşermek→3809, (II) Yetişmek, meydana çıkmak→388, 1103, 1574
- biti*: Mektup→1581, 8554
- bitür-*: Bitirmek→754, 4352
- bî-vefâliğ*: Vefâsız olma→5347,
- bî-vefâlık*: Vefâsız olma→8004
- biy(i)n*: Beyin→2897, 5277
- biz*: Biz→997, 4309
- bize-*: Bezemek, süslemek→1937, 3993,
- bizen-*: Süslenmek→70
- bizet-*: Süsletmek→3585
- boğ-*: Boğmak→7432
- boğaz*: Coğrafya terimi→4774
- bol*: Fazla, artık→6126, 6342
- boş*: Boş →2131
- boşal-*: Boşalmak→2129
- boy(u)n*: Boyun→465, 812
- boya-*: (I) Boyamak, süslemek→4043, 8025,(II) Kaplamak→7543,
- boyan-*: (I) Kaplamak→1403, 1404,(II) Renklenmek→5827 (III), Süslenmek, bezenmek→247
- boyasuz*: Boyası olmamak→4021
- boynuzlu*: Boynuzları olan→3899
- boz-*: Bozmak→3530
- bozul-*: Bozulmak→501, 1106, 4428,
- bölük*: Bir kısım→2232, 7588
- böyle*: Böyle→605, 845
- bu*: Bu→31, 346
- buçug*: Buçuk, yarım→2289
- bugün*: Bugün→406, 2213, 3707
- bul-*: Bulmak→27, 520, 3936
- bularsuz*: Bunlarsız→4502
- buldur-*: (I) Aratmak→1457, (II) İletmek, göndermek→7526
- bulın-*: Bulunmak→437, 1425, 5445
- bulit*: Bulut→6135, 6191, 8482
- bulmak*: bulmak→1994, 3867
- bunca*: Bunca→907, 4133, 6269
- bundan*: Buradan→230
- bunlar*: Bunlar→851, 3775
- bur(u)n*: Burun→676, 2616, 3915
- burıl-*: Kurulmak→1596
- burna*: Genç→4141, 7595
- bursa*: Bursa ili→7591

- burunlu*: Kibirli olma→3919
- burunluluk*: Büyüklenmek→3916, 3918
- buyrul*:- Emr olunmak→6442
- buyruğ*: Emir→6599
- buyur*:- emr etmek→1246, 4622
- buzagu*: Buzağı→456
- bülbül*: Bülbül→1571
- büyi*:- Büyümek→8003
- büyü*:- Büyümek→4093
- büyüklik*: Büyük olmak→3340
- cânsuz*: canı olmamak→7490
- cerahâtlı*: Yaralı→4133,
- cib*: Cep→1237, 4516
- ciger*: Ciğer→2612
- ciyhûn*: Ceyhun nehri→4213
- çağır*:- Seslenmek, çağırmak→3339
- çağla*:- Saldırmak→6292
- çalın*:- Çalınmak(müzik âleti)→7445
- çanağ*: Çanak→1547, 1552
- çaresüz*: Çaresi olmamak→3150
- çek*:- (I) Çekmek (kılıç için)→943, 4167, (II) Göndermek→1971
- çekdür*:- Göndermek, yollamak→5963
- çekil*→ Çekilmek1281
- çeri*: Asker→331, 6339, 6830
- çeşme*: Çeşme→4338
- çetük*: Kedi→3261, 3262
- çevre*: Çevre, yöre→4602
- çık*:- Çıkmak→3501, 3700, 6247
- çıkâr*:- (I) Çıkarmak→2092, 2786, 5713, (II) Kaldırmak→5177
- çıkmağ*: Çıkmak→3405
- çiçek*: Çiçek→889
- çiğer*: Ciğer→1686
- çoğ*: Çok, fazla→790, 963, 2449,
- çok*: Çok, fazla→658, 794, 4132
- çoklîğ*: Çok olma durumu →6268
- çölmek*: Çömlük→6458
- çul*: Çul, değersiz→1095, 2093
- çürî*:- Çürümek→3080, 3516
- çürü*:- Çürümek→1269, 3520
- dağ*: Yara→409
- dahi*: Dahi→31, 200, 1968
- damâr*: Damar→3692
- dânelik*: Tanelik, tane şeklinde→8146,
- debrenmek*: Hareket etmek→2722, 5618
- dede*: Dede, ecdat→5621, 7791
- deg*:- Erişmek→1017, 7188
- degdür*:- Eriştirmek→5618
- degin*: Dek, değin→2450
- degirmen*: Değirmen→7496
- değiş*:- Değişmek→1106
- değişirül*:- Değişmek, benzemek→3103

- degşür-*: Değiştirmek→5213, 7317
- degül*: Değil→286, 4700, 8018
- dek*: Kadar→5071, 6244
- del-*: Delmek→3492, 4774
- delin-*: Delinmek→3486
- delmek*: Delmek→2560
- delü*: Deli→2279, 3563
- dem*: Devamlı→270?
- demâr*: Damar→3152
- demür*: Demir→3121, 4307
- deñiz*: Deniz→220
- dep-*: Geri çevirmek→697
- dere*: Dere→3498
- deri*: Deri→665, 2606, 6460
- devşür-*: Toplamak→4822, 7317
- di-*: söylemek→18, 172, 3925, 5483, 7447
- dik-*: Dikmek, asmak→371, 1246, 6307
- diken*: Diken→4122, 6766, 8424
- dikil-*: (I) Dikilmek→3019, 6383, (II) Saplanmak→3141
- dil*: Dil, tatma organı→675
- dile-*: İstemek→234, 652, 1968
- dilek*: Arzu, istek→3968
- dilkü*: Tilki→8025
- dilsüz*: Konuşamıyan, dilsiz→2802
- dimnelik*: Dimne gibi hilekâr→7536
- diñle-*: Dinlemek, işitmek→154, 436, 4480
- dir-*: Toplamak→1283, 3502, 6873
- direk*: Direk→2591
- diri*: Canlı→351, 3438, 4648, 6933
- diril-*: (I) Toplanmak→2860, 6154,(II) Meydana gelmek→67, (III) Canlanmak→5135
- dirilmek*: Canlanmak, hayat bulmak→5137, 7913
- dirlik*: (I) Sahip çıkma→353, (II) Diri olmak→407
- diş*: Diş→1379, 1495
- diyü*: Diye→429
- diz*: Diz→6244
- dilek*: : İstek→319
- dolan-*: Dolaşmak→3447
- doy-*: Doymak→4215
- doyabil-*: Doyabilmek→459
- dök-*: Saçmak→473, 2222, 2977, 5465, 7470
- dökil-*: dökülmek→4173, 4612, 7521
- dön-*: Geri gelmek→3534, 3968, 7262
- dönder-*: Döndürmek→370, 5309,4776.
- döñder-*: Döndürmek, geri çevirmek→47
- döñdür-*: Döndürmek→6171
- dönmek*: Geri gelmek→2953
- dörd*: Dörd sayısı→164, 689, 6622

- dördinci*: Dördüncü→2290, 4614, 6406, 6948
- dört*: Dört sayısı→3647
- döşek*: Yatak→6127, 6219, 8544
- döşen-*: Yayılmak→70, 3586, 8389
- dudağ*: Dudak→1496
- dur -*: (I) Beklemek→5558, 6285, 7257, (II) Geri çekilmek→1271
- durma-*: Meşgul olmamak→785
- dut-*: (I) Esir almak→6662, (II) Sahip olmak→4389, 6809, (III) Yardım etmek→282,
- dutuş-*: Yanmak→282, 3011
- dutmaçlığı*: Elinde bulundurmak, sahip olmak→6692
- dutul-*: Esir alınmak→4620
- düked-*: Tüketmek→2456
- dükeli*: Bütünüyle, tamamen→699, 7791
- düken-*: Tükenmek→2452, 2457
- dükenmek*: Tükenmek→6288
- düket-*: Tüketmek→743, 1950, 7517
- dün*: Dün→3741
- dünyâlık*: Dünyaya ait→2086
- dünyelik*: Dünyaya ait→6500
- dür-*: Kaldırmak, yok etmek→5097
- düriş-*: (I) Çabalamak→3949, 4222, 6188, (II) mücadele etmek→1146, 1153, 1456
- dürlü*: Türlü→417, 794
- dürt-*: Hareket ettirmek→5811
- düş*: Rüya→946, 1977, 5233
- düş-*: Düşmek→369, 3784
- düşmeklik*: Düşmek→4859
- düşmenlik*: Düşmanlık→5050
- dütünlü*: Dumanlı→226
- düz-*: (I) Yapmak→3765, 3771, (II) Bir kılığa girmek→5221, (III) Değiştirmek, başka şekle girmek→5215, (IV) Hazırlamak, meydana getirmek →7441, (IV) İnşa etmek→3956, (V) Kurmak→1919, (VI) Meydana getir-mek, yapmak→514, 2298, 3245, 3247, (VII) Parçalamak, çıkarmak →5277, (VIII) Seslendirmek→4048, (IX) T ahsis etmek→5652, (X) Teşkil etmek→4110, (XI) Yapmak, işlemek →6656, (XII) Yaratmak→2446, 3985, (XIII) Yazmak→7550,
- düzed-*: (I) Meydana getirmek→7, (II) Tertip etmek→3851
- düzet-*: (I) Yapmak→8378, (II) Meydana çıkarmak→76, (III)

- Meydana getir-mek →314,
1952, 2985
- düzil-*: Meydana getirmek,
yapmak→5677
- diizin-*: Süslenmek→8003
- düzül -*: Anlaşmak→7367
- edeb-süz*: Utanmaz→784
- edeb-süz-lük*: Utanmazlık→6046
- eglen-*: (I) Birlikte olmak→8301, (II)
Meşgul olmak→4029
- eglen-*: Bulunmak→2663
- egri*: eğri→462
- ekil-*: Ekmek→7943
- eksil-*: Eksilmek→1852
- eksild-*: Azaltmak→3719
- eksük*: Eksik→2264, 2440
- eksüklük*: Eksiklik→4869
- el*: El→282, 514, 664, 3894, 4570
- em*: : İlaç→716, 799
- emel*: Arzu→7660
- emmek*: Emmek→6126
- 'emrinsüz*: Emir vermemek→4570
- er*: (I) Oğlan→5247, (II)
Asker→395, 5241
- eren*: Erkek(ler)→4141, 5469, 7299
- eri-*: Erimek→1384
- erid-*: eritmek→3489
- eritmek*: Eritmek, yok etmek→3882
- erlik*: Erkeklik, →353, 4700, 5865,
7048
- ertugrul*: Ertuğrul Gazi→7586
- ertugrul*: Ertuğrul Gazi→7586
- es-*: Esmek→418, 6961
- esirge-*: Acımak→8646
- eski*: Eski→4322, 5065
- esri-*: Sarhoş olmak→5656
- eş-*: Hareket etmek→6282
- eşek*: Eşek→1095, 2514, 3996, 7299
- et*: Et→532, 4744, 6460
- etmek*: Ekmek→3573
- ev*: Ev→500, 6261
- evvel*: Evvel, önce→5253
- eyd-*: Anlat→2616, 4047, 3754, 3808,
4826
- eyit-*: Anlatmak→3775, 7478
- eyle-*: Eylemek, bulmak→3946
- eyle*: Öyle→1060, 5691, 7592
- eylük*: İyilik→3565, 4517, 6862, 7369
- eyü*: İyi→351, 4786, 4805, 4946
- eyülük*: İyilik→3202, 3565
- fikirsüz*: Düşüncesiz→7864
- fikrsüz*: Düşüncesiz→4408
- garga*: Karga→2518
- gayretlü*: Gayret sahibi→4757
- gâzi*: Savaşta galip gelen, gazi →7551

- geç-*: Geçmek (zaman)→2289, 3530, 4097, 5789
- geçmek*: Geçmek (zaman)→3945, 7746
- geçür-*: Harcamak, tüketmek→5344
- gedây*: Dilenci, yoksul→7685
- gel-*: Gelmek→684, 815, 2223, 7557
- gelmek*: Gelmek, varmak→2560
- gemi*: Gemi→3245, 4891, 4925
- gemici*: Kaptan →4987
- gendü*: Kendi→642, 5537
- gendülük*: Kendisi→4242, 6471
- geñez*: Kolay→4310
- ger-*: Örmek (ağ)→6230
- gerçeğ*: Doğru→4699
- gerçi*: Gerçi, lâkin→164
- gerek*: Lâzım→225
- gerekli*: Gerekli, lâzım olan→1619, 3764, 3887, 7924
- germiyân*: Germiyân Beyliği→7799
- getür-*: Getirmek→283, 418, 1061, 2223, 7546
- gevde*: Gövde→7448
- gey*: İyi→197, 4722, iyice→4838
- gey-*: Giymek→237, 477, 1678, 7548, 8379
- geydür-*: Giydirmek→788
- geyiğ*: Geyik→3350
- gez-*: Dolaşmak→1511, 3385, 4926
- gez*: Kez, defa→190
- gezin*: Defa→2375, 2378
- gezle-*: Oku hazırlamak?→5675
- gibi*: Gibi edatı→1406
- gice*: Gece→22, 1375, 6333
- gici*: Küçük→757, 2392, 3732
- gid-*: (I) Gitmek→230, 5558, (II) Yok ol -mak, terk etmek→234
- gider-*: (I) Kaldırmak→1776, 5833, 7349, (II) Temizlemek→55, 203, (III) Uzaklaştırmak→4946
- gidiş-*: Gitmek→2475
- gir-*: Girmek (içeri), dalmak→2092, 6662
- girmeglik*: Girmek→6362
- girü*: Geri→139, 1214, 2786
- gişi*: İnsan, insanoğlu→117, 351, 712, 815
- gişilik*: İnsanlık→7048
- git-*: Gitmek→1440, 4211
- giy-*: Giymek→3054, 3996
- giysü*: Giyecek, giysi→2974
- gizle-*: Gizlemek→3768, 3955, 5189
- gizlenmek*: Gizlenmek→5208
- gizlü*: Saklı→135, 307, 3753
- göbek*: Göbek→3351

- gög*: (I) Mavi→3745, (II) Sema→656, 761, 2355, 5177, 6376
- gögerçin*: Güvercin→6240
- gögüz*: Göğüs, sine→2177, 6126
- gönder-*: Göndermek→4739, 6171
- göñil*: Gönül, kalp→2194
- göñül*: Gönül, kalp→271, 415
- gör-*: Görmek→418, 1511, 3900, 4838, 6406
- görin-*: Belirmek→167, 190, 1351, 2201, 7450
- görüş-*: Görüşmek→1706, 5559
- göster-*: Göstermek→2083, 3908, 3991, 904
- gösterd-*: Göstertmek, baktırmak→140
- götril-*: Götürülmek→555
- götür-*: (I) Kaldırmak→5869, 7234, (II) Ortadan kaldırmak→6976, 5629
- götürül-*: Kaldırılmak→5065
- göynüklü*: Dertli→2803
- göz*: Göz→1407, 1510, 4213, 6349
- gözed-*: Gözetmek→1487, 6219, 7442
- gözgi*: Ayna→4412
- gözgü*: Ayna→2199, 2206
- gözük-*: Gözükmek→1587
- gözle-*: Gözlemek→1863, 5675, (II) Sahip olmak, korumak→4886
- güd -*: Otlatmak→6155
- gül*: Gül çiçeği→458, 8410
- gül-*: Gülmek→8290
- gün*: Güneş→490, 643, 761, 2271,(II) Gün→6285
- gündüz*: Gündüz→2001, 6519
- güneş*: Güneş→1095, 3756, 4463
- gürce*: Gürcü olan→7258
- güz*: Sonbahar→3873
- haberci*: Haber getirip götürən→7823, 8724
- hakan*: Hükümdar→6829
- haklıg*: Hak sahibi olmak→3879
- hâmuşlğ*: Suskunluk→309
- hâmûşluk*: Suskunluk→8010
- hârsuz*: Dikensiz→8363
- hatun*: Kadın→394
- hay(i)rlu*: Faziletli→7302
- hâyın*: Hain→7420
- hod-bînlik*: Bencillik→4005
- hergiz*→341, 437, 577, 5465, 7042
- heybetlü*: Heybet sahibi, azametli→6411
- hirgiz*: Asla, katiyyen→1609, 4719, 6198
- hoşlık*: Hoşluk, tazelik→889, 5362

hu kılgın-: Savaş narası atmak→1143
inan-: İnanmak→754, 3717, 1222,
 5831, 7218
ırak: Uzak→1646
ırmag: İrmak→4333
ıssı: (I) ısı→814, 2829, 3280, (II)
 sıcak→7744, (III)
 sıcaklık→3394
ıssız: (I) İssız, sesiz→5128, (II)
 Sessizlik→5105
iç: İç, içeri→4080
iç-: İçmek→734, 3054, 3794,
içerü: İçeri→34
içmemeg→7745
idebil-: İdebilmek→4310
igne: İgne→755, 2157
ihlâsuz: İhlâssız→5146
iki: İki→620, 3633
ikilik: İkilik→620, 4259, 4260
ikiliksüz: İkiliksiz, birlik→2848
ikinci: İkinci→185, 956, 2294, 6397
ikiz: İkiz→5247
il: (I) Memleket→3844, (II)
 Şehir→382, 1363
ilçi: Elçi→993, 1039, 1442, 4544
ilçilik: Elçilik→2060, 4726
iled-: İletmek, göndermek→326,
 3727

ilerü: Evvel→2822, 4321, 5085, 8289
ilerükiler: Evvelkiler→4291
ilet-: İletmek, göndermek→1113, 5442,
 6015, 6377
iletmek: İletmek, göndermek→6169
ilik: İlik→665, 2605
ilt-: Göndermek→2017, 3903, 4812,
 6346
iltür-: İlettirmek→413
iltür-: İlettirmik→562
imaratlık: Yerleşik yer→8382
imdi: Şimdi→4113
imîn: Emin→4193
imren-: İmrenmek→7840
in-: İnnek→941, 3578, 5233
ince: İnce→2365
indür-: İndirmek→3088
iñildi: İnilti→2811
iñile-: İnlemek→3593
iñle-: İnlemek→1580
insânlığ: İnsanlık→2554, 3975,
insânlık: İnsanlık→7940
ipsala: İpsala ilçesi→7652
ir-: Erişmek→27, 226
irgür-: (I) Yollamak, göndermek→958,
 2338, (II) Eriştirmek→4650
irilik: Kibirlik→6516

- iriş-*: Erişmek, kavuşmak→32, 3736, 5852
- irişmeklik*: Erişme arzusu, kavuşma→231, 5796, 7946
- irmeğ*: Kavuşmak→650
- irmeklik*: Kavuşma arzusu→4005
- irte*: Erte, Şafak sökme zamanı, yarın→1375, 1414, 5583
- irür-*: Kavuşturmak→5767, 6228
- isde-*: İstemek→4036, 4078, 5332, 5483, 6634
- isdemek*: İstemek→8321
- isregeçe*: İskeçe kasabası→7637
- issi*: Sahip→352, 1448, 3518, 4708
- iste-*: istemek→274
- istemek*: İstemek→6432
- istihkâksuz*: Hazırlıksız→6679
- iş*: (I) İş→21, 276, 332, 690, 6270, (II) Eş→260
- işbu*: Bu, şu→209
- işid-*: İşitmek→467, 2572, 6193
- işik*: Eşik, kapı aralığı→1516, 1605, 6307
- işit-*: İşitmek→680, 3935
- işitmek*: İşitmek→5366
- işle-*: (I) Çalışmak→756, 4772, (II) Yap-mak→197, 1428, 4012, 7608
- işlen-*: Maden çıkarma, maden işleme →3769
- it*: (I) Et→665, 2605, (II) Köpek→2513, 3497, 4744
- it-*: Yapmak, kılmak→258, 2561, 3935,
- itmek*: Yapmak, kılmak→6459
- itmemek*: Yapmamak, kılmamak→4009
- iv*: Ev→1402
- ivme-*: Acele etmek→760
- ivmeğ*: Acele etmek→758
- ivmek*: Acele etmek→760
- iy*: Ey→1, 491
- iznik*: İznik ili→7615
- kab*: Kap→6341
- kablan*: Kaplan→2130
- kaç-*: Kaçmak→1207, 4152, 6188, 7406
- kaçan*: Nasıl→910, 4103, 4727, 5458
- kaçansa*: Nasılsa→2968
- kaçur-*: Kaçırmaq→25
- kadar*: Kadar (edat)→1840, 2391
- kaderlen-*: Kaderde yazılı olmak→8560, 8564
- kahbelik*: Aldatmaq→8005
- kakı -*: Öfkelenmek→1114
- kakum*: Kürkü değerli bir hayvan→6464
- kal-*: Bırakılmak→226, 1271
- kaldur-*: Kaldırmak→2349
- kalın*: Kalın→2368, 2371

- kalınlık*: Kalınlık→2393
- kalma-*: Bulunmamak→1509
- kalmak*: Geride kalmak, bulunmak→4678
- kamçı*: Kamçı→5427
- kamu*: Bütün, herşey→1, 271, 7557
- kan*: Kan→1262, 2605, 4099
- kanad*: Kanat→5507, 7842
- kanat*: Kanat→3382
- kanatlı*: Kanatlı→3258
- kanda*: Nerede→332
- kandalık*: Bir şeyin kaynağı→8606
- kandan*: Nereden, kimden→75, 947, 4333
- kandasa*: Nerede ise, nerede olursa olsun→4506
- kağıt*: (I) Savaş arabası→3003, (II) Kağıt→3124
- kanı*: Nerede→1434, 1438
- kankı*: Hangisi→333, 961, 5058
- kanlı*: Kanlı (göz)→1573
- kap-*: kap→3500
- kapu*: kapı→280, 1866, 2618
- kar*: Kar→963, 6399
- kara*: Renk ismi→2227, 2698, 3467, 4676,
- karalık*: Yaşlılık, acizlik?→8005
- karaman*: Karaman beyliği→7801
- karamanlu*: karamanlı→7705
- karañu*: Karanlık, gece→3405, 3479, 5004
- karañulık*: Karanlık→2633,
- karañuluk*: Karanlık→3653
- karar-*: Kararmak→2839, 4079
- karavaş*: Hizmetkâr →2096
- kardeş*: Kardeş→5050, 6977, 7386
- kargı*: Karga→4957
- karın*: Karın→5248
- karış-*: Karışmak→3757, 3801
- karışdur-*: Barışdurmak, kavuşturmak →3394
- karşı*: Karşı taraf→1577, 4092, 4761, 5557
- kastamoniye*: Kastamonu ili→7800
- kaş*: Kaş→1497, 5483
- kat*: Nezd, huzur→4918
- kat-*: İlâve etmek, karıştırmak→2244
- katı*: Pek→4118, 4757
- katırak*: daha çok, daha şiddetli→6299
- kavış-*: Kavuşmak→7263
- kaya*: Kaya, taş parçası→3269
- kaygu*: kaygı→400, 1617, 4038, 6625
- kayna-*: Kaynamak→7949
- kayur-*: Kayırmak→1144, 2900
- kaz-*: Kazmak→4774
- kazgan*: Kazan→6458

- kendülik*: Kendisinden→235, 402
- kendüz*: Kendi→235, 409
- kenizek*: Defalarca→4688
- kerkes*: Akbaba→3321, 3322, 3384
- kes-*: Kesmek
- kesil-*: (I) Kesilmek→1248, (II) Terk etmek, bırakmak→6555
- kıl*: Kıl→1514, 2606,
- kıl-*: kılmak→7448
- kılmah*: kılmak→4678
- kır-*: Dağıtmak, e
- kır-*: : (I) Ezmek→6261, (II) Yenmek, helak etmek→6901, (III) Esir almak→3528
- kırdır-*: Helâk ettirmek→4174
- kırk*: Kırk sayısı→2431, 5957
- kış*: Kış→2034, 3653, 4862
- kız*: Kız→393, 5241
- kızar-*: (I) (Ateşten) kızarmak→3959, (II) yeşermek→1944, 2976, (III) kızarmak, kırmızılaşmak (gül için)→1102, (IV) Tazelenmek, güzelleşmek (bağ için)→3711
- kızıl*: Kızıl rengi→2227, 4676
- kızul*: Kızıl rengi→962
- kimesne*: Kimse, kişi→1219, 8527
- kimse*: Kimse, kişi→358, 712, 3952, 4303
- kimsene*: kimse, kişi→312, 8527
- kirpi*: Kirpi→6464
- kirpük*: Kirpik→1519
- ko-*: (I) Koymak, bırakmak→68, 3821, (II) (Ad) vermek→171
- koca*: Büyük, yaşlı→7891
- kocal-*: Yaşlanmak→5460
- koç*: Koç→8162
- kohı*: Koku→1455
- kohu*: Koku→32, 458
- kohusuz*: Kokusuz→1453
- kokıla*: Koklamak→1717
- kokula-*: Koklamak→3095
- kon-*: Konmak→3502, 4149, 5526
- konuşı*: komşu→4588
- korukla-*: Meşgul etmek→8751
- konya*: Konya ili→7801
- kop-*: Meydana çıkmak→1191, 1980, 3853
- kopar-*: Koparmak, çıkarmak→4311
- korhu*: Korku→5349
- korku*: Korku→409, 1143, 4193
- korkud-*: Korkutmak→1039
- korkulu*: Korku içinde olmak, korkmak →5268, 6223
- korkusuz*: Emin olmak, Korkmamak →5251
- koş-*: Koşmak→5336

- kov-*: Kovmak→7781
- koy-*: Bırakmak→5257
- koyıl-*: (I) Verilmek→8523, (II) Yerleşti-rilmek→8587
- koyın*: Koyun→6611
- koyun*: Koyun→7262
- kök*: Ağaç kökü→8410
- kulak*: Kulak→647
- kullıg*: Kul olmak→2881, 3580, 4011, 4759,
- kullıkçı*: Hizmet etmek, kulluk hizmeti görmek →8257
- kullıg*: Kulluk→4831
- kulluk*: Kulluk→4147
- kumrı*: (I) Kumru→1571, (II) Dağ ismi →4337
- kur-*: Tertip etmek, hazırlamak→3495, 5715
- kurd*: kurt→6611
- kurdur-*: Tertip ettirmek, hazırlatmak →3248
- kurı*: Kuru→1492
- kurı-*: Kurumak→4612
- kurtar-*: Kurtarmak→3454, 5442
- kurtarmağ*: Kurtarmak→796
- kurtıl-*: Kurtulmak→6247,
- kuru*: Kuru→47, 5150, 8424
- kuş*: Kuş→666, 3499, 5503
- kut*: (I) Yiyecek→1249, 5225, (II) Saadet, talih→8379
- kutlu*: Talihli, uğurlu→5276
- kutsuz*: Yiyeceksiz→8383
- kuyr*: Kuyu→3474, 3478
- kuyu*: Kuyu→3474
- küp*: Küp→8025
- küre*: Küre, top→3770
- küyükli*: Yakıcı→1470
- lâz*: Lâz→7629
- mâ ü menlik*: Bencillik?→3075
- mekânsuz*: Mekansız→2218
- meleklig*: Meleklik, meleğe benzer→7940
- meliksüz*: Riyâset edecek kimse kalmamak→5124
- menber*: Minber, hutbe okunan yer →6459
- menteşe*: Mentеше Beyliği→7799
- migalkara*: Malkara ilçesi→7652
- miskînlik*: Acizlik→4005
- muhâbâsuz*: Korkusuz, çekinmeden→5826
- mürüvvetlü*: İnsanlık, iyilik→7844
- müşkil*: Sıkıntı, dert→322
- nâdânlık*: Pişmanlık→4420
- nâtivanlık*: Zayıflık, çâresizlik→746
- nâzügirek*: Nazikçe→452, 4533

- nâziik*: Nazik, zayıf→7018, 7520
- ne*: Nasıl→32
- ne*: Ne, hangi şey→3552, 3969
- neçün*: Niçin→856, 6444, 6791
- neden*: Ne ile→4297
- nedür*: Nedir→594, 3969
- nerm-hûlik*: Yumuşaklık, şefkât gösterme →6516
- nermlik*: Acıma, merhamet gösterme→863
- nesne*: (I) Eşya→1, 566, (II) Her ne, şey→4704
- nev-cüvânlik*: Gençlik→7009
- neyle-*: Ne eylemek, ne yapmak→278, 4283
- neyse*: Neyse→1056, 4662
- nice*: Nasıl→297, 342, 3840, 5105
- niceler*: Niceler, kimseler→313
- niçe*: Nice→4115, 417, 7458
- niçün*: Niçin, nasıl→1312
- nid-*: Ne etmek, ne eylemek→1450
- nihâyetsüz*: Sonsuz→7391
- nireye*: Nereye→201, 5064, 7448
- nîşe*: Nasıl→30, 226, 3687, 7551
- nit-*: Ne etmek, ne eylemek→4211
- nite*: Nasıl ki→13
- nol-*: Ne olmak→849, 932, 1026, 7478
- ocağ*: Ocağ, ateş yanan yer, ateşlik →4761, 6560
- od*: Ateş→14, 3223, 3770, 6625
- og(i)l*: Oğul→404
- oglan*: Oğlan→1050, 4141, 5236
- ogul*: Oğul→3022
- ogulsuz*: Oğulsuz→8638
- oguz*: Oğuz→7065
- oh*: Ok→5685
- ohi-*: Okumak→880
- ok*: Ok→867, 1360, 1497, 5675
- okı-*: (I) okumak→217, 1662, (II) Davet etmek, çağırma→4918, 6350
- okıd-*: Davet etmek→4651
- okın-*: Okunmak→5480
- okıt-*: Çağırma→5554
- okşamag*: Okşamak→4517
- ol*: O→162, 904, 7593
- ol-*: Olmak, mevcut olmak→29, 5508, 6281, 7046, 7881
- olar*: Onlar→140, 7775
- oldem*: O an, o anda→682
- oldur-*: Ettirmek→419, 7640
- olmag*: Olmak, mevcut olmak →4776
- omuz*: Omuz→5259, 8602
- oñ-*: (I) Düzelmek→7350, (II) Hal olmak →1036 oñ-→2759
- on*: On sayısı→528, 5557

- ora*: Ora, o yer→2613, 3784
- orta*: Orta→2584
- ortancı*: Ortancı→6974
- oruğ*: Sülâle→1357, 5552
- oruk*: Sülâle→1715, 5206
- ot*: Ot, küçük bitki→3816, 8379
- otur-*: (1) Oturmak, durmak→487, 4857, (II) Tahta oturmak, padişahlık yapmak →381, 6659
- otuz*: Otuz sayısı→2280, 4151
- oy(u)n*: Oyun oynamak→2819
- oyna-*: Oyun oynamak→5704
- ög*: Akıl→3564, 7303
- ög-*: Övmek→4000, 4202, 6397
- ögid-*: Öğütme, yok etmek→7495
- ögin-*: Övünmek→440
- ög-*: Medh etmek→58
- ögren-*: Öğrenmek→454, 6411
- öğrenmek*: öğrenmek→533
- öğret-*: Öğretmek→2336, 4911
- öğüd*: öğüt, nasihat→585,
- öğüt-*: Parçalamak, yutmak→5737
- öğüt*: Öğüt, nasihat→882, 4799
- öğüt-*: Öğütme, yok etmek→7496
- ögüz*: Öküz→3124, 3423
- öküş*: Çok, fazla→1674, 4075, 5442
- öl-*: Ölmek→295, 351, 404, 7593
- öldür-*: Öldürmek→358, 407, 1271, 855, 4622
- ölmek*: Ölmek→358, 407, 5199, 7768
- ölü*: Ölü, ölmüş olan→1075, 1078, 4506, 5135
- ölüm*: Ölüm→2731, 2732, 6269
- öñ-*: Önce, evvel→481, 3926
- öñdin*: Önce, daha evvel→1145, 1212, 3803, 4872
- öp-*: Öpmek→464, 3105, 8199
- ör-*: (Ağ) örmek→6231
- örtül-*: kaplanmak→360, 1971, 6879
- örtülü*: Saklı→135
- öt-*: Ötmek→1675
- öz*: öz, kendi→799, 2795, 5691
- paklık*: Temizlik→233, 5006
- pâyeli*: Rütbe sahibi→6386
- pâzişâhlig*: Padişah olmak→5785,
- pâzişâhlik*: Padişah olmak→4652, 5308
- peşmânlık*: Pişmân olmak→4420
- peyâm*: Haber→4666
- peyâmbet*: Haberci→7730
- peygam*: Haber→7428
- peygamberlik*: peygamber olmak, peygamberlik yapmak→810, 5165, 5989
- pîr*: Yaşlı, ihtiyar→7595
- pîrlik*: İhtiyarlık zamanı→346, 1022

pul: En küçük değer ölçüsü →2510,
2519

pûzevenklük: Pezevenklik→8005

râstlık: doğruluk→4609, 6943

râstluk: Doğruluk→6945

râst-rûluk: Doğruluk→7814

râysuz: Danışmamak, fikir almamak
→938, 4409, 4713

saadetli: Mutluluğu bulmuş
olmak→6710

saç: Saç→1268, 1500

saç-: Dağıtmak→300

saçıl-: Dağılmak, savrulmak→473,
3586

sağ: (1) Sağ olmak,
yaşamak→409,4650, 6355,
7483 (I1) İyileşmek→4350,

sağış: Sayı→7256

sağucılar: Ağıt yakanlar, ağlayanlar
→6462

sahla-: Saklamak→1098

sakal: Sakal→7046

sakın-: Sakınmak→1302

sakla-: Saklamak→350, 2086, 2626,
4194, 5360

saklanmağ: Saklanmak→6157

saklu: Saklı→3797

sal-: Salmak, göndermek→1130,
2906, 3694, 4767

saldur-: Kaplamak→3497, 3499, 7011

samsun: Samsun ili→7796

san-: Zann etmek→16, 205, 4005, 8163

sanc-: Saplamak→2156, 5497

sanduk: Sandık→3144, 5495

sankim: sanki→550

sarar-: Kurumak (yaprak)→3710, 4042

saru: Sarı→962, 2227

saruhan: Saruhan Beyliği→7799

satul-: Satılmak→1474

savur-: Dağıtmak→1536, 5923

say-: Saymak→4890

sayıl-: Sayılmak→4429

sayru: Hasta→1794, 3553, 4350

sayruluk: Hastalık→1010

sekiz: Sekiz sayısı→2382, 2431

sen: İkinci teklik şahıs zamiri→39, 200,
4258

sencileyin: Senin gibi→3326

sensüz: Sensiz→3106, 6582

serkeşlik: İtatsızlık etmek→3990, 6991

serverlik: Yiğitlik→7630

sev-: Sevmek→41, 959, 3991

sevda: Aşk, sevda→1580

sevgü: Sevgi→3729, 4277

sevgülü: Sevgili→5346

sevil-: Sevilmek→6016

sevmek: Sevmek→1451

- sevü*: Sevgi→6267
- sıçra*: Düşmek→5430, 7785
- sığ-*: Sıgmak→2569, 2175
- sıgır*: Sığır→7262, 8163
- sıma-*: Kırmamak→1552
- sın-*: Kırılmak→229, 1222, 4403
- sına-*: İmtihan etmek→820, 1222
- sınmaklık*: Kırılma özelliği
olmak→2553
- sınuk*: Kırık→51
- sin*: Mezar→379, 4376
- sine*: Göğüs→2618, 4235
- sini*: Seni→35, 202, 4193
- siñir*: Sınır→2606
- sivas*: Sivas ili→7796
- siyâsetsüz*: Siyâsetsiz→861
- siz*: Çokluk ikinci şahıs zamiri→659,
6156, 8388
- sok-*: Girdirmek, içeri
koymak→7597
- sol*: Sol taraf→2341
- soldur-*: Canlılığını
kaybettirmek→735
- solmı-*: Solmamak→1311
- soñ*: son, netice→5882, 7263, 7447
- soñra*: Sonra→600, 1633, 4211,
7551
- soñuci*: Son, sonucunda→6764
- sor-*: Sormak→427, 3935, 4838
- soyuk*: Soğuk→3394, 3653, 3784,
- soydur-*: Çıkarmak→788
- soyırğa*: Hoş tutmak?→1214
- söğüt*: Söğüt ilçesi→7584
- sön-*: Sönmek→1414
- söy(ü)n-*: Sönmek→6114, 7257
- söyle-*: Demek, konuşmak→2, 307,
3706, 7960
- söylemek*: Demek, konuşmak→3706
- söylen-*: Konuşulmuş, söylenmiş→867
- söyün-*: Sönmek →5969
- söz*: Söz, laf, haber→2, 233, 287, 659,
681, 7960
- su*: Su→602, 6339, 7949
- suç*: Suç→2784
- sufılığ*: Sûfi, mürid→6465
- sulık*: Su tanesi→8143
- sultânlık*: Sultanlık→5785, 7434
- sun-*: Vermek, uzatmak→293, 879
- susuz*: Susuz kalmak→6341
- suvarıl-*: Temizlenmek→7532
- süd*: Süt→6126
- süñgük*: Süngü→665, 2605
- sür-*: (I) (at) sürmek→2912, 4077, (II)
(gemi) sürmek→4900, (III)
Kovmak →2928, (IV) Sürgün

- etmek→4072, 6657, (V) Y
ürütmek, iletmek→3534
- süril-*: Ölmek→5833
- sürin-*: Sürünmek→5526
- sürme*: sürme,göz süsü→251
- sürü*: Sürü, hayvan topluluğu→7262
- sürül-*: Uzaklaştırılmak→748
- süslen-*: Süslenmek,
hazırlanmak→479
- şâzılık*: Hoşluk, esenlik→4638
- şâzımânlık*: Sevinçli olmak→6159
- şefkatlü*: Şefkat göstermek→379
- şehlik*: Şahlık→2126
- şeş-*: Çözmek→4089
- şimdi*: Şimdi→2126, 3488
- şimdikiler*: Hazır bulunanlar→4291
- şirinlik*: Tazelik→5859
- şiş-*: Şişmek, şişkinlik→6521
- şol*: Şu, o→1840, 3777
- şöyle*: Şöyle→13, 230, 2194, 5189,
6342
- şubânlik*: Çobanlık→820
- şübân*: Çoban→6611
- tâ'atsuz*: İtaatsız, serkeş→4008
- tağ*: Dağ→2149, 2882, 3949
- tağud-*: Dağıtmak→1283
- tağut-*: Dağıtmak→6873
- tal*: Dal→1568, 5678, 8410
- talamağ*: Isırmak, sokmak→6465
- talamak*: Isırmak, sokmak→2513
- tamar*: Damar→665, 2605, 2612, 4760
- tañ*: Tan vakti→6350
- tañla -*: Şaşmak→529
- tañrı*: Tanrı→715, 1186, 4219
- tap-*: Tapmak, secde etmek→6130
- tapmağ*: Tapmak, secde etmek→6131
- tapmak*: Tapmak, secde etmek →6132
- tapu*: (I) Eşik→1800, (II) kat,
nezd→887
- tar*: Dar, sıkıntılı→8643
- tarhan*: Özel isim→3846, 3866
- tart-*: (I) Çekiştirmek→6460, (II) Ölç-
mek→2619
- taş*: (I) Dış→1560, 2520, (II) Taş→204,
3269
- taşra*: Dışarı, dışarıya→34,35, 730
- tâta'alluk*: →4038
- tatar*: Tatar, Moğol→432, 3863, 3869
- tatlu*: Tatlı→3357
- tayan-*: Güvenmek→5831
- teng*: Dar, sıkıntılı→6576
- ter*: Ter→3794
- terliğ*: Terli→3796
- tîzlik*: Çabukluk, çabuk davranma→769
- tog-*: Doğmak→395, 489, 1052, 5241,
5248,

- toğrı*: Doğru→854, 893, 1918, 4698
toğruluğ: Doğruluk→2647
togru: Doğru→981, 3212, 4443, 7608
toğrulug: Doğruluk→6212
tokad: Tokat ili→7796
tokın-: (I) Değmek, vurmak→4491
 (II) Yıkmaq→2835 tokın-→2897, (III) Erişmek→2212
tokluğ: Tok, tok olmak→3191
toksan: Doksan sayısı→7403
tokuz: dokuz sayısı→2312, 2581
tol-: Dolmak→3464, 3477, 3478, 4013
tolan-: Dolanmak, sarılmak→3998
toldur-: Doldurmak→2043, 3231
tolu: Dolu→919, 1581, 5650
ton: Giyecek→3996, 4043
toprağ: Toprak→1269, 3036, 3770
toprak: Toprak→204, 3037, 4676
toptolu: Dopdolu, →673, 1193
toy: Důđün, řenlik→2108
toy-: Doymak→3192, 6346
toyur-: Doyurmak→4676, 4823
toz: Toz→251, 7450
töhmetsüz: İsnâd edilmeme→3816
tur-: Bulunmak, kalmak→714, 1778, 1779, 1895,
turşı: Ekşi→1406
tut-: (I) tutmak→1207, 3899, (II) Farzet-mek→406
tutağ: Dudak→5435
tü: Tüy→2607
türk: Türk→432, 3539, 3844
uç-: Uçmak→666, 5494
uğra-: Gitmek, uğramak→332, 3386, 3490, 3742, 6344
uğraş-: Uğraşmak, mücadele etmek→361, 4904
ulalmak: Yüceltmek→1968
ulaş-: Ulaşmak, kavuşmak→6355
ulı: Büyük, değerli kimse→229
ulu: Büyük, değerli kimse→64, 602
ululuğ: Ululuk, büyüklük→5286
ululuk: Ululuk, büyüklük→784, 1052, 5332, 8193
ululuk: Ululuk, büyüklük→3732
ulus: Ulus, millet→3871
um-: Ummak→5858
umac: Hedef→1369, 1465
unıd-: Unutmak→4040
unıt-: Unutmak→695, 1320, 1399
unıtıl-: Unutulmak→7604
unıtmaq: Unutmak→401
ur-: (I) Vurmak→350, 6447, (II) Ele geçirmek→7124, (III) Kapatmak

- 5292, (IV) Müzik aleti
(çalmak)→ 3507, (V)
Takmak→5335, (VI)
Yazmak→8118
- urıl-*: Vurulmak, çalınmak→1596,
7445
- urım-*: Takmak (taç)→4621
- us*: Akıl→1204
- usan-*: Usanmak→5289, 6815
- uslu*: Akıllı, ileri gelen→881, 7144
- uş*: İşte→23, 140, 4309, 6458
- utan-*: Utanmak→1379
- uy-*: İtaat etmek→794, 849, 2647,
3691, 5988
- uyan-*: Uyanmak→5234
- uyanık*: Uyanık→6370
- uyanıklık*: Uyanıklık,
uyumamak→3229
- uyhu*: Uyku→953, 6219
- uyı-*: Uyumak→1519
- uymak*: Uymak, itaat etmek→4067
- uyu-*: Uyumak→3425, 6370
- uza-*: Uzamak→323, 1521
- uzad-*: Uzatmak→4046
- uzun*: Uzun→337, 3372
- üç*: Üç sayısı→651, 5124
- üçinci*: Üçüncü→1536, 2292, 2686,
4612, 6402
- üftâdelik*: Acizlik, düşkünlük→3989,
4267
- ün*: Ses→1568, 3302
- üngürüs*: Macar→7629
- ürk-*: ürkmek→1219, 3015, 3900, 4152,
6299
- ürkit-*: Ürkütmek→751, 1219
- ür-*: Ayırmak, seçmek?→8638
- üst*: Üst, üzeri→1895, 7431
- üstine*: Üstüne→3854
- üşele-*: Kovalamak→5527
- üşen-*: Çekinmek→7623, 7644
- üvez*: Sivrisinek→5526, 7842
- üzre*: Üzere→318, 1997, 6292, 6459
- vâciblik*: vâciblik→3682
- var-*: Var olmak, mevcut olmak→280,
4869, 7715
- var-*: Varmak, gitmek→280, 476, 1857,
3733, 4869
- varak*: Yaprak, sayfa→1929
- varlığı*: Varlık→619, 3622
- varlık*: Varlık→209, 636, 3624
- vatan*: Vatan, memleket→8378, 8381
- vefâlu*: vefalı→3573
- vefâsuz*: Vefâsız→3573, 8014
- vir-*: vermek→12, 136, 4708
- viribi-*: göndermek→381, 1039, 1040
- viribin-*: gönderilmek→995, 4547

- viribinmek*: Gönderilmek→2009
- viril-*: Verilmek→1951, 6429
- viy*: Ve ey→5003
- vize*: Vize ilçesi→7652
- vurmağ*: Vuruşmak,
çarpışmak→7743
- ya*: Karşılaştırma edatı→337
- ya*: Yahut→4103
- ya*: Yay→1360, 3856
- yabrağ*: Yaprak→3300
- yağ*: Yağ→2606, 4350,
- yağ-*: Yağmak→6992
- yağdur-*: Yağdırmak, saçmak→3024
- yağı*: Düşman→7350
- yağılık*: Düşmanlık etmek→4729
- yağmur*: Yağmur→963, 1592, 3755
- yah-*: Yakmak→333
- yahıl-*: Yakılmak→25, 422
- yak-*: Yakmak→35, 734, 3770
- yakdur-*: Yakdırmak→5736
- yakıl-*: Yakılmak→423, 2653
- yakın*: Yakın→3962
- yaklaş-*: Yaklaşmak→5232
- yalan*: Yalan →4700
- yalancı*: Yalancı, doğru
olmamak→2845, 4700, 4701
- yalancılık*: Doğru olmamak→8004
- yalğun*: Bir ağaç türü→5677
- yalıñuz*: Yalnız→1926,
- yaluñuz*: Yalnız→4086
- yalvar-*: Yalvarmak→280, 4623
- yañ*: Taraf, çevre→31, 1569, 7257
- yaña*: Taraf, cihet, yön→3903, 6632
- yañadın*: Taraftan, tarafa→3862, 4298,
6317, 6992, 7446
- yanag*: Yanak→922, 1495
- yanah*: Yanak→474
- yanma-*: yanmamak→14
- yanmak*: Yanmak→1340
- yap-*: Yapmak→4309
- yapdur-*: Yaptırmak→5590
- yapıl*: Yapılmak→3511, 3530, 5591
- yapış-*: (I) Kavramak→6305, (II) Sarıl-
mak, elden bırakmamak→5998,
6709, (III) Yapış→3498, 3783
- yapmağ*: Yapmak, kılmak→3652
- yaprag*: Yaprak→4018
- yaprak*: Yaprak→8414
- yar-*: Yarmak→2897, 2897, 4168, 6322
- yara-*: (I) Layık olmak→7736 (II)
Yakış-mak→4007
- yarad-*: Yaratmak→2341
- yaradıl-*: Yaratılmak→502
- yarag*: Hazırlık, teçhizat→3043,
- yarak*: (I) Hazırlık, teçhizat→7826, (II)
Malzeme, eşya→4662

- yaralan-*: Yaralanmak→2814
- yaraş-*: Yaraşmak→469
- yarat-*: Meydana getirmek→76, 613, 3998 ortaya çıkarmak→2322,
- yarın*: Yarın→406, 2213, 3707
- yarısı*: Yarımı→6399
- yas*: Ağıt→5827
- yasa-*: Düzenlemek→1734, 7440
- yaş*: (I) Gözyaşı→5465, 6349, 7979, (II) Ömür→528
- yaşa-*: Yaşamak→5524, 5636
- yaşlu*: (I) Islak→29, 1407, (II) İhtiyar →2809
- yat-*: Uyumak→1262, 1633, 3425, 6150, 6333
- yavuz*: Kötü, fena→351, 782, 1419, 4946
- yavuzluk*: Kötü huy, fena şey→3575, 6862, 7352,
- yavuzluk*: Kötü huy, fena şey →3574
- yay*: yaz mevsimi→3656, 5705, (II) Yay→5600, 7470
- yayağ*: Yaya→6228
- yaz-*: (I) Resm etmek, çizmek→4707, (II) Yazmak→6, 628, 1581, 6656
- yaz*: Yaz mevsimi→2034, 4862
- yazdur-*: Nakş etmek→1430
- yazı*: Yazı→5101
- yazılı*: Yazılmış olan→4298, 4300
- yazı*: Yazı→628
- yeşer-*: Yeşermek→1102, 3711, 5949, 8424
- yeşil*: Yeşil→2227, 3745, 4018
- yih-*: Yıkmaq→333
- yihıl-*: Yıkılmak→422
- yık-*: Yıkmaq→734
- yıkdur-*: Yıkdırmak→5716
- yıkıl-*: Devrilmek→423, 3854, 3963, 6299, 6961
- yıkuk*: Harâbe→51
- yıl*: Sene, yıl→522, 2035, 4957
- yılan*: Yıl→4788
- yılduz*: Yıldız→498, 4965
- yırt-*: Yırtmaq, parçalamak→6322, 6460
- yi-*: Yemek→347, 2769, 7548, 8379
- yidi*: Yidi sayısı→162, 2240
- yidinci*: Yidinci→6418
- yidür-*: yidirmek→778, 1063, 5294
- yig*: İyi, daha iyi→218, 3808, 5927
- yigid*: Kahraman, yiğit→341, 999, 5460
- yigirmi*: Yirmi sayısı→1984, 6494
- yigit*: Kahraman, yiğit→998, 5020, 7891
- yigitlik*: Kahramanlık, yiğitlik →1021, 1022, 8018
- yigreg*: En iyi→7554, 8265

- yigsere*: →1256, 1284, 2692, 5401, 5971
- yil*: Yel→420, 3822, 4726
- yil-*: Koşmak→277, 5976
- yil-*: Koşmak→277, 5976
- yilt-*: Uydurmak, benzetmek→562, 4069
- yimek*: Yemek yemek→6166
- yimiş*: Meyva→3286, 3302
- yiñ-*: Yenmek→865, 2923, 4675
- yiñi*: Yeni→4322
- yiñil-*: Yenilmek→4143
- yir-*: Eleştirmek→1547, 5834
- yir*: Yer→184, 3755, 5678, 6376,
- yirce*: yer kadar →2392, 2374
- yirin-*: Darılmak,küsmek→426, 1548
- yiryüzi*: Yeryüzü→1193, 2561, 5896
- yit-*: (I) Kâfi gelmek→1205, 3834, 7279, (II) Tamam olmak→343, (III) Erişmek, kavuşmak→6151,
- yiter*: Kâfi gelmek→3834
- yitmiş*: Yetmiş sayısı→4110
- yitür-*: (I) Eriştirmek→3828, 6659, (II) Kaybetmek,yok etmek→40, 3742
- yog*: Yok→327, 6437
- yoh*: Yok→31
- yohsa*: Yoksa→512, 794, 2017,
- yohsul*: Yoksul→513, 3731
- yokluğ*: Yokluk→3620,6436
- yokluk*: Yokluk→295, 3991
- yoklu*: Yoksul→3096
- yol*: Yol→364, 1216, 4662, 4890
- yoldaş*: Arkadaş→2, 3199, 6642
- yolun-*: Çıkmak, gitmek→6222
- yorıl-*: Yorulmak→7443
- yöre*: Çevre→2313, 3294, 6285, 6657
- yu-*: Yıkamak→1678
- yud-*: Yutmak→3111, 5017
- yukaru*: Yukarı→2888, 5501, 7558
- yumşak*: Yumuşak, sert olmayan→4788
- yun-*: Oymak→3492
- yüce*: Yüce→1865, 2307, 4775, 6659
- yücel-*: Kıymet kazanmak→64, 5917
- yüceland-*: Yüceltmek, kıymet kazandırmak →1866, 5424
- yücelmek*: Büyük makamlara kavuşmak (istemek)→4834
- yücerək*: En yücede olan→2398
- yügür-*: Yürümek→277, 2907, 5976
- yük*: Yük, ağırlık→2094, 5650
- yükled-*: Yükletmek→5647
- yüñ*: Yün→2225
- yürek*: Yürek, kalp→355, 409, 1143
- yüri-*: Yürümek→3840, 5993, 7594
- yürid-*: Yürütmek→3894

yürmek: Yürümek→2845
yürüt-: Yünütmek→3003, 3006
yürü-: Sefere çıkmak→516, 1114,
 1143

yüz: : (I) Yüz sayısı→190, 2035, (II)
 Surat→701, 1378, 5526
zî-devletlü: Devlet sahibi olan→7739
zî-sa'âdetlü: Saadet sahibi olan →7739

2. DEYİMLER*

âbâd ol-: →6704
'âbid ol-: →7793
'aceb (kal-): →3512
'aceb (kıl-): →2528
'âciz kal-: →6272
aclıg eli: →3929
aclıga ugra-: →6344
'acz getir-: →6030
aç ko-: →3496
açın öl-: →1249
ad (bul-): →7860
âd (hân it-): →5033
ad (ur-): →5335
ad (vir-): →515
ad bul-: →2550
ad eyid-: →8036
ad urınmak: →5036

'adâvet besle-: →870
'adavet kıl-: →4064
'adem (ol-): →8607
âdemîleri öğid-: →7495
'âdet eyle-: →703, 7980, 8065, 8065,
 8231
'âdet it-: →5781
'âdetüñ (götür-): →6976
adı (hayrıla yâd ol-): →3948
adı diri kal-: →4289
adı kal-: →5960
adın (dile) getir-: →8006
adından ur-: →270
adını (ko-): →4361
adını kâmil getir-: →7997
adını yâd (kıl-): →3145
adıyla tol-: →6826
'adl eyle-: →5597
'adl it-: →810
adların bil-: →117
'adli artur-: →7234
'adli ihtiyâr (eyle-): →805

* Metnimiz manzum olduğundan, deyim olan kelime gruplarının arasına başka kelimeler de girebilmektedir. Bu tür, birbirinden ayrı kullanılışlar parantez işareti ile belirtilmiştir.

- aduñ vird-i lisân (it-):* →1801
âferîn (kıl-): →467
âferin it-: →2356
âferiniş ol-: →622
âfet bil-: →5151
âfet görme-: →4417
âfrîn it-: →365, 685
âfv eyle-: →306, 8573,
agaca sür-: →8491
agaclar bit-: →3809
âgâh it-: →4085
âgâh ol-: →4932
âgâz eyle-: →6666, 6796, 8316
âgâz it-: →523
agırlık girme-: →6107
agızlarda söylen-: →1644
aglayu gid-: →8454
agrı görme-: →6107
agzına al-: →439
agzını aç-: →3142
âh (bünyâd it-): →1403
âh derdiyle gid-: →8289
'ahd bozmağı taleb (it-): →5191
('ahdı) tâze kıl-: →891
ahdı (tâze kıl-): →1150
'ahdına aldan-: →3717
'ahdına durmaz bul-: →6937
'ahdin (sakla-): →1464
âheng it-: →361, 8458
âh-ı dūdından boyan-: →1403
âhir söyle-: →8088
ahvâli gör-: →8511
ahvâlini (sor-): →3514
'akd it-: →6640
'âkıbet fikrin (kılma-): →5524
'âkıbet ol-: →3862
'âkıbet vir-: →937
'akilla bilin-: →654
'âkil ü dindâr ü dâna kop-: →6949
'akl (başına gel-): →4202
'akl bağışla-: →2336
'akl bünyâdın yık-: →734
'aklı (yit-): →3834
'aklı dir-: →7321
'aklile iş itme-: →5692
'akluñu dir-: →2604
'akreb okşamag: →4517
al boya-: →2115
âl bul-: →4065
al bulma-: →4793
'alâyıktan kesil-: →3698, 6554
alçaklık id-: →750
'alef (ol-): →7702
'âleme sıg-: →2989
'alemler yüri-: →1724
alınup ol-: →1012

- alıp git-*: →8675
âl-i mervânı kır-: →6832
allah mırın gör-: →8137
allaha (sığın-): →3128
allâhu ekberile (tol-): →7654
almak iste-: →1008
altına döşek it-: →8544
'am eyle-: →88
'amel (eyle-): →4999
'amel (hâlis it-): →4220
aña kal-: →1076
aña uy-: →724
anda bul-: →121
andan ayır-: →229
andan kesil-: →8303
andan ol-: →241
ansuz (kal-): →371, 5103, 6958
anuñ ol-: →395
aradan (git-): →5943
ârâm al-: →377
araya (düş-): →7736
araya düş-: →2071
ârâyiş it-: →315
ardına (düş-): →1740
ardına düş-: →7454
ardınca gel-: →5887
arı (ol-): →7239, 8007
arın (dile-): →3712
'arşa iriş-: →268
artuk pâzişehlik dile-: →4923
'arz (id-): →3221
'arz eyle-: →1079
'arz id-: →1477, 1481, 8057,
'arz it-: →1487, 2150, 8151
'arza kıl-: →6340
'arz-ı niyâz (eyle-): →6381
'arz-ı niyâz (it-): →8222
ârzû (id-): →8490
arzû eyle-: →4970
arzu it-: →796
arzusiñ virme-: →3690
âsân eyle-: →6408
âsân id-: →8498
âsân ol-: →322, 5600
'âsi ol-: →3845
âsi olmak: →4143
assı id-: →1508
assı id-: →4082
assı it-: →8462
assı kıl-: →3555
aşaga gel-: →7551
aşaga ol-: →2406
aşagadan çık-: →2888
'âşık ol-: →886
âşikâr (gör-): →2193
âşikâr (it-): →6401

- âşikâre it-*: →8356
at ayakta tebâh (it-): →4174
at ayakta göge gerd iriş-: →7464
at sür-: →2912
ata basdur-: →4174
ata resmin sakla-: →6979
atabeglik id-: →396
ateş ur-: →3990
âteş-gede bünyâd ur-: →5603
atın (sal-): →4164
atlas düzed-: →92
atlasa tolan-: →3998
âvâzı (tol-): →5971
'avn (irîşme-): →4194
'avn ol-: →3952
'avret sözünü söyle-: →7996
ayag üstüne dur-: →7431
ayaga (düş-): →3987
ayagı kemend (ol-): →4184
ayagina (bûs vir-): →8373
ayagina düş-: →6162
ayagina yüz sür-: →1864
ayagını (öp-): →4642
ayaktan düş-: →282
ayakları (şiş-): →6521
'ayân (ol-): →1984
'ayb et-: →58
ayıla günü getir-: →2271
ayırub al-: →3872
âyine düz-: →3771
ayna dutup düzinmek-: →8003
ayru düş-: →5254, 8178
ayru olma-: →1044
ayruga aldir-: →5350
ayruga kal-: →317, 8537, 8693
ayruga vir-: →4574
ayruk sıfâta beñze-: →3830
ayruklar sözünü diñle-: →455
az (ol-): →8533
aza (basıl-): →1148
aza (say-): →4890
âzâd it-: →3564
âzâd ol-: →7968, 8296
âzâr id-: →1220
'azîmet başla-: →4203
'azîz ol-: →7989
'azl it-: →5883, 6675, 8650
'azl ol-: →6980
'azm eyle-: →328
'azm it-: →8139
'azm-i râh (it-): →6840
'azm-i râh (kıl-): →8460
bâc (vir-): →1008
bâd it-: →8108
bâd-bân (dönder-): →4898
bâde mîş it-: →2111

- bâgda bislen-*: →344
bâg-ı verd ol-: →17
bâgî ol-: →1045
baglamub var-: →8210
baglu kapuya (kilid bul-): →4199
bagrını çâk (kıl): →6325
bahâne kopar-: →8357
bahr dökil-: →8504
bahre gir-: →3245
bahruñ suyuñ ayırub al-: →4767
bahs it-: →531
başş (kıl-): →8165
baht (sür-): →5913
baht (yüz dut-): →4879
baht bekle-: →5987
baht dile-: →695, 8085
bahtı dön-: →369
bahtı yücel-: →1868
bâk itme-: →1143
bâkî dirliğe (var-): →5579
bâkî kal-: →8361
bâkî ol-: →8572
bâkiye var-: →4503
bâl ü per (dök-): →2222, 4125
bârân it-: →8466
bârigâh (kurdur-): →3248, 8530
bârigâh (tut-): →1207
bârigâh ur-: →4149
basılıben kaç-: →5407, 7253
baş (vir-): →5465
baş çek-: →3079, 7026
baş götür-: →2980
baş indür-: →2123, 3558
baş kaldurama-: →3079
baş koy-: →6811
baş ol-: →355, 5934
baş sâg ol-: →5446
bâş ur-: →2106
bâşa tac (ol-): →7115
başdan ayağa gark-ı hün (kaç-): →7474
başma (koy-): →508
başma (külâh ur-): →5359
başma devletten (tâc ur-): →6968
başma ko-: →1639
başma külâh (ur-): →404
başma ne iş gel-: →4178
başma tâc (ur-): →1048
başma tâc ur-: →5553
başından (git-): →5123
başından (tâc düş-): →6115
başından gid-: →4172
başını götür-: →7678
başını yire ur-: →5725
bâtil ol-: →8250
bay ol-: →1921, 8166
bed gişi ol-: →6906

- bed-dil ol-*: →6660
bed-hâh ol-: →6937
bed-ter ol-: →386
begleri devşür-: →7317
begligüñ eşgâlini götür-: →7487
beglik id-: →396, 6917
beglik kıl-: →7072
bekâ bul-: →39
bekâ vir-: →26
belâ (çek-): →3427, 8500
belâ dâmında (esîr ol-): →4714
belâya sal-: →3694
beleş (ele gir-): →3603
belîg ol-: →6197
bellü bil-: →2305, 8624
belürsüz ol-: →3318, 4083
bend (kıl-): →4080, 5157
bend ur-: →4146
bende ol-: →2063
bende-fermân ol-: →1681, 1981
bendin (şeş-): →4089
benefşe bigi sem' (ol-): →6538
benzer (görme-): →1190
berbâd ol-: →399
berk (yak-): →8509
berk ü nüvâ (göster-): →3582
beş kayur-: →2900
beşâret it-: →6163
beter (ol-): →2510
bey'at it-: →6639, 6793
beyân eyle-: →6469, 8673, 8743
beytullaha gir-: →8140
bezek (ol-): →6070, 6402
bıçakıla bic-: →5209
bi'at kıl-: →5263
bî-cân it-: →8466
bid'at kalma-: →8299
bid'atları götür-: →5869
bi-dâd ol-: →399
bigâne iş kılma-: →1044
bigâne it-: →1876
bî-haber (ol-): →6918
bî-hisâb ol-: →6828
bî-hisâb öldür-: →6922
bî-hûde lâf (ur-): →439
bi-imân kıl-: →739
biline degin (dut-): →6248
bilmek isde-: →6005
bîm (dut-): →8358, 8477
bîm (düş-): →8588
bimâr it-: →1437
bîmâr ol-: →7750
bi-müreccih ol-: →631
binâ bünyâd ur-: →5424
binâ-yı 'ömre virânlık gel-: →1027
bî-niyâz id-: →8297

- bi-niyâz it-*: →109
bir avuç iç-: →7747
bir dem gül-: →8290
bir içim su-: →8361
bir iki meydân yügür-: →2907
bir kaç gün yüri-: →3736
bir mesâfet gid-: →4342
bir namâz it-: →6014
bir nefesde (mest kıl-): →2872
bir oğlı (kop-): →5205
bir ol-: →620
bir pula (sat-): →2510
bir pulum yok diyübemüñ yîrin-:
→2519
bir timsâl (düz-): →4366
bir yire diril-: →6154
bir yire iriş-: →3736
birazın di-: →2449
birbir aña-: →1366
birbirinden az (ol-): →8506
birbirine ir-: →3020
birbirinüñ kılucında öl-: →7971
birbiriyle söyle-: →7012
bire tap-: →7650
birliğe (ir-): →5579
birlik eyle-: →4632
birlik gid-: →3678
bi-sebeb ko-: →68
bîşesin (dut-): →2130
bîşeye (ugra-): →8465
bîşeyi arıt-: →8468
bî-tâkat kal-: →3532
bi-tedbîr ol-: →620
boynuna (bin-): →4182
boynuna (tavk ol-): →4264
boynuna heykel ol-: →465
boyun urmak-: →1952
boyun virme-: →7722
böyle bil-: →5052
böyle ol-: →37, 642
böyle yaz-: →845
bugünkü işüñi yarına (ko-): →3712
buldığın götür-: →6732
bulut (çık-): →8482
bulmag iste-: →8144
bundan gid-: →230
bundan gid-: →2492
burâka atlan-: →6375
buraya ir-: →683
bülbül ü tâvusdan boşal-: →2129
bünyâd it-: →6914
bünyâd ol-: →601
bünyâd ur-: →3410, 4356
bürhânını (beyân kıl-): →5137
câhil ol-: →8250
câhiliyle eglen-: →8301

- câiz dut-*: →2219
câm sun-: →4283
câmi' bul-: →194
cân (fidâ it-): →5462
cân (kurtar-): →8475
cân (revân it-): →8510
cân behâ vir-: →1506
cân bul-: →8429
cân karârın aldur-: →735
cân kulagı: →8725
cân öl-: →2039
cân sevüsin aradan götür-: →6267
cân vir-: →1788, 2011, 2909, 7737,
88
cân yak-: →3026
câna eser (id-): →1369
câna kâr it-: →4447
cândan 'azîz (dut-): →2512
cândan gel-: →571
cândan heves (ol-): →8
cândan nâzügerek söyle: →452
cânı (kurbân it-): →6365
cânı düşmen dâmına (düş-): →4710
cânı hoş tutmag: →3739
cânın (şerha şerha it-): →1412
cânına (eser kıl-): →5469
cânına (hatar düş-): →6646
cânına (kâsd it-): →1982
cânına derd-i firâk (düş-): →2794
cânına düş-: →5463, 5532
cânına eser (kıl-): →1443, 1489, 4398
câna kâr eyle-: →1583
cân (al-): →1664
cânuña sitem (ir-): →1233
câvid ol-: →693
câvizân kal-: →8320
cefâ (görme-): →6755
cefâ gör-: →5268
cehd eyle-: →8677, 887
cehd it-: →226, 234, 650, 694, 8269,
8271, 8310, 8524, 8707
cehd itdür-: →6931
cehdile (gendüzin) çıkar-: →8026
cehdile aç-: →8435
cehdile eyle-: →2303
cehl içinde kal-: →7954
cehl ol-: →288, 385, 604, 8241
cehli ko-: →8240
cehlile iş işle-: →999
cehlüñ içinde öl-: →7955
cellâda helâk (itdür-): →4646
celve itdür-: →2338
celve ur-: →8038, 8039
cem' eyle-: →8574
cem' id-: →791, 8058, 327,
cem' it-: →356, 581

- cem' ol-*: →6879
cemâl (bağışla-): →3360
cemâl (vir-): →3718, 5450
ceng (it-): →2019, 6741, 8648
ceng (kop-): →7776
ceng eyle-: →365
ceng it-: →361, 6847, 8458
cengde tutul-: →1200
cenge dur-: →5685
cenge yürü-: →5687
cengine doyma-: →1357
cennete gir-: →2352
cennete kalma-: →4223
cerâhatlu ol-: →4133
cevâb (vir-): →3779
cevâb (yaz-): →1844
cevâhirlle bezen-: →2097
cevr ü cefâ (it-): →5896
cezâ (bul-): →2350
cezâ' eyle-: →8563
ceza' itmek-: →8567
cezâsın bul-: →7909
cibinde mâr (bisle-): →1237
ciger (hûn ol-): →3073
ciger (şerha şerha id-): →1594
ciger-gâhın çâk (ko-): →5273
ciğer-gâhını çâk (id-): →4088
cihâna tol-: →6964
cihâna toyma-: →8556
cihânda söyle-: →5077
cihânda yâdigâr (ol-): →1735
cihândan (git-): →7059
cihândan git-: →7113
cihânı görme-: →8116, 8439
cihânı vir-: →4974
cimşîd ol-: →345
cisme gir-: →6891
cismüñ ara yirden gider-: →4995
cüdâ (düş-): →3429, 8508
cüdâ (it-): →3434
cüdâ kıl-: →3430
cüft id-: →2342
cümlesin dir-: →6302
cüst ü cû kıl-: →2225
çâha düş-: →2168
çâker eyle-: →546
çâker kıl-: →506
çâker ol-: →4698, 5281, 5282
çanagın yire (ur-): →1547
çâre bil-: →2029
çâre bul-: →3017
çâre bulma-: →8662
çâre eyle-: →3946
çâre kıl-: →1514, 5003, 8624
çâre-ger (ol-): →8661
çâresini (id-): →3112

- çâresüz kal-*: →3150
çarh esrârın (añla-): →436
çarhuñ yüzün (beze-): →4326
çeri dir-: →1730
çerisi tol-: →6830
çevre al-: →4602
çıkup kurtıl-: →6247
çog id-: →8207
çog işler işle-: →5152
çok gişilerden kal-: →4322
çok yi-: →347
çüft ol-: →2071
çürüyüb tobrag içinde kal-: →1269
da'veti (cihâna tol-): →6044
dâ'vetile gelme-: →7640
da'vî etmek: →6696 6890
da'vî kıl-: →5793,8040
dâd (al-): →5342
dâd almak: →8570
dâd eyle-: →6768
dâd it-: →6914
dâma düşür-: →141
dâma giriftâr ol-: →1809
dâmına düş-: →5200
dâne gösterd-: →140
dâne sâcıb (dâma al-): →3272
dânelıkdan dâne çık-: →8146
dâr (dik-): →1246, 371
dârâ dik-: →1535
dârâ vü cimşid ol-: →406
dârü-l mülke gel-: →8294
dârü-l mülkine yitür-: →8625
dâsitân (beyân eyle-): →8317
dâyim hayât (iste-): →1310
def' id-: →2628, 5300
def' it-: →2028
def'ini kıl-: →3155
defteri (heykel id-): →1928
dehr hâlin bil-: →8442
dehşetin sür-: →3066
dekâyık söyle-: →5012
dem (ur-): →2101
dem ur-: →1075
deminden (rehâ olma-): →1728
dem-sâz eyle-: →11, 772
dem-sâz ol-: →741
derd id-: →46
derd ü ta'ab (çek-): →8445
derd vir-: →18
derdi ol-: →41
derd-mend ol-: →2932, 41, 44, 7016
derdüme em it-: →1693
derdüñ bilme-: →542
dergâh ol-: →8264
dergâhdan (sürül-): →748
dergâhına (var-): →2106

- derhâl ol-*: →1717
derisin (düz-): →5277
dermân (id-): →2028
dermân bul-: →44, 542, 2932
deryâya iriş-: →8423
dest (sun-): →8080
destân id-: →1092
destâm (işid-): →8318
dest-gîr ol-: →3064
dest-res (bul-): →2151
devâ ol-: →8585
devâsın kılma-: →8662
devlet bul-: →1996
devlet isde-: →1994
devlet yık-: →6748
devlete ir-: →2495
devleti iş id-: →570
devletile sür-: →5173
devletin (düket-): →1950
devletinüñ nâmesin (siyâh it-):
→5178
devr (id-): →2283
devr eyle-: →6306
devr id-: →1997, 2272, 2287,
devr it-: →5426
dibinde yat-: →8530
diken bitür-: →2132
dile (gel-): →5013, 6468
dile (söz irişdür-): →4807
dile gel-: →4051
dilegince dön-: →1992, 3968
dilegüñe yitür-: →1350
dil-haste (git-): →8540
dili (sakla-): →5619
dili açılıban söyle-: →6128
dilin (bagla-): →3709
dil-keş ol-: →14
dillerde mesel (ol-): →5902
dil-şikeste ol-: →7015
dilüñ bağlan-: →8654
dîn yolına (gel-): →5514
dinden (dön-): →6735
dîne da'vet eyle-: →5311, 5166, 5515,
dîne da'vet it-: →6045
dîne gir-: →3880, 6630, 6631, 7181
dîne ragbet kıl-: →6212
diñleriseñ sıdkile (diñle-): →154
direng (kıl-): →4385
diri (ko-): →5241, 8637
diri kal-: →351, 376, 5397
diri ol-: →6933, 7930
dirlik bul-: →4955
dirre sal-: →6646
dîv evsâfın mahv itmek. →3982
dîvân bagla-: →3046
dîvâr (düz-): →3956

dîve uymak: →4067
dîvi sür-: →8137
dîvi teshîr eyle-: →5158
diyâr (alın-): →7734
diyârı tut-: →2131
dôst-âne söyle-: →718
dôstlık (bünyâd eyle-: →4728
döniben git-: →397
döşegine gir-: →6221
du 'â (it-): →8480
du 'â (kıl-): →8169
du 'â id-: →7006
dûr düş-: →5376
dûr eyle-: →6306, 6997, 7183
dûr id-: →2187, 817
dûr ol-: →219, 6618, 8076
dûr olma-: →4418
dutup öldür-: →5665
dünyâ sırrına yit-: →6588
dünyâlık bul-: →2086
dünyaya aldanma-: →5104
dünyâyı (terk it-): →5016
dünyâyı dut-: →8601
dünye sevgüsü: →3729
dünyeye kalma-: →3384
dünyeyi ko-: →5021
dünyeyi sev-: →2275
dünyeyi (saltanatla dut-): →7491

dünyeyi ko-: →4435
dürüşüb (gider-): →4239
dürlü gevherle bezen-: →479
dürlü söyle-: →428
düşde (gör-): →1656
düşde gör-: →1977, 941
düşmen al-: →2501
düşmen elinde ol-: →5198
düşmen ol-: →3456, 6936, 6978
düşmen üstüne yürü-: →1187
düşmenden (alın-): →1160
düşmenden (soñra kal-): →1255
düşmene ko-: →4438
düşmeni oka nişâne kıl-: →7472
düşmeniñ rıfkına inan-: →8096
düşvâr ol-: →6581
ebkem ol-: →8089
ebr kop-: →8502
ecel (iriş-): →7816
ecel cengâli (ir-): →5857
ecel cengâli ir-: →6726
ecel çengine düş-: →6758
ecel iriş-: →6770
ecel zahmı iriş-: →6870
efgân id-: →1878
eflâk ol-: →819
efsûn eyle-: →1510, 1694, 8658
efsûn kıl-: →10, 6681

- efsûn ögred-*: →2048
efzûn kıl-: →10
egri düş-: →462
egriye aldanma-: →5467
ehl ol-: →8241
ehl-i dâd ol-: →8296
ehl-i devlet ol-: →272
ehl-i fütüvvet kalma-: →7049
ehl-i kanâ'at eyle-: →4440
ehl-i kerâmet ol-: →7963
ehl-i mansıb ol-: →6911
ehl-i saâdet ol-: →6598
ehl-i şefkat ol-: →711
eksildüp gez-: →3719
eksük gel-: →2264
el (sun-): →7692
el götür-: →6141
el sun-: →763, 8098
el sunma-: →3038, 4788, 5020, 6711
el ur-: →320, 8113
el vir-: →8196
elde (dut-): →5687
elde durma-: →7220
elden (bırak-): →514
elden (git-): →8581
elden gid-: →2019, 6697, 6728, 8177
elden koy-: →6793
ele (bak-): →3568
ele (gel-): →2526
ele (getir-): →8610
ele (gir-): →1077
ele (girme-): →1517
ele al-: →6341
ele gel-: →1539
ele götür-: →321
ele girme-: →4408
elif kaddi (nûn ol-): →1405
elin (sür-): →6351
elinden (iş gelme-): →3097
elinden al-: →8022
eline (al-): →743
eline al-: →2111, 8553
ellerin hûnile (boyama-): →7543
elliden bişe ir-: →6479
elmâs yağdu-: →3024
eliñ (boş ol-): →8654
eliñde bulun-: →8227
eliñne gelme-: →8524
em eyle-: →1806
emân (dile-): →6249
emân (ir-): →6351
emân bâğışla-: →6254
emân bul-: →2905, 6747
emân virme-: →5743
emel (bağla-): →8557
emel dut-: →7660

- emîn eyle-*: →786
emmâre kıl-: →8271
'emr it-: →6247
emri işid-: →6372
emrine kul ol-: →1994
encâmı bilinme-: →7355
endişe id-: →6791, 688
endişe it-: →746, 758
endişe kıl-: →698
envâr ol-: →6437, 6818
erlik gelme-: →5404
eser (gösder-): →2229
eser (itme-): →2181
eser (kalma-): →8483
esîr (id-): →6922
esîr (it-): →5389, 6895
esîr (ol-): →8370, 3872
eşek çullın libâs id-: →1095
eve (irişdür-): →1402
evsâlı (çözül-): →4185
eyle ol-: →1229
eyle sev-: →2512
eylügen gör-: →4721
eylûk al-: →3566
eylûk bilme-: →3572
eylûk bulma-: →3572
eylûk eyle-: →3565, 4721, 8093
eylûk gel-: →4722
eylûk id-: →8096
eylûk işlemek-: →4722
eylûk it-: →6862, 6863
eyülüg id-: →3565
eyvândan çık-: →8132
eyyâmı siyâh (ol-): →5875
eyyâmın siyâh (it-): →5867
fahr (kıl-): →5784
fahr id-: →255
fakr elinde esîr (ol-): →7619
fakr yolın ko-: →7893
fakrı tut-: →6501
fâlı (dut-): →5272
fâlı kutlu (ol-): →5276
fâni ol-: →5579, 8145
fâniyi ko-: →4503
farkın kıl-: →3611
farz (kıl-): →530
farz ol-: →6478
fâyide itme-: →8128
fâyik ol-: →6699
fehmi eyle-: →452
felek râzına (vukûf bul-): →2024
fenâ ol-: →39
fenâyı al-: →26
ferâgat bul-: →8181
ferah (bul-): →5046
ferah (vir-): →4451

ferâmûş eyle-: →932

ferâmûş id-: →400

fermân eyle-: →6376

fermân kıl-: →3894

fermân sür-: →4629

fermânına (gir-): →1982

fermânına çâker ol-: →4208

fermânına rââm (ol-): →1354

fermânından (çık-): →5180

ferri gid-: →5533

feryâd id-: →5744

fesâd ol-: →6921

feth id-: →326, 6740, 6830

feth isde-: →7754

feth it-: →3868, 6303, 6303

feth ol-: →6654

feth vir-: →7699

fevt id-: →3713

fikr eyle-: →264, 442

fikr id-: →3001

fikr it-: →627, 73

fikr kıl-: →2441,

fikr yit-: →2742

fikre düş-: →7634

fikret kıl-: →2718, 6001

fikri toğrı kılma-: →5506

fikrine düş-: →410

fikründen gider-: →8273

fil file ir-: →3010

fili yürüt-: →3006

firâr (id-): →6223

firişteh ol-: →797

fitâde olmak: →3985

fitne (tol-): →6939

fitne bul-: →6959

fitne kop-: →870

fitne ol-: →1378,

fitne tol-: →5806, 6989

fitne yag-: →6992

fursat (ele girme-): →4807

fursat bul-: →2922, 4518, 719

fursat geçme-: →4803

fursatı fevt it-: →2114

fursatı fevt itme-: →7518

fursatı tehir itme-: →4782

fûsûnile gözûñ (kamımı iç-)

fûsûn (id-): →5471

fütüvvvet eyle-: →8138

gâfil ol-: →8624

gâfil yatıb uyr-: →8082

gaşletde urmak: →6917

gâlib gör-: →3527

gâlib ol-: →6831, 7760, 8271, 961

gâlib olma-: →2056

gam (yi-): →211

gam yi-: →4716

- gam yime-*: →3072
ganîmet kıl-: →6302
garâyim bil-: →4087
gâret id-: →6734, 6955
gâret it-: →6897
gark (it-): →8509
gark ol-: →649
gark olma-: →4994
garre ol-: →745, 4009, 8319
gayb ol-: →5560, 7978
gayb yüzinden (nikâb götürül-):
→6470
gayra kal-: →8237
gayret eyle-: →8273
gayret olma-: →5404
gazâ itme-: →7733
gazabla dile-: →1032
gazâvat-nâme düz-: →7550
geliben gid-: →2281
gemi (düz-): →4891
gemi sal-: →4985
gemi sür-: →4900
genc dir-: →8676
genc ü mâla kal-: →8022
genc ü zer (dir-): →4675
genc-i kârûn vir-: →2519
gencinden çıkar-: →2092
gendü kulin ko-: →7318
gendügiyle bil-: →2536
gendüleri sanma-: →5150
gendülerini vurmağ-: →7743
gendüni yog eyle-: →6437
gendüye kefen (düz-): →7486
gendüyi arturmağ-: →7314
gendüzin (götürüp taşa ur-): →3447
gendüzin yire (ur-): →3448
gendüzine uydur-: →6668
gendüzini (hıdmetkâr düz-): →5215
gerden-bend id-: →9
gereklüden kemi (olma-): →4891
germ (sür-): →8495
germ id-: →50
germ sür-: →1741, 5637, 8455
gerü (düş-): →5373
gevherinden söyle-: →1079
gey añla-: →2059, 2431, 527
gey bil-: →632
gey inan-: →854
gey sakın-: →8102
gybet eyle-: →875
gice (karar-): →4079
gice gündüz sür-: →8541
gice gündüz yürü-: →4746
gicemüñ nısfı (git-): →8531
giceyi gündüz kıl-: →2001
giceyile gündüzi (oldur-): →2271

- gider nesne:* →3725
girib çıkacak menziller: →1363
girü (soyırğa-): →1214
girü döndermeg: →4776
giryân eyle-: →1792
giryе it-: →1504
giryе kılma-: →6127
gişiyе vir-: →2126
gizlü kal-: →307
gizlü tut-: →3753
gögden (in-): →2181
gögden (yagmur in-): →3755
göge (boyan-): →5827
göge (irür-): →5874
göge çık-: →1869, 3013
göge çıkar-: →5177
göge dikil-: →3019
göge ir-: →5492
göge var-: →2355
göge yıldızları bezek (it-): →1884
göñlin (harâb kıl-): →1213
göñlin dut-: →1505
göñlinde (kîn bağla-): →5333
göñlinde kîn (duyma-): →7514
göñlinden gam (git-): →4694
göñlinden gid-: →4199
göñlinden gider-: →7659
göñliñe (düş-): →8292
göñline (korku düş-): →5688
göñline harac (düş-): →1420
göñline korku düşür-: →2018, 8344
göñline rehber ol-: →4015
göñliñi bağla-: →3057, 5834
göñlini şâd eyle-: →6768, 8295
göñlini vir-: →5462
göñlüm (şifte ol-): →6082
göñlüm al-: →1645
göñlümi bimâr eyle-: →1583
göñlünde (makâm tut-): →1368
göñlüñden gider-: →2274
göñlüñden gider-: →3729
göñlüñi id-: →8284
göñlüñi teng (eyle-): →1942
göñlünün bâğında ter güller bit-:
 →4269
göñül bağla-: →415, 4028
göñül berkit-: →1219, 7583
göñül içinde sâkin ol-: →1559
göñül rûşen ol-: →3168
göñül vir-: →1472, 3725, 4027
göñülden gid-: →8177
göñülden sür-: →7717
göñüllerde makâm (dut-): →6837
göñülleri ürkit-: →751
göñüllerine (gir-): →3884

- göñüllerüñ üstinde bârigâh (dik-):*
→989
- görmek dile-:* →6032
- götürübildüklerince al-:* →6343
- göz (tut-):* →1767
- gözde gör-:* →3346
- gözi yaşlu:* →29
- gözin (añ-):* →1575
- gözin (çikar-):* →5708
- gözinden (çik-):* →8072, 8292,
- gözinden yaş revân (ol-):* →5403
- gözine (ir-):* →5698
- gözine (iriş-):* →5710
- gözini gözle-:* →5675
- gözleri yâşın it-:* →1838
- gözlerin aç-:* →8116
- gözlerin giryân id-:* →5470
- gözlerinden (tûfân dök-):* →1831
- gözlerinden dök-:* →8131, 8627
- gözlerinden in-:* →1688
- gözlerinden mevc ur-:* →1405
- gözlerüme (uyhu girme-):* →1589
- gözüñ aç-:* →3468, 5570
- gözünle gör-:* →8415
- gulâm (ol-):* →2038
- gûr (kaz-):* →7486
- gûra gir-:* →5912
- gurbet odına (düş-):* →3433
- gurbete düş-:* →1830, 3431
- gurriş it-:* →8503
- gurûrı (ko-):* →1127
- gusl id-:* →2150, 8490
- gussa ko-:* →2801
- gussa odında yan-:* →3222
- gussada dut-:* →2455
- gûş (ol-):* →4047
- gûş (tut-):* →1484
- gûş dut-:* →2543, 7002, 848
- gûş ol-:* →6612, 7499
- gûş tut-:* →3754
- gûşı hoş tut-:* →4049
- güft-ü gû (id-):* →924
- gül bâğına ilet-:* →1486
- gül gibi tebessüm eyle-:* →1225
- gül yüzi (sol-):* →8353
- gülistan düzed-:* →7
- gülistân id-:* →1092
- gülşene (iltür-):* →562
- gülşeni koy-:* →8431
- gülgâr ol-:* →3030
- gül-zâra var-:* →8410
- gümân (dut-):* →3392
- gümân (tut-):* →429
- gün al-:* →606
- günâh (it-):* →1274
- gündüz ü gece yüri-:* →7668

- gündüzi gice id-*: →2001
güne karşı dur-: →8026
güneş nikâbını pelâs (kıl-): →1095
güneşe yitme-: →1541
günün siyâh (eyle-): →6861
günün siyâh (id-): →2075
hâb ol-: →1518
haber (id-): →2786
haber (ilet-): →1113
haber (in-): →2181
haber (işit-): →2069
haber (sor-): →4918
haber (vir-): →3334, 4488, 6337, 8009
haber vir-: →8643
habersüz tokın-: →2212
habs it-: →5620
habsden (çık-): →5631
habsden çık-: →5456
hâbse sal-: →727, 8644
hac erkânını yitür-: →8198
hâce ol-: →8070
hâcetin ihlâsile kıl-: →8219
hâcetini bil-: →5002
hâdis ol-: →2316
hâk (id-): →5240
hâk (kıl-): →3858
hak 'ışkın berkitmek: →6823
hak emrine var-: →6995, 7108
hâk ol-: →606, 6592, 8338, 8467
hâk u gerd (göge iriş-): →4171
hak yolına cânını terk it-: →7583
hak yolına vir-: →6875
hak yolında terk-i cân kıl-: →7635
hakâretle nazar (it-): →3992
hakdan (meded virül-): →1144
hâkdan düz-: →3985
hakdan ir-: →1019
hakdan ol-: →224
hakdan viril-: →1018, 2008
hâke (gir-): →4860
hâke sal-: →742
hâk-ı zemîn (kıl-): →6839
hâkim ol-: →6726, 6775, 6785, 6988
hakka ir-: →4472
hakka iriş-: →8233
hakka irmeklig: →4005
hakka var-: →4983
hakki añ-: →5961
hakki bilmege sebeb (ol-): →2539
hakki isde-: →6555
hakuñ emrin göñül boynuna tavk (kıl-): →3062
hal kıl-: →2170, 588
halâs (ol-): →445
halâs eyle-: →4256

- hâlâyıkdan kesil-*: →3698, 6554
hâlık emrin tut-: →2925
hâlıkdan viril-: →2325
hâlıkunı bilmek iste-: →2537
hâli gör-: →5041
halîfe eyle-: →6845
halîfe ol-: →7022, 7971
hâlin añla-: →8352
hâlin bil-: →384
halka göster-: →5854
halkı (kır-): →7066
halkı kır-: →3528
halkı talamak: →2513
halkunı etini tart-: →6460
halkunı yüregın tagla-: →1840
halvetde (tur-): →2153
hâmile ol-: →8492
hamle it-: →3136
hamle kıl-: →8457
hâmûş eylemek: →469
hande id-: →5454
hânümân ol-: →6678
hâr u zâr (yat-): →8448
harâb (kıl-): →5399, 8614
harâc (al-): →246, 508
harâc (çekdür-): →5040, 5963
harb (eyle-): →313, 7700
harb (kılma-): →507
harc it-: →8175
hâs id-: →1214
hâs ol-: →8481
hasâret eyle-: →6688
hasâret it-: →6897, 7282, 8702
hased (it-): →5329
hased dut-: →714
hâsıl eyle-: →8240
hâsıl ol-: →2022, 555, 627, 765, 938, 974
hasmile görîş-: →1153
hasret odı: →2460
hasretiyle agla-: →1401, 8288
hasta düş-: →7426, 8547
hatâ (kılma-): →2013
hatâ it-: →8573
hatâyı ko-: →2345
hâtırından gider-: →5781
hatırında (gam dut-): →4819
hatm ol-: →6627
havfe düş-: →4827, 7014
hayât (bul-): →2555, 7931
hayât (nisâr id-): →7929
hayf it-: →4392
hayf ol-: →1269, 1636, 4069
hayın ol-: →1236, 1249
hayme kur-: →6285
hayr id-: →8297

- hayr kıl-*: →2354
hayr yolında tagıt-: →6873
hayra sarf itmek-: →8167
hayra vir-: →6876
hayrân kal-: →113, 278
hayrân kal-: →6848, 911
hayrân ol-: →3471, 490, 94
hayrete var-: →2033
hayrıla ol-: →8752
hayvana beñzet-: →2411
hazân saldur-: →7011
hazer (it-): →3883
hazır gel-: →4052
hâzır id-: →4690
hâzır itdür-: →1062
hâzır itdür-: →8165
hazır ol-: →4052
hazîne cem' (eyle-): →578
hazîneye çıkmag-: →4402
hecr odına gir-: →1586
hedef id-: →1497
helâk (it-): →5390, 6926
helâk (itdür-): →6676, 8463
helâk (kal-): →8520
helâk (kıl-): →6827
helâk it-: →6833
helâk itmeg-: →2921
helâk ol-: →5086
hem-dem eyle-: →305, 798
hem-dem it-: →110
hem-dem ol-: →4960,
hem-râh ol-: →2006, 6632
hemtâ getürme-: →492
hendege başla-: →6270
her yaña saçıl-: →3586
her yañadan yüri-: →328
her yañadın yüri-: →5338
hevâ ur-: →186
hevâdan at-: →6102
hevâdan dökil-: →3024
hevadan saçıl-: →473
hevâdan yire (dökil-): →4173
hevâya (iriş-): →5518
hevâya çık-: →3382
heves (bişür-): →2483
heves (eyle-): →3684
heves (it-): →8591
heves (kıl-): →3688, 463
heves id-: →6815
heves it-: →4402, 7568
heves itmek-: →373
hevesde kal-: →4836
hidmet id-: →2004
hidmetde ol-: →2051
hidmete (kemer bağla-): →2015
hidmetine (kemer bağla-): →4209

- hükke düş-:* →6298
hırsı terk it-: →4966
hırsına (rehîn ol-): →4676
hışm id-: →5517
hışmet olma-: →256
hışmile (es-): →6961
hıyânet düz-: →6656
hıyânet eyle-: →6682
hızrı iste-: →8521
hidâyet vir-: →5365
hikâyet eyle-: →470, 7996,
hikâyet id-: →318
hikâyet it-: →4379
hikâyet söyle-: →8012
hikem (öğret-): →2336
hilâfet al-: →6681
hilâfet dut-: →4380
hilâfet it-: →6663, 6758
hilâfet mansıbını al-: →6959
hilâfet tahtına otır-: →6954
hile id-: →5244
hilm suyını (saç-): →824
himmekten bul-: →1968
hisâb (it-): →5073
hisâb (virmeden cennete gir-):
→2146
hisâb itmek: →2434
hisâbın (vir-): →337
hisse vir-: →1545
hizb-i şeytân ol-: →6908
hizbullâh ol-: →6908
hôr id-: →793, 821,
hôr ol-: →851
hôr tut-: →4876
hortûmını (ur-): →667
hoş dut-: →7793
hoş gel-: →1556
hoş gör-: →7793
hoş nefes ol-: →21
hoş nûvâ (ol-): →16
hoş otur-: →4857
hoş söyle-: →3731, 3732, 4049, 8673
hôs-ârâm it-: →2144
hoş-bekâ (bul-): →8403
hoş-dem ol-: →40
hoş-dil eyle-: →3731
hoşlıgıla söyle-: →8574
hoşlık bul-: →889
hoş-nefes (düz-): →5014
hoş-nefes (ol-): →19
hoş-reng al-: →8029
hu kılğın-: →1143
hûb u hoş-revnâk görün-: →8027
huld bâğına revân (ol-): →7670
hûn-ı ciger (dök-): →8631
hurrem ol-: →3589

- hürrem-şâd ol-*: →2107
husrân ol-: →8268
husûmet kıl-: →6670
hûşa gel-: →8549
huşk-leb ol-: →8540
hûşte-bîn ol-: →3984
hüccet eyd-: →643
hükm id-: →6909
hükm it-: →6706
hükm ol-: →516
hükm sür-: →6934
hükmi revân (ol)-: →1000
hükmin kıl-: →6705
hükminde ol-: →1970
hükmine ir-: →3831
hükmine mâyil ol-: →6807
hükmine râm (ol)-: →4543, 5161
hükmine râm ol-: →377
hükümüñ revân (ol)-: →8641
hüner (it)-: →3857
hüsnine (mihr bagla)-: →2037
hüsrân bul-: →764
irak (düş-): →1646
ıssı gid-: →3280
ısuz kal-: →1289
'ışk bâzârı: →1474
'ışk odı: →28
'ışk sūkı: →1507
'ışk yolu: →1488
'ışkı (göñlin makâm it-): →5448
'ışkı yoluna kadem (ko-): →1853
'ışkına (eri-): →1384
'ışkına yarat-: →6124
'ışkuñ zorıma (doy-): →6330
'ışret it-: →1375
'ibâdet eyle-: →7980, 8065, 8231
'ibadet id-: →6131
iblis eyle-: →5217
'ibret al-: →4355
'ibret yit-: →8128, 8655
'ibri vü yûnânî dili söyle-: →5102
içerüden yak-: →34
içi başlu ol-: →29
içine derd ü dâg (düş-): →5522
içine gir-: →3515
içün yar-: →3448
'id it-: →513
idrâk id-: →3640, 955
ihlâs ol-: →8481
ihlâsıla eyle-: →8278
ihsân eyle-: →8226,
ihtiyâr id-: →3881
ihtiyâr it-: →6586, 8403
ihyâ bul-: →4268
ihyâ kıl-: →7400
iki dürlü ol-: →118

iki gözi (eşk ü dem tol-): →6350

iki yüz dut-: →2850

ikiligi kes-: →2204

ikiligi ko-: →4259

ikilik gel-: →3678

ikilik ol-: →4633

ikilikden geç-: →5579

iktidâ (it-): →6380

iktidâ it-: →6382

iktizâ it-: →130

'ilâc (id-): →8581,

'ilâc (it-): →3555

'ilâc eyle-: →41

'ilâc id-: →8594

ilçi sal-: →4544

ilçi vir-: →993

ilden ile (düş-): →3568

ilerü (çek-): →1214, 5373

ilerü (sal-): →3008

ilerü bil-: →7283

ilerü kâfirler-: →5190

ilhâm id-: →8698

ilhâm ol-: →3703

ili (tutabil-): →1054

illeri al-: →6739

illerinden (sür-): →7725

'ilm da'vî eyle-: →2508

'ilm düz-: →2410

'ilm ehlini sev-: →7792

ilm göster-: →2335

'ilm öğren-: →2389

'ilme düriş-: →4504

'ilm-i tîr öğrenmeg-: →533

iltifât eyleme-: →8066

imâm (ol-): →6643

îmân (getür-): →6151

imân devletine girme-: →5367

îmân getür-: →6165

îmân kal-: →6255

imân vir-: →88

imânını (aldur-): →2844

imâret eyle-: →6688

'imâret eyle-: →6756

imâret eyle-: →857

'imâret eyle-: →857

imâret it-: →6683, 6770,

'imâret it-: →8253

imîn (id-): →4193

imîn ol-: →3456, 6865

'inâd (gör-): →6674

'inâyet (id-): →1983

inkâr id-: →2219, 6220

inkâra mecâl (kalma-): →4705

insân yarad-: →3921

insânlığa yol (ol-): →2554

intikâm (id-): →1713

- intizâm ol-*: →245
inüp git-: →1904
iri gel-: →3080
irmege yaklaş-: →5232
irteye degin yan-: →1414
irtihâl (it-): →403
isdeyüben gel-: →8450
'îsi-sıfât göge var-: →2766
ism (bul-): →2277
ism it-: →2280
isteyü gel-: →2946
isti 'ânet id-: →8200
'isyân id-: →1055, 1983
iş (başarma-): →7042
iş (dut-): →5926
iş id-: →8318
iş işle-: →6270
iş it-: →8725
iş itmek: →1089
işâret it-: →6163
işe mensûb ol-: →5250
işe meşgûl ol-: →7804
işe yıkmak: →5108
işi temâm ol-: →504
işi yir-: →1547
işige ur-: →6307
işige yüz sür-: →1897
işigine bûse vir-: →2106
işigüñe gel-: →1605
işini bitür-: →8161
işlerini yaz-: →8506
işüñ soñına bak-: →3545
it gibi deriler yırt-: →6460
itden beter (ol-): →3573
'itibâr (bul-): →6543
'itimâd eyleme-: →415
'itimâd id-: →5474
'itimâd itmek: →4278
ittifâk eyle-: →2052
ive berkütdür-: →3123
ivine gir-: →6542
izhâr eyle-: →661
'izzet bul-: →6911
'izzet it-: →8068
jeng al-: →2211
jeng tut-: →2205
ka 'beden yaña var-: →8059
kâbil it-: →198
kâbil ol-: →2265
kâbiliyyet bul-: →196
kabûl (bul-): →6444
kabûl (it-): →6655
kabûl (kıl-): →2068
kabûl (kılmak): →5095
kabûl (ol-): →2055, 6435
kabûl eyle-: →202, 38

- kabûl id-*: →4011
kaçıb git-: →5408
kadeh (dut-): →1104
kadem (ur-): →8087, 8571
kâdir ol-: →8749
kadri art-: →3997
kadrin bil-: →301
kafes (tehi kal-): →
kafesden (âzâd ol-): →5027
kâfir eli-: →7765
kâfir üzre ak-: →7596
kâfir saçmaga (başla-): →3104
kahhâr ol-: →132
kahr (kıl-): →2114, 5064
kahr it-: →795, 8712
kal'aya çıkar-: →5653
kalbini gider-: →55
kalem (bildür-): →2336
kalem (kıl-): →3034
kalem alup yaz-: →2478
kalemle resm kıl-: →4535
kalıb bul-: →6890
kâmil bul-: →6807, 6844,
kâmil gel-: →5959
kâmilile otur-: →461
kamusını düz-: →3765
kân (dök-): →1621
kan (içre gözleri gark ol-): →5835
kân agla-: →1640, 1840,
kân revân ol-: →3020, 4130
kan yaşıyla (yüzi boyan): →6349
kana bulaş-: →2914
kana gark ol-: →7778
kanâ'at (it-): →4824
kanâ'at eyle-: →4881
kanâ'at getir-: →3192
kanat al-: →3382
kandalığın (bilme-): →8606
kanlı düz-: →3119
kanı git-: →1262
kanını (dök-): →863
kanını tobraga dök-: →5548
kañliya dikil-: →3141
kapuña yüz sür-: →1665
kapuñu cânuma kible kıl-: →1600
kapusına gel-: →2051
kapusını bağla-: →8111
kara toprak toyur-: →4676
karañuda gör-: →5004
karâr (id-): →3319
karâr (itme-): →4746
karâr al-: →5944
karâr eyle-: →2144
karavaşdan tog-: →1052
karnı toyma-: →2509
karnını (yar-): →6331

karşu koy-: →8587

karşu tur-: →337, 988

karşu var-: →6012

karşu varmamak-: →4251

karşu yüri-: →6358

kârûn gibi yire gir-: →2766

kasd-id-: →3692

kasd it-: →326, 5220, 6635

kasd kıl-: →5262, 6832

kasem eyle-: →4734

kat' id-: →2281

kat' kıl-: →4336

katar (bagla-): →5647

katı cânlu ol-: →1699

katı düşvâr ol-: →8362

katına (gel-): →5213

katına (okı-): →4918, 5553

katına (var-): →8030

katına gel-: →5263, 7571, 8470

katına ilet-: →2164

katına varma-: →1911

katından git-: →8471

katl eyle-: →4205, 5330

katl it-: →6301, 6662

katuña dirmeg-: →8105

kavi ol-: →1023

kavline inan-: →3717

kayd it-: →3896

kâyil ol-: →6660

kâyim id-: →89

kaysere ir-: →331

kbarmagıyla (dü-nîme ol-): →5991

kehrûbâya değışirül-: →3103

kem ol-: →2273

kemâhı añla-: →529

kemâl (bul-): →461

kemâl (isdemek): →8321

kemâl isde-: →8101

kemend (berkit-): →2906

kemend (sal-): →8669

kemer bagla-: →3195

kemiler düz-: →3245

kenâr (bulınma-): →8473

kendü kendüzin unıtmag-: →401

kendüni yitiür-: →40

kendüyi bilmeg-: →913

kendüzin (unıt-): →1399

kendüzin düz-: →444

kendüzini (vir-)

kerem suym sâç-: →3223

keremden görme-: →2082

kerîme irme-: →2082

kesb id-: →2557, 8446

kesret olma-: →6552

keşf bul-: →6160, 8230

keşf eyle-: →237, 5012

- keşf id-*: →6202, 6609, 8283
keşf iriş-: →3973
keşf ol-: →6470
keşfile gör-: →6323
kible ol-: →4272
kible yolunu dut-: →8061
kıla yüz biñ âferîn: →6
kılıca (tekye ur-): →1016
kılıcdan lâf (ur-): →1015
kılıcdan öl-: →4133
kılıcıyla dut-: →987
kılıcıyle (illeri dut-): →4526
kılıçları revân (ol-): →6367
kılıç dönder-: →1181
kılıç salma-: →4763
kırânda yaradıl-: →502
kırka ir-: →6137
kısmet eyle-: →3648
kısmet it-: →380
kısmet kıl-: →4941, 590
kısmet olma-: →8512, 8524
kısmetinden taşra nesne (taleb id-):
 →4938
kısmeti (yi-): →1280
kıssa eyd-: →4047
kışr sınımlık: →2553
kıyâm (id-): →6521
kıyâs (it-): →3134
kızını vir-: →5188
kîn al-: →7732
kîn göster-: →1203
kîn id-: →405
kîne dur-: →7578
kişveri (tutmag): →6363
kişveri ma'mûr ol-: →858
kişverîne (gir): →3868
kitâb (dür-): →5073
kitâb (gel-): →2345
kitâb (it): →2433
kitâb (viribi-): →2339
koku iriş-: →32
koku al-: →3136
koku alma-: →3355
koku bulma-: →3352
kokudan öl-: →2669
korkudan endâmına (lerze düş-):
 →4710
korkudan varma-: →7722
korkusuz olup git-: →5251
korkuya (düş-): →7625
kosın (gid-): →6246
kova git-: →7781
koyub git-: →8468
koyuban git-: →8446
koyuban git-: →8646
koyuben gid-: →4434

- koyup (git-):* →5924
koyup gid-: →317
koyup git-: →394
kubbeden (sücûda in-): →5968
kudretini bil-: →8282
kuds bâğına var-: →5027
kuds bâğından nidâ gel-: →5570
kudsa ilet-: →6377
kul eline vir-: →1441diler
kul ol-: →1996, 554, 8069
kulagın aç-: →666
kulak (tut-): →3613
kulak dut-: →2614, 4468, 898
kulak tut-: →3, 3808, 4050, 647
kullığına gel-: →7057
kullığında (bulınma-): →4759
kullığından kalma-: →2152
kullığına yirine yitür-: →40011
kullığına ragbet (id-): →3580
kullığına gel-: →4831
kulluk itdür-: →4147
kumâşı aç-: →5657
kurb dile-: →6554
kurbân (it-): →8163
kurbân eyle-: →8226
kurbân id-: →8491
kurda aldir-: →419
kurıyup (serâb ol-): →6113
kurtarup ilet-: →5442
kuru ol-: →47
kut bulma-: →1249
kuvvet bul-: →4064, 6670
kuvvet dut-: →6315
kuvvet vir-: →676
küy yapıp-: →423
küfr ol-: →8561, 913
küfrden arıt-: →6304
küfri yire sokuban yitür-: →7597
külin savur-: →1536
künbede (ugra-): →8433
küncîdi yidür-: →1063
la'net id-: →2928
lâ-büd ol-: →193
lâf urmak: →1068, 832
lafz ol-: →289
lakab (ur-): →519
lâle rengin tut-: →1192
lâyık (görme-): →2167
lâyık gel-: →298
lâyık göril-: →2060
lâyık ol-: →296, 6696, 7881
layık olma-: →2166, 6692
lâzım ol-: →640
leşker çek-: →4729
leşker dir-: →1032
leşker düzet-: →2985, 4150

- leşker iled-*: →4670
leşker iriş-: →6229
leşker sal-: →7178
leşkeri (yasa-): →5636, 7440
leşker-i islâmî gâlib oldur-: →7640
leşkeri yâsa-: →1734
leşkeriyle yürü-: →5765
letâfet bul-: →923
levh-i mahfûz ol-: →967
lutf id-: →131, 553,
lutf it-: →6143, 8573
lutfile (uydur-): →3583
ma'dilet id-: →6953
ma'lûm it-: →5251
ma'mûr eyle-: →304, 6407, 6997
ma'mûr id-: →2970
ma'mûr it-: →8251
ma'mûr ol-: →52
ma'mûr olma-: →6752
ma'na göziyle görme-: →447
ma'nîsini (bil-): →2536
ma'zûl eyle-: →6977
magbûn eyle-: →8658
magbûn it-: →8719
magbûn ol-: →1016, 4978
magbûn olma-: →6771, 775, 8721
maglûb ol-: →4178
magrûr eyle-: →5423
magrûr olma-: →5147, 6708
magrûr olmak-: →8017
mâh u sâl (geç-): →2473
mahâl (bul-): →2398
mahbûb itme-: →5009
mahlas id-: →292
mahrem eyle-: →305, 798
mahrem it-: →110
mahrem ol-: →7966
mahrûm ol-: →1517, 5432
mahv eyle-: →6554
mahv id-: →4982
mahv it-: →1488
mahv ol-: →1088, 236, 239, 4446, 8144
mahv olmak-: →6636
makâl (öğren-): →454
makâm (düt-): →5700
makâm (düz-): →5652
makâm (id-): →3538
makâm (tut-): →3337
makâmı al-: →8185
maksada irmeg-: →8712
mâl dök-: →578
mâl ü genc (yığ-): →8124
mâl ü mülki devşür-: →4822
mâli dir-: →2126
mâlik olmag-: →2150
mancınika ur-: →5517

- mâni' ol-*: →973
mansıb bul-: →4872
mansıb isde-: →7008
mansıbın dut-: →6785
mansıbına yitür-: →8194
mâr ol-: →778
maraz gâlib (ol-): →8582
(ma'rifet) kesb it-: →7954
mât ol-: →2029
mâyil olma-: →8584
mazhar ol-: →207
meclis (düz-): →514
mecmû'ımı zabt eyle-: →880
mecmûn ol-: →1016
meded (ir-): →1664
meded (iste-): →7699
medh id-: →6026, 840
meftûn (kıl-): →4245
meftûn it-: →8471
meftûn ol-: →1602
meftûn olma-: →775, 8721
mehcûr id-: →817
mekân (kıl-): →4247
mekân (ol-): →3937
mekân (tut-): →2100, 2276
mekânsuz bil-: →2218
mekr (it-): →8472
mekr id-: →1710
mekr it-: →4732
mekr itmeklig-: →6667
mekr ü âl (düz-): →5664
melâyik hıl'atın (gey-): →2763
melek kıl-: →2354
melûl (ol-): →3612
memleket dutma-: →6786
memleket tahtında otur-: →5869
memleketden ayrıl-: →8265
menâsıb vir-: →7795
menşûrın dür-: →5883, 5097
mergûb ol-: →468
merhabâ diyüben (söyle-): →6408
merhamet kıl-: →8200
merhamet öğren-: →6254
merhem eyle-: →1806
merhem kıl-: →862
merkeze gel-: →6482
mervânî bul-: →6841
mes'ûd eyle-: →6614
mesâfet dur-: →5557
mescid eyle-: →7613
mesel eyd-: →663
meskenet dut-: →4332
meşgûl eyle-: →6977
meşgûl ol-: →8181, 8305
meşveret id-: →764
mevc ur-: →2472, 3004

- mevsûf it-*: →137, 231
meydâna okı-: →4164
meyl id-: →30
meyl id-: →32, 3664
meyl itme-: →496, 6706
meyl itmek: →225
mezemmet söyle-: →875
mısra dek yitür-: →8602
mi'râca var-: →2470
migferi indür-: →3088
mihnet çek-: →8532
mihnet eli: →7726
mihnetler getür-: →418
mıhr (bağlama-): →8677
mıhr (göster-): →1203
mıhr göster-: →5170
mıhr itme-: →4977, 8672
mıhr ü mâh (murâdıncâ yürü-):
→7225
mıhri süst (ol-): →6940
mıhrine aldan-: →777
mıhver üstinde (yürü-): →2308
milletine uy-: →5588
mirâs al-: →2527
mirâs ol-: →2526
möhr ur-: →1441
mu'attar kıl-: →5
mu'in bul-: →3459
muhayyer eyle-: →576
muhkem it-: →549
muhkem ol-: →2273
muhkem ol-: →6769
muhtâc ol-: →637
muhtasar (dıtma-): →8597
mukarrer eyle-: →994
mukarrer ol-: →5421
mukayyed it-: →2545
mûm (id-): →3490
mûm ol-: →5034
mûnis ol-: →196
murâd (bul-): →7618
murâd al-: →504
murâda irme-: →8660
murâdıncâ ol-: →1992
muradıncâ öl-: →5821
musahhar (it-): →4210
musahhar (ol-): →1991
musahhar eyle-: →546
musahhar kıl-: →506
musahhar ol-: →934
mut'i (ol-): →376
mutrib düz-: →484
muvâfık düş-: →7021
muvâfık olma-: →2166
muzaffer gör-: →324
muzaffer gör-: →5421

- muzaffer ol-*: →3029
mü'min ol-: →3456
mübtelâ (ol-): →1549
mübtelâ (ol-): →7726
müdârâ eyle-: →718
müddet tut-: →4917
müddeti (düket-): →7517
müekked kıl-: →6844
müjde (vir-): →495
müjde ol-: →488
mükâfât eylemek: →4884
mülâhhas id-: →292
mülk almaga (heves it-): →4837
mülk isde-: →5597
mülk sakla-: →8081
mülk tut-: →5924
mülkden (sürül-): →7117
mülki (hâkile yeksân eyle-): →5732
mülki al-: →6832
mülki dutmak: →7150
mülki nid-: →317
mülki sakla-: →8374
mümkün ol-: →1037
müneccim getir-: →497
münkir ol-: →6488
mürted ol-: →6735
mürüvvet kalma-: →7049
müsta'id bul-: →6891
müsülmân ol-: →6256
müşfik bul-: →711
müşkil ol-: →6579
müşkîn hitâm (ur-): →1612
müyesser ol-: →5661
na'ra ur-: →4173
nabzın bil-: →8588
nabzu karar-: →3553
nâ-çâr ol-: →8513
nâçâr u nâ-kâm öl-: →5821
nâdir ol-: →8749
nâ-ehl ol-: →288, 604, 999
nâ-gâh öl-: →406, 410
nâgehân (ulaş-): →5089
nâgehân bozul-: →501
nâgehân dutul-: →5437
nâgehân kork-: →1748
nâgehâmı kap-: →5155
nagme düz-: →4048
nagmeler sâz id-: →4
nâ-hoş ol-: →14
nakille añlan-: →654
nakl id-: →8155
nakl it-: →6775
nakl kıl-: →972
naks bul-: →8404
nakş eyle-: →954
nakş id-: →4531

- nakş it-*: →417
nakş itmek: →905
nakş kıl-: →291, 8729
nakş ol-: →8285, 977
nakşlar yaz-: →3397
nâlân kıl-: →727
nâle (it-): →7666
nâle eyle-: →13
nâle id-: →5234, 8532
nâle it-: →8315
nâle kılma-: →8621
nâm (işitme-): →2032
namazı kıl-: →6383
nâ-merd ol: →43
nâmesin (düket-): →743
nâmesini (çak kıl-): →6046
nâmeyi ilt-: →1613
nâmeyi yırtı dur-: →6323
nâ-pâk ol-: →821
nâr id-: →793
nâr ol-: →778
nâ-sâz eyle-: →6666
nasîb (bul-): →7676
nasîb (isde-): →1546
nasîb (ol-): →8525
nasihat al-: →3880
nasihat alma-: →7359
nasihat iste-: →8233
nazar (eyle-): →8494
nazar (kıl-): →3314, 8746
nazar it-: →274
nazar kıl-: →5570, 73
nazm eyle-: →4049, 8741, 897
nazm id-: →9
nazm idüp beze-: →5510
nazm ol-: →6605
ne dilerse işle-: →4012
ne gerekdir kıl-: →2546
neberd eyle-: →1160, 3852
neberd it-: →5406
necât (iste-): →3211
nedâmet getir-: →760
nedâmet odına dutuş-: →282
nef' eyleme-: →7666
nef' id-: →3552, 8582
nef' itme-: →370
nefes (bağlan-): →1288
nefes ur-: →467
nefrete dut-: →876
nefrîn it-: →5898
nefs yiltediği işe uy-: →4069
nefse gâlib ol-: →2925
nefse irgür-: →958
nefse uy-: →2177
nefsi miskîn it-: →1323
nefsünden gider-: →203

- nefsüñe uy-*: →3691
nefsüñi añla-: →2547
nefsüñi bil-: →2537
nefy ol-: →121
nemâz (kıl-): →2150
nemâz (kıl-): →6338, 8149, 8222
nerm eyle-: →557
nerm söyle-: →6463
nesâyîh di-: →8333
nesh eyle-: →3975
nesh ol-: →1988
nesh ol-: →265
nesine kal-: →5028
nesne añlama-: →113
nesne icâd itmeg-: →3835
nesne ilt-: →6346
nesne sig-: →2175
nesne vir-: →6668
nevbet (ir-): →803
nevbeti (vir-): →1280
nevbetin (düket-): →3087
nevbetin (tut-): →1950
nev-mîd ol-: →345, 8710
nev-mîd olma-: →8479
ney düz-: →2801
ney gibi (iñle-): →1580
ney gibi kemer (bağlama-): →2005
ni 'met iste-: →695
ni 'metiyle bislen-: →105
nice gel-: →7020
nice ol-: →598
nicedür söyle-: →2534
nicesi id-: →8245
niçe yürüd-: →8533
nidâ (ir-): →6022
nigâh (id-): →2157
nigâh (kıl-): →4658
nihân kıl-: →5186
nihân ol-: →295
nihân yirden gözed-: →1487
nihâyetsüz (kahr id-): →7391
nikâb (dut-): →2142
nikâb açub cemâlin gör-: →1911
nik-hûy ol-: →4002
nireden gel-: →2538
nisbet ol-: →119
nişân (belürme-): →7355
nişân (bulınma-): →8510
nişân (vir-): →2233
niyâz (it-): →6479
niyâz (kes-): →2151
nizâm (bul-): →2291
nizâm (dut-): →860
nolam di-: →1026
nevbetin sür-: →7068
nûr al-: →8214

- nûr eyle-*: →778
nûr ol-: →219, 6272
nûra gir-: →4507
nûra ir-: →6587
nûrı (yire eser id-): →6419
musret (vir-): →988
musret bul-: →6907
nûş eyle-: →932, 4694
nûş id-: →400, 8080
nûş it-: →398, 6924
nûşîdâru id-: →93
nutka gel-: →5995
nüvâde söyle-: →576
nüvâziş bulma-: →3581
nüzûl (it-): →6370
od id-: →46
oda at-: →1535
oda sal-: →1607, 26
oda tabdur-: →5603
oda ur-: →5738, 8464
oda urdur-: →5517
oda yah-: →816
oda yak-: →4671, 6734, 6856
oda yan-: →31, 8406, 8503
odî sâkin olma-: →1415
ok ataşıla toldur-: →1747
ok düz-: →5706
ok gibi togru iş-: →5600
ok gibi togru:: →3212
oka (hedef ol-): →4132
oka dik-: →3526
oka per (düz-): →5680
okî şehre bârân id-: →1746
okına (kemân kurul-): →4247
ol ol-: →236
oldı sözlerine ('âşık ol-): →1367
olmaz adı (adan-): →8043
omuzlara götür-: →8602
on biş yaşına iriş-: →536
oradan (gid-): →8492
oradan kaç-: →1200
ortada bit-: →8529
ortaya komak:: →1162
ot bit-: →3816
otuz kısım it-: →2280
öge (düşür-): →4043
öginden (gitme-): →7309
öğine (düş-): →7195
öğine düş-: →4202, 8608
öğine gel-: →3564
ögüdümü (işit-): →8311
ögüdünü dut-: →585
ögüt al-: →2853
ögüt ol-: →8640
ögüt vir-: →1039
öldüğün bil-: →2453

- ölü dirilmeg:* →5137
ölüm ańmak: →2732
ölümnden al-: →5683
ölümi (yakın gel-): →7483
ölümi bir ol-: →2125
ölümüň bileme-: →8652
'ömr bâgın soldur-: →735
'ömr vir-: →7008
'ömre dâd (vir-): →3893
'ömri (bâda vir-): →1938
'ömri bâgı solma-: →3099
'ömri yile (virme-): →4876
'ömri yile virme-: →7274
'ömrin yile (vir-): →3429
'ömrini zühdile geçür-: →8697
'ömrüň âhir ol-: →8534
'ömrüni (sarf it-): →4529
öñdin gel-: →8444
öniñden (kaç-): →4136
öñinden (kaç-): →7456
öñinden geç-: →6233
öñinden kaç-: →4233
öñine (çık-): →5269
öñine (dök-): →1057
öñine ko-: →2110
öpüp başına ko-: →464
örilmiş gör-: →6234
özüne rahm eyle-: →5691
pâdişahlık süir-: →8535
pâk (kıl-): →8463
pâk dut-: →2941
pâk id-: →43
pâk it-: →8460
pâk itmek: →45
pâk kıl-: →109
pâk ol-: →236, 819
pâk bul-: →236
pâklık bağışla-: →5006
pâ-mâl id-: →2072
pâre pâre it-: →6322
pâyimâl (it-): →7575
pâyimâl (kıl-): →5156
pâzişâh ol-: →8733
pâzişâhlığa kadem ur-: →8687
pâzişehlik iste-: →2016
pâzişehlik viril-: →8265
pend (alma-): →1415
pend (di-): →8074
pend (işid-): →583
pendi dut-: →583, 3702
penhân it-: →8675
penhân ol-: →6229
perâkende kıl-: →2998
perde ger-: →6230
perdede nagme düz-: →2874
perde-sâz eyle-: →11

- perîşân ol-*: →5780
peşîmân ol-: →5780
peşîmân olma-: →764
peşîmânlık ol-: →4420
peyâm (ilet-): →2088
peyâm (virbi-): →8555
peygâmbarlık (vir): →5165, 5813
peygâmî fikriyle eyle-: →1365
peykânı perrân it-: →3856
pîr ol-: →1001
pîşe id-: →3203
pîşe it-: →746, 758, 841
pîşe kıl-: →698
pîşgâhını (makâm id-): →2712
pîşvâ (ko-): →6638
pişvâ (olmak): →6691
piyâde bul-: →7469
piyâde ol-: →7469
pür-nûr eyle-: →304
pür-nûr it-: →8251
pür-nûr ol-: →1978, 52
râci' gel-: →631
ragbet kıl-: →6568
ragbet kılma-: →6692
râhat bulma-: →4422
râhat görme-: →4971, 8660
râhat iste-: →3190
râhat ol-: →567
râhata (düş-): →6095
râhat-ı cân bul-: →44
rahm id-: →5407
rahm it-: →2983, 8552
rahmet bul-: →117
rahmet eyle-: →6475
rahmet görme-: →273
rahmetin (dile-): →269
rahmetinden (dûr eyle-): →5423
rahmetiyle diril-: →105
rahş (sür-): →4086
raht (bağla-): →6623
raht (ilet-): →7671
raht bağla-: →8630
râm ol-: →6420, 836
râst düş-: →5926
râst gel-: →5518
râst it-: →472, 575
râst kıl-: →6838, 8454
râst ol-: →6355
râst olma-: →3581
râst var-: →8221
rây (bağla-): →6991
rây (kıl-): →5239, 6936
râyı begen-: →2052
râzı ol-: →1588, 694
râzına ir-: →5004
razuñı gizle-: →4793

- rebâba dest (ur-):* →2872
red (ol-): →8218
red kıl-: →4011
rehber ol-: →2520, 460
remzin bil-: →1041
renc (çek-): →4875, 8124
renc (gör-): →8645
renc art-: →8580
renc çek-: →826
renc tart-: →8676
rencile (dir-): →8447
reng vir-: →701
reng (dön-): →4020
reng aldand-: →8043, 776,
rengine (aldand-): →4978
rengrez ol-: →4021
renkler düz-: →3397
resm id-: →980
resul (gel-): →2345
reşk id-: →2101
revâc (bul-): →7115
revân (itdür-): →8579
revân (itmek): →6822
revân (ol-): →6383, 6739, 8132,
 8630
revân ol-: →8410
revnâk (bul-): →5408
revnak bul-: →6318, 8305
revnâk dut-: →3885
rezm (kıl-): →4368
rızk vir-: →89
rivâyet eyd-: →7718
rivâyet eyle-: →8012, 8706
rivâyet id-: →318
riyâ (gösder-): →2521
riyâset bul-: →8192
riyâset eyle-: →773
riyâset id-: →859
rûhdan (bir nefes kal-): →1252
rûhî şâd ol-: →3948
rûma yüri-: →329
rûşen dut-: →8587
rûşen eyd-: →643, 965
rûşen günü siyâh (it-): →3852
rûşen gününü (siyâh kıl-): →8623
rûşen gününü siyâh (it-): →4203
rûşen id-: →2194, 8280,
rûşen kıl-: →619, 682, 8215
rûşen ol-: →143, 1977, 2195, 8141,
 8285, 982
rûzi it-: →2944
rûzî ol-: →7983
rûzigâr (dön-): →2346
rûzigâr (geçür-): →3426
rûzigârında öl-: →6653
sa'âdet bul-: →6405

sabr dile-: →1534

sabr id-: →1779, 1871

sabr it-: →3160, 702

sabr kıl-: →8571

sabr ko-: →738

saçlarından okın-: →5480

sâde ol-: →7218

sâdık ol-: →886

sâf düzed-: →3851

sâf ol-: →986

sâf yık-: →3026

safâ (koma-): →5896

safâ al-: →2148

safâ bâğış-: →197

sâfi eyle-: →2941

sâfi id-: →2161

sâfi ol-: →2326

sâg (çık-): →5522

sag (olma-): →446

sag irgür-: →4650

sag ol-: →4350

sâhib-i tedbîr ol-: →1001

sahraya düş-: →4078

saht-cân olma-: →8638

sâki it-: →482

saklu ol-: →3797

saltanat (id-): →1142

saltanat (id-): →4063

saltanat dile-: →8044

saltanat sür-: →5931, 5964

saltanat tahtında otur-: →5948

saltanatla ol-: →255

san'at eyle-: →883

san'atlar kıl-: →94

sandukı (yükled-): →5647

sarf id-: →4395

sarf it-: →8175, 8179

satır (rakam) ur-: →8118

satun al-: →1506, 1601, 2031

sayd (id-): →2049

sayd (ol-): →1974, 2091

sayd id-: →2966

sayd it-: →7710

sayda va-: →5269

sâyê salma-: →257

sâyeban ol-: →6161

saykal bul-: →2195

saykal urdur-: →2161

sayru ol-: →1717

sâz eyle-: →8316

sâz kıl-: →2949

secde (id-): →3210

secde id-: →6136

secde kıl-: →1978

secdeden dön-: →6109

secdeye in-: →6112

- sed (bağla-):* →3971
sed (it-): →3949
sefer (kıl-): →6147
seffâh ur-: →6854
sehl ol-: →321
sehv (düş-): →7028
selâm (it-): →6012
selâm (ol-: →240
selâm (vir-): →6379
selâm (viribi-): →1998
selâmet bul-: →6352, 7963
selâmet getir-: →760
semâ' (it-): →8539
senâdan 'aciz göster-: →6435
ser eyle-: →725
ser ol-: →354
serâb (ol-): →8614
ser-â-ser git-: →5824
serv bigi kıyâm (id-): →2014
server eyle-: →994
server ol-: →5029, 5281, 8197
serzeniş (itmek): →6459
sevâb (id-): →2345
sevâb (vir-): →306
sevdâ (sal-): →1847
sevüp (al-): →6327
seyl gibi çağla-: →6292
seyl in-: →8483
seyl kop-: →8504
seyr (eyle-): →2148
seyr (it-): →2221
seyr id-: →2287, 319
seyr it-: →6148
sıdkıla bul-: →8279
sıdkıla dile-: →2063
sıdkıla söyle-: →8278
sıdkıla ur-: →8280
sıhhat olma-: →3553
sıhhatdan nişân (bul-): →8583
sıhhatiyle tut-: →5138
sırrı aňla-: →8432
sırrın bil-: →143
sırrına ir-: →3515
sırrını aňla-: →916
sırruňa hem-râz eyle-: →772
sidreye ir-: →6417
sîmîn düzet-: →479
sîmurg ol-: →2081
sinn-i nübüvvet ol-: →6182
sipâh (çek-): →1971
sipâh (iled-): →326
sipâh (ilt-): →2017, 3903
sipâh (sür-): →3534
sipâh (yürid-): →3894
sîretin tut-: →4962
siyâset eyle-: →773

- siyâset id-*: →859
siyâsetsüz ol-: →861
sohbet it-: →5656, 8230
soñu gelüp kavış-: →7263
söz ayd-: →8252
söz di-: →3613, 4050, 5
söz eyd-: →8639
söz işit-: →2274
söz işitmez ol-: →4052
söz ög-: →58
söz söyle-: →237, 284, 6035, 897,
8089
söz söylemek-: →469
sözi çoğ eyleme-: →4704
sözi çoğ it-: →2734
sözi kes-: →3684
sözi yalan söyleme-: →4699
sözi yirlü yirince söyle-: →2059
sözile düz-: →472
sözün (tutma-): →3557
sözün diñle-: →436
sözün işid-: →570
sözün işit-: →680
sözine gûş (tut-): →4053
sözine gûş id-: →4013
sözine tal-: →2134
sözini berkit-: →6251
sözünü tut-: →8314
sözleri (işit-): →8288
sözü ma'mûr eyle-: →20
stihkâksuz ur-: →6679
su bigi (yürü-): →2472
su gir-: →3477
su içmemeg-: →7745
su in-: →3465
su kayna-: →7949
subh ol-: →24
sulh id-: →5689
sulh it-: →3873
sulıkdan çık-: →8147
sultân kıl-: →889
sultân ol-: →1981, 322
sur urıl-: →2349
sûret (degşür-): →8407
sûret al-: →8412
sûret bul-: →289
sûret bul-: →8148
sûret id-: →88
(sûretin) nakş düz-: →957
sûret olmaklıg-: →2264
sûret terk id-: →8147
sûretin (degşür-): →5213
sûretin (yaz-): →4707
sûretin koy-: →8412
sûretin yazdur-: →1430
sûretiyle kendüyi ilçi düz-: →1362

- sûretler bul-*: →7951
sûretler gey-: →8416
suvâl it-: →2531
suya sal-: →3566
suya ugra-: →7744
suya vir-: →1536
suya vir-: →4671
sûzından (çigerler kebâb ol-):
 →1685
sücûda (düş-): →5967
sücûda var-: →6108
sünbül ol-: →8424
sünnetüñ yolını dut-: →7510
sünni ol-: →6907
sürme (it-): →251
sürme düz-: →4956
sürme kıl-: →1517
süst (ol-): →6957
süvâr (ol-): →6372
şâd (dur-): →8592
şâd ol-: →2916, 495, 6704, 7968,
 8107
şâd olma-: →2275
şâd olmak: →8570
şâd-kâm (ol-): →2111
şâd-kâm (olma-): →8535
şâh (eyle-): →1013
şâh (okı-): →4203
şâh (ol-): →8623, 8701
şâh öñinden çık-: →2095
şâha karşı dur-: →3851
şâhid ol-: →3630
şark u garbı al-: →8444
şark u garbı tut-: →516
şarka var-: →3735, 8371
şartı yirine yitür-: →8161
şeb-çirâg (dökil-): →8517
şebnem yitme-: →8274
şecâ'atle bilin-: →3169
şefâ'at bul-: →272
şefâ'at iste-: →274
şehâdet bul-: →7790
şehdine imreñ-: →777
şehi götür-: →8625
şehîd ol-: →7788
şehre gir-: →4603
şehri cevre al-: →1783
şehri dut-: →8701
şehvet odına yak-: →818
şehvete (uy-): →4963
şehvete uy-: →7421, 865
şehveti yiñ-: →865
şekker söz âgâz id: →4
şem' bigi (yanmak): →1340
şem'i yakup nûr eyle-: →20
şem'-veş varlığı dutış-: →5463

- şer 'den dönmek:* →5364
şer 'ine gir-: →272, 6633
şerefde bul-: →498
şerh eyle-: →2971, 7960, 7985, 8723
şerh id-: →6612
şerh it-: →949
şerri (red ol-): →3971
şeytanat (tol-): →4063
şeytanet (düş-): →2061
şifâ (iriş-): →8419
şifâ (ol-): →2507
şikâr (it-): →3262
şikâr (kıl-): →5636
şikâr it-: →4447
şirin yit-: →7944
şöhret bul-: →2260
şöyle (nefes) ur-: →8
şöyle it-: →6826
şöyle ol-: →967
şu 'le kaçur-: →25
şükr eyle-: →5342
şükr eyle-: →8750
şükr it-: →6486
şükriyi yerine getir-: →8095
şümâr (kıl-): →2388
ta'accüb kıl-: →2033
ta'âm (düz-): →6153
ta'âmı yimege otur-: →6166
tâ'at eyle-: →8092
tâ'at itmemek: →4009
tâ'at kıl-: →6445
tâ'ata meşgûl ol-: →8696
tâ'atın yile vir-: →2928
tâ'ata gir-: →5258, 884
ta'lîm (it-): →
ta'lîm eyle-: →2343, 6803
ta'lîm it-: →2336
ta'ma buyur-: →5222
ta'n ur-: →5454
tâbi' it-: →6668
tâbi' olmağı iş it-: →5280
tâbûta yüzün (ur-): →8626
tâbût-ı zer (düz-): →8597
tâc (düzet-): →315
tâc (ur-): →246
tâc u taht (ko-): →5343
tâc u tahtını (dut-): →5868
tâc urun-: →3603
tâc ü taht (dut-): →7671
tâc ü taht deg-: →1017
tâcını başından aldur-: →4055
tâhir eyle-: →5005
tahkîk ol-: →2
taht (deg-): →5882, 5913
taht (düzed-): →2109
taht (iriş-): →1018

taht u külah (deg-): →5851, 7188

taht üzere otur-: →5055

tahta çık-: →404

tahta geçür-: →5553

tahta koy-: →8679

tahta otur-: →1680

tahta otur-: →5040, 5764

taklidile di-: →608

takrîr eyle-: →8069

tâl'in gördür-: →497

tâlân (eyle-): →7535

taleb (id-): →8445, 8659

taleb (kıl-): →8534

taleb-kâr ol-: →2224

talh ol-: →5857

tâli'in gör-: →8546

tâli'ini (dut-): →5487

tâlib ol-: →6831

tallar içine gir-: →8410

tâmarında yîri-: →1529

tâmûda gör-: →5202

tâña (kal-): →1370, 2531, 3579,
5428

taña kal-: →1604, 28

tañla okı-: →6350

tapmagı 'âdet id-: →6131

tar görün-: →8643

târih rûzigâr (id-): →1735

tarik (bul-): →8472

tasarruf eyle-: →428

tasarruf itme-: →6448

tasavvur kıl-: →3610

tasdik it-: →680

tasfiye bul-: →6534

tasnîf it-: →6969, 8307

taşa çal-: →1603

taşa ur-: →1550

taşra çık-: →3378, 6542

taşra kal-: →3341

taşra koy-: →8599

taşra yañdan yak-: →35

taşradan yak-: →34

tavâf (id-): →4273

tavâf id-: →8149

tâvûs ol-: →8029

tayyübü-l vakt it-: →4451

tazallum kıl-: →5397

tâze ol-: →2104, 6952, 8739

te'sir (kıl-): →2316

tebâh (kıl-): →5336

tebeddül olma-: →4437

tecelli kıl-: →5116

tecerrüd bul-: →8234

tecrîd ol-: →8236

tedbîr eyd-: →1036

tedbîr it-: →7028

- te'dib id-*: →559
te'emmül kıl-: →672
tefekkür eyle-: →6204, 668, 8088,
tefekkür kıl-: →1059, 8282,
teferrüc kıl-: →8747
tefrika gid-: →3973
tefrika yirine cem' (iriş-): →4242
tehi kal-: →5086, 6577
tehî-dest (gid-): →8601
tehzîb id-: →559
tehzîb it-: →699
tekye id-: →8076
tekye itmek: →4562
tekye kıl-: →856
tekye kılma-: →4008
telef (düş-): →4132
telef (kıl-): →388
telef (ol-): →7702
telif it-: →6969, 8307
temâm (it-): →1989
temâm id-: →6589
temâmet bil-: →2546
temâmet gör-: →3284
temâşâ (kıl-): →3244
temâşâ eyle-: →3687
temâşâ-geh kıl-: →7
temür ol-: →5034
ten beze-: →8024
ten bezeyüb bislemek: →8018
ten yarad-: →88
tenden ayur-: →4263
tenden nefis dâvin sür-: →8136
teng görün-: →6576
teng görün-: →538
teng id-: →1146
teng it-: →6847
teng-dil ol-: →8353
tenge gel-: →7179
teni (başsuz kal-): →6218
teninde (nefes kalma-): →1632
ter kıl-: →3795
terakki it-: →885
terâzû keffesine gel-: →3101
terbiyet bul-: →522
terbiyet eyle-: →827
terbiyet it-: →386
terbiyet itmeklik: →385
terbiyet kıl-: →384, 8303
terbiyetle it-: →8300
tergîb it-: →699
terk eyle-: →6567, 742
terk id-: →1601, 746
terk it-: →2353, 5574, 6794, 758, 7704,
805
terk itmek: →6823
terk kıl-: →747, 8609

terk-i dünyî kal-: →8378

terk-i emânet eyle-: →6682

terk-i ser (id-): →4125

terkin kılma-: →2152

terkine (dürîş-): →731

terkini ur-: →8422

teşne ol-: →1496

tevârihi düz-: →5510

tevbe (kıl-): →2213

tevbeden (meded ir-): →1088

tevfik ol-: →2, 3, 3960, 5368

tevhîd bil-: →3848

tevhîde ikrâr eyle-: →661

tevhîdi beyân (it-): →5134

tezeliül olma-: →4437

tig ur-: →2115

tılsım ur-: →8111

tılsımı bozma-: →3530

tılsımile yapıł-: →3530

tîr bârân id-: →3007, 3526

tiryâk san-: →8629

tîşe sı-: →3491

tîz ir-: →8321

tîz iriş-: →1767

tîz irmege dürîş-: →1767

tîz ol-: →6855, 8722

tîzlikle bul-: →771

tîzlikle dut-: →771

tobrağa düşüb yit-: →4613

tobrağın (yile savur-): →5974

togrı san-: →854

togrı söyle-: →4698

togrı söyle-: →8093

togrı yol (göster-): →5515

togru gel-: →7070

togru gelme-: →5354

togru ol-: →986

togruluğın bil-: →6212

tohm eg-: →4375

ton gey-: →477

tonlarını (göge boya-): →4043

toprağa (düş-): →2914, 4282

toprağa düş-: →2462

toprağa koy-: →8636

toprak altında nihân (ol-): →7493

toprakda nihân (ol-): →8635

toprakdan yarat-: →2322

toptolu ol-: →673

toy it-: →2108

toyub git-: →6346

tozdan (örtül-): →1971, 6879

töhmet eyle-: →5466

töhmet ü bühtân id-: →6861

tüde tüde kır-: →8464

tûfân kop-: →8505

tuhfe it-: →8736

- tuhfe viribi-*: →3298
turşu gibi perişân ol-: →1406
'ubûdiyyet kıl-: →7983
ucdan uca (gez-): →2295
ucdan uca (yan-): →24
ucdan uca ayıt-: →4051
ucdan uca öl-: →2348
ucdan uca tol-: →6619
ugrayup geçmek-: →7746
'ukbiyi isde-: →5021
ulalmak dile-: →1968
ulu od ol-: →6962
ululığa ir-: →5286
ululuk isde-: →5332
ululuktan düş-: →8193
ululuk eyle-: →3732
'ulvî ol-: →8274
'unf id-: →751
ussuñ devşür-: →7324
uyhuda gel-: →961
uyhuda gör-: →958
uyhusı gel-: →6219
üçe in-: →8347
üftâdelik kıl-: →3989
ülfet bul-: →3209
ümîdi (lâş ol-): →5932
ümidi cümle bâd (ol-): →1254
ümîz (ir-): →4199
ümîzi (bâd ol-): →5948
ümîzi cümle bad (ol-): →4054
ümmet ol-: →6601
ümmetinden eyle-: →6486
üstine (çok rûzigâr geç-): →4296
üstine (yüri-): →5622
üstine kalkan dut-: →8544
üstine sal-: →2906
üstine var-: →1032
üstine yıkıl-: →3854
va'de ir-: →7660
va'deye hilâf (itmek): →832
vâcib ol-: →6584, 766
vâdiye (ir-): →8461
vâdiye saldur-: →3497
vahdete gir-: →4258
vahdeti bil-: →4259
vahy (it-): →2339
vahy ol-: →6476, 7746
vahyi indür-: →6288
vâkı'a kop-: →5067
vakt ol-: →8234
vâli ol-: →6651
var ol-: →210, 8218
varak (okı-): →1929
varım san-: →2447
vâris-i peygamberem di-: →2521
varlığı (az az eksil-): →4469

- varlığı girü gid-*: →2452
varlığın (vir-): →1857
varlığından yitme-: →1541
varlığımı vir-: →4477
varlığını yak-: →40, 1345,
varlık bul-: →3630
varub almak: →4869
varup git-: →6742
vasf it-: →2533, 2090
vasfını işid-: →3134, 2091
vâsil ol-: →8234, 974
vasıyyet it-: →8596
vasıyyet kıl-: →7484
vatan (dut-): →8381
vatan (düzet-): →8378
vây vâyile 'ömri yile (vir-): →2808
vâyı vâyı agla-: →1412
vaz' it-: →169
vazîfe eyle-: →6845
vebâl (irme-): →4965
vefâ bul-: →8320
vefâ id-: →8585
vefâ it-: →6588
vefâ kıl-: →378, 6747
vefâ ummak: →1015
vefâlu it bit-: →3573
vefât (iriş-): →8585
vehm iriş-: →4837
velvele (düş-): →7629
vîrân (kıl-): →3112
vîrân eyle-: →5732
vîrân ol-: →4407, 8268
vîrân tut-: →52
vîrânlığımı bil-: →8399
vucûda gel-: →491
vucûda ir-: →8422
vucûdın vir-: →8421
vukûf (bul-): →2530, 3513, 528
vücûd (bul-): →2321
vücud (deg-): →2332
vücûda (gel-): →7664
yâd (id-): →8592
yâd (kıl-): →8549
yâd (ol-): →3699
yâd eyle-: →8751
yâd id-: →8609
yâd ol-: →8548
yâdın bârân it-: →3856
yâdına gel-: →1599
yâdında (git-): →4185
yâdigâr (it-): →7776
yâdigâr (kal-): →357
yâg toldur-: →2154
yagı ol-: →5434
yagılık kılma-: →4729
yahadan yol bul-: →1397

- yakın gel-*: →3318
yakın gel-: →8550
yakîn (koyıl-): →8523
yakîn gel-: →4231, 6182
yâkût renk ol-: →922
yanına (okıt-): →1689
yanına al-: →4695
yañılış bak-: →818
yañılış ol-: →5794
yâr ol-: →210, 5882
yâr olmak dile-: →5881
yara geç-: →2897
yara ur-: →667
yaraguñ kıl-: →4984
arak (kıl-): →4662
arak eyle-: →8371
yârdan ayru düş-: →1831, 2811
yârdın yaña kafâ (eg-): →1561
yâre yi-: →1763
yâri kıl-: →5683, 7254, 7471
yâri bul-: →40
yas (tut-): →2964
yaş (dök-): →5465
yaş yirine kan akıt-: →7978
yaşarup kızar-: →3711
yâşımı dök-: →1700
yavuz ad adan-: →8090
yavuz ol-: →5050, 6863
yavuzluk it-: →6862
yavuzluk bulma-: →3565
yay gibi egri: →5600
yılanlar agzından al-: →5299
yidi iklim temâm (dut-): →5212
yidi iklimi (dut-): →4857
yidi iklimi dut-: →8443, 8600
yig bilme-: →6708
yig ol-: →2922
yig sûret id-: →218
yigid ol-: →999
yigitlik gelme-: →341
yiksân id-: →8498
yil (al-): →8509
yil başından tâcını yire ur-: →1129
yil bigi bî-sebât (ol-): →3177
yil dir-: →1676
yil gibi âvâre-: →3222
yile (sivâr ol-): →2889
yile (var-): →5976, 6903
yile (vir-): →4976
yile savur-: →1139
yile vir-: →1580, 4004, 5716
yir altında çüri-: →3080
yir içine bat-: →6244
yir kalma-: →7805
yir ko-: →6247
yir koma-: →1138

- yir öp-*: →1681,3578
yirden (bit-): →5080
yirden (kaldur-): →2349
yirden al-: →6308
yirden bit-: →2959
yirden kıl-: →2248
yirden ü pes göglere yitür-: →7678
yire (dep-): →697
yire (düş-): →5971
yire (in-): →5426
yire bas-: →4280
yire bat-: →6252
yire dik-: →6307
yire dök-: →4197, 7010
yire düş-: →4154, 7935, 8664
yire düşip bit-: →5709
yire gir-: →2355, 6592
yire in-: →941
yire sok-: →3039
yire sokub küfri nihân (eyle-):
→7649
yire ur-: →5184, 5874
yiri gögi bil-: →530
yiri öp-: →3105
yirin (al-): →7593
yirin (dut-): →7118
yirin (tut-): →6934
yirinde (otur-): →2132
yirine (getür-): →7867
yirine (kal-): →7586
yirine (otur-): →7113
yirine getür-: →2827
yirine getür-: →8160, 8674
yirine ko-: →8374
yirine otur-: →6731, 6999, 7790
yirine şâh (it-): →5988
yirine yit-: →7608
yirini (al-): →2130, 6942, 7672
yirini (dut-): →5958, 6776
yirini al-: →6908
yirini vir-: →6663, 6683
yirlü yirine (vir-): →1296
yirlü yirine git-: →5656
yirlü yirine var-: →7883
yirüme (ko-): →5554
yirüñ altına (ilt-): →413
yirüñe (vir-): →4733
yiryüzün tut-: →1972, 4975
yyüp sofrayı götür-: →6166
yog it-: →6102
yog ol-: →211, 2452
yoga yirin-: →4966
yoguna yirinme-: →4824
yok ol-: →2348
yok yire da'vî eyle-: →1626
yol (bul-): →5929, 6667, 7587

- yol (düz-):* →2587
yol (tut-): →6222
yol bul-: →231, 48, 7760, 797
yol düş-: →8514
yol kıl-: →5992
yol sür-: →8484
yola (çeşm ü gûş dut-): →4636
yola (getür-): →7814
yola (gir-): →1566, 7569, 8375
yola (in-): →5257
yola gelme-: →5524
yola gir-: →8109
yolda gid-: →4117, 8109
yoldan az-: →2182
yoldan azdur-: →4419
yoldaş eyle-: →8375
yolına (cân fidâ ol-): →6082
yolına gir-: →6335
yolına ilütür-: →3424
yolını (al-): →7506
yolını tut-: →8473
yollaruñ gözle-: →1863
yoluñ al-: →4746
yöreden sür-: →6657
yukarudan in-: →2888
yüce mansıba yitür-: →6659
yücelde göglere ir-: →5424
yücelib çarha iriş-: →5917
yücelmek dile-: →4834
yügürü gel-: →1771
yügürü var-: →1767
yügürüp yil-: →5976
yürece kuvvet vir-: →3761
yüregın (biryân id-): →5470
yüregın (yar-): →4168
yüregın dagla-: →1401
yüregın hûn eyle-: →4400
yüregın tagla-: →2460
yüregın yak-: →1573
yüregine (baş ol-): →355
yüreginiñ kâm cûş (it-): →1842
yüreklerle (dâg ur-): →8616
yüreklerüñüz çâk it-: →1143
yüz (dönder-): →8629
yüz (dut-): →4979, 6833
yüz biñ dürlü dön-: →2116
yüz dönder-: →1126
yüz döndür-: →2123
yüz dut-: →5929, 7708, 8704
yüz göge dut-: →7470
yüz sürüböp-: →8199
yüz tut-: →320, 321
yüzin (göge tut-): →6109
yüzin döndür-: →370
yüzin gör-: →4530
yüzinden (nikâb götür-): →5065

yüzine (kara dut-): →2851

yüzine kon-: →5526

yüzine sür-: →1639

yüzini yu-: →1678

yüzini zerd (kıl-): →8618

zabt it-: →4870

zabt kıl-: →116

zafer (bul-): →320, 4473, 6740, 8459

zafer (bulma-)

zafer bul-: →3754, 6303, 6621, 7459

zâhid ol-: →6750, 7793

zâhir eyle-: →7999

zâhir it-: →265

zâhir ol-: →191, 1986, 6279, 6620,
6628, 6918, 8188

zâhm yi-: →1595, 2795, 2914, 3035,
5714

zâhmdan kork-: →2123

zâhmet (çek-): →5019

zâhmetile dir-: →8129

zâlâm (açıl-): →2153

zâr (agla-): →5725

zâr ol-: →6326, 8693

zâr oldur-: →419

zâr olma-: →1077

zâr u derd-mend (kal-): →4080

zâr u hayrân kal-: →8450

zâr u peşimân ol-: →278

zâr u teşne kal-: →6340

zarar id-: →794

zârılık it-: →1413

zâtı gendüye bezek (ol-): →3999

zâyi' geç-: →931

zâyi' kalma-: →8479

zâyi' ol-: →6863

zâyi' olma-: →3565

zâyil it-: →3065

zâyil kılma-: →8299

zâyil ol-: →216, 8235

zebûn (kıl-): →5471

zebûn (ol-): →7653

zebûn ol-: →8269

zehr (sun-): →3726

zehr ol-: →387, 828

zehr ol-: →8452

zehr saçâ gel-: →3136

zehri kokı-: →1717

zehr-i memât (sun-): →8558

zencîr ol-: →323

zerre zerre iste-: →2958

zevâl (bul-): →3354, 3718

zevâl id-: →3720

zevâta beñze-: →3830

zevk al-: →456

zevkıla bil-: →655

zîkr eyle-: →269, 442

zıkr id-: →5149

zıkre getir-: →7546

zıkrüñden gider-: →8273

zinde ol-: →8366

zır ü zeber (id-): →3533

zır ü zeber (kıl-): →5637, 8459

ziyâde bulın-: →3398

ziyâde kıl-: →6272

ziyâfet id-: →6153

ziyân (iriş-): →6938

ziyâret kıl-: →8217

ziynet al-: →1958, 6761

zulam (düş-): →2149

zulm eli: →6693

zulmet içine gir-: →8371, 8501

zulmı (götür-): →7234

zübân (uzad-): →4046

zülfine mecnûn eyle-: →1510

SONUÇ

İskendernâme Ahmedî tarafından 1390 yılında yazılmıştır. Eser, büyük bir beğeniyle okunmuş olduğu yurt içi ve yurt dışı nüshalarının fazlalığından anlaşılmaktadır. Denilebilir ki, Ahmedî'yi unutulmaktan kurtaran da bu eseri olmuştur. Başta Divan'ı olmak üzere pek çok eser vermiş olan şairin, bütün eserleri unutulmağa yüz tutulduğu halde İskendernâme devamlı hafızalardaki yerini muhafaza etmiştir.

İskendernâme üzerinde yaptığımız incelemelerden şu genel sonuçları çıkarmak mümkündür:

Giriş bölümünde, Ahmedî'nin yaşadığı dönemin siyâsî ve edebî portresi çizilmiştir. Ayrıca, dönemin mesnevîleri ve genel çizgileri ile İskendernâme'nin kaynakları belirtilmiştir. İslâm edebiyatında İskendernâme'lerin mâcerası da bu bölümde incelenmiştir.

I. Bölümde İskendernâme'nin şâiri hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde Ahmedî'nin hayatı, eserleri, edebî şahsiyeti ve sanatı hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Şâir, hayatı hakkında bilgilerimiz çok eksiktir. Şâir, İskendernâme'sinde de kendi hayatına dâir bilgiler vermemiştir. Onun hayatı hakkında bilgilerimiz hâlâ tereddütlü ve eksiktir.

II. Bölümde İskendernâme hakkında bilgi verilmiştir. Eserin özeti, metnin kuruluş özellikleri ve güvenilir nüshaları bu bölümde işlenmiştir.

III. Bölümde yazmanın yazım özellikleri incelenmiştir. Bu bölümde ünlü ve bazı ünsüzlerin kelimedeki yazılışları üzerinde durulmuştur. Ayrıca, değişik imlâlarla yazılmış kelimeler gösterilmiş, eserin Arap ve Uygur yazım geleneklerine uyan ve uymayan yönleri de bu bölüm içerisinde ele alınmıştır.

Bu bölüm ile ilgili olarak şu sonuçları ortaya koymak mümkündür:

Metnimizde ünlülerin kelime başlarında, kelime ortalarında ve kelime sonlarında yazımı şu şekildedir:

	Kelime Başlarında	Kelime Ortalarında	Kelime Sonlarında
A	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ
E	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ
I	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ
İ	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ
O	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ
Ö	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ
U	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ
Ü	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ	اَ اِ اُ

Kelime başında ünlülerin tamamen yazılmasına karşılık, kelime ortalarında ve sonunda harekeli yazımlar görülmektedir.

Aynı kelime ünsüzünün be / pe, sin / sad ve cim / çe ile yazıldığı görülmektedir.

Bazı kelimelerin farklı iki, üç şekilde yazıldığı görülmektedir.

Metnimizde Türkçe kelimeler için üç noktalı kef, tenvin, elif-vav kullanılmazken, hemze ve şedde'ye yer verilmiştir.

Metnimizde imale için vasıl işareti kullanılmıştır.

Tamlamaların ünlüleri yazılmamış, hareke ile gösterilmiştir.

IV. Bölümde dilbilgisi özellikleri incelenmiştir. Dilbilgisi özellikleri ses, şekil ve cümle bilgisi olarak üç ayrı kısımda ele alınmıştır. Eserin ses yapısının incelenmesinde, EAT döneminin karakteristik özelliklerinin yanısıra ET ve TT ile olan bağlantılar ve farklılıklar gösterilmeye çalışılmıştır.

Metnin ses yapısı için aşağıdaki sonuçları çıkarabiliriz:

İskendernâme'de “kapalı e (é)” sesini kararlı bir şekilde temsil eden bir değer yoktur.

Aynı kararsızlık “uzun ünlüler” ile ilgilidir. Metnin kimi yerinde ünlüsü gösterilen kelimenin başka yerlerde ünlüye yer verilmediği görülmektedir.

İlk ünlüsü hem “e” hem de “i” yazılan kelimelerde, “e” ile yazımlar daha çoktur. Bu yönüyle Türkiye Türkçesine yaklaşan metin, bugün ilk ünlüsü “e” olarak okunan kelimelere karşılık “i” ile işaretlenmesi yönüyle Türkiye Türkçesi'nden uzaklaşmaktadır.

Metin içerisinde a-e, e-ö, ı-a, ı-i, u-ı, ü-i, o-u, ö-ü ünlü değişimleri görülmektedir.

Dil uyumu sağlamdır. –İken / -ken zarf-fiil eki uyum dışında kalmıştır. Buna karşılık dudak uyumu sağlam değildir.

İsk.'de Türkçe ve yabancı kelimelerde ünlü türemesi bulunmaktadır.

Türkçe'de orta hece ünlüsü vurgusuz olduğu için sık sık düşürülmektedir. Bazı ekler kelime ile birleşirken ekin başında yer alan ünlü düşürülmektedir.

Metnimizde ünlüler ile ilgili bir ses hadisesi de ünlü karşılmasıdır.

İsk.de yer alan ünsüz değişimleri şunlardır: ö-y, k-h, k-g, t-d, g-v, ğ-v, b-v, b-p, p-f, ñ-ğ, ñ-m, ñ-n, ş-ç.

EAT içerisinde imlası kalıplaşmış bazı ekler sadalılışmaya sebep olmaktadır.

İki vokal arasında kalan p, ç, t, k /k ünsüzleri sadalılışıp sırasıyla b, c, d, g ünsüzlerine dönüşmektedirler.

İsk.'de ünsüz türemesi olan ünsüzler: y, n, v ünsüzleridir.

Ünsüz türemesi olan ünsüzler şunlardır: ğ, g, r, b, y, l . Ayrıca bazı Arapça çift ünsüzlü kelimelerde de tekleşme meydana gelmektedir. Türkçe'de ise daha ses düşmelerinden dolayı çiftleşme olayı olmuştur.

Pek çok EAT metninde yer değiştirme olayı için metnimizde de bulunan çölmek kelimesi verilmektedir. İsk.de çölmek kelimesinin yanısıra bigi ve amrûd örnekleri de vardır.

Hece düşmesi –durur bildirme eki ile taşık-, elig, qarındaş kelimelerinde gerçekleşmiştir.

Şekil bilgisinin incelenmesinde, eklerin fonksiyonlarının yanısıra kelime çeşitleri de ele alınmıştır.

İsk.'de zengin bir yapım eki tablosu ile karşılaşmaktayız.

Tarihi olayların anlatıldığı bölümlerde pek çok sayı ve sayı grubu geçmektedir. Milyon kelimesi bulunmadığı için bu kavram, verilen sayıların birbirleri ile çarpılması ile ifade edilmektedir.

İsimlerde çokluk eki -lar /-ler'dir. ET. de bulunan -an / -en çokluk eki artık yapım eki hüviyetine bürünmüştür. Arapça ve Farsça kelimeler kendi kurallarına göre çoğul yapılırken, sadece Arapça çoğul olan "encüm" kelimesi çokluk eki olarak "encümler" şeklinde İsk.de bulunmaktadır.

Metnimizde bütün iyelik ekleri ile aitlik eki yer almaktadır.

İsk.de yer alan isim hâl ekleri şunlardır:

Yalın hâl. Eksiz

İlgi hâli (Genitif eki): -uñ / -üñ, -nuñ / -nüñ

Yönelme hâli (Datif eki): -a / -e,

Yükleme (belirtme) hâli (Akkuzatif eki): -ı / -i, -(y)ı / -(y)i; -n; -n-ı / -n-i, eksiz şekli

Bulunma hâli (Lokatif eki): -da / -de; -nda / -nde

Ayrılma hali (Ablatif eki): -dan / -den; -dın / -din

Eşitlik hali (Ekvatif eki): -ca / -ce; -cılayın /-cileyin; -layın / -leyin

Vasıta hali (İnstrümental eki): -(ı)n / -(i)n; -ıla / -ile, -la / -le, -yla / -yile, -yla / -yle; -ılan / -ilen

Yön (cihet) hali (Direktif ekleri): -aru / -erü, -ra/ -re; -ru / -rü

İsk.de isim hâl eklerinin birbirlerinin fonksiyonlarını üstlendikleri görülmektedir.

İsimleri ve fiiller -mı / -mi ekleri ile soru şekline sokulmaktadırlar.

Sıfatlarda karşılaştırma -rak / -rek ekleri ile yapılmaktadır.

İsk.de yer alan işaret sıfatları şunlardır: bu, o, ol, işbu, şol'dur. "Şu" işaret sıfatına rastlanmamıştır.

Sayı isimlerinde tekrara düşmemek için şair, Arapça sayı isimlerini de kullanmıştır. Topluluk sayı sıfatı “ikiz” kelimesi de metnimizde yer almaktadır.

Üçüncü tekil şahıs zamiri “ol” kelimesi “o”ya oranla daha çok kullanılmıştır.

Metnimizde kullanılan işaret zamirleri şunlardır: bu, şu, şol, uş, işbu, ol, anlar, olar.

İsk.de yer alan dönüşlülük zamirleri şunlardır: öz, gendü, gendüvi, gendüz.

Bağlama zamirleri “kim” ve “ki” ile yapılmaktadır.

İsk.de yer alan şahıs ekleri şunlardır:

Birinci teklik şahıs ekleri: -m, -am / -em, -ım / -im, -yım / -yim, -ın / -in, -van / -ven,

Birinci çokluk şahıs ekleri: -vuz / -vüz, -uz / -üz, -ık / -ik, -uk / -ük, -alum / -elüm,

İkinci tekil şahıs ekleri: -sın / -sin, -ñ, -ğıl / -gil,

İkinci çokluk şahıs ekleri: -sız / -siz, -ñ, -ñuz / -ñüz,

Üçüncü şahıs teklik ekleri: -

Üçüncü çoğul şahıs ekleri: olar > -lar /-ler.

Fiillerde zaman ekleri şunlardır:

Anlatılan geçmiş zaman: -mış / -miş, -up / -üp, -up durur / -üp dürür

Görülen geçmiş zaman: -dı / -di, -du / -dü

Geniş zaman: -r, -ur / -ür, -ar / -er

Gelecek zaman: -ısar / -iser, -a / -e, -ası / -esi, -ıcak / -icek,

Şimdiki zaman: -

İstek kipi: -a / -e

Gereklik kipi: “gerek”kelimesi ile ifade edilmektedir.

Şart kipi: -sa / -se

Emir kipi: Belli başlı bir eki yoktur. Şahıs ekleri ile kurulmaktadır.-ayım / -eyim, -ayum / -eyüm, -eyin, -ğıl / -gil; eksiz, -sun / -sün, -alum / -elüm, -ñ; uñuz / -üñüz.

İsk.de yer alan Bileşik zamanlar şunlardır:

Hikâye Bileşik Zaman: geniş zamanın hikâyesi, görülen geçmiş zamanın hikayesi, anlatılan geçmiş zamanın hikayesi, istek kipinin hikayesi, şart kipinin hikâyesi,

Rivâyet bileşik Zaman: geniş zamanın rivâyeti

Şart Bileşik Zaman: görülen geçmiş zamanın şartı, geniş zamanın şartı.

Metnimizde yer alan sıfat-fiiler şunlardır: -an / -en, ar/ -er, -ur / -ür, -r, -maz / -mez, -duk /-dük, -mış / -miş, -ası / -esi, -acak / -ecek, -ıcı / -ici (-yıcı / -yici).

İsk. de yer alan zarf-fiiler şunlardır: -a / -e, -alı / -eli, -alıdan / -eliden, -anda / -ende, -dugumca / -dügümce, -dugunca / -dügünce, -duginca / -dügince, -dukca / -dükce, -dukça / -dükçe, -dukda / -dükde, -duhda / -duhta, -dugında - /düginde, -ı / -i, -u / -ü, -ıca / -icek (-yıcak / -yicek), -ıçak / -içek, -ıcağaz / -icegiz, -ınca / -ince (-yınca / -yince), -unca, -ıncak / -incek, -iken, -ken, -incegez, -madın/-medin, -uban / -üben, -ıban / -ıben, -ubanuñ / -ubenüñ, -ıbanuñ / -ıbenüñ, -up / -üp, -ıp / -ip.

Cümle bilgisi içerisinde kelime grupları gösterilmiş, karakteristik özellikleri incelenmiştir.

V. Bölümde İskendernâme'nin transkripsiyonlu metni yer almaktadır.

VI. Bölümde metin içerisinde yer alan Türkçe ya da Türkçeleşmiş kelimeleri ve deyimleri kapsamaktadır.

Son olarak tezin hazırlanmasında istifade edilen eserlerin yer aldığı Kaynakça kısmı gelmektedir.

KAYNAKLAR

- ABİK, Ayşehan Deniz; “İki Yeni Nüshası Sebebiyle Halilnâme ve Müellifi Abdülvasi Üzerine”, Türkoloji Dergisi, DTCF yay.: 1997, c.: XII, s. 139.-173.
- AKALIN, Mehmet; Ahmedî-Cemşîd ü Hurşîd, İnceleme-Metin-, Atatürk Üni. Yay.No: 182, Edebiyat Fak.Yay.No: 39, Araştırma Serisi No: 31, Sevinç Matbaası, Ank.-1975, 413 s.
- .....; “Ahmedî'nin Dili”, TDAY-Belleten –1989, TDK yay.: 553, Ank. –1994, s. 9.-153.
- AKDOĞAN, Yaşar; “ Mi'rac, Mi'rac-nâme ve Ahmedî'nin Bilinmeyen Mi'rac-nâmesi”, Osmanlı Araştırmaları Dergisi, c. IX, İst.-1989, s.263-310.
- .....; İskendername'den Seçmeler, Kült. ve Trzm.Bak. Yay.: 876, 1000 Temel Eser Dizisi: 135, Ank. 1988, 391 s.
- .....; Ahmedî Divanından Seçmeler, Kült. ve Trzm.Bak.Yay.: 937, 1000 Temel Eser Dizisi: 139, Ank.-1988, 296 s.
- AKKUŞ, Muzaffer; Kitab-ı Gunya, TDK yay.: 592, Ank.-1995, 934 +170 s.
- ARAT, Reşit Rahmeti; “Anadolu'da Türk Yazı Dilininin Tarihî İnkişafına Dair”, Makaleler, TKAE yay., Ank.-1987, c.1, s. 311-318.
- .....; “Türkçe Metinlerde e/i Meselesine Dâir” Makaleler, TKAE yay., Ank.-1987, c.1, s. 334-341.
- .....; “Atabetü'l-Hakayık'ta g ve ğ Sesine Dair”, Makaleler, TKAE yay., Ank.-1987, c.1, s. 342-349.
- BAGCI, Serpil; “Osmanlı Dünyasında Efsanevi Yönetici İmgesi Olarak Büyük İskender ve Osmanlı İskendernâmesi”, HUMANA, Bozkurt Güvenç'e Armağan, Kült. Bak. yay.-1994, s.112-113.
- BANARLI, Nihad Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB yay. İst.-1997, c. I, s. 387.-396.

- .....; Ahmedî ve Dasitân-ı Tevârih-i Mülûk-i âl-i Osman (ve Cemşîd ve Hurşîd) Türkiyat Mecmuası, c. VI, İst.-1939. S. 49-176.
- BİLGİN, Azmi; “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Karışık Dil Unsurları Taşıyan Eserler ve Dil Özellikleri”, TDAV yay., Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, s. 69, İst.-1990, s.63-76.
- BOZKAPLAN, Şerif Ali; Câmasb-nâme, (Dil Özellikleri-Kısmî Transkripsiyon), Basılmamış Doktora Tezi, İnönü Üni., Malatya-1989, c.1, 404 s., c.II, 405-878 s.
- CAFEROĞLU, Ahmet; Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Enderun Kitabevi, 3. Baskı, İst.-1993, s. VIII + 200.
- CANPOLAT, Mustafa; “Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusativus) Ekinin Kökeni Üzerine”, Türkoloji Dergisi, AÜDTCF yay., Ank.-1992, c.X, S.1, s.9-13.
- .....; Ömer Bin Mezîd-Mecmû’atü’n-Nezâ’ir, TDK yay., Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Ank.-1995, 370 + 552 s.
- CEMİLOĞLU, İsmet; 14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi, TDK yay.: 602, Ank. -1994, 282 s.
- CENGİZ, Halil Erdoğan; Divan Şiiri Antolojisi, Bilgi yaynevi, Ank.-1983, 2.bas., s.115.
- ÇAĞIRAN, Önder; Ahmed-i Dâî-Tıbb-ı Nebevî, (İmla-Fonetik-Morfoloji-Karşılaştırmalı Metin-İndex ve Sözlük), Basılmamış Doktora Tezi, İnönü Üni. Malatya, 1992, c.1, 402 s.
- ÇELEBİOĞLU, Amil; Türk Edebiyatında Mesnevî (XV. Yy. kadar), Kitapevi yay., İst.-1999, s.46.
- DENİZ, Sabahat; “Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisindeki Temsilî Hususiyetler”, Marmara Üni., Türklük Araştırmaları Dergisi, İst.-1993, S.7, s.187-202.
- DEVELİ, Hayati; “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Manzum Bir Miracnâme”, TDED, İst.-1998, c.XXVIII, s.81-228.
- DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitapevi, 7. Baskı, Ank.-1986.1439 +117 s.

- DİLÇİN, Cem; Süheyl ü Nev-Bahâr, AKDITYK yay. Ank.-1991, s.1-8.
- ERGİN, Muharrem; Türk Dil Bilgisi,15. Baskı, Boğaziçi yay. İst. –1985, 407 s.
 .....; Dede Korkut Kitabı-II, TDK yay., Ank.-1991, 2. Baskı, 428 s.
- ERSOYLU, Halil; Kız Destanı (Hazâ Hikâyet-i Kız mâ'a Cühud), TDK yay.: 639,
 Ank. –1996, 152 s.
- GÜLENSOY, Tuncer; Kütahya ve Yöresi Ağzları (inceleme-metinler-sözlük), TDK
 yay.: 536, Ank. –1988, 257 s.
 .....; Türkçe El Kitabı- 1, Bizim Gençlik yay.: 10, Kayseri –1994,
 246 s.
- GÜLSEVİN, Gürer; Ahmed-i Dâî- Miftâhu'l- Cenne, (Giriş-İmla-Fonetik-Morfoloji-
 Transkripsiyonlu Metin-Söz Dizini-Orijinal Metnin Fotokopisi),
 Basılmamış Doktora Tezi, İnönü Üni., c.I, 460 s., c.II, s.461-932.,
 Malatya-1989.
 .....; Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK yay., Ank.-1997, 156s.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin; Türk Dilinde Edatlar, MEB yay., Üçüncü Baskı, İst.-
 1984, 334 s.
 .....; Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller, Kült. Bak.
 yay. İst.-1991, 280 s.
- KARA, Kemal; Osmanlı Tarihi-I, Önde yay., İst.-1999, 221 s.
- KARAHAN, Leyla; Erzurumlu Darir-Kıssa-i Yusuf (Yusuf u Züleyha), İnceleme-
 Metin-Dizin, TDK yay.: 564, 1. Baskı, Ank. –1994, 436 s.
 .....; Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlileri-, Akçağ yay. 188 s.
- KAYMAZ, Zeki; “Bazı Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde “K” sesinin Temsili”,
 3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı-1996, TDK yay., Ank.-1996, s.659-
 666.
 .....; “Eski Anadolu Türkçesi’nde Renk Bildiren Kelimeler ve
 Teşkilleri”, Milli Kültür Araştırmaları-50. Kültür ve Sanat Yılında Dr.
 Mehmet Önder’e Armağan, Kült. Bak. yay., Ank.-1996, s.303-316.
 .....; “Eski Anadolu Türkçesi’nde Sayı Adları ve Kullanılışları”,
 TDAY-B-1991, TDK yay., Ank.-1994, s.9-17,

- KORKMAZ, Zeynep; Marzûbân-nâme Tercümesi, Ank. Üni. DTCF yay. Ank. 1971.
- .....; "Anadolu Beylikleri Devrinde Türk Dili ve Karamanoğlu Mehmet Bey", Türk Dili Üzerine Araştırmalar; TDK yay., Ank.-1995, c.1, s. 424-428,
- .....; Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Örnekleri, TDK yay.: 598, Ank.-1994, s.35-39.
- KORTANTAMER, Tunca; "Yeni Bilgilerin Işığında Ahmedî'nin Hayatı" Eski Türk Edebiyatı-Makaleler- I, Akçağ yay.: 92, İnceleme-Araştırma: 23, Ank.-1993. s. 1.-30.
- .....: "Ahmed-i Dâi İle İlgili Yeni Bilgiler", Eski Türk Edebiyatı-Makaleler- I, Akçağ yay.: 92, İnceleme-Araştırma: 23, Ank.-1993. s. 31.-77.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat; "Ahmedî" Edebiyat Araştırmaları-2, Ötüken yay., İst.-1989, s.439.-451.
- .....; Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken yay., İst.-1986, s. 339-342,
- KUT, Günay; "Ahmedi", DİA., İst.-1989, c. II, s. 165.-167.
- .....; "Ali Şîr Nevâî", İslam Ansk.TDV yay., İst.1989, c. 2, s.449-452.
- .....; "Cemâî", İslâm Ansk. TDV yay. İst.-1993, c.7, s.316-317.
- LEVEND, Ağâh Sırrı; "Ahmed Rızvan'ın İskendernâme'si", Türk Dili, TDK yay. Ank.-1951, c.1, S.3, s 143-151.
- .....; "Hayatî'nin İskendernâme'si", Türk Dili, TDK yay., Ank.-1952, c.1, S.4, s. 195-201.
- MANSUROĞLU, Mecdut; "Eski Osmanlıca", Tarihî Türk Şiveleri, (çev.: Mehmet AKALIN), TKAE yay., Ank.-1998, s.247-276.
- ÖZKAN, Mustafa; Mahmud b. Kâdi-i Manyâs- Gülistan Tercümesi, Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük, TDK yay.: 562, Ank. -1993, 480 s.
- .....; Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, İst.-1995. 751 s.

- .....; Tarih İçinde Türk Dili, Filiz Kitabevi, İst.-1997, VII + 312 s.
- ÖZMEN, Mehmet; Ahmed-i Dâî Divanı, (Metin-Gramer-Divan), Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üni., Konya-1994, 805 s.
- PALA, İskender; "İskendernâme", Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Akçağ yay.: 54, Ank.-1991, s.261.-262.
- .....; " İskender mi? Zülkarneyn mi?" TDED, İÜ yay. İst.-1993, c. XXVI, s.117-146.
- PEKOLCAY, Necla; İslâmî Türk Edebiyatı, Kitabevi yay., İst..1996, s.183.
- SILAY, Kemal; "Ahmedî'nin Osmanlı Tarihinde Arasöz (DIGRESSION) Tekniğinin kullanımı ve işlevi", Türkoloji Dergisi, AÜDTCF yay, Ank.-1991, c.IX, s.153-163.
- TEKİN, Arslan; Şirvanlı Mahmûd- Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi (4.cilt,1.Kısım), Dil Özellikleri-Metin-Sözlük, TDK yay., Ank.-1998, s.231.
- TEPELİ, Yusuf; Yemîni-Fazilet-nâme, (Giriş-İnceleme-Metin), Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum-1994, c.1, s.26-87.
- TEZCAN, Semih; Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar; Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi -6, Simurg yay. Ank. -1994, 82 s.
- TİMURTAŞ, Faruk K.; "Türkiye Edebiyatı (XIII-XV. Yüzyıllar)", Türk Dünyası El Kitabı-Edebiyat-, TKAE yay.(2.Bas.), Ank.-1992, c.3, s.107.-130.
- .....; Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Boğaziçi yay.: 109(2.Bas.), İst.-1990, 368 s.
- .....; Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük, İst. Ün. Edb. Fak. yay.: 2157, Edb. Fak. Basm.İst. 1977. 322 s.
- .....; Osmanlı Türkçesi Grameri, 5.Baskı, İst.- 1985, 460 s.
- TÜRK, Vahit; "Türkçe'de Şimdiki Zaman Kavramı,Çekimleri ve ekleri", TDA Dergisi, TDAV yay., S.120, Haziran 1999, s.9-49.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; "İskendernâme Mad.", Dergâh yay., Ank.-1989, c.IV, s.417.

- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı; Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri, TTK yay., Ank.-1969.
- ÜNVER, İsmail; Ahmedî-İskender-nâme, -İnceleme-Tıpkıbasım- TDK yay.: 504, Ank.-1983. 52 + 75 a/b. s.
- .....; “ Ahmedî'nin İskendernâmesi'ndeki Mevlid Bölümü”, TDAY-Belleten, TDK yay., Ank.-1977, s.355-411.
- .....; “Ahmed-i Rıdvân”, TTK-Belletini, Ank.-1986, s.73-127.
- .....; “Ahmed Rıdvân”, İslam Ansk. TDV yay., İst.1989, c. 2, s.123-124.
- .....; “Ahmedî'nin Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi Üzerine”, Türkoloji Dergisi, Ank.-1979, c.VIII.
- .....; “Mesnevî”, Türk Dili, TDK yay, Ank.-1986, S.415-416-417, s.430-563.
- YAVUZ, Kemâl; “Germiyanogulları'nın Türk Kültür Hayatındaki Yeri”, İlmî Araştırmalar Dergisi, İst.-1995, c.I, s.167-174.
- YAVUZ, Orhan; “Türkçe'de ‘Kapalı E’ “ Selçuk Üni., Edebiyat Dergisi, S. VI., Konya-1991, s. 271-306.
- YELTEN, Muhammet; Şirvanlı Mahmud-Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi, (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük), TDK yay.: 692, Ank.-1998, 1013 s.
- Yeni Tarama Sözlüğü; (Düzenleyen: Cem DİLÇİN), TDK yay., Ank.-1983, 484 s.